

*Azərbaycan xalqının ümummilli lideri
Heydər Əliyevin 85 illik yubileyinə həsr edilir*

ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN QADINLAR HAQQINDA SÖYLƏDİKLƏRİ

“Dövlət quruculuğumuzun bütün mərhələlərində xüsusi xidmətləri olan Azərbaycan qadınları ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitliyin və əmin-amanlığın qorunması, milli dövlətçiliyimizin daha da möhkəmləndirilməsi, mədəniyyətimizin inkişaf etdirilməsi üçün bu gün də var qüvvələrini sərf edirlər”.

* * *

“Mən dünyanın çox yerini gəzmışəm, qadınlarını görmüşəm. Fikrim belədir ki, Azərbaycan qadını bütün dünyadakı qadınlardan gözəldir. Bu mənim həqiqi fikrimdir və mən bütün dünya qadınlarını görəndən sonra bu fikrə gəlmişəm. Ona görə də mən Azərbaycan kişilərinə məsləhət verirəm: qadınları qiymətləndirin, qadınları sevin, heç yerdə, heç bir ölkədə, heç bir millətdə Azərbaycan qadını kimi gözəl qadın tapa bilməyəcəksiniz”.

* * *

“Dünya mədəniyyəti xəzinəsinə nadir inciləri bəxş etmiş Azərbaycan xalqının mənəvi dəyərlərinin formalaşması, inkişafı və qorunmasında qadınlarımızın müstəsna rolu olmuşdur. Böyük fitri istedadı, dərin zəkası və möhkəm iradəsi ilə seçilən Azərbaycan qadınları tariximizin bütün dövrlərində səmərəli fəaliyyət göstərərək, xalqımızın taleyüklü məsələlərinin həll edilməsində öz sanballı töhfələrini vermişlər”.

* * *

“Şair və sənətkarlarımıza ilham verən Azərbaycan qadınları ana dilimizi, adət-ənənələrimizi, xalq yaradıcılığının ən gözəl nümunələrini qoruyub saxlamaqla milli mədəniyyətimizin inkişafında misilsiz rol oynamışam. Həqiqətən bütün Azərbaycan mədəniyyəti əslində həssas qadın qəlbini, qadın zəkasını və nadir qadın müdrikliyini əks etdirən güzgüdür”.

* * *

“Qadınlar cəmiyyətin bəzəyidir, gözəlliyidir. Qadinsız cəmiyyət ola bilməz, qadinsız həyat ola bilməz. Azərbaycanda qadınları da öz ağıllarına, zəkalarına, biliklərinə, istedadlarına görə dünya qadınları içərisində özünəməxsus yer tuturlar. Ona görə də biz qadınlarımızla fəxr edirik”.

* * *

“Əsrlər boyu Azərbaycan qadınının üzərinə böyük zəhmətlər düşmüşdür. O zəhməti də qadın həmişə mərdliklə, cəsarətlə çəkmişdir və heç vaxt bu zəhmətdən inciməmişdir”.

* * *

“...cəmiyyətdə qadının təsiri böyükdür. Qadının sözü də çox kəsərlidir. Ona görə çalışın, təbliğ edin ki, kişilər sizdən nümunə götürsünlər, sizin kimi fədakar, cəfəkeş və sizin kimi də sədaqətli olsunlar”.

* * *

“Qadın cəmiyyətin ən hörmətli üzvüdür. Hamı qadının qarşısında baş əyməlidir, hamı qadına hörmət etməlidir. Mən bütün həyatım boyu qadına hörmət etmişəm və cəmiyyətimizi, millətimizi, xalqımızı qadına hörmət etməyə dəvət etmişəm”.

* * *

“Azərbaycan qadını tarix boyu öz ağılı, zəkası, namusu, qeyrəti, isməti ilə, fədakarlığı, çalışqanlığı, mərdliyi, vətənpərvərliyi ilə, millətinə, torpağına olan hədsiz məhəbbəti ilə və gözəlliyi, Azərbaycan xalqının xüsusiyyətləri ilə tanınmışdır”.

* * *

“Azərbaycan qadınları həmişə milli iftixara çevrilən işlər görüblər”.

* * *

“Qadınlar insan cəmiyyətinin ən gözəl, ən zəkalı hissəsidir...”.

* * *

“Azərbaycan qadınları xalqımızın adət-ənənələrini, inəməniyyətini, elmini, intellektual potensialını yüksək səviyyədə təmsil etmişlər və bu, indi də belədir. Qadınlara hörmət, qadınlara təşəkkür, qadınlara cansağlığı!”.

* * *

“Qadınlar dövlətimizin, dövlətçiliyimizin, müstəqilliyimizin, bu günümüzün, gələcəyimizin dayağıdır”.

* * *

“Bizim ən böyük amalımız qadınlarımızı azad, xoşbəxt, fəal və nikbin, uşaqlarımızı sağlam, gümrəh, şən və hər cəhətdən təmin olunmuş görməkdir”.

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ DÖVLƏT QADIN SİYASƏTİ

I KİTAB

fərmanlar

sərəncamlar

nitqlər

təbriklər

məlumatlar

1969 – 1982, 1993 – 2003

NURLAR
NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA MƏRKƏZİ

BAKI – 2006

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
AİLƏ, QADIN VƏ UŞAQ PROBLEMLƏRİ ÜZRƏ
DÖVLƏT KOMİTƏSİ**

Layihənin rəhbəri və
ön sözün müəllifi:

Hicran HÜSEYNOVA,
Siyasi elmlər doktoru, professor

Tərtib edənlər:

Sədaqət QƏHRƏMANOVA
Teymur ƏHMƏDOV

Redaktor:

Nərgiz RÜSTƏMLİ

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ DÖVLƏT QADIN SIYASƏTİ (I kitab)

Bakı, «NURLAR» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2008, 440 səh., foto-şəkili.

Tarixən Azərbaycan qadını xalqımızın milli ənənələrinin yaranmasında və zənginləşməsinə də əvəzsiz rol oynamışdır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qadınların demokratik cəmiyyətdə fəallığına və yaradıcılığına geniş imkanlar yaratmışdır. Sovet dövrü qadınlarımız ölkəmizin mədəni, iqtisadi və siyasi həyatında öz fəallığı ilə çox çətin və şərəfli yol keçmişdir. Müstəqil Azərbaycan Respublikası bərqərar olduqdan sonra ilk Konstitusiyaya qadınların kişilərlə bərabər hüququnu təsdiq etməklə, müstəqil demokratik dövlət quruculuğunda qadınların fəal iştirakını təmin etdi. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev ölkəmizə başçılıq etdiyi illərdə dövlət qadın siyasətinə böyük qayğı və diqqətlə yanaşmışdır.

Kitabda ölkəmizin ictimai həyatında mədəni yüksəlişin ümumi mənzərəsi fonunda Azərbaycan qadınının ictimai fəallığını və hərtərəfli inkişafını əks etdirən materiallar toplanmışdır. Burada Ümummilli lider Heydər Əliyevin Sovet hakimiyyəti dövründə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə, istərsə də müstəqil Azərbaycan Respublikasına prezident seçildikdən sonra ölkəmizin ictimai həyatında fəal çalışan Azərbaycan qadınları ilə çoxsaylı görüşləri, çıxışları, nitq və tövsiyələri öz əksini tapmışdır.

Ulu öndərin öz aktuallığı və tərəvəti ilə diqqətləşən müdrik fikir və tövsiyələri bu gün də dövlət qadın siyasətinin inkişafı istiqamətlərinin proqramı kimi böyük əhəmiyyət kəsb edir.

ISBN: 9952 – 426 – 45 – 3

© "NURLAR", 2008

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA DÖVLƏT QADIN
SIYASƏTİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ HAQQINDA
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI**

Azərbaycan qadını öz iradəsi və mərdliyi, saflığı və sədaqəti ilə cəmiyyətimizin həyatında, xalqımızın milli-mənəvi dəyərlər sisteminin formalaşmasında müstəsna rol oynamışdır. Xalq yaradıcılığı nümunələrində, qədim rəvayət və dastanlarımızda yüksək mənəvi sifətlərlə səciyyələnən gözəl qadın obrazlarının bədii təsviri verilmişdir. Mənəviyyatımızın təməl kitabı olan "Kitabi-Dədə Qorqud"un qadın surətləri bu gün də öz məziyyətləri ilə bəşəri idealların təntənəsinə xidmət edir.

Azərbaycan gerçəkliyi şair və mütəfəkkirlərə qadınları həyat mənbəyi və müdriklik mücəssəməsi kimi vəsf etmək üçün zəngin tarixi material vermişdir. Dahi Nizami öz əsərlərində Məhinbanu və Nüşabə kimi qadın hökmdar, əfsanəvi Fitnə və yeddi gözəl obrazlarını yaratmışdır. Görkəmli memar Əcəmi Naxçıvani tərəfindən ucaldılmış Möminə xatun türbəsi əzəmətli memarlıq abidəsi olmaqla yanaşı xalqımızın qadına göstərdiyi ehtiramın parlaq təəcəssümüdür.

Azərbaycan mədəniyyətinin və elminin inkişafında mühüm mərhələ olan orta əsrlər dövründə Azərbaycan qadınının fəaliyyəti xalqımızın milli-mədəni ənənələrinin qorunub saxlanması və zənginləşdirilməsinə xidmət etmişdir. XII əsr poeziyasının görkəmli nümayəndələrindən olan Məhsəti Gəncəvinin şeir məclisləri Azərbaycan qadınının adını uzaq el-lərdə tanıtdı.

Orta əsrlər tariximizdə Azərbaycan hökmdarlarından Qızıl Arslanın arvadı Qətibə xanım, Özbək xanın arvadı Mehrican xanım, Uzun Həsənin anası Sara xatun, Şah İsmayıl Xətəinin qızı Məhinbanu, Şirvanşah Xəlilullahın arvadı Pəri xanım, Şah Abbasın anası Xeyransa bəyim, əfsanəvi Tuti Bikə və başqaları kimi görkəmli siyasi və dövlət xadimlərinin adları hörmətlə yad edilir.

XIX əsr Azərbaycanın həyatında qadınların fəallığı və böyük yaradıcılıq uğurları ilə səciyyələnir. Bu mənada Xurşid banu Natəvanın, Ağa Bəyim Ağa Ağabacının, Qönçəbəyimin, Fatma xanım Kəminənin, Şahnigar xanımın, Qəmərbəyim Şeyda Qarabağının və başqalarının yaradıcılığı diqqəti cəlb edir. Həmin əsrdən Azərbaycanda baş verən siyasi, iq-

tisadi və mədəni proseslər qadınların maariflənməsi və ictimai həyatda daha fəal iştirak etməsinə güclü təkan verdi.

Dünyəvi teatrın, demokratik mətbuatın, anadilli məktəbin, qız məktəblərinin və qadın gimnaziyalarının yaradılması Azərbaycan qadınlarının hərtərəfli inkişafı üçün yeni üfqlər açdı. Bu dövrdə cəmiyyətdə maarifçiliklə yanaşı xeyriyyəçilik də mühüm yer tuturdu. Gövhər xanım Qacar, Həmidə xanım Cavanşir, Nigar xanım Şıxlinskaya, Məsmə xanım Talışinskaya, Səltənət xanım Əhmədova və digərlərinin yaratdıqları qadın xeyriyyə cəmiyyətləri böyük iş aparırdı. O dövrün möhtəşəm abidəsi olan Təzə-pir məscidi də həmin xeyriyyə tədbirlərindən biri kimi Nabat xanım Aşurbəyli-Rzayeva tərəfindən tikdirilmişdir. Bütün bu işlərin məntiqi nəticəsi olaraq tariximizdə ilk dəfə olaraq qadınlara seçib-seçilmək hüququ verildi.

1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması Azərbaycan qadınının demokratik cəmiyyətin fəal üzvünə çevrilməsi üçün geniş imkanlar yaratdı. Sovet hakimiyyəti illərində də Azərbaycan qadını çox mürəkkəb və şərəfli yol keçmişdir. Qadın emansipasiyası, qısa bir müddətdə qadınlar arasında savadsızlığın ləğvi, qadınların müəllim, həkim, mühəndis və sair peşələrə yiyələnərək cəmiyyətdə kişilərlə bərabər hüquqlara malik olması, öz istedad və bacarıqlarını gerçəkləşdirə bilməsi həmin dövrün başlıca nailiyyətləridir.

1921-ci il Azərbaycan tarixinə qadınların ilk qurultayı ili kimi daxil olmuşdur. Nəriman Nərimanovun məruzə ilə çıxış etdiyi bu qurultayın əsas qayəsini qadın azadlığı ideyaları təşkil etdi. Qurultaydan keçən qısa bir müddət ərzində Azərbaycan qadınlarının maariflənməsi, ictimai fəallığının artırılması sahəsində böyük işlər həyata keçirildi. 1921-ci ildə qızlar üçün təşkil olunmuş məktəbəqədər tərbiyə institutu bir il sonra Ali qadın pedaqoji institutuna çevrildi. Ceyran Bayramovanın təşəbbüsü ilə yaradılmış ilk qadın klubu bu dövrdə qadın hərəkatının inkişafında mühüm rol oynadı. 1923-cü ildə "Şərq qadını" jurnalının nəşrə başlaması Azərbaycanda qadın hərəkatı tarixində əlamətdar hadisə oldu.

İkinci Dünya müharibəsi qadınların əməyə daha geniş surətdə cəlb edilməsinə təkan verdi. Bir çox sahələrdə cəbhəyə gedən kişiləri qadınlar əvəz etdi. Həmin dövrdə Leyla Məmmədbəyova, Züleyxa Seyidməmmədova, Sona Nuriyeva kimi təyyarəçi, Şövkət Səlimova kimi qadın gəmi kapitanı yetişmişdi. Müharibə dövründə qadınlarımız ön cəbhədə mərdliklə döyüşmüş, arxa cəbhədə əmək rəşadəti, fədakarlıq nümayiş etdir-

mişlər. Bütün bunlar Azərbaycanda qadın hərəkatı tarixinin unudulmaz səhifələridir.

Azərbaycan qadınlarının sovet hakimiyyəti illərində elm və mədəniyyət sahələrində əldə etdikləri nailiyyətlər onların böyük istedad və əməksevərliyinə dəlalət edən tutarlı sübutdur. Teatr səhnəsinin mahir ustaları Məziyyə Davudova, Fatma Qədri, Hökumə Qurbanova, Münəvvər Kələntərli, Barat Şəkinskaya, Leyla Bədirbəyli, Nəsimə Zeynalova, Şəfiqə Məmmədova, Amalya Pənahova, Azərbaycan baletinin ulduzları Qəmər Almaszadə, Leyla Vəkilova, Rəfiqə Axundova, sevimli müğənnilərimiz Şövkət Məmmədova, Həqiqət Rzayeva, Şövkət Ələkbərova, Sara Qədimova, Rübabə Muradova, Fatma Mehəliyeva, Tükəzban İsmayılova, Zeynəb Xanlarova, görkəmli bəstəkarlarımız Ağabacı Rzayeva, Şəfiqə Axundova, Firəngiz Əlizadə, böyük qadın rəssamlarımız Vəcihə Səmədova, Reyhan Topçubaşova, Güllü Mustafayeva, Elmira Şahtaxtinskaya, Maral Rəhmanzadə milli mədəniyyətimizin inkişafına öz layiqli töhfələrini vermişlər. Azərbaycanın qadın şair və yazıçıları – Nigar Rəfibəyli, Mirvarid Dilbazi, Mədinə Gülgün, Hökumə Billuri, Əzizə Cəfərzadə, Xanımana Əlibəyli də Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafı tarixində silinməz izlər qoymuşlar.

Sovet hakimiyyəti dövründə Azərbaycan qadınlarının 1957, 1967 və 1972-ci illərdə keçirilmiş qurultayları da Azərbaycanda qadın hərəkatının inkişafında, onun daha mütəşəkkil forma almasında mühüm rol oynadı.

Azərbaycan qadınları XX əsrdə qısa müddət ərzində yüzilliklərə bərabər inkişaf yolu keçmişdir. Onların cəmiyyətdə, ictimai həyatda, ailədəki mövqeyində köklü dəyişikliklər baş vermişdir.

Əldə edilmiş nailiyyətlərlə yanaşı sovet dövründə formalaşan stereotiplər milli və ənənəvi xüsusiyyətləri, sırf qadına məxsus cəhətləri bəzən nəzərə almırdı. Qadın məsələlərinin həlli və qadın inkişafı haqqında sovet konsepsiyasında bir çox amillər diqqətdən kənarda qalırdı. Məşğulluğun forması, göstəriciləri qabardılır, əməyin keyfiyyəti, qadının daxili tələbatı ilə bu əməyin uyğunluğu və qadının əməkdə öz potensialını ifadə etmək imkanları unudulurdu.

Azərbaycan qadınları müstəqillik yollarında gedən mübarizlərin ön sıralarında idilər. 1988-ci ildən respublikada cərəyan edən mürəkkəb proseslərdə qadınlar kişilərlə bərabər iştirak edirdilər. 1990-cı il yanvarın 19-20-də sovet qoşunlarının Bakıda və respublikanın digər şəhər və rayonlarında törətdikləri qanlı faciənin qurbanları arasında qadınlar da var

idi. Azərbaycanın milli qəhrəmanları – Qarabağ cəbhəsində həlak olmuş jurnalist Salatın Əsgərova və həkim Gültəkin Əsgərova yeni dövrün fədakarlıq rəmzi oldular. Erməni qəsbkarlarının Azərbaycanın ərazisinin 20%-ni işğal etməsi nəticəsində öz doğma ev-eşiyindən didərgin düşmüş bir milyona qədər Azərbaycan vətəndaşı arasında qadınların sayı çoxdur. Qarabağ müharibəsinin nəticələrindən doğan əsas problemlərin, o cümlədən qaçqınlıq və köçkünlük həyatının ağırlığı başlıca olaraq qadınların – anaların, bacıların, qız-gəlinlərin üzərinə düşdü. Həmişə sülhün, əmin-amanlığın carçısı olmuş Azərbaycan qadınları respublikada baş verən mürəkkəb ictimai-siyasi proseslərin gedişində daim milli dövlətçilik mövqeyindən çıxış etmişlər.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının 1995-ci ildə qəbul olunmuş ilk konstitusiyası qadınların kişilərlə bərabər hüququnu təsdiq etdi və demokratik dövlət quruculuğu prosesində onların fəal iştirakının hüquqi bazasını yaratdı.

Qadınlar cəmiyyətimizdə gedən demokratikləşmə proseslərindən istifadə edərək qısa bir müddətdə yeni dövrün tələblərinə uyğun qadın təşkilatları yaratdılar. Ümummillə miqyasda fəaliyyət göstərən qadın təşkilatları öz əsas məqsədi kimi Azərbaycanda qadının vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasını, onun sosial-iqtisadi problemlərinin həllini və sair məsələləri qeyd edirlər. Bu gün də yeni-yeni qadın təşkilatları formalaşır, mövcud təşkilatlar isə öz şəbəkəsini, fəaliyyət dairəsini genişləndirir.

1995-ci ildə Pekində keçirilən IV Ümumdünya Qadınlar konfransına hazırlıq dövründə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən Qadınların Milli Komitəsi Pekin konfransına ümummillə məruzəni hazırlayıb təqdim etmişdir. Konfransdan sonra ümummillə fəaliyyət platformasına aid müzakirələr və konfranslar keçirilmişdir. Azərbaycan Respublikası 1995-ci il iyunun 30-da Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında" konvensiyasına qoşularaq öz üzərinə müvafiq öhdəliklər götürmüşdür.

Pekin konfransından keçən beş il ərzində onun sənədlərində qeyd olunmuş prinsip və tövsiyələrin həyata keçirilməsi istiqamətində çox işlər görülmüş və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının müvafiq qurumlarına bu barədə hesabatlar təqdim edilmişdir.

Respublikada qadınlara dair dövlət siyasətinin daha mütəşəkkil şəkildə həyata keçirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 yanvar 1998-ci il tarixli fərmanı ilə Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradıldı və Nazirlər Kabinetinə ölkənin siyasi, sosial, iqtisadi,

mədəni həyatında qadınların rolunu artırmaq məqsədilə müvafiq təkliflər işləyib hazırlamaq tapşırıldı.

Fərmanın yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar respublika həyatının müxtəlif sahələrində, ayrı-ayrı nazirlik, idarə və şirkətlərdə, ümumiyyətlə dövlət idarəçiliyi sistemində qadınların təmsil olunmasına dair əldə edilmiş statistik məlumat göstərdi ki, respublikanın 80-dən çox şəhər və rayon icra başçısından yalnız 5-i qadındır və hətta əksər işçiləri qadınlardan ibarət olan dövlət qurumlarında və müxtəlif peşə sahələrində qərar qəbul etmə mövqelərində qadınlar çox zəif təmsil olunurlar. Şəhər və rayonlarda işçilərinin böyük əksəriyyətini qadınların təşkil etdiyi təhsil şöbələrinin 5-nə, səhiyyə şöbələrinin isə 8-nə qadınlar rəhbərlik edir.

Respublikada müxtəlif səviyyələrdə qəbul olunan qanunvericilik aktları, qərar və qətnamələr, xüsusilə Nazirlər Kabineti, ayrı-ayrı nazirlik və idarələrdə qəbul olunan qərarlar çox vaxt gender siyasətinin tələbləri baxımından ekspertiza olunmur.

Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonrakı dövr qadınların qarşısında yeni məqsəd və vəzifələr qoydu. Bazar iqtisadiyyatının təşəkkül tapması, ölkəmizin müxtəlif sahələrində aparılan islahatlar, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında vətəndaşların fəallığının artırılması yolunda görülən işlər qadınların cəmiyyətdəki rolunun artırılmasını tələb edir. Bu baxımdan qeyd edilməlidir ki, qadınlar üçün bəyan edilən bərabər hüquqlar real bərabər imkanların olmaması üzündən çox vaxt gerçəkləşə bilmir.

Qadın problemlərinin həlli zərurəti Azərbaycan qadınlarının 1998-ci il sentyabrın 25-də keçirilmiş ilk qurultayında qeyd olundu. Respublikada cərəyan edən mürəkkəb ictimai-siyasi proseslərin gedişində Azərbaycan qadınlarının daim milli dövlətçilik mövqeyindən çıxış etdiklərini nümayiş etdirən qurultay göstərdi ki, cəmiyyətdə qadınların rolunun artırılması yolunda hələ çox iş görülməlidir.

Qadınların kişilərlə hüquq bərabərliyini, xüsusilə onların dövlət idarəçiliyi sistemində lazımi səviyyədə təmsil olunmasını əməli surətdə təmin etmək məqsədilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının bütün dövlət qurumlarında fəaliyyət növü nəzərə alınmaqla qadınların rəhbərlik səviyyəsində kişilərlə bərabər təmsil olunması təmin edilsin.

2. Dövlət Statistika Komitəsi Qadınların Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi ilə birlikdə respublikada qadınların vəziyyətinə dair beynəlxalq standartlara cavab verən statistik məlumat hazırlasın.

3. Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki:

– Ölkədə gedən iqtisadi islahatlar çərçivəsində həyata keçirilən işlərdə gender siyasəti tələblərini rəhbər tutmaqla qadınlar üçün kişilərlə bərabər imkanlar yaradılmasını təmin etsin;

– Qaçqın və məcburi köçkün qadınların məşğulluğunun təmin edilməsi məqsədilə onların münasib işlə təmin edilməsi proqramı hazırlayıb həyata keçirsin;

Qadınların hüquqlarının müdafiəsinin gücləndirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının qanunlarında müvafiq dəyişikliklər və əlavələr edilməsi məqsədi ilə mövcud qanunvericiliyi təhlil edib təkliflər versin;

– Hər il martın 1-ə qədər bu fərmanın yerinə yetirilməsinin gedişi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məruzə təqdim etsin;

Bu fərmandan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 6 mart 2000-ci il

QADINA EHTİRAM ÖRNƏYİ

"Qadinsız cəmiyyət ola bilməz, qadinsız həyat ola bilməz. Azərbaycan qadınları da öz ağıllarına, zəkalarına, biliklərinə, istedadlarına görə dünya qadınları içərisində özünəməxsus yer tuturlar. Ona görə də biz qadınlarımızla fəxr edirik".

Heydər ƏLİYEV

Yaşadığı dövrün ictimai-iqtisadi formasiyasından, coğrafi ərazisindən, irqindən və dinindən asılı olmayaraq qadın tarixi inkişafın bütün mərhələlərində özünəməxsus aparıcı qüvvə olmuşdur. Bəşəriyyəti əsrlər boyu düşündürən qadın və ailə, qadın və hüquq, qadın və cəmiyyət kimi problemlər bu gün də aktuallığını saxlamaqdadır.

Əsrlərin yaddaşında qalan izlər qadınlarımızın qəhrəman keçmişindən söz açır. Qoca tarixlə yanaşı addımlayan Azərbaycan qadını keşmə-keşli inkişaf yolu keçmişdir. XX əsrin əvvəllərində ölkəmizdə baş verən siyasi, iqtisadi və mədəni proseslərin fonunda qadın məsələsinin aktuallaşması Azərbaycan qadınının ictimai-sosial inkişafına təkan verdi.

Məlumdur ki, Azərbaycan ictimai fikrinin qabaqcıl nümayəndələrinin uzun illər boyu ardıcıl mübarizə apardığı ən mühüm məsələlərdən biri məhz qadın azadlığı problemi olmuşdur.

Lakin Azərbaycan tarixində qadın probleminin dövlət səviyyəsinə qaldırılması Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ümummilli Liderimiz Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə ölkəmizdə qadın siyasətinin təməl prinsiplərini müəyyən etmiş, onların cəmiyyətdə daha fəal mövqe tutmaları üçün əlindən gələni etmişdir. "Azərbaycan qadını öz iradəsi və mərdliyi, saflığı və sədaqəti ilə cəmiyyətimizin formalaşmasında müstəsna rol oynamışdır" – deyən Ulu Öndərin ardıcıl fəaliyyəti və dəstəyi nəticəsində ölkədə qadın hərəkəti güclənmiş, Azərbaycan qadınının həyatın bütün sahələrində özünü təsdiqləməsinə lazımi şərait yaradılmış, ən ləyaqətli, ən bacarıqlı qadınlarımız müxtəlif yüksək vəzifələrə irəli çəkilərək vətənimizin inkişafına öz töhfələrini vermişlər. 1969–1982-ci illərdə Azərbaycanda qadın hərəkəti geniş vüsət almışdır.

Əhalinin 51 faizini təşkil edən qadınlarımızın bu gün cəmiyyətin həyatında xüsusi rol oynaması Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən əsas qoyulmuş ənənələrin təntənəsi deməkdir. Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə qadınlarımızın elm və mədəniyyət, sənaye və kənd təsərrüfatı və digər sahələrdə xidmətlərinin layiqli qiymətləndirilməsinə nail olmuşdur. Məhz bu qayğı və diqqətin nəticəsində akademik, tibb elmləri doktoru Zərifə Əliyeva, filologiya elmləri doktoru, professor Aida İmanquliyeva, tarix elmləri doktoru, akademik Püstəxanım Əzizbəyova, tarix elmləri doktoru, akademik Nailə Vəlixanlı, tibb elmləri doktoru, professor Sayalı Tağıyeva kimi alim, xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasımova, Şəfiqə Məmmədova, əmək qəhrəmanları Zəminə Aslanova, Xuraman Abbasova, Tərhan Musayeva kimi bir çox xanımlar bütün ölkədə tanınmış, dərin nüfuz və ehtiram qazanmışlar.

1993-cü ildə Ulu Öndərin ölkə rəhbərliyinə qayıdışından sonra yaranan sabitlik şəraitində qadın hərəkəti yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu. Dövlət strukturunda qadın problemləri kimi mühüm bir sahə ilə məşğul olan xüsusi qurumun olmadığını nəzərə alan Heydər Əliyev 1994-cü ilin sentyabrın 19-da "Qadınların IV Ümumdünya Konfransına hazırlıqla əlaqədar Azərbaycan qadınlarının Milli Komitəsinin yaradılması haqqında" Fərman imzaladı. Artıq 1995-ci ilin sentyabr ayında Pekində keçirilən IV Ümumdünya Qadın Konfransında Azərbaycanı yüz nəfər qadıdan ibarət nüfuzlu nümayəndə heyəti təmsil etdi. Pekin Konfransında qadın siyasəti, qadınların vəziyyətinin yaxşılaşdırılması sahəsində müəyyən olunmuş 12 global strateji istiqamət Azərbaycanda Ulu Öndərin rəhbərliyi altında özünün əməli təcəssümünü tapdı. Heydər Əliyevin imzaladığı "Azərbaycan qadınlarının rolunun artırılması haqqında" 14 yanvar 1998-ci il tarixli Sərəncam və "Azərbaycan Respublikasında dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında" 6 mart 2000-ci il tarixli Fərman kişilər və qadınlar arasında bərabərliyin, xüsusilə qadınların dövlət idarəçiliyinin müxtəlif səviyyələrində təmsil olunmasının təmin edilməsi, gender bərabərliyi və qadınların imkanlarının genişləndirilməsi sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılması məqsədlərinə xidmət edən önəmli addımlar oldu.

Umummilli lider Heydər Əliyevin 14 yanvar 1998-ci il tarixli Fərmanı ilə yaradılmış Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi professor Zəhəra Quliyevanın rəhbərliyi altında ölkədə qadınların ictimai fəallığının yüksəldilməsi, cəmiyyətdə gender balansının təmin edilməsi, respublika-

da fəaliyyət göstərən qadın təşkilatlarının əlaqələndirilməsi sahəsində etibarlı zəmin yaratdı.

Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən olunmuş dövlət siyasəti bu gün möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev cənabları tərəfindən uğurla davam etdirilir.

Son illərdə Azərbaycanda çox mühüm dəyişikliklər, gözəçarpan yüksəliş baş vermişdir. Aparılan kompleks islahatlar, bölgələrin inkişafına yönəldilən sosial-iqtisadi proqramlar, dünya iqtisadi sisteminə sürətli integrasiya, neft strategiyasının real nəticələri xalqın gündəlik həyatında özünü göstərir. Dünyada baş verən siyasi-iqtisadi, sosial-mədəni proseslərin qadınların cəmiyyətdə mövqeyinə, ailə və uşaqların vəziyyətinə mühüm təsir göstərməsini nəzərə alan hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyev cənabları milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanılmasında əvəzsiz rola malik ailə institutunun xüsusi dövlət himayəsində olmasına böyük diqqət yetirir. Ölkə rəhbəri qadınların cəmiyyətdəki rolunu yüksək qiymətləndirmişdir: "Qadınlar dünya tarixinin hər bir dövründə sülhün, əmin-amanlığın və dinc yanaşı yaşamının ən böyük təminatçısı olmuşlar".

Möhtərəm Prezidentimizin rəhbərliyi altında ailənin inkişafı, cəmiyyətdə qadının yerinin möhkəmləndirilməsi, uşaq hüquqlarının təmin edilməsi məqsədilə həyata keçirilən ardıcıl tədbirlər bu sahəyə dövlət dəstəyini təmin edir.

2006-cı il fevralın 6-da hörmətli Prezident İlham Əliyev cənablarının Fərmanı ilə yaradılmış Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi hər üç istiqamətdə qarşıda duran vəzifələrin kompleks şəkildə həlli sahəsində ardıcıl fəaliyyət göstərir.

Müasir dövrdə dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birini gender bərabərliyi probleminin həlli təşkil edir. 2006-cı ildə qəbul edilmiş "Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında" Qanun kişi və qadınların dövlətin idarə olunmasında və qərar qəbul edilməsində bərabər təmsilçiliyinə, ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılmasına təminat verir.

Hazırda respublikamızda elm, təhsil, səhiyyə, incəsənət sahələrində çalışan 3 akademik, 12 müxbir üzv, yüzlərlə professor, elmlər doktoru, elmlər namizədi və dosent Azərbaycan qadınının yüksək intellektual potensialını nümayiş etdirir. Qadınlarımız ali məktəblərə, yaradıcı təşkilatlara, teatrlara, musiqi və incəsənət müəssisələrinə səy və bacarıqla rəhbərlik edir, ölkənin inkişafında mühüm rol oynayır.

Bu gün qərar qəbuletmədə qadınların sayını artırmaq qarşımızda duran prioritet vəzifələrdəndir. Milli Məclisdə 14 qadın deputatın təmsil olunması, 31 qadının rayon icra hakimiyyəti başçısının müavini vəzifəsində çalışması, digər icra strukturlarında fəaliyyət göstərən qadınların sayının artması bu istiqamətdə mühüm addımların atılması deməkdir.

Müstəqil Azərbaycanımızın bugünkü ictimai həyatında birinci xanımımız Mehriban Əliyevanın öz xüsusi, əvəzolunmaz yeri var. Layiqli həyat yoldaşı, qayğıkeş ana olmaqla bərabər Mehriban xanım Əliyeva nəinki ölkəmizdə hətta bütün dünyada öz ictimai fəallığı ilə seçilir.

"Mən öhdəmə götürdüyüm hər bir işə çox böyük məsuliyyətlə yanaşıram. Bunlar vətənpərvərlik, insanpərvərlik və mərhəmətliklikdir" deyən Mehriban Əliyeva böyük layihələrin müəllifi və təşəbbüskarıdır. O, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO və İSESKO-nun Xoşməramlı Səfiri, Millət vəkili, Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunun sədri, Azərbaycan Gimnastika Federasiyasının Prezidenti, "Azərbaycan-İrs" jurnalının baş redaktorudur. Alicənab, insanlara xoş münasibəti, ünsiyyəti ilə seçilən, həm zahir, həm də daxili gözəlliyi ilə nur saçan Mehriban xanım tez-tez uşaq evlərinə, məktəblərə, xəstəxanalara, qaçqın və məcburi köçkünlərin məskunlaşdığı yaşayış məntəqələrinə baş çəkir. O, qaçqın və məcburi köçkün qadınların sosial problemlərinin həlli, onların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması və məşğulluğunun artırılması sahəsində böyük işlər görür.

Millət vəkili kimi Mehriban xanım Əliyevanın qadınların problemlərinə, onların ictimai həyatda aktiv rolunun təmin edilməsinə böyük qayğı ilə yanaşması xüsusən əhəmiyyətlidir. Müasir dövrdə Azərbaycan qadın hərəkatının lideri olan Mehriban xanımın bu sahədə mövcud olan aktual problemlərə diqqəti bütün cəmiyyət, dövlət institutları üçün nümunədir.

Bu gün respublikamızda dövlət qadın siyasətinin başlıca məqsədlərindən biri Azərbaycan qadınlarının ictimai fəallığını yüksəltməkdən ibarətdir.

Bununla əlaqədar respublikada mütəmadi olaraq qadınları öz hüquqları barədə məlumatlandırmaq məqsədilə hüquqi biliklərin yayılmasına yönəlmiş kampaniya aparılır, regionlarda qadın və kişilərin bərabər hüquqları, qadınların qərar qəbuletmədə və seçkilərdə fəal iştirakı, zorakılığa qarşı mübarizə kimi bu gün çox önəmli olan problemlərin həllinə yönəlmiş maarifləndirmə tədbirləri həyata keçirilir.

Bu problemlərin həlli sahəsində dövlət təşkilatları ilə yanaşı QHT-lərin fəal iştirakı böyük əhəmiyyətə malikdir. Çünki vətəndaş cəmiyyətinin

inkışafına təsir göstərən fikir müxtəlifliyi, maraqları birləşdirən QHT-lərin fəaliyyəti günümüzün reallığıdır.

QHT-lərə dövlət dəstəyi bu istiqamətdə əməkdaşlığın daha da genişlənməsinə zəmin yaradır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının yaradılması qadın qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyətinə də müsbət təsir göstərir. Hazırda fəaliyyət göstərən 87 qeyri-hökumət qadın təşkilatının əksəriyyəti daim əhali ilə bir-başla ünsiyyətdədir. Bir sıra qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən qadınların ictimai həyata cəlb edilməsi üçün müxtəlif mərkəzlər yaradılır, psixoloji və sosial reabilitasiya ilə bağlı məsləhətlərin verilməsi təşkil olunur. Bu baxımdan qadın hüquqlarının müdafiəsinə yönəlmiş qeyri-hökumət təşkilatları şəbəkəsinin daha da genişləndirilməsi artıq zərurətə çevrilmişdir.

Bu gün Azərbaycanda qadın hərəkatı özünün günbəgün genişlənən fəaliyyəti ilə müasir tariximizi daha da zənginləşdirir. Əminlik ki, müstəqil Azərbaycan qadınlarının III qurultayı da bu tarixin yeni səhifəsi olacaq.

Qadınlarımızın ali məclisi ərəfəsində Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin nəşr etdiyi "Heydər Əliyev və dövlət qadın siyasəti" kitabı əbədi liderimizin əziz xatirəsinə ithaf olunmuşdur. Çünki müasir Azərbaycan qadınlarının həyatın bütün sahələrində əldə etdiyi böyük uğurlar məhz Ümummilli Lider Heydər Əliyevin uzaqgörən və müdrik siyasətinin parlaq təcəssümüdür.

Kitabı vərəqlədikcə onun ayrı-ayrı vaxtlarda görkəmli qadınlarımızla ünvanladığı təbrik məktublarının qısa mətninin böyük məna kəsb etməsinin şahidi oluruq. Ayrı-ayrı tarixi anları əks etdirən fotosəkillər toplusunu daha da rəngarəng edir. İnanırıq ki, "Heydər Əliyev və dövlət qadın siyasəti" kitabı qurultay ərəfəsində qadınlarımıza ən yaxşı töhfə olacaq.

Hicran HÜSEYNOVA,
Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq
Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri,
siyasi elmlər doktoru, professor

AZƏRBAYCAN QADINLARININ IV QURULTAYI

15 iyun 1972-ci il

Kommunizm quruculuğunun bütün sahələrində Azərbaycan qadınları fədakarlıqla və ilhamla çalışırlar. İyunun 15 respublika qadınlarının Bakıda açılmış IV qurultayı SSRİ-nin təşkil edilməsinin yarım əsrlik yubileyi ərəfəsində onların partiyaya, Vətənə raportudur.

Azərbaycan qadınlarının azadlığı, hüquq bərabərliyi, onların bütün müvəffəqiyyətləri böyük Leninin adı ilə bağlıdır. Buna görə də qurultay işə başlamazdan əvvəl onun nümayəndələrinin rəhbər və müəllimə dərin hörmət və ehtiram əlaməti olaraq İliçin abidəsi yanında kəlmələrinin dərin rəmzi mənası vardır. Leninin müqəddəs adını daşıyan meydanda abidənin yanına çiçək dəstələri qoyuldu.

Azərbaycan qadınları kommunizm işi uğrunda çarpışmış mərd mübarizlər, proletar beynəlmiləçiliyinin bayraqdarları olan 26 Bakı komissarının xatirəsini əziz tuturlar. Qurultayın nümayəndələri inqilab cəngavərlərinin məzarı üzərində alovlanan əbədi məşəlin yanına əklil qoydular. "Rekviyem" in təntənəli melodiyası səsləndi. Respublikanın qadınları partiyanın və xalqın işinə, Bakı kommunarlarının canlarını fəda etdikləri işə sədaqət andı içdilər.

...Qurultayın keçirildiyi E.Dzerjinski adına klub bayramsayağı bəzədilmişdi. Respublikanın sənaye müəssisələri, tikintiləri, kolxoz və sovxozları, elmi idarələri və yaradıcılıq təşkilatlarının nümayəndələri, qadın hərəkatının fəal iştirakçıları buraya toplaşmışdılar.

D.P.Quliyev, H.Ə.Əliyev, Ə.İ.İbrahimov, H.X.İbrahimov, Ə.H.Kərimov, S.V.Kozlov, H.N.Seyidov, Q.Ə.Xəlilov yoldaşlar, qardaş respublikalardan gəlmiş qonaqlar, Azərbaycanda qadın hərəkatının veteranları, sənaye, kənd təsərrüfatı, elm və mədəniyyət sahəsində çalışan adlı-sanlı qadınlar rəyasət heyətində əyləşmişdilər.

Qurultayı Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin katibi K.Ə.Əbilova açdı. Sov.İKP MK Siyasi Bürosu böyük ruh yüksəkliyi ilə fəxri rəyasət heyətinə seçildi, Qurultayın rəhbər orqanları seçildi, onun gündəliyi və iş qaydası təsdiq edildi. Nümayəndələr Sov.İKP XXIV qurultayı və Azərbaycan KP XXVIII qurultayı qərarlarının yerinə yetirilməsində Azərbaycan qadınlarının rolu və iştirakı haqqında məsələ müzakirə edəcək, respublika Qadın Şurasının yeni heyətini seçəcəklər.

Azərbaycan KP MK katibi D.P.Quliyev respublika qadınlarının IV qurultayına Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin təbrikini oxudu. Nümayəndələr təbriki gurultulu alqışlarla qarşıladılar.

Azərbaycan KP MK yanında respublika Qadın Şurasının sədri H.İ.Sultanova məruzə etdi.

Müzakirələrdə Bakı Şəhər Partiya Komitəsi yanında Qadın Şurasının sədri S.İmanzadə, Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsi yanında Qadın Şurasının sədri Z.Məmmədova, Dağlıq Qarabağ Vilayət Partiya Komitəsi yanında Qadın Şurasının sədri M. Qriqoryan, Azərbaycan SSR Yüngül Sənaye naziri S.Rəhimov, V.İ.Lenin adına Azərbaycan Boru-Prokat zavodunun sinkləyicisi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Z.Həsənova, Azərbaycan SSR Səhiyyə nazirinin müavini S.Rəsulbəyova, Kirovabad Çörək-Bulka kombinatının fəhləsi P.Məmmədova, Jdanov rayonundakı 5 nömrəli sovxozun pambıqçılar briqadiri S.Qazıyeva çıxış etdilər.

Mandat komissiyasının sədri Ş.Bədəlova komissiyanın məruzəsi ilə çıxış etdi.

Sovet Qadınları Komitəsi sədrinin müavini T.Fyodorova komitənin sədri V.Nikolayeva-Tereşkovanın qurultaya təbrik məktubunu oxudu. Nümayəndələr təbriki alqışlarla qarşıladılar.

Ölkənin Qadın ictimaiyyətinin nümayəndələri – SSRİ xalq artisti Tamara Çeban (Moldaviya), Leninqrad Şəhər Soveti İcraiyyə Komitəsinin şöbə müdiri, Sovet Qadınlar Komitəsinin üzvü L.Busko, Qomel Vilayət İcraiyyə Komitəsinin sədrinin müavini Y.Kurçina, Ukrayna Həmkarlar İttifaqları Şurasının katibi V.Sivolob, Rıqa Şəhər İcraiyyə Komitəsinin şöbə müdiri S.Berqman, Özbəkistan SSR xalq artisti N.Əliyeva, Qazaxıstan SSR maliyyə nazirinin müavini K.Sadıqova, Estoniya Kommunist Partiyası Vilyandi Rayon Komitəsinin şöbə müdiri T.Virunurm, Qırğızıstan SSR Ədliyyə nazirinin müavini T.Adilova öz azərbaycanlı bacılarını səmimi təbrik etdilər. Onlar Sovet Azərbaycanı zəhmətkeşlərinin diqqətəlayiq müvəffəqiyyətlərinə qadınların köməyini yüksək qiymətləndirdilər, öz azərbaycanlı bacılarına SSRİ-nin təşkilinin yarım əsrlik yubileyini Sovet Vətəninə xeyrinə yeni nailiyyətlərlə qeyd etməyi arzuladılar.

Böyüməkdə olan nəslin nümayəndələri – Azərbaycan paytaxtının balaca leninçiləri və oktyabryatları öz analarını və böyük bacılarını səmimi təbrik etdilər. Axşam qurultay nümayəndələri üçün Azərbaycan incəsənət ustalarının iştirakı ilə konsert verildi.

İyunun 16-da Azərbaycan qadınlarının IV qurultayı öz işini davam etdirdi.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

AZƏRBAYCAN QADINLARININ IV QURULTAYINA

Əziz Yoldaşlar!

Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi respublika qadınları IV qurultayının nümayəndələrini və iştirakçılarını və sizin şəxsinizdə Sovet Azərbaycanının bütün şanlı əməkçi qadınlarını səmimi salamlayır.

Azərbaycan qadınlarının IV qurultayı əlamətdar bir dövrdə keçir. Lenin partiyasının rəhbərliyi altında sovet xalqı Sov.İKP XXIV qurultayı tarixi qərarlarının həyata keçirilməsi uğrunda böyük ruh yüksəkliyi ilə mübarizə aparır, ölkəmizin xalqlarının birlik, dostluq və qardaşlığının böyük bayramını – SSRİ-nin təşkil edilməsinin 50 illiyini ləyaqətlə qarşılamağa hazırlaşır. Ölkənin hər yerində doqquzuncu beşilliyin planlarının müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsi uğrunda ümumxalq sosializmin yarışını genişləndirmişdir. Şanlı sovet qadınları, o cümlədən Azərbaycan SSR qadınları partiyanın göstərişlərini həyata keçirmək işinə böyük kömək göstərirlər.

Böyük Oktyabr sosialist inqilabı qadını azad etdi, ictimai həyatın bütün sahələrində öz yaradıcılıq əzmini və istedadını göstərmək üçün onun qarşısında geniş imkanlar açdı.

Ölkəmizdə qadın sosializm cəmiyyətinin tam hüquqlu üzvüdür, siyasi, iqtisadi, ictimai və mədəni həyatın fəal iştirakçısıdır. Qadınlarımız harada – zavodda, tikintilərdə və nəqliyyatda, kolxozda və sovxozda, məktəbdə, tibb, mədəniyyət, elm müəssisələrində işlədiklərindən asılı olmayaraq, hər yerdə yüksək əmək məhsuldarlığı, özlərinin işinə məhəbbət nümunələri göstərirlər.

Respublikanın xalq təsərrüfatında işləyən ali və orta təhsilli bütün mü-təxəssislərin 41 faizindən çoxunu qadınlar təşkil edir. Həkimlərin 65 faizindən çoxu, müəllimlərin 40 faizindən çoxu, elmi işçilərin 35 faizindən çoxu qadındır. Qadınlarımız dövlət işlərində və ictimai işlərdə səmərəli fəaliyyət göstərirlər. Azərbaycanın 22 şanlı qadını SSRİ Ali Sovetinin, 142 qadını Azərbaycan SSR Ali Sovetinin, təqribən 20,5 min qadını yerli Sovetlərin deputatıdır. 3 mindən artıq qadın rəhbər, dövlət və partiya işində çalışır.

Ölkəmizdə qadınlara ümumxalq məhəbbəti və hörməti göstərilir. Kommunist Partiyası və Sovet hökuməti onların rifahı və mənafeyi üçün böyük qayğı çəkirlər. Sov.İKP XXIV qurultayı bunu bir daha inandırıcı şəkildə nümayiş etdirmişdir. Qurultayın qərarlarında sovet qadınlarının əmək və məişət şəraitinin xeyli yaxşılaşdırılması üçün ictimai tədbirlərin geniş proqramı müəyyən edilmişdir. Sov.İKP MK-nın Baş katibi L.İ.Brejnev yoldaş par-

tiyanın XXIV qurultayındakı məruzəsində demişdir: "Partiyanın siyasətinin məqsədi budur ki, sovet qadınları uşaqların tərbiyəsi üçün də, ictimai həyatda daha çox iştirak etmək, istirahət etmək və təhsil almaq üçün, mədəniyyət nemətlərindən daha geniş surətdə istifadə etmək üçün də yeni imkanlar əldə etsinlər".

Bu atalıq qayğısından ruhlanan bütün sovet qadınları kimi, Azərbaycan qadınları da özlərinin fədakar əməyi ilə sosialist istehsalının inkişafına, doqquzuncu beşilliyin ikinci ili planlarının vaxtından əvvəl yerinə yetirilməsinə kömək etmək üçün var qüvvələrini sərf edir, xalqın maddi və mədəni həyat səviyyəsinin xeyli yüksəlməsinin təmin olunmasına layiqincə kömək göstərirlər.

Bütün sovet qadınları ilə birlikdə Azərbaycan qadınları Sov.İKP-nin Lenin xarici siyasətini, partiyanın XXIV qurultayının işləyib hazırladığı sülh proqramını ürəkdən və tamamilə bəyənərək, sülhün müdafiəsi üçün, öz uşaqlarının xoşbəxt gələcəyi üçün, bütün bəşəriyyətin tərəqqisi və rifahı üçün səslərini ucaldırlar.

Partiya təşkilatlarının rəhbərliyi altında qadın şuraları qadınlar arasında böyük iş aparırlar. Doqquzuncu beşilliyin məsul vəzifələri müəssisələrdə, tikintilərdə, kolxozlarda və sovxozlarda qadın şuralarının fəaliyyətinin daha da güclənməsini tələb edir. Təsərrüfat vəzifələrini yerinə yetirməkdə, ideya-tərbiyə işini gücləndirməkdə partiya təşkilatlarına daim kömək etmək, qadınların ümumtəhsil və mədəni səviyyəsinin yüksəlməsinə, məişət mədəniyyətinin yaxşılaşmasına həmişə qayğı göstərmək qadın şuralarının və bütün fəal qadınların ən mühüm vəzifələridir.

Qadınlarımız böyüməkdə olan nəslin bundan sonra da əməksevərlik, kommunist əxlaqı kollektivçilik, sovet vətənpərvərliyi və beynəlmiləçilik ruhunda tərbiyələnməsinə daim fikir verməlidirlər.

Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi Azərbaycan qadınlarının IV qurultayına səmərəli iş arzulayır və möhkəm əmin olduğunu bildirir ki, Azərbaycan qadınları bundan sonra da var qüvvələrini və biliklərini, özlərinin fədakar əməyini Lenin partiyasının əzəmətli göstərişlərinin həyata keçirilməsinə sərf edəcəklər.

*Azərbaycan Kommunist Partiyasının
Mərkəzi Komitəsi
15 iyun 1972-ci il*

**"AZƏRBAYCAN QADINI" JURNALININ 50 İLLİYİNƏ
HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ YİĞİNCAQDA
AZƏRBAYCAN KP MK-nın BİRİNCİ KATİBİ
H.Ə.ƏLİYEVİN ÇIXIŞINDAN**

15 may 1974-cü il

Əziz yoldaşlar!

Bu gözəl may günündə bahar sanki özünün bütün təkraredilməz əlvan boyaları ilə birlikdə bizim saraya qədəm basmışdır. Qadınların güllümsər çöhrələri, sizin sinənizdə parlayan orden və medallar, rəngarəng geyimlər, şən təbəssümlər – bütün bunlar sovet qadınlarının – böyük sosialist Vətənimizdə yaşayan şanlı əməkçi qadınların, qayğıkeş anaların, alovlu vətənpərvər qadınların yeni, xoşbəxt həyatının simvoludur.

Bugünkü yığıncaq qadınlarımızın və bütün respublika ictimaiyyətinin həyatında böyük və əhəmiyyətli hadisəyə – Azərbaycan KP MK-nın "Azərbaycan qadını" jurnalının əlli illiyinin bayram edilməsinə həsr olunmuşdur.

Jurnalın yarıməsrlük yolu Azərbaycan qadınının əsarətdən qurtulması uğrunda, onun ictimai əməyə və siyasi fəaliyyətə cəlb edilməsi, təhsil alması və mədəniyyətə qovuşması uğrunda respublikanın partiya təşkilatının və qabaqcıl qadınlarının apardıqları mübarizənin tarixi ilə sıx bağlıdır. Qadınların kommunist tərbiyəsində, onları təsərrüfat və mədəniyyət quruculuğu vəzifələrinin həyata keçirilməsinə səfərbərliyə almaqda jurnalın xidmətlərinin partiyamız və Sovet dövləti yüksək qiymətləndirmişlər. Jurnal öz yubileyi ilə əlaqədar olaraq Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif edilmişdir.

İzin verin, jurnalın 50 illiyi, onun orden ilə təltif olunması münasibətilə sizi və sizin şəxsinizdə bütün Azərbaycan qadınlarını Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi, respublika Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti və Nazirlər Soveti adından hərərətlə, səmimi təbrik edim və əziz yoldaşlar, sizə yeni böyük əmək hünərləri, möhkəm cansağlığı və daha xoş güzəran arzulayım.

Biz şadiq ki, ucsuz-bucaqsız çoxmillətli Vətənimizin hər yerindən qadınlar Azərbaycan qadınlarının bayram şənliyinə gəlmişlər.

Biz respublikanın əziz qonağını, dünyada kosmos fatehi olan ilk qadını, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, Sovet Qadınları Komitəsinin sədri Valentina Vladimirovna Nikolayeva–Tereşkovanı ürəkdən salamlayırıq.

İzin verin, bütün qardaş müttəfiq respublikaların, Dağıstanın, Tataristanın və Başqırdistanın qadınlarının təntənəli şənliklərimizdə iştirak edən nümayəndə heyətlərini və onların şəxsində bizim böyük Sovet İttifaqının bütün millətlərindən və xalqlarından olan qadınları səmimi salamlayım.

Yoldaşlar! "Azərbaycan qadını" jurnalının əlli illik tarixi partiyanın, Sovet hakimiyyətinin mübarizə və qələbələrinin, qadınların öz azadlığı uğrunda apardıqları mübarizənin və qazandıqları qələbələrin unudulmaz mənzərəsini səhifə-səhifə göz önündə canlandırır, Sovet Azərbaycanı qadınlarınm zülmətdən işığa doğru, hüquqsuzluktan fəal əmək həyatına və ictimai həyata doğru keçdikləri böyük və mürəkkəb yolu əyani şəkildə əks etdirir. Bu gün Sovet Şərqində birinci qadın jurnalının tarixindən danışarkən Azərbaycan qadınının keçmişdəki vəziyyətini xatırlamamaq olmaz.

Bəşəriyyətin salnaməsi qadının ağır həyatından, cəmiyyətdə və ailədə onun asılı vəziyyətindən xəbər verir. Lakin Şərqdə qadının taleyi, Azərbaycan qadınının həyatı daha zülmətli və dözülməz idi. O, sinfi zülm və ailə zülmü altında inləyirdi, patriarxal adətlər, istismarçılara və cəhəlpərəstlərə xidmət edən islam dini onu əsarət altına almışdır.

...Qadın əbədi kölə olmaq istəmirdi, o, biliklərə, azadlığa can atırdı. Lakin təhsil almaq, doğma xalqın mədəniyyətinin inkişafına kömək etmək, tək-tək qadınlara müyəssər olurdu. Biz görkəmli şairələrimizdən Məhsəti xanım Gəncəvinin, Xurşudbanu Natəvanın, ictimai xadim Həmidə xanım Məmmədquluzadənin və başqalarının adlarını dərin hörmət hissi ilə çəkirik. Tərəqqi yoluna çıxan qadınlar xalqımızın qızları üçün siniflər və məktəblər, məktəb dram dərnəkləri təşkil edir, Azərbaycanın qadınlarını mədəniyyətə qovuşdurmağa hər vasitə ilə çalışırdılar. Lakin onlara müyəssər olan şeylər hüquqsuzluq zülmətində işıldaquşların parıltısına bənzəyirdi. Onların fəaliyyəti əslində başlıca məsələyə – istismarçı quruluşa, qadını əsarət altında saxlayan dinə və dini yayanlara, islam dininin yazılmış və yazılmamış qanunları ilə, xalqa zorla qəbul etdirilmiş adətlər ilə Azərbaycan qadınının mənəvi ölümə məhkum edənlərə qarşı çevrilməmişdi.

Azərbaycan xalqının böyük oğulları Mirzə Fətəli Axundov, Cəlil Məmmədquluzadə, Mirzə Ələkbər Sabir və özünün doğma diyarını xoşbəxt və azad görmək istəyənlər Şərq qadınının ağır həyatından kədər hissi ilə yazmışlar. Onlar elə bir vaxt gəlib çatmasını arzulayırdılar ki, Azər-

baycan qadını din və fanatizm zəncirlərindən xilas olsun, köhnə dünyanın bütün rəzalətlərini çadra ilə bərabər öz üzərindən atsın, cəmiyyətin bərabər hüquqlu üzvü olsun.

Belə bir gün gəlib çatdı. Oktyabr sosialist inqilabının qələbəsindən sonra bəşəriyyət tarixində yeni dövr başlandı. Oktyabr sosialist inqilabı xalq həyatını, demək olar, kökündən dəyişdi, ölkəmizdə əsaslı ictimai-iqtisadi çevriliş yaratdı.

...Respublika əməkçilərinin yeni nəsillərinin, o cümlədən bu salonda əyləşənlərin əksəriyyətini Azərbaycan qadınının azad edilməsi uğrunda mübarizənin hansı şəraitdə aparıldığı haqqında çətin ki, tam təsəvvürü olsun. Keçmiş bələd olmadan bu günü, Azərbaycan qadınının müqəddaratında baş vermiş böyük dəyişikliklərin əzəmətinə düzgün qiymətləndirmək çətinidir. Bakının mərkəzində Azərbaycan qadınının heykəli ucalır. O, qəzəblə çadranı başından atdığı vəziyyətdə təsvir olunmuşdur. Öz simvolikasına və əhəmiyyətinə görə bu nadir abidə Azərbaycan qadınının həmişəlik dəfn olunmuş keçmişinin rəmzidir. Bununla yanaşı o, Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycanda baş vermiş əsaslı dəyişikliklərin parlaq sübutlarından biridir.

İnqilabçı və əməkçi, yaradıcı və maarifpərvər rus qadınının obrazı Azərbaycan qadınlarını öz hüquqları uğrunda mübarizəyə ruhlandırır. Rus qadınlarının timsalı ana və bacılarımıza yol göstərən ulduz idi. Ələmətdar haldır ki, rus fəhlə qadınlarına təqdim etmək üçün Azərbaycan qadınlarının 1921-ci ildə toxuduqları Qırmızı bayraqda bu sözlər yazılmışdı: "Bütün ölkələrin proletarları birləşin! Biz sizin göstərdiyiniz yola qədəm qoymuşuq. Elə bir qüvvə yoxdur ki, bizi bu yoldan döndərə bilsin".

Bu sözlərdə Azərbaycanda inqilabi mübarizəyə və sovet hakimiyyəti qurulmasına böyük rus xalqının köməyi üçün ona Azərbaycan xalqının məhəbbəti, minnətdarlığı ifadə olunmuşdur. Bu sözlər rus xalqına, dostluq və qardaşlığa sədaqət andıdır. Qırmızı bayraq üzərində əbədi dalğalandığı kimi, bu sədaqət də əbədi çıraqdır.

Yoldaşlar! Azərbaycan Kommunist Partiyasının görkəmli üzvlərindən Ayna Sultanova, Ceyran Bayramova, Xavər Şabanova-Qarayeva, Şərəbanı Zeynalova, Gülarə Qədirbəyova – Göy qızı və bir çox başqaları bunlar arasında böyük təşkilati və tərbiyə işi aparırdılar. Onların adları Azərbaycanda qadın hərəkatının tarixinə həmişəlik daxil olmuşdur.

Azərbaycan qadınlarının qurultayları ideya-siyasi tərbiyəvi diqqətəlayiq məktəbi olmuşdur. Birinci qurultay 1922-ci ilin fevralında keçirilmişdir. Nəriman Nərimanov qurultayın rəyasət heyətinin sədri seçilmişdi.

Nümayəndələr arasında 500 azərbaycanlı qadın var. Onların yalnız üç nəfəri təhsilli idi, təqribən 300 nəfəri isə tamamilə savadsız idi. Onların bizim təntənəli yığıncağımızda Azərbaycan qadınlarının həmin tarixi məclisinin nümayəndələrindən biri, – kommunist Ceyran Bayramova iştirak edir.

İcazə verin, Bayramova yoldaşın şəxsində bütün Azərbaycan qadın veteranlarını salamlayım, qadınlar arasında aparılan böyük işlərə, gənclərimizin respublika partiya təşkilatının və zəhmətkeşlərinin inqilabi, əmək və beynəlmiləl ənənələri ruhunda tərbiyə olunmasına göstərdikləri böyük səy üçün onlara ürəkdən təşəkkür edim.

Birinci qurultay Azərbaycan qadınının həyatında görkəmli rol oynadı... Şərqin bütün qadınlarına müraciət qəbul olundu.

1922-ci ilin mayında Bakıda Zaqafqaziya qadınlarının birinci qurultayının çağırılması mühüm hadisə oldu. Qurultay Gürcüstan, Ermənistan və Azərbaycanın zəhmətkeş qadınlarının əsarətdən xilas olması uğrunda hərəkatı vahid axında birləşdirdi. Qurultayın nümayəndələri qurultayın açılışı günündə Vladimir İliç Leninin Zaqafqaziya qadınlarına təbrik teleqramını sevinc hissi ilə qarşıladılar.

Qadın klubları o illərdə aparılan işin ən təsirli formalarından biri idi. Klubların səmərəli təsiri altında Azərbaycan qadınının yeni dünyabaxışı formalaşırdı, onların bir çoxu klublardan fabriklərə və zavodlara, fəhlə fakültələrinə, texnikumlara və ali məktəblərə gəlirdi, klublarda ilk fəallar yetişirdi, onlar sonradan respublikanın partiya, sovet, komsomol təşkilatlarında müvəffəqiyyətlə işləyirdilər. Əli Bayramov adına klubun çoxcəhətli fəaliyyəti xüsusilə səmərəli olmuşdur.

Azərbaycan qadın klublarının nümunəsi əsasında ölkənin Şərq rayonlarında da bu cür klublar yaradılmağa başlandı. Klara Cetkin 1924-cü ilin oktyabrında Əli Bayramov adına klubu gəzdikdən sonra yazmışdı: "Qadınlar klubu müsəlman qadınlarını birləşdirmək, onları maarifləndirmək və böyük ictimai həyata hazırlamaq üçün ən müvəffəqiyyətli vasitədir. Beləliklə qadınlar klubu bütün Şərq sovet respublikalarında müsəlman qadın klubları yaradılmasına təkan verdi. Bu respublikalar üçün o, indi də hər cəhətdən nümunədir".

Lakin şəraitin xeyli dəyişməsinə baxmayaraq, Azərbaycan qadınının əsarətdən xilas olması prosesi mürəkkəb və çətin proses idi, o, keçmişə qarşı, cəmiyyətdə qadının rolunun bir çoxları tərəfindən düzgün başa düşülməməsinə, geri qalmış baxışlara və adətlərə qarşı şiddətli mübarizədə həyata keçirilirdi. Qadının əsarətdən xilas olması qadını əvvəlki cəha-

ltdə, dinin mənəşəsində saxlamağa çalışan və beləliklə yeni həyat quruculuğuna mane olmaq istəyən istismarçı tör-töküntülərin, əksinqilabçı ünsürlərin, ruhanilərin sinfi mənafələrinə də zidd idi. Fəal qadınları təhqir edirdilər, onları çox tez-tez hədələyir və hətta cismən məhv edirdilər. Fanatizm duyğularının təsiri altında ərlər, atalar və qardaşlar öz arvadlarını, qızlarını və bacılarını klublara, məktəblərə getdikləri üçün, çadranı atdıqları üçün öldürürdülər.

Əli Bayramov adına tikiş fabrikinin işçisi, dörd uşaq anası Səriyyə Xəlilova 1930-cu ilin yanvarında öldürüldü. O, köhnə dünyanın vəhşi və təhqiramiz qanunları ilə barışmaq istəməyərək çadranı atmış, istehsalata getmiş, həmkarlar ittifaqı fəali olmuşdu. Cəhəlpərəstlərin hədələri onu qorxutmadı. Səriyyə fikrindən dönmədi. Öz doğma atası onu həlak etdi.

Səriyyə Xəlilovanın dəfn mərasimi Azərbaycan qadınlarının qüdrətli nümayişinə çevrildi. Mitinqlərdə və yığıncaqlarda qadınlar qatılaraq ağır cəza verilməsini tələb edirdilər. Onlar Azərbaycan qadınlarının tam azadlığa çıxması uğrunda axıradək mübarizə aparmağa and içirdilər.

Yeniliyin köhnəliyə qarşı, mürəccə keçmişin inadla müqavimət göstərən təbliğçilərinə qarşı bu amansız vuruşunda neçə-neçə günahsız adamlar tələf oldu. Lakin azadlığa çıxmış Azərbaycan qadınının tərəqqiyə doğru müzəffər yürüşünə heç bir şey mane ola bilmədi. Yoldaşlar, Cəfər Cabbarlının "Sevil" pyesinin qəhrəmanını bir daha yada salaq. Bir çox qadınlar Sevilin taleyində özlərinin taleyini görür və onun yolu ilə getməyə çalışırdılar. Azərbaycanlı qadının mənəvi inkişafı üçün geniş meydan açan sosializm dünyası Sevil kimi minlərlə xoşbəxt, məğrur qadınlar, yeni həyatın fəal qurucusu olan qadınlar tərbiyə etmişdir. Adlı-sanlı mexanizator, şairə və mübariz komsomol rəhbəri Sevil Qaziyeva məhz belələrindən idi. Qısa, lakin parlaq ömür sürmüş, əmək postunda rəşadətlə həlak olmuş Sevil Qaziyevanın həyatı Cəfər Cabbarlının pyesindəki ideyaların təcəssümü idi.

Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan qadınların ictimai və dini-məişət əsarətindən azad bir çox nəsilləri boya-başa çatmışdır, onlar özlərinin zəkasını, istedadını, qabiliyyətini kommunizm quruculuğuna sərf edirlər. Respublika əhalisinin yarısını təşkil edən qadınlar iqtisadiyyatın, maarifin, elm və mədəniyyətin bütün sahələrində işləyir, ilhamlı əmək nümunələri göstərirlər. Onların ən yaxşısı bu gün bu salonda əyləşmişlər!

Azərbaycan qadınlarının alovlu vətənpərvərliyi, iradə və mətinliyi Böyük Vətən müharibəsi illərində özünü daha böyük qüvvə ilə göstərmişdir. Onlar neft buruqlarında və dəzgah başında, dəmir yollarında və

traktor sükanı arxasında kişiləri əvəz etmişlər. Biz fəxr edirik ki, Azərbaycanın cəsur qızları – partizan Aliyə Rüstəmbəyova, təyyarəçi Züleyxa Seyidməmmədova, sərrast atıcı Ziba Qəniyeva, telefonçu Sonya Simonyan, topçu Suğra Paşayeva, baş leytenant Rəhimə Babayeva və bir çox başqaları Vətənimizin layiqli müdafiəçiləri arasında olmuşdur.

...Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qələbəsiindən sonra keçmişin ağır irsini – savadsızlığı ləğv etmək sahəsində çox böyük iş aparılmışdır. İnkilabdan əvvəlki Azərbaycanda əhalinin 97 faizi savadsız idi, qadınlar arasında isə savadlılar daha az idi. İndi Azərbaycan başdan-başa savadlılar respublikasıdır. Kapitalizm dünyasının, xüsusi xarici Şərqi heç bir ölkəsinin tarixində belə bir müvəffəqiyyət olmamışdır.

Lakin Azərbaycan təkcə ümumi təhsil sahəsində xeyli irəliləməklə qalmamışdır. 5,5 milyon nəfər əhalisi olan respublikamızın ali məktəblərində 100 min tələbə, o cümlədən 38 min qadın təhsil alır, 30 milyon əhalisi olan İranın ali məktəblərində isə cəmi 38 min nəfər, o cümlədən yalnız 8800 qadın təhsil alır.

...Vətən öz qızlarının qəhrəmanlıq əməyini layiqincə qiymətləndirir. Azərbaycanın yüz minlərlə qadını SSRİ-nin orden və medalları ilə təltif edilmişdir, 198 qadın Sosialist Əməyi Qəhrəmanı yüksək adını daşıyır, adlı-sanlı pambıqçılarımızdan Bəsti Bağirova və Şamama Həsənova isə bu şərəfli ada iki dəfə layiq görülmüşdür.

Qazanılmış nəticələrdən, partiya və hökumətin qayğı və diqqətindən ruhlanan zəhmətkeş qadınlar beşilliyin müəyyən edici ilində sosializm yarışında daha fəal iştirak edir, bir çox vətənpərvərlik təşəbbüsləri göstərirlər. Qarşılıqlı planların işlənilib hazırlanmasında, yüksək sosialist öhdəliklərinin qəbul olunmasında və onların yerinə yetirilməsində sənaye və kənd təsərrüfatı qabaqcılı və yenilikçisi olan qadınlarımızın böyük rolu vardır. Sosializm yarışının qabaqcılı olan bir çox qadınların adını çəkmək olar ki, belələrini də Leonid İliç Brejnev irəliləyən adlandırmışdır.

Neftçixarma operatoru, SSRİ Ali Sovetinin deputatı Qəmər Süleymanova, neftayıranlardan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Olqa Savkina, Əminə Yusifzadə, kimyaçı Anna Kudayeva, boru prokatçısı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Zəminə Həsənova, tikişçi, SSRİ Ali Sovetinin deputatı Vera Krupnova, rəngsaz Gülbahar Vəliyeva, betonçu Gülbəniz Məmmədova, izolyasiyaçı Minayə Rüstəmov, toxucu, SSRİ Ali Sovetinin Deputatı Roza Petrosyan, çörəkbişirən Rəhimə Müslümov, biskvit ustası Taisiya Volkova, ayaqqabıçı, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı Anna Sarkisova, poçtalyon Həcər İsababayeva, yoldəyişən Sona Fə-

rəcova, çay çəkib-bükmə aparatının maşinisti Adilə Rzayeva və min-min başqaları Azərbaycanda sənaye, tikinti və nəqliyyat sahəsində çalışan qvardiyaçılardır.

Şamama Həsənova sırası kolxozçudan təsərrüfatın sədri, ölkənin dövlət xadiminədək böyük bir yol keçmişdir. O, adlı-sanlı böyük pambıq ustası və mütəxəssisi olmuşdur. Füzuli rayonunda Şamama Həsənovanın başçılıq etdiyi 1 May adına kolxoz respublikada qabaqcıl təsərrüfatlardan biridir. Şamama Həsənova iki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanıdır. SSRİ Ali Sovetinin deputatı olan Şamama Həsənova illərdən bəridir ki, İttifaq Soveti sədrinin müavini kimi yüksək vəzifəyə seçilir. Puşkin rayonunda Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Qızqayıt Həsənovanın başçılıq etdiyi Telman adına kolxoz pambıq üzrə öz beşillik planını üç ilə yerinə yetirmişdir. Vəsilə Zahidova, Mina Nəzirova, Məleykə Quliyeva və başqaları özlərinin kolxoz istehsalının gözəl başçıları kimi göstərmişlər. Pambıqçı, qəhrəman ana Sürəyya Kərimova Sosialist Əməyi Qəhrəmanıdır.

Tarla və ferma əməkçilərinin gənc nəsli veteranlarla ayaqlaşır. Südəbə Bayramova, Bəsti Bağirovanın həmkəndlisidir. Lakin onların həyat yolu tamamilə bir-birindən fərqli surətdə başlanmışdır. Bəsti tarlada savadsız ikən işləməyə başlamış, Südəbə isə kolxoza orta məktəbi bitirdikdən sonra gəlmişdir. Südəbənin biliyi tezliklə pambıq ustası olmaqda ona kömək etmişdir. Südəbə Bayramovanın cəmi 26 yaşı vardır, amma o, Lenin ordeni və Oktyabr İnqilabı ordeni ilə təltif edilmişdir. Qabaqcıl pambıqçı respublikanın Ali Sovetinin deputatıdır, Qasım İsmayılov Rayon Partiya Komitəsinin üzvüdür, aqronom ixtisası almaq üçün Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda qiyabi təhsil alır.

Adlı-sanlı pambıqçılardan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Bahar Talıbova, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı Yequş Lalayan, respublikada Lenin ordeninə layiq görülmüş ilk qadınlardan biri Manya Kərimova, pambıqçı maşının sürücü-mexaniklərindən Rəhilə Məmmədova və Nazilə Mehdiyeva, sağıcıları SSRİ Ali Sovetinin deputatı Gülşən Novruzova və respublika Ali Sovetinin deputatı Sirui Qalstyan, tərəvəzçi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Solmaz Əliyeva, üzümçü Mariya Sergeyeva, tütüncü, SSRİ Ali Sovetinin deputatı Zəlxay Həsənova, çay-becərən, respublika Ali Sovetinin deputatı Maral Hüseynova və bir çox başqaları əmək nümunələri göstərirlər.

Mühəndislərdən Fəridə Rüstəmbəyova, Gövhər Axundova, Kubra Mahmudova, Lyubov Dudina, Lətifə Babayeva, Mariya Mıxçıyan, Səki-

nə Əliyeva və başqaları müxtəlif sənaye sahələrində böyük və səmərəli iş aparırlar.

Müəllimlərimizin şanlı dəstəsi, o cümlədən Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Məsmə Atakişiyeva, Tamilla Axundova, Tamara Borodina, Tahirə Əsədova, Anna Abramyan və başqaları gənc nəslin təlim və tərbiyəsi sahəsində gərgin, lakin nəcib iş aparırlar.

Tibb işçisi olan qadınların çoxminli dəstəsi – Sosialist Əməyi Qəhrəmanları həkim Şamama Ələsgərova və Zəhra Qaziyeva, habelə Tutuxanım Dadaşova, Knarik Balayan, Böyükxanım Əliyeva, Anna Kosixina və bir çox başqaları gecə-gündüz zəhmətkeşlərin sağlamlığı keşiyində dayanırlar.

Azərbaycan xalqı, Azərbaycanın bütün zəhmətkeşləri Ədilə Namazovanın, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi və müxbir üzvləri İzzət Orucovanın, Validə Tutayukun, Umnisə Musabəyovanın, Püstə Əzizbəyovanın, SSRİ xalq artistləri Şövkət Məmmədovanın, Qəmər Almaszadənin, Hökumə Qurbanovanın, şairələrdən Mirvarid Dilbazinin və Nigar Rəfibəylinin, rəssam Maral Rəhmanzadənin, bəstəkar Ağabacı Rzayevanın və başqalarının yaradıcılıq əməyi ölkəmizdə və onun hüdudlarından uzaqlarda çox məşhurdur. Onlar bütün istedadları ilə xalqa xidmət edirlər.

Azərbaycanlı, rus, erməni, gürcü, ukraynalı qadınlar, təqribən 100 millətin və xalqın nümayəndələri bu gün çoxmillətli Azərbaycanda bir ailə kimi, doğma bacıları kimi xoşbəxt, fərəhli həyat sürür və işləyirlər. Daha onları heç şey bir-birindən ayırmır, onların hamısının taleyi birdir, müasir taledir. Onlar tam vəhdət təşkil edirlər, onları marksizm-leninizm ideologiyası, böyük Lenin partiyası, inkişaf etmiş sosializm cəmiyyəti, insanların vahid tarixi birliyinə – sovet xalqına mənsubiyyət birləşdirir.

...Yoldaşlar! Fədakar əməkçi, fəal ictimaiyyətçi olan sovet qadını həmişə gənc nəslin ilk tərbiyəçisi olmuş və ilk tərbiyəçisidir. Ana müqəddəs addır, analıq borcu ən yüksək borcudur.

Partiya və Sovet hökuməti uşaqların tərbiyəçisi olan ananın nəcib əməyini yüksək qiymətləndirirlər. Respublikamızda təqribən 8 min qadın "Qəhrəman ana" fəxri adına layiq görülmüş, 500 mindən artıq çoxuşaqlı ana SSRİ-nin orden və medalları ilə təltif edilmişdir.

Vətən məhəbbəti bizim qanımıza ana südü ilə hopur. İlk xeyir-duanı ananın dilindən eşidirik. Ana uşağını məktəbə yola salır, övladın ilk maaşı ananı sevindirir. Ana öz oğullarını Sovet Ordusu sıralarında xidmət etməyə göndərir. Ana öz övladını namuslu və səmimi, doğma ölkənin həqiqi vətənpərvəri, beynəlmiləlçi, əməksevər olmağı öyrədir.

Əziz analarımız, sizin ana məhəbbətiniz üçün, ailənin möhkəmləndirilməsinə yorulmadan göstərdiyiniz qayğı üçün, kommunizmin gələcək qurucuları olan gənc nəslin tərbiyələndirilməsinə böyük köməyiniz üçün sizə səmimi-qəlbdən təşəkkür edirik.

Uşaq bağçaları və körpə evləri tikintisinə indi daha artıq qayğı göstərilir. Respublikanın daimi məktəbəqədər uşaq tərbiyə müəssisələrində təqribən 120 min uşaq tərbiyə alır. Qadınlara və uşaqlara tibbi yardım göstərən müalicə-profilaktika müəssisələri şəbəkəsi durmadan genişlənir.

...Biz yaxşı bilirik ki, kənd təsərrüfatında qadınların əməyindən necə geniş istifadə olunur. Buna görə də əməkçi qadınlarımızı haqlı olaraq tarla və ferma qəhrəmanları adlandırırlar. Lakin kəndin ictimai həyatında qadınlar çox az iştirak edirlər. Onları öz peşə biliklərini və mədəni səviyyələrini artırmaq üçün məktəblərə və kurslara az cəlb edirlər. Buna görə də təsadüfi deyildir ki, kəndlərin bir çoxunda qadınlar elmin nailiyyətlərinin, kənd təsərrüfatında qabaqcıl əmək metodlarının təbliğində iştirak etmir, rayon mərkəzlərindəki sənaye müəssisələrində işləməyə həvəsiz gedirlər.

Təəssüf ki, bizdə azərbaycanlı qızların yuxarı siniflərindən yayınması, tez nişanlanması, həddi-buluğa çatmayan qızların ərə verilməsi faktları hələ də vardır.

Bu gün böyük kədər hissi ilə qeyd etmək lazım gəlir ki, respublikanın bəzi kənd rayonlarında qadına hörmətsizlik hallarına, geri qalmış baxışların təzahürlərinə, köhnəlmiş patriarxal adətlərin icrasına hələ də təsadüf edilir.

Biz çalışmalıyıq ki, ali məktəblərdə və texnikumlarda daha çox qadın təhsil alsın, elmi fəaliyyətlə məşğul olsun. Xüsusən kənddə qadınlar və uşaqlar arasında bədən tərbiyəsinin və idmanın daha da inkişaf etdirilməsi problemlərinə biz diqqətimizi xeyli artırmalıyıq.

Yoldaşlar! Qadınlar arasında iş aparılması sahəsində respublikanın partiya təşkilatı qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsində "Azərbaycan qadını" jurnalı böyük rol oynamalıdır.

Yarım əsr bundan əvvəl yaradılmış "Şərq qadını" (indiki "Azərbaycan qadını") jurnalı Sovet Şərqinin milli respublikalarında qadın mətbuatının ilk müjdəçisi idi. Onun yaranması təkcə oyanmış Azərbaycan qadınının həyatında deyil, həm də Şərqin bütün zəhmətkeş qadınlarının həyatında böyük siyasi və mədəni əhəmiyyəti olan hadisə idi. Jurnalın adı, jurnalın birinci nömrədə dəqiq və aydın göstərilmiş proqramı və məqsədi buna parlaq sübutdur.

Özünün ilk addımlarından "Şərq qadını" jurnalı partiya nəşrləri sırasında özünə layiq möhkəm yer tutmuşdur. Lakin bu jurnal konkret və özünəməxsus vəzifələri olan yaxın vaxtlara qədər hər cür ictimai və siyasi hüquqlardan məhrum böyük qadın auditoriyasına malik xüsusi bir jurnal idi. "Şərq qadını" jurnalı qadının azad edilməsi uğrunda, yeni qadının, sovet qadınının təşəkkülü uğrunda inübarizə aparmağı RK(b)PMK-nın qadınlar arasında iş üzrə şöbəsinin nəşr etdirdiyi "Rabotnitsa", "Kommunistka", "Krestyanka" jurnallarından öyrənirdi.

...Jurnal ailədə və cəmiyyətdə azərbaycanlı qadının vəziyyətində köhnə və heç bir mənası olmayan nə varsa, hamısını inqilabi yolla dağıtmaq sahəsində aydın məqsədli fəaliyyətə başladı. Bu, əsrlərdən bəri kök salmış patriarxal dini ənənələrə, qadınları təhqir edən adətlərə və şəriətin vəhşi qanunlarına qarşı çətin və mürəkkəb mübarizə idi. "Şərq qadını" jurnalı da döyüşə cəsarətlə atılır, azərbaycanlı qadınları, Sovet Şərqinin bütün qadınlarını əməkdə və ictimai-siyasi həyatda iştirak etməyə ehtirasla və inamla səsləyir, qadın azadlığının əleyhdarlarına qarşı fəal mübarizə aparırdı.

Jurnal geniş qadın kütlələri arasında savadsızlığa qarşı hücumda, yeni sovet məktəbi uğrunda, respublikada xalq maarifinin, mədəni-maarif işinin təşəkkülü və inkişafı uğrunda partiyanın mübarizəsində ən yaxından iştirak edirdi. Bu gün biz inamla deyə bilərik ki, qadınlarımızın diqqətəlayiq müvəffəqiyyətlərində onların böyük partiya və dövlət əhəmiyyəti olan işə artıq yarım əsr sədaqətlə kömək edən mətbu orqanının böyük xidməti vardır.

"Şərq qadını" jurnalı təkcə Azərbaycanda deyil, Ermənistan, Gürcüstan, Dağıstan, Tacikistan, Tatarıstan, Türkmənistan, Özbəkistan zəhmətkeş qadınlarının geniş kütlələri arasında da şöhrət qazanmışdı. Əfqanıstanda, Hindistanda, İranda, Türkiyədə jurnalın çoxlu oxucusu vardı.

Yarım əsr bundan əvvəl savadsız və kəmsavad azərbaycanlı qadınlar "Şərq qadını" jurnalını əllərinə alarkən çətin güman edirdilər ki, onların ağır və fərəhsiz həyatında yeni parlaq səhifə açılmışdır. Öz sələfinin ənənələrini layiqincə davam etdirən "Azərbaycan qadını" jurnalını indi Sovet Azərbaycanının 200 min zəhmətkeş qadını – fəhlələr, kolxozçular, mühəndislər, həkimlər, müəllimlər, alimlər, bəstəkarlar, yazıçılar, artistlər – özlərinin fədakar əməyi ilə böyük işlər görən azərbaycanlı qadınlar alırlar.

..."Azərbaycan qadını" jurnalının şanlı yarım əsrlik yolu Azərbaycan qadınlarının keçmiş olduqları tarixi yoldur. Jurnalın səhifələri Azər-

baycanda qadın hərəkatı tarixinin, sosializm və kommunizm quruculuğunda azərbaycanlı qadınların qələbə və nailiyyətlərinin coşqun salnaməsidir. Biz jurnalın Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif olunmasını bütün Azərbaycan qadınlarının əməyinə, təsərrüfat və mədəniyyət quruculuğunun bütün sahələrində onların hünərlərinə verilən yüksək qiymətini təzahürü hesab edirik.

Yoldaşlar! Mənə SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin tapşırığı ilə "Azərbaycan qadını" jurnalına Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni təqdim etmək kimi yüksək şərəf nəsim olmuşdur.

İzin verin, SSR İttifaqı Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanını oxuyum:

"AZƏRBAYCAN QADINI" JURNALININ QIRMIZI ƏMƏK BAYRAĞI ORDENİ İLƏ TƏLTİF EDİLMƏSİ HAQQINDA

SSRİ ALİ SOVETİ RƏYASƏT HEYƏTİNİN FƏRMANI

Sovet Azərbaycanı qadınlarının kommunist tərbiyəsi, onları təsərrüfat və mədəniyyət quruculuğu vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə səfərbər etmək sahəsində səmərəli işinə görə "Azərbaycan qadını" jurnalı Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif edilsin.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri	N.PODQORNI
SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi	M.GEORQADZE
	Moskva, Kreml.

Yoldaşlar, izin verin Vətənin yüksək mükafatı münasibətilə "Azərbaycan qadını" jurnalının yaradıcı kollektivini və oxucularını, bütün qadınlarımızı Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, respublika Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti və Nazirlər Soveti adından təbrik edim. Biz Azərbaycan qadınlarının mübariz jurnalına yeni yaradıcılıq nailiyyətləri, onun oxucularına – respublikanın şanlı zəhmətkeş qadınlarına, analarımıza, bacılarımıza və qızlarımıza həyatda böyük səadət, əməkdə, təhsildə və kommunizm qurucularının yeni nəsilələrinin tərbiyələndirilməsində yeni-yeni müvəffəqiyyətlər arzulayırıq.

Sovet qadınlarına eşq olsun!

QADIN AZADLIĞININ CARÇISI

"Azərbaycan qadını" jurnalının nəşrə başladığı vaxtdan 50 il keçir. İlk dəfə 1923-cü ildə "Şərq qadını" adı ilə çıxan jurnal mübariz və şərəfli yol keçmişdir. Bizim nömrənin hazırlanmasında Ayna Sultanova, Şəfiqə Əfəndizadə, Mədinə Qiyasbəyli, Nina Mirzəyeva kimi qabaqcıl maarifpərvər qadınlar fəal iştirak etmişlər. Jurnal özünün ilk nömrələrindən etibarən qadınlarımızın gerilikdən, əsarətdən xilas olmaları, maariflənmələri, ictimai inkişaf yoluna çıxmaları uğrunda ardıcıl mübarizə aparmışdır. Əsrlərlə cəmiyyətin və mövhumatın amansız pəncəsində əsir olan Azərbaycan qadını jurnalın simasında öz xeyrixahını, yaxın dostunu, məsləhətçisini, mübariz rəfiqəsini tapmış, onun yüksək tribunasından öz səsini ucaltmışdır.

İnqilaba qədər avam, savadsız olan Azərbaycan qadını həyatın fəal qurucusuna çevirmək, kişilərlə çiyin-çiyinə mübarizəyə qoşmaq o qədər asan iş deyildi. Onların çadranı atıb istehsalata getmələri, ictimai işlərdə iştirakı bəzən həyatları bahasına başa gəlirdi, açıq fikirli qızlarımız fanatiklər tərəfindən təhqir və təhdid edilirdilər. Belə bir dövrdə jurnal qadınların ictimai işlərə cəlb edilməsinə xüsusi əhəmiyyət verir, geniş təbliğatçılıq, təşviqatçılıq və təşkilatçılıq işi aparırdı. "Çadrasız istehsalata!" çağırışı "Şərq qadını" jurnalının əsas mövzularından biri idi. Jurnal hər nömrəsində qadınları sosializm quruculuğuna cəlb etmək sahəsində partiyanın siyasətini geniş izah edir, sənayedə və kənd təsərrüfatında işləyən qadınların əməyindən düzgün istifadə olunması, kəndlərdə uşaq bağçalarının təşkil edilməsi kimi mühüm məsələlər qaldırır, savadsızlığa qarşı, qadınların maariflənməsi, cəmiyyətin şüurlu üzvlərinə çevrilməsi uğrunda fəal mübarizə aparırdı.

Belə çətin günlərdə böyük rus bacılarımızın görkəmli inqilabçı qızları azərbaycanlı rəfiqələrindən öz köməklərini əsirgəmirdilər. O zaman N.K.Krupskaya, V.Seytlin, N.Kolesnikova və başqaları "Şərq qadını" jurnalında çıxış edərək azərbaycanlı dostlarını azadlığın nurlu yollarında inamla irəliləməyə səsləyirdilər.

O günlər arxada qalmışdır. İndi biz jurnalın yarım əsrlik yubileyini qeyd edirik. Ötən 50 il ərzində qadınlarımızın həyatı müqayisəyə gəlməz dərəcədə dəyişmişdir. Onların misilsiz tərəqqi və inkişaf yolu "Azərbaycan qadını" jurnalının hər nömrəsində öz əksini tapmışdır.

Son illərdə jurnalın qadınlar arasında apardığı işin forması və metodları kommunizm quruculuğunun aktual vəzifələrinə uyğun surətdə daha da təkmilləşdirilmiş, onun səhifələrində gedən yazıların keyfiyyəti, məzmunu, əhatə dairəsi xeyli genişlənməmişdir.

İlk beşilliklərin cığırılarında inamla irəliləyən qadınlarımız Sov.İKP XXIV qurultayının həyata keçirilməsində fəal iştirak edirlər. Onların əmək nailiyyətləri jurnalımızın əsas mövzularındandır. Qadınların sayca çoxluq təşkil etdiyi sənaye müəssisələrindən verilən yazılarda qabaqcıllar özlərinin, rəfiqələrinin iş təcrübələrindən danışır, əməyə yaradıcı münasibətlərindən, təşəbbüskarlıqlarından söhbət açırlar. Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, toxucu Tubu Məlikovanın, metallurq qadın Zəminə Həsənovanın, elektrik sarıyıcısı, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı Yaqut Babayevanın, çörəkbişirmə ustası Anaxanın Qəniyevanın və onlarca istehsalat qabaqcılıının əmək nailiyyətləri, onların iş təcrübəsi jurnalımızda işıqlandırılmışdır.

Sov.İKP Mərkəzi Komitəsi partiyaya, sovet xalqına müraciətində özlərinin fədakar əməyi və uşaqların tərbiyəsinə gündəlik qayğısı ilə ictimaiyyətin dərin minnətdarlığını qazanmış sovet qadınlarının beşilliyin dördüncü ili planlarının müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsi uğrunda ümumxalq mübarizəsinə layiqli kömək göstərəcəklərinə əmin olduğunu bildirmişdir.

Bu müraciətlə əlaqədar olaraq kollektivimiz öz vəzifələrini aydın başa düşür. Beşilliyin dördüncü, müəyyənəddici ilində xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələrində çalışan qadınlarımızın yaradıcı əməyini daha dolğun işıqlandırmaq, "Daha az məsrəflə daha çox və daha keyfiyyətli məhsul verməli!" şüarının həyata keçirilməsində, Ümumittifaq sosializm yarışında fərqlənən qabaqcılları tanımaq, onların təcrübəsini yaymaq jurnalımızın qarşısında duran əsas vəzifədir.

Qadınlar həyatımızın başqa sahələrində olduğu kimi, kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsində də mühüm qüvvədirlər. Doqquzuncu beşilliyin üçüncü ilində qazanılmış nailiyyətlərdə hünərvər qadınlarımızın zəhməti böyükdür. İki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Şamama Həsənova, Sosialist Əməyi Qəhrəmanları Vəsilə Zahidova, Qızqayıt Həsənova, Mina Nəzirova, Sürəyya Kərimova, Züleyxa Həsənova, Bahar Talıbova və onlarca başqaları xalqımızın iftixarıdirlər. Bu qadınlar həm də qayğıkeş ana, bacarıqlı tərbiyəçidirlər. Jurnalımız belə qəhrəmanların həyat yolunu, onların əmək nailiyyətlərini necə qazandıqlarını konkret faktlar əsasında müntəzəm olaraq öz oxucularına çatdırır, gənc qızlarımızı bacarıq-

lı qadınlarımız kimi işləyib yaşamağa çağırır. Bununla bərabər biz çalışırıq ki, orta məktəbi bitirdikdən sonra kənddə qalıb işləməyi qəti edən, bacıları ilə yüksək məhsul uğrunda birlikdə mübarizə aparan qızlar arasında yeni-yeni bəstilər, şamamalar, sevilər, solmazlar tapaq. "Təcrübə məktəbi", "Tanış olun, öyrənin!", "Qabaqcılların iş təcrübəsindən" başlıqları altında verdiyimiz öçerklərdə, reportajlarda, müxbir məktublarında məhz bu məsələlərdən danışılır.

Həmişə olduğu kimi jurnal yenə də öz səhifələrində kommunist qadınların həyat və fəaliyyəti haqqında, onların avanqard rolu barədə vaxtaşırı materiallar dərc edir. "Kommunist haqqında söhbət", "Bizim kommunistlər", "Nənə və analarımızın yolu ilə" başlıqları jurnalda özünə möhkəm yer tutmuşdur. Azərbaycan KP Ordubad Payon Komitəsinin katibi T.Voskanyan, Lənkəran Şəhər Partiya Komitəsinin katibi R.Tahirova, Azərbaycan KP Bakı Şəhər Komitəsinin katibi E.Qafarova, Qusar rayonundakı Kuybişev adına sovxozun sağıcısı, kommunist G.Novruzova, Salyan rayonundakı SSRİ-nin 50 illiyi adına sovxozun pambıqçısı kommunist L.Səlimova, Azərbaycan xalçaçılıq idarəsi ayırıcı-boyaq kombinatının ilk partiya təşkilatı katibi T.Rzayeva və başqaları jurnalımızda dərc etdirdikləri yazılarında işgüzar, təşəbbüskar kommunistlərin əməyindən, işindən, avanqard rolundan söhbət açmışlar.

"Azərbaycan qadını" jurnalı hər nömrəsində yaradıcı ziyalılarımızın nailiyyətlərindən bəhs edən məqalələr dərc edir, yazıçı və şair qadınlarımızın yeni əsərlərinə, oxucularımızın yaradıcılığına geniş yer verir. Qadınlarımızın xalqlar dostluğu və beynəlmiləçilik ruhunda tərbiyə olunması kimi mühüm məsələlər diqqətimizdən yayınmır. Jurnal öz ənənələrinə sadıq qalaraq qardaş respublikalarda yaşayıb işləyən məşhur əmək adamlarının – P.Angelinanın və başqalarının iş təcrübəsi haqqında tez-tez materiallar verir, onların azərbaycanlı ardıcılarının meydana çıxmasına, doğma Vətənimizin hər yerində yaranan vətənpərvərlik təşəbbüslərinin və hərəkətinin respublikamızda geniş yayılmasına çalışır.

Dostluq mövzusu jurnalımızın başlıca mövzularındandır. Onun hər nömrəsində azərbaycanlı qadınlarla çiyin-çiyinə çalışan, onlarla məktublaşan, dostluq edən və yarışan ölkəmizin başqa xalqlarının əməksevər qızlarının ürəkaçan işlərindən bəhs edən yazılara tez-tez rast gəlmək olar. SSRİ-nin təşkil edilməsinin yarıməsrlük yubileyi ərəfəsində jurnalın səhifələrində qardaş respublikaların qadınlarının həyatına dair çoxlu material verilmişdir.

Estetik tərbiyə, qadınların ev əməyinin yüngülləşdirilməsi, istirahətinin təşkili, onlara göstərilən mədəni-məişət xidmətinin vəziyyəti və yaxşılaşdırılması yolları, istehsalatçı qızların təhsili kimi məsələlər kollektivimizi daim düşündürən mövzulardır.

Qadınlarımızın əmək və məhəbbətinin, zəhmətinin canlı aynası olan "Azərbaycan qadını" jurnalı öz mövzu dairəsini getdikcə genişləndirir. Bu işdə oxucularımızın da köməyi az olmur. Aydan-aya, ildən-ilə redaksiyaya göndərilən məktubların sayı çoxalır. Təkcə keçən il jurnalımız öz oxucularından 1500-dən çox məktub almışdır. Bu məktublarda qiymətli təkliflər, məsləhətlər, faydalı arzu və fikirlər irəli sürülmüşdür. Jurnalın qadınlar arasında nüfuzunun nə qədər artdığını onun tirajının çoxalmasından görmək olar. İlk nəşrə başlayanda oxucuları barmaqla sayıla bilən jurnal indi 200 min nüsxə tirajla çap edilir.

"Azərbaycan qadını" jurnalının 50 il ərzində çıxmış hər bir nömrəsi sovet mətbuatının şanlı Lenin ənənələrinə və prinsiplərinə sədaqətin parlaq nümunəsidir. Onun hər səhifəsi, hər sətiri qadınlarımızın ömür güzgüsü, həyat kitabıdır. Bu kitabın yazılmasında qadınlarımızın bir neçə nəslinin nümayəndələri öz ibrətamiz əməlləri ilə yaxından iştirak etmişlər.

"Azərbaycan qadını" jurnalının yüksək mükafata – Qırmızı Əmək Bayrağı ordeninə layiq görülməsi bizi daha gərgin işləməyə, partiya və hökumətin qarşıya qoyduğu vəzifələri daha ləyaqətlə yerinə yetirməyə ruhlandırır. Bu mükafat təkcə jurnalımıza deyil, sosializm quruculuğu sahəsində şərəfli və mübariz yol keçmiş olan bütün Sovet Azərbaycanı qadınlarının əməyinə verilən yüksək qiymətdir.

Özünün ikinci yarım əsrliyinə qədəm qoyan jurnalımız bundan sonra da Azərbaycan qadınlarının kommunizm quruculuğundakı əməyini, böyük qələbələrini hərtərəfli işıqlandıracaq, həmişəki kimi yenə də ana bacılarımızın yaxın dostu, məsləhətçisi və rəfiqəsi olacaqdır.

Xalidə HASİLOVA,
"Azərbaycan qadını" jurnalının redaktoru.
 14 may 1974-cü il

NATƏVANIN ABİDƏSİNİN AÇILIŞINDA H.Ə.ƏLİYEVİN NİTQİ

Şuşa
 3 avqust 1982-ci il

Şairənin adını daşıyan mənzərəli bağda Natəvanın abidəsi qoyulmuşdur. Abidə həmin xeyirxah duyğuların daha bir təzahürüdür.

H.Ə.Əliyev lenti kəsdi və abidənin ağ örtüyü düşdü. Buraya toplaşanların gözləri qarşısında Natəvanın abidəsi ucaldı. Qarabağ qranitindən hazırlanmış boz-yaşıl rəngli postamentin üstündə şairənin tunc büstü qoyulmuşdur. O, əlində açıq kitab tutmuşdur, ilhamlı baxışları uzaqlara dikilmişdir, sanki indicə gözəl misralar yaradacaqdır. Abidənin ətrafında (heykəltəraş Azərbaycan SSR əməkdar incəsənət xadimi Həyat Abdullayeva, arxitektor Zeynəb Quliyevadır) yarpaqları xəfif küləyin altında titrəşən qədim cökə ağacları sanki fəxri qarovulda dayanmışdır.

Mitingdə Şuşa Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi N.A.Hacıyev, filologiya elmləri doktoru, S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin professoru Abbas Zamanov çıxış etdilər. Onlar Azərbaycan ədəbiyyatının qızıl fonduna daxil olan Natəvan poeziyasının böyük əhəmiyyətindən danışdılar, görkəmli mədəniyyət xadimlərinin xatirəsini əbədləşdirməyə böyük qayğı üçün Azərbaycan KP MK-ya və respublika hökumətinə təşəkkür etdilər. Natəvanın ilhamlı misraları səsləndi. Azərbaycan SSR əməkdar artisti, respublika Dövlət mükafatı laureatı Amalıya Pənahova və Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatı Əlabbas Qədirov respublikanın xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin M.Əzizbəyov adına Akademik Dram Teatrında tamaşaya qoyulmuş "Xurşidbanu Natəvan" pyesindən bir səhnə göstərdilər. Şuşada bir yer var ki, oraya xalqın gediş-gəlişi heç vaxt kəsilmir. Dağlar qoynundakı sakit küçələrin birində zahirən diqqəti heç bir şeylə cəlb etməyən sadə bir ev var. Bu ev şuşalıları və qədim şəhərin saysız-hesabsız qonaqlarını daim özünə cəlb edir. Böyük Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyovun uşaqlıq və gənlik illəri burada keçmişdir. O, yetkin çağlarında da buraya, doğma yurda tez-tez gəlmiş, havasında da musiqi duyulan həmin yerlərdən ilham almışdır.

H.Ə.Əliyev Üzeyir Hacıbəyovun evinə gəldi. Burada bəstəkarın xatirə muzeyi yerləşir.

Bünövrəsi Üzeyir Hacıbəyov tərəfindən qoyulan Azərbaycan opera sənətinin incisi – "Koroğlu" operasının uvertürasının maqnitofon yazısı gül-çiçəyə qərq olmuş bağça üzərində pərdə-pərdə ətrafa yayıldı. Muzeyin ekspozisiyası Azərbaycanın musiqi mədəniyyəti korifeyinin, müasir professional musiqi banisinin çoxcəhətli fəaliyyətindən, onun ölməz əsərlərinin dünya şöhrətindən söhbət açır. Ekspozatlardan birində D.D.Şostakoviçin bu sözlərini oxuyuruq: "Azərbaycan bəstəkarlarına arzu etmək istərdim ki, Üzeyir Hacıbəyovun böyük ənənələrini müqəddəs tutub inkişaf etdirlərsinlər". Həmin gün ekspozisiya yeni foto sənədləri ilə zənginləşdi. H.Ə.Əliyev ev-muzeyinin ekspozisiyası və yenidən qurulması layihəsi ilə tanış olduqdan sonra burada bəstəkarın xatirə kompleksini yaratmağın vacib olduğunu qeyd etdi. Həmin kompleks Üzeyir Hacıbəyovun yaşayıb-yaratdığı şəraiti dəqiq əks etdirməli, eyni zamanda onun yaradıcılığını, musiqi mədəniyyətini təbliğ edən mərkəzlərdən birinə çevrilməlidir. Bu iş Üzeyir Hacıbəyovun anadan olmasının yüz illiyinin təntənə ilə qeyd ediləcəyi 1985-ci ilədək başa çatdırılmalıdır.

H.Ə.Əliyev Şuşanın görməli yerləri ilə də tanış oldu, Azərbaycanın tarix-arxitektura qoruğu elan edilmiş bu gözəl guşəsinin yenidən qurulmasının gedişi ilə maraqlandı. O dedi: Dünyaya gözəl şairlər və musiqiçilər bəxş etmiş şəhərin bütün gözəlliyini, özünəməxsus təkrarsız görkəmini qoruyub saxlamaq çox vacibdir. Elə etmək lazımdır ki, onun yeni tikintiləri qədim binalarla üzvi surətdə vəhdət yaratsın.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN ANDIÇMƏ MƏRASİMİNDƏ NİTQİ

*Bakı, Respublika Sarayı
10 oktyabr 1993-cü il*

Əziz həmvətənlər!

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməyimi yüksək qiymətləndirirəm və bu münasibətlə Azərbaycan xalqına, Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşlarına öz hörmət və ehtiramımı, dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Azərbaycan xalqı öz tarixinin ən mürəkkəb, faciəli dövrünü yaşayır. Məhz bu dövrdə mənim üzərimə qoyulan bu vəzifənin məsuliyyətini dərinləndirirəm və əmin etmək istəyirəm ki, bütün fəaliyyətimi, bütün həyatımı bu etibarı doğrultmaq, xalqın ümidlərini doğrultmaq işinə həsr edəcəyəm.

Belə bir yüksək və məsuliyyətli vəzifəni öz üzərimə götürərkən, birinci növbədə, Azərbaycan xalqının zəkasına, müdrikliyinə, qüdrətinə güvənirəm, arxalanıram. Azərbaycan xalqının mənə bəslədiyi ümidlər mənə bu vəzifəni üzərimə götürməyə məcbur edibdir. Əmin etmək istəyirəm ki, bu ümidləri doğrultmaq üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm.

XX əsrin sonu dünyada köklü dəyişikliklərə səbəb olmuş siyasi proseslərlə əlamətdardır. Azərbaycan xalqı da bu proseslərdən kənarda qalmamış, nəhayət, əsrlərdən bəri bəslədiyi ümidlərinə, arzularına çatmış, öz müstəqilliyinə nail olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi əldə etməsi dünyada, keçmiş Sovetlər İttifaqında gedən ictimai-siyasi proseslərin məntiqi nəticəsidir. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi tarixi bir hadisədir. Bu, Azərbaycan xalqının milli sərvəti, milli nailiyyətidir və bu müstəqilliyin əldə olunmasında hər hansı qrupun, hərəkatın, qüvvənin müstəsna xidmətləri olduğunu heç vaxt qəbul etmək olmaz. Eyni zamanda Azərbaycanın müstəqilliyi respublika qarşısında, onun vətəndaşları qarşısında çox böyük və mürəkkəb vəzifələr qoyubdur. Dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirmək, müstəqil dövlət quruluşu yaratmaq, dövlət atributlarını yaratmaq və inkişaf etdirmək, Azərbaycan Res-

publikasının ərazi bütövlüyünü, tam suverenliyini təmin etmək, ölkəmizi müharibə şəraitindən çıxarmaq, respublikanın vətəndaşlarının rifahını yaxşılaşdırmaq, onların yaşaması üçün lazımi şərait yaratmaq – bu vəzifələr mənim Prezident fəaliyyətimdə əsas istiqamətlər olacaqdır və mən bunların həyata keçirilməsinə çalışacağam.

Azərbaycan Respublikası qədim tarixə, zəngin mədəniyyətə, böyük təbii sərvətlərə malikdir. Dövlət müstəqilliyi bunların hamısından Azərbaycan Respublikasının gələcək inkişafı üçün səmərəli istifadə etməyə şərait yaradır. Bunlar bizim əsas vəzifələrimizdir. Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyini ağır və çətin bir şəraitdə əldə etmişdir. Respublika üçün ən ağır məsələ beş ildən artıq müddətdə Azərbaycanın müharibə şəraitində olması, erməni silahlı qüvvələri tərəfindən ərazimizə təcavüz edilməsi və bunun nəticəsində də Azərbaycan xalqının böyük bəlalara düçar olmasıdır. Ona görə də Azərbaycan Respublikasının müharibə şəraitindən çıxması və vətəndaşlar üçün rahat, sakit, əmin-amanlıq şəraiti yaradılması qarşımızda duran əsas vəzifədir. Azərbaycanın ağır müharibə şəraitinə düşməsi, bu problem, yəni Qarabağ problemi başlanan dövrdən respublika rəhbərliyinin, keçmiş Sovetlər İttifaqı rəhbərliyinin buraxdığı səhvlərin nəticəsidir. Lakin təəssüf ki, ötən dövrdə respublikanın bu vəziyyətdən çıxması üçün lazımi tədbirlər görülməmişdir. Respublikanın düşdüyü ağır iqtisadi, sosial, siyasi-ictimai və mədəni böhran axır zamanlar daha da dərinləşmiş və 1993-cü ildə, demək olar son həddə çatmışdır. Bu ilin iyun ayında Azərbaycanda daxili sabitlik tam pozulmuş, respublikada ayrı-ayrı qüvvələrin qarşıdurması, bəzi cinayətkar qrupların, separatçı qüvvələrin respublikanı parçalamaq meyillərini həyata keçirmək istəməsi və başqa səbəblər daxili böhranı daha da dərinləşdirmişdir.

Azərbaycanın dövlət rəhbərliyinin buraxdığı kobud səhvlər nəticəsində iyun ayında respublikamız vətəndaş müharibəsi həddinə gəlib çatmış və onun bəzi bölgələrinin parçalanması real bir hal kimi meydana çıxmışdı. Allaha şükürlər olsun ki, bunların qarşısı alındı, bəzi cinayətkar qruplar aradan götürüldü və respublikanın daxilində ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsi üçün şərait yaradıldı. Son dörd ay bizim respublika üçün ağır və çətin bir dövr oldu. Bu müddətdə respublikamız, onun vətəndaşları böyük imtahanlardan çıxdılar və bir daha sübut etdilər ki, xalqın müdrikliyi, milli birlik və həmrəylik, vətəndaş birliyi bütün bu çətinliklərin qarşısını ala bilər və respublikanı bu ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün imkan yarana bilər.

Respublikanın daxilində nisbi sakitlik və sabitlik yaransa da, biz hələ böyük təhlükə altındayıq. Ermənistan silahlı qüvvələrinin beş ildən bəri davam edən təcavüzü nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının bir qismi – təxminən 20 faizi işğalçıların əlinə keçibdir. Keçmiş Dağlıq Qarabağ vilayəti tamamilə işğal olunub, Azərbaycan xalqı üçün əziz və mötəbər olan Şuşa şəhəri artıq il yarım ki, əlimizdən gedibdir. Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı rayonlarımız da erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. Bunların nəticəsində yüzlərlə kəndlər, qəsəbələr, yaşayış məntəqələri dağılıb, evlər viran olub. Bu ərazilərdə yaşayan soydaşlarımız – bir milyona qədər vətəndaş doğma yerlərini tərk edib, qaçqın olub, ağır vəziyyətdə yaşayırlar. Bütün bunlar respublikanın ictimai-siyasi, mədəni vəziyyətini gərginləşdirmişdir. Bizim ən əsas vəzifəmiz respublikanı müharibə vəziyyətindən çıxarmaq, işğal olunmuş torpaqların hamısını geri qaytarmaq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, müstəqil respublikanın sərhədlərinin təhlükəsizliyini təmin etmək, yurd-yuvasından didərgin düşmüş soydaşlarımızı – bacılarımızı, qardaşlarımızı öz doğma yerlərinə qaytarmaqdır.

Əmin ola bilərsiniz ki, bir Prezident kimi, mən bu vəzifəni özümün əsas vəzifəm hesab edirəm və bunu yerinə yetirmək üçün bütün Azərbaycan xalqının qüvvələrini səfərbər edib, bütün imkanlardan istifadə edib, bütün səylərimi sərf edib Azərbaycan xalqının istəyinə nail olacağam.

Beş ildən artıq davam edən müharibədən çıxmaq, işğal olunmuş torpaqları geri qaytarmaq, şübhəsiz, asan məsələ deyildir. Cəmiyyətimizdə cürbəcür fikirlər var: buna hansı yollarla nail olmaq mümkündür? Biz, ümumiyyətlə, sülhsevər mövqe tutaraq, bu vəzifəni birinci növbədə sülh yolu ilə, danışıqlar yolu ilə həll etməyə üstünlük veririk. Bu baxımdan müstəqil Azərbaycan Respublikası diplomatik vasitələrdən səmərəli istifadə etməli, sülh danışıqlarını Azərbaycan Respublikasının mənafeələrini təmin etmək yolu ilə aparmalı və bu danışıqlar nəticəsində məqsədimizə nail olmalıyıq. Biz Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, ATƏM-in, BMT Təhlükəsizlik Şurasının, bu münaqişənin aradan qaldırılmasında iştirak edən böyük dövlətlərin və bütün beynəlxalq təşkilatların imkanlarından səmərəli istifadə edərək, Azərbaycanı müharibə şəraitindən çıxarmaq, işğal olunmuş torpaqlarımızı geri qaytarmaq üçün bundan sonra da səy göstərəcəyik.

Ancaq bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikası bir müstəqil dövlət kimi özünü müdafiə etməyə qadir orduya malik olmalıdır. Təəssüf ki,

müstəqillik əldə ediləndən sonra keçən dövrdə bu sahədə az iş görüldür. Lazım gələrsə, sülh yolunda addımlarımız nəticə verməsə, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün, respublikanı müdafiə etmək üçün qüdrətli bir ordunun yaradılması bizim əsas vəzifəmizdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, beş il ərzində gedən müharibə nəticəsində Azərbaycan xalqı böyük sınaqlardan çıxıb, qələbənin də, uğursuzluğun da nəticələrini görüb. Bu müharibə bizim üçün böyük faciədir. Eyni zamanda, bu müharibədə Azərbaycan xalqının gücü, qüdrəti, qəhrəmanlığı, müdrikliyi bir daha bütün dünyaya nümayiş etdirildi. Bu müharibədə xalqımız böyük qurbanlar vermişdir. İgid oğullarımız torpaqlarımızı müdafiə edərək qəhrəmancasına həlak olmuş, şəhid olmuşlar. Bu gün, bu təntənəli mərasimdə, Azərbaycan torpaqlarını müdafiə edərək, Azərbaycanın suverenliyini qoruyaraq həlak olmuş şəhidlərin xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad etməyi rica edirəm. Allah onlara rəhmət eləsin, qəbirləri nurla dolsun.

Mən bu gün bəyan edirəm ki, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq, onların xatirəsi qəlbimizdə əbədi yaşayacaq, gənclərimiz və gələcək nəsillər onların qəhrəmanlıqlarından nümunə götürəcəklər. Azərbaycan xalqı öz qamətini düzəldəcək, ayağa qalxacaq, gücünü birləşdirəcək, müasir ordusunu yaradacaq və müstəqil dövlətini, öz ərazisini bundan sonra göz bəbəyi kimi qoruyacaqdır.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri respublikanın dövlət quruculuğunu təşkil etməkdir. Bizim yolumuz aydındır, bunu dəfələrlə bəyan etmişik. Yolumuz demokratiya yoludur. Müstəqil Azərbaycanda demokratik, hüquqi dövlət qurulmalıdır. Azərbaycan dövləti demokratik prinsiplər əsasında fəaliyyət göstərməlidir, öz tarixi ənənələrindən, milli ənənələrindən bəhrələnərək, dünya demokratiyasından, ümumbəşəri dəyərlərdən səmərəli istifadə edərək demokratik dövlət quruculuğu yolu ilə getməlidir. Bizim yolumuz bu yoldur və mən sizə bir daha söz verirəm ki, biz məhz bu yolla gedəcəyik.

Bu yol ilə getmək həm tarixi keçmişimizə uyğundur, həm də bir müstəqil dövlət kimi dünya sivilizasiyasına daha yaxından qovuşmaq üçün lazımı şərt. Bunun üçün Azərbaycanda bütün imkanlar yaranıb və bundan sonra da yaranacaqdır. Azərbaycanda insan azadlığı, söz azadlığı, din azadlığı, dil azadlığı, vicdan azadlığı – bunların hamısı demokratik, sivilizasiyalı cəmiyyətin yaranmasına imkan verən şərtlərdir. Biz bu şərtlərin bərqərar olmasını təmin edəcəyik. Azərbaycanda çoxpartiyalı cəmiyyət yaranmaqdadır, bir çox partiyalar yaranıb və bundan

sonra da yaranacaqdır. Bunların yaranması və inkişaf etməsi üçün Azərbaycan dövləti bütün imkanları təmin edəcəkdir və çoxpartiyalı cəmiyyət, demokratik prinsiplərin bərqərar olduğu cəmiyyət, şübhəsiz, Azərbaycanın müstəqil bir dövlət kimi inkişafına kömək edəcəkdir.

Çoxpartiyalı cəmiyyətdə müxalifətin də böyük rolu var. Biz müxalifətə bundan sonra da böyük hörmətlə münasibət göstərəcəyik və əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan cəmiyyətində müxalifət mövqeyində olan partiyalar, siyasi qüvvələr konstruktiv əməkdaşlıq mövqeyindən çıxış edəcəklər və bu da Azərbaycanda həqiqi demokratiyanın inkişafı üçün daha geniş imkanlar yaradacaqdır. Bir sözlə, biz Azərbaycanda müxalif qüvvələr olmasını təbii bir hal hesab edirik, eyni zamanda dövlət müxalif qüvvələrlə konstruktiv əməkdaşlığa həmişə hazır olduğunu bildirir.

Ancaq müxalifətdə olan qruplar, ayrı-ayrı siyasi təşkilatlar son illərdə istifadə etdikləri qeyri-qanuni, əcaib, demokratiyaya zidd üsullardan, metodlardan əl çəkməlidirlər. Siyasi partiyalar, hərəkatlar Azərbaycanda sərbəst fəaliyyət göstərə bilərlər. Lakin heç bir siyasi partiyanın və ya hərəkatın, ictimai-siyasi təşkilatın silahlı dəstələri, silahlı qüvvələri ola bilməz! Bu gün mən bunu bütün Azərbaycan vətəndaşları qarşısında tam qətiyyətlə bəyan edirəm. Vaxtilə Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi həyatında müsbət rol oynamış Xalq Cəbhəsinin bu sahədə çox mənfəət təcrübəsi təəssüf ki, Azərbaycanda ayrı-ayrı qeyri-qanuni silahlı dəstələrin yaranmasına və fəaliyyət göstərməsinə səbəb olmuşdur. Güman edirik ki, bütün partiyalar, hərəkatlar, ictimai-siyasi təşkilatlar öz silahlı dəstələrindən imtina edəcəklər. Cəmiyyətimizdə bir silahlı dəstə ola bilər, o da dövlətin silahlı qüvvələridir. Biz hamımız birlikdə qeyri-qanuni silahlı dəstələrin ləğv olunmasına çalışmalıyıq və bu da respublikamızda daxili ictimai-siyasi sabitlik yaranması üçün əsas şərt.

Demokratik sivilizasiyalı cəmiyyətdə insan hüquqlarının qorunması dövlətin əsas vəzifələrindən biridir. Əmin ola bilərsiniz ki, bu yüksək vəzifədə mən həmin sahəni daim diqqət mərkəzində saxlayacağam və insan hüquqlarının qorunması üçün bütün təminatları yaradacağam. Bir sözlə, cəmiyyətimizdə insanın tam azad olması üçün şərait yaradılacaqdır. Bu baxımdan həyatımızın indiki mərhələsində vicdan azadlığı məsələsi də mühüm yer tutur. Xalqımız öz dininə qayıtdı. İslam dini dünyada öz tarixi yerini tutmuşdur. Xalqımızın mənəviyyətinə, elminə, qüdrətinə, zəkasına islam dininin böyük təsiri olmuşdur. Milli ənənələrimiz, mədəniyyətimiz bir çox hallarda islam dini vasitəsilə nəsil-dən-nəslə keçib, indi

böyük milli sərvətimiz kimi bugünkü nəsillərə çatmışdır. Azərbaycanda islam dininə insanların sərbəst etiqad etməsi üçün bütün şərait yaradılmış və bundan sonra da yaradılacaqdır. Güman edirik ki, bizim dinimiz respublikanın bu ağır dövründə vətəndaş həmrəyliyinə, vətəndaş birliyinin yaranması üçün çox böyük fəaliyyət göstərəcəkdir.

Azərbaycan çoxmillətli respublikadır. Bu, respublikanın səciyyəvi cəhətidir. Bunun böyük tarixi var və bu tarixlə, respublikanın bu ictimai-siyasi mənzərəsi ilə biz fəxr edirik. Respublikamızda bütün vətəndaşlar dini və milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, eyni hüquqa malikdirlər və bundan sonra da bütün vətəndaşların bərabər hüquqla Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi həyatında iştirak etməsi üçün imkanlar yaradılacaqdır.

Bu gün bizim islam dininin, Qafqaz müsəlmanlarının rəhbəri, xristian dininin, yəhudi dininin nümayəndələri mənə bu vəzifəyə gəlmək mənası ilə təbrik etdilər. Mən onlara öz minnətdarlığımı bildirirəm və əmin etmək istəyirəm ki, Azərbaycanda bütün millətlərin, bütün dinlərin bərabər hüquqla yaşaması üçün bütün şərait yaradılacaqdır.

Respublikamızın müstəqilliyini möhkəmlətmək üçün əsas vəzifələrdən biri Azərbaycanın mənafeyini dünya miqyasında müdafiə edə bilən ağıllı, səriştəli xarici siyasətin olmasıdır. Müstəqillik əldə edildikdən sonra xarici siyasət sahəsində təəssüf ki, az iş görülmüşdür. Qarşıda böyük vəzifələr durur. Bizim xarici siyasətimiz birinci növbədə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini təmin etməyə yönəldilməlidir. Vəzifə dünyanın bütün dövlətləri ilə bərabər hüquqlu, qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr yaratmaq və inkişaf etdirməkdən, bu əlaqələrdən həm Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq mövqelərini möhkəmləndirmək üçün, həm də respublikanın iqtisadiyyatını, elmini, mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir. Bizim xarici siyasətimiz sülhsevər siyasətdir, biz heç bir dövlətin suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə toxunmaq məqsədi güdmürük. Lakin eyni zamanda nəyin bahasına olursa-olsun respublikanın suverenliyini, müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü xarici siyasət vasitəsilə təmin etməyə çalışacağıq. Güman edirik ki, bundan sonra görüləsi işlər Azərbaycanın daha geniş tanınmasına şərait yaradacaqdır və respublikamız dünya dövlətləri birliyində öz layiqli yerini tutacaqdır.

Mənim Prezident seçilməyimlə əlaqədar olaraq dünyanın bir çox dövlətlərinin başçıları təbrik məktubları göndərmişlər. Bunları, birinci növbədə, Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinə, dünya birliyində tutduğu yerə verilən qiymət kimi qəbul edirəm. Təbrik məktubları gön-

dərmiş dövlət başçılarına, xarici ölkələrin bu salonda olan təmsilçilərinə minnətdarlığımı bildirirəm və onları əmin etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikası bir müstəqil dövlət kimi gələcəkdə bütün bu dövlətlərlə və başqa ölkələrlə səmərəli əlaqələr yaratmağa və respublikamızı bu ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün onların imkanlarından istifadə etməyə çalışacaqdır. Çox sağ olun, təşəkkür edirəm və eyni zamanda dövlətlərinizin başçılarına və xalqlarınıza səadət, xoşbəxtlik və bütün işlərinizdə müvəffəqiyyətlər diləyirəm.

Azərbaycan Respublikasının ağır böhran vəziyyətindən çıxması üçün sosial-iqtisadi sahədə böyük işlər görülməlidir. Təsəvvür edin ki, müstəqilliyimizin əldə edilməsi bizim üçün tarixi bir hadisədirsə, iqtisadiyyatımızın belə vəziyyətdə olması ağır və çətin bir haldır. Təəssüf ki, son illərdə respublikanın böhran vəziyyətində olması iqtisadiyyatın bütün sahələrinə mənfi təsir göstərmişdir. İqtisadiyyat, demək olar, tamamilə dağılmış və bu da respublika vətəndaşlarının rifahının aşağı düşməsinə gətirib çıxarmışdır. Eyni zamanda qeyd etmək istəyirəm ki, respublikanın böyük iqtisadi-sosial, elmi-texniki potensialı vardır. Azərbaycanın coğrafi-siyasi vəziyyəti, onun təbii sərvətləri, uzun illər boyu yaranmış əsas fondları respublikanı bu ağır böhrandan çıxarmağa imkan verir. Bu baxımdan biz gələcək işimizdə bir tərəfdən yaranmış potensialdan səmərəli istifadə etmək, digər tərəfdən isə yeni iqtisadi islahatlar aparmaq yolu ilə bazar iqtisadiyyatına keçmək istiqamətində hərəkət etməliyik.

Bu yol çətin, ağır yoldur. On illər boyu yaranmış iqtisadi-sosial sistemdən sərbəst iqtisadiyyat sistemə keçmək böyük çətinliklərlə bağlıdır. Bu sahədə son illərdə buraxılan səhvlər vəziyyəti daha da gərginləşdirmişdir. Ancaq biz bu yolla getməliyik, başqa yol yoxdur. Bu iş Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatına, ənənələrinə uyğun olaraq təşkil edilməlidir. Bu yola keçərkən əlimizdə olan iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə etməliyik, onun bundan sonra dağılmasına yol verməməliyik. Çalışmalıyıq ki, bu potensial bütün Azərbaycan xalqının sərvəti kimi bundan sonra da respublikamızın bütün vətəndaşlarının, bütün təbəqələrin həyat tərzinin yaxşılaşması üçün şərait yaratsın. Bu sahədə demokratik islahatlar keçirmək, ağıllı hərəkət etmək bizim borcumuzdur və əmin ola bilərsiniz ki, biz bu yolla gedəcəyik. Bununla əlaqədar olaraq mən Azərbaycan Respublikasının Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olmasını xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Respublikada uzun müddət bu barədə müzakirələr getmiş və nəhayət, Azərbaycan Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olmuşdur. Biz əminik ki, Azərbaycanın MDB-yə daxil olması res-

publikanın iqtisadiyyatının inkişaf etməsi üçün yaxşı şərait yaradacaq və biz bu imkanlardan səmərəli istifadə etməliyik.

Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, bəzi dairələr Azərbaycanın MDB-yə daxil olmasını təhlükəli bir hal kimi qələmə verməyə çalışırlar. Bu, səhv fikirdir. Azərbaycan MDB-də öz müstəqilliyini daim qoruyacaq və MDB-də iştirak etmək Azərbaycanın müstəqilliyinə qətiyyən xələl gətirməyəcəkdir. Azərbaycan müstəqil bir dövlət kimi demokratik yolla gedəcək, beynəlxalq demokratiya normalarına riayət edəcəkdir. Azərbaycanda kommunist ideologiyası, kommunist rejimi bir daha bərpa olmayacaqdır. Güman edirəm ki, Azərbaycan vətəndaşlarının əksəriyyətinin də fikri belədir. Azərbaycan Respublikası bundan sonra heç vaxt başqa bir dövlətin tərkibinə daxil olmayacaq, başqa bir dövlətin tabeliyinə düşməyəcək, öz müstəqilliyini daim qoruyacaqdır.

Bizim daxili siyasətimiz, xarici siyasətimiz dünya demokratiyasının açdığı yolla demokratik prinsiplər əsasında gedəcəkdir. Biz Azərbaycanın daxilində demokratik prinsipləri bərqərar edərək respublikanın xarici siyasətində Azərbaycanın müstəqilliyini daim qoruyacağıq. Mən bir Prezident kimi, xalqın qarşısında öz fikirlərimi açıq bəyan edir və əmin etmək istəyirəm ki, bu fikirlərə, bu prinsiplərə daim sadıq olacağam.

Əziz və hörmətli həmvətənlər!

Bu gün mənim üçün tarixi, əlamətdar bir gündür. Mənə göstərilən bu böyük etimada görə Azərbaycan vətəndaşlarına, Azərbaycan xalqına bir daha dərin minnətdarlığımı, hörmətimi, məhəbbətimi bildirir və əmin etmək istəyirəm ki, həyatımın sonuna qədər xalqıma sədaqətlə xidmət edəcək və bütün fəaliyyətimi Azərbaycan Respublikasının gələcək inkişafına sərf edəcəyəm.

Əlimi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına basaraq and içirəm ki, biliyimi, təcrübəmi, qüvvəmi Azərbaycan xalqının, Azərbaycan Respublikasının rifahına həsr edəcəyəm.

And içirəm ki, Prezident vəzifəsini ali məqsədlər, amallar naminə yerinə yetirəcək, Azərbaycan Respublikasının tam müstəqilliyini, suverenliyini, ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm.

And içirəm ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunlarının həyata keçirilməsinin təminatçısı olacaq, milliyyətindən, dini etiqadından və siyasi əqidəsindən asılı olmayaraq Azərbaycan vətəndaşlarının hüquqlarının və azadlıqlarının qorunmasının, müdafiə edilməsinin təminatçısı olacağam. Azərbaycan Respublikasında azadlığın, de-

mokratik dəyişikliklərin, Azərbaycan Respublikasının demokratik hüquqi dövlət kimi inkişaf etdirilməsinin təminatçısı olacağam.

And içirəm ki, Azərbaycan Respublikasına, Azərbaycan xalqına ləyaqətlə xidmət edəcəyəm, müstəqil dövlətimizin sivilizasiyalı dünya dövlətləri arasında, dünya birliyində ləyaqətli yer tutmasına çalışacağam.

Əlimi Qur'ani-Şərifə basaraq and içirəm ki, Azərbaycan xalqının milli və mənəvi ənənələrinə daim sadıq olacaq və bu ənənələrin müstəqil dövlətimizdə bərqərar olmasını, yaşamasını və inkişaf etməsini təmin edəcəyəm.

AZƏRBAYCANIN MÜSTƏQİLLİK GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ XALQA TƏBRİK

18 oktyabr 1993-cü il

Hörmətli həmvətənlər! Bu gün Azərbaycanın həyatında əlamətdar gündür – Azərbaycan Respublikasının Dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktının qəbul olunmasının ikinci ildönümüdür. Azərbaycan Respublikasının Dövlət müstəqilliyi əldə etməsi tarixi hadisədir, bizim böyük bayramımızdır. Bu bayram münasibətilə Azərbaycan xalqını, Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşlarını ürəkdən təbrik edirəm, müstəqillik yolunda hamıya uğurlar diləyirəm.

Azərbaycan xalqının əsrlər boyu qəlbində olan, həsrət çəkdiyi günlər gəlib çatmışdır. Azərbaycan xalqı öz müstəqilliyinə nail olmuşdur. Müstəqilliyi əldə etmək, dövlətin tam müstəqil olmasına nail olmaq üçün xalqımız çətin yollardan keçmişdir. Ancaq müstəqilliyi əldə saxlamaq, onu möhkəmləndirmək, dövlətin tam müstəqilliyinə nail olmaq və bütün vətəndaşlara müstəqil dövlət şəraitində layiqli həyat tərzini təmin etmək daha çətinidir. Bunun üçün biz çox iş görməliyik. Qarşımızda böyük vəzifələr durur. Bu vəzifələri həm Azərbaycanın dövlət orqanları, həm hökumət, həm respublikanın mövcud siyasi-ictimai qüvvələri, həm də hər bir vətəndaş yerinə yetirməyə çalışmalıdır.

Ona görə də mən bu əlamətdar gündə, bizim üçün böyük bayram günündə Azərbaycan xalqına, respublikamızın bütün vətəndaşlarına müraciət edirəm, Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi xadimlərinə, ziyalılarına, dövlət orqanlarında vəzifə daşıyan şəxslərə, hər bir vətəndaşa müraciət edirəm və hər bir kəsi Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyini möhkəmləndirmək üçün, bu müstəqilliyi daimi etmək üçün fədakar əməyə dəvət edirəm.

Mən bu gün Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyini mühafizə edən Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə, sərhədlərimizi qoruyan döyüşçülərə, əsgərlərə, zabidlərə müraciət edirəm, Vətəninə əziz sayan, onu sevən hər bir vətəndaşa müraciət edirəm. Bizim gələcək taleyimiz öz əlimizdədir. İndi biz vətənimizin, torpağımızın, ölkəmizin sahibiyik, öz taleyimizi özümüz həll etmək imkanı qazanmışıq. Ancaq bu imkanları əldə saxla-

maq, müstəqilliyi daimi etmək və ölkəni inkişaf etmiş ölkələr səviyyəsinə çatdırmaq, Dünya Birliyində layiqli yer tutmaq qarşımızda duran əsas vəzifələrdir. Bir dövlət başçısı kimi mən bu vəzifələri özümün ümdə vəzifələrim hesab edirəm. Güman edirəm ki, hər bir vətənpərvər azərbaycanlı, bu yurdun vətəni sevən hər bir sakini bunları özünün şəxsi vəzifələri hesab edəcəkdir.

Bu ümidlərlə, bu arzularla sizi bir daha təbrik edir, sizə cansağlığı, həyatınızın bütün sahələrində uğurlar diləyirəm. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi naminə sizin hər birinizə müvəffəqiyyətlər arzulayıram. Sağ olun, bayramınız mübarək olsun. Yeni bayramlara doğru irəliləyəək! Sağ olun.

ATƏM-in SƏDRİ İSVEÇİN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ MARQARETA AF UQLAS İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

26 oktyabr 1993-cü il

Hörmətli qonaqlar!

Məni xəbərdar etdilər ki, rus dilində danışmaq lazımdır, baxmayaraq ki, bizdə dövlət dili Azərbaycan dilidir. Lakin xanım Uqlas və nümayəndə heyətinin üzvləri üçün rus dilindən tərcümə etməyin asan olduğunu nəzərə alaraq, mən rus dilində danışacağam. Bir də ki, bu dili hamı başa düşür.

Mən ATƏM-in sədri, İsveçin xarici işlər naziri xanım Marqareta af Uqlası və nümayəndə heyətinin üzvlərini salamlayır, Azərbaycanda olduqları müddətdə onlara səmərəli fəaliyyət və bizdən ötrü mühüm və çox zəruri olan bu missiyaya uğurlu nəticələr arzulayıram.

Respublikamız elə vəziyyətdədir ki, beynəlxalq təşkilatların, o cümlədən də ATƏM kimi nüfuzlu və geniş beynəlxalq təşkilatın köməyinə və dəstəkləməsinə xüsusilə ehtiyacı var. Biz son vaxtlar ATƏM-lə intensiv əlaqə saxlayırıq, burada müxtəlif tərkibli nümayəndə heyətləri ilə, o cümlədən Minsk konfransının sədri Mario Raffaelli başda olmaqla Minsk qrupunun nümayəndə heyəti ilə görüşmək imkanımız olmuşdur. Biz Azərbaycan Respublikasının taleyi ilə bağlı çox mürəkkəb problemlərin həllində ATƏM-in fəaliyyətinə həmişə böyük ümid bəsləmişik. Bu gün isə ATƏM-in nümayəndə heyətini ən nüfuzlu tərkibdə, xüsusən də ATƏM-in sədri xanım Uqlas başda olmaqla qəbul edirik.

Biz son günlər sizin bəzi ölkələrə səfərinizi diqqətlə izləyir və nəzərdə tutduğunuz cədvələ uyğun olaraq buraya gəlişinizi səbirsizliklə gözləyirdik. Təəssüf edirəm ki, siz Azərbaycana səfəriniz üçün belə az vaxt ayırırsınız. Zənnimcə, Azərbaycanın düşdüyü mürəkkəb vəziyyəti nəzərə alaraq, başqa ölkələrlə müqayisədə bir qədər çox vaxt ayırmaq lazım idi. Lakin biz təvazökarlıq edib bununla da kifayətlənirik.

Sizə yaxşı məlumdur ki, Azərbaycan üçün indi başlıca problem dövlətimizin ərazisində döyüş əməliyyatlarının dayandırılması, Azərbaycanın müharibə vəziyyətindən çıxması və Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqlarının təmin edilməsidir. Bununla əlaqədar biz ATƏM-in fəaliyyətinə çox böyük ümid bəsləmişik və indi də bəsləyirik.

Azərbaycan xalqının, Azərbaycan Respublikasının həyatı ilə bağlı problemlərin həlli sahəsində ATƏM-in bu vaxta qədərki fəaliyyətindən danışsaq, əlbəttə, burada müsbət məqamların olduğunu da deyə bilərik. Lakin bununla belə, bu gün bizim əsasımız var deyək ki, qəti nəticələr baxımından belə deyildir. İndi respublikamızda böhranlı vəziyyət yaranmışdır. Mən bilmirəm, bu, sadəcə təsadüfdür, yoxsa sizin gəlişinizlə əlaqədar xüsusi olaraq yaradılmış şəraitdir, lakin hər bir halda, bizdən ötrü nə qədər böhranlı və faciəli olursa-olsun, indiki vəziyyət – real faktdır. Sizin Azərbaycan üçün məhz belə ağır dövrdə buraya səfərinizi respublikamızın bütün vətəndaşları diqqətlə izləyirlər. Buna görə də biz çox istəyirik ki, sizin buraya səfəriniz ATƏM-lə bağlı olduğumuz problemlərin həllində konkret əməli nəticələrlə başa çatsın...

Xanım Uqlas, erməni silahlı birləşmələrinin təcavüzkar hərbi əməliyyatını pisləyən bəyanat verdiyinizə görə ilk növbədə sizə təşəkkür etmək istəyirəm. Həmin təcavüz nəticəsində son günlər Azərbaycanda vəziyyət olduqca mürəkkəbləşmiş və on minlərlə adam daimi yaşayış yerlərini tərk etmişdir və indi ağır müsibət içərisindədir. Zənnimcə, ATƏM-in sədri kimi, sizin bəyanatınızın çox mühüm siyasi əhəmiyyəti var və ümid edirəm ki, həmin bəyanat vəziyyətin dəyişməsinə təsir göstərəcək. Buna görə, sizə təşəkkür edirəm.

Əlbəttə, biz çox istəyirik ki, dövlət müstəqilliyi əldə etmiş Azərbaycan Respublikasının qarşısında duran bütün problemlərin həllində ATƏM-in imkanlarından istifadə edək. Lakin hazırda bizdən ötrü ən kəskin, mühüm problem Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, dövlət suverenliyini, sərhədlərinin toxunulmazlığını, respublikamızın hərbi təcavüzə məruz qalan, həlak olan, daimi yaşayış yerlərini itirən vətəndaşlarının, sakinlərinin həyatının qorunmasını təmin etmək problemidir. Bütün bu vəziyyət böyük faciəyə gətirib çıxarır.

Biz bazar iqtisadiyyatı, demokratiyanın inkişafı, insan hüquqlarının müdafiəsi və demokratik inkişaf yolu tutmuş gənc müstəqil dövlət kimi Azərbaycanın qarşısında duran bütün başqa məsələlərlə bağlı problemlərin həllində ATƏM-in imkanlarından istifadə etmək barədə sizin təkliflərinizi məmnuniyyətlə qəbul edirik. Lakin bir daha qeyd edirəm ki, bizdən ötrü son dərəcə mühüm problem hərbi əməliyyatların dayandırılması və Azərbaycan ərazisinin xeyli hissəsini işğal etmiş qoşunların respublika ərazisindən çıxarılmasıdır.

Son aylar ərzində Azərbaycan Respublikası rəhbərliyinin və şəxsən mənim bu problemin sülh yolu ilə həllinə qəti şəkildə tərəfdar olduğumu-

zu sübut etməyə ehtiyac yoxdur. Çünki atəşin dayandırılması haqqında dəfələrlə imzalanmış sazişlər də, sonuncu belə saziş də məhz Azərbaycan tərəfinin təşəbbüsü və cəsarət edib deyim ki, şəxsən mənim təşəbbüsümlə mümkün olmuşdur.

Biz bilirik ki, ATƏM siyasi təşkilatdır, onun müvafiq silahlı birləşmələri yoxdur. Eyni zamanda belə hesab edirik ki, ATƏM kifayət qədər nüfuzlu beynəlxalq təşkilatdır və bir halda ki, biz müharibə vəziyyətindən çıxmaqla bağlı problemlərimizin bu məsələnin məhz siyasi yolla həll edilməsinə ümid bəsləyirik, deməli, əlbəttə ki, ATƏM-in fəaliyyətindən çox şey gözləyirik.

Gizlətmirəm, respublikanın vətəndaşları da, müxtəlif siyasi xadimlər, o cümlədən müxalifətdə olan xadimlər də, xarici müxbirlər də mənə tez-tez sual verirlər: istər BMT Təhlükəsizlik Şurasının, istər ATƏM-in Minsk qrupunun, istərsə də, ümumiyyətlə, ATƏM-in dəfələrlə qəbul etdiyi qərarların həyata keçirilməyərək qaldığını bilə-bilə, siz doğrudanmı inanırsınız ki, bu məsələni ATƏM-in qüvvəsi ilə, ATƏM-in, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, onun Təhlükəsizlik Şurasının imkanları ilə həll etmək olar?

Həqiqətən də bu bir faktdır ki, vaxt gedir. BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası üç dəfə çox mühüm qətnamə qəbul etmişdir, ATƏM-in Minsk qrupu işğal qoşunlarının Azərbaycan ərazisindən çıxarılması haqqında bir neçə dəfə cədvəl tərtib etmişdir, gah Romada, gah Vyanada, gah da Cenevrədə və daha haradasa dəfələrlə iclaslar keçirmişdir. Özü də dünyanın ən böyük, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarından – BMT və ATƏM-dən, Qarabağ münaqişəsi deyilən məsələnin həlli üçün ATƏM çərçivəsində xüsusi olaraq yaradılmış Minsk qrupundan söhbət gedir. Lakin onların bütün qərarları yalnız bir tərəfin – Dağlıq Qarabağın ortaya atdığı məsələlərlə qarşılaşır. Buna görə də adamlarda istər-istəməz bədbinlik yaranır.

Siz qeyd etdiniz ki, ATƏM-in cənab Mozberq, cənab Sika və cənab Kazimirov kimi nüfuzlu xadimləri də respublikamızın problemləri və atəşin dayandırılması, işğal qoşunlarının ərazimizdən çıxarılması məsələləri ilə ATƏM tərkibində fəal və geniş iş aparırlar. Mən onlara şəxsən hörmət bəsləyirəm, dəfələrlə onlarla görüşmüşəm və fəaliyyətlərinə böyük ehtiramla yanaşıram, şadam ki, onlar bu gün burada bizimlə birlikdədirlər. Lakin bütün bunlar nəticə vermir. Təkrar edirəm, BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri nəticəsiz qaldıqda, həmin bədbinlik istər-istəməz mənə də sirayət edir. Lakin bununla belə əminəm ki, ATƏM-in imkanlarından və əlbəttə, ATƏM vasitəsi ilə Təhlükəsizlik Şurasının imkanlarından indiyədək kifayət qədər istifadə edilməmişdir. Çox istəyirəm ki, bizim si-

zinlə görüşümüz bu son dərəcə mürəkkəb problemin həllində ATƏM-in daha müvəffəqiyyətli fəaliyyəti üçün ciddi başlanğıc nöqtəsi olsun...

Başa düşürəm, ATƏM-in baş katibi vəzifəsi nə deməkdir, onun çox böyük əhəmiyyəti var. Mən baş katibi tanıyıram, onunla Naxçıvanda əvvəlki işimdən tanışam. Lakin indiki halda ATƏM-in sədri ilə ilk dəfə görüşdüyümdən istifadə edərək sizə, sizin bütün nümayəndə heyətinizə, o cümlədən də baş katibə üz tuturam. Siz baş katibə söz verməzdən əvvəl icazənizlə daha bir neçə kəlmə deyəcəyəm, sonra isə baş katibi məmnuniyyətlə dinləyirik. Söylədiyiniz fikirlərlə əlaqədar bir neçə qeydimi bildirmək istəyirəm.

Siz dediniz ki, beynəlxalq təşkilatların imkanları da var, nöqsanları da. Lakin bu zaman siz müvafiq tərəflər arasında bilavasitə əlaqənin zəruri olduğunu da xatırlatdınız. Siz haqlısınız ki, əvvəlki Azərbaycan rəhbərliyində bu cəhət çatışmırdı. Mən bunu yüksək qiymətləndirirəm ki, siz bu məsələyə Azərbaycan rəhbərliyinin münasibətində dəyişiklikləri, o cümlədən mənim şəxsi münasibətimi qeyd etdiniz. Amma siz razılaşmaya bilməzsiniz ki, Azərbaycan tərəfindən münasibətin dəyişməsi bu məsələnin həlli üçün daha əlverişli şərait yaratmalı idi. Bir neçə ay bundan əvvəl Azərbaycan rəhbərliyi Dağlıq Qarabağla heç bir əlaqəni qəbul etmir və yaxın qoymurdu. Odur ki, mən bu əlaqələrlə bağlı addımlar atmağa başladığıda Azərbaycanın müxalifəti və Azərbaycanda bəzi dairələr tərəfindən çox böyük tənqiddə məruz qaldım. Mən bunu məhz sizin dediyiniz prinsipləri əsas tutaraq edirdim. Lakin indi mən həmçinin bununla əlaqədar tənqiddə məruz qalıram ki, atdığım addımlar müsbət nəticələr verməkdənsə, əksinə, vəziyyətimizi daha çox pisləşdirmişdir. Bir diqqət yetirin, iyunda Mario Raffaelli başda olmaqla nümayəndə heyəti buraya gəldikdə biz onunla görüşdük, o, Bakıda, Ağdam rayonunda, Qarabağda, Yerevanda oldu. Biz əvvəllər ermənilər tərəfindən işğal olunmuş Kəlbəcər rayonundan qoşunların çıxarılması cədvəli ilə tamamilə razı idik, lakin Mario Raffaelli Azərbaycandan getdikdən bir neçə gün sonra Ermənistan silahlı birləşmələri Ağdam rayonunu işğal etdilər. Buna baxmayaraq, biz bundan sonra da Ermənistanla əlaqələr saxladığımız, şəxsən mənim Levon Ter-Petrosyanla əlaqələrim oldu, sonra bizim rəhbərlərin Dağlıq Qarabağ rəhbərləri ilə, o cümlədən parlament sədrinin müavini Afiyeddin Cəlilovun, baş nazirin müavini Abbas Abbasovun, ordumuzun baş qərargahının rəisi Səfər Əbiyevin əlaqələri oldu. Bu şəraitdə də respublikamıza qarşı təcavüz davam etdi, həm Ağdam, həm Füzuli, həm Cəbrayıl, həm də Qubadlı rayonları işğal olundu. Biz barışıq haqqında

saziş bağladıq, o da pozuldu. Sağ olun ki, sazişin Ermənistan tərəfindən pozulduğu barədə bəyanat verdiniz. Son günlər hərbi əməliyyatlar nəticəsində on minlərlə adam acınacaqlı vəziyyətə düşmüşdür. Dünən onların bir qismi İmişli rayonunun ərazisinə qayıtmışdır. ATƏM-in nümayəndələri də oraya getmişlər. Onlar qaçqınların nə vəziyyətdə olduqlarını öz gözləri ilə görəcəklər. Budur mənim əlaqələrimin nəticəsi.

Gərək ki, dünən sizə Azərbaycanın xəritəsini göstərdilər. İndi vəziyyətin necə olduğu göz qabağındadır. Zəhmət olmasa, bir baxın. Budur, daha aydın xəritə. Dağlıq Qarabağa tamamilə ermənilər nəzarət edirlər. Sonralar Laçın rayonu işğal olunmuşdur. Bir baxın, il yarım bundan əvvəl bu, necə bir ərazi idi. Bu ilin aprel ayının əvvəllərində Kəlbəcər rayonu, sonra 150 min nəfərdən çox əhalisi olan Ağdam rayonu, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı rayonları işğal olundu.

Zəngilan rayonu mühasirədədir. Dünən çox çətinliklə nail olduq ki, bu rayon işğal edilməsin. Bu məsələ ilə gecədən keçənədək məşğul olduq. Ermənistanın işğalçı qoşunları artıq İranla sərhədə çıxmış, Azərbaycan–İran sərhədinin əksər hissəsinə nəzarət edirlər. Əslində münaqişə beynəlmilləşmişdir. Bayaq dedim ki, on minlərlə adamımız İran ərazisindədir.

Bəs nə üçün belə olur? Axı biz danışmışdıq ki, atəş dayandırılın, Dağlıq Qarabağa bağlı məsələyə baxılsın. Amma yeni-yeni rayonlar işğal olunur, Ermənistan tərəfi güc mövqeyindən hərəkət edir və öz şərtlərini qəbul etdirir.

Bütün bu günlər ərzində biz məhz Dağlıq Qarabağa, təbii ki, həmçinin Ermənistan rəhbərliyi ilə intensiv əlaqələr saxlamışıq. Lakin bu əlaqələr bir nəticə vermir. Bax, siz insan hüquqlarının müdafiəsində ATƏM-in mühüm vəzifəsindən danışdınız. Bəs respublikanın bütün ərazisində ağır vəziyyətdə olan bir milyon nəfərdən çox qaçqının hüquqları tapdarmı, pozulmurmu? Zəngilanda təxminən altmış min adam mühasirədədir. Bayaq dedim ki, on minlərlə adam İran ərazisindədir. Onların bir qismi Arazdan keçərək İmişliyə qayıtmışdır. Dünən bütün gecə biz bu məsələ ilə məşğul olmuşuq. Dövlət katibi Lalə xanım Hacıyeva sizə bu barədə danışmışdır. Biz bütün şərtlərlə razılaşmışıq. Əgər bu da kömək etməsə, beynəlxalq təşkilatlar – istər BMT, istərsə də ATƏM bir şey edə bilməsələr, onda yalnız Allaha müraciət etməli və ya elliklə səfərbərliyə başlamalı, ya şəhid olmaq, ya da hadisələrin inkişafını dayandırmaq üçün döyüşə atılmalı olacağıq. Yeri gəlmişkən, son günlərin həyəcanlı hadisələri ona gətirib çıxarmışdır ki, xalq məndən bunu tələb edir. Mən bir

tərəfdən, bu əlaqələrə razılıq verdiyimə görə tənqiddə məruz qalıram, digər tərəfdən isə, tələblər irəli sürürlər ki, biz belə vəziyyətdə olmaqdan əl çəkməyə, şərəflə, şöhrətlə əl çəkməyə hazırıq. Buna görə də vəziyyət nəinki sadəcə faciəli, hətta ondan da bəstədir. Belə hesab edirəm ki beynəlxalq təşkilatlar bu problemin həllində kömək göstərməlidirlər. Düşünürəm ki, sizin baş katib buna daha konkret cavab verəcəkdir...

Mən sizinlə tamamilə razıyam, bu məsələdə aramızda ziddiyyət yoxdur. Mən artıq bildirdim ki, biz Minsk qrupuna və bütünlükdə ATƏM təşkilatına böyük hörmətlə yanaşır, ona böyük ümid bəsləyirik. Biz bundan sonra da əməkdaşlıq edəcəyik və ATƏM-in Minsk qrupunun səmərəli fəaliyyətinə çox ümid edirik. Lakin mən söhbətimizin əvvəlində dedim ki, xanım Uqlasın bu gün verdiyi bəyanat erməni silahlı birləşmələrinin təcavüzkar hərəkətlərini pisləyən siyasi bəyanatdır. Bunun özünün çox böyük əhəmiyyəti var. Yaxud götürək dünən bu məsələ barədə Rusiya Federasiyasının Xarici İşlər Nazirliyində verilmiş bəyanatı. Həmin bəyanatda erməni silahlı birləşmələrinin son günlər işğal etdikləri ərazidən dərhal çıxarılması tələb olunmuşdur. Bundan əlavə, bizimlə çox fəal əməkdaşlıq edən və bu məsələ ilə geniş məşğul olan cənab Kazimirov dünəndən, Bakıya gəldiyi andan etibarən bu prosesə ciddi şəkildə qoşulmuş, hərbi birləşmələrin son günlər tutduğu ərazidən çıxarılmasına nail olmaq üçün Qarabağa, Yerevanla və bizimlə əlaqə saxlamışdır. Biz gələcəkdə də belə siyasi fəaliyyətə belə bağlayacağıq. Lakin siz bilirsiniz ki, vəziyyət bizdən daha konkret, daha qəti tədbirlər görməyi tələb edir. Adamlar sərhədi keçib İrana getmiş və gecə, demək olar, çılpaq halda, çox çətin vəziyyətdə Azərbaycan ərazisinə qayıtmışlar. Biz onlardan ötrü sığınacaq yeri, əyin-baş tapa bilmirik. Mən hələ onların bütün var-dövlətini, yaxın adamlarını itirmələrini demirəm. Belə şəraitdə biz bütün təcavüzkar hərəkətlərə son qoymalıyıq.

Mən sizin imkanlarınızı realistsinə qiymətləndirirəm. Lakin siz də yaranmış vəziyyəti beləcə qiymətləndirməli və görülməli tədbirlərə, ola bilsin, ən qəti tədbirlərə, realistsinə yanaşmısınız. Axı, səbrin də sonu var. Buna görə də mən bir daha bu məsələnin siyasi yolla həllinə tərəfdar olduğumu bildirirəm. Məsələnin siyasi yolla həlli isə yalnız sizin iştirakınızla, sizin geniş fəaliyyətiniz nəticəsində mümkündür...

Bu fikirdə qalmaq istəyirəm: biz inanırıq, ümid edirik və belə hesab edirik ki, ATƏM-in ehtiyatlarından və imkanlarından daha dolğun istifadə olunmalıdır!

Sağ olun.

MARQARETA AF UQLAS İLƏ DANIŞIQLAR BAŞA ÇATDIQDAN SONRA BİRGƏ MƏTBuat KONFRANSINDA BƏYANAT

26 oktyabr 1993-cü il

Biz ATƏM-in indiki sədri xanım Uqlas başda olmaqla bu təşkilatın nüfuzlu nümayəndə heyətinin respublikamıza gəlişini böyük razılıqla qarşılamışıq. ATƏM-in fəaliyyəti baxımından Azərbaycan Respublikasını maraqlandıran bütün məsələlər barədə bu gün bizim kifayət qədər səmərəli danışıqlarımız olmuşdur. Biz keçmiş Sovet İttifaqı ərazisində yaranmış müstəqil dövlətlərin taleyi və fəaliyyəti ilə bağlı ATƏM-in mövqeyi ilə tamamilə razıyıq, xüsusən də ona görə ki, bu beynəlxalq təşkilat planlı iqtisadiyyatdan bazar iqtisadiyyatına keçilməsi, demokratiyanın inkişafı, insan hüquqlarının müdafiəsi problemlərinə, həmin dövlətlərin inkişafı üçün daha sivilizasiyalı şərait yaradılmasına böyük maraq göstərir.

Bugünkü danışıqlar zamanı biz bəyan etdik ki, mən bunu bir daha təkrar etmək istəyirəm, Azərbaycanın bu problemlərlə əlaqədar heç bir çətinliyi olmayacaqdır. Azərbaycan Respublikası demokratik inkişaf, sərbəst bazar iqtisadiyyatına keçmək yolu tutmuşdur, insan hüquqlarına və insan azadlıqlarına əməl olunması prinsiplərinə daim tərəfdardır. Bununla belə biz, əlbəttə, həmin islahatların həyata keçirilməsini dəstəklədiyinə və bu sahədə köməyinə görə ATƏM-ə minnətdar olacağıq.

Respublikamız üçün ən mürəkkəb, ən vacib problem onun ərazi bütövlüyünü, sərhədlərinin toxunulmazlığını, suverenliyini və bununla əlaqədar olaraq ölkənin ərazisində gedən müharibənin dayandırılmasını, işğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarından erməni silahlı birləşmələrinin çıxarılmasını təmin etməkdir.

Azərbaycanın Füzuli və Cəbrayıl rayonlarında yeni zonalar işğal edən Ermənistan silahlı birləşmələrinin sonuncu təcavüzkar hücumları ilə əlaqədar xanım Uqlasın bu gün şəhər verdiyi bəyanata görə mən ona minnətdaram. Ermənistan silahlı birləşmələrinin yeni zonalar işğal etməsi faciəli nəticələrə gətirib çıxarmışdır. Ümidvaram ki, ATƏM-in sədrinin bu siyasi bəyanatı işğalçı qoşunların son vaxtlar tutduqları əraziləri onların dərhal tərk etməsində öz rolunu oynayacaqdır.

Mən bir daha təsdiq edirəm ki, Azərbaycanla Ermənistan silahlı birləşmələri arasında müharibə ilə bağlı məsələni biz dinc yolla aradan qaldırmağa çalışırıq. Biz sülh prosesinə, dialoqa, atəşin dayandırılmasına tərəfdar olaraq qalır və ATƏM-in fəal havadarlığına və köməyinə ümid bəsləyirik.

Biz həmçinin ümidvarıq ki, ATƏM və xanım Uqlas başda olmaqla bu təşkilatın mötəbər nümayəndə heyəti dincliklə nizamasalma prosesinin normal məcraya düşməsi üçün əlavə tədbirlər görəcəklər. Bununla bərabər, biz işğalçı qoşunların son vaxtlar tutduqları ərazilərdən dərhal çıxarılmasını və Azərbaycan torpaqlarının işğalçılardan təmizlənməsi üçün ardıcıl tədbirlər görülməsini tələb etmişik və edirik. Ümidvarıq ki, bugünkü danışıqlarımız həmin problemin həlli məqsədilə ATƏM-in yorulmaz fəaliyyətinin yeni mərhələsi üçün başlangıç nöqtəsi olacaqdır.

S u a l: İstər Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, istərsə də ATƏM dəfələri qətnamələr qəbul etmiş və bu qətnamələrdə Ermənistan silahlı qüvvələrinə tələb olunmuşdur ki, ələ keçirdikləri Azərbaycan ərazilərindən çıxsınlar. Lakin qərribə bir vəziyyət yaranır: nə qədər çox bəyanatlar verilsə, bir o qədər çox Azərbaycan torpaqları ilhaq edilir. Təcavüzkarla təsir göstərmək üçün ATƏM-in hər hansı vasitələri – siyasi, iqtisadi vasitələri varmı?

Marqareta af Uqlas: Zənnimcə, biz hamımız başa düşürük ki, beynəlxalq təşkilatların imkanları barədə təsəvvürümüz olmalıdır. Yeri gəlmişkən, bu, təkcə həmin münaqişəyə aid deyildir, bir çox digər elə misallar, münaqişələr var ki, burada bu hal rol oynayır. Lakin buna baxmayaraq, bu əsla o demək deyildir ki, biz ATƏM çərçivəsində, xüsusən də Minsk qrupu çərçivəsində söylərimizi davam etdirməməliyik. Əksinə, Minsk qrupu siyasi dialoqu gücləndirmək üçün çox mühüm məclisdir. Mən əminəm ki, bu sahədə fəaliyyətimizi davam etdirmək və gücləndirmək lazımdır. Ümidvaram ki, mənim səfərim nəticəsində bu istiqamətdə söylər davam etdiriləcəkdir. Siz çox yaxşı başa düşürsünüz ki, ATƏM-in öz silahlı qüvvələri yoxdur, ATƏM siyasi dialoqun gücləndirilməsinə kömək edə biləcək siyasi təşkilatdır.

Bizim beynəlxalq təşkilat onun üzvlərinin istədikləri dərəcədə güclüdür. Buna görə də ATƏM-in sədri kimi, mən ürəkdən istərdim ki, ATƏM-in üzvü olan ölkələr Minsk prosesinin və Minsk qrupunun dialoq üçün səmərəli məclisə çevrilməsinə çalışsınlar.

S u a l: Hazırda Azərbaycanda bir milyon qaçqın var. Onlara yardım göstərilməsi məsələsi ATƏM çərçivəsində müzakirə edilibmi?

Xanım Uqlas: Mən qaçqınların nümayəndələri ilə görüşəcəyəm. Onlarla rəhbərlik etdiyim nümayəndə heyətinin üzvləri də görüşürlər. Nü-

mayəndə heyətinin tərkibinə İsveçin yardım agentliyinin nümayəndəsi də daxildir.

S u a l: ATƏM-in üzvü kimi Ermənistan bu təşkilatın üzvü olan dövlətlərin suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə hörmət etməlidir. Lakin məlumdur ki, Ermənistan parlamenti Dağlıq Qarabağın Ermənistana birləşdirilməsi haqqında, habelə Qarabağa hərbi yardım göstərilməsi haqqında qərarlar və dövlətlərin ərazi bütövlüyünün Helsinki aktında qeydə alınmış prinsipini pozan bir sıra digər sənədlər qəbul etmişdir. Bu prinsipə əməl edilməsi barədə ATƏM-in müəyyən öhdəlikləri var.

Bununla əlaqədar olaraq Siz ATƏM-in tərkibində Azərbaycanın gələcəyini necə görürsünüz?

Marqareta af Uqlas: Deməliyəm ki, tarix problemlərinə hörmətim olmaqla bərabər, mən ATƏM-in sədri kimi bu günün və gələcəyin məsələləri ilə məşğulam. Odur ki, bu problemə Ermənistanın münasibətilə bağlı məsələlərə sabah Yerevanda olanda da toxunacağam.

S u a l: Xanım Uqlas, azərbaycanlıları bir məsələ maraqlandırır – nə üçün dünya birliyi bu qədər vaxtda Qarabağ problemini tənzimləyə bilmir? Bu nə deməkdir – güclü dövlətlər balaca Ermənistan qarşısında acizdir, yoxsa Ermənistan Respublikası tərəfindən Azərbaycana qarşı təcavüz faktının təsdiq edilməsini istəyirlər?

Marqareta af Uqlas: Belə düşünürəm ki, başlıca problem hər iki tərəfin bu müharibəyə son qoymaq üçün kifayət qədər iradəsinin olmamasındadır. Məncə, nəticə etibarilə ən başlıca məsuliyyət o kəslərin üzərinə düşür ki, onlar bilavasitə müharibə aparır, onlar silaha sarılıblar.

S u a l: Xanım Uqlas, Siz ATƏM-in ilk nümayəndəsi deyilsiniz ki, münaqişə zonasına gedir, bu problemin tənzimlənməsi üçün zəmanət verirsiniz, lakin nəticədə bunun üçün konkret olaraq heç nə edilmir. Bu gün Siz bəyanat verərək, zorakılığı pislədiniz. Necə bilirsiniz, gələcəkdə zorakılığa yol vermədən vəziyyəti sabitləşdirmək və münaqişəni nizama salmaq üçün hər hansı əməli tədbirlər görmək mümkündürmü? Axı insanlar, əsasən də uşaqlar və qadınlar əzab-əziyyət çəkirlər. Bu isə gərək ki, Sizi daha çox narahat edir və Sizə daha aydındır...

Marqareta af Uqlas: Mən sizin hisslərinizi, Azərbaycan xalqının keçirdiyi hissləri başa düşürəm və dinc əhalinin halına yanırım. Siz Minsk prosesi çərçivəsində ATƏM-in göstərdiyi səylərin hələlik heç bir nəticəsini görmürsünüz, buna baxmayaraq, mən belə düşünürəm ki, əgər dünya birliyi münaqişəyə arxasını çevirsəydi və onu tamamilə qulaqardına vursaydı, onda bu, vəziyyəti yaxşılaşdırmağa doğru dəyişdirməzdi. Zənnimcə, ATƏM bun-

dan sonra da bu məsələ ilə məşğul olmalı və hətta imkanlarımız məhdudd olsa da, öz üzərinə müəyyən məsuliyyət götürməlidir. Lakin mən bir daha nəzərə çatdırıram: bundan ötrü hər iki tərəf siyasi danışıqlar prosesində iştirak etmək niyyətində olduğunu göstərməlidir.

S u a l: Xanım Uqlas, hərbi əməliyyatlar yenidən gücləndirildikdən sonra yaxın vaxtlarda Minsk konfransının keçirilməsini mümkün hesab edirsinizmi və şəxsən siz cənab Raffaelli tərəfindən təklif olunan təzəlanmış cədvələ necə baxırsınız? Bildiyiniz kimi, həmin cədvəldə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822 və 853 nömrəli qətnamələrinin ziddinə olaraq, Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal edilmiş ərazilərdən çıxarılması dəmir yollarının blokadasının götürülməsi ilə əlaqələndirilir.

Marqareta af Uqlas: Demək istəyirəm ki, mənim nümayəndə heyətimə səfirlər Seka, Mozberq və Kazimirov, yəni elə şəxslər daxildirlər ki, onlar Minsk prosesinin məsələləri ilə bilavasitə məşğul olurlar. Mən əminəm ki, onlar əvvəl-axır konkret nəticələrə gəlmək üçün öz səylərindən əl çəkmək niyyətində deyildirlər.

O ki qaldı sualın ikinci hissəsinə, sözü ATƏM-in baş katibi səfir Xolka vermək istərdim.

Səfir Xolk: Bildiyiniz kimi, bu cədvəl danışıqların çox mürəkkəb prosesindən sonra meydana gəlmişdir. Bu cədvəl çərçivəsində olduqca çox mühüm və mürəkkəb məsələləri nəzərə almaq lazım gəlmişdir. Məhz buna görə də cədvəlin yalnız bir tərkib hissəsini götürmək olmaz, onları vahid bir paket kimi əlaqəli şəkildə nəzərdən keçirmək gərəkdir. Təəssüflər olsun ki, indi təfəssilatla varmağa vaxtımız yoxdur.

S u a l: Heydər Əliyev, necə bilirsiniz, hərbi əməliyyatların yenidən gücləndirilməsi Azərbaycanı Minsk qrupunun onun tərəfindən rədd olunan təzəlanmış cədvəlini qəbul etmək və Azərbaycan rəhbərliyini Azərbaycan–İran sərhədində Rusiyanın hərbi qüvvələr saxlaması ilə razılaşmaq məcburiyyətində qoymaq məqsədilə ətraflı düşünülmüş və planlaşdırılmış tədbir deyilmi?

Heydər Əliyev: Mən bu variantı istisna etmirəm, çünki Rusiya Federasiyasının vasitəçiliyi ilə Azərbaycanla Dağlıq Qarabağ arasında əldə olunmuş saziş əsasında atəşin dayandırılmasına çox sabit sürətdə əməl edildiyi bir vaxtda hərbi əməliyyatların gücləndirilməsini başqa heç nə ilə izah etmək olmaz.

S u a l: Heydər Əliyev, Azərbaycan hökuməti Qarabağ münaqişəsinin nizama salınması məsələsində İran İslam Respublikasının hər hansı təşəbbüsünü qəbul etməyə hazırırmı?

Heydər Əliyev: Biz İran İslam Respublikası tərəfindən hələlik heç bir təşəbbüs almamışıq. İran prezidenti cənab Həşimi-Rəfsəncani bu gün Bakıya gəlir. Baxaq, görək o nə kimi təkliflər irəli sürəcəkdir. İndi bu sualla cavab vermək mümkün deyildir.

S u a l: Xanım Uqlas, münaqişənin nizama salınmasında Rusiya Federasiyasının rolu, sizcə, necədir?

Marqareta af Uqlas: Mən Rusiya Federasiyasına ATƏM-in çox mühüm üzvü kimi baxıram. Buna görə də ümidvaram, hətta bilirəm ki, Rusiya Federasiyası bu münaqişənin aradan qaldırılması üçün ATƏM çərçivəsində səmərəli və əməli işləməyi çox istəyir.

S u a l: Xanım Uqlas, BMT Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən 874 nömrəli qətnamə qəbul olunmasını Mario Raffaellinin Azərbaycan üçün bir çox cəhətdən məqbul olmayan təkliflərini Azərbaycana qəbul etdirmək məqsədilə ona təzyiq vasitəsi saymaq olarmı?

Marqareta af Uqlas: Xeyr.

S u a l: Cənab Əliyev, bunu mümkün hesab edirsinizmi ki, öz ərazilərinizi qorumaq, ölkənin birliyini saxlamaq üçün nə vaxtsa hərbi yardım üçün Rusiya və İran kimi xarici ölkələrə müraciət etmək lazım gələcəkdir?

Heydər Əliyev: Hələlik ki, bu gün biz beynəlxalq təşkilatlara – BMT-yə, Təhlükəsizlik Şurasına, ATƏM-ə, Minsk qrupuna böyük ümidlər bəsləyirik və əlbəttə, öz respublikamızın qüvvələrinə və imkanlarına bel bağlayırıq. Əgər bütün bunlar heç bir nəticə verməsə, bu halda Azərbaycan Respublikası öz ərazi bütövlüyünü qorumaq və öz vətəndaşlarının təhlükəsizliyini təmin etmək üçün lazımı qərarlar qəbul etmək hüququnu özündə saxlayır.

XALQA YENİ İL MÜRACİƏTİ

31 dekabr 1993-cü il

Hörmətli həmvətənlər, bacılar və qardaşlar! Sizi qarşımıza gələn 1994-cü il – Yeni il münasibətilə təbrik edirəm! Bu gün dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günüdür. Bu əlamətdar gün münasibətilə bütün dünya azərbaycanlılarını təbrik edirəm, azərbaycanlılara bundan sonra daha da sıx həmrəylik arzulayıram!

Sona çatan 1993-cü il Azərbaycan xalqı üçün, respublikamız üçün ağır və çətin il olmuşdur. Bu il Azərbaycan Respublikasının həyatında mürəkkəb ictimai-siyasi proseslər baş vermiş, dəyişikliklər əmələ gəlmişdir. Bu il Ermənistan silahlı qüvvələrinin təcavüzü nəticəsində müharibə davam etmiş, respublikamızın torpaqlarının bir qismi işğal olunmuş, həmvətənlərimiz, soydaşlarımız yaşadıkları yerlərdən didərgin düşmüş, qaçqın olmuşlar. Bu il Azərbaycan Respublikası dərin iqtisadi, sosial böhran içində olmuşdur. Tam qətiyyətlə, böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, xalqımız, respublikamız bütün bu çətinliklərdən, sınaqlardan layiqincə çıxmış, 1994-cü ilə inamla irəliləyir.

1993-cü ildə respublikamızın ictimai-siyasi həyatında böyük qarışıqlıqlar olmuşdur. Ayrı-ayrı qruplar arasında qarşıdurma, separatçı qüvvələr tərəfindən Azərbaycanın parçalanmasına yönəldilən meyillər ictimai-siyasi sabitliyi pozmuş və ilin ortalarında respublikamız demək olar ki, son həddə – vətəndaş müharibəsi həddinə gəlib çatmışdı. Demək olar ki, vətəndaş müharibəsi artıq başlanmış, Azərbaycanın bəzi regionlarında qardaş qanı tökülmüş, bu da respublikada daxili vəziyyəti həddən artıq gərginləşdirmişdi. Lakin xalqımız öz müdrikliyini bir daha nümayiş etdirmiş, vətəndaş müharibəsinin qarşısı alınmış, yaranan qarşıdurma aradan götürülmüş, respublikamızı parçalamağa çalışan separatçı qüvvələr zərərsizləşdirilmişdir. Artıq indi respublikamız sabit və sərbəst şəraitdə öz problemlərini həll edir.

Bu il ərzində respublikamız Ermənistan silahlı qüvvələrinin qarşısını almağa çalışmışdır. Təəssüf ki, bizim məğlubiyyətlərimiz olmuş, torpaqlarımızın bir qismi əldən getmişdir. Erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş torpaqlardan qaçqın düşmüş vətəndaşlarımız digər re-

gionlarda yerləşmişlər. İndi Azərbaycanda bir milyondan artıq qaçqın vardır. Bu da Azərbaycanın ümumi vəziyyətini və xüsusən daxili şəraitini həddindən artıq gərginləşdirmişdir.

Ancaq qeyd etmək lazımdır ki, indi vəziyyət dəyişmişdir. Son aylarda respublikamızda ordunun qurulması, nizamlanması, torpaqlarımızın etibarlı müdafiə olunması sahəsində aparılan işlər nəticəsində biz böyük dəyişikliklərin şahidiyik. İndi bizim ordu hissələrimiz, qəhrəman döyüşçülərimiz torpaqlarımızın müdafiəsində etibarlı durublar, qəhrəmanlıq nümunələri göstərirlər, erməni silahlı qüvvələrinin hücumuna qarşı layiqli cavablar verirlər, onlara zərbələr endirirlər. Məmnuniyyət hissi ilə demək olar ki, son aylarda erməni silahlı qüvvələrinin bütün cəhdləri məğlubiyyətə uğrayıb, onların bütün hücumları dəf olunubdur. Respublikamızın silahlı qüvvələri tutduğu mövqeləri etibarlı müdafiə edirlər və erməni silahlı qüvvələrinə Azərbaycan Respublikasının gücünün və qüdrətinin nə qədər artdığını artıq sübut edirlər. İndi bütün cəbhə boyu qanlı döyüşlər gedir. Bu döyüşlərin səbəbkarları da erməni silahlı qüvvələridir. Dəfələrlə demişik, bu gün bir daha təkrar edirəm ki, dövlətimiz Azərbaycan Respublikasının başına gəlmiş bu bəladan – müharibə şəraitindən sülh yolu ilə çıxmaq tərəfdarıdır. Bu barədə biz bir neçə addım atmışıq və bu gün də həmin mövqeyimizi bəyan edirik. Güman edirəm ki, bizim bu addımlarımız nəticə verməlidir. Eyni zamanda, artıq Azərbaycan Respublikası öz hərbi qüdrətini gücləndirə bilib və xalqımız tam əmin ola bilər ki, respublikamızın etibarlı müdafiəsini təmin etmək üçün, işğal olunmuş torpaqları geri qaytarmaq üçün ordumuz bundan sonra da lazımi tədbirləri görə biləcəkdir.

Müharibə gedir, döyüşlər gedir, xalqımız itkilər verir. Təbiidir. Bu günlərdə də, ilin əvvəlindən olduğu kimi, Azərbaycan xalqının igid oğulları cəbhə bölgələrində torpaqlarımızı müdafiə edərək şəhid olurlar, həlak olurlar. Mən bu gün, bu bayram ərəfəsində bütün şəhidlərin ailələrinə, qohum-əqrəbalarına başsağlığı verirəm. Azərbaycanın qəhrəman oğullarının rəşadəti, igidliyi qarşısında baş əyirəm. Allah şəhid olanların hamısına rəhmət eləsin, qəbirləri nurla dolsun. Onların ailələrinə Allah səbir versin.

Güman edirəm ki, xalqımız bu ağır sınaqlardan çıxmağa artıq qadirdir. Bu gün – bu bayram günü cəbhə bölgələrində mətanətlə, qəhrəmanlıqla döyüşən əsgərlərimizə, zabitlərimizə, bütün vətəndaşlarımıza bayram salamı göndərirəm. Onları Yeni il münasibətilə təbrik edirəm. Onlara cansağlığı və bu müqəddəs vəzifələrini yerinə yetirməkdə uğurlar diləyirəm.

Müharibə acı nəticələr verib və bu gün də verir. Müharibə nəticəsində, erməni silahlı qüvvələrinin təcavüzü nəticəsində qaçqınların sayı artıbdır. Mən bu gün üzümü qaçqınlara, Azərbaycanın dəyərli vətəndaşlarına tutaraq onların hamısını Yeni il münasibətilə təbrik edirəm. Bəli, xalqımızın adət-ənənəsinə görə hər bir vətəndaş Yeni il bayramını öz evində, öz ocağında qeyd edir. Təəssüf ki, vətəndaşlarımızın bir çoxu isti evlərini, yurdlarını, obalarını itirib, ayrı-ayrı bölgələrdə yerləşib, sığınacaq tapıb. Harada olursa-olsun, bu gün qaçqınlar bilməlidirlər ki, xalqımız onlara böyük qayğı ilə yanaşır, dövlət onlara böyük qayğı göstərir. Onlar nə qədər kədərli olsalar da, nə qədər çətinlik çəksələr də, bu gün onlara bayram əhval-ruhiyyəsi arzulayıram.

Respublikamız ağır böhran içindədir. İqtisadi-sosial böhran bir tərəfdən müharibənin altı ilə yaxın davam etməsi ilə əlaqədardır. İkinci tərəfdən, bəzi obyektiv və subyektiv səbəblərlə bağlıdır. Bunların hamısı xalqımızın rifah halının aşağı düşməsinə səbəb olubdur. Xalqımız çətin vəziyyətdə yaşayır. Ancaq biz bilirik ki, xalqımız dözümlü xalqdır, bu çətinliklərə dözəcək, bu ağrı-acılı 93-cü ili başa çatdıracaq və 94-cü ildə iqtisadiyyatımızın inkişafında dönüşlər olacaq, xalqımızın rifah halı gündən yaxşılaşacaqdır.

Bu gün – dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günü bütün azərbaycanlılara birlik, həmrəylik arzulayıram. Bütün azərbaycanlıların birliyi, həmrəyliyi olması üçün birinci növbədə müstəqil Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan azərbaycanlıların həmrəyliyi lazımdır. İndi biz müstəqil Azərbaycan Respublikasının ikinci ilini başa çatdırırıq. Bu, o qədər də böyük müddət deyil. Bu iki il müddətində respublikamız ağır dövr keçiribdir. Müstəqilliyimizin üçüncü ilinə qədəm qoyuruq. Qarşımızda böyük vəzifələr var. Bu vəzifələrin həyata keçirilməsi üçün xalqımıza, Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşlarına birlik, həmrəylik lazımdır. Əgər vətəndaşlarımızın hamısı, respublikamızda yaşayan azərbaycanlıların hamısı həqiqi həmrəylik yarada bilsələr, biz bütün dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinə nail ola bilirik.

Buna görə də mən xalqımızı birliyə, həmrəyliyə dəvət edirəm, dözümlüliyə dəvət edirəm. Xalqımızı əmin etmək istəyirəm ki, qarşıdan gələn 1994-cü il Azərbaycan Respublikası üçün böyük dəyişikliklər, böyük dönüşlər ili olacaqdır. Bir daha deyirəm: Biz indi Vətənimizi, torpağımızı etibarlı müdafiə edirik. Biz Azərbaycanın müharibə vəziyyətindən çıxmasına, müharibəyə son qoyulmasına çalışırıq, yaranmış vəziyyətdən sülh yolu ilə çıxmağa çalışırıq. Bunun üçün bir çox addımlar atmışıq və

bundan sonra da atacağıq. Dekabrın 20-də Parisdə mən Azərbaycan xalqı adından Paris Xartiyasını imzaladım. Bununla da biz Azərbaycan Respublikasının sülhə, əmin-amanlığa, təhlükəsizliyə sadıq olduğunu dünya qarşısında bir daha nümayiş etdirdik.

Biz sülh tərəfdarıyıq. Ancaq bununla yanaşı, müdafiə qüvvələrimizi gücləndiririk, torpaqlarımızı azad etməyə, işğal olunmuş ərazilərimizin geri qaytarılmasını təmin etməyə çalışırıq və çalışacağıq. Xalqımız əmin ola bilər ki, respublikamızın ərazi bütövlüyünü, sərhədlərimizin toxunulmazlığını təmin etmək üçün bütün tədbirlər görülməkdir.

Siz, əziz vətəndaşlar, əziz qardaşlar və bacılar, əmin ola bilərsiniz ki, işğal olunmuş torpaqlarımız nəyin bahasına olursa-olsun azad ediləcəkdir. Qaçqınlar öz evlərinə, obalarına qayıdacaqlar. Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü, dövlət suverenliyi tamamilə təmin olunacaqdır:

Bir daha sizin hamınızı Yeni il münasibətilə təbrik edirəm.

Bütün Azərbaycan vətəndaşlarına sülh, əmin-amanlıq, xoşbəxtlik, şəxsi həyatınızda səadət, bütün işlərinizdə müvəffəqiyyətlər diləyirəm.

Sağ olun! Yeni iliniz mübarək olsun!

BAŞ VERMİŞ FACİƏLƏR XALQIMIZIN İRADƏSİNİ QIRA BİLMƏZ

BAKIDA 1990-cı İLİN FACİƏLİ YANVAR HADİSƏLƏRİ ZAMANI ŞƏHİD OLANLARIN AİLƏ ÜZVLƏRİ VƏ HƏMİN GÜNLƏRDƏ YARALANIB ƏLİL OLANLARIN BİR QRUPU İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

Hörmətli bacılar və qardaşlar, şəhid ailələri, 20 Yanvar faciəsi zamanı xəsarət almış və bu günədək əziyyət çəkən vətəndaşlarımız, hörmətli qonaqlar!

Bu günlər biz 20 Yanvar faciəsinin dördüncü ildönümünü qeyd edirik. 20 Yanvar faciəsi Azərbaycan xalqının tarixində ən qara səhifələrdən biridir. Həmin gün, yəni yanvarın 20-nə keçən gecə Azərbaycan xalqına qarşı hərbi, siyasi, mənəvi təcavüz edilib, onun sinəsinə süngü sancılıb, xalqımızı əzmək, tapdalamaq, onun məniyyətini təhqir etmək üçün dəhşətli cinayətlər törədilib. Bu faciə Azərbaycan xalqının həyatında böyük dəyişikliklər əmələ gətiribdir. Həm də bu faciə ondan qabaqkı dövrdə Azərbaycan xalqının başına gəlmiş bəlalar və hadisələrlə sıx bağlıdır. Ondən öncə, bir neçə il əvvəl təcavüzkar qüvvələr tərəfindən Azərbaycan Respublikasını, Azərbaycanı parçalamaq, dağıtmaq, Azərbaycan torpaqlarını zəbt etmək meyilləri planlaşdırılmış və həyata keçirilirdi. Bunların hamısını tamamilə həyata keçirmək üçün Azərbaycan xalqının iradəsini qırmaq, xalqımızı əzmək lazım idi. 20 Yanvar faciəsi də məhz bununla əlaqədar olaraq törədilmişdir.

O gün, o gecə bizim əziz balalarımız, qardaşlarımız, bacılarımız həlak olmuş, bir çoxları xəsarət almış, indi də yaşayır. Lakin məsələ tək bununla qurtarmır. O gün Azərbaycan xalqı təhqir edilmişdir. O gün Azərbaycan xalqına qarşı təcavüz olunmuşdur. Təəssüf ki, xalqa xəyanət etmiş olan öz içimizdəki adamlar o təcavüzü ört-basdır etməyə çalışmışlar. Artıq dörd ildir ki, bu məsələyə siyasi-hüquqi qiymət verilməmişdir.

Eyni zamanda onu qeyd etmək lazımdır ki, o Qanlı yanvar günü xalqımız öz əziz vətəndaşlarını itirsə də, öz namusunu, şərəfini qoruya bilmişdir. Xalqımız sübut etmişdir ki, onun iradəsini qırmaq olmaz.

Azadlıq, müstəqillik uğrunda mübarizə davam edib və indi artıq Azərbaycan Respublikası müstəqil dövlətdir, öz azadlığına, suverenliyinə nail olmuşdur.

Yenə də deyirəm, o günün mənası həyatını qurban vermiş, yaxud yaralanmış adamların sayı ilə ölçülməməlidir. O günün böyük siyasi-mənəvi mənası var. Təəssüf ki, bu dörd ildə həmin məsələyə dövlət orqanları, hakimiyyət orqanları tərəfindən lazımi münasibət göstərilməyib və ayrı-ayrı vətənpərvər adamlarımızın harayı, səsi eşidilməyib, boğulubdur. Günahkarlar da meydana çıxarılmayıb və bu məsələyə ədalətli siyasi-hüquqi qiymət verilməyibdir. Mən şəhid ailələrinin hamısına başsağlığı verirəm. Allahdan sizə səbir diləyirəm. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının prezidenti kimi bu məsələlərin araşdırılmasında və 20 Yanvar faciəsinə siyasi-hüquqi qiymət verilməsində öz səylərimi davam etdirəcəyəm.

Burada şəhid ailələrinin, yaralanmış şəxslərin 20 Yanvar faciəsi ilə əlaqədar bir çox problemləri meydana çıxdı. Mən heç təsəvvür edə bilməzdim ki, dörd il müddətində bu problemlər həll olunmayıbdır. Odur ki, görüşümüz bu mənada mənə çox şey verdi. Dərhal sizə bildirmək istəyirəm: 5 yanvar tarixli fərmanla yaradılmış komissiyaya tapşırıram ki, öz işini bundan sonra da davam etdirməsin və 20 Yanvar faciəsi ilə bağlı bütün problemlərin araşdırılması, həll olunması üçün tədbirlər görsün. Bu məsələlər şəxsən mənim nəzarətim altında olacaqdır. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, biz bütün məsələlərin həll edilməsinə imkan daxilində çalışacağıq və mən bir prezident kimi öz fərmanlarımla, sərəncamlarımla, qərarlarımla həmin məsələlərin həlli üçün lazımi tədbirlər görəcəyəm.

Mən bir məsələ barəsində öz fikrimi demək istəyirəm. İlk şəhidlərimiz burada, indi Şəhidlər xiyabanı adlanan yerdə (keçmişdə biz ona Dağüstü park deyirdik) dəfn ediləblər. Onlar Yanvar faciəsinin şəhidləridir. Ora müqəddəs yerdir, hər birimiz üçün ziyarətgahdır və müqəddəs yer kimi də tariximizdə qalacaqdır. Bununla bərabər hesab edirəm ki, 20 Yanvar, məhz 20 Yanvar faciəsi şəhidlərinin xatirəsini əbədiləşdirmək üçün və bu məsələnin Azərbaycan xalqının tarixində mühüm siyasi rolunu indiki və gələcək nəsillərə daim nümayiş etdirmək üçün Bakıda 20 Yanvar faciəsi şəhidlərinə həsr olunmuş abidə ucaldılmalıdır. O gün, 20 yanvar gecəsi şəhid olanların hamısının adları bu abidədə yazılmalı, həkk edilməlidir. Bu, xalqımızın tarixində qalmalıdır.

Xalqımız tarix boyu çox şəhidlər veribdir. Xalqımız isə çoxəsrlik və zəngin tarixə malikdir. Şəhidlərimiz çoxdur, lakin hər dövrdə şəhid olanların tarixdə öz yeri var və hər dövrdə baş vermiş hadisələrin öz əhə-

miyyəti var, 1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsi bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ona görə də bu hadisə xüsusi qeyd olunmalıdır.

Bilirsiniz ki, son günlər, xüsusən yanvarın 5-də mənim verdiyim fərmanın icrasına başlandıqdan sonra bir çox məsələlər müəyyən qədər aşkar olmuşdur. İki gün bundan öncə "Azərbaycan" qəzetində ötən dörd ildə 20 Yanvar faciəsinə aid qəbul olunmuş qərarların və sənədlərin xronikası və müəyyən şərhlər verilmişdir. Həmin qərarların, sənədlərin mətni ilə tanış olduqda insan bir daha təəccüblənir və hətta dəhşətə gəlir, hiddətlənir. Ötən dörd il ərzində birincisi – bu faciəvi hala biganə münasibət, ikincisi – ardıcıl olmayan siyasət, üçüncüsü də faciənin ört-basdır edilməsi tam aşkara çıxır.

O vaxt, faciədən sonra həmin gün hüzn günü elan olunmuşdur. Bir müddət sonra başqa bir gün elan olunmuşdur. Daha sonra həmin gün Şəhidlər günü elan edilmişdir. Mən indi bu qərarların nə qədər əsaslı və ya əsassız olub-olmaması haqqında fikrimi söyləmək, xüsusən bu qərarların 20 Yanvar faciəsinin siyasi mənasına və mahiyyətinə nə qədər uyğun olduğunu demək istəmirəm və hesab edirəm ki, uyğun da deyildir. Ancaq bunların hamısı bizi düşünməyə, bu məsələlərə kompleks şəkildə baxmağa və məsuliyyətli münasibət göstərməyə dəvət edir. Yanvar faciəsinin siyasi mahiyyətinə, mənasına uyğun qərarlar qəbul etməyə dəvət edir. Güman edirəm ki, həmin komissiya bu barədə də lazımi tədbirlər hazırlayıb təqdim edəcəkdir. Mən bu məsələlərlə şəxsən məşğul olacağam.

Bilirsiniz ki, burada 20 Yanvar faciəsi baş verən kimi, yanvarın 21-də – mən Moskvada yaşayarkən o vaxt, demək olar, repressiya altında olduğum, siyasi cəhətdən çox məhdudiyyətlərə məruz qaldığım bir dövrdə Moskvada həm mitinqdə, həm də mətbuat konfranslarında çıxış edərək bu məsələyə münasibətimi bildirmişəm və həmin gün orada Azərbaycanın daimi nümayəndəliyində Azərbaycan xalqına başsağlığı göndərmişəm. Hətta çox çətinliklə bir neçə adama telefonla zəng vuraraq rica etdim ki, göndərdiyim başsağlığı Azərbaycan qəzetlərində dərc olunsun, yaxud mətəm mərasimində oxunsun. Lakin sonra bildim ki, bu xahişlərin heç biri yerinə yetirilməmişdir.

O günlər mən böyük kədər içində yaşamışam. Bakıda baş verən hadisələri imkanım daxilində izləyirdim və sonra bir daha hiddətləndim ki, şəhidlərin dəfn mərasimində Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərlərinin heç biri iştirak etməmişdi. Şəhidləri şeyxülislam Allahşükür Paşazadə, bizim ziyalılar Şəhidlər Xiyabanında dəfn etdilər. Bunu yadınıza salın. Əgər Azərbaycanın rəhbərləri o faciəli dövrdə öz xalqının şəhidlərinin dəfnin-

də iştirak etməmişdilsə, bunun özü sübut etdi ki, onlar özləri həmin faciənin günahkarlarıdır və o gündən etibarən faciənin üstünü ört-basdır etməyə çalışmışlar.

Necə ola bilər ki, bu faciənin nə təhər baş verməsi indiyədək məlum deyildir? Burada çıxış edən şəhid atası bir məsələni yadıma saldı. Bəli, o zaman araşdırma vaxtı məlum idi ki, yanvarın 16–17-də xəstəxanalarda yerlər hazırlanırdı. Bəli, geniş palatalar hazırlanmışdı, cərrahlara xəbərdarlıq edilmişdi. Çünki bu təcavüz təşkil olunmuşdu və bunu təkcə Qorbaçov, yaxud Moskvada Sovet hökumətinin, Kommunist Partiyasının digər rəhbərləri təşkil etməmişdi. Bunu birinci növbədə Azərbaycan Respublikasının o vaxtkı Kommunist Partiyasının rəhbərləri öz xalqını boğmaq, əzmək, tapdalamaq üçün, xalqın azadlıq hərəkatını yatırtmaq üçün, xalqın məniyyətini təhqir etmək üçün təşkil etmişdilər.

Həqiqət budur. Bu həqiqəti aşkara çıxarmaq üçün böyük məharət lazım deyildi. Təəssüf ki, onu gizlətmək üçün ötən dörd ildə çox iş görülmüşdür. Ancaq gizlədə bilməyəcəklər. Bilin, yüz il, yetmiş il bundan qabaq baş vermiş cinayətlərin üstü indi açılır. İki-üç gün öncə Moskva televiziyası xəbər verdi ki, 1921-ci ildə Kronştadtda həqiqətən qiyam olub-olmaması araşdırılmış və müəyyən edilmişdir ki, orada heç bir qiyam olmamışdır və o zaman qiyamçı elan edilən adamların hamısına 73 ildən sonra bəraət qazandırılmışdır. 1937–1938-ci illərdə Azərbaycan xalqının başına gələn bəlaların, ziyahılarımızın qırılmasının üstü iyirmi il sonra – 1956–57-ci illərdə açıldı və cinayətkarlar məhkum olundular.

Burada ayrı-ayrı adamların məhkum edilməsindən söhbət getmir, baxmayaraq ki, cinayətkar həqiqətən məsuliyyət daşımalıdır. Söhbət bu məsələnin siyasi cəhətindən, Azərbaycan xalqının taleyində doğru düzgün əks olunmasından gedir. Ona görə də mən demişəm və bir daha deyirəm: əgər 1990-cı il yanvarın 20-də Azərbaycan xalqına qarşı hərbi-siyasi təcavüz edilmişdirsə və bu böyük cinayətdirsə, onun ört-basdır edilməsi bundan da ağır cinayətdir və xalqa qarşı böyük xəyanətdir.

Əgər siz dünən televiziya vasitəsilə canlı yayımda Azərbaycan Milli Məclisinin iclasını seyr edirdinizsə, yəqin ki, oradakı atmosferi görürdünüz. Təsəvvür edin, komissiyanın sədri, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti, akademik, alim adam, xalqın içərisindən çıxmış bir adam, iki il bu məsələnin üstünü ört-basdır etməyə çalışan bir adam dünən sübut etmək istəyirdi ki, elə belə də olmalı imiş. Mən məcbur oldum onunla dialoqa girəm. Yəqin ki, siz bunu eşitdiniz.

Ona görə də mən bu məsələ barədə 1990-cı il yanvarın 21-də, Moskvada ağır bir şəraitdə yaşadığım dövrdə səsimi qaldırdığım kimi, ondan sonra oradan yaxa qurtarıb gələrək Bakıda özümə yer tapa bilmədiyimdən gedib Naxçıvanda yaşadığım vaxtda səsimi qaldırdığım kimi, daha sonra – 1991-ci ildə Azərbaycan Ali Sovetinin sessiyalarında səsimi qaldırdığım kimi, indi də səsimi qaldırıram. Ona görə yox ki, burada kiminsə haqqında söhbət gedir, burada xalq haqqında söhbət gedir. Xalqın tarixi, xalqa qarşı təcavüz haqqında söhbət gedir. Əgər Azərbaycan xalqına qarşı bu təcavüzü bir tərəfdən Qorbaçov başda olmaqla Sovet İttifaqının, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının rəhbərliyi etmişdirsə, ikinci tərəfdən və ən çox Azərbaycan Kommunist Partiyasının rəhbərliyi, Azərbaycan hökumətinin rəhbərliyi etmişdir və bu sonuncular bəlkə də daha çox günahkardırlar.

Siz bəlkə də bilmirsiniz, 1991-ci ilin iyununda mən Moskvada Kommunist Partiyasından çıxmaq haqqında bəyanat verdim. Mən 1943-cü ildən Kommunist Partiyasının üzvü olmuşam, ona sədaqətlə xidmət etmişəm. Ancaq 1991-ci ildə Moskvada Kreml sarayında bəyanat verdim ki, mən Kommunist Partiyası sıralarından çıxıram. Nə üçün? Mən həmin məktubu tapıb bu günlərdə xahiş edəcəyəm ki, onu dərc etsinlər. O vaxt mənim həmin bəyanatımı hər yerdə gizlətdilər. Orada partiyadan çıxmağımın səbəblərini yazmışam. Birinci səbəb Kommunist Partiyasının rəhbərliyi tərəfindən Azərbaycan xalqının başına gətirilmiş bəla və Qarabağ məsələsi ilə Azərbaycan xalqına olan təcavüzdür. İkinci səbəb 20 Yanvar faciəsi, Azərbaycan xalqına qarşı təcavüz və həmin təcavüzün üstünün açılmamasıdır. Bu səbəblərə görə mən 1991-ci ildə Kommunist Partiyasını tərk etdim.

Demək istəyirəm ki, mən bu faciəyə həmişə ürəkdən yanaraq həm də vətəndaşlıq borcumu yerinə yetirməyə çalışmışam və bu gün də həmin mövqedəyəm, sabah da həmin mövqedə olacağam. Birinci növbədə ədalət naminə, eyni zamanda Azərbaycan xalqının namusunu, şərəfini, milli məniyyətini qorumaq naminə.

Ancaq dünən Milli Məclisin iclasında mən fikir verdim ki, orada təkcə akademik Mithət Abbasov yox, başqaları da bu məsələyə nə qədər biganədirlər. Nə üçün? Çünki özləri bu işin iştirakçılarıdır. Mən hesab edirəm ki, bu faciəni törədən adamların heç birisinin Azərbaycan vətəndaşı adını daşımağa ixtiyarı yoxdur. Ayrı-ayrı adamların cəzalandırılması xırda məsələdir. Ən başlıcası odur ki, bu hadisəyə tarixi baxımdan hüquqi-siyasi qiymət verilsin və gələcək nəsillər bilsinlər ki, Azərbaycan

xalqının başına belə bəlalar gəlmişdir, lakin xalq öz iradəsini itirməmiş və bütün bu bəlalərin hamısıma doğru-düzgün qiymət vermişdir. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, mən bundan sonra da bu sahədə söylərimi davam etdirəcək və öz imkanlarımdan istifadə edərək bu məsələlərin açılmasına və 20 Yanvar faciəsinə hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə çalışacağam.

Respublikamız indi də şəhidlər verir. Biz Vətənimizi müdafiə edirik, torpaqlarımızı qoruyuruq. Ancaq 20 Yanvar faciəsi şəhidlərinin Azərbaycan tarixində xüsusi yeri var. Hörmətli şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə tamamilə doğru dedi: onlar heç bir vuruşa girmədən öz Vətəninin, xalqının azadlığı yolunda şəhid olmuşlar. Bəziləri deyir ki, xəbər vermək lazım idi ki, heç kəs küçəyə çıxmasın, şəhid olmasın. Bilirsiniz, bu sözlər də mənə qəribə gəlir. Məgər iş ondadır ki, kimsə gedib evində gizlənəydi və tanklar gələndə heç kimə heç nə olmayaydı? Demək, onda bu, Azərbaycan xalqı üçün rahat olacaqdı? Çox qəribə mülahizədir.

Mən şəhid olanların hamısına bir daha Allahdan rəhmət diləyirəm, şəhid ailələrinə səbir diləyirəm. Sizin hamınızı əmin etmək istəyirəm ki, 20 Yanvar faciəsi, ondan əvvəl və ondan sonra Azərbaycan xalqının başına gəlmiş bəlalərin heç biri xalqımızın iradəsini qıra bilməz. Azərbaycan xalqı özünün tarixi, qəhrəmanlıq ənənələrini uca tutaraq Vətəninə, torpağına, Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyini qorumağa qadirdir. İndi cəbhə bölgələrində qəhrəman döyüşçülərimiz respublikanın ərazisini cəsarətlə, mətanətlə müdafiə edirlər və əmin ola bilərsiniz ki, bizim bu haqq işimiz, Azərbaycan torpaqlarının müdafiəsi və respublikamızın ərazi bütövlüyünün qorunması etibarlı təmin olunur və bundan sonra da təmin ediləcəkdir.

Mən bu günə də, sabaha da böyük nikbinliklə baxıram və sizi də bu sızıltıdan, iniltidən uzaqlaşaraq gələcəyə baxmağa dəvət edirəm. Gələcəyimiz isə Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin möhkəmlənməsi, onun ərazi bütövlüyünün təmin olunmasıdır. Əmin olun ki, biz buna nail olacağıq. Sağ olun!

XOCALI SOYQIRIMI QURBANLARININ AİLƏLƏRİNƏ

Əziz xocalılar! Hörmətli həmvətənlər!

İki il öncə, 26 fevral 1992-ci ildə Xocalı şəhərində dünya misli görünməyən dəhşətli bir vəhşiliyin şahidi oldu. Erməni hərbi quldurları aylarla tam mühasirədə saxlanan Xocalı şəhərini yerlə yeksan etdilər. Kəmərsiz mülki əhali azğın bir amansızlıqla qətlə yetirildi. Südəmə körpələrə, əlsiz-ayaqsız qocalara, qadınlara, uşaqlara belə aman verilmədi. Bütövlükdə Azərbaycan xalqına qarşı yönəldilmiş Xocalı soyqırımını öz ağlasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə bəşər tarixində tayı-bərabəri olmayan bir vəhşilik aktıdır. Bu soyqırımı eyni zamanda bütün bəşəriyyətə qarşı tarixi bir cinayətdir.

Mənəvi fiziki itkimiz əvəzolunmaz dərəcədə ağırdır. Təəssüf ki, son altı ildə Azərbaycanın siyasi həyatında mövcud olmuş hərc-mərcliklər, anarxiya, milli taleyimizə biganə siyasi ambisiyalar, hakimiyyət oyunları və siyasi qruplar arasında münaqişələr də həyatımızda baş vermiş bütün faciələrdə az rol oynamamışdır. Nəticədə tariximizə qara səhifələr yazılmış, xalqımızın qəlbinə sağalmaz yaralar vurulmuşdur. Respublikanın hüquq-mühafizə orqanları günahkarların aşkar edilməsi istiqamətində ardıcıl iş aparır. Əmin ola bilərsiniz ki, törədilmiş cinayətin məsuliyyətindən heç kəs yaxa qurtara bilməyəcəkdir.

Dünyada hər şeyin, dərdin də, əzabların da bir sonu var. O cümlədən, məcburən qatıldığımız müharibənin də. Xalqımızı əmin etmək istəyirəm ki, müqəddəs vətənimizin real müstəqilliyi və torpaqlarımızın düşmən tapdağından tam azad olacağı gün uzaqda deyildir. Hamımızın sıx birliyimizlə biz bu ağır tale sınağından qələbəylə çıxacağıq və hər kəs öz doğma od-ocağına qayıdacaqdır.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı ilə 26 fevral "Xocalı soyqırımı və milli matəm günü" elan olunmuş, bu barədə bütün beynəlxalq təşkilatlara məlumat verilmişdir. Bu gün ölkəmizin hər yerində Xocalının günahsız qurbanlarının əziz xatirəsi ehtiramla yad edilir. Xocalı soyqırımı qurbanlarının müqəddəs ruhu qarşısında bir daha baş əyir, onların qohumlarına və bütün Azərbaycan xalqına başsağlığı verirəm.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
1 mart 1994-cü il*

QURBAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ XALQA TƏBRİK

Rəhmli, mərhəmətli Allahın adı ilə!

Allah-təalanın dinimizi tamamlayıb mükəmməl etdiyi, İslamı bir din kimi bizim üçün bəyanıb seçdiyi bu əziz gündə bütün müsəlman bacı və qardaşlarımızı ürəkdən təbrik edir, onlara cansağlığı və xoşbəxt həyat arzulayıram.

Hamımız üçün müqəddəs olan Qurban bayramı günlərində ən ümdə arzu və diləklərimiz doğma Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qarşı edilən sui-qəsdlərin dəf olunması, ölkəmizdə sülhün, əmin-amanlığın bərqərar olması, xalqın sosial-iqtisadi sıxıntılar məngənəsindən xilas olaraq asudə və fərvan həyata qovuşmasıdır. Mən əminəm ki, bu arzular Allahın mərhəməti və köməyi, xalqımızın qeyrəti və zəhməti sayəsində yaxın gələcəkdə həyata keçəcəkdir. Azərbaycan xalqının böyük qəhrəmanlıq salnaməsi, əzmkarlıq və müdrikliklə zəngin ulu tarixi bu inam üçün möhkəm zəmindir.

Mübarək Qurban bayramı adətən insanlar arasında umu-küsülərin, kin-küdurətin aradan qaldırılması, yaxınların yad olunması, cəmiyyətdə mehribanlıq və qardaşlıq tellərinin möhkəmləndirilməsi üçün ən gözəl münasibət olmuşdur. Qoy bu ilki mübarək Qurban bayramı da müstəqil Azərbaycanımızın tərəqqisi naminə milli həmrəyliyin daha da möhkəmləndirilməsi işinə xidmət etsin!

*Heydər ƏLİYEV,
20 may 1994-cü il*

ZUGULBADAKI PANSİONATDA MÜVƏQQƏTİ MƏSKUNLAŞAN QAÇQINLARLA GÖRÜSDƏ ÇIXIŞ

Əziz bacılar və qardaşlar! Əziz həmvətənlərimiz! Əziz şuşalılar, xocalılar, laçınlılar, Azərbaycanın gözəl diyarı Qarabağ torpağının sakinləri, o torpaqda yaşamış, böyümüş soydaşlarımız! Hamınızı və sizin simanızda bu gün, bu müqəddəs gündə bütün Azərbaycan xalqını, Azərbaycan vətəndaşlarını xalqımızın böyük bayramı – Qurban bayramı münasibətilə təbrik edirəm, hamınıza səadət və xoşbəxtlik arzulayıram.

Qurban bayramı islam aləminin bizə yadigar qoyduğu müqəddəs bayramdır. Bu bayramı dünyada bütün müsəlmanlar qeyd edirlər. İndi biz milli ənənələrimizi, adətlərimizi, dinimizi, mədəniyyətimizi bərpa etmişik. Azərbaycan xalqı milli azadlığa nail olub, özü öz taleyinin sahibidir. Ulu babalardan, Həzrəti Məhəmməd peyğəmbərdən qalmış müqəddəs kitabımız Qur'ani-Kərim tərəfindən tövsiyə olunmuş Qurban bayramını bu gün azad və sərbəst şəraitdə qeyd edirik və beləliklə Azərbaycan xalqının həm müstəqilliyini, həm milli azadlığını, həm də öz tarixi ənənələrinə sadıq olduğunu bütün dünyaya bir daha nümayiş etdiririk.

Bayram insanlara həmişə şadlıq, xoş əhval-ruhiyyə gətirir. Ancaq indi xalqımız böyük dərd içərisindədir. Azərbaycan altı ildir ki, Ermənistan tərəfindən hərbi təcavüzə məruz qalaraq, torpaqlarını müdafiə edərək müharibə vəziyyətində və ağır şəraitdə yaşayır. Bu dövrdə Azərbaycan xalqının bir çox övladları, qəhrəman, cəsur oğulları torpağımızı müdafiə edərək şəhid olmuşlar.

Burada Şuşadan, Laçından, Xocalıdan qaçqın düşmüş soydaşlarımız – bacılarımız, qardaşlarımız, övladlarımız məskunlaşıblar. Bu, xalqımızın ağır şəraitdə yaşadığını göstərir. Ancaq xalqımız nikbindir, başını heç vaxt aşağı tutmayıb, sınımayıb, əyilməyib, heç vaxt diz çökməyib. Ona görə də bu ağır gündə, bəlalı gündə də biz adət-ənənələrimizi unutmuruz, Qurban bayramını qeyd edirik. Şübhəsiz ki, bayramı istədiyimiz kimi, bolluq, əmin-amanlıq şəraitində keçirməyə imkanımız yoxdur. Bunu hamı başa düşür. Ancaq hər birimizin qəlbində dərdlə, qəmlə yanaşı, bayram əhval-ruhiyyəsi, bayram sevinci, nikbinliyi də vardır. Ona görə də mən Qurban bayramı günündə məhz buraya, sizin yanınıza gəlmişəm. Sizinlə, bəlkə də Azərbaycanda ən çox dərd-qəm içində olan insanlarla görüşə gəlmişəm.

Yenə də deyirəm, siz çox əzab-əziyyət çəkmişiniz. İki ildir ki, doğma el-obanızdan, yerinizdən-yuvanızdan didərgin düşmüşünüz. Ata-babalarınızdan qalmış ev-eşiyinizi, var-yoxunuzu itirmisiniz. Mən bilirəm, içərinizdə elə ailə tapılmaz ki, şəhidi, itkisi olmasın. Hamı dərd içindədir. Vətəninizi, xalqınızı sevən hər bir azərbaycanlı sizin kimi dərd içərisindədir. O cümlədən mən də – sizin qarşınızda durmuşam, sizi təbrik edirəm, ancaq qəlbim dərdlə doludur. Sizin dərdiniz, xalqımızın başına gələn bəlalər mənim də dərdimdir. Bir halda ki, mən xalqın iradəsi ilə Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçilmişəm, deməli, mən hamıdan çox dərd çəkməliyəm və çəkirəm (*Yerdən səs: Bizim ümidimiz Sizədir*). Bacım, mənim də ümidim sizədir, Azərbaycan xalqıdır. Ancaq bilin, əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm ki, sizin ümidinizi, xalqımızın ümidini layiqincə doğruldum. Buna tam əmin ola bilərsiniz.

Bayram günündə hər şeydən əvvəl, torpaqlarımızın, ərazi bütövlüyümüzün, müstəqilliyimizin müdafiəsi yolunda canını qurban vermiş övladlarımızı, bacı və qardaşlarımızı minnətdarlıqla yad edirəm. Bir daha bəyan edirəm ki, onların qəhrəmanlığı heç vaxt unudulmayacaqdır. Onların əziz xatirəsi bizim qəlbimizdə əbədi yaşayacaqdır. Onlar öz qəhrəmanlığı, şəhidliyi ilə özlərinə əbədi abidə qoyublar. Vətənin müdafiəsində şəhid olanların xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad etməyi rica edirəm.

Allah onlara rəhmət eləsin. Onların valideynlərinə, bacı-qardaşlarına, övladlarına Allah səbir versin. Allah sizə səbir versin. Allah sizi himayə etsin. Bir daha deyirəm, əminəm ki, o şəhidlərin qanı yerdə qalmayacaq, Azərbaycan xalqı onların apardığı mübarizəni davam etdirəcək, respublikamızın ərazi bütövlüyünə nail olacaqdır.

Mən şəxsən bilirəm ki, vəziyyətiniz ağırdır. İki ildir ki, didərgin həyatı keçirirsiniz. Burada özünü yer tapmısınız. (*Yerdən səs: Darısqaldır*). Bilirəm darısqaldır, bacı, əlbəttə çox darısqaldır. Mən də bilirəm, siz də bilirsiniz ki, son vaxtlar didərgin düşmüş adamların əksəriyyəti indi İmişlidə, Sabirabadda, Ağcabədidə və başqa yerlərdə çadırlarda yaşayır. Bəziləri isə bundan da pis şəraitdədirlər.

Sizə məlumdur ki, altı il davam edən müharibə nəticəsində torpaqlarımızın iyirmi faizi erməni silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. Bu müddətdə Şuşadan, Xocalıdan, Dağlıq Qarabağın azərbaycanlılar yaşamış başqa kəndlərindən, qəsəbələrindən, ətrafdakı rayonlardan, Laçından, Kəlbəcərdən bir milyondan artıq Azərbaycan vətəndaşı didərgin düşüb, yer-yurdunu itirmişdir. İndi böyük çətinliklə onların məskunlaşması üçün müəyyən şərait yaratmağa çalışırıq.

Mən vəziyyətinizin ağırlığını bilirəm, dözümlünüzə, səbirliliyinizə böyük hörmət edirəm. Sağ olun ki, dözürsünüz, sağ olun ki, xalqın bu ümumi faciəsinə, bəlalərinə səbirlə davam gətirirsiniz. Bu, xalqımıza xas olan xüsusiyyətdir. Xalqımız əsrlər boyu öz torpaqlarını, müstəqilliyini müdafiə edərək vuruşub, döyüşüb, şəhidlər veribdir. Bəzən əsarətə də düşüb, ancaq dözüb. Dözümlülük bizim xalqın xüsusiyyətidir, böyük mənəvi sərvətidir. Güman edirəm ki, bu fikri siz də qəbul edəsiniz – yaman günün ömrü az olar. Həmişə belə olmayacaq. Tarixə nəzər salsaq görərik ki, xalqımız beş il, on il yox, bəzən əsrlərlə əsarətə, əziyyətə, məhrumiyyətə dözüb, ancaq mənliliyini, inamını, milli qürurunu itirməyib. Siz də itirməyəcəksiniz, biz də itirməyəcəyik. Gün gələcək ki, bu əzab-əziyyətli günlər tarixdə qalacaq, xalqımız öz müstəqil dövlətində şən, xoşbəxt, firavan yaşayacaqdır. Mən buna əminəm və sizi də əmin edirəm ki, Azərbaycanın dövlət hakimiyyəti və prezident kimi mən qələbəyə nail olmaq üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm.

Bugünkü görüşümüzdə fürsətdən istifadə edərək son vaxtlar respublikamızda gedən proseslər, ölkəmizdəki vəziyyət barədə bəzi fikirlərimi sizə çatdırmaq istəyirəm. Bilirsiniz ki, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü son illər ardıcıl davam edir. Nəticədə biz ərazimizin bir hissəsini itirmişik. Son vaxtlar, xüsusən mən Azərbaycanın rəhbərliyinə qayıdandan sonra ordu qurulması, müdafiə imkanlarımızın artırılması, eyni zamanda respublikamızın müstəqil dövlət kimi xalqın mənafeyinə uyğun siyasət yeritməsi istiqamətində bir sıra mühüm işlər görülmüşdür. Biz müharibə ilə əlaqədar, həm də beynəlxalq aləmlə münasibətləri möhkəmləndirmək sahəsində müəyyən iş aparmışıq. Bütün bunlar sizə məlumdur.

Sizə məlumdur ki, Azərbaycanın böyük iqtisadi, intellektual, mədəni, sosial potensialı son illər bir tərəfdən müharibə, digər tərəfdən isə respublikamızın daxilində gedən siyasi proseslər nəticəsində, ayrı-ayrı qrupların hakimiyyət uğrunda mübarizəsi, bir çox adamların xalqın mənafeyinə zidd hərəkətləri nəticəsində dağılmışdır.

Bu gün elə burada yadıma salırlar ki, Şuşada görüşmüşdük (*Yerdən səs: Vaqifin məqbərəsinin açılışına gəlmişdiniz*). Bəli, düz deyirsiniz, Vaqifin məqbərəsinin açılışına gəlmişdim. Bir bacım dedi ki, Siz mənə "Şərəf Nişanı" ordeni vermişdiniz. Axı o görüşlər elə-belə görüşlər deyildi. O vaxt xalqımız rahat, firavan yaşayırdı. Xatirinizə salın, Şuşanın abadlaşması, gözəlləşməsi üçün 70-ci illərdə biz nə qədər işlər gördük! (*Yerdən səs: Şuşada çoxmərtəbəli binaları Siz tikdirmisiniz, Qarabağa dəmir yolunu Siz çəkmişsiniz*). Bəli, çoxmərtəbəli yaşayış binaları, mehmanxana,

şəhərin abadlaşması, tarixi abidələrin bərpası, məscidlərin bərpası, dahi şairimiz Molla Pənah Vəqifin məqbərəsi, xan qızı Natəvanın evinin bərpası, Bülbülün, Üzeyir Hacıbəyovun ev-muzeylərinin yaradılması... Görülən işlər çoxdur. Şuşalılar bunların hamısını yaxşı bilir. Bütün bu işlər o illərdə sizlə bizim birgə fəaliyyətimizin nəticəsidir. Bir Şuşada bu qədər iş görülmüşdü, indi görün Azərbaycanın başqa regionlarında nə qədər işlər görülmüşdü, böyük potensial yaranmışdı. Sənaye və kənd təsərrüfatı müəssisələri, elektrik stansiyaları tikilmiş, kanallar, su hövzələri, şose və dəmir yolları çəkilmişdi. Bəli, həmin Ağdama, Xankəndinə, ondan sonra Balakənə, Şəkiyə dəmir yolları çəkildi. Nə qədər işlər görüldü.

Bunların hamısı xalqın əməyinin nəticəsi idi. İndi bu potensial dağılıb, bərbad hala düşüb. Müharibə dövründə bəzi adamlar bu potensialı əldə saxlamaq, qorumaq əvəzinə öz şəxsi mənafeləri naminə bunların hamısını dağıdıblar. Ona görə də son vaxtlar biz Azərbaycanın müharibədən çıxması, eyni zamanda ordumuzun qurulması, möhkəmlənməsi, müdafiə imkanlarımızın yaranması ilə əlaqədar bir çox tədbirlər görürük.

Bununla yanaşı müharibədən çıxmaq məsələsini sülh yolu ilə həll etmək üçün siyasi tədbirlər görür, böyük dövlətlərlə danışıqlar aparır, beynəlxalq təşkilatların imkanlarından istifadə edirik. Bunların hamısını bir yerdə cəmləyərək həm hərbi qüdrətimizi, həm iqtisadi potensialımızı müəyyən qədər hərəkətə gətirir, həm xarici siyasətimizi gücləndirir, həm də müharibə ilə əlaqədar siyasi tədbirlər həyata keçirməyə çalışaraq xalqı bu bəlalardan qurtarmağa cəhd edirik. Sizə deyə bilərəm ki, bizim bu tədbirlərimiz, gördüyümüz işlər öz nəticələrini verib və verir.

Sizə məlumdur ki, ordumuz əvvəllər, demək olar ki, dağınıq şəkildə idi, yox idi. Hərə özünə bir dəstə düzəlmişdi. Siz şuşalılar, xocalılar, Dağlıq Qarabağın adamları bunu yaxşı bilirsiniz. Biz birinci növbədə nizami ordu yaranmasına söz göstərdik. Bu sahədə böyük nailiyyətlər əldə etdik. Artıq ordumuz qurulub, nizami ordumuz var. Bilirsiniz ki, son aylarda, xüsusən keçən ilin oktyabr, noyabr aylarından sonra ordumuz Ermənistanın işğalçı silahlı qüvvələrinə qarşı hücum əməliyyatları apardı. Həmin hücumlar nəticəsində əvvəllər əldən getmiş torpaqlarımızın bir hissəsi geri qaytarıldı. Bu hücumlarda, döyüşlərdə ordumuzun bugünkü səviyyəsi bütün dünyaya nümayiş etdirildi. Ermənilər də, onların ordusu da bunu hiss etdilər, geri çəkildilər. Bu, gördüyümüz işlərin bir istiqamətidir.

Ancaq biz yaxşı bilirik ki, müharibə bundan sonra da davam etsə, yeni böyük faciələrə gətirib çıxaracaqdır. Ona görə də müharibəyə son qoymaq istəyirik. Biz istəyirik ki, məsələni sülh yolu ilə həll edək. Sülh

yolu – danışıq yoludur. (*Yerdən səs: Düz edirsiniz*). Məsələni danışıqlar yolu ilə həll etmək olar. Ona görə də mən danışıqlar aparıram.

Onu da bilirsiniz ki, Dağlıq Qarabağ məsələsi bütün dünya dövlətlərinin siyasətində çox böyük yer tutur. Dünyanın elə bir dövləti yoxdur ki, Dağlıq Qarabağ probleminə öz münasibətini bildirməsin. Çox təəssüf hissi ilə deyə bilərəm ki, son illərdə Azərbaycanın xarici siyasətinin zəif olması nəticəsində ölkəmiz dünya miqyasında özünü göstərə bilməmiş və respublika siyasətçilərinin bacarıqsızlığı üzündən dünyada, böyük dövlətlərdə, Avropada, Amerikada belə fikir yaranıb ki, guya günahkar Azərbaycandır. Dağlıq Qarabağ erməniləri guya hüquqlarından məhrum ediliblər. Ümumi beynəlxalq ictimai fikir çox vaxt Ermənistanın tərəfindədir, bu həqiqətdir. Bəlkə siz bunu bilmirsiniz, başqaları bilmir, amma biz bunu bilirik. Siyasətlə məşğul olan adamlar, indi meydana çıxmış bəzi siyasətçilər də bunu yaxşı bilirlər.

Biz bu son aylarda çalışmışıq ki, müharibəni dayandıraraq, məsələni sülh yolu ilə həll edək. Ancaq bir şərtlə ki, işğal olunmuş torpaqlar geri qaytarılsın. Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü, sərhədlərimizin toxunulmazlığı təmin olunsun. Amma siz bilməlisiniz ki, bu, asan iş deyil.

Bir tərəfdən beynəlxalq ictimai fikir, əsasən, Azərbaycanın xeyrinə deyildir, ikinci tərəfdən erməni silahlı qüvvələri Azərbaycan tərəfinin zəifliyi nəticəsində – xalqın yox, xalqımız qəhrəman xalqdır, – respublikamızın müqəddəratını həll edən şəxslərin səriştəsizliyi, bəzən də xalqa xəyanəti nəticəsində torpaqlarımızı işğal etmişlər. Şübhəsiz ki, bu da məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasında bizim üçün çətinliklər yaradır. Çünki bir tərəfdən Ermənistanı dəstəkləyən, müdafiə edən qüvvələr beynəlxalq aləmdə çoxdur, ikinci tərəfdən də Ermənistan silahlı qüvvələri torpaqlarımızı işğal edib və biz onları oradan silah gücünə çıxara bilmiriksə, danışıqlara gedəndə öz şərtlərini qoyurlar. Bilirsiniz, bu nə qədər ağır və çətin məsələdir! Bu məsələləri həll etmək üçün gərək çox ağıllı, tarazlı, düşünülmüş siyasət aparılsın və biz də belə bir siyasət aparmağa çalışırıq.

Son illərdə Azərbaycanın Rusiya ilə əlaqələri çox pisləşmişdi. Azərbaycanda bir ilə yaxın hakimiyyətdə olan, adını Xalq Cəbhəsi qoyub, xalqa bir gün ağlamayan təşkilat Azərbaycanla Rusiyanın münasibətlərində çox pis vəziyyət yaratmışdı. Təsəvvür edin, axı dünya siyasəti çox mürəkkəb prosesdir. Dünyada heç bir dövlət, o cümlədən kiçik dövlət siyasətdə naşılıq göstərməməlidir, reallıqdan uzaq hərəkət etməməlidir. Yenicə müstəqilliyini əldə etmiş, müstəqil dövlət kimi hələ mövqelərini

tam möhkəmlədə bilməyən Azərbaycan Respublikasının Rusiya kimi böyük bir dövlətlə ədavət aparması mümkündürmü? (*Yerdən səslər: Yox, yox*). Axı buna əsas da yoxdur. Axı Azərbaycan 200 il Rusiyanın tərkibində olmuşdur. Biz istəsək də, istəməsək də bu, tarixi reallıqdır. Bu 200 il ərzində Azərbaycanla Rusiya arasında hərtərəfli münasibətlər: insani, elmi, texniki, iqtisadi münasibətlər yaranıb. Bunların hamısını qıraq, dağıdaq, Rusiyada yaşayan bir milyon azərbaycanlıdan imtina edək və böyük bir dövləti özümüzə düşmən edək? Bu yaramaz.

Ona görə də biz ilk növbədə Rusiya ilə münasibətləri normal vəziyyətə salmağa çalışdıq. (*Yerdən səslər: Siz düz edirsiniz, biz buna tərəfdarıq*). İndi Azərbaycanın Rusiya ilə münasibətləri çox yaxşı səviyyədədir. Dostluq əlaqələri yaratmışıq, bundan sonra da belə olmalıdır. Hər bir müstəqil dövlətin dünya miqyasında gerek dostları olsun. Yaxın qonşusu isə gerek ona dost olsun, düşmən olmasın. Biz Rusiya ilə münasibətdə buna nail olmuşuq.

Bildiyiniz kimi, bundan sonra biz Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olduq. Bu da çox lazımlı bir işdir. Bütün bunlar Ermənistan ilə Azərbaycan arasında gedən müharibənin sülh yolu ilə dayandırılması üçün mühüm əsas yaradır. Bununla yanaşı, biz başqa dövlətlərlə də yaxın əlaqələr yaratmağa çalışırıq. Məsələn, Türkiyə ilə əlaqələrimiz dostluq və qardaşlıq xarakteri, tarixi xarakter daşıyır və bu əlaqələri davam etdiririk. Bildiyiniz kimi, mənim Türkiyəyə səfərim oldu, mühüm müqavilələr imzaladıq. Türkiyənin rəhbərləri ilə bizim aramızda çox səmimi münasibətlər var.

İran bizim yaxın qonşumuzdur. Orada milyonlarla azərbaycanlı yaşayır. Tarixən, əsrlər boyu bizim çox yaxın əlaqələrimiz olmuşdur. Ancaq son dövrdə elə siyasət aparırdılar ki, guya İran bizim düşmənimizdir. Bunun nəticəsində də İranla münasibətlərimiz pozulmuşdu. Biz bu münasibətləri də qaydaya saldıq. İran prezidenti ağayi Həşimi-Rəfsəncani Azərbaycana rəsmi səfər etdi, bir neçə müqavilə imzaladıq. İndi İranla həm iqtisadi, həm mədəni, həm də insani əlaqələrimiz çox yaxşı səviyyədə inkişaf edir.

Eyni zamanda biz Dünyanın böyük dövlətləri ilə əlaqələrimizi inkişaf etdirməyə çalışmışıq. Amerika Birləşmiş Ştatları böyük dövlətdir və dünya siyasətinə onun güclü təsiri var. ABŞ-la Azərbaycan arasında münasibətlər də çox soyuq idi. Biz bunu aradan qaldırıyıq və zənnimcə, bu, yaxşı səmərə verir. Təsəvvür edin, 1992-ci ilin sentyabrında ABŞ konqresi Azərbaycan haqqında ədalətsiz bir qərar qəbul etmişdi. Bu, Azər-
bay-

can Respublikasının o vaxtkı rəhbərlərinin ağılsız siyasətinin, bəlkə də fəaliyyətsizliyinin nəticəsi idi. Həmin qərar ondan ibarətdir ki, guya Azərbaycan Ermənistanı blokada vəziyyətində saxladığına görə "Azadlıq dəstəkləmək haqqında aktın 907-ci bəndinə əsasən Azərbaycana humanitar yardım göstərilməsi qadağan olunmuşdur. Konqresin həmin qərarı Azərbaycan ilə ABŞ arasında böyük bir uçurum yaratmışdı. Əgər Azərbaycanı idarə edən və indi də orada-burada özlərini böyük siyasətçi kimi qələmə verən adamların ağılları var idisə, Rusiya ilə, İranla, Amerika Birləşmiş Ştatları ilə münasibətlər nə üçün pisləşdi, ABŞ konqresi nə üçün belə bir qərar qəbul etdi?

Biz ABŞ-la münasibətləri qaydaya salmaq üçün də fəaliyyət göstəririk. Amerika Birləşmiş Ştatlarının nümayəndələri bir neçə dəfə Azərbaycana gəlmişlər, mənim onlarla görüşlərim olmuşdur. Biz başqa vasitələrlə də onlarla əlaqə saxlayırıq. Sizə deyə bilərəm ki, bir ay əvvəl Amerika prezidenti cənab Bill Klinton mənə məktub göndərmişdi. Həmin məktubda Amerikanın Azərbaycana münasibətində müsbətə doğru dönüş olduğu hiss edilir. ABŞ prezidenti ilk dəfə olaraq məktubunda yazır ki, o, Azərbaycana humanitar yardım göstərilməsinə qadağa qoyulmasını ədalətsiz sayır və bildirir ki, Konqresin həmin qərarının ləğv olunmasına çalışacaqdır. Belə hesab edirəm ki, bu, Azərbaycanın indiki vəziyyətində ABŞ prezidenti tərəfindən atılmış çox təqdirəlayiq addımdır.

Nəhayət, mayın 17-də cənab Bill Klinton Qurban bayramı münasibətilə mənə təbrik göndərmişdir. Bunun böyük mənası var. Birincisi, göründüyü kimi, müsəlman bayramı, bizim dini bayramımız Amerika Birləşmiş Ştatlarında da qiymətləndirilir. ABŞ prezidenti mənim şəxsimdə Azərbaycan xalqını bu bayram münasibətilə təbrik edir. İkincisi isə, cənab Bill Klinton Dağlıq Qarabağ probleminin sülh yolu ilə, xüsusən beynəlxalq təşkilat olan ATƏM xətti ilə həll edilməsinə səy göstərilməsini bəyənir və bildirir ki, onun ölkəsi də bu sahədə fəaliyyət göstərəcəkdir. Bu iki faktla bildirmək istəyirəm ki, deməli, ABŞ ilə apardığımız danışıqlar da öz müsbət nəticəsini verir. Mayın 15-də Amerikanın mötəbər bir nümayəndə heyəti Azərbaycana gəlmişdi. Biz onlarla çox səmərəli danışıqlar apardıq.

Sizə məlum olduğu kimi, Fransa prezidenti cənab Fransua Mitterrannın dəvəti ilə mən bu ölkəyə rəsmi səfərə getmişdim. Böyük Britaniyanın baş naziri cənab Con Meycorun dəvəti ilə İngiltərədə oldum. Çin Xalq Respublikasının sədri Si Zyan Szeminin rəsmi dəvəti ilə bu ölkəyə səfərə getdim. Həmin səfərlər zamanı çox faydalı işlər görüldü.

Bildiyiniz kimi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının beş daimi üzvü var: ABŞ, Rusiya, İngiltərə, Fransa və Çin. Mən Rusiya prezidenti cənab Boris Yeltsinlə dəfələrlə görüşmüşəm. Digər dörd dövlətin başçıları ilə görüşlərimizin böyük əhəmiyyəti var. Müstəqil Azərbaycan dövləti həmin ölkələrlə mühüm müqavilələr bağlamışdır. Təsəvvür edin, yeni müstəqil dövlət olan Azərbaycan Respublikası dünya siyasətində aparıcı rol oynayan dövlətlərlə yaxın münasibətlər yaratmışdır. Bütün bunlar bir tərəfdən Azərbaycanı beynəlxalq aləmdə tanıdır, – təəssüf ki, bu sahədə hələ çatışmazlıqlarımız var, – digər tərəfdən beynəlxalq miqyasda Azərbaycanın mövqeyini möhkəmləndirir, beləliklə, ölkəmizin bu ağır vəziyyətdən çıxması üçün şərait yaradır.

Ancaq bizim xarici siyasətimiz təkcə bu dediklərimdən ibarət deyil və bu gün mən həmin məsələdən ətraflı danışmaq istəmirəm. Bunları deməklə niyyətim odur ki, xarici siyasətimizin əsas məqsədi Ermənistanla gedən müharibəyə sülh yolu ilə son qoymaqdır. Bunun üçün biz bir tərəfdən müdafiə qüvvələrimizi möhkəmləndirir, digər tərəfdən bütün başqa kanallardan istifadə edirik. Ayırı-ayrı dövlətlərlə, məsələn, Rusiya, ABŞ, Türkiyə ilə danışıqlar aparırıq. Eyni zamanda BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası, ATƏM ilə çox sıx əlaqə saxlayırıq. Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyim vaxtdan bəri Ermənistan–Azərbaycan müharibəsinə sülh yolu ilə son qoyulması üçün ATƏM-in fəaliyyətinə çox yüksək qiymət verirəm. Ona görə də biz bu təşkilatla daim əməkdaşlıq edirik.

Bildiyiniz kimi, ATƏM-in Dağlıq Qarabağa dair Minsk qrupu var və ona doqquz dövlət daxildir. Mən Minsk qrupunun rəhbərləri – əvvəlcə Mario Raffaelli, indi isə cənab Yan Eliasson ilə həmişə əlaqə saxlamışam. Son vaxtlar cənab Yan Eliassonla və onunla birlikdə Azərbaycana gəlmiş nümayəndə heyəti ilə dəfələrlə görüşmüşəm. Azərbaycanın mövqeyini izah etmək üçün saatlarla, bəlkə də günlərlə vaxt sərf etmişəm. Münaqişənin aradan qaldırılmasında ATƏM-in əsas rol oynamasına daim çalışmışam və indi də çalışıram. Cənab Yan Eliassonun Azərbaycana sonuncu səfəri zamanı apardığımız danışıqlarda belə nəticəyə gəlmişdik ki, atəşin dayandırılması üçün ATƏM təşəbbüs göstərsin, sonra isə müharibəyə son qoyulmasından ötrü yenə də ATƏM çərçivəsində tədbirlər görülsün.

Şübhəsiz ki, Yan Eliasson eyni zamanda Ermənistanla da əməkdaşlıq edir, onun mövqeyini öyrənir. Rusiya ilə də danışıqlar aparır. Son danışıqlarımız zamanı Yan Eliasson bildirmişdir ki, münaqişə ATƏM çərçivəsində aradan qaldırılmalıdır, lakin Rusiya bu işdə xüsusi rol oynamayı

lıdır. Açıqını deyim ki, Rusiya bu məsələnin həllində vasitəçilik rolu oynamağa cəhd göstərir. Biz buna nəinki etiraz etmir, əksinə, bundan istifadə etməyə çalışırıq. Çünki bu yolda bütün vasitələrdən istifadə etmək istəyirik. Ona görə də biz ATƏM-in Rusiya ilə müştərək fəaliyyət göstərməsinə razılıq vermişik. Çünki bu, ATƏM-in, onun Minsk qrupunun başçısı cənab Yan Eliassonun təklifidir.

Eyni zamanda biz beynəlxalq aləmdə fəaliyyətimizi genişləndirmək üçün daha bir addım atmışıq. Bildiyiniz kimi, vaxtilə, Sovetlər İttifaqı ilə Qərb ölkələri arasında rəqabət gedən zaman, "soyuq müharibə" dövründə iki böyük hərbi-siyasi blok var idi: Varşava Müqaviləsi Təşkilatı və NATO. Sovet İttifaqı dağıldıqdan sonra Varşava Müqaviləsi Təşkilatı süqut etdi, NATO bloku isə öz fəaliyyətini davam etdirir. NATO-ya daxil olan 16 dövlətin başçıları bu ilin yanvarında Brüsseldə toplaşaraq "Sülh naminə tərəfdaşlıq" proqramı hazırlamış və elan etmişlər ki, Şərqi Avropa dövlətləri həmin proqrama qoşula bilərlər.

Biz belə qərara gəldik ki, Azərbaycanın bu proqrama qoşulması onun beynəlxalq mövqeyinin möhkəmlənməsinə kömək edəcəkdir. Ona görə də "Sülh naminə tərəfdaşlıq" proqramına qoşulmağı qərara aldım və mən bu məqsədlə Brüsselə getdim. Orada NATO-nun baş qərargahında çıxış edərək Azərbaycanın həmin proqrama qoşulduğunu bəyan etdim və proqramı imzaladım. Onu da qeyd edirəm ki, keçmiş Sovet İttifaqı respublikalarından indi Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan 12 dövlətdən yalnız üçü həmin proqrama qoşulmuşdu. Azərbaycan bu proqramı imzalayan dördüncü dövlətdir. Belə hesab edirəm ki, bu, bizim atdığımız doğru, düzgün və eyni zamanda cəsarətli addımdır.

Mən Brüsseldə olarkən ATƏM-in Minsk qrupu sədrinin müavini cənab Matias Mosberq oraya gəldi və mənə qəti dedi ki, Ermənistan–Azərbaycan müharibəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün hökumən Rusiyanın, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakı lazımdır. Ona görə də, ATƏM belə bir fikirdədir ki, onlar Rusiya ilə, MDB ilə birgə fəaliyyət göstərməlidirlər. Mən ona bildirdim ki, əgər siz bu fikirdəsinizsə, biz də həmin fikri müdafiə edirik, çünki müharibəyə son qoymaq istəyirik. Əgər biz müharibəni ATƏM çərçivəsində dayandırırıqsa, ATƏM təşkilatı bu işə hansı dövləti cəlb etmək istəsə, etiraz etməyəcəyik. Beləliklə də yeni bir formula yarandı.

Mayın 13-də Minsk qrupunun başçısı Yan Eliasson yenidən Bakıya gələrək bizə bir layihə təqdim etdi. Həmin layihədə atəşin dayandırılması və atəşkəsin möhkəmləndirilməsi rejimi nəzərdə tutulmuşdur. Biz

atəşin kəsilməsi üçün bir neçə təşəbbüs göstərmişdik. Məsələn, aprelin 28-də təklif etdik ki, Rusiyanın vasitəçiliyi ilə atəş dayandırılınsın. Lakin Ermənistan tərəfi atəşin kəsilməsinə razı olmadı.

Bildiyiniz kimi, mayın 5-də Bişkekdə MDB Parlamentlərarası Məclisinin görüşü olmuş, Dağlıq Qarabağ haqqında məsələ müzakirə edilmişdir. Həmin görüşə Afiyəddin Cəlilovun başçılığı ilə Azərbaycan nümayəndə heyəti də getmişdi. Biz ona müəyyən təlimat verərək bildirmişdik ki, görüşün məzmunu hələlik bizə məlum deyil. Görüşdə iştirak etmək, danışıqlar aparmaq lazımdır. Əgər bir sənəd imzalanmalı olarsa, prezidentin razılığı olmadan onu imzalamasın. Afiyəddin Cəlilov da bu göstəriş əsasında hərəkət etmişdir. Orada hazırlanan sənədi imzalamağa Azərbaycan dövlətinin başçısı tərəfindən səlahiyyəti olmadığına görə o, sənədə qol çəkməmişdi. Lakin sonra biz sənədi müzakirə etdik. Orada yalnız atəşin kəsilməsi haqqında bir müddəə var idi. Atəşin kəsilməsi naminə həmin sənədi Azərbaycanın imzalamasını lazım bildik. Bizim razılığımızla mayın 8-də Azərbaycan Ali Sovetinin sədri Rəsul Quliyev həmin sənədi imzaladı. Bundan sonra, mayın 10-dan etibarən atəş dayandırılmışdır. Bişkek protokolunu imzalamaqda Azərbaycanın əsas məqsədi atəşin dayandırılması idi və biz buna nail olmuşuq.

Minsk qrupunun rəhbəri Yan Eliassonla danışıqlar zamanı onun gətirdiyi müqavilə layihəsi ilə razılaşdıq və öz düzəlişlərimizi edərək xahiş etdik ki, həmin sənədi Ermənistanla da razılaşırsın. Bundan sonra Yan Eliasson Ermənistana getdi. Ermənistan tərəfi həmin layihəni özünə sərfəli şəkildə bir qədər dəyişirdi. Mayın 16-na Yan Eliasson yenidən Bakıya qayıtdı.

Bu zaman Moskvada Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan müdafiə nazirlərinin görüşü keçirilirdi. Biz həmin görüşə də razılıq vermişdik. Mən bir daha deyirəm, müharibənin dayandırılması üçün biz bütün vasitələrdən istifadə etməyə çalışırıq. Ancaq mayın 16-da Rusiyanın müdafiə naziri mətbuat nümayəndələri ilə böyük görüş keçirmiş və Azərbaycan tərəfinin razılığı olmadan elan etmişdir ki, Rusiyanın sülhməramlı qüvvələri Azərbaycanla Ermənistan arasındakı bölgələrə göndəriləcək, bundan ötrü iki batalyon – 1.800 nəfər ayrılacaq və s. Azərbaycandan xahiş edilirdi ki, belə bir protokolu imzalasın. Həmin protokolu indiki halda bizdən ötrü münasib saymadığıma görə Azərbaycanın müdafiə nazirinə göstəriş verdim ki, onu imzalamasın və dərhal Bakıya qayıtsın. Eyni zamanda Bakıda bu məsələ barədə Minsk qrupunun başçısı Yan Eliassona məlumat verdik. Dediym ki, biz Yan Eliassonun təklif et-

diyi layihəyə razı olduğumuzu bildirmişdik. Lakin Ermənistan tərəfi onu imzalamaqdan imtina etdi.

Beləliklə, biz bir daha göstərdik ki, Azərbaycan sülh tərəfdarıdır, müharibəni beynəlxalq təşkilatlar xətti ilə, o cümlədən Rusiyanın vasitəçiliyi ilə qurtarmaq istəyir. Ermənistan isə bir daha göstərdi ki, müharibənin dayandırılmasına tərəfdar deyildir. Bundan sonra cənab Yan Eliasson Vyanaya qayıtdı. Sizə məlumat verə bilərəm ki, ATƏM, onun Minsk qrupu və cənab Yan Eliasson Rusiya ilə sıx əlaqə saxlayırlar.

Bir daha qeyd edim ki, mayın 10-dan etibarən atəş dayandırılmışdır. Mənə belə gəlir ki, bu, bizim üçün müsbət haldır. Son aylarda ordumuz qəhrəmanlıqla vuruşmuş, böyük cəsarət göstərmişdir. Ancaq itkilərimiz də çox olmuşdur. Açıq deyirəm, elə gün olmuşdur ki, bir bölgədə əlli nəfər şəhid vermişik. Azərbaycan Ordusunun əsgər və zabitləri torpağımız uğrunda canlarından keçmişlər. Ermənilər mayın 1-də Tərtəri tutmaq, sonra Bərdəyə hücum etmək niyyətində idilər. Onların başqa planları da vardı. Lakin ordumuzun döyüş mövqelərində möhkəm dayanması düşmənin planlarını boşa çıxardı.

Yaxşı bilirsiniz ki, Ermənistan müharibəni tək aparmır. Ona kömək edən dövlətlər və qüvvələr sizə məlumdur. Müharibəni Ermənistan təkə özü aparsaydı, Azərbaycanın hələ yenicə yaradılan ordusu düşməni torpaqlarımızdan çoxdan çıxarmışdı. Dünyada elə qüvvələr, elə ölkələr var ki, biz onların siyasətinə təsir göstərə bilmirik, onlar öz mənafeləri istiqamətində hərəkət edirlər. Böyük siyasət aparmaq üçün bilik, təcrübə lazımdır. Gərək dünya siyasətini dərk etməyi, təhlil etməyi, ondan nəticə çıxarmağı bacarasan. Güman edirəm, siz inanırsınız ki, biz buna qadirik. Prezident kimi mən də gecə-gündüz bu məsələlərlə məşğul oluram.

Ancaq respublikamızın belə çətin dövründə, müxtəlif istiqamətlərdə fəaliyyət göstərdiyimiz bir vaxtda daxildəki bəzi qüvvələr yenə də aranı qarışdırmaq istəyirlər. (*Yerdən səslər: Onlarla heç kimin əlaqəsi yoxdur. Biz yalnız sizi tanıyıırıq*). Mən bilirəm ki, onlara heç kim inanmır. Bəli, millət mənə inanır, bunu bilirəm. Azərbaycan xalqı səs verərək mənə prezident seçmişdir. Yeddi milyonluq Azərbaycan xalqı mənə etimad göstərmişdir. Bunu bilirəm, buna da güvənirəm, sizə, Azərbaycan xalqına arxalanıram.

Bunları nə üçün deyirəm? Bəlkə də belə şeylərə fikir verməzdim. Ancaq son günlər bu proseslərdə Azərbaycan rəhbərliyinin guya düz addım atmadığını bildirməklə ayrı-ayrı qüvvələr yenə aranı qarışdırmağa çalışırlar. Burada Bişkek protokolundan söhbət gedir. Mayın 18-də Milli Məclis

lisin növbəti iclasında bir qrup deputat – Etibar Məmmədov, Xalq Cəbhəsindən olan deputatlar və onlara qoşulmuş bir neçə məsləksiz adam Bişkek protokolu ilə əlaqədar hay-küy qaldırdılar. (*Yerdən səslər: Onlara zər-bə dəyməyib, dəysəydi müharibənin ağrı-acısını bilərdilər. Aranı qarışdırən Etibar Məmmədovdur, onu rədd eləməsən işlər düzələn deyil*). Düz deyirsiniz, onlara çarpanaq dəyməyib, dəysəydi, hər şeyi bilərdilər.

Gəlin, belə danışaq. Görürəm, ürəyiniz doludur. Mən sizi günün altında saxlamışam, özüm də durmuşam. İstəyirəm fikirlərimi sizə çatdırım. Ondan sonra bu mikrofon, bu da siz, çıxıb sözünüzü deyə bilərsiniz.

Bəli, bunlar Milli Məclisdə tələb edirlər ki, Bişkek protokolu məsələsi gündəliyə salınsın. Axı bu protokolda, əvvəla, elə bir şey yoxdur, – o mənada ki, müzakirə olunması bir məsələ yoxdur. İkincisi, protokoldan əsas məqsəd atəşin kəsilməsidir. Ona görə də bu məsələ müzakirə edildi. Mən də Milli Məclisdə idim. Səsə qoyuldu, – parlamentin qaydası var. Onlar lazımı qədər səs toplamadılar. Yəni məsələ müzakirə üçün gündəliyə salınmadı. Tənəffüsdən sonra onlar, Milli Məclisin təxminən 15 nəfər üzvü bir yerə toplaşdı bəyanat, ultimatum vermiş və məclisdən çıxıb getmişlər. Bundan sonra məclisin salonda qalan əksər üzvləri onların haqqında bəyanat vermişlər.

Əvvəla, məclis üzvlərinin iclası tərk etməsi parlament etikasına, parlament təcrübəsinə zidd olan bir hərəkətdir. Görünür ki, onların parlament mədəniyyəti çatmır. Odur ki, mən bir prezident kimi, onların bu hərəkətini pisləyirəm və hesab edirəm ki, xalq mənimlə həmrəy olacaqdır. Buna görə də onlara deyirəm ki, qeyri-qanuni hərəkətlərindən əl çəksinlər. Lakin iş bununla bitmir. Ola bilərdi ki, mən bu məsələlərə burada da toxunmayım, amma məcburam.

Sonra Etibar Məmmədov öz partiyasının binasında Xalq Cəbhəsinin, müxtəlif partiyaların, Qarabağ Azadlıq Hərəkatı deyilən təşkilatın nümayəndələrini başına yığmışdır. Siz heç belə hərəkət tanıyırsınız? (*Yerdən səslər: Belə hərəkət yoxdur*). Hanı o hərəkət, gəlsin ortaya çıxsın. Əgər o, doğrudan da Qarabağ azadlıq hərəkatıdırsa, qoy getsin Qarabağda vuruşsun. (*Yerdən səslər: onların hansı birinin uşağı Qarabağda vuruşur?*). "Boz qurd" adında guya ki, bir partiya var, bu, İsgəndər Həmidovdur. Nə isə, bütün bunlar və başqaları yığılıb bir bəyanat vermişlər. Bu, çox çirkin, ədalətsiz, bizim bugünkü həyatımıza, milli mənafeyimizə zidd olan bəyanatdır. Əvvəldən axıradək yalan, iftira və böhtandır. Guya ki, buraya rus qoşunları gəlir və bəyanatı imzalayanlar da Azərbaycanı rus qoşunlarından müdafiə etmək istəyirlər.

Əvvəla, buraya rus qoşunu gəlmir. Xalqı aldatmaq lazım deyil. Mən son vaxtlar həyata keçirdiyimiz tədbirlər barəsində sizə məlumat verdim və bunu xalqımız bu gün televiziya vasitəsilə eşidəcək. İkincisi, əgər onların dövlət tərəfindən görülən tədbirlərə hər hansı etirazı, iradı varsa, qoy gəlib dövlətlə danışıqlar aparsınlar. Azərbaycan müstəqil dövlətdir. Azərbaycan xalqı tərəfindən seçilmiş prezident var. Orada-burada toplaşdı, köhnə ab-hava ilə yaşayaraq dəstə yığmaq, mitinq çağırmaq, daha nə bilim, cürbəcür əməllərə əl atmaq – bütün bunlar artıq xalqda nifrət hissi doğurur. Heç kəs belə əməlləri bəyanə bilməz. Çünki bütün bunlar qanuna zidd hərəkətlərdir.

Nə isə, mən buna da əhəmiyyət vermədim. Lakin dünən yenə də yığılıb milli müqavimət hərəkatı yaradıb və elan ediblər ki, bu gün mitinq keçirəcəklər. Nə mitinq? Kimlərdir bunu edən? Etibar Məmmədov, İsgəndər Həmidov, sonra Tofiq Qasimov, İsa Qəmbərov, İbrahim İbrahimov. Bir neçə belə adam. Bəli, dünən belə bir hərəkət yaradıblar ki, camaatı mitinqə çağırınsınlar. Şübhəsiz ki, onların heç bir mitinqinə heç kəs icazə verməyəcəkdir. Əgər onlar qanunsuz hərəkət etsələr, dövlət qanunları tətbiq olunacaq və bu işdə əli olan hər kəs öz cəzasını alacaqdır. Bunu mən elan edirəm.

İkincisi, bu adamların hərəkatı barədə. Mən bunu Azərbaycanın milli mənafeyinə zidd olan hərəkət kimi qiymətləndirirəm. (*Yerdən səslər: xəyanətdir, xəyanətdir*). Bəli, doğru deyirsiniz, xəyanət kimi qiymətləndirirəm. Azərbaycan dövləti, Azərbaycanın dövlət başçısı, dövlət strukturları qalib bir kənarda, hakimiyyət iddiasında olan üç-dörd nəfər guya Azərbaycan xalqını müdafiə etmək istəyir. Azərbaycan xalqı özünü müdafiə etmək üçün prezident seçmişdir, prezident də xalqın təhlükəsizliyinin təminatçısıdır, onun hüquqlarının qorunmasının təminatçısıdır. Azərbaycan torpaqlarının toxunulmazlığının təminatçısıdır. Bəs onlara kim belə səlahiyyət veribdir? Hansı əsasla? Axı əslində kimdir onlar?

Bilirsinizmi, mən onların haqqında heç nə demək istəmirəm, çünki onların səviyyəsinə enmək fikrində deyiləm (*Yerdən səslər: millət bilir*). Düz deyirsən qardaş, millət bilir. Mən onların səviyyəsinə enmək istəmirəm. Çünki onlar lazımı səviyyəyə qalxmaq üçün, əgər düz yolla getsələr, hələ 10-15 il fəaliyyət göstərməlidirlər. Onlar heç bir təcrübəsi olmayan adamlardır. İndi hərəsi özünə bir partiya düzəldib. Biz demokratiyaya yol açmışıq, partiyalar var. Etirazımız yoxdur, qoy fəaliyyət göstərsinlər. Azərbaycanda 40-dan artıq partiya qeydə alınıb, bəzi qəzetlər ağızlarına gələni yazır, – xalq bunlara fikir vermir, çünki inanmır, – böhtan atırlar.

Bütün bunlara dözmək olar. Demokratiya, siyasi plüralizm nöqteyi-nəzərindən mən bunlara etiraz etmirəm və gələcəkdə də etməyəcəyəm. Amma böhtançılığa, xalqı aldatmağa, cinayətə sövq etməyə yol verməyəcəyəm və bu barədə hamıya xəbərdarlıq edirəm.

Mən Etibar Məmmədova həmişə hörmət etmişəm. Amma görürəm ki, burada sizin onun haqqında fikriniz pisdır (*Yerdən səslər: O, bizi çöllərdə qoyub*). Bilirəm, siz bunu onun özünə deyərsiniz. Bir gənc kimi, müəyyən qədər siyasi fəaliyyət göstərdiyinə görə mən ona həmişə hörmətlə yanaşmışam. Lakin qoy Etibar Məmmədov eşitsin və anlasın ki, o, mənim hörmətimi qiymətləndirməlidir. Çünki onun iddialarla yaşamağa hələ heç bir mənəvi haqqı yoxdur. O, son üç-dörd ildə qarşısına bir məqsəd qoymuşdur: Nəyin bahasına olursa-olsun hakimiyyətə gəlmək. Yaxşı, hakimiyyətə gəlmək istəyirdinsə, vaxtilə prezident seçkiləri keçirildi. Əbülfəz Elçibəy, Nizami Süleymanov, təxminən yeddi nəfər, o cümlədən də Etibar Məmmədov namizədliyini irəli sürmüşdü. Seçilərdi, gəlib olanda prezident. Əbülfəz Elçibəyi guya seçdilər. Bəli, guya. Nə isə, seçdilər, o da oldu prezident. Bu da başladı onun əleyhinə işləməyə. Məqsədi də gəlib prezident olmaq idi.

Əbülfəz Elçibəy öz-özünə yıxıldı, aradan çıxıb qaçdı. (*Yerdən səslər Bizi qoydu qaçdı*). Bəli, qoyub qaçdı. O qaçandan sonra mən Etibar Məmmədovu işə cəlb etmək istədim. Siz bunu bilirsiniz. Mən onu yanıma çağırıb təklif etdim ki, gəl, xarici işlər naziri işlə. Dedi yox, bu vəzifə mənim üçün azdır. Dedim onda dövlət katibi ol. Dedi yox, bu vəzifə də mənim üçün azdır. Yaxşı, onda gəl səni baş nazirin birinci müavini qoyaq. Dedi yox, bu da mənim üçün azdır. Bəlkə Ali Sovetin sədrinin birinci müavini qoyaq? Yox, bu da mənim üçün azdır. Dedim, bəs sən nə istəyirsən? Deyir, siz gərək məni baş nazir vəzifəsinə qoyaydınız, amma bu vəzifəyə Surət Hüseynovu təyin etdiniz. Dedim, bu mənim işimdir. Bir halda ki, xalq mənə inanıb, mən onu baş nazir qoymuşam. Baş nazir vəzifəsi artıq tutulub, amma ondan bir pillə aşağı olan bir neçə vəzifə təklif edirəm. (*Yerdən səslər: Ona ancaq vəzifə lazımdır*). Bir görün, mənə sonra nə deyir: Siz gəlin, xarici işlər naziri, iqtisadi əlaqələr naziri, dövlət katibi vəzifələrini birləşdirin, Dövlət Neft Şirkətini də buraya əlavə edin və bir vəzifə yaradın, onu da mənə verin. Bilirsiniz, mən ona baxdım və dedim ki, axı sən hələ bir yerdə bir ağac da əkməmişən, bir arxa su gətirməmişən, bir daşı bir daşın üstünə qoymamışan, bəs səndə bu qədər iddia haradandır? Ona dedim ki, mən belə şeyi edə bilmərəm. Amma bu vəzifələrdən hansını istəyirsənsə, gəl seç, götür. Məqsədim də sağlam məq-

səd idi. Düşündüm ki, cavan adamdır, siyasətə qoşulub, gəlib bu vəzifələrdən birində işləsin, təcrübə toplansın. Bəlkə gələcəkdə bundan bir xadim çıxdı. Amma gördüm ki, yox, bu, allahlıq iddiasındadır. Çıxıb getdi. Bütün bunlara baxmayaraq, mən onunla normal münasibət saxlayırdım.

Bu yaxınlarda mənə zəng vurdu ki, sizinlə görüşmək istəyirəm. Dedim vaxtım yoxdur. Təkid etdi, dedi ki, Türkiyəyə gedirəm. İki gündən bir Türkiyəyə gedir, heç bilmirsən oraya nəyə gedib-gəlir. Müxtəsəri, dedim, yaxşı, gəl. Nə isə, gəldi. Bəzi məsələlərdən danışdıq. Sonra gedib qəzetində yazır ki, Heydər Əliyevə mən bunu dedim, onu dedim. Yazır ki, o vaxtlar Heydər Əliyev mənə vəzifə təklif etdi, amma mən getmədim. Yalan deyir. O, mən təklif etdiyim vəzifədən artıq vəzifə istəyirdi. Baş nazir olmaq, ya da xüsusi bir vəzifə istəyirdi. İndi mən belələri ilə əməkdaşlıq etmək istəyirəm. Amma belələri ilə necə əməkdaşlıq edəsən.

İndi bu adam onları başma yığıb. Halbuki onlar bir-biri ilə vuruşurdular. Məsələn, vaxtilə İsgəndər Həmidovla bu Etibar Məmmədov vuruşurdu. Yadımdadır, Əbülfəz Elçibəy prezident idi və o vaxt mən Naxçıvanda yaşayırdım. Bir dəfə, yadımda deyil, ya dövlət katibi, ya da baş nazir olan Pənah Hüseynov Etibar Məmmədovun partiyasının nümayəndələri ilə televiziya ilə dialoq aparırdı. Bu zaman İsgəndər Həmidov gəlib telestudiyada dialoq gedən salona daxil oldu, xuliqanlıq etdi, bunları söydü, hamını qovub dağıtdı. Amma o vaxtlar Azərbaycanda bir rəhbərlik yox idi ki, İsgəndər Həmidovu bu xuliqanlığına görə cəzalandırsın. Olan olub, keçən keçib. Nə etmək olar. O vaxt düşmənlər idilər. Amma indi Etibar Məmmədov gedib İsgəndər Həmidovla birləşib ki, gəlin, bu iqtidara qarşı mübarizə aparaq.

Bəs bu İsgəndər Həmidov kimdir? Onu siz yaxşı tanıyırsınız. Özü də heç bir əsası olmadan, heç bir xidməti olmadan gəlib ortaya düşüb, özünə də bir "Boz qurd" partiyası yaradıb. Birincisi, bu "Boz qurd" partiyası nə partiyadır? İkincisi, bu partiya vəsaiti haradan alır? Qəzet çıxarır, yalan-yalan şeylər yazır. Bu İsgəndər Həmidov indi də gəlib ki, mən miltinq keçirəcəyəm.

Yaxud götürək İsa Qəmbərovu. O əyri yolla, düz yolla, Allah bilir, hansı yolla Ali Sovetin sədri oldu. Yaxşı, işləyə bilmədin, qardaş, çıxıb qaçdın. Keçən il iyun ayının 11-də özü istefa verdi ki, mən işləyə bilmirəm. Nə üçün? Çünki Azərbaycanı gətirib vətəndaş müharibəsi vəziyyətinə çıxartdılar. Düz bir il bundan qabaq, keçən ilin may ayında – iyunun əvvəllərində Azərbaycanda artıq vətəndaş müharibəsi başlanmışdı, qardaş qırğını gedirdi. Azərbaycan od tutub yanırdı, parçalanırdı. Bir tərəf-

dən Gəncədə bir dəstə, digər tərəfdən Lənkəranda bir dəstə, başqa tərəfdən, ayrı bölgələrdə dəstələr peyda olmuşdu. Azərbaycan dağılıb gedirdi. Azərbaycanı bu şəraitə gətirib salanlardan biri olan İsa Qəmbərov üç saat mənim özümdən xahiş edib ki, gəlin, respublikanı bu vəziyyətdən çıxarın. Mən dedim ki, gələ bilmərəm, çünki siz Azərbaycanı çox pis vəziyyətə salmışınız. Əbülfəz Elçibəy üç-dörd gün mənimlə danışıqlar apardı. Onlar bir həftə çalışdılar ki, məni Naxçıvandan buraya gətirsinlər. Mən də gəlib onların düz üzünə dedim ki, siz Azərbaycanı dağıtmısınız. Özləri istefa verdilər. İsa Qəmbərov da, Pənah Hüseynov da istefa verdi.

Pənah Hüseynov qaçıb aradan çıxdı, on bir aydır gizlənir, bilən yoxdur, haradadır. Biri deyir xaricdədir, biri deyir filan yerdədir. Əgər düz adamdırsa, niyə qaçıb aradan çıxır? Əbülfəz Elçibəy də buradan qaçdı, on bir aydır ki, Kələki kəndində oturub, orada hərdənbir danışıqlar aparır, camaatı çaşdırır. Yaxşı, əgər hakimiyyət sizdə idisə və siz də onu saxlaya bilmədinizsə, Azərbaycanı vətəndaş müharibəsi vəziyyətinə gətirib çıxardınızsa, ölkəni dağıtdınızsa, bəs indi nə istəyirsiniz?! Bu xalqdan nə istəyirsiniz? Niyə camaatı çaşdırmağa can atırsınız? Gedin yerinizdə sakitcə oturun, bəlkə cəzadan xilas oldunuz.

Tofiq Qasımov. Bunu gətirib xarici işlər naziri qoymuşdular. İndi orada-burada elə hey danışır. Başqa bir söz deyə bilmərəm. Onun bir dəfə belə normal danışdığını görmək olmaz. İndi gəlib atılıb meydana. Yaxşı, sən bir il xarici işlər naziri oldun, bu bir ildə Azərbaycanın xarici siyasətini qura bilmədin. Məhz sən xarici işlər naziri olan dövrdə ABŞ konqresi Azərbaycan üçün humanitar yardıma embarqo qoydu. Sən heç nəyə nail ola bilmədin. Azərbaycanın bir sıra dövlətlərlə münasibətləri korlandı. İndi de görək, nə iş görmüsən? Heç bir iş görməmişən! Belə bir halda sən nə istəyirsən?

Mən daha başqalarının adlarını çəkmək istəmirəm. Bunlar guya bu gün, ya da sabah mitinq keçirmək istəyirlər. Bəli, İsa Qəmbərov məktub yazır ki, mən mayın 28-də Azadlıq meydanında mitinq keçirmək istəyirəm. Nə münasibətlə? İstiqlal günü münasibətilə! Bu İstiqlal günü məgər sənə məxsusdur?! 28 May Azərbaycan xalqının İstiqlal bayramıdır. Bu, xalqımızın bayramıdır. Azərbaycan dövlətinin bayramıdır. Ona görə də dövlət bu bayrama lazımi hazırlıq görür və onu layiqincə qeyd edəcəkdir. Lakin hansısa bir təşkilatın gəlib bu bayramı xüsusi keçirməsi, yaxud da özünü dövlətdən ayırması hansı qanun-qaydaya uyğundur? Bunların heç birisi yaramaz. Bütün bunlar xalqın indiki ağır şəraitdə yaşadığı dövrdə, bu vəziyyətdən çıxmaq üçün yollar axtardığımız vaxtda,

müharibəyə son qoymaq əzmində olduğumuz halda aranı vurmaq, sabitliyi pozmaq, müharibəni davam etdirmək deməkdir, çünki nə qədər ki, müharibə var, o vaxta qədər də onlar var. Nə qədər ki, müharibə var, onlar bundan istifadə edərək öz şəxsi məqsədlərinə çatmağa can atırlar. Müharibə qurtarandan sonra bunlar olmayacaqlar. Amma onlar bu gün də xalq üçün yoxdurlar.

Bu fikirləri sizə çatdırmaqla yanaşı, onlara xəbərdarlıq edirəm: Mən bir prezident kimi bütün Azərbaycan xalqını, əhalinin bütün təbəqələrini, bütün siyasi qüvvələri, bütün partiyaları, bütün təşkilatları milli həmrəyliyə, vətəndaş həmrəyliyinə dəvət etmişəm və dəvət edirəm. Milli həmrəylik, vətəndaş həmrəyliyi ancaq Azərbaycanın xalq tərəfindən seçilmiş qanuni prezidenti ətrafında ola bilər. Bu həmrəylik başqa bir şəkildə ola bilməz! Kim milli həmrəyliyə həqiqətən qoşulmaq istəyirsə gəlsin bizimlə əməkdaşlıq etsin. Mən hər bir kəslə əməkdaşlıq etməyə hazıram. Xalqın milli mənafeyi naminə, xalqı bu vəziyyətdən çıxarmaq naminə! Kim bu yolda kiçik bir müsbət addım atarsa, mən onu bəyənməyə, təqdir etməyə hazıram. Amma ayrı-ayrı dəstələrin qruplaşıb özlərinə bir mərkəz yaratmasına, yaxud Azərbaycan dövlətinə qarşı sui-qəsd etməsinə və ya təxribat törətməsinə, habelə özləri demişkən, kütləvi aksiyalar təşkil etməsinə yol verməyəcəyəm, Azərbaycan dövlətinin qanunları çərçivəsində mən bunlara qarşı lazımi tədbirlər görəcəyəm və ümidvaram ki, Azərbaycan xalqı daim məni müdafiə edəcəkdir.

Mən bu məsələləri sizə geniş çatdırmaq istədim. Güman edirəm ki, fikirlərim bu axşam televiziya vasitəsilə Azərbaycan xalqına çatdırılacaqdır. Ona görə ki, bizim indi apardığımız siyasət, necə deyirlər, çox mürəkkəb yolla gedir. Onu bilin. Demək olar ki, biz nazik bir sapın üstü ilə gedirik. Odur ki, biz gərək bu siyasəti o qədər ağılla, o qədər məharətlə aparaq ki, Azərbaycanın milli mənafehləri müdafiə olunsun, ərəzi bütövlüyümüz təmin edilsin və Azərbaycan müharibə şəraitindən çıxsın. Bəziləri deyir ki, müharibə aparaq, 5-6 il də vuruşaq. Amma belələrinin özləri burada oturub, müharibəyə getmir.

Mən sizə deyə bilərəm ki, bu son iki gündə, xüsusən mayın 18-də Milli Məclisdə onlar özlərini ədəbsiz apardıqlarına görə, mənə minlərlə teleqram gəlir. Bu teleqramların əksəriyyəti Qarabağ bölgəsindən – Ağdamdan, Bərdədən, Ağcabədidən, Goranboydan, bütün cəbhə bölgələrindən göndərilir. Hamı da məndən tələb edirlər ki, icazə verin, biz gəlib Bakıda bəzi siyasətbazlarla özümüz haqq-hesab çəkək. Orada xalqın yüzrlərlə nümayəndəsi icra hakimiyyətlərinin binaları qarşısına toplaşib

deyir ki, bizə şərait yaradın, gedək Bakıya, prezidentə münasibətimizi bildirək və o adamlara öz sözümlərimizi deyək.

Mən hamıya deyirəm ki, heç bir qarışıqlıq salmaq lazım deyil, o adamların cavabını biz özümüz veririk. O ki qaldı sizin bu həmrəyliyinizə, teleqramlarınıza, mən onlara görə sizə minnətdaram. Azərbaycanın ictimai rəyi mənə məlumdur. Azərbaycan xalqı bu adamların çirkin hərəkətinə nifrət edir. Lakin onlar əvvəllər bəzən belə zorakı, ağılsız hərəkət edərək bəzi məsələlərə nail olduqlarına görə güman edirlər ki, bu, indi də ola bilər. İndi bu mümkün deyil. Mən bu sözləri ona görə deyirəm ki, onları tutduqları yoldan çəkindirəm, başa düşsünlər ki, düz yolla getməlidirlər. Düz yolla gedərlərsə, cəmiyyətdə öz yerlərini tutacaqlar. Yox, əgər belə hərəkət edəcəklərsə, Azərbaycanın dövləti var və dövlətçiliyimiz qorunacaq, Azərbaycan qanunları tətbiq ediləcək və kimliyindən asılı olmayaraq, hər kəs öz cəzasını alacaqdır. Güman edirəm ki, siz də bu fikirdəsiniz.

Mən bu fikirləri sizə çatdıraraq bir daha hamınıza, sizin simanızda bütün Qarabağ mahalının əhalisinə, şuşalılara, laçınlılara, kəlbəcərlilərə, ağıdamlılara, füzulilərə, cəbrayılılara, qubadlılara, zəngilanlılara, sakirləri didərgin düşən digər bölgələrin bütün əhalisinə öz hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Əmin olun ki, sizin həyat şəraitinizlə maraqlanırıq və bundan sonra da maraqlanacağıq. Qaçqınların məskunlaşdığı yerlərdə dəfələrlə olmuşam. Oraya çox yardım göndərilir – xaricdən də, bizdən də. Buraya da göndərilir. Çalışacağıq ki, bu məsələlər bundan sonra daha yaxşı həll edilsin. Amma siz də, bir halda ki, dözürsünüz, yenə də dözüün. Biz çalışacağıq ki, müharibə şəraitindən tezliklə qurtaraq, torpaqlarımızı geri qaytararaq, hər biriniz öz ev-eşiyinizə dönəsiniz. Sağ olun!

Bir daha bayramınızı təbrik edirəm, sizə cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayıram.

RESPUBLİKANIN ƏMƏKDAR İNCƏSƏNƏT XADİMİ BƏSTƏKAR ŞƏFİQƏ AXUNDOVAYA

Hörmətli Şəfiqə xanım!

Sizi – Azərbaycan xalqının sevimli bəstəkarını şanlı yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edir, Sizə xoş arzularımı bildirirəm.

Sizin qoca Şərqdə opera yazan ilk qadın bəstəkar kimi tanınmağınız xalqımız üçün böyük fəxrdir. Əminəm ki, qəlblərə yol açan əzəmətli və ecazkar musiqiniz gənclərin mənəvi dünyasına saflıq və aydınlıq, əzəmət və qüdrət bəxş edəcək, xalqımızın mübarizə əzmini, qurub-yaratmaq eşqini daha da güvvətləndirəcəkdir.

Sizə yaradıcılıq yollarında möhkəm cansağlığı, uzun ömür, yeni sənət uğurları diləyirəm.

*Heydər ƏLİYEV,
1 iyun 1994-cü il*

**4-cü ÜMUMDÜNYA QADINLAR KONFRANSINA
HAZIRLIQLA ƏLAQƏDAR AZƏRBAYCAN
QADINLARININ MİLLİ KOMİTƏSİNİN
YARADILMASI HAQQINDA
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
F Ə R M A N I**

1995-ci il sentyabrın 4–15-də Pekində keçiriləcək 4-cü Ümumdünya Qadınlar Konfransında Azərbaycan qadınlarının iştirakını təmin etmək və bu məqsədlə hazırlıq işlərini lazımi səviyyədə təşkil etmək üçün qərara alıram:

1. Aşağıdakı tərkibdə Azərbaycan qadınlarının Milli Komitəsi yaradılsın:

Komitənin sədri:

Abdullazadə Fatma – Azərbaycan Respublikası Prezidenti Aparatının Humanitar siyasət şöbəsinin müdiri

Komitənin üzvləri

Abdullayeva Arzu – Helsinki vətəndaş assambleyasının Azərbaycan Milli Komitəsinin sədri
Verdiyeva Zemfira – «Azərbaycan Qadınları» Respublika Cəmiyyətinin sədri
Qasımova Elmira – İmişli rayonu İcra hakimiyyəti başçısının müavini
Qasımova Svetlana – «İşgüzar qadın» Assosiasiyasının sədri
Əhmədova Flora – Azərbaycan Respublikasının Ali Arbitraj Məhkəməsinin sədri
Zeynalova Sevil – Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti sədrinin müavini
İbrahimbəyova Rəna – Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Elm, Mədəniyyət və Xalq Təhsili şöbəsinin müdir müavini

İsayeva Zemfira – Azərbaycan Respublikası «Fatimeyi-Zəhra» Müsəlman Xanımlar cəmiyyətinin sədri
İsmayılova Nadejda – Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinin şərhçisi
Məsimova Xalidə – Oğuz rayon Xalq Deputatları Sovetinin sədri
Manafova Asya – Milli Məclisin üzvü
Məmmədova Çimnaz – «Tale» Qadın Xeyriyyə Cəmiyyətinin sədri
Orucova Dilarə – «Analar fəryadı» Cəmiyyətinin sədri
Ruqiyyə Qəmbər qızı – «Sülh» Qadınlar Cəmiyyətinin sədri
Rəsulova Lidiya – Azərbaycan Respublikasının təhsil naziri
Həsənova Südabə – Azərbaycan Respublikasının ədliyyə nazirinin müavini
Camalova Dilrubə – Lənkəran rayonu İcra Hakimiyyətinin başçısı

2. Aidiyyəti olan nazirliklər, komitələr, idarə və təşkilatların rəhbərlərinə tapşırılsın ki, Milli Komitənin işinə lazımi kömək göstərsinlər.

3. Azərbaycan Respublikasının Milli Bankına tapşırılsın ki, maliyyə məsələlərini həll etmək məqsədilə xüsusi hesabın açılmasını təmin etsin.

***Heydər ƏLİYEV,**
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 15 sentyabr 1994-cü il
№ 201*

PREZİDENT SARAYI QARŞISINDA BAKİ ZƏHMƏTKƏŞLƏRİNİN MİTİNQİNDƏ ÇIXIŞ

4 oktyabr 1994-cü il

Əziz bacılar, qardaşlar, əziz həmvətənlər, əziz bakiylilər!

Bu gecə vaxtı, yuxunuza haram qataraq, istirahətinizi pozaraq Azərbaycan dövlətçiliyinin qorunması naminə mənim çağırışımla buraya, Prezident sarayının qarşısına toplaşdığınıza görə sizə səmimi-qəlb-dən təşəkkür edirəm, çox sağ olun. Siz, Azərbaycan vətəndaşları bir il bundan öncə – oktyabrın 3-də mənə böyük etimad göstərdiniz, məni müstəqil Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçdiniz. Bir ildir ki, sizin etimadınızı doğrultmağa çalışaraq, Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyini möhkəmləndirmək, xalqımızın vəziyyətini yaxşılaşdırmaq, Azərbaycanın torpaqlarını qorumaq üçün əlimdən gələni etmişəm. Bunu özümə şərəfli borc bilirəm və Azərbaycan xalqına xidmət göstərməyə imkanım olduğuna görə özümü xoşbəxt sayıram.

Respublikamız öz tarixinin ağır dövrünü yaşayır. Torpaqlarımızın bir qismi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuşdur. Bir milyondan artıq vətəndaşımız qaçqın vəziyyətindədir. İqtisadi, sosial vəziyyət ağırdır. Dövlət başçısı kimi mən bilirəm ki, Azərbaycan vətəndaşları çətin vəziyyətdə yaşayırlar. Belə bir vəziyyətdən çıxmaq üçün, Azərbaycanın müstəqilliyini möhkəmləndirmək, ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün bu bir il ərzində çox addımlar atılmışdır. Ancaq istədiyimizə hələ nail ola bilməmişik. Belə ağır vəziyyətdə yaşayan xalqımız vətənpərvərliyini, Vətənə sdaqətini daim nümayiş etdirmiş və bütün bu əzab-əziyyətə, çətinliklərə dözərək yalnız və yalnız Azərbaycanın müstəqilliyini, dövlətçiliyini qorumağa çalışmışdır. Bu gecə vaxtı sizin buraya toplaşmağınız da onu göstərir ki, həyatımız nə qədər çətin olsa da, nə qədər əziyyət içində yaşasaq da qəddimizi əymirik, başımızı aşağı dikmirik. Biz hamımız birik, hamımız birlikdə Azərbaycanı bu vəziyyətdən çıxarmağa çalışırıq, onun dövlət müstəqilliyini qoruyuruq.

Çox məmnunam ki, mənim çıxışıma səs verdiniz, şəhərin müxtəlif yerlərindən buraya toplaşdınız. Burada alovlu nitqlər səslənir, insanlar

həyəcana gəlib, coşub. Azərbaycanın hər yerində insanlar küçələrə, meydanlara çıxaraq öz mənliliyini, milli qürurunu, öz dövlətçiliyini, müstəqilliyini qoruyur. Çox sağ olun, minnətdaram.

Atalardan qalmış müdrik məsəl var: el gücü sel gücüdür. El gücünün qarşısında heç kəs, heç bir qüvvə dayana bilməz. Mənim də dayağım, güvəndiyim xalqımdır, sizsiniz, əziz Azərbaycan vətəndaşlarıdır. Sağ olun.

Dünən və bu gün, respublika çətin vəziyyətə düşdüyü vaxtda mən televiziya ilə sizə, bütün Azərbaycan vətəndaşlarına müraciət etdim. Həmin müraciətlərimdə yaranmış vəziyyəti təhlil etdim, sizə çatdırdım və dövlət başçısı kimi atdığım addımları, gördüyüm tədbirləri bildirdim. Doğrudan da, son günlər Azərbaycanda gərgin vəziyyət, qarşıdurma yaranmışdır. Ancaq mən dünən də, bu gün də sizə dedim və indi də sizin qarşınızda çıxış edərək deyirəm ki, bütün imkanlarımdan, təcrübəmdən, biliyimdən istifadə edərək bu vəziyyətdən yalnız və yalnız dinc yolla, danışıqlar, qarşılıqlı anlaşma yolu ilə çıxmaq xətti götürmüşdüm. Çox məmnunam ki, bu tədbirlər öz nəticəsini verdi və biz bu gərginliyi aradan götürdük.

Respublikamız vətəndaş müharibəsi həddinə gəlib çatmışdı, qan tökülə bilərdi, mən artıq bunu görürdüm, dərk edirdim, bu, məni narahat edirdi, incidirdi və çalışırdım ki, belə ağır problemləri qan tökülmədən, sülh yolu ilə həll edim. Buna nail olmaq üçün sizə güvənirdim, arxalanırdım. Sizin gücünüzlə, mənə göstərdiyiniz həmrəyliyiylə bu məsələləri həll etdik.

Mənim bu gün televiziya ilə xalqa müraciətim ürəklərə yol tapdı, insanlara təsir etdi, onları oyatdı və hamı başa düşdü ki, respublikamızın indi bir problemi var: xalqımızı Ermənistanın təcavüzündən qurtarmaq, işğal olunmuş torpaqlarımızı azad etmək, qaçqınları öz yerlərinə qaytarmaq, Azərbaycanın müstəqilliyini qorumaq. Bu gün, bu axşam bunu artıq hamı dərk etdi və Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsindən olan, yolunu azmış, səhv etmiş gənclərimiz də bunu anladılar, başa düşdülər. Rövşən Cavadov mənim televiziya ilə çıxışımdan sonra özü buraya gələrək bizimlə birlikdə olduğunu göstərdi və bəyan etdi ki, Azərbaycanın müstəqilliyi yolunda çalışmış, vuruşmuşdur, bundan sonra da Azərbaycanın dövlətçiliyi uğrunda səylərini əsirgəməyəcəkdir və bu gün bizimlədir, Azərbaycanın Prezidenti ilədir.

Mən dünən də, bu gün də televiziya ilə müraciətimdə bildirdim ki, Azərbaycanın xaricində və daxilində olan qara qüvvələr yaranmış vəziyyətdən dərhal istifadə etməyə başlamışlar. Çox təəssüf ki, aramızda belə

qüvvələr, belə qruplar var. Onlar bu münaqişədən istifadə edərək öz xeyirləri üçün müəyyən tədbirlər gördülər, aranı daha da qarışdırdılar, daha da qızısdırmağa, adamları bir-biri ilə toqquşdurmağa çalışdılar. Beləliklə, Azərbaycanda sabitliyin pozulması, dövlətçiliyimizin təhlükə altına alınması real vəziyyətə çevrilmişdi. Ona görə də mən sizə müraciət etdim. Güman edirəm ki, həmin o qara qüvvələr, belə çirkin əməllərlə yaşayan adamlar və xaricdən ölkəmizi dağıtmağa çalışanlar bu gün xalqımızın həmrəyliyi, onun birliyi, görərək özləri üçün nəticə çıxaracaqlar. Mən xalqa inanıram, xalqa güvənirəm, sağ olun ki, siz bu gün buradasınız.

Mən dünən Azərbaycan xalqını xəbərdar etdim ki, bu hadisə bizə çox bəlalər gətirə bilər. Dediym bu sözlər, təəssüf ki, bu gün təsdiq olundu. Gəncədə ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən idarə edilən silahlı qüvvələr, daxildən, bəlkə də xaricdən idarə olunan qüvvələr dövlət çevrilişi etdilər. Gəncədə şəhərin, rayonların icra hakimiyyətlərini, hava limanını, dəmir yol vağzalını, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin idarəsini zəbt edərək dövlət çevrilişini reallaşdırdılar. Ancaq onlar da çox böyük səhv etdilər, xalq qarşısında, dövlət qarşısında günah etdilər, onlara himayədarlıq edən də günah etdi. O, anlamalıdır ki, Azərbaycanın bu ağır günündə belə yol tutmaq olmazdı. O, indiyədək ona göstərilən hörməti başa düşmədi, anlamadı və belə pis yol tutdu.

Ancaq mən sizə xəbər verə bilərəm ki, Gəncədə sağlam qüvvələr ayağa qalxmışlar. Azərbaycanın dövlətçiliyinə qəsd edənləri cilovlayır, yaxalayır, onları aradan qaldırırlar. Yəqin ki, indi Gəncə əhalisi televiziya qarşısında məni dinləyir. Mən onları buradan, Bakıdan, Azərbaycanın paytaxtından salamlayır, gəncəlilərə hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, onlar düşmən qüvvələrin öhdəsindən gələcəklər, Gəncədə əmin-amanlıq yaranacaq, orada Azərbaycan dövlətinin, Azərbaycan Prezidentinin hakimiyyəti bərqərar olacaqdır.

Həmin o qüvvələr Gəncənin yaxınlığında olan Yevlax şəhərində də aranı qarışdırmaq istədilər, orada da bəzi cəhdlər göstərdilər. Lakin bu əməllər baş tutmadı, oranın əhalisi, dövlət orqanları sinə gərərək bu hərəkətlərin qarşısını aldılar. Mən Azərbaycanın dövlətçiliyinə təcavüz edən, ona qarşı təxribat törədən qüvvələrə bu gün xəbərdarlıq edirəm: bütün bunlar baş tutmayacaq, heç kəs buna ümid bəsləməsin!

Azərbaycanın bu ağır dövründə öz şəxsi mənafeələrini güdürək şəxsi məqsədlərinə nail olmaq üçün, vəzifə, hakimiyyət uğrunda mübarizə aparaq respublikamıza zərər vuranlar xalqımıza, Azərbaycan dövlətinə

xəyanət edirlər. Biz bu xəyanətkarların çirkin əməllərinin həyata keçməsinə heç vaxt yol verməyəcəyik. Sizin həmrəyliyiniz, Azərbaycan xalqının həmrəyliyi buna zəmin və təminatdır.

Dünən də, bu gün də mən xalqa müraciət edərək vətəndaşlarımızın bütün təbəqələrini, hamını birliyə, həmrəyliyə dəvət etdim. Bütün siyasi partiyaları, ictimai-siyasi təşkilatları, hər bir vətənpərvər insanı birliyə, vətəndaş həmrəyliyinə çağırdım. Çox məmnunam ki, bu çağırışım əks-səda tapdı. Buraya, bu meydana, Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı qarşısına toplaşanlar respublikamızın çoxrəngli ictimai-siyasi mənzərəsinin, demək olar, bütün təbəqələrini əks etdirirlər. Bu, çox gözəl hadisədir, çox böyük nailiyyətdir. Mən buna sevinirəm və əmin ola bilərsiniz ki, müstəqilliyimizi təmin etmək naminə bundan sonra da Azərbaycan xalqının bütün təbəqələrini, bütün təşkilatlarını, bütün qüvvələrini birləşdirmək üçün, yaxınlaşdırmaq üçün əlimdən gələni edəcəyəm. Bu gün xalqa müraciət edərkən üzümü xüsusi olaraq qadınlara – ana və bacılara, qız və gəlinlərə tutdum. Qadınlar cəmiyyətimizdə həmişə çox fəal olmuşlar. Həyatımızın çox ağır vaxtlarında qadınların nə qədər cəsarətli, nə qədər mətin olduqlarını dəfələrlə görmüşəm. Bu gün də, gecənin bu vədəsində qadınların burada olmasını, hətta qucağında körpə ilə buraya gəlmələrini görəndə xalqımızın necə yüksək keyfiyyətlərə malik olduğunu bir daha hiss edirəm. Eşq olsun bizim qadınlara, eşq olsun bizim analara, bacılara! Eşq olsun bizim ağsaqqallara, hörmətli adamlarımıza, gənclərə! Eşq olsun Azərbaycan xalqına!

Bu gün bakılıların, bütün Azərbaycan xalqının öz qüdrətini nümayiş etdirməsi doğrudan da bizim mətinliyimizi göstərir. Ancaq əziz bacılar və qardaşlar, əziz həmvətənlər, bilin ki, qarşıda bizi hələ böyük sınaqlar, böyük imtahanlar gözləyir. Hələ Azərbaycanın müstəqilliyinə həm daxildən, həm də xaricdən təcavüz etmək istəyən qüvvələr var. Bugünkü mütəşəkkilliyinizə, coşğunluğunuza, vətənpərvərliyinizə görə təşəkkür edirəm. Ancaq bu gün sizi bir daha sayıq olmağa, həyatımıza zidd olan qüvvələrin qarşısını vaxtında almağa, Azərbaycanın daxili ictimai-siyasi sabitliyini təmin etməkdə iştirak etməyə çağırıram. Bu, Azərbaycanın ən böyük probleminin – onun müharibədən çıxması, müstəqilliyinin, ərəzi bütövlüyünün təmin olunması probleminin həlli üçün əsas yaradacaqdır. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz bu işdə bizimlə, mənimlə çiyin-çiyinə gedəcəksiniz.

Əziz həmvətənlər! Mən bu gecə vaxtı bu böyük meydanda, müqəddəs bir yerdə toplaşan azərbaycanlıları, respublikamızın vətəndaşlarını,

bakılıları, hamınızı qucaqlayır, hər birinizi ürəkdən öpürəm, bağrıma basıram. Sizə hörmət və ehtiramımı, məhəbbətimi bildirirəm. Hər birinizə həyatınızda səadət, işinizdə uğurlar arzulayıram.

Məğrur və qüdrətli Azərbaycan xalqına eşq olsun!

Yaşasın müstəqil, əyilməz Azərbaycan Respublikası!

Bu görüş üçün hamınıza bir daha təşəkkür edir, hər birinizə cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayıram. Sağ olun.

RESPUBLİKANIN XALQ ARTİSTİ ZƏROŞ HƏMZƏYEVAYA

Hörmətli Zəroş xanım!

Sizi – Azərbaycan xalqının sevimli sənətkarını – şanlı yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edir, sizə ən səmimi arzularımı bildirirəm.

Siz Azərbaycan səhnəsində yaratdığınız unudulmaz qadın obrazları ilə sənətsevərlərin qəlbində əbədi məskən salmış, ecazkar sənətinizlə xalqımızın sevimlisi olmusunuz.

Sizə həyatınızda möhkəm cansağlığı, uzun ömür, yeni sənət uğurları diləyirəm.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
24 oktyabr 1994-cü il*

BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜ MÜNƏSİBƏTİLƏ KEÇİRİLƏN TƏNTƏNƏLİ BAYRAM MƏRASİMİNDƏ TƏBRİK NİTQİ

*Rəşid Behbudov adına Azərbaycan Dövlət Mahnı Teatrı
8 mart 1995-ci il*

Əziz qadınlar, əziz bacılar!

Sizin hamınızı bugünkü bayram münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm, hamınıza cansağlığı, xoşbəxtlik və bütün arzularımız həyata keçməsinə diləyirəm.

Mən uzun illərin fasiləsindən sonra burada qadınlar bayramında iştirak edirəm. Azərbaycanda bu bayram vaxtilə çox keçirilib. Bu bayramı çoxlarınızla birlikdə qeyd etmişik. Bilirsiniz ki, bir çox illər mən vətəndən – Azərbaycandan, Bakıdan ayrı idim. Mən Moskvada olanda da şübhəsiz ki, qadınlar bayramında iştirak etmişdim. Uzun fasilədən sonra yəni burada, öz torpağımızda bacılarımızla birlikdə bu bayramı qeyd edirik. Mən bundan çox məmnunam. Düzü, mən bu mərasimi belə təsəvvür edə bilmirdim. Mənə dünən axşam dedilər ki, belə bir bayram mərasimi olacaq və məni də dəvət ediblər. Mən dedim ki, mütləq gedəcəyəm. Ancaq bu tədbirin bu qədər təsirli, möhtəşəm və təntənəli olacağını təsəvvür etmirdim.

İndi mən həyəcan içərisindəyəm. Çünki burada, bu kiçik salonda Azərbaycanın görkəmli xanımlarını görürəm. Mən onları görməkdən çox məmnunam. Biz uzun illər bir yerdə çalışmışıq, işləmişik, əlaqələrimiz və münasibətimiz olubdur. Mən indi burada, xalqımızın bu ağır, çətin dövründə qadınları yenə də bayram əhval-ruhiyyəsində görəndə çox sevinirəm.

Bu gün biz burada gözəl konsertə baxdıq. Bizim incəsənətimiz zəngindir, – bunu bütün dünya bilir. Biz də bilirik. Ancaq bəzən biz özümüzün qədrini bilmirik, nəyə qadir olduğumuzu dərk edə bilmirik. Burada çıxış edənlərin bəziləri gənclərdir. Biz səhnədə eyni zamanda incəsənət ustalarımızı, sönməyən ulduzlarımızı, Azərbaycan mədəniyyətini uzun illər yaşadanları, inkişaf etdirənləri gördük. Bu salonda onların bir çoxu əyləşibdir. XX əsrin tarixini – keçmiş, bu günü və gələcəyi burada bu sa-

londa əyləşənlərin təmsalında, həyat və yaradıcılıq yolunda görürük. Bu, böyük xoşbəxtlikdir.

Burada Azərbaycan qadını haqqında xoş sözlər dedilər. Ola bilər ki, mən deyilənlərə bir şey əlavə edə bilməyim. Ümumiyyətlə, qadın cəmiyyətin ən hörmətli üzvüdür. Hamı qadının qarşısında baş əyməlidir, hamı qadına hörmət etməlidir. Mən bütün həyatım boyu qadına hörmət etmişəm və cəmiyyətimizi, millətimizi, xalqımızı qadına hörmət etməyə dəvət etmişəm.

Bu gün bir daha görürəm ki, Azərbaycan qadınları xalqımızın adət-ənənələrini, mədəniyyətini, elmini, intellektual potensialını yüksək səviyyədə təmsil etmişlər və bu, indi də belədir. Qadınlara hörmət, qadınlara təşəkkür, qadınlara cansağlığı!

Mən bu gün sizinlə bir yerdə olduğuma görə çox sevinirəm. Bir daha sizi təbrik edirəm, cansağlığı və xoşbəxtlik arzulayıram!

Burada Elmira ana çıxış etdi. Mən bilmirdim ki, cəbhədə bizim belə analar var. Şübhəsiz ki, Azərbaycan qadını həmişə qəhrəman olubdur. Onların cəsarətli olduğunu hamı, o cümlədən mən də bilirəm. Ancaq mən bilmirdim ki, cəbhədə sizin kimi Elmira ana var. Mən sizə təşəkkür edirəm. Bəlkə, bu, gözlənilməz bir qərar olacaq, ancaq mənim bir prezident kimi buna səlahiyyətim var. Mən buradaca sizi respublikamızın ən yüksək ordeni – "Azərbaycan Bayrağı" ordeni ilə təltif edirəm.

Azərbaycanın ulduzları bizim gözümüzün önündən keçdilər. Leyla xanım, Sara xanım, Tükəzban xanım, Firəngiz xanım, Gülxar xanım, Şəfiqə xanım burada əyləşiblər. Mən sizin yaradıcılığınızın həmişə pərəstişkarı olmuşam. Sizi səhnələrdə də görmüşəm, şəxsən də görüşmüşük. Mən həmişə sizinlə fəxr etmişəm. Çox fəxr edirəm ki, siz bu gün bu məclisə də yaraşlıq verirsiniz. Hamınızı, xüsusən ulduzlarımızı təbrik edirəm. Leyla xanım, söylədiyiniz xoş arzular üçün təşəkkürümü bildirirəm. Sizinlə üz-bəsurət görüşməyimə çox sevinirəm. Çünki adətən sizi ekranlarda görürük. Yəqin ki, siz də məni bəzən ekranlarda görürsünüz.

Salondan səslər: Biz sizin üçün darıxmışıq.

Heydər Əliyev: Amma mən sizdən ötrü daha çox darıxmışam. Sara xanım, xatirinizdədirsə, sizin yubileyiniz zamanı mən Naxçıvanda idim. Sizə təbrik göndərdim. Çox sevindim. Mən Naxçıvanda blokada şəraitində idim. Mən sizə telefon etdim. Burada sizinlə görüşdüyümə görə çox şadam. Hamınızı görməyimə çox məmnunam.

Burada xarici ölkələrin səfirləri öz xanımları ilə birlikdə iştirak edirlər. Bilmirəm, bu bayram Amerikada, Türkiyədə, İngiltərədə, başqa öl-

kələrdə qeyd olunur, yoxsa yox? Fərqi yoxdur, onların bu gün burada iştirak etməsi və bu bayramı bizim qadınlarla birlikdə qeyd etmələri çox gözəl haldır. Mən sizin adınızdan və öz adından xarici ölkələrin səfirlərinin xanımlarını bizimlə birlikdə olduqlarına görə təbrik edirəm, səfirlərə, diplomatik nümayəndəliklərin başçılarına təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm.

Bu gün mənim həyəcanlanmağımın səbəbi odur ki, xalqımız çətin, ağır vəziyyətdə, müharibə şəraitində yaşayır – bunların hamısını mən bilirəm, bu çətinliklərə görə qəlbən əzab-əziyyət çəkirəm, çünki bunların hamısına cavabdehəm. Ancaq eyni zamanda sizi şən, xoşbəxt görəndə, bu çətinliklərə baxmayaraq, sizi xoş əhval-ruhiyyədə, nikbin görəndə mən bir daha inanıram ki, xalqımız bu çətinliklərin hamısından çıxacaqdır. Bizim qələbəmizin dayağı qadınlardır, qadınlardır, qadınlardır!

Qadınlara hörmət, qadınlara məhəbbət! Qadınlar bizim qəlbimizdədir!

Sağ olun, təbrik edirəm!

"AZƏRBAYCAN QADINI" JURNALININ BAŞ REDAKTORU XALİDƏ XANIM HASİLOVAYA

Hörmətli Xalidə xanım!

Sizi – Azərbaycan xalqının sevimli yazıçısını 75 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edirəm.

Şərəfli ömür yolu keçmiş görkəmli nasir kimi yaratdığınız əsərləriniz oxucuların mənəvi dünyasına işıq salmış, Azərbaycan övladlarının vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsində az rol oynamamışdır.

"Azərbaycan qadını" kimi yeganə qadın jurnalınızın özünəməxsus yaradıcılıq yolu ilə inamla addımlaması da sizin fədakar əməyinizin bəhrəsidir.

İnanıram ki, siz bundan sonra da ədəbiyyat və mədəniyyətimizin inkişafı naminə əlinizdən gələni əsirgəməyəcəksiniz. Bu yolda sizə möhkəm cansağlığı və uzun ömür arzulayıram.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
18 aprel 1995-ci il*

ƏMƏKDAR MÜƏLLİM SONA TAĞIYEVAYA

Sizi – respublikamızın qocaman maarif işçisini şanlı yubileyiniz münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Bir məktəbin kollektivinə yarım əsr rəhbərlik etmək ölkəmizdə nadir haldır. Respublikada maarifin təşkili işində bu müddət ərzində topladığınız zəngin təcrübə böyük bir məktəbdir.

Uzun illər təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olduğunuz övladlarımızın həqiqi vətəndaşlar kimi formalaşması sizin Vətən və xalq qarşısında təmənnasız xidmətinizin bəhrəsidir. Bu fədakar əməyiniz ayrı-ayrı dövrlərdə yüksək dövlət mükafatlarına layiq görülmüşdür. Ən böyük mükafatınız isə minlərlə yetişdirməninizə sizə olan dərin məhəbbəti və onların həyatda qazandıqları uğurlar olmuşdur.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və maarifin inkişafında yeni uğurlar diləyirəm.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
28 aprel 1995-ci il*

"VƏTƏNƏ, DÖVLƏTƏ, XALQA SƏDAQƏT ANDI" MINİATÜR KİTABININ TƏQDİMAT-SƏRGİSİNDƏ ÇIXIŞ

*M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanası
3 iyun 1995-ci il*

Hörmətli xanımlar və cənablar, hörmətli dostlar! Bu gün biz buraya – Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət mərkəzlərindən biri olan Mirzə Fətəli Axundov adına Dövlət Kitabxanasına gəlmişik. Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mənafeyyat, bilik, zəka mənbəyidir. Ona görə də kitabxanaya daimi hörmət xalqımızın mədəniyyətini nümayiş etdirən amillərdən biridir.

Mən vaxtilə bu kitabxanaya dəfələrlə gəlmişəm. Amma bu gün kitabxananın astanasından keçərkən çox böyük hörmət və ehtiram hissi duyuram. Kitabxanaya, burada çalışan insanlara hörmət və ehtiramımı bildirmək istəyirəm. Bugünkü hadisə çox əlamətdardır. Burada Azərbaycanın miniatür kitablarının sərgisi keçirilir. Zənnimcə, biz Azərbaycanda belə bir sərginin ilk dəfə şahidi oluruq. Azərbaycanda kitab çapının tarixi böyükdür. Yaxın keçmişdə Azərbaycan Respublikası onun 400 illiyini qeyd etmişdir. Keçmiş dövrlərdə məzmununa və formasına görə müxtəlif, çox maraqlı nəfis kitablar buraxılmışdır. Bu nəşrlər dünyanın bir çox ölkələrində də Azərbaycanı təmsil edir, onun haqqında biliklər verir. Ancaq Azərbaycanda miniatür kitab nəşrinin tarixi çox qısadır. Mən çox məmnunam ki, bu gün biz Azərbaycanda yazıçılarımızın, şairlərimizin və ictimai-siyasi xadimlərimizin kitablarının miniatür nəşrini də görürük. Şübhəsiz ki, bu, mədəniyyətimiz, kitab nəşrimiz üçün çox əlamətdar hadisə, böyük nailiyyətdir. Bununla əlaqədar mən sərginin təşkilatçılarını, Azərbaycan Respublikasının "Kitab" Cəmiyyətini, buraya toplaşanları təbrik edir və əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bu iş, təşəbbüs gələcəkdə də davam etdiriləcəkdir.

Burada mənim Azərbaycan prezidenti vəzifəsinə başlayarkən and içmə mərasimində nitqimin də miniatür nəşri nümayiş etdirilir. Bu gün həmin kitabı mənə təqdim etdilər. Mən buna çox məmnunam. Doğrudan da, mən nitqləri söyləyirəm, lakin bunların kitab şəklində çıxmasını o qə-

dər də gözləmirəm, hesab edirəm ki, haradasa dərc olunur. Ancaq indi belə bir təşəbbüs göstərmişlər. Güman edirəm ki, ölkəmiz, respublikamız üçün, o cümlədən mənim üçün də çox əhəmiyyətli olan andıçmə mərasimində söylənilmiş nitq nəfis şəkildə buraxılmışdır və bu, mənim üçün də əlamətdar hadisədir. Bu işin təşəbbüsçülərinə, kitabı nəşr edənlərə – ilk növbədə Azərbaycan Respublikasının "Kitab" Cəmiyyətinə və onun rəhbəri Zərifə xanım Salahovaya təşəkkür edirəm. Eyni zamanda Amerikanın "Stark enterprayz" firmasının bu işdə fəaliyyətini, təşəbbüsünü qiymətləndirir və təşəkkürümü bildirirəm.

AZƏRBAYCANIN XALQ ARTİSTİ AMALYA PƏNAHOVANIN 50 İLLİK YUBİLEYİ GECƏSİNDƏ ÇIXIŞ

Respublika Sarayı

8 iyul 1995-ci il

Sizinlə görüşməyimə çox şadam. Bugünkü tədbir çox gözəl idi. Biz mədəniyyətimizi heç vaxt unutmamışıq və unutmayacağıq. Sənətdə hər kəsin öz yeri var. Heç kəs kiminsə yerini almır. Xalq, ictimaiyyət, eləcə də dövlət sənət adamlarına mədəniyyətimizdə tutduqları yerə görə qiymət verir. Mən istəyirəm ki, mədəniyyətimizdə birlik olsun və bu da xalqımızı birləşdirsin.

Son illərdə xalqımızın içərisində parçalanma olmuşdur. Bu da böyük faciələrə gətirib çıxarmışdır. Ona görə də keçmişdəkinə nisbətən indi xalqımızın birliyinə daha çox ehtiyac vardır. Xalqı isə həmişə mədəniyyət birləşdirmişdir. Çünki başqa əsaslara nisbətən mədəni əsaslar daha güclüdür. Bunlar xalqa daim sənət və xüsusən incəsənət vasitəsilə aşlanmışdır. Ədəbiyyatın insanlara böyük təsiri vardır. Ancaq bir var ki, insan hər hansı bir əsəri özü oxusun, bir də var ki, onu canlı olaraq səhnədə görsün. Ona görə də teatrın həyatımızda rolu böyükdür. Mən həmişə teatri sevmişəm, ondan çox faydalanmışam. Həyatımın ağır dövrlərində də mən həmişə teatrimıza hörmət və ehtiramımı saxlamışam, heç vaxt ondan ayrılmamışam.

Bizim teatr xadimlərimiz, səhnə ustalarımız böyük işlər görürlər. Mən əvvəllər də sizinlə görüşümdə bunları demişəm. Ancaq bu sözlər indi daha aktualdır. Teatr xadimlərimiz, ümumiyyətlə orada işləyən hər bir adam böyük fədakarlıq edir. Fikrimcə, müharibə dövründə cəbhədə olan adamların birini üç nəfər hesab etdikləri və onlara üçqat artıq məvəcib verdikləri kimi, teatrda da belədir. Çünki teatrda işləmək asan məsələ deyildir. Mən bunu yaxşı bilirəm. Bayaq biz salonda oturduğumuz zaman üç saat elə bil bir dəqiqə kimi keçdi. Ancaq mən təsəvvür edirəm ki, – yəqin bunu bütün tamaşaçılar da bilir – hər bir teatr işçisi öz rolunu oynayarkən nə qədər həyəcan keçirir, enerji sərf edir, öz daxili imkanlarını toplayır. Bunlar səhnəyə çıxan aktyorun, rəqqasın, müğənninin hər birinə aiddir. Ona görə də mən bir daha deyirəm: teatr və incəsənət sahəsində çalışanlar çox fədakar insanlardır. Səhnədə onlara baxdıqda çox vaxt hər biri

qayğısız, xoşbəxt insan kimi görünür, həmişə şəndirlər. Ancaq onların həyatının səhnə arxasında necə olmasını çoxları bilmir, heç təsəvvürlərinə də gətirmir. Mən bunları bilirəm. Ona görə də incəsənət adamlarını cəmiyyətimizdə çox yüksəkdə tuturam. Mədəniyyətimizin, incəsənətimizin xalqa verdiyi töhfələr, göstərdiyi xidmətlər bəlkə o qədər də gözə çarpmır, ancaq onun qiyməti çox böyükdür. Ona görə də mən sizin hər birinizin xidmətini bir vətəndaş, tamaşaçı, eyni zamanda prezident kimi yüksək qiymətləndirirəm və hər birinizə gərəkli fəaliyyətinizə görə təşəkkür edirəm.

Bu gün Amalya xanımın yubileyidir. Bir müddətdən sonra başqa bir incəsənət xadimimizin yubileyi olacaqdır. Birləşmək lazımdır. Sıx olun, bir-birinizə kömək edin, arxa olun. Birləşmək lazımdır. Əl-ələ verib birlikdə işləməliyik. Mən bunu istəyirəm.

Xırdaçı adamlar həmişə olur. Əlbəttə, hər bir insan ədalətsizliyə dözə bilmir. Həyat mürəkkəbdir. Dövrümüzün özü də mürəkkəbdir. Mən belə hesab edirəm ki, tarix hər şeyi öz yerinə qoyacaqdır. Bu gün əgər birisi o birisinə nə isə acı bir söz deyibse, güman edirəm ki, bu unudulacaqdır. Mən şəxsən hamının barışmasını istəyirəm. Xalqımızda böyük barışıq olmasını istəyirəm. Xüsusən, yaradıcı adamların arasında barışıq, mehribanlıq və dostluq olmasını istəyirəm.

Bizim ən böyük dərdimiz Ermənistanın torpaqlarımıza təcavüzüdür. Yeddi ildir ki, müharibə başlayıb, ərazimizin bir qismi işğal olunubdur, bir milyondan artıq qaçqınımız var, onlar ağır şəraitdə yaşayırlar. Bizim ən böyük dərdimiz budur. Belə bir şəraitdə öz aramızda inciklik yaratmaq, əlavə problemlər meydana çıxarmaq heç cür yolverilməzdir. Ona görə də hesab edirəm ki, hər bir şəxs özünü bütün xırdaçılıqlardan yüksəkdə saxlamağı bacarmalıdır. Mən yenə deyirəm, sənətdə hər kəsin öz yeri var. Heç kəs başqasının yerini tuta bilməz.

Mən Azərbaycan teatrını gənc yaşlarımdan sevmişəm, Abbas Mirzə Şərifzadəni, Ülvi Rəcəbi, Məziyə Davudovanı, Fatma Qədrini, Ələsgər Ələkbərovu, Mirzağa Əliyevi, Sıdqi Ruhullanı, Sona Hacıyevanı və bir çox başqalarını səhnədə görmüşəm. Onların yaratdığı obrazları sevmişəm. Səhnəmizdə böyük ad-san qazanmış sənətkarlarımızın da yaratdığı rollara tamaşa etmişəm. Onların hamısı ilə yaxından tanış olmuşam. Məsələn, mən Sıdqi Ruhulla ilə çox yaxından tanış idim. Bütün bunlar mənim xatirimdədir. Bizim tariximizi, mədəniyyətimizi yaşadanlar bu sənətkarlardır, sizsiniz. Sizin hamınızı qucaqlayıram, hamınıza yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Ümidvaram ki, siz və sonrakı nəsil bizim mədəniyyətimizi daha da irəliyə aparacaqsınız. Sağ olun!

QADINLARIN VƏZİYYƏTİNƏ DAİR IV ÜMUMDÜNYA KONFRANSININ İŞTİRAKÇILARINA

Hörmətli konfrans iştirakçıları!

Azərbaycan xalqı adından qadınların vəziyyətinə həsr olunmuş IV Ümumdünya konfransının iştirakçılarını ürəkdən salamlayıb, konfrans nümayəndələrinin hamısına bərabərlik, inkişaf və sülh naminə fəaliyyətində uğurlar arzulayıram.

Milyondan artıq qaçqını və məcburi köçkünü olan Azərbaycan üçün bu gün ən ümdə vəzifə Ermənistan Respublikasının hərbi təcavüzü nəticəsində doğma evindən-ocağından məhrum olan qaçqın qadın və uşaqların problemlərini həll etməkdən ibarətdir. Pekin konfransı ərəfəsində keçirilmiş geniş miqyaslı "Öz doğma evimə qaytarın məni" siyasi tədbiri, üzərində qadın forumunun simvolu olan bayrağa minlərlə qaçqın qadının imza atması ilə nəticələnmişdir.

Ümidvaram ki, dünya qadınları öz bacıları – Azərbaycan qadınlarına da kömək edəcək, torpaqlarının 20 faizi erməni qəsbkarları tərəfindən zəbt olunmuş Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün müdafiəsində, işğal olunmuş torpaqların Azərbaycana qaytarılmasında öz xidmətlərini göstərəcəklər.

Öz müstəqilliyinə nail olduqdan sonra Azərbaycan digər beynəlxalq sazişlərlə yanaşı, "Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğvi haqqında" sazişə də qoşularaq bir daha demokratik və dünyəvi bir dövlət qurduğunu təsdiq etmişdir.

Bizim ən böyük amalımız qadınlarımızı azad, xoşbəxt, fəal və nikbin, uşaqlarımızı sağlam, gümrah, şən və hər cəhətdən təmin olunmuş görməkdir.

Əminəm ki, sizin bu konfransınız bu amallar uğrunda mübarizənin real yollarını göstərəcək, səmərəli fəaliyyət proqramını müəyyənləşdirəcəkdir.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
4 sentyabr 1995-ci il*

RESPUBLİKA AİLƏ-SAĞLAMLIQ MƏRKƏZİNİN AÇILIŞINDA ÇIXIŞ

29 dekabr 1995-ci il

Hörmətli xanımlar, cənablar! Hörmətli səhiyyə işçiləri!

Bu gün burada Azərbaycan Respublikasının yeni bir səhiyyə ocağının açılışı çox təqdirəlayiq bir haldır. Azərbaycanda səhiyyənin inkişaf etdirilməsi üçün əvvəllər çox işlər görmüşük. Yaradılan böyük səhiyyə mərkəzləri, xəstəxanalar, müalicə ocaqları, tibb mərkəzləri bu gün də xalqımıza xidmət edir. Bunlar xalqımıza, vətəndaşlarımıza tibbi xidmət göstərmək üçün əsas obyektlərdir.

Keçmiş zamanda səhiyyənin, onun maddi-texniki bazasının inkişafı, səhiyyə ocaqlarını ilbəlil müasir avadanlıqla təchiz olunması, bu sahədə çalışanların maddi ehtiyaclarının ödənilməsi üçün imkanlar çox idi. Doğrudur, biz o dövrdə də əldə etdiyimiz nailiyyətlərdən tam razı deyildik. Hesab edirdik ki, bu səviyyə günün tələblərinə və dünya standartlarına tam cavab vermir. Nəinki Azərbaycanda, bütün Sovetlər İttifaqında mövcud olan vəziyyət belə idi.

Mən Moskvada Siyasi Büronun üzvü, Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini olarkən Sovetlər İttifaqı miqyasında bilavasitə səhiyyəyə rəhbərlik edirdim. Ona görə də nəinki Azərbaycanın, o cümlədən bütün Sovetlər İttifaqının səhiyyəsi ilə həm məşğul olurdum, həm də bu sahənin problemlərini çox yaxından bilirdim.

O illər – 1983–85-ci illər, 1990-cı illərə qədər – o vaxt ölkəmizdə, o cümlədən Azərbaycanda səhiyyə indiki dövrə nisbətən nə qədər yüksək səviyyədə olsa da, bu səviyyə də əhalinin tibb yardımı ilə təmin olunması üçün yetərli deyildi. Ona görə də biz bu sahəni daim inkişaf etdirməyə çalışırdıq və çoxlu tədbirlər görüldü. O illərdə səhiyyə bir sosial sahə kimi dövlətin əsas diqqət yetirdiyi sahə idi. Bu sahəyə xeyli vəsait ayrılırdı və biz çalışırdıq ki, xaricdən daha çox avadanlıq alıb gətirək və səhiyyəni inkişaf etdirək. Bu sözlər Azərbaycana da aiddir və respublikamız da bu tədbirlərin nəticəsindən bəhrələnirdi. İndi Azərbaycanda olan bu maddi-texniki imkanlar, bu potensial, o cümlədən kadrlar, elmi potensial və sair – hamısı o illərdə görülmüş işlərin əsasında yaranmışdır. Təs-

süflər olsun ki, ondan sonrakı dövrdə respublikamızda baş vermiş dəyişikliklər, mövcud sosial-iqtisadi böhran nəticəsində səhiyyəyə keçmişdə olduğu kimi vəsait ayırmaq, səhiyyənin tələblərini istənilən qədər yerinə yetirmək mümkün olmur. Bu, həqiqətdir, siz bunu bilirsiniz, hamımız da bilirik. Biz bunu etiraf etməliyik.

Ancaq buna baxmayaraq, Azərbaycanda səhiyyə işçilərinin fəaliyyəti nəticəsində əlimizdə olan maddi-texniki bazadan, yaranmış kadr ehtiyatından istifadə edərək vətəndaşlara, respublikanın əhalisinə tibbi yardım göstərilir. Doğrudur, günün tələblərinə, müasir tələblərə görə, şübhəsiz ki, bu işin nəticələrindən biz razı ola bilmərik. Ancaq qeyd etməliyik ki, imkanlarımız nəyə şərait yaradırsa onun çərçivəsində fəaliyyəti genişləndirmək lazımdır.

Bu gün burada ailə-sağlamlıq mərkəzinin yaranması, qeyd etdiyim kimi, təqdirəlayiq haldır. Çünki indi bizim maddi və maliyyə imkanlarımız çox məhduddur. Belə bir şəraitdə hər bir sahədə, o cümlədən səhiyyə sahəsində təşəbbüskarlıq çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Mövcud imkanlardan daha səmərəli istifadə etmək çox əhəmiyyətlidir. Bu tibb mərkəzinin açılması məhz onu göstərir ki, Səhiyyə Nazirliyi təşəbbüskar işləyir və səhiyyə işçiləri öz üzərlərinə düşən vəzifələri yerinə yetirə bilirlər. Şübhəsiz ki, bu, mühüm addımdır, hətta indiki vəziyyətimizdə də belə addımları çox atmaq olar. Ona görə də mən bu hadisə, yəni Azərbaycanda yeni səhiyyə mərkəzinin yaradılması və istifadəyə verilməsi münasibətilə sizi təbrik edirəm. Eyni zamanda ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bu təşəbbüs, təcrübə geniş yayılacaq və səhiyyə naziri Əli İnsanovun burada qeyd etdiyi kimi, siz bir çox başqa imkanlardan da istifadə edib, belə yeni tibb müəssisələri yaradacaqsınız.

Bu tibb müəssisəsinin, səhiyyə ocağının respublikamız üçün çox əhəmiyyətli olduğu məlumdur. Bu gün burada verilən məlumatlar bu haqda tam təsəvvür yaradır. Ailənin inkişafı, sağlamlığı üçün yeni tədbirlər görülməlidir.

Azərbaycanda belə bir ailə-sağlamlıq mərkəzinin yaradılması zərurətdən doğan çox əhəmiyyətli bir haldır.

Mən arzu edərdim ki, bu böyük binadan, bu yaraşqlı və yaxşı təmir olunmuş binadan, buradakı avadanlıqdan bacarıqla və məqsədyönlü istifadə edilsin, səmərəli istifadə edilsin. Bu gün gördüyünüzdən günbəgün daha da yaxşı olsun, gözəl olsun. Arzu edərdim ki, bu mərkəz həqiqətən Azərbaycanda ailənin sağlamlığına xidmət etsin və biz bu xidmətin nəticələrini görək. Bu problemlər bizim sosial problemlərimizdir. Yəni ailənin

sağlamlığı problemi ümumiyyətlə, cəmiyyət üçün, insan cəmiyyəti üçün, o cümlədən Azərbaycan üçün çox mühüm problemdir. Müasir dövrün insanların sağlamlığı üçün yaratdığı bəzi zərərli meyillərin qarşısının alınmasından ötrü və bizim respublikada həm bugünkü nəslin, həm də gələcək nəslin sağlam, yüksək fiziki və zehni qabiliyyətə malik insanlar kimi yetişməsindən ötrü belə bir mərkəz çox lazımdır.

Mən hesab edirəm ki, bu, indi dünyada gedən proseslərə də uyğundur. 1994-cü ildə Qahirədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının rəhbərliyi altında Beynəlxalq konfrans keçirildi. Konfrans əhalinin inkişafı məsələlərinə həsr olunmuşdu. Bu, mötəbər konfrans idi. Məclisdə Azərbaycan nümayəndə heyəti, o cümlədən mən də iştirak edirdim. Müzakirələr çox maraqlı oldu. Dünyanın bütün ölkələrindən həm dövlət və hökumət başçıları, həm də bu sahədə mütəxəssislər orada çox maraqlı fikirlər irəli sürdülər. Bu konfrans dünyada əhalinin inkişafına aid çox maraqlı qərarlar qəbul etdi.

Bu ilin martında Danimarkanın paytaxtı Kopenhagendə yenə də Birləşmiş Millətlər Təşkilatının təşəbbüsü ilə və rəhbərliyi altında insan inkişafı mövzusunda çox maraqlı bir konfrans keçirildi. Orada da dövlət və hökumət başçıları iştirak edirdilər. Konfransa bütün ölkələrdən mötəbər nümayəndə heyətləri gəlmişdi. Orada biz də, o cümlədən mən də iştirak edirdim. Bu konfranslarda və insanların sağlamlığına dair digər çoxsaylı simpozium və konfranslarda müasir dövrdə insanların sağlamlığı və onların sağlamlığının qorunması tədbirləri ilə bağlı həm elmi, həm də praktiki təkliflər irəli sürüldü.

Buna görə də Azərbaycan öz işlərini dünya elminin və xüsusən səhiyyəsinin, insan problemləri ilə məşğul olan mərkəzlərin irəli sürdüyü fikirlərə və tələblərə müvafiq surətdə qurmalıdır. Burada da Azərbaycanda tibb sahəsində çalışan alimlərin, səhiyyə işçilərinin, Səhiyyə Nazirliyinin üzərinə çox böyük məsuliyyət düşür. Güman edirəm ki, ailə sağlamlığı mərkəzinin yaranması da, açılışı da bu çağırışlara məhz bir cavab kimi qiymətləndirilməlidir. Yaxşı təşəbbüsdür, yaxşı başlanğıcdır. Ancaq bu, yalnız bir təşəbbüs kimi, başlanğıc kimi qalmamalıdır, böyük bir işin başlanğıcı olmalıdır və öz davamını tapmalıdır. Əminəm ki, siz və bu sahədə çalışan məsul şəxslər öz məsuliyyətini dərk edirlər və bu işlərlə ciddi məşğul olacaqlar.

Dünyanın bütün insanların sağlamlığı üçün xas olan amillər var. Eyni zamanda Dünyanın hər bir regionunun iqlim şəraitindən asılı olaraq, yaxud da bəzi genetik xüsusiyyətlərdən asılı olaraq özünəməxsus

problemlər var. Ona görə də Azərbaycanın səhiyyə işçiləri, tibb alimləri gərək həm global problemləri yaxşı bilsinlər, həm də bu problemlərlə əlaqədar ölkəmizdə tədqiqat işləri, profilaktiki işlər, müalicə işləri aparsınlar. Bununla yanaşı Azərbaycanın özünəməxsus xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, insanların sağlamlığı ilə bağlı problemləri də araşdırsınlar. Belə problemlər var.

Bunlardan biri – bizim xalqımızın, millətimizin sağlamlığı üçün, həm fiziki, həm zehni cəhətdən sağlamlığı üçün yaranan problem qohumların bir-biri ilə ailə qurmasıdır. Təəssüf ki, bu, bizim millətimizin, xalqımızın qədimlərdən qalmış ənənəsidir. Biz ənənə və adətlərimizin çoxuna hörmət bəsləyirik, onları inkişaf etdiririk və inkişaf etdirməliyik. Amma o adətlər, o ənənələr insan üçün, cəmiyyət üçün zərərlidirsə biz onlardan xilas olmalıyıq, imtina etməliyik. Bax, bu adət-ənənələrdən biri də keçmişdən bizə miras qalmış, millətimizə xas olan adət qohumların evlənməsi, ailə qurmasıdır. Siz, tibb işçiləri və alimləri bunun həm ailələr üçün, həm də ümumiyyətlə millətimizin gələcəyi üçün nə qədər zərərli olduğunu bilirsiniz. Amma nədənsə bu sahədə ciddi tədbirlər görülmür. Belə bir adət-ənənənin nə qədər zərərli olduğu insanlara çatdırılmır, izah edilmir, bu sahədə lazımi profilaktiki işlər, yəni izahat işləri aparılmır. Məhz bunların nəticəsində, – yəqin ki, siz bu sahədə tədqiqatlar aparmısınız, bilirsiniz, – çox adamlar anadangəlmə şikəst olur, yaxud əqli cəhətdən inkişaf etmir. Belələri yaşasalar da, fiziki cəhətdən çatışmazlıq onları həmişə incidir.

Siz bunları bilirsiniz. Bizim bəzi alimlərimiz vaxtilə bu problemlə məşğul olurdular. Bilmirəm, indi məşğul olurlar, ya yox. Deyirsiniz ki, məşğul olurlar, amma az məşğul olurlar. Bəli, məşğul olurdular. Bu gün isə sizə hətta bunu deməliyəm ki, 70-ci illərdə həmin problem bizi çox narahat etdiyinə görə mən onunla ciddi məşğul oldum. Bundan sonra öyrəndim ki, bu, bizim millətimizin gələcəyi üçün, onun sağlamlığı üçün zərərliyədir. Mən hətta bu barədə bir qərar qəbul etmək istəyirdim ki, qohumların bir-biri ilə evlənməsi qadağan olunsun. Biz bu məsələni müzakirə etdik. O vaxt bizim bəzi rəhbər şəxslər etiraz etdilər ki, bunu millətimiz başa düşməz, çünki bizdə bu ənənələr əsrlər boyu yaşayıb və insanlar buna öyrəniblər.

Təəssüflər olsun ki, o vaxt mən bu tədbirləri həyata keçirə bilmədim. Amma bunun üçün əsaslar var idi. Mən bir neçə alimimizlə söhbət etmişdim, onların elmi əsərləri ilə tanış olmuşdum. Xatırımdadır, o vaxt uşaqların əsəb xəstəliyi ilə əlaqədar bir mərkəz açılmışdı. Mən mərkəzin

açılışına getmişdim. Orada o xəstə uşaqları gördüm, professor Qədirova ilə və bir neçə digər alim ilə söhbət etdim. Bir daha hiss etdim ki, bu, bizim üçün doğrudan da böyük bir sosial problemdir. Onlar mənə dedilər ki, bu uşaqların əksəriyyəti ona görə belə fiziki və əqli vəziyyətdədir ki, onlar bir-birinə qohum olan ata-ananın uşaqlarıdır.

O vaxtlar başqa sahələrdə də tədqiqatlar aparılırdı. Xatirimdədir, mən rəhmətlik akademik Topçubaşovu dəvət edib onunla danışdım. O da bu barədə öz fikirlərini söylədi. O mənada ki, biz xalqımızı doğrudan da belə bir adət-ənənələrdən xilas etməliyik. Mən bir çox alimlərlə görüşüb danışdım.

Bu problem mənə bir vətəndaş kimi, o zaman da respublikanın rəhbəri kimi, xalqına ürəyi yanan adam kimi çox narahat edirdi. Mənim mərhum həyat yoldaşım Zərifə xanım, bildiyiniz kimi, göz xəstəlikləri ilə məşğul olurdu, o sahədə elmi tədqiqatlar aparırdı. Zərifə xanım da elmi tədqiqatının bir hissəsini bu problemə həsr etdi. Onun da tədqiqatlarının nəticəsi belə oldu ki, hətta bir çox göz xəstəlikləri yalnız o adamlarda müşahidə olunur ki, onlar bir-birinə qohum olan adamların uşaqlarıdır. Ona görə də mən çox narahat idim və bu məsələni qaldırdım. Ancaq bunu axıra çatdırı bilmədim.

Bu gün burada ailə sağlamlığımdan söhbət getdi və otaqları, cihaz və aparatları mənə göstərdilər, onlardan hansı ilə hansı xəstəlikləri müayinə edəcəkləri, insanda nə kimi xəstəliklər olduğunu aydınlaşdıracaqları barədə, bu xəstəlikləri necə müalicə edəcəkləri barədə danışdılar. Həmin problem bu gün burada bir daha yadıma düşdü və ona səhiyyə naziri Əli İnsanov da toxundu. Odur ki, mən onun üzərində ətraflı dayanmağa məcburam.

Bir də görürsən, əmioğlu ilə əmiqızı evlənilirlər. Xatirimdədir, 70-ci illərdə biz bu məsələni müzakirə edərkən bizim rəhbər şəxslərdən bir nəfər buna etiraz edərək dedi ki, guya haradasa dinimizdə yazılıbdır ki, əmioğlu ilə əmiqızının kəbini bir yerdə kəsilibdir, bu kəbini Allah kəsibdir.

Xalq arasında belə sözlər ola bilər. Axı, bizim cəmiyyətimiz əsrlər boyu inkişaf edibdir, elə XX əsrin səhiyyəsi də XIX əsrdə, yaxud da XVIII əsrdə olmayıb, orta əsrlərdə isə heç olmayıb. Şübhəsiz ki, tibb sahəsində bizim görkəmli alimlərimiz olubdur. Amma ümumi səhiyyə olmayıb. Ona görə də vaxtilə kim isə bunu bəlkə də deyib və insanlar da buna inanıb ki, əmioğlu ilə əmiqızının kəbini bir yerdə kəsilib. Amma indi biz hər şeyə azərbaycanlı mövqeyindən yanaşmalıyıq. Ona görə də mən hesab edirəm ki, bu, bizim respublikamıza, bizim millətimizə xas

olan bir problemdir. Bu problemə məşğul olmaq lazımdır. Bir daha elmi tədqiqatlar aparmaq gərəkdir, özü də geniş miqyasda. Bax, bu ailə-sağlamlıq mərkəzində bu məsələyə ciddi fikir vermək lazımdır.

Güman edirəm ki, biz bu məsələnin prinsip etibarilə köklü surətdə həll edilməsinə tədricən gəlib çatmalıyıq. Bu, millətimizin gələcəyi üçün çox mühüm problemdir. Bəzi kabinetlərdə mənə izahat verdilər ki, genlərin hansı genlərdən olduğunu aydınlaşdırırlar. Əlbəttə, bunların hamısı lazımdır. Amma məlum həqiqətdir ki, qohumlar bir-biri ilə evlənmə bilməz. Bunun heç vaxt müsbət nəticəsini tapa bilməzsiniz. Heç vaxt. Bəlkə də bu, bəzi hallarda mənfi nəticə vermir, amma əksər hallarda mənfi nəticə verir.

Mənim xatirimdədir, o vaxtlar bizimlə bərabər rəhbər vəzifədə işləyən bir-iki adamın da atası və anası əmioğlu-əmiqızı olublar. Bu, mən həmin məsələ ilə məşğul olduğdan sonra üzə çıxdı. Onlar tez-tez xəstələ-nirdi və elə xəstəlikləri də var idi ki, onlar bunlardan heç xilas ola da bilməzdilər. Sonra onlardan biri mənə dedi ki, görünür, xəstəliyimin səbəbi elə budur – atamla anam əmiuşağıdırlar. Bu, həqiqətdir. Bir bu deyil, respublikamıza, regionumuza xas olan başqa amillər də var ki, bunlar millətimizin daha da sağlam olmasına mane olur. Bunları araşdırmaq, meydana çıxarmaq və həmin hallarla mübarizə aparmaq lazımdır. Güman edirəm ki, təkcə bu mərkəzin köməyi ilə yox, o, sadəcə olaraq praktiki xarakter daşıyır, burada bizim tibb sahəsində işləyən bir sıra alimlərimizin iştirak etdiyini gördüyüm üçün fürsətdən istifadə edərək bu çox mühüm elmi, sosial problemi ortaya atıram.

Məlumat verildi ki, mərkəz təsərrüfat hesabı üsulu ilə işləyəcəkdir. Bu, çox yaxşıdır, çünki, sizə açıq deyim, vəsait çatışmadığından səhiyyənin tələblərini ödəyə bilmirik. Səhiyyədə təsərrüfat hesabı üsulu inkişaf etməlidir. Bu o demək deyil ki, pulsuz tibb xidməti ləğv olunacaqdır, yox. Ən inkişaf etmiş, ödənişli, pullu səhiyyə xidmətinin geniş yer tutduğu ölkələrdə də əhalinin imkansız hissəsinə pulsuz tibbi xidmət var. Bu sahəni saxlamaq, yaşatmaq, bütün imkanlarımızdan istifadə edib işlətmək lazımdır. Amma eyni zamanda təsərrüfat hesablı səhiyyə idarələrinin işləməsi məsələsi ilə ciddi məşğul olmaq lazımdır. Ona görə də bu mərkəzin təsərrüfat hesabı üsulu ilə işləyəcəyi barədə verilən məlumatı məmnuniyyətlə qəbul edir və güman edirəm, çalışacağımız ki, bu, öz nəticəsini versin, həm iqtisadi nöqteyi-nəzərdən, həm də, şübhəsiz, mərkəzin əsas məqsədini – insanların, ailənin sağlamlığının qorunması məqsədini yerinə yetirmək nöqteyi-nəzərindən öz nəticəsini versin.

Ümumiyyətlə, səhiyyə sahəsində ciddi islahatlar keçirilməlidir. Bilirsiniz ki, biz keçid dövrünü yaşayırıq, həm ictimai-siyasi, həm də iqtisadi sahədə islahatlar keçiririk. Əsas yolumuz da bu islahatlar vasitəsilə quruluşumuzu daha da təkmilləşdirməkdən ibarətdir. Ona görə də səhiyyə sahəsində də ciddi islahatlar aparılmalıdır. Bu baxımdan bəzi xarici ölkələrin nüfuzlu, tanınmış səhiyyə, tibb mərkəzləri ilə müştərək iş görmək, həm onların təcrübəsindən, həm də avadanlığından, vəsaitlərindən istifadə edərək Azərbaycanda ayrı-ayrı tibb müəssisələrini inkişaf etdirmək yolu, hesab edirəm ki, indiki tələblərə uyğun yoldur. Güman edirəm, siz bu yolla gedəcəksiniz və bu barədə lazımi tədbirlər görəcəksiniz.

Şübhəsiz ki, bütün bu islahatları keçirmək üçün gərək bir şey nəzərdən qaçırılmasın: səhiyyə cəmiyyətimizin müqəddəs sahələrindən biridir. Səhiyyə sahəsində çalışan, öz həyatlarını tibb xidmətinə həsr edən insanlar çox şərəfli adamlardır. Onların hər biri çalışmalıdır ki, bu şərəfli adı daim yüksəklərə qaldırsın. Həkim adı, şəfqət bacısı adı şərəfli addır. Bu adı, onun mənəvi məzmununu qoruyub saxlamaq lazımdır. Bu barədə keçmiş illərdə də bizim söhbətlərimiz olubdur. Çünki bu şərəfli adı ləkləyənlər keçmişdə də olub, bu gün daha da çoxdur. Belə bir müqəddəs sahədə çirkin işlər görənlər, təəssüf ki, bu gün də çoxdur. Bu, bizi narahat edir, cəmiyyətimizi, insanları, dövləti narahat edir. Belə mənfi halları aradan qaldırmaq, bunlarla mübarizə aparmaq lazımdır. Səhiyyə işçiləri daim nəzərə almalıdırlar ki, xalq həmişə səhiyyəni müqəddəs bir sahə kimi qiymətləndirir. İnsanın sağlamlığını qorumaq, yaxud xəstəni xəstəlikdən xilas etmək, insanı fiziki əzablardan xilas etmək böyük xeyirxah işdir, böyük mənəvi işdir. Ona görə gərək səhiyyə işçiləri də buna uyğun olaraq öz şərəfli adlarını saxlasınlar, öz hörmətlərini saxlasınlar. Arzu edirəm ki, bu prinsiplər heç vaxt unudulmasın. İndi səhiyyədə islahatlar aparanda da, səhiyyəni təsərrüfat hesabına keçirəndə də, səhiyyədə iqtisadi məsələləri həll edəndə də gərək səhiyyənin ən yüksək vəzifəsini heç vaxt unutmasınlar.

Təsadüfi deyil ki, dünyada heç bir sahənin işçiləri üçün səhiyyə işçilərinin Hippokrat andı kimi andı yoxdur. Heç bir sahədə and yoxdur. Orduya gedən sədaqətlə xidmət etmək üçün and içir, başqa hərbi işdə xidmət edən and içir. Başqa sahələrdə isə heç kəs and içmir. Amma Hippokratın qədim dövrdən bizə qalan andı məhz səhiyyə işçiləri üçündür, həkimlik peşəsini seçənlər üçündür. Bu andı, ənənəni heç vaxt unutmaq lazım deyildir. Xüsusən indiki dövrdə bu prinsiplərin daha çox əhəmiyyəti var. Fərsətdən istifadə edib bunu da sizə çatdırmaq istəyirəm.

Bugünkü hadisə münasibətilə sizi bir daha təbrik edirəm. Səhiyyə işçilərinə daim hörmət və ehtiram göstərdiyimi bildirirəm. Dövlət tərəfindən, şəxsən mənim tərəfimdən bütün imkanlardan istifadə edilərək səhiyyəyə bundan sonra da diqqət, qayğı göstəriləcəkdir. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bu qayğıya, diqqətə görə də səhiyyə işçiləri öz üzərlərinə düşən vəzifələri şərəflə yerinə yetirəcəklər.

Hamınızı, sizin simanızda bütün səhiyyə işçilərini üzümüze gələn Yeni il münasibətilə təbrik edirəm, sizə səadət, cansağlığı və bütün işlərinizdə uğurlar diləyirəm. Sağ olun!

DÜNYA AZƏRBAYCANLILARININ HƏMRƏYLİK GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT

Hörmətli soydaşlarımız!
Əziz azərbaycanlılar!

Dekabrın 31-i – Dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günü münasibətilə hamınızı ürəkdən salamlayır, sizə ən xoş arzularımı yetirirəm.

Artıq beşinci ildir ki, Azərbaycan xalqı on illərlə həsrətini çəkdiyi, uğrunda ardıcıl mübarizə apardığı tarixi haqqına – milli müstəqilliyinə qovuşmuşdur. Müstəqilliyə aparan yol hamar olmamış, xalqımız tarixin müxtəlif keşməkeşli mərhələlərindən keçərək bir çox ağır sınaqlarla qarşılaşmışdır. Lakin Azərbaycan azadlıq, suverenlik uğrunda mübarizə əzmini həmişə qoruyub saxlamış, bu yolda böyük məhrumiyyətlərə düşər olsa da, qurbanlar versə də mətin iradəsi sarsılmamışdır.

Öz taleyinin sahibi olmuş xalqımız hüquqi, demokratik dövlət quruculuğu yolundadır və əmin ola bilərsiniz ki, heç bir qüvvə onu bu yoldan döndərə bilməyəcəkdir. Azərbaycan Respublikası dünya birliyinin tam və bərabərhüquqlu üzvü kimi müstəqil daxili və xarici siyasət yeridir.

Bu gün Azərbaycanın müstəqilliyə qovuşmasında yaxın-uzaq xaricdə yaşayan soydaşlarımızın da diqqətəlayiq xidmətləri vardır. Harada yaşamasından asılı olmayaraq, öz ənənələrinə sadıq qalan, milli-mənəvi köklərinə bağlı olan vətənpərvər soydaşlarımız tarixi Vətənə – Azərbaycana müqəddəs övladlıq borcunu ləyaqətlə yerinə yetirir, Azərbaycan həqiqətinin, xalqımızın haqq səsinin dünyaya obyektiv çatdırılmasında ardıcıl fəaliyyət göstərir, dərdimizə, sevincimizə şərik olurlar. Məhz bu mənəvi birlik və milli həmrəylik dövlət müstəqilliyimizin daha da möhkəmləndirilməsinə və bu yolda yeni uğurlar qazanılmasına xidmət edir.

Bu əlamətdar gündə sizi bir daha əmin etmək istəyirəm ki, Dünyanın müxtəlif guşələrində yaşayan bütün soydaşlarımızın mənəvi Vətəni olan Azərbaycanın qapıları öz övladlarının üzünə həmişə açıqdır.

YENİ İL MÜNASİBƏTİLƏ BAKI ŞƏHƏRİNDƏKİ UŞAQ EVLƏRİNDƏ VƏ İNTERNAT MƏKTƏBLƏRDƏ TƏRBİYƏ ALAN UŞAQLARLA GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

*Şəhriyar adına Mədəniyyət Mərkəzi
31 dekabr 1995-ci il*

Əziz balalar! Sizin hamınızı üzümüzdə gələn Yeni il, 1996-cı il münasibətilə təbrik edir, sizə cansağlığı arzulayıram. Bu gün sizi belə gözəl əhval-ruhiyyədə görəndə, gözəl özfəaliyyət yaradıcılığınızı görəndə, əl işlərinizi, çəkdiyiniz şəkilləri görəndə, düzəltdiyiniz oyuncaqları görəndə həddindən artıq sevindim. Bizim balalarımız istedadlıdır, çox böyük həvəslə yaşayırlar. Bu, bizim fəxrimizdir. Sizi bu gün belə mühitdə, bu gözəl şəraitdə görəndə, bir el sözü var, – ürəyim dağa dönür. Məni nə qədər sevindiriniz. Bu günlərdə bəlkə də məni ən çox sevindirən hal sizinlə görüşməyimdirlər.

Ümumiyyətlə, uşaqları görəndə hər bir yaşlı insan, yaxud ata-ana, valideyn sevinir. Çünki uşaqlar bizim sevincimizdir, həyatımızın mənasıdır, uşaqlar bizim gələcəyimizdir. Uşaqlar həyatımızı şənəndirən, bəzəyən, gözəlləşdirən doğma övladlarımızdır. Hər bir insan üçün dünyada uşaqlardan istəklilə heç bir şey ola bilməz. Mən də həyatımda daim uşaqları sevmişəm, öz balalarımı da sevirəm. Amma sizin hamınız mənim bələmsiniz. Sizi öz balam kimi sevirəm və sizi öz balam hesab edirəm.

Siz burada dəfələrlə mənə müraciət edərək "Heydər baba" dediniz. Mən bununla fəxr edirəm. Mənim, deməli, Azərbaycan dövlətinin bu qədər gözəl övladları var və onlar üç yaşında, dörd, beş, altı yaşında belə istedadla malikdirlər. O şeirələri ki, siz deyirsiniz, gənclərin də çoxu deyə bilməz. Siz ki, belə gözəl rəqs edirsiniz, bunu çoxları edə bilməz. O mahnıları ki, siz oxuyursunuz, onları çoxları oxuya bilməz. Bu, sizin nə qədər istedadlı olduğunuzu göstərir və hər birinizin uşaq vaxtından özünü ifadə etmək iradəni göstərir. Siz özünü ifadə edirsiniz, bu, çox sevindirici haldır. Mən bununla fəxr edirəm, sevinirəm və hamınızı bağrıma basıram, öpürəm. Hər biriniz mənim üçün əzizsiniz, doğmasınız. Bu uşaqlıq dövrünüzdə hər birinizə şən, sağlam, firavan həyat arzulayıram. Çalışacağam əlimdən gələni edim ki, sizin həyatınız daim şən, xoşbəxt, firavan olsun.

AZƏRBAYCAN XALQINA YENİ İL TƏBRİKİ

31 dekabr 1995-ci il

Hörmətli həmvətənlər!

Əziz bacılar, qardaşlar, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları!

Sizi qarşıdan gələn 1996-cı il – Yeni il münasibətilə təbrik edirəm, sizə cansağlığı, səadət, işlərinizdə uğurlar diləyirəm.

Biz 1995-ci ilin son dəqiqələrini yaşayırıq. 1995-ci il Azərbaycan Respublikasının, xalqımızın həyatında böyük nailiyyətlər ili, əlamətdar hadisələr ili kimi tariximizə artıq daxil olubdur. 1995-ci ilin ən böyük nailiyyəti ondan ibarətdir ki, Azərbaycan xalqı öz dövlət müstəqilliyini daha da möhkəmləndirdi, Azərbaycan Respublikası müstəqil dövlət kimi yeni bir il başa vurdu.

1995-ci ildə biz uzun illər arzusunda olduğumuz müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk konstitusiyasını qəbul etdik. Bu, tarixi hadisədir. Azərbaycan dövlət müstəqilliyinin dördüncü ilini müstəqil dövlətin konstitusiyası ilə başa vurdu. Biz ilk dəfə müstəqil Azərbaycanın demokratik parlamentini seçdik və parlament artıq formalaşmış fəaliyyət göstərir. Azərbaycanın ilk demokratik konstitusiyasının qəbul olunması, ölkəmizin ilk demokratik parlamentinin seçilməsi Azərbaycanda demokratiyanın inkişafında böyük bir mərhələdir və müstəqil Azərbaycanın gələcəyi üçün yaxşı əsaslar yaradır. Müstəqil Azərbaycan bir daha dünyaya nümayiş etdirdi ki, xalqımız tutduğu yol ilə əzmlə gedir, Azərbaycanda demokratik hüquqi dövlət qurulur, demokratik vətəndaş cəmiyyəti yaranır, demokratiyanın bütün tələbləri respublikamızda bərqərar olub və bunların gələcəkdə də inkişaf etməsi, insanların sərbəst, azad yaşaması üçün, – onların haqlarının qorunması üçün və hər bir vətəndaşın öz istəyini, arzusunu sərbəst yerinə yetirməsi üçün lazımı şərait yaranıbdır.

Azərbaycanın konstitusiyasının qəbul olunması və ilk demokratik parlamentin seçilməsi respublikamızın həyatında dörd il gedən çətin, ağır ictimai-siyasi proseslərin sona çatdığını göstərir. Bu proseslər Azərbaycanda müstəqil dövlətin yaşaması üçün çox çətinliklər yaratmışdı. Ona görə də bunların hamısının nizama salınması və nəhayət,

konstitusiyanın qəbul olunması Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin daimi, əbədi olmasını bir daha dünyaya sübut etdi. Biz 1995-ci ili sona çatdıraraq böyük məmnuniyyət hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi qorundu, saxlanıldı və onun əbədi olması üçün, Azərbaycan xalqının əbədi olaraq milli azadlıq şəraitində yaşaması üçün yaxşı şərait əldə edilib.

**ƏMƏKDAR ELM XADİMİ
SARA XANIM AŞURBƏYLYƏ**

Hörmətli Sara xanım!

Sizi – Azərbaycanın görkəmli tarixçi alimini, anadan olmağınızın 90 illiyi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Xalqımız sizi bütün həyatını Azərbaycanda tarix elminin inkişafına həsr etmiş fədakar alim kimi tanıyır. Uzun illər apardığınız gərgin elmi axtarışların məhsulu olan, Azərbaycanın orta əsrlər tarixinə həsr olunmuş sanballı əsərləriniz sizə şöhrət gətirmişdir. Sizin tarixi həqiqətlərə istinad edən fundamental elmi tədqiqatlarınız Azərbaycan elminə sədaqət-lə xidmətin parlaq nümunəsidir.

Əminəm ki, siz özündə milli və ümumbəşəri dəyərləri cəmləşdirən əsl Azərbaycan ziyalı kimi nadir istedad və qabiliyyətiniz, fədakarlıq və təvazökarlığınızla yeni nəsillərə həmişə örnək olacaqsınız.

Əziz Sara xanım!

Sizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür, yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
26 yanvar 1996-cı il*

**BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜNƏ HƏSR OLUNMUŞ
TƏNTƏNƏLİ GECƏDƏ TƏBRİK SÖZÜ**

*Rəşid Behbudov adına Dövlət Mahnı Teatrı
7 mart 1996-cı il*

Əziz, hörmətli qadınlar!

Sizi və sizin simanızda bütün Azərbaycan qadınlarını bayram münasibətilə – Qadınlar günü münasibətilə təbrik edirəm. Sizin hamınıza və ayrılıqda hər birinizə cansağlığı, xoşbəxtlik, səadət arzulayıram.

Qadınlar müstəqil Azərbaycan Respublikasının, Azərbaycan vətəndaşlarının, xalqımızın böyük bir hissəsini təşkil edir. Qadınlar dövlətimizin, dövlətçiliyimizin, müstəqilliyimizin, bu günümüzün, gələcəyimizin dayəğıdır. Ona görə qadınların bayramını həm kişilər, həm qadınlar, bütün cəmiyyətimiz birlikdə bir əziz bayram kimi qeyd edir. Mən də bu hisslərlə, bu duyğularla sizin yanınıza gəlmişəm. Bu bayramı bu axşam sizinlə bir yerdə keçirmək məqsədi ilə buraya gəlmişəm.

Mən sizə və sizin simanızda bütün Azərbaycan qadınlarına təşəkkür edirəm. Qəhrəmanlığınıza görə, dözümlülüyünüzə görə, ölkəmizə, millətimizə, dövlətimizə sədaqətinizə görə və xüsusən Azərbaycanın son illərdəki ağır anlarında, dövrlərində dövlətçiliyimizə, bir prezident kimi şəxsən mənə dayaq olduğunuza görə sizə təşəkkür edirəm. Çox sağ olun, sizə xoşbəxtlik, cansağlığı arzulayıram.

ŞƏHİD UŞAQLARI VƏ KİMSƏSİZ UŞAQLAR ÜÇÜN TƏŞKİL OLUNMUŞ NOVRUZ ŞƏNLİYİNDƏ ÇIXIŞ

*"Gülüstən" Sarayı
20 mart 1996-cı il*

Əziz balalar – qızlar, oğlanlar, uşaqlar, bizim övladlarımız!

Mən sizi bu gün, bizim milli bayramımız – Novruz bayramı günü ürəkdən təbrik edirəm. Sizə və bütün Azərbaycan uşaqlarına, gənclərinə, qızlarına, oğlanlarına bayram salamımı yetirir, hamınıza şən həyat, sağlamlıq, xoşbəxtlik və böyük gələcək arzulayıram.

Novruz bayramı xalqımızın əsrlərdən-əslərə keçmiş, ulu babalarımızdan bizə vəsiyyət edilmiş, gəlib çatmış əziz milli bayramıdır. Son illər biz bu bayramı yüksək səviyyədə keçiririk. Doğrudur, respublikamızdakı ağır vəziyyətə görə bəzən bu bayram dərd-qəmlə bir yerdə olur. Ancaq xalqımız bayram edir, şənlənir, sevinir. Bizim hər birimizin ən böyük sevinci, ən çox istədiyimiz – balalarımız, uşaqlarımız, gənclərimizdir, əziz balalar, əziz övladlar, sizlərsiniz. Mən sizin hamınızı qucaqlayıram, öpürəm, bağrıma basıram. Bu gün burada sizinlə bir yerdə olmağımdan çox şadam və bu bayram şənliyini həyatımda olan şənliklərin hamısından üstün tuturam.

Sizin çoxunuz atanızı, ananızı itirmisiniz, çoxlarınızın atası Vətənimizi, torpağımızı, müstəqil Azərbaycanı müdafiə edərkən şəhid olub, canını qurban verib, qəhrəmanlıq nümunələri göstərüb, həyatı qəhrəman kimi tərk edibdir. Ancaq onlar sizin də, bizim də, bütün Azərbaycan xalqının qəlbində qəhrəman kimi yaşayırlar. Onlar həyatdan getməyiblər, bizimlədir, qəlbimizdədir. Onlar bu gün bu salondadırlar, sizin şən, xoşbəxt gününüzü görüb daha da sevinirlər. Ona görə də siz özünüzü heç də valideynsiz hesab etməyin. Sizin valideynləriniz var. Müstəqil Azərbaycan dövləti sizin valideyninizdir. Sizin valideyniniz Azərbaycan torpağıdır, Vətənimizdir, müstəqil Azərbaycan dövləti və onun prezidenti-dir. Siz buna arxayın ola bilərsiniz.

BEYNƏLXALQ UŞAQ İNCƏSƏNƏT MUZEYİNDƏ ÇIXIŞ

*Oslo
24 aprel 1996-cı il*

Hörmətli xanımlar, cənablar!

Mən və mənə müşayiət edən nümayəndə heyətinin üzvləri Norveçin Oslo şəhərində yaradılmış belə bir qeyri-adi muzeylə tanış olmaqdan çox məmnunuq. Bu muzeyin ən üstün xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, o, uşaqlara – insanların, cəmiyyətin gələcəyinə, uşaqların öz istedadlarını ifadə edib yaratdıqları rəsmlərin nümayiş etdirilməsinə həsr olunubdur. Uşaqlara qayğı, onlar haqqında daim düşünmək, onlara qayğı göstərmək yüksək mənəviyyətin, mədəniyyətin əlamətləridir. Norveç yüksək mədəniyyətə, mənəviyyətə malik bir ölkədir. Bu ölkənin vətəndaşları, Norveç xalqı həqiqətən yüksək mədəniyyət sahibləridir. Ona görə də Norveçdə belə bir muzeyin olması bir tərəfdən təbii, digər tərəfdən çox fərəhləndirici bir haldır.

Mən əvvəlcə, bu muzeyi yaradanlara, yaşadanlara və onu belə gözəl səviyyədə saxlayanların hamısına hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Onlara xeyirxah işlərində gələcəkdə də uğurlar diləyirəm. Muzeydə Azərbaycan uşaqlarının rəsmlərinin, əl işlərinin nümayiş etdirilməsi bu muzeyin və Norveçin Azərbaycana olan dostluq münasibətinin təzahürüdür. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm. Məni ən çox heyran edən, coşduran, sevindirən hal ondan ibarətdir ki, bu muzeydə məhz Azərbaycanda yerlərindən-yurdlarından didərgin düşmüş, Ermənistanın təcavüzü nəticəsində çox əzab-əziyyətlər çəkmiş qaçqın uşaqların rəsmləri nümayiş etdirilir. Bu, çox əlamətdar bir haldır. Demək istəyirəm ki, bu muzeydə belə rəsmlərin olması hər bir azərbaycanlının hisslərinin çox incə yerlərinə toxunur.

Norveçin Qaçqınlara Yardım Şurasının bu sahədə fəaliyyətini mən yüksək qiymətləndirirəm. Azərbaycanlı uşaqların əsrlərinin gətirilib burada göstərilməsi sahəsindəki xidmətlərinə görə "Statoyl" şirkətinə, bu muzeyin rəhbərlərinə və Norveç Qaçqınlara Yardım Şurasına təşəkkürümü bildirirəm.

AZƏRBAYCANIN XALQ ARTİSTİ SOFİYA XANIM HÜSEYNOVAYA

Hörmətli Sofiya xanım!

Sizi – Azərbaycan teatr sənətinin görkəmli nümayəndəsini anadan olmağınızın 70 illiyi münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Siz böyük tarixə və zəngin ənənələrə malik olan Naxçıvan Dövlət Dram Teatrındakı yarıməsrlilik fəaliyyətiniz dövründə çoxlu klassik və müasir səhnə surətləri yaratmış, öz fitri istedadınızla onlara uzun ömür bəxş etmiş xoşbəxt sənətkarlardansınız. Yaddaşlara həkk olunmuş qəhrəmanlarınız tamaşaçıların dərin hörmət və məhəbbətini qazanmışdır.

Sizin səhnə həyatınız yeni nəsillər üçün əsl vətənpərvərlik, sənətə sədaqət və fədakarlıq nümunəsi olmuşdur. Əminəm ki, bundan sonra da yüksək mədəniyyətli insan xarakterləri yaratmaq yolunda əlinizdən gələni əsirgəməyəcək və sənətinizə vurğun olan tamaşaçıları sevindirəcəksiniz.

Yubileyiniz münasibətilə sizi salamlayır, sizə möhkəm cansağlığı və xoşbəxtlik, işinizdə uğurlar arzulayıram.

***Heydər ƏLİYEV,**
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
7 may 1996-cı il*

MİLLİ BAYRAM – RESPUBLİKA GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ TƏNTƏNƏLİ YİĞİNCAQDA NİTQ

*Respublika Sarayı
26 may 1996-cı il*

Əziz həmvətənlər, bacılar və qardaşlar!

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Sizi, bütün Azərbaycan xalqını, vətəndaşlarını milli bayramımız – Respublika günü münasibətilə təbrik edirəm.

1918-ci il mayın 28-də ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin yaranması dünyaya bəyan edildi. Azərbaycan xalqının tarixində böyük və əlamətdar bir hadisə baş verdi. Azərbaycan xalqı öz milli azadlığını, müstəqilliyini əldə etməyə başladı.

İlk demokratik cümhuriyyətin elan edilməsi o zaman Azərbaycana qarşı xaricdən və daxili düşmənlər tərəfindən olan təcavüzlər və o dövrdəki qarmaqarıışıqlar, xalqımızın həyatının gərgin bir şəraitində olmuşdur. Buna görə də ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin, onun hökumətinin fəaliyyəti ağır və çətin bir şəraitdə keçmişdir. 1918-ci ilin sentyabr ayında ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin hökuməti Gəncədən paytaxtımız Bakıya gəlməyə nail olmuş və öz fəaliyyətini davam etdirmişdir.

Müsəlman Şərqində ilk demokratik cümhuriyyətin məhz Azərbaycan torpağında yaranması xalqımızın o dövrdə və o illər ərəfəsində – XIX əsrin sonunda və XX əsrin əvvəllərində milli müstəqillik, azadlıq duyğuları ilə yaşaması ilə bağlıdır. O illərdə xalqımızın qabaqcıl şəxsiyyətləri, mütəfəkkir adamları, ziyalıları xalqımızda milli azadlıq, milli müstəqillik duyğularını gücləndirmiş, milli dirçəliş, milli oyanış əhval-ruhiyyəsini yaymış və bunların hamısı məntiqi olaraq Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin yaranmasına gətirib çıxarmışdır.

Dünyada o zaman gedən proseslər – Birinci dünya müharibəsində Rusiyanın məğlubiyyəti və Avropada ümumiyyətlə, dünyada baş vermiş dəyişikliklər – bunlar hamısı Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əldə etməsinə, demokratik cümhuriyyət qurmasına şərait yaratmışdır.

**UŞAQLARI BEYNƏLXALQ MÜDAFİƏ GÜNÜ
MÜNASİBƏTİLƏ UŞAQ MUSIQI FESTİVALI
QALİBLƏRİNİN YEKUN KONSERTİNDƏ ÇIXIŞ**

*Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrı
1 iyun 1996-cı il*

Əziz uşaqlar, əziz balalar!

Uşaqları Beynəlxalq Müdafiə günü münasibətilə sizi, bütün Azərbaycan uşaqlarını, bütün dünya uşaqlarını ürəkdən təbrik edirəm.

Uşaqlar bizim sevincimiz, xoşbəxtliyimiz, cəmiyyətin gələcəyidir. Uşaqlar hər bir insanın mənəviyyatıdır. Ona görə də dünyada, hər bir insanpərvər cəmiyyətdə uşaqlara daim xüsusi qayğı, xüsusi diqqət göstərilir. Uşaqlar daim qayğı altında olmalıdır, onları qorumaq, müdafiə etmək, böyütmək, insan cəmiyyətinin fəal iştirakçısı, fəal üzvü etmək lazımdır. Ona görə də dünyada Uşaqların Beynəlxalq Müdafiə günü təsis olunubdur. Bu bayram Dünyanın hər yerində, hər bir ölkədə qeyd edilir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında biz bu günü, bu bayramı xüsusi qeyd edirik. Çünki Azərbaycan xalqının milli ənənələrindən biri də ondan ibarətdir ki, uşağa diqqət, qayğı həmişə hər bir ailənin, hər bir insanın əsas vəzifəsi, mənəviyyatımızın əsas hissəsi olubdur. Təsədüfi deyil ki, əsrlərdən-əslərə Azərbaycanda insanlar istəyiblər ki, onların çox uşağı olsun, ailələr çoxuşaqlı olublar. Ata-analar uşaqlarını qorumağı, saxlamağı, böyüdüb tərbiyə etməyi öz həyatının mənası və məqsədi hesab ediblər. Bu, əcdadlarımızdan, ulu babalarımızdan bizə qalan ənənələr nəsihətdir, irsdir. Biz də bu ənənəyə sadıq. Bizim borcumuz bu ənənələri dərinləşdirmək, genişləndirmək, daha da inkişaf etdirməkdən ibarətdir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının, dövlətimizin qayğıları çoxdur. Ancaq Azərbaycanın prezidenti kimi mən bu gün bəyan edirəm ki, uşaqlara, körpələrə olan qayğı bütün qayğılardan üstündür. Bu, bizim müqəddəs borcumuzdur.

XALQ RƏSSAMI MARAL XANIM RƏHMANZADƏYƏ

Hörmətli Maral xanım!

Sizi – Azərbaycanın ilk professional qadın rəssamını, təsviri incəsənətimizin görkəmli nümayəndəsini anadan olmağınızın 80 illiyi münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Xalqımız sizi bütün həyatını respublikamızda rəngkarlıq və qrafika sənətinin inkişafına həsr etmiş fədakar incəsənət xadimi kimi tanıyır. Uzun illər ərzində gərgin zəhmətinizin məhsulu olan, Azərbaycan xalqının həyatım özündə əks etdirən dolğun əsərləriniz sizə şöhrət gətirmişdir.

Sizin Laçın və Naxçıvanın, Lənkəranın və Qubanın gözəlliklərinə həsr etdiyiniz tablolar Azərbaycann füsunkar təbiətini əks etdirərək gənc nəslin Vətənə məhəbbət ruhunda tərbiyəsinə xidmət etmişdir. Sizə xas olan incəliklə yaratdığınız qadın obrazları isə xüsusi diqqətə layiqdir.

Əziz Maral xanım!

Sizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür, yaradıcılığımızda yeni-yeni uğurlar diləyirəm.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
22 iyul 1996-cı il*

**XALQ RƏSSAMI MARAL RƏHMANZADƏNİN
ƏSƏRLƏRİNDƏN İBARƏT YUBİLEY SƏRGİSİNİN
AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ**

*R. Mustafayev adına Azərbaycan
Dövlət İncəsənət Muzeyi
3 avqust 1996-cı il*

Maral xanım öz sözünü rəssamlıq əsərləri ilə deyir. Biri danışmaq, biri oxumaq-çalmaq, biri də rəsm çəkmək ustasıdır. Bu da təbiidir. Mən sizi bir daha təbrik edirəm. Yubileyiniz münasibətilə mən sizi təbrik etmişəm, təbrik məktubu göndərmişəm. Mənim fərmanımla siz Azərbaycanın yüksək mükafatı olan "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilmisiniz. Sizə cansağlığı arzulayır və bir daha qeyd edirəm ki, həyatınız boyu yaratdığınız əsərlər Azərbaycan təsviri sənətinin zənginləşməsində və Azərbaycan mədəniyyətinin, incəsənətinin inkişafında böyük rol oynayıb. Bu minnətdarlığın ifadəsi olaraq mən sizin yubiley sərginizin açılışına gəlmişəm. Yubileyiniz, sizə verilən yüksək dövlət mükafatı münasibətilə və bu gözəl sərginizin açılışı münasibətilə sizi təbrik edirəm. Əminəm ki, Azərbaycan vətəndaşları sizin sərginizə çox böyük həvəslə gələcək, əsərlərinizi bir daha görəcək və bunlardan estetik zövq alacaq, mənəviyyatca yüksələcəklər. Siz bundan sonra da xalqımızın mənəvi-estetik tərbiyəsində öz xidmətlərinizi göstərəcəksiniz. Sizə bir daha cansağlığı, xoşbəxtlik, yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Sağ olun.

**UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ
RADIO GÜNÜ, HABELƏ YUNİSEF-in 50 İLLİYİ
MÜNASİBƏTİLƏ "UŞAQLAR DÜNYANIN SEVİNCİDİR"
ŞƏNLİK MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ**

*Bakı, Teleteatr
15 dekabr 1996-cı il*

Əziz uşaqlar, əziz balalar, əziz övladlarımız!

Mən sizin hamınızı və televiziya vasitəsilə Azərbaycan Respublikasının bütün uşaqlarını, müstəqil Azərbaycanın bütün övladlarını salamlayır, hamınızı Beynəlxalq Uşaq günü münasibətilə, beynəlxalq uşaq təşkilatının – YUNİSEF-in 50 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Bu gün sizin aranızda olmaqdan çox məmnunam: siz bizim Azərbaycanın əziz uşaqları, əziz övladlarısınız. Azərbaycanın gəncləri Azərbaycanın gələcəyidir. Doğma Vətən – Azərbaycan, doğma ölkə, müstəqil Azərbaycanın dövləti sizin gələcəyiniz üçün çox işlər görür. Siz Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk illərində oxumağa başlamısınız, təhsil alırsınız, Azərbaycanın gözəl gələcəyini görmək imkanınız var. Ona görə də siz bizim, Azərbaycanın xoşbəxt balalarıdır. Oxumağınız, təhsil almağınız, həyatda yaşamaq, işləmək, cəmiyyətdə özünüzü göstərmək üçün hazırlaşmağınız sizin əsas vəzifənizdir.

Mən çox məmnunam ki, son illər xalqımız sülh, əmin-amanlıq şəraitində yaşayır. Sizə təhsil almaq, istedadınızı inkişaf etdirmək, özünüzü gələcəyə hazırlamaq üçün daha da əlverişli şərait yaranıb. Bu sülh, əmin-amanlıq şəraiti, respublikamızın həyat tərzinin gündən-günə yaxşılaşması sizin hər birinizə gözəl imkanlar yaradır. Mən sizi şən, xoşbəxt, oxuyan-oyunayan, çalan-şənlənən görürəm. Bu, məni həddindən artıq sevindirir və əminəm ki, bu gün Azərbaycanda televiziya ekranlarının qarşısında oturan analarınız, atalarınız, bacılarınız, qardaşlarınız və sizin kimi uşaqlar bu şənliyə, şən əhval-ruhiyyənizi, istedadınızı nümayiş etdirməyinizə çox sevinirlər, sizi alqışlayır, şən mahnılarınızdan, rəqslərinizdən, şən əhval-ruhiyyənizdən ilham alırlar.

XALQ ARTİSTİ ZEYNƏB XANIM XANLAROVAYA

Hörmətli Zeynəb xanım!

Sizi – milli musiqi sənətimizin görkəmli xadimini, Azərbaycan incəsənətinin parlaq nümayəndəsini yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Xalq mahnıları, muğam və müasir musiqini özündə birləşdirən tükənməz sənətinizi xalqımız yüksək qiymətləndirir. Sizin bənzəri olmayan ifaçılıq ustalığınız, bəstələdiyiniz tərəvətli və gözəl mahnılar Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixində unudulmaz iz qoymuşdur.

Uzun illər opera və balet teatrımızın aparıcı solisti kimi sizin Azərbaycan milli operasının inkişafında xidmətləriniz danılmazdır. Səhnəmizdə oynadığınız gözəl rollar heç zaman sənətsevərlərin xatirindən silinməyəcəkdir. Yaratdığınız Leyli və Əsli obrazları dramatik ifaçılıq və musiqi səciyyəsi baxımından son dərəcə dolğun və təsirli olmuşdur.

Siz Azərbaycan milli musiqisinin, mədəniyyətinin vətənimizdən uzaqlarda ən böyük təbliğatçılarından biri olmaqla bərabər, öz nadir istedadınızla bütün Şərq aləminin sevimli Zeynəbinə çevrilmisiniz. Azərbaycan xalq mahnıları, muğam, təsnif və müasir bəstəkarların əsərləri ilə yanaşı, siz dünya xalqları folklorunun mahir ifaçısı kimi də geniş şöhrət tapmışsınız.

Siz həmişə respublikanın ictimai həyatında fəal iştirak etmiş, bu gün də bir ictimai xadim kimi Azərbaycan dövlətçiliyinin, müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsinə xidmət edirsiniz.

Əminəm ki, siz mədəniyyətimizin, incəsənətimizin inkişafı, müstəqil Azərbaycanın çiçəklənməsi üçün bundan sonra da əlinizdən gələni əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə uzun ömür, möhkəm cansağlığı və yaradıcılığınızda yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
27 dekabr 1996-cı il*

AZƏRBAYCAN XALQINA YENİ İL TƏBRİKİ

31 dekabr 1996-cı il

Hörmətli həmvətənlər, əziz bacılar və qardaşlar, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları!

1996-cı il başa çatır. Biz 1997-ci ili qarşılayırıq. 1996-cı il ilə vidalaşaraq, məmnuniyyət hissi ilə deyə bilərik ki, bu il Azərbaycan üçün bəhrəli, uğurlu il olubdur. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi möhkəmlənib, inkişaf edibdir. Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi sahəsində dəyərli tədbirlər həyata keçirilibdir. Bu il Azərbaycan xalqı 1995-ci ilin noyabr ayında qəbul olunmuş Azərbaycan Respublikasının ilk demokratik Konstitusiyası əsasında yaşamış, işləmiş və yaratmışdır. Azərbaycanda demokratik prinsiplər bütün sahələrdə bərqərar olubdur. Azərbaycan iqtisadi islahatlar prosesini sürətlə həyata keçirir və bu sahədə böyük nailiyyətlər əldə edilibdir.

1996-cı il ölkəmiz üçün, xalqımız üçün sülh və əmin-amanlıq ili olubdur. Ölkənin daxilində ictimai-siyasi sabitlik günü-gündən möhkəmlənibdir və insanların rahat yaşaması üçün, əmin-amanlıq şəraitində yaşaması üçün gərəkli imkanlar yaranıbdir. Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün təmin olunması, ölkəmizə qarşı Ermənistanın hərbi təcavüzünün qarşısının alınması sahəsində çox işlər görülüb və müsbət nəticələr əldə edilibdir. 1996-cı ildə xalqımız, ölkəmiz sülh şəraitində, atəşkəs şəraitində yaşayıbdır. 1994-cü ildə əldə olunmuş atəşkəs rejimi 1996-cı ildə də davam edibdir. İki il yeddi aydır ki, atəş yoxdur, döyüşlər getmir, qan tökülmür.

Eyni zamanda, Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin aradan götürülməsi üçün, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün təmin olunması üçün, böyük sülh yaranması üçün görülən işlər öz nəticəsini verir. 1996-cı ilin sonunda ATƏT-in Lissabon "Zirvə" görüşündə sülh danışıqlarını sürətlə həyata keçirmək üçün və Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsini sülh yolu ilə həll etmək üçün çox tarixi əhəmiyyətli qərar qəbul olunubdur. Bunlar hamısı respublikamızın 1988-ci ildən Ermənistan təcavüzü nəticəsində düşdüyü ağır vəziyyətdən çıxarılması üçün görülən işlərdir. 1996-cı ildə bu sahədə görülən işlər, demək olar ki, yaxşı nəticələr veribdir.

XALQ ARTİSTİ LEYLA XANIM VƏKİLOVAYA

Hörmətli Leyla xanım!

Sizi – xalqımızın böyük sənətkarını, görkəmli balet ustasını, tanınmış pedaqoqu 70 illik yubileyiniz münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Sizin yarım əsrdən artıq bir dövrü əhatə edən fəaliyyətiniz sənətsəvərlər tərəfindən daim yüksək qiymətləndirilmişdir. Klassik ənənələrlə Azərbaycan xalq rəqslərinə xas olan xüsusiyyətləri böyük məharətlə birləşdirən parlaq ifaçılıq ustalığınız mədəniyyətimizin tarixində əbədi iz qoymuşdur.

Uzun illər opera və balet teatrımızın aparıcı solisti kimi siz Azərbaycan milli balet sənətinin tarixində yeni bir səhifə açmışınız. Öz ülvi sənətinizlə çoxsaylı xarici qastrollar zamanı da siz bütün tamaşaçıların qəlbini fəth etmişiniz.

Səhnəmizdə oynadığınız unudulmaz rollar yeni nəsil Azərbaycan balet ustaları üçün yaradıcılıq məktəbi, ifaçılıq örnəyinə çevrilmişdir. Bu nəslin yetişdirilməsində sizin xidmətləriniz danılmazdır. Çoxillik pedaqoji fəaliyyətinizdə siz balet sənətinin tədrisi ilə yanaşı, Azərbaycan Dövlət rəqs ansamblının rəhbəri kimi milli rəqs sənətimizin təbliği və inkişafına böyük əmək sərf etmişiniz.

Əminəm ki, siz həyatınız boyu incəsənətimizin tərəqqisi üçün çalışdığınız kimi bundan sonra da müstəqil Azərbaycanın mədəniyyətinin inkişafı naminə əlinizdən gələni əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə uzun ömür, möhkəm cansağlığı və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 29 yanvar 1997-ci il*

GÖRKƏMLİ AZƏRBAYCAN BALERİNASI, XALQ ARTİSTİ, PROFESSOR LEYLA VƏKİLOVAYA HƏSR EDİLMİŞ TAMAŞAYA BAXDIQDAN SONRA BALETİN İŞTİRAKÇILARI – İNCƏSƏNƏT USTALARI İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

Azərbaycan Dövlət

Akademik Opera və Balet Teatrı

2 fevral 1997-ci il

Leyla xanım, sizi, bütün tamaşa iştirakçılarını, hamınızı səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Mən belə başa düşdüm ki, bugünkü tamaşa Leyla xanımın yubileyinə həsr olunub. Hesab edirəm ki, siz ona layiq hədiyyə hazırlamısınız. Bugünkü tamaşa mənə çox böyük təsir bağışladı. Gözəl, yaxşı, şən tamaşalardır. Arlekin çox şən idi. Başlıcası budur ki, tamaşalar əla tamaşalardır. Mənim üçün xoşdur ki, bu tamaşalar bizdə birinci dəfə göstərilir. Bu, respublikamızın mədəni həyatında hadisədir, tamaşaçılarımıza, adamlarımıza qiymətli hədiyyədir. Bu baletlərin belə gözəl şəkildə tamaşaya qoyulmasına görə çox sağ olun, hamınız çox sağ olun. Siz əla ifa etdiniz. Şadam ki, baletimiz, Azərbaycan baleti yaşayır, mövcuddur, heç bir çətinliyə baxmayaraq, bu gün də yaxşı vəziyyətdədir.

Leyla xanımla görüşdükdə düşünürsən ki, o, Azərbaycanda müasir baletin yaradılmasına nə qədər zəhmət çəkmiş və qüvvə sərf etmişdir! Bizdə klassik balet onun çox böyük əməyinin nəticəsidir. Bu işə siz neçə il – əlli ilmi həsr etmişiniz?

Leyla Vəkilova: Ömrümün 53 ilini bu işə sərf etmişəm, cənab prezident.

Heydər Əliyev: Bu illər heç də sadəcə 53 il deyildir. Mən təsəvvür edirəm, lakin siz özünüz daha yaxşı bilərsiniz ki, özünü balet sənətinə həsr etmək heç də asan deyildir. Tamaşaçı yarım saat, bir saat, saat yarım, iki saat oturur, əl çalır, həzz alır, çox böyük estetik zövq alır, sevinir – bu da təbiidir. Amma bu balet necə yaranır, necə ərsəyə gətirilir, hər bir ifaçı səhnədə nə kimi hisslər keçirir... Məsələn, mən təsəvvür edirəm, lakin bununla yanaşı, mən də təsdiqləməyə cürət etmərəm ki, hər şeyi tə-

səvvürümdə axıradək canlandıra bilərəm. Bunu ancaq siz bilərsiniz ki, səhnədə hər şeyin gözəl, yaxşı görünməsi, yüksək səviyyədə olması üçün nə qədər əmək qoyulur. Azərbaycanda baletin belə inkişaf etməsinə görə biz məhz incəsənət ustalarımıza, o cümlədən Leyla xanıma minnətdarıq. Leyla xanım mənə bir balaca düzəliş verib dedi ki, ömrünün 53 ilini bu sənətə həsr etmişdir.

BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ "SEVİL" AZƏRBAYCAN QADINLARI MƏCLİSİNİN TƏŞKİL ETDİYİ GÖRÜŞDƏ NİTQ

*Rəşid Behbudov adına Mahmı Teatrı
8 mart 1997-ci il*

Əziz xanımlar!

Mən sizi beynəlxalq qadınlar günü münasibətilə ürəkdən təbrik edir, sizə cansağlığı, daim gözəllik, səadət və bütün işlərinizdə müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Bu bayram münasibətilə mən şəhid analarını, əsgər analarını, ölkəmizin torpaqlarını qoruyan igidlərin analarını, ordumuza əsgər böyüdən anaları xüsusi təbrik edir və onlara öz təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirirəm.

Cəmiyyətdə qadınların üzərinə daim çox böyük vəzifələr düşür, onların yükü həmişə ağırdır. Ancaq qadınların da xüsusiyyəti bundan ibarətdir ki, onlar bu vəzifələri şərəflə yerinə yetirirlər və cəmiyyətdə həmişə olduğu kimi, indi də aparıcı rol oynayırlar.

Ermənistanın Azərbaycana etdiyi hərbi təcavüz nəticəsində bizim qadınların bir qismi evlərindən, yurdlarından didərgin düşüb, ağır vəziyyətdə yaşayır. Onların bir hissəsi çadırlarda yaşayır. Belə bir ağır vəziyyətdə – çadırlarda, yaxud da çox çətin mənzil şəraitində yaşasalar da öz qadınlıq, analıq borcunu yerinə yetirir, övladlar böyüdür, millətimizə, xalqımıza, dövlətimizə sədaqətlə xidmət edirlər. Mən respublikamızın bu dövründə belə ağır vəziyyətdə yaşayan qadınlara xüsusi salamımı çatdırır və onlara cansağlığı, səadət arzulayıram.

Qadınlar cəmiyyətin bəzəyidir, gözəlliyidir. Qadınsız cəmiyyət ola bilməz, qadınsız həyat ola bilməz. Azərbaycan qadınları da öz ağıllarına, zəkalarına görə, biliklərinə, istedadlarına görə, eyni zamanda gözəlliklərinə görə dünya qadınları içərisində özünəməxsus və çox yüksək yer tuturlar. Ona görə də biz qadınlarımızla fəxr edirik. Azərbaycanda bütün sahələrdə gördükləri işlərə, səmərəli fəaliyyətlərinə görə bu bayram günündə mən bütün qadınlarımıza təşəkkür edirəm.

Xalqımız milli azadlıq yolu ilə gedir, ölkəmiz müstəqil dövlətdir. Bu keçid dövründə həyatımızda çoxlu çətinliklər, çox böyük maneələr

var. Bunlar hamısı bizdən daha fəal işləməyi, daha səfərbər olmağı tələb edir, cəmiyyətimizi, respublikamızın bütün insanlarını daha da birliyə, həmrəyliyə dəvət edir. Bu sahədə qadınların rolu çox böyükdür. Qadınlar həmişə sülh, xoş münasibətlər tərəfdarı olublar. Qadınlar həmişə yaxşı ailələr yaradan qüvvə olublar.

İndi, respublikamızın bu keçid dövründə, çətin dövründə, torpaqlarımızın bir qisminin işğal altında olduğu zamanda, ölkəmizdə yerindən yurdundan qaçqın, didərgin düşmüş bir milyondan artıq həmvətənimizin olduğu zamanda birliyə, həmrəyliyə, dostluq əlaqələrinə, səmimi əlaqələrə daha çox ehtiyacımız var. Bu yolu keçmək, respublikamızı bu mərhələdən keçirmək üçün, bu çətinliklərdən çıxmaq, Ermənistanın işğalından, təcavüzündən xilas olmaq üçün, respublikamızın ərazi bütövlüyünü bərpa etmək üçün cəmiyyətimizdə qarşılıqlı anlaşma, qarşılıqlı münasibətlər yarandırılmalıdır. Cəmiyyətimiz daha sıx birləşməli, əsas hədəflərimiz yolunda – dövlət müstəqilliyimizin möhkəmlənməsi və inkişaf etməsi, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası, işğal olunmuş torpaqların azad edilməsi, respublikamızın dünya miqyasında özünəməxsus layiqli yerini tutması yolunda siyasi dünyagörüşündən, fikir müxtəlifliyindən asılı olmayaraq, respublikamızın bütün vətəndaşları bir olmalı, həmrəy olmalı, birləşməlidirlər, bundan sonra ölkəmizdə heç bir təxribata, qarışıqlığa yol verməməlidirlər.

Bütün bu vəzifələrin yerinə yetirilməsində qadınların rolu da böyükdür, imkanları da çoxdur və qadınlar çox iş görüblər, bundan sonra da görə bilirlər.

Xatırlıdır, 1994-cü ilin oktyabrında Azərbaycanda dövlət çevrilişinə cəhd göstərən qüvvələr baş qaldıran, ölkənin konstitusion hakimiyyətinin əleyhinə çıxdığı bir zamanda mən televiziya vasitəsilə xalqa müraciət edərkən gecə vaxtı Prezident Sarayının ətrafına yüz minlərlə insan toplaşdı. Onların içərisində qadınları görəndə, yaşlı, gənc qadınları, qucağında təzəcə doğulmuş, yenicə dünyaya gəlmiş uşaqla, südəmə uşaqla o meydana ayaqyalın gələn qadınları görəndə mən bir daha düşündüm ki, qadınlar nə qədər vətənpərvər, millətinə, ölkəsinə, dövlətinə nə qədər sədaqətliyə, eyni zamanda nə qədər cəsur, qorxmaz, qəhrəmandırlar. Həmin gecə o meydana toplaşanlar, şübhəsiz ki, böyük təhlükə altında idilər, çünki bizim dövlətçiliyimizin əleyhinə silahlı qüvvələr çıxmışdı. Amma o silahlı qüvvələrin, kişilərin əleyhinə qadınlar, – bəziləri də ayaqyalın, başıaçıq, havanın da bir az soyuq vaxtında qucaqlarında uşaqla çıxmış, Prezident Sarayının önünə gəlmişdilər və Azərbaycan dövlətçiliyinin qorunmasına qalxmışdılar, onun keşiyində dayanmışdılar. Mən bunu heç vaxt unuda bilmərəm.

Ancaq bu, yeganə hal deyil. Qadınlarımız həmişə belə olublar və əminəm ki, bundan sonra da belə olacaqlar. Qadınlarımız müstəqil Azərbaycanın dövlətçiliyinin dayağıdır, görəcəyimiz bütün işlərin dayağıdır. Ona görə də mən qadınlara indiyə qədər güvəndiyim kimi, bu gün də güvənirəm, sabah da güvənəcəyəm. Mən sizin hamınızı sevirəm, bağrınıza basıram, əgər icazə versəniz, öpürəm, sizə cansağlığı, xoşbəxtlik arzu edirəm. Bir daha bayramınız mübarək olsun. Sizə uzun ömür və yeni-yeni nailiyyətlər arzulayıram. Sağ olun.

**TÜRKİYƏNİN TANINMIŞ MÜĞƏNNİSİ ƏBRU
GÜNDƏŞİN KONSERTİNDƏN SONRA AİLƏSİ
İLƏ BİRLİKDƏ ONUNLA SÖHBƏTDƏN**

Respublika Sarayı

13 aprel 1997-ci il

Çox gözəl konsert verdiniz, mən sevindim və konsertinizi bəyəndim. Gördünüz ki, salondakılar da çox bəyəndilər.

Əbru Gündəş: Sevil xanım öz mahnısının ifasını bəyəndimi?

Sevil Əliyeva: Bəli, çox sağ olun, bəyəndim.

Heydər Əliyev: Sevil xanım da, mən də bəyəndim. Siz bu mahnını çox gözəl ifa etdiniz. Konsert bütünlüklə çox gözəl idi. Sizin orkestriniz də çox gözəldir. Azərbaycana ilk dəfədir gəirsiniz?

Əbru Gündəş: Bəli, Azərbaycana ilk dəfədir gəlirəm.

Heydər Əliyev: Sizi Azərbaycanda görməkdən çox məmnunam. Təşəkkür edirəm ki, gəldiniz, bizim insanlarla görüşdünüz, onları öz sənətinizlə, gözəl şərqlərinizlə sevindirdiniz.

Əbru Gündəş: Cənab prezident, Sizə bir daha dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Azərbaycana gəlmək, Sizinlə görüşmək mənim üçün şərəfdir və çox gözəldir. İnşaallah, təkrar qonaq gələrəm.

Heydər Əliyev: Ürəyiniz istədiyi vaxt gəlin.

Əbru Gündəş: Sağ olun, təşəkkür edirəm.

**XALQ ARTİSTİ
NƏSİBƏ XANIM ZEYNALOVAYA**

Hörmətli Nəsimə xanım!

Sizi – Azərbaycanın görkəmli səhnə ustasını anadan olmağınızın 80 illiyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Siz Milli Teatrımızın inkişafında böyük xidmətləri ilə seçilən nadir sənətkarlardansınız. Azərbaycanda aktyor sənətinin zəngin ənənələrini ləyaqətlə davam etdirən, teatr mədəniyyətimizdə yeni bir mərhələ olan yaradıcılığınız, səhnədə və kinoda bizə bəxş etdiyiniz rəngarəng, parlaq obrazlar Azərbaycanın komediya teatrı tarixinə əbədi daxil olmuşdur.

Yüksək ifaçılıq məharəti ilə yaratdığınız inüxtəlif xarakterli rollar öz səmimiliyi, xəlqiliyi və həyatiliyi ilə ürəkləri fəth edir, hər bir tamaşaçıda doğmalığ hissləri oyadır. İnsanın daxili aləmini ən xırda incəliklərinə qədər açmaq bacarığı, milli kolorit və zəngin səhnə təcrübəsi ilə səciyələndirən sənətiniz Sizə xalq arasında geniş şöhrət gətirmişdir.

60 illik səhnə həyatınız yeni nəsillər üçün sənətə sonsuz sədaqət və əsl fədakarlıq nümunəsidir. Sizin təmənnəsiz xidmətləriniz ayrı-ayrı dövrlərdə yüksək dövlət mükafatlarına layiq görülmüşdür. Ən qiymətli mükafatınız isə yaratdığınız düzlu, məzəli obrazlara vurğun olan milyonlarla tamaşaçının, bütün xalqımızın Sizə bəslədiyi dərin məhəbbət olmuşdur.

Azərbaycan komediya teatrlarını zənginləşdirmiş gərgin əməyinizə, fitri istedadınıza və sənətə vurğunluğunuza görə qədərbilən xalqımız adından Sizə böyük minnətdarlığımı bildirir, cansağlığı, xoşbəxtlik və işinizdə uğurlar arzulayıram.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 20 aprel 1997-ci il

AZƏRBAYCANIN XALQ ARTİSTİ LYUDMİLA GEORGIYEVNA ZİKİNAYA

Hörmətli Lyudmila Georgiyevna!

Sizi yaradıcılıq fəaliyyətinizin 50 illik yubileyi münasibətilə təbrik edir, sizə cansağlığı, firavanlıq və yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Sizin yaradıcılığınız gözəlliyə və insanlığa hədsiz sədaqətlə xidmət etmək nümunəsi kimi rus musiqi mədəniyyətinin inkişafında bütöv bir mərhələ olmuşdur. Özgün rus mahnılarında əksini tapan xalqın dühası həyat və ölüm, məhəbbət və səadət kimi əbədi problemlərin dərk olunmasına həmişə xidmət etmişdir. Sizin ifanızda bu mahnılar əxlaq dərsi kimi səslənəcək, müasirlərimizin mənəvi aləminin formalaşmasına amiranə təsir göstərmişdir.

Rusiya ilə, vətən və dünya mədəniyyəti ilə min tellərlə bağlanan sizin yaradıcılığınız Dünyanın bütün guşələrində milyonlarla insanın qəlbinə hakim kəsilmişdir. Siz öz misilsiz səsinizin gücünə və rus mahnısının mənəvi qüdrətinə arxalanaraq, rus incəsənətinin təbliğində heyratəmiz müvəffəqiyyətlər qazanmışınız.

Sizin yaradıcılığımız rus musiqisinin özgünlüyünün çox parlaq ifadəsi kimi bir çox xalqlara müyəssər, anlaşıqlı və yaxın olmuş, geniş şöhrət və nüfuz qazanmış, ümumbəşəri sərvətə çevrilmişdir. Azərbaycanda sizin gözəl mahnılarınız, unudulmaz səsiniz, təkraredilməz şəxsiyyətiniz xüsusi məhəbbət və ehtirama malikdir. Siz Rusiya–Azərbaycan mədəni əlaqələrinin inkişafına, Azərbaycan və rus xalqları arasında dostluğun möhkəmlənməsinə böyük töhfə vermişsiniz. Biz bunu yüksək qiymətləndiririk ki, siz 25 ildir Azərbaycanın xalq artisti fəxri adını daşıyırsınız.

İnsana, xalqın həyatı qüvvəsinə, ümumbəşəri dəyərlərə inam aşılarmış mahnılarımız indiki ağırlı-acılı və ölümlü-itimli günlərdə bizim üçün xüsusi məna kəsb edir. Siz öz səmimi, dərin milli sənətinizlə humanizm amallarına daim xidmət edərək, xeyir və sülhdən ibarət olan öz yaradıcılıq öyüdünüzü gələcək əsrə yönəldirsiniz. Ömrünüz uzun olsun.

Hörmətlə,

***Heydər ƏLİYEV,**
Azərbaycan Respublikasının Prezident
Bakı şəhəri, 26 aprel 1997-ci il*

MSTİSLAV ROSTROPOVIÇ, ONUN ZÖVCƏSİ QALİNA VIŞNEVSKAYA VƏ AİLƏSİNİN DİGƏR ÜZVLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

Prezident Sarayı

29 aprel 1997-ci il

Əziz Mstislav Leopoldoviç, əziz Qalina Pavlovna, əziz qonaqlar, dostlar! Mən hədsiz dərəcədə şadam ki, siz dəvətimi qəbul edib öz vətəninizə, Bakıya, Azərbaycana gəldiniz və biz 70 illik münasibətilə sizi burada şərəflə qarşılamaq imkanına malik olduq.

Mən şad oldum ki, dəvətinizi alıb Parisə gəldim, orada sizin 70 illiyinizə həsr olunmuş mərasimlərdə iştirak etdim. Bu mərasimlər çox əla keçdi, mənə silinməz təəssürat bağışladı. Sevinirdim ki, dostumuz, həmyerlimiz belə geniş beynəlxalq nüfuza malikdir, onun yubileyi Avropanın mərkəzində – Parisdə layiqincə və böyük hörmətlə, çox ehtiramla qeyd edilir.

Bununla yanaşı, Paris Parisdir, Moskva Moskvadır, Bakı isə planetimizin görkəmli adamı olan Mstislav Rostropoviçin dünyaya gəldiyi torpaqdır. Doğma torpağa sitayiş etmək həmişə hər bir insanın müqəddəs borcudur. Sizin dəvəti qəbul edib bizə təşrif gətirməyiniz bir daha sübut edir ki, siz həqiqətən böyük adamsınız, keçmişdə nə varsa hamısını, öz mənşəyinizi, doğulduğunuz torpağı yüksək qiymətləndirirsiniz.

İctimaiyyətimiz sizi böyük ruh yüksəkliyi ilə gözləyir. Yəqin ki, bu gün bunu hiss etdiniz. 70 illiyinizi qeyd etmək üçün biz burada bacardığımız qədər hazırlaşmışıq. Başlıcası budur ki, siz buradasınız, sizin doğma Bakıda həmyerlilərinizlə birlikdəsiniz.

Çox şadam ki, Qalina Pavlovna sizinlə birlikdə gəlmişdir. Mən onu Parisdə olarkən təkidlə dəvət edirdim. Şadam ki, ailənin üzvləri dəvətimizi qəbul edib sizinlə birlikdə gəlmişlər. Bu da müstəsna hadisədir. Siz öz ailənizlə birlikdə belə bir heyətdə Bakıda heç vaxt olmayıbsınız. Sizin və gözəl insan olan zövcəniz Qalina Pavlovnanın, uşaqlarınızın və nəvələrinizin buraya gəlməyiniz ictimaiyyətimiz, xalqımız, respublikamız üçün çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Mən sizi ürəkdən salamlayır, 70 illik münasibətilə bir daha təbrik edirəm.

XALQ ARTİSTİ SARA XANIM QƏDİMOVAYA

Hörmətli Sara xanım!

Sizi – Azərbaycan musiqisinin inkişafında böyük xidmətləri olan müğənnimizi yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Siz xalqımızın qəlbində əbədi məskən salmış sənətkar olaraq mahnı və muğamlarımızın mahir ifaçısı kimi milli musiqimizin klassikləri sıralarında yer tutmusunuz. Füsunkar Qarabağ təbiətinin zənginliyi ilə köklənmiş ecəzkar səsinizlə yeni həyat verdiyiniz mahnı və muğamlar Azərbaycan musiqi sənətinin qızıl fonduna həmişəlik daxil olmuşdur. Milli opera səhnəsində yaratdığınız unudulmaz obrazlar musiqi mədəniyyəti tariximizdə silinməz izlər qoymuşdur.

Sizin yaradıcılıq yolunuz yeni nəsillər üçün əsl vətənpərvərlik, fədakarlıq və sənətə sədaqət nümunəsi olmuşdur. Vətən və xalq qarşısındakı xidmətləriniz ayrı-ayrı dövrlərdə yüksək dövlət mükafatları ilə qeyd olunmuşdur. Ən böyük mükafatınız isə milyonlara xoş əhval-ruhiyyə bəxş edən sənətinizlə qazandığınız ümumxalq məhəbbətidir.

Yubileyiniz münasibətilə Sizi salamlayır, Sizə möhkəm cansağlığı və xoşbəxtlik, işinizdə uğurlar arzulayıram.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 31 may 1997-ci il*

UŞAQLARI BEYNƏLXALQ MÜDAFİƏ GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ KEÇİRİLƏN BAYRAM ŞƏNLİYİNDƏ ÇIXIŞ

*Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrı
1 iyun 1997-ci il*

Əziz uşaqlar, balalar!

Mən sizi, Azərbaycan uşaqlarının hamısını bu gün, Uşaqları Beynəlxalq Müdafiə günü münasibətilə təbrik edirəm. Azərbaycan uşaqlarına, gənclərinə xoşbəxt həyat, səadət və uğurlu gələcək arzulayıram.

Azərbaycanın, Bakının uşaqları bu gün Uşaqları Beynəlxalq Müdafiə günü bayramında öz istedadlarını nümayiş etdirirlər. Onlardan biri də bu gün burada Opera və Balet Teatrının səhnəsində uşaqların, balaların musiqi, vokal çıxışlarıdır.

Keçirilən müsabiqələr Azərbaycanda uşaqların içərisindən, lap kiçik yaşlıların arasından istedadları seçir, cəmiyyətimizə tanıtdırır və gələcəkdə istedadlarını inkişaf etdirmək üçün onlara şərait yaradır. Ona görə də mən Bakı musiqi məktəblərinin, musiqi ictimaiyyətimizin, Bəstəkarlar İttifaqının və uşaqlara hamilik edən başqa təşkilatların keçirdikləri müsabiqələri, gördükləri işləri, onların təşəbbüslərini bəyəniyəm, ürəkdən alqışlayıram. Hesab edirəm ki, bu təşəbbüs Azərbaycanın hər yerinə yayılmalıdır və bundan respublikamızda incəsənət sahəsində gənc istedadları aşkara çıxarıb onların inkişafına kömək etmək üçün istifadə olunmalıdır.

XALQ ARTİSTİ FİDAN QASIMOVAYA

Hörmətli Fidan xanım!

Sizi – Azərbaycan incəsənətinin görkəmli nümayəndəsini yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Nadir istedadla malik olan sənətkar kimi siz xalqımızın musiqi mədəniyyəti tarixinə əbədi daxil olmusunuz. Ölkəmizdə vokal sənətinin inkişafındakı xidmətləriniz təqdirəlayiqdir. Azərbaycan, Avropa və rus bəstəkarlarının kamera-vokal əsərləri, opera partiyaları sizin ifanızda özünəməxsus lirizmi, tərəvəti və rəngarəngliyi ilə seçilir. Siz pedaqoji fəaliyyətinizlə də bu sahənin daha da inkişaf etməsinə öz töhfənizi vermişsiniz.

Milli musiqimizin ənənələrini davam etdirməklə siz Azərbaycan vokal sənəti üçün yeni üfqlər açmış, onu keyfiyyətcə yeni bir mərhələyə qaldırmısınız. Azərbaycan və dünya mədəniyyətinin zəngin qaynaqlarından bəhrələnmiş ifaçılıq sənətiniz sayəsində milli musiqi incilərimizin bir çoxu dünyada geniş şöhrət tapmışdır.

Əminəm ki, bundan sonra da siz incəsənət pərəstişkarlarına yeni-yeni sevinclər bəxş edəcəksiniz. Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və daha böyük sənət uğurları arzulayıram.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 17 iyun 1997-ci il

BÖYÜK BRİTANIYA VƏ ŞİMALİ İRLANDIYA BİRLƏŞMİŞ KRALLIĞININ MİLLİ BAYRAMI – ÜLYAHƏZRƏT KRALİÇA II YELİZAVETANIN DOĞUM GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ İNGİLTƏRƏNİN BAKIDAKI SƏFİRLİYİNİN TƏŞKİL ETDİYİ RƏSMİ QƏBULDA ÇIXIŞ

"Hyatt-Regensy-Naxçıvan" mehmanxanası
26 iyun 1997-ci il

Hörmətli cənab səfir, hörmətli xanımlar və cənablar! Sizin hamınızı Böyük Britaniyanın milli bayramı – ülyahəzrət kraliçanın doğum günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Sizə, Böyük Britaniya xalqına sülh, əmin-amanlıq, səadət arzulayıram.

Böyük Britaniya ilə Azərbaycan Respublikası arasında son illər yaranmış və sürətlə inkişaf edən əlaqələr və xüsusən iqtisadi əlaqələr bizi məmnun edir. İndiyədək ölkələrimiz arasında yaranmış əlaqələri və əldə olunan nailiyyətləri yüksək qiymətləndiririk. Bunlar Böyük Britaniyanın Azərbaycan Respublikasına, onun dövlətinə, iqtisadiyyatına göstərdiyi marağın və diqqətin nəticəsidir. İkinci tərəfdən, Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün və bütün ölkələr üçün açıq olmasının, açıq əməkdaşlıq etmək prinsiplərini əsas tutmasının, Azərbaycana investisiya qoyulması sahəsində çox əlverişli şərtlərin olmasının nəticəsidir. Məhz bunların əsasında son illər Böyük Britaniyanın şirkətləri və xüsusən böyük şirkətləri, ələlxüs "Britiş petroleum" Azərbaycanla artıq yaxşı iqtisadi əlaqələr yaradıblar, səmərəli iş görürlər və hesab edirəm ki, bu işlərin bu gün yaxşı nəticələri var və gələcəyi daha da ümidvericidir. Bu əlaqələrin yaranmasında Britaniya hökumətinin də çox böyük rolu olmuşdur. Çünki Böyük Britaniya və Azərbaycan arasında hökumətlərarası müqavilələr imzalanıb və görülmə işlərin çoxu o müqavilələrin əsasında yerinə yetirilibdir.

**YUNİSEF-in AZƏRBAYCANDAKI NÜMAYƏNDƏLİYİNİN
TƏŞƏBBÜSÜ İLƏ BAKIDA YARADILMIŞ "AZƏRBAYCAN
BEYNƏLXALQ GƏNCLƏR POÇT XİDMƏTİ" VƏ
"UŞAQLARA KÖMƏK XƏTTİ" XİDMƏTLƏRİNİN
AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ**

23 iyul 1997-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Bu gün biz buraya BMT-nin YUNİSEF təşkilatının Azərbaycanda gözəl bir təşəbbüsü münasibətilə toplaşmışıq. YUNİSEF, ümumiyyətlə, dünyada xeyirxah işlər görmək, gənclərə qayğı göstərmək, uşaqların problemlərini həll etmək üçün yaranmış təşkilatdır. Mən çox məmnunam ki, bu təşkilat Azərbaycanda kök salıbdir və səmərəli fəaliyyət göstərir. Biz YUNİSEF-in Azərbaycanda gördüyü bir çox dəyərli işlərin şahidi olmuşuq. Ümumiyyətlə, YUNİSEF-in Azərbaycandakı fəaliyyəti bizi çox sevindirir və mən bu fəaliyyəti yüksək qiymətləndirirəm.

Bu gün YUNİSEF uzun müddət hazırlayıb meydana gətirdiyi bir işini bizə təqdim edir. Gənclərin poçt xidmətinin, etimad telefon xəttinin yaranması Azərbaycanda, demək olar, yeni bir iş formasıdır. Bu işin çox böyük əhəmiyyəti var. Mən bu işin sosial xarakterini və əhəmiyyətini qeyd etmək istəyirəm.

Bu işin ən böyük xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, o, gənclərə aiddir, gənclərə qayğının təzahürüdür. Nəhayət, fiziki cəhətdən qüsurlu olan, çətinliklərlə rastlaşan gənclərə göstərilən qayğı və diqqətin təzahürüdür. Ona görə də bu gün burada təqdim olunan iş, yenə deyirəm, YUNİSEF təşkilatının nə qədər humanist, xeyirxah olduğunu və insanların həyatının ən çətin nöqtələrinə nüfuz etdiyini göstərir. Bunların Uşaq hüquqları Konvensiyası ilə bağlı olması və hamısının birlikdə böyük humanist xarakter daşması həm YUNİSEF-in fəaliyyətinin, həm də bu gün burada təqdim edilən işin nə qədər dəyərli olduğunu göstərir.

**TEXAS UŞAQ XƏSTƏXANASINDAKI
GÖRÜŞDƏ SÖHBƏTDƏN**

Hyüston

3 avqust 1997-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Burada mənə məlumat verdilər ki, cəmi 43 il əvvəl məşhur "Beyir" tibb kollecinin nəzdində yaradılmış və fəaliyyətə başlamış bu şəfa ocağı hazırda 456 çarpayısı olan iri xəstəxanaya çevrilmişdir və bütün ölkədə böyük şöhrət qazanmışdır. Bu xəstəxanada elm və texnikanın nailiyyətləri geniş tətbiq olunur və müalicə işləri əsasən kompüterləşdirilmişdir. Əldə olunan təcrübə telerabitə vasitəsilə dünyanın bir çox ölkələrinə operativ şəkildə çatdırılır. Xəstəxanada həmçinin tədris aparılır. Xəstəxana dünyanın bir çox ölkələri ilə əməkdaşlıq edir və onlara xidmət göstərir. Burada bir sıra uşaq xəstəliklərinin müalicəsində yeni nəzəriyyələrin tətbiqi böyük maraq doğurur. Xəstəxanadakı teletibb rabitəsi vasitəsilə Hyüstondan minlərlə kilometr uzaqda yerləşən hər hansı məntəqədə xəstəni müayinə etmək, ona diaqnoz qoymaq mümkün olur. Əlbəttə, bütün bunlar haqqında məlumat almaq çox maraqlıdır, lakin bunlarla əyani surətdə tanış olmaq həmin marağı qat-qat artırır və bu zəngin təcrübədən istifadə etmək istəyini gücləndirir. Xüsusilə xəstəxana rəhbərlərinin Azərbaycan ilə Texas uşaq xəstəxanası arasında geniş əlaqələr qurulmasına maraq göstərmələrini yüksək qiymətləndirirəm.

Mən xəstəxanada görülən əzəmətli işlərlə tanış olmaqdan məmnun qaldığımı bildirirəm, həmin işləri yerinə yetirənlərə ürəkdən təşəkkür edirəm və bu tibb ocağına qarşıdakı fəaliyyətində daha böyük uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

XALQ ŞAİRİ MİRVARİD DİLBAZİYƏ

Hörmətli Mirvarid xanım!

Sizi – Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsini anadan olmağınızın 85 illiyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Xalqımızın əsrlərlə formalaşmış yüksək mənəvi dəyərlərini tərənnüm edən şeir və poemalarınız oxucular tərəfindən uzun illərdir ki, dərin rəğbətlə qarşılanır. Ölkəmizin müstəqilliyi uğrunda vətənpərvər mübarizələrin yetişməsində poeziyanızın danılmaz rolu olmuşdur.

İyirminci əsrdə xalqın başına gəlmiş böyük faciələri öz yaradıcılığınızda canlı şahid kimi əks etdirməklə yanaşı, siz daim nikbin şair qalaraq sabaha böyük ümid və inam ifadə edən əsərlər yaratmışınız. Qarabağ dərdi, Göyçə həsrəti, taleyin hökmü ilə bir-birindən uzaq düşmüş soydaşlarımızın ayrılıq ağrısı sizin poeziyanızda tarix və ibrət dərslərinə çevrilərək gənc nəslə vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edir.

Füsunkar Azərbaycan təbiətinin gözəlliklərinə həsr olunmuş hər bir misranız da oxucuları Vətənə, xalqa, ana dilimizə qırılmaz tellərlə bağlayır. Azərbaycan uşaq şeirinin inkişafındakı xidmətləriniz də yüksək qiymətə layiqdir. Sizin poetik tərcümələriniz sayəsində Azərbaycan oxucuları dünya poeziyasının bir çox gözəl nümunəsi ilə tanış olmaq imkanı əldə etmişdir.

Siz Azərbaycanın qadın şairlərinin poeziya ənənələrini davam etdirərək şeirimizin uca zirvələrini fəth etmişiniz. Buna məhz əsərlərinizə xas olan bəşərlik, şəxsiyyətinizdən irəli gələn nəciblik sayəsində çatmışınız.

Yetmiş illik ədəbi fəaliyyətiniz Vətənə sonsuz sədaqət, xalqa fədakar xidmət məktəbi olmuşdur. İnanıram ki, siz poeziya həvəskarlarını müstəqil Azərbaycanımızı, onun azad xalqını tərənnüm edən yeni əsərlərlə bundan sonra da sevindirəcəksiniz.

Sizi bağrıma basıram, möhkəm cansağlığı və xoşbəxtlik arzulayıram.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 18 avqust 1997-ci il*

POLŞA SENATININ VİTSE-MARŞALI XANIM ZOFİYA KURATOVSKAYA İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏTDƏN

Varşava, Parlament sarayı

27 avqust 1997-ci il

Hörmətli xanım Kuratovskaya!

Azərbaycan Respublikası, onun xalqı, ölkəmizdə gedən demokratik proseslər barədə söylədiyiniz xoş sözlərə görə təşəkkür edirəm. Vurğulayıram ki, mən Azərbaycan ilə Polşa arasında əlaqələrin genişlənməsinə böyük əhəmiyyət verirəm və ölkənizə ilk rəsmi səfərimi bu baxımdan yüksək qiymətləndirirəm.

Azərbaycan çətin mübarizələrdən sonra yenidən müstəqillik qazanmışdır və biz bunu tarixi nailiyyətimiz hesab edirik. Biz müstəqilliyimizi qoruyuruq və heç vaxt əldən verməyəcəyik. Azərbaycan müstəqillik yolu ilə inamla gedən dövlətləri yüksək qiymətləndirir və Polşa da bu cür dövlətlərdən biridir.

Azərbaycan öz müstəqilliyinə doğru getdiyi çətin yolda bir sıra çətin problemlərlə qarşılaşmışdır ki, bunlardan ən ağrılısı Ermənistanın ölkəmizə qarşı təcavüzü nəticəsində yaranmış Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsidir. Biz hələ Sovet İttifaqının tərkibində olarkən, 1988-ci ildə Ermənistanın hərbi təcavüzünə məruz qaldıq. Üstəlik, keçmiş Sovet İttifaqı rəhbərləri Azərbaycan xalqının azadlıq mübarizəsini boğmaq üçün 1990-cı ilin yanvarında böyük hərbi qüvvə yeridərək Bakıda və başqa bölgələrdə qanlı qırğın törətdilər.

Lakin bu, xalqımızın mübarizə əzmini qıra bilmədi. Ermənistanın hərbi təcavüzü ilə başlanmış münaqişəyə isə hələ də son qoyulmayıb. Bu münaqişə nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsi işğal olunub, bir milyondan artıq azərbaycanlı öz vətəninə qaçqına çevrilib. Bununla belə, biz məsələni dinc yolla həll etməyə çalışırıq və üç ildən çoxdur ki, atəşkəsə əməl edirik. Ancaq hələlik tam sülh də yoxdur və Azərbaycan bu ağrılı problemin ATƏT-in Lissabon Zirvə toplantısında qəbul edilmiş prinsiplər əsasında həllinə çalışır.

Azərbaycandakı ictimai-siyasi vəziyyətdən danışarkən onu demək olar ki, son illərdə ölkə rəhbərliyinin müəyyən etdiyi və xalqın tam əksə-

riyyəti tərəfindən dəstəklənən tədbirlər nəticəsində respublikada sabitlik təmin edilmiş, ilk demokratik Konstitusiya qəbul olunmuş, ilk demokratik parlament seçilmişdir. Hazırda geniş miqyaslı iqtisadi islahatlar, o cümlədən aqrar islahat keçirilir, xarici sərmayələrin ölkəyə gəlməsi üçün böyük işlər görülür və bütün bunlardan ötrü lazımi qanunvericilik bazası yaradılmışdır.

Hörmətli xanım Kuratovskaya, səmimi söhbət üçün Sizə təşəkkürümü bildirirəm.

**RUSİYANIN VƏ AZƏRBAYCANIN XALQ ARTISTI,
MÜASİR DÖVRÜN GÖRKƏMLİ MÜĞƏNNİSİ
LYUDMİLA ZİKİNAĞIN KONSERTİNDƏN SONRA
SƏHNƏ ARXASINDA ONUNLA GÖRÜŞDƏ
TƏBRİK SÖZLƏRİ**

*Respublika sarayı
4 oktyabr 1997-ci il*

Hörmətli Lyudmila Georgiyevna!

Mən sizə "Rusiya" Dövlət Akademik Rus Xalq Ansamblının müşayiəti ilə gözəl çıxışınıza görə təşəkkür edirəm. Xalq sizin üçün darıxmışdı, xalq sizi əvvəlkitək sevir. 25 il bundan öncə, buraya ilk dəfə gəldiyiniz vaxtlarda siz burada öz sənətinizə, öz şəxsiyyətinizə, öz səsiniyə və mahnılarınıza, eyni zamanda Rusiyaya, rus xalqına məhəbbət və hörmət bəsləndiyini hiss etdiniz. Siz bunların hamısını 25 il əvvəl gördünüz. İndi biz müxtəlif ölkələrdəyik, vaxtilə tərkibində yaşamış olduğumuz ölkə daha yoxdur. Rusiyanın və Azərbaycanın, keçmişdə birlikdə olduğumuz respublikaların həyatında çox böyük dəyişikliklər baş vermişdir.

Lakin olduqca xoş, vacib və sevindirici haldır ki, bu hisslərin hamısı qalmışdır. Bu gün siz bunu hiss etdiniz. Bu sizə, sizin sənətinizə, səsiniyə və mahnılarınıza, bütövlükdə rus mədəniyyətinə olan dərin hisslərdir, ona görə ki, siz həqiqi rus mahnısı və musiqisinin məhz ən incə hisslərinin olduqca parlaq tərcümanısınız. Biz bir-birimizi lap çoxdan tanıyıyıq, mən sizinlə Bakıda da, Moskvada da görüşlərimizi xatırlayıram. 25 il bundan öncə biz başqa respublikanın artistinə Azərbaycanın xalq artisti adı verilməsi haqqında ilk dəfə olaraq qərar qəbul etdik. Bu qərar bizi daha sıx bağlayıb doğmalaşdırdı. Bir görəydiniz, konsert zamanı tamaşaçılarla sizin və ansamblınız arasında necə bir xoş ünsiyyət və necə bir yaxınlıq vardı. Bu yaxınlığı itirməmək, qoruyub saxlamaq çox vacibdir.

İndi bizim müxtəlif dövlətlərdə olmağımız zamanın hökmüdür, taleyin hökmüdür, burada təəccüblü bir şey yoxdur.

Mühüm olan bu deyil, başqa cəhətdir. Bir-birimizə olan dostluq hisslərini, qarşılıqlı rəğbəti və məhəbbəti qoruyub saxlamaq lazımdır. Bu

gün bunlar həm sizin tərəfinizdən, həm də tamaşaçılar tərəfindən çox parlaq şəkildə nümayiş etdirildi.

Sizin Azərbaycana gəlişiniz, gözəl çıxışınız respublikamıza, xalqımıza, dövlətimizə çox dərin hörmətin ifadəsidir. Bununla eyni zamanda sizə göstərilmiş hörmət, salonda müxtəlif adamların, müxtəlif yaşlardan, müxtəlif millətlərdən olan adamların sizi hərarətli alqışlara, xoş hisslərə, gül-çiçəyə qərq etməsi sizə, sizin şəxsiyyətinizə, sizin sənətinizə çox yüksək ehtiram bəsləndiyinə sübutdur.

Siz gözəl müğənnisiniz, gözəl insansınız.

AYBƏNİZ XANIM VƏKİLOVAYA

Hörmətli Aybəniz xanım!

Sizi 60 illik yubileyiniz münasibətilə salamlayır və ürəkdən təbrik edirəm.

Xalqımızın dahi şairi Səməd Vurğunun zəngin irsinin qorunub saxlanması və təbliğindəki xidmətləriniz əvəzsizdir. Sizin əməyiniz sayəsində sevimli şairimizin ev muzeyi Azərbaycan xalqının, poeziya pərəstişkarlarının mədəniyyət məbədinə çevrilmişdir. Siz Azərbaycanda təkcə böyük Səməd Vurğunun övladı kimi deyil, eləcə də öz prinsipiallığı, dəyanətli və dəyişməz mövqeyi ilə səciyyələnən bir insan kimi tanınırsınız.

İnanıram ki, müasir Azərbaycan poeziyasında bütöv bir mərhələ təşkil edən Səməd Vurğun yaradıcılığının təbliği işində əlinizdən gələni bundan sonra da əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə möhkəm cansağlığı, nəcib işinizdə böyük uğurlar arzulayıram.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 8 oktyabr 1997-ci il*

**SOYDAŞIMIZ PROFESSOR
İREN MƏLİKOVA İLƏ GÖRÜŞDƏ
SÖHBƏTDƏN**

*Strasburq, "Sofitel" oteli
11 oktyabr 1997-ci il*

Çox hörmətli İren xanım!

Sizi, görkəmli alimi Fransa torpağında salamlamaqdan və bu cür tanınmış soydaşımızın Strasburqda yaşamasından və burada Sizinlə görüşməyimdən şad olduğumu bildirirəm.

Biz bilirik ki, 1917-ci ildə ailənizlə birgə Azərbaycandan mühacirət etmiş, əvvəlcə Finlandiyaya, oradan da Fransaya köçmüşünüz, 1968-ci ildən Strasburq şəhərində yaşayırsınız. O da, məlumdur ki, Siz tanınmış türkoloqsunuz və uzun illər Strasburq universitetində dərs demişsiniz. Hazırda pensiyadasınız və həmin universitetin əməkdar professoru, Qərbi Avropada çıxan yeganə türkologiya jurnalının – "Türkika"-nın baş redaktoru, həm də Bakı Dövlət Universitetinin fəxri professorusunuz. Türkologiyaya dair dəyərli tədqiqatlarınız var.

İren Məlikova: Çox hörmətli cənab Prezident Əliyev! Çox sevinirəm ki, uzaq Fransada Sizinlə görüşürəm. İnanın ki, mən belə bir görüşü çoxdan arzulayırdım. Mən Bakıya axırıncı səfərimi xatırlayaraq son illərdə prezident Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə respublikamızda baş vermiş müsbət dəyişiklikləri görməkdən son dərəcə məmnun qaldığımı bildirirəm. Vurğulayıram ki, özümün azərbaycanlı soyköküm ilə fəxr edirəm, respublikanın alimləri ilə əlaqə saxlayıram.

Heydər Əliyev: İren xanım, səmimi söhbətinizə və Azərbaycanla yaxından əlaqə saxladığınıza görə təşəkkür edirəm. Arzu edirəm ki, nəinki Strasburqda, həm də bütün Fransada yaşayan soydaşlarımız Azərbaycanla əlaqəni daim gücləndirsinlər. Bunu mütləq bilməli və dərinləndirən dərk etməliyik ki, haradan gəlməsindən asılı olmayaraq, xaricdə yaşayan hər bir soydaşımız azərbaycanlı olduğunu unutmamalı, hamımızın ümumi Vətəni olan müstəqil Azərbaycan Respublikasına öz köməyini göstərməlidir.

İren Məlikova: Cənab Prezident, qiymətli fikirlərinizə görə ürəkdən təşəkkür edirəm və öz əsərlərimi Sizə hədiyyə etməkdən məmnunluq duyduğumu bildirirəm.

Heydər Əliyev: Görüşə gəldiyiniz, səmimi söhbətiniz və hədiyyəniz üçün bir daha təşəkkür edirəm, Sizə möhkəm cansağlığı və yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV TÜRKİYƏ QADINLAR BİRLİYİNİN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİNİ QƏBUL ETMİŞDİR

15 oktyabr 1997-ci il

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev oktyabrın 14-də Prezident Sarayında Türkiyə Qadınlar Birliyinin nümayəndə heyətini qəbul etmişdir. Nümayəndə heyətinə Türkiyə Böyük Millət Məclisinin millət vəkili Ayseli Göksoy rəhbərlik edir.

Türkiyəli qadınları səmimiyyətlə, mehribanlıqla salamlayan dövlətimizin başçısı qardaş ölkə Qadınlar Birliyi nümayəndə heyətinin respublikamıza səfərindən məmnun qaldığını bildirdi.

İnsanlar arasında dostluq, qardaşlıq münasibətləri qurulmasında mühüm rol oynayan qadınların gördükləri işləri yüksək qiymətləndirən Prezident Heydər Əliyev əmin olduğunu bildirdi ki, dost ölkənin nümayəndə heyətinin respublikamızda keçirdiyi görüşlər Azərbaycan–Türkiyə əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsinə böyük kömək göstərəcəkdir.

Prezident Heydər Əliyev ilə görüşdən şərəf duyduqlarını bildirən xanım Ayseli Göksoy Azərbaycana səfəri zamanı onlara göstərilən qonaqpərvərliyə, diqqət və qayğıya görə minnətdarlıq etdi.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycanla Türkiyəni birləşdirən ümid körpüsündə təşkil edilmiş mərasimdən məmnunluqla söhbət açan millət vəkili dedi: Cənab Prezident, iki qardaş ölkənin qadınları orada bir-birini çox səmimiyyətlə qarşıladılar. Biz hər iki ölkənin dövlət himnlərini çox böyük qürurla oxuduq, bayraqlarımızı bir-birimizə hədiyyə etdik. Xanım Ayseli Göksoy məlumat verdi ki, onlar daha sonra Lənkərana getmiş, Sabirabad, Saatlı, İmişli, Biləsuvar rayonlarında isə müvəqqəti məskunlaşmış qaçqınların həyat və məişət şəraiti ilə yaxından tanış olmuş, maraqlı görüşlər keçirmişlər.

Azərbaycanlı qaçqınlarla türkiyəli qadınların bundan sonra daha yaxından humanitar yardım göstərəcəklərini söyləyən, qaçqın bacı və qardaşlarımızın öz doğma yurdlarına qayıtması üçün əllərindən gələni etməyə and içdiklərini bildirən xanım Göksoyun fikrincə, qadın nümayəndə heyətlərinin qarşılıqlı səfərlərinin təşkili qadınların bir-birinin problemlərini dərindən öyrənməsi üçün çox faydalıdır.

İlk dəfə hələ 1965-ci ildə, sonra isə keçən il Azərbaycana səfər etdiyini məmnunluqla xatırlayan Ayseli Göksoy Prezident Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə son illər respublikamızda baş vermiş müsbət dəyişiklikləri görməkdən böyük iftixar hissi keçirdiyini vurğuladı.

Qonaq daha sonra dedi: Cənab Prezident, biz Azərbaycana bu səfərimiz zamanı xalqın Sizə necə böyük məhəbbət, sevgi və ehtiram bəslədiyinin şahidi olduq. Biz görüşdüyümüz adamlara dedik ki, türkiyəlilərin Atatürk kimi bir lideri vardır. Azərbaycanlılar da çox xoşbəxtdirlər ki, onlar Heydər Əliyev kimi bir liderin ətrafında sıx birləşmişlər. Məhz buna görə də həm türkiyəlilər, həm də azərbaycanlılar öz talelərinə minnətdar olmalıdırlar.

Gərgin iş cədvəlindən vaxt tapıb onları qəbul etdiyinə görə dövlətimizin başçısına bir daha minnətdarlığını bildirən xanım Göksoy Azərbaycan–Türkiyə əməkdaşlığının, dostluq və qardaşlıq münasibətlərimizin bundan sonra da möhkəmləndirilməsi işində qadınlarımızın daha yaxından iştirak etmələrini arzuladı.

Azərbaycan Milli Məclisinin üzvü, Prezidentin İcra Aparatının humanitar siyasət şöbəsinin müdiri Fatma Abdullazadə Türkiyə Qadınlar Birliyi ilə ölkəmizin Sevil Qadınlar Məclisi arasındakı əlaqələr və nümayəndə heyətinin respublikamıza səfərinin gedişi barədə Prezident Heydər Əliyevə məlumat verərək dedi: Cənab Prezident, Bakıda başlayan konfransımız Naxçıvan Muxtar Respublikasında öz işini davam etdirdi. Naxçıvan şəhərində qədim tarixə malik olan binalardan birində Sevil Qadınlar Məclisinin ofisi açılmışdır. Bu bina Sizin həyat yolunuzla bilavasitə bağlıdır. Biz orada "Azərbaycan qadını XXI əsrin astanasında" mövzusunda konfrans keçirdik.

Qonaqların Naxçıvanda yeni salınmış parkla, Hüseyn Cavid məqbərəsi, Mömünə Xatun türbəsi ilə tanışlığı, Sabirabad, Saatlı, İmişli, Biləsuvar rayonlarında müvəqqəti məskunlaşmış qaçqınlarla görüşləri və Lənkəranda keçirilmiş tədbirlər, türk Qadınlar Birliyi ilə Sevil Qadınlar Məclisi arasında imzalanmış sənədlər barədə də dövlətimizin başçısına məlumat verildi. Fatma Abdullazadə Sankt-Peterburq Rəssamlıq Akademiyasının məzunu, naxçıvanlı rəssam Mirzə Seyidovun "Ana" əsərini muxtar respublikanın qadınları adından Prezident Heydər Əliyevə təqdim etdi.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin bu il mayın əvvəlində Türkiyəyə rəsmi səfəri zamanı Böyük Millət Məclisindəki dərin məzmunlu nitqindən söhbət açan xanım Göksoy Hüsəməddin Cindoruqun səmi-

mi salamlarını respublikamızın rəhbərinə çatdıraraq dedi: Cənab Prezident, Türkiyədə Sizi çox sevimli liderlərdən biri hesab edirlər. Türkiyəlilərin qəlbində Sizin böyük yeriniz vardır. Türkiyə qadınlarının respublikamıza səfərini bir daha yüksək qiymətləndirən dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev ölkələrimiz arasındakı əlaqələrin xüsusi xarakter daşdığını nəzərə çarpdıraraq özünün "biz bir millət, iki dövlətlik" sözlərinin hər iki respublikada rəğbətlə qarşılanmasından məmnun qaldığını vurğuladı.

...Prezident Heydər Əliyev dedi ki, 1967-ci ildə Baş nazir Süleyman Dəmirəlin Azərbaycana səfər etməsi o vaxt çox mühüm bir hadisə idi.

Bir sıra dövlət rəhbərlərinin və görkəmli adamların Sovet hakimiyyəti zamanı Azərbaycana səfərə gəldiklərini xatırladan respublikamızın rəhbəri dedi ki, həmin dövrdə Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqiqat dəmir pərdə çəkmişdilər, qardaş xalqlarımızın nümayəndələrinin gedib bir-biri ilə görüşməsinə ciddi nəzarət qoymuşdular və buna imkan vermirdilər. Bütün bu çətinliklərə, qadağanlara baxmayaraq xalqlarımızın bir-birinə böyük sevgi və məhəbbət hisslərinin sönmədiyini nəzərə çarpdıran Prezident Heydər Əliyev Azərbaycan öz müstəqilliyini əldə etdikdən sonra qarşılıqlı səfərlərin daim olmasında, hər iki ölkənin iş adamlarının sərbəst gəlib-getmələrindən, iş görmələrindən məmnun qaldığını bildirdi.

Türkiyəli qadınların respublikamıza səfərinin, keçirilən görüşlərin, birgə tədbirlərin böyük əhəmiyyəti olduğunu söyləyən dövlətimizin başçısı 1992-ci ildə Naxçıvanda yaşadığı günləri xatırlayaraq o dövrdə tikilmiş həsrət, ümid körpüsünün indi həyat körpüsünə çevrilməsindən razılıqla bəhs etdi.

Naxçıvanda qədimdə məscid olmuş sonradan kluba, daha sonra iş pionerlər evinə çevrilmiş gözəl bir binada indi Sevil Qadınlar Məclisi ofisinin açılması barədə məlumatı məmnunluqla qarşılayan Prezident Heydər Əliyev uşaqlıq illərində həmin pionerlər evinin müxtəlif dərəcələrində fəal iştirak etdiyini xatırladı.

Ermənistanın Azərbaycana hərbi təcavüzünün müstəqil əl olduğundan, ərazilərimizin 20 faizinin işğal altında qalmasında, bir milyondan çox vətəndaşımızın çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşamasından söhbət açan dövlətimizin başçısı Türkiyənin bəzi iş adamlarının Ermənistanla əlaqələr qurmağa cəhdlər göstərməsindən təəssüfləndiyini vurğulayaraq əmin olduğunu bildirdi ki, bu münaqişə sülh yolu ilə başa çatmayınca Türkiyə ilə Ermənistan arasındakı sərhədlərin açılmasına Türkiyə dövləti və xalqı yol verməyəcəkdir.

Avropa Şurasının üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçıları'nın Strasburq zirvə toplantısında Türkiyənin Baş naziri Məsud Yılmazla keçirdiyi görüşdə bu barədə ətraflı söhbət apardığını nəzərə çarpdıran Prezident Heydər Əliyev hörmətli dostu və qardaşı prezident Süleyman Dəmirəllə müntəzəm əlaqələrindən də danışdı.

Respublikamızın rəhbəri ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın durmadan inkişaf etdirilməsi üçün Azərbaycan və Türkiyə qadınlarının əlaqələrinin daha da sıxlaşdırılmasının vacib olduğunu nəzərə çarpdırdı.

Görüşün sonunda Prezident Heydər Əliyev Türkiyə Qadınlar Birliyi nümayəndə heyətinin üzvləri ilə xatirə şəkli çəkdi.

Türkiyəli qadınlar görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevdən ən əziz xatirə olaraq, böyük Mustafa Kamal Atatürkün şəkillərinin üzərinə imzasını qoyub onlara verməsini prezidentdən xahiş etdilər. Xahiş məmnuniyyətlə yerinə yetirildi.

Görüşdə Türkiyənin Azərbaycandakı səfiri Osman Faruq Loğoglu və Bölgələrarası Standartlaşdırma Birliyinin Baş katibi Vaqif Qasimov iştirak edirdilər.

XALQ ŞAİRİ MİRVARİD DİLBAZININ ÇIXIŞI

*Azərbaycan yazıçılarının X qurultayı ərafəsində
yaşlı nəsilədən olan bir qrup yazıçılarla görüşdə
Prezident Sarayı, 28 oktyabr 1997-ci il*

Əziz Heydər Əliyev!

Sizin bir sözünüz mənim xəyalımda çox acı xatirələr əmələ gətirdi. Siz dediniz ki, yaxşı oldu, məni işdən çıxartdılar. Yadımdadır, mən Pir-sağda idim. Şəhər tezdən dəniz qırağında dəhşətli bir partlayış oldu. Maşını yandırdılar, içindəki adamların hamısını öldürdülər. Sonra gedib həmin adamın evini partlatdılar. Onda xalqın səsi mənim yadımdadır. Onlar əllərini göyə tutub dedilər ki, ya rəbbi, bizə sözü kəsərli, sözü ötən bir başçı göndər, Heydər Əliyevi bizə başçı göndər. Sizi o vaxt respublikaya göndərsəydilər, Azərbaycanın başına heç bir fəlakət gəlməzdi.

Çox pis oldu ki, o zaman Sizi işdən çıxartdılar. Sizi işdən çıxardan adamlar xalqın övladları deyildilər. Onlar bizim xalqımızı duya bilməzdilər. Sizi o vaxt işdən çıxartmasaydılar, heç Qarabağ faciəsi də olmayacaqdı.

Heydər Əliyev: Düzdür.

Mirvarid Dilbazi: Biz, uşaqlarımız küçələrə çıxa bilmirdik. Uşaqlar küçəyə çıxanda anaları deyirdi, ya rəbbi, bunlar necə qayıdacaqlar, nə vaxt qayıdacaqlar? Allaha çox şükür ki, Siz gəldiniz. Mənim ən böyük arzum odur ki, Sizin müharibəsiz yaratdığınız sülh müqaviləsi tezliklə bu stolun üstünə qoyulsun və bizi çağırın, Sizi təbrik edək.

Əziz Heydər Əliyev, tarixdə ən çox şairə yetirən xalq Azərbaycan olubdur. Heç bir yerdə Azərbaycan xalqı qədər şairə yetirən xalq olmayıbdir. Lakin bu şairələrin taleyini Siz hamınız bilirsiniz. Mən heç kəsin qarşısında bu haqda danışmaq, məruzə etmək istəmirəm. XX əsrin əvvəllərindən, sovet quruluşu dövründə iki şairə yetişib. Onlardan biri Nigar xanım Rəfibəyli, digəri Mirvarid Dilbazidir.

Azərbaycan Respublikasının 15 illiyində nümayəndələr göndərilirdi. Dedilər ki, şairələr də getsinlər. Fikirləşdilər ki, Mirvarid xanım, Nigar xanım əsil-nəcabətlərinə görə gedə bilməzlər. Sona xanım adlı bir təy-yarəçi var idi, onun adına gözəl bir şeir yazdılar, aparıb tribunaya çıxartdılar ki, Azərbaycan şairəsi gəlib. Odur ki, Sizin Azərbaycan şairələrinə

– mənə verdiyiniz yüksək mükafat təkcə Mirvarid Dilbaziyə deyil, Azərbaycanın yetirdiyi şairələrin əməyinə verilən tarixi qiymətdir. Siz mənə ən böyük qiyməti vermişsiniz.

Mən Sizə bütün ömrüm boyu təşəkkür edirəm. Camaat Sizin mənə orden verdiyinizi eşidəndən, göndərdiyiniz təbrik məktubunu oxuyandan bəri tez-tez mənə müraciət edir ki, bizim bu dərdimizi Heydər Əliyevə de. Cavab verirəm ki, ay balam, Heydər Əliyev bütün ömrünü Sizin dərdinizə həll olunmasına həsr edib. Bizim dərdimiz nədir? Millətimiz azad olsun, torpaqlarımız erməni əsarətindən xilas edilsin, əsirlərimiz qurtarsın, Vətənə qayıtsın. Heydər Əliyev bütün həyatını, ömrünü bunların uğrunda – dilimiz, dinimiz, torpağımız, bayrağımız uğrunda mübarizəyə həsr edibdir. Xırda-xırda məsələlərdən ötrü gedib onun vaxtını almağa dəyməz.

Heydər Əliyev, Allah Sizi var eləsin! Çox sağ olun!

Doğrudan da yaramaz ki, biz xırda məsələlərlə Sizin vaxtınızı alağ. Biz gərək Sizə ancaq böyük işlərdən danışaq. Hörmətli prezident, gördüyünüz böyük işlərə görə çox sağ olun.

Bilmirəm, hansı əsərdə göstərilir ki, balaca bir çaqqal öküzü parçalayır. Hiyləgərlər bizim də ətrafımızda vardır. Camaata demək lazımdır ki, ey camaat, aldanmayın. Axı camaatımızın hamısı alim deyil. Bəzən elə adam elə söz danışır ki, elə bil ürəyimizə bıçaq sancılır. Xahiş edirəm, gəlin yalanların üstünü açaq.

Mən bu sözləri ona görə danışmıram ki, Siz mənə orden vermişsiniz. Siz katib olan vaxt rüşvətxorluğa qarşı ciddi mübarizə aparanda mən Sizə neçə-neçə şeir yazmışdım. Siz vəzifədə olduğunuza görə mən bunları nəşr etdirmədim.

Bir dəfə evimdə televizorun qarşısında oturmuşdum, yanımda da adı yadımdan çıxan mötəbər bir şəxs var idi. Televiziyaya bir kişi çıxartdılar. O nə orta yaşlı, nə də cavan deyildi. Heydər Əliyev, bax, o vaxtlar bir çox sarsaqlar, tutulanlar, rüşvətxorlar ermənilərə qoşulub Sizə ittihamlar yağdırırdılar. Televiziyada çıxış edəni belə təqdim etdilər ki, bax, bu, Heydər Əliyevin qurbanı olub. O da başladı boş-boş sözlər danışmağa.

Mənim yanımda oturan mötəbər kişi mənə dedi ki, ay başına dönüm, televiziyada bu danışanı mən yaxşı tanıyıram. O, rüşvətxorun, oğrunun biridir. Onun satmadığı bir obyekt qalmayıb. Görəsən Heydər Əliyevin günahı nədir?

O vaxt mən Sizə daha bir şeir yazdım:

Şücaətli əzizim!

Vətənimiz də birdir, torpağımız da bizim.

Üstü mavi zolaqlı bayrağımız da bizim...
İkiüzlü olanı iki yandan vurursan.
İkisözlü olanı bir sözlə susdurursan,
Amansızsan yalana, əliəyri olana.

Bayaq da dedim, o vaxt mən Sizə neçə-neçə belə şeirlər yazmışdım.

Vaqif müsəlman dininin müqəddəs ziyarətgahlarına öz məhəbbəti-ni izhar edərək yazırdı ki, "Ey Kəbəm, Kərbəlam, Məkkəm, Mədinəm, bir zaman kuyidə ziyarətimdir". O, bu dini sevirdi, ona inanırdı. Hörmətli Prezident, Sizə də deyilən sözlərin heç biri yaltaqlıq deyil, Sizə olan inamdır, Sizə olan məhəbbətimdir.

Hörmətli prezident, sağ olun, var olun. O gün olsun ki, sülh müqaviləsi ortaya qoyulsun, biz də gəlib Sizi təbrik edək.

Heydər Əliyev: Sağ olun, Mirvarid xanım. O şeirləri mənə göndərin. Çox yaxşı şeirlərdir. Yəqin ki, onlar məndə yoxdur.

Mirvarid Dilbazi: Sizə həsr etdiyim belə şeirlər çoxdur.

O vaxt, Vaqifin qəbrini o vəziyyətdən çıxarıb gözəl məqbərə tikdi-rəndə mən Sizə böyük bir məktub yazmışdım. Atanın qəbri pis olanda oğullarını ittiham edirlər. Şairin qəbri pis olanda rəhbərləri ittiham edir-lər. Neçə yüz il keçdi, tacirlər, milyonlەر, katiblər gəldi, heç yada salan olmadı ki, bəs bu kişinin qəbrinin torpaqlarını niyə küləklər aparır? Mən onda yazmışdım ki, onun varisi Heydər Əliyev 200 ildən sonra gəldi.

Hörmətli prezident, Siz vəzifədəsiniz. Mənim dünyada heç bir mad-di təmənnam yoxdur. Bircə mənəvi təmənnam var ki, Siz bu milləti bu fə-lakətdən xilas edəsiniz. Mənim bundan artıq deməyə sözüm yoxdur.

Heydər Əliyev: Sağ olun.

Mirvarid Dilbazi: Mənim bir şeirim də var. Respublikada dövlət çevrilişinə cəhd göstəriləndə Siz qaçmadınız, qapınızda duran təyyarəyə minib başqa ölkəyə getmədiniz. Onda mən yazdım ki:

Başın göyə dayaqdır, ayağın yerə,
Gərib gen sinəni sərt zərbələrə,
Çiyinlərin üstə Vətən torpağı,
Torpaqdan güc aldın anteysayağı.
Qoymadın tökülsün sən qardaş qanı,
Qurtardın bölümdən Azərbaycanı!

Bunun davamı da var. Bu mənim Sizə olan məhəbbətimdir. Bunla-rı mən ona görə çap etdirməmişəm ki, deməsinlər, Mirvarid Dilbazi gö-

rəsən Heydər Əliyevdən nə istəyir? Mənə heç bir şöhrət də lazım deyil. Mənim həyatımın son günləri, son dəqiqələridir.

Heydər Əliyev: Yox, sonu deyil. Hələ qarşıda böyük həyatı-nız var.

Mirvarid Dilbazi: Çox sağ olun. Vaxt var idi ki, Natəvanın qəbrinin üstündən mərmər daşı çıxartmışdılar, – Siz bunu məndən yaxşı bilirsiniz, – amma sonra Siz orada gözəl bir abidə yaratdınız. Mən o abi-dəni görəndə elə bildim ki, Natəvan qarşıma çıxdı, – qarşısında qələmi, sanki kağız çıxarıb nəşə yazacaq. Onun mərmərdən tökülmüş büstü də gözəldir. Bunlar hamısı Sizin xidmətlərinizdir.

Səməd Vurğunun şeirlərini dərs kitablarına salmırdılar. Siz Səməd Vurğun üçün çox iş gördünüz. Siz Qazaxda Səməd Vurğuna çox böyük bir müzey açdınız. Biz hər il oraya gedib-gəlirdik.

Siz Süleyman Rüstəmə yeni həyat verdiniz. Süleyman Rüstəmin "Təbriz şeirləri" unudulmazdır. O, milli, xəlqi şair olubdur, millətə nə qədər xidmət edibdir.

Vaxtınızı çox almaq istəmirəm. Hər bir şairin ideyası varsa, o da in-sandır. İdeyasız insan insan deyil.

Çox sağ olun. O dövrdə kişilər var idi – Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza və başqaları. Çox sağ olun ki, Siz onları dərinə qiyətləndirirsiz. Çox sağ olun, var olun.

Heydər Əliyev: İndi də kişilər var. Bu kişilər burada oturub-lar. Bizim gözəl qadınlarımız var, onların ən gözəllərindən biri də sizsiniz. Ona görə də o dövrdə də olub, bu gün də var.

Mirvarid Dilbazi: Çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Adətən, insanlar öz yanında, gözünün qabağın-da olanı qiymətləndirmir, keçmişdəkini, yaxud uzaqda olanı qiymətlən-dirir. Amma həyatdır, heç birimiz burada daimi deyilik. Mən şübhə etmi-rəm ki, gələcək nəsillər bu gün burada, bu salonda oturanların hamısını yüksək qiymətləndirəcəklər.

Səməd Vurğun 50 yaşında, 40 il bundan əvvəl vəfat edib. Biz onun 90 illiyini qeyd etdik. Amma Səməd Vurğun bəlkə də heç yaşamadığı zaman, ya-xud həyatdan gedəndən sonrakı ilk illərdə xalqın məhəbbəti nöqtəyi nəzərin-dən bu qədər yüksək zirvələrə qaldırılmamışdı, nəinki indi qaldırıldı. Bilirsi-niz, olur, tarixin elə zamanları olur ki, unudur, amma sonra xatirinə salır.

Mirvarid Dilbazi: Əziz Heydər Əliyev, o vaxt Səməd Vurğun can verəndə Fədayev demişdi ki, ancaq yüz illərdən bir belə istedadlar doğulur.

Heydər Əliyev: Tamamilə doğrudur.

UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ RADIO GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ "UŞAQLAR DÜNYANIN SEVİNCİDİR" DEVİZİ ALTINDA KEÇİRİLƏN ŞƏNLİKDƏ ÇIXIŞ

Bakı, Teleteatr

14 dekabr 1997-ci il

Əziz uşaqlar, əziz balalar!

Mən sizi, müstəqil Azərbaycan Respublikasının bütün uşaqlarını bayram münasibətilə – uşaqların Beynəlxalq Televiziya və Radio günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Sizə xoşbəxt həyat, xoşbəxt gələcək arzulayıram.

İnsanın uşaqlıq dövrü ən xoşbəxt dövrüdür. Uşaqlar bunu bəlkə də bilməzlər. Ancaq uşaqlıq dövrünü yaşamış, həyatın ağır və çətin illərini, eləcə də çox xoşbəxt günlərini yaşamış insanlar bunu yaxşı bilirlər. Mən də belə insanlardan biriyəm. Uşaqlığın nə olduğunu yaxşı bilirəm, gəncliyin nə olduğunu və yaşlı həyatın nə olduğunu da bilirəm. Ona görə də mən sizə həqiqəti deyirəm. Həqiqət də ondan ibarətdir ki, uşaqlıq dövrü insanın ən xoşbəxt dövrüdür. Mən arzu edirəm ki, müstəqil Azərbaycanın uşaqları həyatlarının bu xoşbəxt dövrünü tam firavan keçirsinlər. Biz də – Azərbaycanın dövləti, hökuməti, Azərbaycanın prezidenti kimi mən də bütün xalqımızın xoşbəxtliyi uğrunda çalışaraq birinci növbədə uşaqların xoşbəxt həyatını təmin etməyi özümüzmə müqəddəs vəzifə kimi qəbul etmişik. Biz bu yolda çalışırıq. Şəxsən mən hesab edirəm ki, uşaqlara qayğı göstərmək, uşaqların təhsili, tərbiyəsi üçün şərait yaratmaq, uşaqlara həyatda sərbəst yaşamaq, sərbəst inkişaf etmək adət-ənənələrini aşılamaq uşaqlarla aparılan işin əsas hissəsi olmalıdır.

Azərbaycanda uşaqlara qayğı gün-gündən artır və artacaqdır. Təbii ki, respublikamızın həyatının keçid dövründə, ağır dövründə uşaqların hamısına istədiyimiz kimi, bir ata kimi, valideyn kimi, bəlkə də hər bir uşağa, hər bir övladımıza ürəyimiz istədiyi kimi qayğı göstərə bilmirik. Ancaq biz bunun üçün çalışırıq. Hesab edirəm ki, gün-gündən biz bu qayğını artırmaqla bilirik və gələcəkdə də artıracağıq.

Öz övladına qayğı göstərmək, təhsil vermək, övladını yüksək əxlaqi normalar səviyyəsində tərbiyələndirmək hər bir valideynin borcudur. Mən istərdim ki, Azərbaycanda həyatın bu ağır, çətin dövründə hər bir valideyn çətinliklərə baxmayaraq, bu vəzifələrin hamısını yerinə yetirməyə çalışsın, bu vəzifələri unutmasın. Hər halda, insana nə qədər çətin olsa da, uşağı üçün maksimum əlindən gələni etməlidir. Bu, hər bir valideynin borcudur. Biz isə dövlət olaraq hər bir Azərbaycan uşağını, hər bir Azərbaycan balasını öz övladımız hesab edirik. Siz bizim xalqımızın övladlarısınız. Uşaqlar, gənclər müstəqil Azərbaycanın gələcəyidir. Bizim arzumuz da bundan ibarətdir ki, gələcək bu gündən daha da gözəl olsun, hər bir insan üçün daha da xoşbəxt olsun. Mən inanıram, əminəm ki, bu olacaqdır. Əminəm ki, siz ilbəl daha yaxşı şəraitdə yaşayacaqsınız, öz istedadlarınızı inkişaf etdirmək üçün, istedadlarınızı həyatda tətbiq etmək üçün daha çox imkanlar əldə edəcəksiniz və hər bir uşağın, hər bir gəncin Azərbaycanda sərbəst yaşaması, inkişaf etməsi, cəmiyyətdə öz istedadına layiq yer tutması üçün imkanlar yaranacaqdır. Bu, bizim dövlətimizin siyasətidir. Bu, müstəqil Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il noyabr ayının 12-də qəbul etdiyi ilk konstitusiyanın əsas müddəalarıdır. Bu, mənim Azərbaycan prezidenti kimi, siyasətimin əsas strateji istiqamətlərindən biridir. Biz özümüz bütün imkanlarımızdan istifadə edərək bu işləri görürük və görəcəyik.

Eyni zamanda Azərbaycanın beynəlxalq uşaq konvensiyasına qoşulması və bu beynəlxalq təşkilatın üzvü olması həm Azərbaycanda uşaqlara qayğının artırılması üçün çox böyük imkanlar yaradır, həm də uşaqların hüquqlarının qorunması üçün, cəmiyyətdə uşaqlara münasibətin bizim konstitusiyanın əsasında, qanun əsasında qurulması üçün zəmin yaradır. Mən bu fürsətdən istifadə edərək beynəlxalq YUNİSEF təşkilatına bu illərdə Azərbaycan ilə etdiyi əməkdaşlığa görə və Azərbaycanda uşaqlara göstərdiyi yardıma görə təşəkkür edirəm.

Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan gələcəkdə də bütün beynəlxalq təşkilatlarda olduğu kimi, YUNİSEF təşkilatı ilə də əməkdaşlığını davam etdirəcək və bizim bu əməkdaşlığımız uğurlu olacaqdır.

Bu gün mən saat 12-dən televizorun önündə əyləşib sizin verilişiniz başlayan kimi çox böyük diqqətlə baxdım. Sonra da buraya gəlmişəm, sizinlə bir yerdəyəm, sizinlə bərabərəm. Öz təəssüratlarımı demək istəyirəm. Bu veriliş həddindən artıq gözəl təəssürat bağışlayır. Həm məzmununa görə, həm formasına görə, həm də televiziya vasitəsilə uşaqlarımızı şənləndirən, xoşbəxt əhval-ruhiyyədə gördüyümə görə mən çox sevinirəm. Mən

çox sevindim ki, bu gün verilişi idarə edən, Azərbaycanda tanınmış televiziya aparıcısı Roza xanım ilə bərabər, iki uşaq – bir qız, bir oğlan bu verilişi gözəl aparmağa başladılar. Onların adlarını da soruşa bilmədim. Görün bizim xalqımızda nə qədər istedadlar var! Bizim uşaqlar bu istedadları kiçik yaşlarından bürüzə verirlər, nümayiş etdirirlər. Bu istedadlarına görə özləri də fərəhlənirlər və bizi də fərəhləndirirlər.

Mən burada sizinlə bir yerdə olduğum dəqiqələrdə sizin mahnılarınızı dinlədim, rəqslərinizə baxdım, sözlərinizi eşitdim. Nə qədər gözəlsiniz, insanı nə qədər sevindirirsiniz, bizi nə qədər xoşbəxt edirsiniz! Mən hesab edirəm ki, siz, bu gün buraya, televiziya salonuna toplaşmış uşaqlar Azərbaycanın milyonlarla uşaqlarının istedadını, bacarığını, gözəlliyini, əhval-ruhiyyəsini təmsil edirsiniz. Hesab edirəm ki, bizim uşaqlarımızın hamısı belədir.

Valideyn üçün dünyada, həyatda pis uşaq yoxdur. Uşaq gözəldir. Azərbaycanın prezidenti kimi mənim üçün də respublikamızda hər bir uşaq gözəldir. Mən Azərbaycanda uşaqların hər birini gözəl, hər birini istedadlı hesab edirəm. Azərbaycanın hər bir uşağını öz doğma övladım hesab edirəm.

Uşaqlarımızın bir qismi yerindən-yurdundan didərgin düşmüşdür. İndi onlar qaçqın, köçkün ailələrində yaşayırlar. Bu, bizim xalqımızın faciəsidir. Xalqımıza qarşı 1988-ci ildən qonşu Ermənistan tərəfindən edilən təcavüz nəticəsində və keçmiş illərdə baş vermiş bəzi səbəblərə görə respublikamızın ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. Bu işğal nəticəsində bir milyondan artıq vətəndaşımız yerindən-yurdundan didərgin düşübdür. Onların da demək olar ki, əksəriyyəti uşaqlardır, gənclərdir, köçkün, qaçqın vəziyyətində yaşayırlar. Çoxları isə çadırlarda yaşayır. Yenə deyirəm, bu, bizim xalqımızın faciəsidir. Ancaq mən dəfələrlə demişəm və bu gün də deyirəm – xalqımız dərdə dözümlü xalqdır və bu dərdə də dözürlər, inanır ki, qara günün ömrü az olar. Xalqımız bu faciədən xilas olacaq, işğal edilmiş torpaqlar işğaldan azad olunacaq, yerindən-yurdundan zorla çıxarılmış insanlar öz evinə, obasına qayıdacaqlar. Uşaqlar yaşayacaq, böyüyəcək, öz yerlərini, yurdlarını yenə də gözəlləşdirəcək, quracaq, yaradacaqlar.

Ancaq hələ ki, onlar, yerindən-yurdundan didərgin düşmüş uşaqlar ataları ilə, anaları ilə birlikdə, – bəziləri hətta valideynlərini itirib, – ağır vəziyyətdə, çadırlarda yaşayırlar. Bəlkə də onların bəzilərinin, ola bilər, çadırlarda yaşayanların çoxlarının televizoru yoxdur, bizi radio vasitəsilə dinləyirlər. Bəlkə də bəzisinin heç radiosu da yoxdur, ola bilər, bunlar-

dan məhrumdur. Ancaq mən bilirəm və inanıram ki, bizim o çadırlarda olan vətəndaşlarımız da və oradakı uşaqlarımız da Vətən eşqi ilə yaşayırlar, torpaq eşqi ilə yaşayırlar, onlar Vətənə, dövlətinə, millətinə sadıq insanlardır. Onların da, xüsusən ağır vəziyyətdə yaşayan uşaqların qayğıya daha da çox ehtiyacları var. Biz bunun üçün əlimizdən gələni edirik, bundan sonra da edəcəyik. O uşaqlar bilməlidirlər ki, biz, şəxsən mən onları bir dəqiqə də unutmuram. Onların dərdi daim bizi narahat edir. Biz onları və bütün xalqımızı bu dərddən qurtarmaq üçün bütün imkanlardan istifadə edirik və bundan sonra da istifadə edəcəyik.

Ancaq bu gün uşaqların beynəlxalq televiziya və radio bayramı münasibətilə mən Azərbaycanın bütün uşaqlarını təbrik edərək, buradan o çadırlarda yaşayan, qaçqın, köçkün ailələrində yaşayan uşaqları xüsusi təbrik edirəm. Onları öpürəm, onları bağrıma basıram. Onları, məhz uşaqları əmin edirəm ki, biz onları bu vəziyyətdən çıxaracağıq. Mən inanıram ki, bizim xalqımız – böyük qəhrəmanlar yetişdirmiş xalqımız, böyük alimlər yetişdirmiş xalqımız, böyük insanlar yetişdirmiş xalqımız məhz o çadırlarda yaşayan uşaqlardan da qəhrəmanlar yetişdirəcəkdir, alimlər yetişdirəcəkdir, böyük fikir sahibləri yetişdirəcəkdir və onlar gələcəkdə öz xalqına böyük xidmətlər edəcəklər.

Əziz balalar, əziz uşaqlar!

Bizi bu həyatda ən çox sevindirən sizsiniz. Həyatımızda nə qədər çətin dəqiqələr, çətin günlər olsa da sizi – uşaqları görərkən insan hər bir çətinliyi unudur. Şəxsən mən öz haqqımda deyirəm. Mənim işim ağırdır. Çox işləyirəm. Həyatımın hamısı işə sərf olunubdur. Bəzən çox ağır hadisələrlə rastlaşıram. Amma uşaqlara baxanda, öz övladlarıma, öz nəvələrimə baxanda, sizlərə baxanda hər şeyi unuduram. Şübhə etmirəm ki, siz öz təhsilinizlə, tərbiyənizlə, istedadınızla, öz varlığınızla daim valideynlərinizi sevindirəcəksiniz. Xalqımızı sevindirəcəksiniz, dövlətimizi sevindirəcəksiniz, məni sevindirəcəksiniz.

Biz sizə böyük ümidlərlə baxırıq. Azərbaycanın gözəl gələcəyi var, mən bunu görürəm və bunun uğrunda mən həyatımı sərf etmişəm, bundan sonra da sərf edəcəyəm. Sizə görə, Azərbaycanın gələcəyinə görə. Amma bilin ki, siz müstəqil Azərbaycanda yaşayırsınız, siz azad Azərbaycanda yaşayırsınız. Siz müstəqil, azad Azərbaycan Respublikasının övladlarısınız. Siz bizim demokratik cəmiyyətimizin, demokratik dövlətimizin gələcək qurucularısınız. Siz bizim işimizin davamçılarısınız. Biz gələcəyi sizə tapşırıq. Sizi ürəkdən bir daha təbrik edirəm. Sizi bağrıma basıram, sizi öpürəm. Sizə xoşbəxtlik arzulayıram. Sağ olun.

ŞƏHİD UŞAQLARI VƏ KİMSƏSİZ UŞAQLAR ÜÇÜN TƏŞKİL EDİLMİŞ YENİ İL ŞƏNLIYINDA ÇIXIŞ

*Bakı, İdman oyunları sarayı
31 dekabr 1997-ci il*

Əziz uşaqlar, balalar, gənclər, müstəqil Azərbaycanın əziz övladları! Sizi qarşıdan gələn 1998-ci il – Yeni il münasibətilə ürəkdən təbrik edir, sizə şən həyat, xoşbəxtlik, cansağlığı, səadət arzulayıram.

Bu gün Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günüdür. Əziz balalar, biz sizinlə müstəqil Azərbaycan Respublikasında yaşayırıq. Ancaq dünyanın bir çox ölkələrində bizim soydaşlarımız, bacı-qardaşlarımız, milyonlarla azərbaycanlı yaşayır, sizin kimi gənclər, azərbaycanlı balaları, azərbaycanlı uşaqları yaşayır. Bu bayram münasibətilə mən sizi, bütün dünya azərbaycanlılarını, bütün ölkələrdə yaşayan azərbaycanlı uşaqları, gəncləri ürəkdən təbrik edirəm, dünya azərbaycanlılarına xoşbəxt gələcək arzulayıram.

Əziz uşaqlar, əziz gənclər! Siz bu gün bu gözəl saraya Yeni il bayramı, yolka bayramı münasibətilə toplaşmışınız. Qarşıdakı günlərdə Azərbaycanda uşaqlar, gənclər tətil zamanı istirahət edərək Yeni il bayramlarında, yolka bayramlarında iştirak edəcəklər, oxuyacaqlar, oynayacaqlar, şənlənəcəklər və yenidən dərslərə, işlərə hazırlaşacaqlar.

Bu gün, bu bayramların başlanğıc günü siz burada Azərbaycanın gənclərinin, uşaqlarının yüksək istedadla malik olduğunu bir daha nümayiş etdirdiniz. Sizin mahnılarınız, musiqiniz, rəqsləriniz, göstərdiyiniz əyləncəli nümunələr hamısı çox gözəldir, çox sevindiricidir. Sizi bu istedadlarınız münasibətilə, təqdim etdiyiniz bugünkü gözəl tamaşa münasibətilə təbrik edirəm və sizə gələcəkdə də öz istedadlarınızın inkişaf etdirilməsində, incəsənətdə, musiqidə, mahnıda, bütün işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Biz sizinlə birlikdə Azərbaycan sirkinin də bir neçə gözəl tamaşalarına baxdıq və onlar da çox yaxşı təəssürat bağışlayır. Burada səsləndi ki, Azərbaycan sirkinin də yubileyidir. Azərbaycan sirkini xalqımıza böyük xidmətlər göstərmiş, xüsusən uşaqlara, gənclərə, onların əylənməsinə, şənlənməsinə çox xidmətlər göstərmişdir və gələcəkdə də göstərəcəkdir.

Sirk işinə özünü həsr etmək böyük istedad və cəsarət tələb edir. Mən bu fürsətdən istifadə edib Azərbaycan sirkinin bütün əməkdaşlarına təşəkkürümü bildirir, onları da bu bayram münasibətilə təbrik edirəm.

Əziz uşaqlar, əziz gənclər! Mən sizə baxıram, nə qədər gözəlsiniz, insanları, öz valideynlərinizi – ata-ananızı, baba-nənənizi nə qədər sevin-dirirsiniz, bizim xalqımızı, millətimizi nə qədər sevindirirsiniz, dövlətimizi nə qədər sevindirirsiniz, mənə nə qədər sevindirirsiniz. Çox sağ olun! Sizə baxdıqca, sizi dinlədikcə mən Azərbaycanın, müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcəyi haqqında düşünürəm və düşünərək öz-özümə deyirəm ki, narahat olmaq lazım deyil, Azərbaycanın gələcəyi var. Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi onun əbədi olan dövlət müstəqilliyi ilə bağlıdır. Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi Azərbaycan vətəndaşlarının Vətənə olan sevgisi, məhəbbəti ilə, onların vətənpərvərliyi, millətimizin qüdrəti ilə bağlıdır. Əziz uşaqlar, əziz gənclər, Azərbaycanın gələcəyi sizinlə bağlıdır, sizin istedadınızla, gələcək fəaliyyətinizlə bağlıdır. Siz bizim sabahımızsınız, bizim gələcəyimizsiniz. Siz bizim hər birimizin, bütün Azərbaycan xalqının xoşbəxtliysisiniz.

XX əsr sona çatır. 1998-ci il bu əsrin son illərindən biridir. Biz XXI əsrə doğru addımlayırıq. XXI əsr Azərbaycan xalqı, Azərbaycan milləti, Azərbaycan Respublikası üçün, bütün dünya azərbaycanlıları üçün yeni uğurlar, yeni nailiyyətlər əsri olacaqdır. Əziz uşaqlar, əziz balalar, XXI əsrin yaradıcıları, qurucuları siz olacaqsınız. Bu illərdə çox çətinliklə, böyük mübarizələrlə böyük maneələrin qarşısını alaraq qurduğumuz, yaratdığımız müstəqil Azərbaycan Respublikası, demokratik, hüquqi, dünyəvi Azərbaycan dövləti XXI əsrdə yaşayacaq, inkişaf edəcək və əziz balalar, əziz gənclər, o, sizin çiynlərinizdə irəliləyəcəkdir.

Biz bu illərdə gələcəyin böyük təməlini qoyuruq, möhkəm təməlini, polad təməlini qoyuruq. Sizin borcunuz, vəzifəniz bizim qurduğumuz, yaratdığımız işləri, müstəqil Azərbaycan Respublikasını, Azərbaycan dövlətini gələcəkdə qorumaqdan, yaşatmaqdan ibarət olacaqdır. Bu, sizin şərəfli vəzifənizdir. Siz – bu günün uşaqları, gəncləri gələcəyin aparıcı qüvvələrisiniz. Mən əminəm ki, siz Vətəninizə, doğma Azərbaycan torpağına, millətinizə, dilinizə, dininizə, milli-mənəvi ənənələrimizə daim sadıq qalacaqsınız, onları qoruyub saxlayacaq, daim inkişaf etdirəcək, daha da ucalara qaldıracaqsınız.

Əziz uşaqlar, əziz gənclər, mən sizə inanıram. Bu gün Azərbaycan Respublikasının qarşısında duran ağır və çətin problemləri həll edərək, Azərbaycanın prezidenti kimi, dövlət başçısı kimi mən sizdən ilham alı-

ram, sizə inanaraq bu işləri görürəm. Əminəm ki, siz bu işlərin etibarlı davamçısı olacaqsınız. Sizin hamınıza bir daha cansağlığı arzu edirəm.

Mən sevinirəm, bu gün şadam ki, Azərbaycanın uşaqları, balaları sülh, əmin-amanlıq şəraitində yaşayırlar, Azərbaycanın uşaqları, gəncləri ölkəmizdə yaranmış ictimai-siyasi sabitlik və tam rahatlıq şəraitində yaşayırlar. Mən sevinirəm ki, xalqımızın güzəranı günü-gündən yaxşılaşır və yaxşılaşacaqdır. Mən sevinirəm ki, uşaqlara, gənclərə qayğı artır və artacaqdır. Mən sevinirəm ki, çətinliyə, problemlərə baxmayaraq, sizin üzünüz gülür, çalırınsınız, oynayırsınız, rəqs edirsiniz. Ümidvaram ki, ilbə-il bundan da yaxşı, bundan da gözəl olacaq, siz bundan da çox şənlənəcəksiniz.

Əziz uşaqlar, əziz övladlar, mən sizin hamınızı öpürəm, bağrıma basıram. Hər biriniz mənim üçün doğmasınız, əzizsiniz. Bilin ki, mənim qəlbimdə hər birinizin yeri var. Sizə bir daha cansağlığı arzu edirəm. Yeni il bayramınız mübarək olsun! Sağ olun, sağ olun, sağ olun! Gələcək görüşlərə qədər!

* * *

Yeni il şənliyinin ilk günü saraya toplaşmış uşaqlara Azərbaycan Prezidentinin adından təqdim olunmuş 2 minədək bayram hədiyyəsinin hər birisinin içərisinə təbrik sözləri yazılmış açıqca qoyulmuşdu.

"Əziz və mehriban balam!

Səni Yeni il münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Arzu edirəm ki, Yeni il özü ilə bərabər xoş günlər və səadət gətirsin. Arzum səni müstəqil, qüdrətli Azərbaycanda xoşbəxt görməkdir.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN

FƏRMANI

Azərbaycan Respublikasının Qadın problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin yaradılması haqqında

Azərbaycan Respublikasında qadınlara dair dövlət siyasətinin daha müəssəsskil şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 7-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Qadın problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradılsın.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın:
– bir ay müddətində Qadın problemləri üzrə Dövlət Komitəsi haqqında Əsasnaməni hazırlayıb Azərbaycan Respublikası Prezidentinə təqdim etsin;
– Bu Fərmandan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.
3. Bu Fərman imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, "14" yanvar 1998-ci il
№ 668

**"AZƏRBAYCANDA QADINLARIN ROLUNUN
ARTIRILMASINA DAİR TƏDBİRLƏR HAQQINDA"
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
SƏRƏNCAMI**

Ölkənin siyasi, sosial, iqtisadi və mədəni həyatında qadınların rolunu artırmaq, Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il iyunun 30-da qoşulduğu BMT-nin "Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında" Konvensiyasından irəli gələn öhdəliklərini daha geniş miqyasda həyata keçirmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, iki ay müddətində:

- qadınlara münasibətdə dövlət siyasətinin əsaslarını, habelə ona müvafiq zəruri proqramlara dair təklifləri;
- qadınların dövlət orqanlarının işində, ölkənin ictimai həyatında, sahibkarlıq sahələrindəki fəaliyyətinə, onların yeni ixtisaslara yiyələnməsinə, yenidən hazırlığına və ixtisaslarının artırılmasına dair təklifləri;
- qaçqın və məcburi köçkün qadınların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə dair təklifləri;
- qadınların əmək hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün təşkilati, iqtisadi və hüquqi təminatlarla dair təklifləri;
- qadınların əməyinin, onların həyatının və sağlamlığının müdafiəsinin analıq funksiyaları nəzərə alınmaqla təmin edilməsinə dair təklifləri;
- beynəlxalq qadın təşkilatları və respublikada fəaliyyət göstərən qeyri-dövlət qadın cəmiyyətləri ilə dövlət strukturlarının qarşılıqlı əlaqələrinin inkişaf etdirilməsinə dair təklifləri hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin.

2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatına tapşırılsın ki: bir ay müddətində mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarında qadınların roluna dair Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etmək üçün məruzə hazırlasın.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti,
Bakı şəhəri, 14 yanvar 1998-ci il
№727*

8 MART BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜNƏ HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ GECƏDƏ NİTQ

*Azərbaycan Dövlət Akademik
Opera və Balet Teatrı
7 mart 1998-ci il*

Hörmətli qadınlar, əziz bacılar!

Sizi, bütün Azərbaycan qadınlarını 8 Mart – Beynəlxalq qadınlar günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Sizə cansağlığı, səadət, ailə həyatınızda və bütün işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Qadınların bayramı bütün xalqımızın, cəmiyyətin, ölkəmizin bayramıdır. Biz bu bayramı böyük ruh yüksəkliyi ilə keçiririk və bu bayramda Azərbaycanın bütün vətəndaşlarının, bizim hamımızın qadınlara olan sevgimizi, məhəbbətimizi, arzularımızı bildirmək üçün böyük bir fürsət yaranıb. Mən bu fürsətdən istifadə edərək sizə ürək sözlərimi demək istəyirəm.

Qadınlar bizim hamımız üçün əzizdirlər, sevimlidirlər. Qadınların ölkəmizdə, cəmiyyətdə rolu çox əhəmiyyətlidir. Bu, həmişə olubdur. Keçmişdə də olubdur və indi də ölkəmizin keçid dövründə, müstəqil dövlətimizi qurduğumuz, yaratdığımız, möhkəmləndirdiyimiz zamanda da belədir.

XX əsrdə Azərbaycan Respublikasının həyatında böyük hadisələr olubdur və bu hadisələrdə qadınların rolu böyükdür. Bu da ondan ibarətdir ki, 1918-ci ildə Xalq Cümhuriyyəti yaranandan sonra Azərbaycan qadınları ilk dəfə seçmək və seçilmək hüququ almışlar. Qadınlara verilmiş bu hüquq sonrakı illərdə reallaşdırılmışdır və qadınlar Azərbaycanda həyatın bütün sahələrində özlərinə məxsus yer tutmuşlar, bərabərhüquqlu vətəndaşlar kimi Azərbaycanın bütün imkanlarından istifadə etmişlər.

Azərbaycan qadınının tarixi çox böyükdür, zəngindir. Bizim çoxəsrlik zəngin tariximiz, mədəniyyətimiz vardır. Azərbaycanın keçmiş zamanlarda da görkəmli qadınları olmuşdur. Onların adları və xidmətləri bizim tariximizin səhifələrində qızıl hərflərlə yazılmışdır. Ancaq XX əsrdə Azərbaycan qadınının keçdiyi yol, əldə etdiyi nailiyyətlər, həqiqətən dünya miqyasında bizim üçün böyük iftixar mənbəyinə çevrilmişdir.

Azərbaycan qadını çadranı atmış, sərbəst yaşamaq imkanı əldə etmiş, bütün sahələrdə bərabər hüquqlar qazanmış və özünün daxili potensialından cəmiyyətə, xalqına xidmət etmək üçün istifadə etmişdir. İndi biz hədsiz iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, cəmiyyətimizin hər bir sahəsində qadınlar böyük rol oynayır, bəzi sahələrdə aparıcı rol oynayır, böyük xidmətlər göstərirlər. XX əsri sona çatdırarkən, biz böyük nailiyyətlərimiz haqqında danışarkən bu nailiyyətlərin əldə olunmasının çoxunda qadınların xidmətini xüsusi qeyd etməliyik.

Bizim cəmiyyətimizin elə sahələri var ki, orada qadınların fəaliyyəti çoxluq təşkil edir. Ümumiyyətlə Azərbaycanda qadınlar kişilərdən çoxdur. Bu da çox yaxşı haldır. Ancaq bəzi sahələrdə – təhsil, səhiyyə, mədəniyyət sahələrində bir sıra hallarda qadınlar kişilərdən çox fəaliyyət göstərirlər. Bizim ali məktəblərimizdə, universitetlərimizin bəzilərinə qızların sayı oğlanların sayından xeyli çoxdur. Bu, Tibb Universitetində olduqca çoxdur. Bakı Dövlət Universitetində də qızlar oğlanlardan çoxdur. Dövlət Dillər, yaxud Rus Dili və Ədəbiyyatı institutlarında qızlar ümumiyyətlə, tam çoxluğu təşkil edirlər. Bunların hamısı onu göstərir ki, qadınlara, qızlara verilmiş hüquqlardan onlar istədikləri kimi istifadə edirlər və cəmiyyətdə özlərinə layiq yer tuta bilirlər. Biz daim fəxr edirik ki, görkəmli qadın alimlərimiz, qadın yazıçılarımız, görkəmli qadın müğənnilərimiz, bəstəkarlarımız, incəsənət xadimləri, həkimlər, dövlət xadimləri, təsərrüfat, sənaye sahəsində böyük işlər görən qadınlar vardır.

Son illər respublikamızın həyatında baş vermiş çətinliklərin yükünün çoxunu qadınlar daşıyıblar. Ermənistanın Azərbaycana etdiyi təcavüz nəticəsində biz torpaqlarımızın bir qisminin işğal olunması ilə rastlaşmışıq. İşğal olunmuş torpaqlardan bir milyondan artıq azərbaycanlı vətəndaşlarımız zorla çıxarılıb didərgin düşüblər. Bunların əksəriyyəti ağır vəziyyətdə çadırlarda yaşayırlar. Qaçqın, köçkün vəziyyətində yaşayan bu ailələrin içərisində üzərinə ən çox yük götürən, ən çox əziyyət, zəhmət çəkən qadınlardır. Çadırlarda ailə saxlamaq, uşaq bəsləmək, uşaq böyütmək qadınların üzərinə düşür.

Ümumiyyətlə, qadın çox ülvi bir məfhumdur. Qadına hörmət hər bir insanın ən yüksək mənəvi keyfiyyətə malik olmasını göstərir. Mən məmnuniyyət hissi ilə deyə bilərəm ki, bizim ölkəmizdə – Azərbaycanda qadına hörmət günü-gündən artır və insanlar qadının həyatda, cəmiyyətdə rolunun əhəmiyyətini daha da dərinlən dərk edə bilirlər. Amma ən əziz amil odur ki, hər bir insan dünyada həyatına görə, bütün varlığına görə anaya borcludur. "Ana" sözü müqəddəsdir. Təsədüfi deyil ki, biz

Vətənə də "Ana Vətən" deyirik, torpağa da "Ana torpaq" deyirik. Hər bir insan üçün Vətəndən əziz heç bir şey yoxdur. Hər bir insan üçün onun doğma torpağından qiymətli heç bir şey yoxdur. Bu anlayışlar ana anlayışı ilə bərabərdir və biz Vətənə "Ana Vətən" deyəndə Vətənin nə qədər əziz, nə qədər qiymətli, müqəddəs olduğunu bir daha qeyd edirik. Anaya hörmət, hər bir insanın həyatda ana qarşısında borcunu yerinə yetirməsi onun ali vəzifəsi olmalıdır.

Mən bu gün xüsusi olaraq şəhid analarını, əsgər analarını qeyd etmək istəyirəm. Demək olar ki, ana həyatda hər bir şeyin başlanğıcıdır. Ana Vətəni, ölkəni qorumaq üçün əsgər böyüdür, igidlər, qəhrəmanlar böyüdür. Ana cəmiyyətimizə zəkali, istedadlı insanlar böyüdür, bəxş edir. Ana ailənin dayağıdır. Hər bir ailənin səadəti, əmin-amanlığı birinci növbədə ananın rolundan və onun fəaliyyətindən çox asılıdır. Hər birimiz anaya borcluyuq və hər bir qadın da ana olmaqla xoşbəxt olur. İnsanın həyatında vəziyyət cürbəcür ola bilər – çətinliklər də, məhdudiyyətlər də ola bilər. Amma hesab edirəm, analığa nail olan hər bir qadın dünyada ən xoşbəxt insandır. Bizim də borcumuz ananın hörmətini qaldırmaqdır. Cəmiyyətdə anaya münasibəti daim yüksəltmək qadına hörmətdir.

Qeyd etdiyim kimi, Azərbaycan qadınları həyatımızın bütün sahələrində çox səmərəli iş görüblər. Mən Azərbaycan qadınlarının dövlət işində də fəaliyyətini xüsusi qiymətləndirirəm. Bu, bir tərəfdən Azərbaycan qadınlarının fəallığıdır, ikinci tərəfdən də Azərbaycanda qadınlara öz istedadlarını, bilik və bacarığını həyata keçirmək üçün, realizə etmək üçün yaranan imkanların nəticəsidir. Məhz ona görədir ki, dövlət orqanlarında qadınlar çox müvəffəqiyyətlə işləyirlər. Məhz ona görədir ki, müstəqil Azərbaycanın 1995-ci ildə seçilmiş ilk parlamentində, Milli Məclisində 124 deputatdan 15-i qadındır. Bu, deputatların 12 faizini təşkil edir. Məlumat üçün bildirmək istəyirəm ki, dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrində parlament üzvlərinin içərisində qadınların xüsusi çəkisi bu qədər deyildir. Mən buna çox böyük əhəmiyyət verirəm. Keçmişdə də – biz Sovetlər İttifaqının tərkibində olarkən parlamentimizdə qadınlar var idi. Ancaq biz Azərbaycanın müstəqilliyini əldə edəndən sonra ilk parlamentimizi seçən zaman qadınların parlamentdə çox sayda təmsil edilməsi, seçilməsi cəmiyyətin qadınlara müvafiq münasibətini göstərir, eyni zamanda qadınların fəallığını nümayiş etdirir.

Bir faktı da xatırlatmaq istəyirəm. 1992-ci ildə Azərbaycanda Milli Məclis yarandı və bu Milli Məclisin tərkibində 50 deputat var idi. Mən 1993-cü ilin iyun ayında Milli Məclisə sədr seçilən zaman 50 deputatdan

ancaq biri qadın idi. O Məclisin tərkibində dəyişikliklər edilərkən, mən oraya əlavə iki qadın deputat seçilməsinə nail ola bildim. Beləliklə, cəmi 50 deputatdan əvvəl bir, sonra üç deputat qadın olmuşdur. Ancaq 1995-ci ildə seçilən Milli Məclisdə 124 deputatdan 15-i qadındır. Mən bunu dəqiq sayına görə demirəm. Deputat seçilmiş hər bir qadın bizim cəmiyyətin hörmətli şəxsiyyətidir, öz işinə, ictimai-siyasi fəaliyyətinə görə, öz ixtisası üzrə fəaliyyətinə görə böyük hörmət qazanmış insandır. Biz bununla fəxr edə bilərik. Böyük hadisədir ki, 1995-ci ildə Azərbaycan qadımlarına qarşı hər bir ayrı-seçkiliyin ləğv olunması ilə əlaqədar Beynəlxalq Konvensiyaya qoşulmuşdur. Bilməlisiniz ki, dünyanın çox inkişaf etmiş və yüksək demokratiya səviyyəsində olan bəzi ölkələri bəlkə də bu konvensiyaya qoşula bilməyiblər, çünki bu konvensiyanın tələblərini təmin edə bilmirlər. Ancaq təsəvvür edin bir əsr müddətində, XX əsrdə Azərbaycan qadınının həyatında nə qədər böyük müsbət dəyişiklik baş vermişdir ki, hətta iqtisadi, sosial cəhətdən və demokratiya prinsipləri baxımından ən inkişaf etmiş dövlətlərin belə bəzilərinin qoşula bilmədiyi konvensiyaya respublikamız qoşulmuşdur. Biz bununla fəxr edə bilərik.

Azərbaycan qadınları eyni zamanda cəmiyyətimizi gözəlləşdirirlər, insanlarda sevinc, məhəbbət, nikbinlik hissləri yaradırlar. Bizim qadınların içərisində çox görkəmli incəsənət xadimləri vardır. Biz onları sevirik və onlar bizim mədəniyyətimizi günü-gündən inkişaf etdirirlər. Onlar ölkəmizdən xaricə gedərkən, başqa ölkələrdə olarkən millətimizin nə qədər yüksək mədəniyyətə sahib olduğunu çox gözəl nümayiş etdirir və təmsil edirlər.

Bəzən biz özümüz qadınlarımızı o qədər də qiymətləndirmirik. Çünki onları çox görürük və onlara öyrənmiş oluruq. Ancaq onlar başqa ölkələrdə olarkən daha da yüksək qiymətləndirilirlər və beləliklə, xalqımızın, millətimizin adını, hörmətini yüksəklərə qaldırırlar, mədəniyyətimizi təbliğ edirlər. Bu sözləri qadın alimlərimiz haqqında da, dövlət işində çalışan qadınlar haqqında da, qadın idmançılarımız haqqında da deyə bilərik. Qadınlar haqqında çox şey demək olar.

Mən bu gün sizinlə görüşə gələrkən düşünürdüm ki, ürəyimdə qadınlara aid olan bütün hissiyyatların hamısını sizə deyim. Amma vaxtınızı almaq istəmirəm. Siz bilirsiniz ki, mən bir dövlət başçısı kimi Azərbaycan qadınlarının fəaliyyətini, onların cəmiyyətdə rolunu həmişə yüksək qiymətləndirmişəm və qiymətləndirirəm. Qadınlar çox cəsarətliyərlər, təəssübkeşdirlər, vətənpərvərdirlər. Vətəni, ədaləti sevəndirlər. Mən bunu 1994-cü il oktyabr ayının 4-5-də bir daha gördüm.

Xatirinizdədir, Azərbaycanda bəzi güclü silahlı dəstələr dövlət çevrilişi həyata keçirmək istəyirdilər. Mən bütün tədbirləri həyata keçirəndən sonra vəziyyət çox mürəkkəb və çox təhlükəli olduğuna görə, – artıq axşam keçmişdi və gecə idi, – televiziya vasitəsilə xalqa müraciət etdim və xalqı Azərbaycan dövlətçiliyini qorumağa dəvət etdim. Cəmi iki saat keçdi. Prezident sarayının önündə olan meydana yüz minlərlə həmvətənlərimiz toplaşdı. Bir neçə saatın içərisində o meydanda iynə salmağa yer yox idi. Hamı coşmuşdu, həyəcan içində idi, hamı narahat idi. Eyni zamanda orada toplaşanların hamısı Azərbaycanın dövlətçiliyini müdafiə etmək əzmində idi.

Mən gecə yarısı o meydanda toplaşanların qarşısına çıxarkən, oradakı insanların gözlərində parlayan nuru, işığı görərkən və o insanların cəsarətini görərkən bir daha əmin oldum ki, bizim dövlətimizi heç kəs devirə bilməz. Mənə ən çox təsir edən, ürəyimdə müsbət mənada böyük iz buraxan, məni həyəcanlandıran o oldu ki, toplaşanların içərisində çoxlu qadınlar var idi – yaşlı qadınlar, ağbırçək qadınlar, analar, gənc qadınlar var idi. Mən gənc qadınların qucağında südəmə uşaqları gördüm. Demək, qadın nəinki özü gəlibdir, südəmə körpə ilə gəlib ki, Azərbaycanın dövlətçiliyini müdafiə etsin. Gecə yarısıdır, saat 3–4-dür. Nəqliyyat yox idi, çoxları piyada gəlmişdilər. Mən oktyabr ayının 4-də gecə orada ayaqyalın qadınları görəndə bir daha düşündüm – bizim qadınlarımız nə qədər cəsarətlidirlər, qoçaqdırlar, mərdirlər, qeyrətlidirlər, namusludurlar. Mən heç vaxt o anları unuda bilmərəm.

Bu, təsadüfi deyildi. Çünki, bir daha qeyd edirəm, qadınlarda vətən, vətənpərvərlik hissi, vətəndaşlıq hissi çox yüksəkdir. Bu, çox sevindiricidir. Çünki qadınlar bu hissləri öz uşaqlarına, övladlarına, balalarına verirlər. Beləliklə də bizdə vətənpərvərlik hissləri günü-gündən inkişaf edir, artır. Bu, bizim üçün çox lazımdır. Biz müstəqil ölkəmizi, müstəqil dövlətimizi qurub yaradıırıq, inkişaf etdiririk. Dövlət müstəqilliyimiz çətin və ağır şəraitdə yaranır və biz çalışırıq ki, dövlət müstəqilliyinin əsasını elə qoyaq ki, heç bir qüvvə onu yenidən tərpədə bilməsin. Biz buna nail oluruq və olacağıq. Buna görə də vətənpərvərlik, vətənə sdaqət, vətəni sevmək hissləri hər bir azərbaycanlı üçün ən yüksək anlayışdır. Bunlara nail olmaq üçün qadınlar bundan sonra da öz müqəddəs vəzifələrini yerinə yetirməlidirlər və əminəm ki, yerinə yetirəcəklər.

Azərbaycan qadınlarının bir xüsusiyyəti də vardır: Azərbaycan qadınları çox gözəldirlər. Ümumiyyətlə, gözəllik anlayışını insanlar cürbəcür anlayırlar, dərk edirlər. Bu da təbiidir. Təbiətin də gözəlliyi var-

dır, hər bir insanın da gözəlliyi vardır. Amma gözəllik əsl mənada cəmiyyətdə olan gözəllikdir və bu, sadəcə, bir xarici görünüş deyildir. Gözəllik həm xarici olur, həm də daxili olur. Ancaq bu gözəllik anlayışının daşıyıcısı həmişə qadınlar olur. Hər bir millətin gözəlliyini nümayiş etdirən qadın olur.

Biz indi ölkəmizin qadınlarını bütün dünyaya açmışıq. Dünyanın çox yerlərinə getmişik, görmüşük. Biz iyirmi, otuz, yaxud əlli il bundan öncə hansı ölkədə insanların nə cür olmasını bilmirdik. Sadəcə olaraq, onları ayrı-ayrı rəsmlərdə, filmlərdə görürdüksə, indi hamısını öz gözümlə görürük. Bilmirəm, kimin gözüne hansı ölkədəki qadınlar necə görünür, amma mənim gözümə görə, dünyanın heç bir yerində Azərbaycan-dakı qadınlar kimi qadın yoxdur.

Bilirsiniz, məşhur rus yazıçısı Çexov demişdir ki, insanda hər şey gözəl olmalıdır. Şübhəsiz ki, gözəllik insan üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən amildir. Millətin gözəlliyi hər bir insanın gözəlliyindən meydana gəlir. Ona görə də mən həmişə millətim haqqında düşünürəm. Mən millətimin həm mədəniyyəti haqqında düşünürəm, həm əxlaqı haqqında, həm də onun gözəlliyi haqqında düşünürəm. Həm zahirə gözəllik, həm daxili gözəllik. Bunların hamısını anlamaq üçün qadınların gözəlliyi həmişə nümunədir.

Ümumiyyətlə biz həqiqətən də fəxr edə bilərik ki, millətimiz gözəl millətdir. Heç kəs heç vaxt deməsin ki, bu barədə bizim millətimiz hansı millətdənsə aşağı səviyyədədir. Xeyr. Bizim millətimiz istedadlı millətdir, gözəl millətdir, qəhrəman millətdir. Biz bununla fəxr edə bilərik. Ümidvaram ki, mənim bu sözlərimi gələcək daim təsdiq edəcəkdir.

Bizim millətimizin içində qadınların gözəlliyi xüsusi yer tutur. Təsədüfi deyil ki, hər bir şair gözəlliyi tərənnüm edərkən birinci qadın gözəlliyi haqqında yazır. Hər bir mahnıda gözəllik sözləri səslənərkən qadın gözəlliyi haqqında deyilir. Qadın zərif bir məfhumdur. Biz qadını sevməliyik, qadına hörmət etməliyik, qadını həmişə yüksək tutmalıyıq və qadının cəmiyyətdə rolunu daim yüksəltməliyik.

Mən bu hissiyyatlarla sizi bayram münasibətilə təbrik edirəm, sizə cansağlığı, səadət arzu edirəm. Həmişə gözəl olasınız!

Sağ olun.

**NOVRUZ BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ
İÇƏRİŞƏHƏRDƏ VƏ ŞİRVANŞAHLAR SARAYI
MUZEYİNİN HƏYƏTİNDƏ ZİYALILAR, ƏDƏBİYYAT
VƏ İNCƏSƏNƏT XADİMLƏRİ, MUSİQİÇİLƏR İLƏ
GÖRÜŞÜ VƏ SÖHBƏTİ**

21 mart 1998-ci il

Sevda Dadaşova (Şirvanşahlar muzeyinin direktoru): Hörmətli prezident, Şirvanşahlar sarayı kompleksinin bərpa layihəsinin müəlifli 80 yaşlı professor Niyazi Rzayevdir. Onun layihəsinə əsasən bərpa işlərinə 1992-ci ildə başlanıb. Gördüyünüz taxt-tac otağında əl işləri çox olduğuna görə biz işə buradan başlamışıq. Oyma daşlardan tağlar yığılıb, sütunlar quraşdırılıb, üzərinə kapitellər qoyulub. Günbəzaltı tağların üzərində daş salxıtlar quraşdırılıb. Bundan sonra günbəz yığılacaqdır.

Hörmətli prezident, professor Niyazi Rzayev buradadır, Sizinlə görüşə gəlib.

Niyazi Rzayev: Mən həyatımın 60 ilini Azərbaycanın orta əsr memarlıq abidələrinin bərpasına həsr etmişəm. Şirvanşahlar sarayında 50-ci illərdən işləyirəm. 81 yaşı var. Məni bu abidə yaşadır.

Heydər Əliyev: 81 nə yaşıdır ki! Sən çox cavan görünürsən. Gördüyünüz işlər gözəldir. Mən bu işlərə təəccüb edirəm. Bunları bir neçə əsr bundan əvvəl millətimiz yaradıb. Vaxtilə bu sənətləri itirmişik. İndi onları bərpa etməyə imkanımız vardır. Siz böyük işlər görürsünüz. Mən sizin işinizi yüksək qiymətləndirirəm. Gələcək nəsillər də qiymətləndirəcək. Bunların hamısını biz bərpa edib, əvvəlki vəziyyətə gətirib çıxarsaq, gələcək nəsillər üçün böyük iş görmüş olarıq.

Niyazi Rzayev: Çox adamlar yazır ki, Azərbaycanda nə padşah, nə də saray olubdur.

Heydər Əliyev: Azərbaycanda padşah da olub, saray da olubdur. Ona görə də biz bu işi tamamlayıb göstərməliyik ki, saray da olubdur.

Sevda Dadaşova: Möhtərəm prezident, Sizdən bir xahişimiz var. Bərpa işlərinə ayrılan vəsait azlıq edir.

Heydər Əliyev: Nə qədər vəsait lazımdır?

Rəfael Allahverdiyev: 2 milyard manat pul ayrılrsa, biz bu abidəni 5 ilə bərpa edə bilərik.

Heydər Əliyev: 5 ilə 2 milyard?

Sevda Dadaşova: Əslində, 43 milyard manat lazımdır. Ayrı-ayrı abidələr üçün nəzərdə tutulan pulu xərcləyə bilmirik.

Niyazi Rzayev: Möhtərəm prezident, daş memarlığı Hindistanda, Misirdə və Azərbaycanda mövcuddur. Dünyanın başqa heç bir yerində yoxdur. Onun adı salxıtdır, yəni sallanan daş deməkdir. İnşallah, mənim terminlər lüğətim çıxacaq, orada bu sözün izahını verəcəyəm. Sizi görüb çox şad oldum.

Tarixi abidələrin bərpası ağır və incə işdir. Burada çalışan sənətkarların zəhmət haqqının 40 faizi vergi kimi tutulur. Ona görə də onlar bu işi yarımçıq qoyub daha çox qazanc gətirən iş dalınca qaçırırlar. Sizdən xahişim budur ki, onlar bu vergidən azad edilsinlər.

Heydər Əliyev: Biz bu məsələyə baxırıq.

Sevda Dadaşova: Hörmətli prezident, 2000-ci ildə sarayın 500 illiyi tamam olacaqdır. Arzumuz budur ki, yubiley günü Sizinlə burada bir daha görüşək, Sizin rəhbərliyiniz altında bərpa olunmuş saray binasının açılışında iştirak edək. Bir daha Sizə xoş gəlmisiniz deyirəm.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. 500 illik yubileyə qədər saray kompleksi tam bərpa olunacaqmı?

Sevda Dadaşova: Əgər vəsait ayrılrsa, bunu etmək mümkündür.

Heydər Əliyev: Vəsait ayırıraq. Bərpa işini kim həyata keçirir?

Rəfael Allahverdiyev: Bizim "Bərpaçı" təşkilatımız var. Bu işi onlar həyata keçirirlər. Sevda xanım qeyd etdi ki, kompleksin bərpasına 43 milyard manat lazımdır. Bu işi 2 il müddətində görmək çox çətinidir. Amma əsas işləri görmək olar.

Heydər Əliyev: Bu işi belə pərakəndə aparmayın. Siz bir proqram hazırlayın.

Sevda Dadaşova: Proqram hazırlamışıq. Əgər vəsait olsa, saray binasının bərpasını 2 il müddətinə qurtarmaq olar. "Bərpaçı" təşkilatı ilə yanaşı, burada paralel olaraq ayrı-ayrı briqadaları da işlətmək mümkündür. Məsciddə bərpa işləri bir o qədər çox deyildir, yalnız günbəzi su buraxır. Onun türbəsinə və divanxanada bərpa işləri aparılmalıdır. Bunlar 2 ilə qurtara bilər.

Heydər Əliyev: Siz planınızı, təklifinizi hazırlayıb yazılı sərətdə verin. Xüsusi sərəncam hazırlamaq lazımdır. Görüləsi işlər o sə-

rəncamda təsdiq olunmalıdır. Bilinməlidir ki, yubileyə qədər hansı işləri real olaraq görmək mümkündür. İşlərin həyata keçirilmə qrafiki müəyyən olunmalıdır ki, nə vaxt hansı işlər görülməlidir və bunlar üçün nə qədər vəsait lazımdır. Konkret olaraq qarşıdakı 3 ildə, yəni 1998-ci ildə və 2000-ci ilin sonuna qədər. Mənə elə gəlir ki, 2000-ci ilin sonuna qədər bu işi görmək olar. Buna vəsait ayıra bilərik. Amma gərək konkret plan və iş qrafiki olsun – hansı işlər görülməli və kim buna cavabdehdir. Təkcə "Bərpaçı" yox. Konkret olaraq briqadalar ayrılmalıdır. Bunların hamısını Baş nazir Artur Rəsizadə bizim aparatla birlikdə hazırlasın və versin, mən təsdiq edirəm, sərəncam verirəm, bu iş üçün vəsait buraxılsın. Üç aydan bir biz gərək görülən işlər haqqında raport alaq. Bunu etmək lazımdır. Təəssüf ki, siz bunu bir qədər gec deyirsiniz. Əgər bir il bundan öncə məsələni qaldırsaydıq, biz bunu daha rahat edərdik. Amma indi də etmək mümkündür. Bu abidə ümummilli əhəmiyyət daşıyır. Yaxşı ki, biz bu gün buraya gəlmişik. Yəqin ki, buraya gəlməsəydiniz, bu vəziyyəti bilməyəcəkdiniz, siz də öz bildiyiniz kimi işləyəcəkdiniz.

Sevda Dadaşova: Biz öz növbəmizdə çalışacağıq ki, Şirvanşahlar sarayının bərpasını 2000-ci ilədək başa çatdıraraq, Siz də dövlətçiliyimizin rəmzi olan bu sarayın açılışında iştirak edəsiniz.

Heydər Əliyev: Şübhəsiz, onu edəcəyik. Ancaq əsas məsələ bu bərpa işini həyata keçirməkdir. Şirvanşahlar sarayı Azərbaycan xalqının iftixar etdiyi tarixi-memarlıq abidəsidir. Bu, həm bizim memarlığımızın ən yüksək səviyyədə olduğunu göstərir, həm də dövlətçiliyimizin tarixini əks etdirən bir abidədir, kompleksdir və şübhəsiz ki, dünyada da məşhurdur. Ancaq etiraf etmək lazımdır ki, biz bu sarayın həm təbliğinə, həm də onun bərpasına indiyə qədər fikir verməmişik. Doğrudur, onun adı dünyanın memarlıq albomlarında, kataloqlarında vardır. Mən xatırlayıram ki, institutda memarlıq fakültəsində oxuyarkən biz bunu xüsusilə öyrənirdik. Mən gəlib burada günlərlə, həftələrlə bu abidəni öyrənmişəm, bundan imtahan vermişəm. Divanxananın portalı ən yüksək memarlıq incisidir. Bunu çoxları bilir. Ona görə də biz bu kompleks bərpa edib göstərməliyik ki, bizim tariximiz, 500 il bundan əvvəl olan dövlətçiliyimiz, dövlətimiz və bizə qalmış irs budur.

Sevda Dadaşova: Möhtərəm prezident, çox sağ olun. Biz Şirvanşahlar sarayının dünya muzeylərində olan varidatını da qaytarmalıyıq.

Heydər Əliyev: Bu məsələ ilə də məşğul olmaq lazımdır. Təkcə bərpa məsələsi deyil. Ümumiyyətlə, biz Şirvanşahlar sarayının 500 illik yubileyinə hazırlıqla əlaqədar tədbirlər görməliyik.

Süleyman Ələsgərov (Bəstəkar, xalq artisti): Möhtərəm prezident, icazə verin, bu tarixi abidəyə toplaşmış sənət adamları adından Sizi, Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərovu, Baş nazir Artur Rəsizadəni Novruz bayramı münasibətilə bir daha təbrik edək. Buraya toplaşmış ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin bir hissəsinə Siz bu yaxınlarda fərdi təqaüdlər təqdim etmisiniz. Ona görə də Sizə səmimi minnətdarlığımızı bildiririk. Əvvələ, mən Sizə cansağlığı arzulayıram. Amma ən böyük arzum odur ki, bu il biz Sizinlə Şuşada, Cıdır düzündə görüşək, arzularımızın qalan hissəsini orada Sizə deyək. Bizim dünya şöhrətli sənətçilərimiz Həbil Əliyev, Arif Babayev buradadırlar. Onlar Sizi musiqi ilə salamlamaq istəyirlər. İcazənizlə onları dinləyək.

Heydər Əliyev: Çox sağ ol. Sənin ifa etdiyin musiqini mən həmişə sevmişəm, xalqımız sevib. Səni dinləmək pis olmaz.

Arif Babayev də bizim böyük müğənnimizdir. Bu yaxınlarda 60 yaşı tamam oldu, onu təbrik etdim. Arzu edirəm 100 yaşın olsun. Böyük xanəndə Xan Şuşinskiyin yerini tutmusan, onun sənətinin davamçısısan. Allahdan arzu edirəm ki, həmişə belə olsun.

Sevda Dadaşova: Möhtərəm prezident, Şirvanşahlar sarayının aşağı həyatında, Saray məscidi ilə Sərdabənin önündə Sizi qədim musiqi alətləri dövlət ansamblı gözləyir. Sizi musiqi ilə salamlamaq istəyirlər. Onlar XIV əsrin saray musiqisini bərpa ediblər və Sizin şərafətinizə bu musiqini səsləndirəcəklər.

Heydər Əliyev: Bu, mənim üçün maraqlı sürprizdir.

Sevda Dadaşova: Sizi Şirvanşahlar sarayında çox sürprizlər gözləyir. 2000-ci il üçün biz "Şirvanşahlar sarayı əsrlərin yaddaşında" böyük kitab-albomu hazırlayırıq. Mən bütün sürprizlərin adlarını çəkmək istəmirəm. Siz onların hamısı ilə inşaallah, 2000-ci ildə tanış olacaqsınız.

Heydər Əliyev: Bu bayram günündə biz Şirvanşahlar sarayına toplaşmışıq. Bizim çox mötəbər ziyalılarımızın bir qismi burada iştirak edir. Əvvələ, mən sizi ürəkdən təbrik edirəm. Sizinlə yenidən görüşməyimdən məmnunam və hər dəfə sizi görəndə sevinirəm. Çünki sizin hər biriniz Azərbaycanın ədəbiyyatının, mədəniyyətinin, elminin tarixini yaradan insanlarsınız. Tarixi də insanlar yaradır. Azərbaycanda bunu yaradan sizlərsiniz. Mən sizə bir daha təşəkkür edirəm. Ümidvaram ki, siz bundan sonra da çox işlər görəcəksiniz. Kəfiniz necədir? İşiniz necədir? Nə işlər görürsünüz? Bəlkə bir dərdiniz var? Şübhəsiz ki, dərd çoxdur. Hamısını da deyə bilməsəniz, bəzisini deyə bilərsiniz. Bəlkə mənə bir sözünüz var?

Mirvarid Dilbazi: Siz böyük şəxsiyyətsiniz. Mənim müdriklik haqqında bir şeirim var. Sizə çox şeyi demək lazım deyil. Siz insanın üzünə baxanda bilirsiniz ki, ona nə lazımdır. Bizə nə lazımdır? Bizə böyük bir sərkərdə, alim, mütəfəkkir, başçı lazımdır. Belə bir şəxsiyyətin yanında oturmuşam. Mən yaşlı nəslin nümayəndəsiyəm. Mən respublikamıza rəhbərlik edən yeddi katib və üç prezident görmüşəm. Bu prezidentlərdən yalnız birinə öz dövründə şeirlər, poemalar həsr olunubdur. Çünki şeir, poema, xatirat yazmaq yalnız inamın, məhəbbətin ifadəsidir, böyük şəxsiyyətə inamın tərənnümüdür.

Poeziya süniliyi sevmir. Poeziyanın anası məhəbbətdir. Mən böyük şəxsiyyətlə yanaşı oturmuşam və bu tarixdir. Azərbaycan xalqı böyük mütəfəkkirlər, alimlər, şairlər, qəhrəmanlıq tariximizdə böyük sərkərdələr yetiribdir. Mən həm alimlə, həm mütəfəkkirlə, həm sərkərdə ilə, bir baxışla insanın bütün duyğularını oxuyan bir şəxsiyyətlə yanaşı oturmuşam. Ona görə də özümü çox xoşbəxt hesab edirəm. İcazənizlə, iki şeirmi oxumaq istəyirəm. Birini xalqımızın böyük mütəfəkkir oğlu Heydər Əliyevin birinci katib olduğu dövrdə yazmışam və indiyə qədər də çap etdirməmişəm. Niyə çap etdirməmişəm? Ona görə ki, ilk gündən inamım olan bu dahi şəxsiyyətin böyüklüyünü bu günə kimi tam dərk edə bilməmişəm. Ona görə də onun haqqında yazdığım şeirləri çap etdirməyə qorxuram. İkinci şeiri təzə yazmışam. Mən heç vaxt vəzifəsi olanlara şeir yazmıram. Bu şeirləri çap elətdirəcəyəm. Mən bu şeirləri inama, şəxsiyyətə, xalq işinə canını əsirgəməyən, ağılla, hünəriylə xalqını sülhə aparan rəhbərimizə qürur hissi ilə yazmışam. İcazə verin, bu iki şeirmi oxuyum.

Mən bilirəm ki, möhtərəm prezidentimiz tərfi sevmir. Əzizim, bu, tərif deyil, məhəbbətdir. Siz o qədər incə ruhlu, alicənab, mütəfəkkir bir insansınız ki, məhəbbətlə tərfi fərqləndirə bilərsiniz. Mən bir az həyəcanlıyam.

Heydər Əliyev: Həyəcanlanmayın, həyəcanlanmayın.

Mirvarid Dilbazi: Mən böyük sərkərdənin yanında oturmuşam, həyəcanlanmaya bilmərəm. Mən hələ bu yaşına qədər nə bir katibin, nə bir prezidentin qəbulunda olmuşam, nə yanında oturmuşam, nə də ehtiyacımı demişəm. Mən Sizi bir prezident kimi, Heydər Əliyev kimi ürəkdən sevmişəm.

Heydər Əliyev: Mən də sizi həmişə doğma bacım kimi qəbul etmişəm.

Mirvarid Dilbazi: Bu şeiri mən 1974-cü ildə yazmışam. O vaxt Heydər Əliyev rüşvətxorlarla mübarizə aparanda bizim hamımızın fikrini ifadə etdi.

ŞÜCAƏTLİ ƏZİZİM

Vətənimiz də birdir,
Torpağımız da bizim,
Üstü mavi zolaqlı
Bayrağımız da bizim.
Bir çırağın işığı,
Bir ocağın oduyuq,
İnamlı, etibarlı
Bir xalqın övladıyıq,

Bizim yolumuz çətin,
İradəmiz sarsılmaz,
İnamımız da birdir.
Bu yol ağır savaşı
Bizim bu günümüzdən
Aydın sabaha gedir.

Bu yüksəliş yoluyla
Gedir xalqımız bizim,
Qabaqda sən gedirsən,
Şücaətli əzizim!

İkiüzlü olanı
İki yandan vurursan,
İkisözlü olanı
Bir sözlə susdurursan.
Sən düşmənsən yalana,
Əliəyri olana.

Yaxşı divan tutursan
Vəzifələr başında
Hər gün haram pullarla
Ciblərini dolduran,
Millətə ot yolduran
Qansız rüşvətxorlara,
Açgöz nankorlara.

Eşq olsun qüdrətinə,
 Milli cəsarətinə.
 Qanı doğma qanımız,
 Milli qəhrəmanımız,
 Xalqımızın ər oğlu,
 Millətə rəhbər oğlu!

Eşq olsun Sizə!

Mən bu günlərdə yazdığım şeiri Sizə əzbər söyləmək istəyirəm.

İNAMLI, ETİQADLI

Bir xalqın başında
 Aqıl, mötəbər,
 Tədbirli bir başçı
 Durmasa əgər,
 Bu xalqı qurd nədir,
 Çaqqallar yeyər.

Bir xalqın başında
 Xalq, millət qanlı,
 Dönməz, cəsarətli,
 Təmiz vicdanlı,
 Xalqlar arasında
 Şöhrətli, şanlı
 Bir başçı durmasa—

Sözündə kəsər,
 O xalqı qurd nədir,
 Tülkülər yeyər,
 O xalqın başını
 Düşmənlər əyər.

Aqılə, cahilə
 Fərq qoymayanlar,
 Yeyib xalq malını
 Heç doymayanlar,

Bunu hardan bilir
 o kor vicdanlar,
 Bir xalqın başında
 bir ər oğlu ər
 Durmasa əgər,
 O xalqı qurd nədir,
 çaqqallar yeyər.

Sən ey ər oğullar
 Böyüdən millət,
 Sənə min təzim,
 Sənə min hörmət!

Heydər Əliyev: Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Zəroş xanım mənim tələbə yoldaşımdır, orta məktəbdə bir yerdə oxumuşuq, hətta bir partanın arxasında oturmuşuq. Buyur, Zəroş.

Zəroş Həmzəyeva (xalq artisti): Heydər müəllim, bu gün içəri girəndə Sizdən ayrıldığım 1938-ci ilə, 60 il bundan qabaqkı dövrə qayıtdım. Allah sizə ömür versin. Mən o qədər xoşbəxt bir insanam ki, tələbə yoldaşım bu gün nəinki Azərbaycana, bütün dünyaya səs salıb, yeganə bir şəxsiyyət olub. Bundan böyük xoşbəxtlik nə ola bilər!

Heydər müəllim, mən balaca uşaq idim. Biz "Əshabi-Kəhf" ziyarətgahına gedirdik. Orada daşlar üzərində ayaq izləri vardı. Bunu Siz də görmüsünüz. Nənəm deyirdi ki, axırıncı ayaq izi qeyb olmuş 12-ci imamın ayaq izidir. Onun üstündə cənnət bağı var, gərək yadınızdadır.

Heydər Əliyev: Düzdür, biz də o vaxt ziyarət edirdik.

Zəroş Həmzəyeva: O vaxt gənc idim, başa düşmürdüm. İndi dərk edirəm ki, 12-ci imamımızı 1923-cü ildə Allah bizə yenidən göndərdi. Bu, bizim arxamızdır, bütün dünyada yaşayan azərbaycanlıların yeganə pənahıdır. Heydər müəllim, arzu edirəm ki, işğal olunmuş torpaqlarımız tezliklə geri qaytarılsın, murdar yağının tapdağı altında qalmasın. İkinci arzum budur ki, Allah Sizə o qədər ömür, o qədər qüvvə versin ki, bu camaat yaşasın, xalq yaşasın, özümüz yaşayaq. Qoy körpələr gün görsün. Üçüncü arzum budur ki, qoy Şuşada, Ağdamda, İsa bulağında, Turşsuda Azərbaycanın mahnıları səslənsin. Allah Sizə ömür versin!

Mən Mirvarid xanımdan üzr istəyirəm. On illik səhnəsiz günlərimdə Sizə yazdığım bir şeiri oxumaq istəyirəm

Bağçaları barlı,
düzləri çəmən,
Ətrinə bürüyür
bizi yasəmən,
Əcəmilər, Cavidlər
yetirən vətən,
Torpağına əhsən,
suyuna əhsən!

Dünyadan sorağı
gəlir Cəlilin,
Qılnc-qələmlidir
Məmməd Səidin,
Tarixdə ad qoyan
neçə igidin
Şöhrətinə əhsən,
eşqinə əhsən!

Mənim Naxçıvanım,
ey doğma vətən,
Dahilər yetirdin
qucağında sən.

Vətəni, xalqını daim
yüksəldən
Heydər Əliyev kimi
Oğula əhsən!

Əzizə Cəfərzadə (*yazıçı, professor*): Deyiblər ki, "Ayəmdə düşər şənbəyə Novruz". Doğrudan da bu il Novruz şənbəyə düşübdür. Deyirsiniz ki, dərdlərinizdən danışın. Sizə qıymırıq. Sizin ağır əməyiniz qarşısında bunlar çox kiçik şeylərdir. "Ayəmdə düşər şənbəyə Novruz" deyən xalq arzu edir ki, şənbəyə düşən builki Novruz Sizə, xalqımıza ancaq səadət gətirmək imkanı versin. Allah Sizinlə olsun!

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. Sizin əsərləriniz çox dəyərlidir. Elə hər birinizin yaratdığınız əsərlər xalqımızın, millətimizin fəxridir. Sizinlə görüşümdən məmnunam. Mən hər vətəndaşla görüşmə sevinirəm. Lakin Sizinlə görüşməyimə ona görə şadam ki, Sizin hər birinizin xalqı-

mızın həyatında, inkişafında çox xidmətləriniz vardır. Fərsət tapıb Sizinlə görüşmək mənim üçün böyük hadisədir.

Bilirsiniz və görürsünüz ki, mən səhərdən axşama kimi, gecə-gündüz işlə məşğulam. İstərdim ki, Sizi hər gün görüm. Mən ümumiyyətlə, mədəniyyət adamlarına, elm adamlarına qəlbən çox bağlıyam. Hər bir elm, mədəniyyət, incəsənət adamı ilə görüşəndə hesab edin ki, mənim ürəyim açılır. Ümumiyyətlə, mən bununla yaşayıram. Təəssüf ki, dövlət işləri məni çox sıxır. Bu gün böyük təsadüfdür ki, mən Sizinlə görüşürəm.

Sevda Dadaşova: Heydər müəllim, xalqımızın bütün mənəviyyatı və duyğuları gözəl sənət əsərlərində öz əksini tapmışdır. Sənət əsərləri içərisində ən gözəli xalçalardır. Xalq öz mənəviyyatını xalçalarda əks etdirir. Bu gözəl xalçalardan birini biz Sizə hədiyyə etmək istəyirik. Şirvan xalçasıdır.

Heydər Əliyev: Bu xalça xalqımızın böyük incəsənətinin nümunəsidir, onu nümayiş etdirir. Dünyada xalqımız bu xalçalarla çox tanınır. Ölkəmiz müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycana dünyamn hər yerindən, xüsusilə Qərb ölkələrindən çoxlu qonaqlar gəlir. Onların hər birisi gedib xalça alır. Bəziləri mənim yanıma gələndə deyirlər ki, biz Sizin ölkənizə xeyir verdik. Soruşuram, nə xeyir verdiniz? Deyirlər ki, xalça aldıq, burada pul qoyub gedirik. Şübhəsiz ki, bu xalçalar bizim hər birimiz üçün əzizdir. Bu xalçalardan belə saraylarda istifadə etmək lazımdır.

Sevda Dadaşova: Saraylarda belə xalçalardan var. Amma biz istərdik ki, bu xalça Sizin mənzilinizi bəzəsin. Çox xahiş edirəm ki, bu gündən yadigar olaraq qəbul edəsiniz.

Heydər Əliyev: Sağ olun. Mən etiraz etmirəm. Amma gərək bunu etməyəydiniz.

Muxtar Dadaşov (*məşhur idmançı, pəhləvan*): Siz Azərbaycan xalqının sevimli prezidentisiniz. Mən 50 ildir ki, "Dinamo" cəmiyyətində xidmət edirəm. Əvvəllər Moskvaya yarışa gedəndə bizi orada çox vaxt sıxışdırırdılar. Olimpiya oyunlarına, dünya birinciliklərinə getməyə bizi qoymurdular. Qardaşım İbrahimpaşa Dadaşov dörd dəfə SSRİ çempionu olub, bir dəfə də dünya birinciliyində iştirak edib. Mən gənc idmaçılara həmişə deyirəm: "Bir az səbirli, dözümlü olun. Vaxt gələr, sizin də döşünüzdə "Şöhrət" ordeni parlayar". Demək istəyirəm ki, Siz mənim yubileyimə belə yüksək qiymət verdiniz, çox sağ olun. Sizə öz təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirirəm. Sizi əmin edirəm ki, bundan sonra da bilik və bacarığımı gənc pəhləvanlara, gələcək nəsillərə

öyrədəcəyəm. İdmançılarımızla birlikdə beynəlxalq görüşlərdə, turnirlərdə, dünya çempionatında, olimpiya oyunlarında müstəqil Azərbaycan Respublikasının idman şərəfini daim uca tutacağam. Sizi öpürəm. Allah Sizə cansağlığı versin!

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. Mən sizin əməyinizi həmişə yüksək qiymətləndirmişəm. Ona görə də yubileyiniz münasibətilə sizi təbrik etdim, təltif etdim. İnanıram ki, böyük idman ustalarımız sizinlə birlikdə Azərbaycan idmanını yüksəldəcəklər. Həqiqətən belədir, – keçmişdə Sovetlər İttifaqı daxilində bizi çox vaxt qalxmağa qoymurdular. Biz yenicə müstəqillik əldə etmişik. Ancaq ölkəmizin bayrağı Yaponiyada, Naqanoda keçirilən qış olimpiya oyunlarında qaldırılıb. Qış idmanı bizim üçün bir o qədər xarakterik deyil. Amma orada bizim bayrağımız qaldırılıbdır. Mən Yaponiyaya getmişdim, məni oraya dəvət etmişdilər. Yaponiyanın imperatoru, Baş naziri ilə görüşərkən onlar dedilər ki, Naqanoda Azərbaycanın bayrağını gördük. Bunu Yaponiyanın imperatoru, Baş naziri, nazirlər də deyirdilər. Böyük hadisə hesab edir, – Azərbaycanın bayrağını gördük, Azərbaycanın komandasını gördük, Azərbaycanı gördük, – deyirdilər. Bilirsiniz, elə bunun özü müstəqilliyimizin nə demək olduğunu göstərir. Mən ümidvaram ki, 2000-ci ildə keçiriləcək olimpiya oyunlarına siz yaxşı hazırlaşacaqsınız. Bilirsiniz ki, mən idmana, bədən tərbiyəsinə xüsusi fikir verirəm. Bu, xalqımızın sağlamlığını təmin edən əsas amillərdən biridir. Əgər xalq fiziki cəhətdən, hətta əqli, ruhi cəhətdən sağlam olmaq istəyirsə, gərək bədən tərbiyəsi və idman geniş yayılsın. İdmanı inkişaf etdirmək üçün siz gərək yaxşı ustalar hazırlayasınız. Güman edirəm ki, 2000-ci ildə olimpiya oyunlarından Azərbaycana qızıl medallar gətiriləcəkdir. Sağ olun.

(Sonra prezident Azərbaycanın Qədim Musiqi Alətləri Dövlət Ansamblı ilə tanış oldu).

Məcnun Kərimov (*Ansamblın bədii rəhbəri, sənətşünaslıq namizədi*): Möhtərəm prezident, Sizi səmimi-qəlbdən salamlayır və Novruz bayramınızı təbrik edirik. Möhtərəm prezident, bu ansambl Sizin sərəncamınız, diqqət və qayğınız sayəsində yaranmış və formalaşmışdır. Mən söz verirəm ki, biz zəngin orta əsr musiqi mədəniyyətimizi Sizin adınıza layiq, yüksək səviyyədə təbliğ edəcəyik. İcazə verin, iki hədiyyəni Sizə təqdim edək. Bunlardan biri bizim qədim musiqi alətlərindən ibarət suvenirdir, ikincisi isə Azərbaycan xalqının XIV əsrdə yaşayıb-yaratmış çox görkəmli musiqişünası Əbdülqadir Marağinin imam həzrət Əliyə həsr etdiyi "Heydərnəmə" əsəridir. Bu əsəri biz bərpa etmişik, qədim mu-

siqi alətləri ilə Sizin şərəfinizə səsləndirmək istəyirik. Bizə göstərdiyiniz diqqət və qayğıya görə bir daha çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Sağ olun. Çox yaxşı ansambl yaratmışınız. Siz bizim qədim musiqimizi bərpa etmişiniz. Bu, çox əhəmiyyətlidir, çox maraqlıdır. Şübhəsiz ki, indi müasir həyat müasir musiqi nümunələri tələb edir. Azərbaycanda da bu çoxdur və bundan narahat olmağa dəyməz. Amma biz göstərməliyik ki, xalqımız həmişə musiqisevər, musiqi yaranan xalq olub və belə musiqilər yaradıb. Siz dediniz ki, Əbdülqadir Marağinin "Heydərnəmə" əsəri həzrəti Əliyə həsr olunub?

Məcnun Kərimov: Bəli, cənab prezident, imam Əliyə həsr olunub. Bildiyiniz kimi, imam Əlinin bir adı da Heydər olub. Ona görə də bu əsər "Heydərnəmə" adlanır. Əbdülqadir Marağinin 28 əsəri dövrümüzə qədər gəlib çıxmışdır. Onlardan beşi ansamblın ifasında hazırlanmışdır. Bu əsərlərdən biri də "Heydərnəmə"dir. Gələcəkdə biz hazırladığımız əsərlərin hamısını Sizin qarşınızda ifa etməyi arzulayırıq.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. Bilirsiniz, imam həzrət Əli bizim üçün müqəddəs şəxsiyyətdir. Bu ad da müqəddəs addır və həzrət Əlinin o biri adı da Heydərdir. Xoşbəxtəm ki, valideynlərim mənə bu adı veriblər və mən də bu adı çox böyük iftixar hissi ilə daşıyıram. Amma, düzü, mən bilmirdim ki, Marağinin belə bir əsəri var. Bunu siz bu gün mənim üçün açdınız. Çox sağ olun, mən sizə təşəkkür edirəm.

AZƏRBAYCANIN XALQ ŞAİRİ MİRVARİD DİLBAZININ ANADAN OLMASININ 85 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ TƏNTƏNƏLİ YUBİLEY GECƏSİNDƏ NİTQ

*Respublika sarayı
23 aprel 1998-ci il*

Əziz Mirvarid xanım, əziz bacımız!

Mən bu möhtəşəm yubileyiniz münasibətilə Sizi bir daha ürəkdən təbrik edirəm. Sizə cansağlığı, səadət və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Mən ürək sözlərimi Sizə göndərdiyim təbrik məktubunda yazmışdım. Ancaq bugünkü yubiley gecəsi, bu salonda olan sevinc, şadlıq və Sizin yaradıcılığınızın nümunələrini Azərbaycanın incəsənət ustalarının ifasında yenidən eşitməyimiz, duymağımız məni çox hissiyyata gətirdi və mən öz təbrik sözlərimi Sizə bir daha demək istəyirəm.

Əziz Mirvarid xanım, Siz 85 illik şərəfli ömür yaşamısınız, bu gün də yaşayırsınız və ümidvaram ki, yaşayacaqsınız və 100 illik yubileyinizi də Sizinlə birlikdə təntənə ilə bayram edəcəyik. Sizin şərəfli ömrünüz, 70 illik məhsuldar yaradıcılığınız Azərbaycan tarixinin, ədəbiyyatının ayrılmaz hissəsidir və onların parlaq səhifələridir. Siz bu əsri – XX əsri sona çatdırırsınız və 70 ildir ki, xalqımıza, millətimizə, ölkəmizə, vətənimizə sədaqətlə, öz fədakar əməyinizlə, parlaq yaradıcılığınızla xidmət edirsiniz. Sizin şeirləriniz, poemalarınız, bütün əsərləriniz neçə-neçə nəsillərə güc, inam verib və bu gün də verir, gələcəkdə də verəcəkdir. Sizin əsərləriniz Azərbaycan xalqına – insanlara, gənclərə yüksək mənəviyyat hissləri aşılayır, insanları paklığa, mənəviyyata, ulvi duyğulara çağırır. Siz bütün əsərlərinizlə vətənimizə, xalqımıza sədaqətlə xidmət edərək, xalqımızın milli azadlıq yolunda öz payınızı vermişsiniz. Sizin əsərləriniz insanlarımızda, xalqımızda, gənclərdə milli hisslər, duyğular, vətənpərvərlik, azadlıq hissləri, duyğuları oyadıb, dirçəldib, gücləndirib, inkişaf etdirdir və bugünkü səviyyəyə gətirib çıxarıbdır.

Siz Azərbaycanın istiqlaliyyəti yolunda fədakar bir əsgərsiniz. Ona görə də Siz müstəqil Azərbaycanın ən yüksək mükafatı olan "İstiqlal" ordeninə layiq görülmüsünüz. Bu gün öz çıxışınızda dediniz ki, bu istiqlalı

asanlıqla qazanmamışıq. Doğrudur, çox doğru sözlərdir. Xalqımız bu istiqlalı asanlıqla qazanmayıbdır. Bu istiqlal bir gündə qazanılmayıbdır. Bu istiqlala gedən yol uzun, çətin, kəşməkəşli olubdur, böyük itkilərlə müşayiət edilibdir. Ancaq xalqımız bu istiqlaliyyətə doğru inamla gedib və bu gün biz hamımız xoşbəxtik ki, Azərbaycan öz istiqlaliyyətinə artıq nail olub, biz müstəqil ölkədə yaşayırıq.

Mirvarid xanım, Siz 30-cu illərdən başlayaraq Azərbaycan şerini, ədəbiyyatını inkişaf etdirən böyük və çox gözəl şairlər, yazıçılar dəstəsinin bu günlərə gəlib çatmış yeganə nümayəndəsisiniz. Bəli, bu 30-cu illər Azərbaycanda çox ağır illər idi. Azərbaycanda yeni şairlər, ədiblər, yazıçılar nəslı meydana gəlmişdi. Onlar gənc idilər, onlar Azərbaycanın ədəbiyyat, şeir ənənələrini davam etdirmək missiyasını öz çiyinlərinə götürmüşdülər.

Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Süleyman Rüstəm, Məmməd Rahim, Mirzə İbrahimov, Mehdi Hüseyn, Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyev, İlyas Əfəndiyev, Mirvarid Dilbazi, Nigar Rəfibəyli – sizlər və sizin həmkarlarınız o illər Azərbaycan ədəbiyyatını çiyinlərində daşıyıb yüksəklərə qaldırmısınız. Siz bu gün bizim aramızda o nəslin yeganə nişanəsisiniz. Məhz buna görə də Siz bizim üçün bütün başqa səbəblərlə yanaşı çox əzizsiniz.

Azərbaycanda keçmiş əsrlərdə də qadın, xanım şairlər olmuşdur. Məhsəti Gəncəvi, Ağabəyiməğa Ağabacı, Heyran xanım, aşiq Bəsti, Xurşudbanu Natəvan – onlar keçmiş əsrlərdə Azərbaycan qadının nə qədər yüksək mənəvi – intellektual zirvələrə qalxmasını sübut etmişlər və bütün dünyaya nümayiş etdirmişlər. Bunlar bizim milli iftixarımızdır. XX əsrdə də qadın şairlərimiz bu gözəl ənənəni davam etdirmişlər. Bunu XX əsrdə davam etdirən ən görkəmli qadın şairlərimiz Mirvarid Dilbazi və Nigar Rəfibəyli olmuşlar.

Mənim xatirimdədir, biz kitablarda, ədəbiyyat dərsliklərində, şeir kitablarında Azərbaycan şairlərinin şeirlərini böyük məhəbbətlə oxuyurduq və bunların içərisində Mirvarid Dilbazinin, Nigar Rəfibəylinin şeirləri xüsusi yer tuturdu. Qadınlardan bizim sonra da çox gözəl şairlərimiz yarandı, inkişaf etdi. Onlar çoxdurlar. Mən onlardan Mədinə Gülgünü və Hökumə Büllurini də bu gün xatırlamaq istəyirəm.

Şair olmaq asan deyil. Təkcə bizim xalqımızın tarixində yox, bütün dünya xalqlarının tarixində şairlər, yazıçılar, alimlər, adətən, kişilərdən olubdur. Ancaq qadınlardan olan şairlər xüsusi hörmətə malikdirlər. Onlar gərək nə qədər yüksək istedadla malik olsunlar ki, kişilərlə bərabər sə-

viyyədə, bəlkə onlardan da üstün səviyyəyə qalxaraq, şeirlər yazaraq, böyük şairlər dəstəsinə qoşula bilsinlər.

Əziz bacım Mirvarid Dilbazi, Siz məhz belə bir insansınız, qadınısınız, şairsiniz. Azərbaycan xalqı Sizinlə fəxr edir. Çünki Siz XX əsrin tarixi bir şəxsiyyətiniz, Azərbaycan ədəbiyyatının, şeirin klassikisiniz.

Bugünkü yubiley mərasimi şeir axşamıdır. Ümumiyyətlə, xalqımız şeir sevən xalqdır. Xalqımız böyük şairlər xalqıdır. Bu, bizim xalqımızın milli xüsusiyyətidir və biz bununla fəxr etməliyik. Şeir axşamları keçmiş zamanlarda da həmişə xalqımızın, xüsusən ziyalılarımızın çox gözəl ənənəsi olmuşdur. İndi mən salondakı bu mühiti seyr edərək düşündüm, – son illərdə bizim yazıçılarımızın, şairlərimizin, mədəniyyət, incəsənət xadimlərimizin yubileylərini təntənə ilə qeyd etməyimiz həqiqətən şeir axşamlarına çevriləndir. Bu, çox gözəl ənənədir. Təkcə biz, salonda oturanlar yox, Azərbaycan televiziyasının bütün tamaşaçıları bu gün canlı yayımla bu gözəl mənzərəni, şeir axşamını, bizim əziz bacımız Mirvarid xanımın gözəl yubileyini seyr edib, şübhəsiz ki, hamı bundan çox gözəl mənəvi qida alıbdır.

Bugünkü yubiley mərasiminin indiyə qədər olan yubileylərdən fərqli bir xüsusiyyəti vardır. Bu gün biz böyük şairimiz Mirvarid Dilbazinin 85 illik yubileyini qeyd edirik. Eyni zamanda biz bu gün gözəl Azərbaycan qadını, anası – qeyrətli, namuslu, ismətli, fədakar Azərbaycan qadını Mirvarid Dilbazinin yubileyini qeyd edirik.

Qadına hörmət hər bir millətin başucılığıdır. Bizim millətimizin tarixi ənənələri həmişə qadınlara hörmət etməyi tövsiyə etmişdir. Biz bu gün də, gələcəkdə də ölkəmizdə, cəmiyyətdə qadını uca tutmalıyıq, qadına hörmət etməliyik. Qadın cəmiyyətin bərabərhüquqlu üzvüdür. Ancaq eyni zamanda, qadın anadır. Qadın bizim nəslimizi böyüdür. Qadın millətimizin sayını artırır. Qadın bizim uşaqlarımızı tərbiyə edir, böyüdür, onlara həyat yolu göstərir. Bunları edən qadındır, anadır. Ona görə də ana, qadın hər bir Azərbaycan oğlu üçün müqəddəs bir məfhum olmalıdır.

Mirvarid xanım Dilbazi Azərbaycan qadınının, anasının ən parlaq, ən gözəl nümunəsidir. Bütün bunlara görə bugünkü yubiley axşamı, bu təntənəli gecə bu qədər gözəl, səmimi keçir, salondakılara, güman edirəm ki, televiziyaya tamaşa edənlərin hamısına böyük sevinc, məhəbbət hissi gətiribdir.

Mirvarid xanım, bu sevinc hissi ilə, Sizə olan hədsiz məhəbbət hissi ilə Sizi bir daha ürəkdən təbrik edirəm. Sizə yeni uğurlar arzulayıram.

Bugünkü bu gözəl gecəni yaradanlara, səhnədə bizim ətrafımızda olan Azərbaycanın incəsənət, mədəniyyət xadimlərinin hamısına ürəkdən təşəkkür edirəm. Mən hər bir ifaçıya çox diqqətlə baxırdım, dinləyirdim. Onu deyə bilərəm ki, bu gün bu səhnədə bu yubiley təntənəsini keçirən, Mirvarid Dilbazinin şeirlərini səsləndirən, onun şeirlərinə bəstələnmiş mahnıları bizə çatdıran bütün musiqiçilər, müğənnilər, aktyorlar, aktrissalar hamısı birlikdə bunu çox böyük məhəbbət hissi ilə edirdilər. Onlar bütün bunları çox gözəl ifa etdilər.

Əziz mədəniyyət xadimləri, mən sizin hamınıza təşəkkür edirəm. Güman edirəm, siz də sevinirsiniz ki, bu axşam bu cür gözəl bir vəzifəni yerinə yetirmisiniz. Sağ olun.

Əziz Mirvarid xanım, mən Sizi öpürəm, sağ olun.

**BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ
"QADINLAR VƏ SİLAHLI MÜNAQİŞƏLƏR"
MÖVZUSUNDA BEYNƏLXALQ
KONFRANSININ İŞTİRAKÇILARINA**

Hörmətli konfrans iştirakçıları!

Sizi – Bakıda keçirilən beynəlxalq konfransın iştirakçılarını səmimi qəlbdən salamlayıram və işinizdə uğurlar arzulayıram.

XX əsrin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri dünya xalqlarının ictimai-siyasi həyatında qadınların fəallığının artmasıdır. Danılmaz faktdır ki, müharibələrin, silahlı münaqişələrin acı nəticələrinin əsas ağırlığı qadınların üzərinə düşür. Odur ki, onların sülh və əmin-amanlıq uğrunda, müharibələrə, silahlı münaqişələrə qarşı mübarizə yollarında böyük qətiyyət və əzmkarlıq göstərmələri tamamilə təbiidir.

Bu məsələlərə həsr olunmuş beynəlxalq konfransın məhz Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərində keçirilməsi təsadüfi deyildir. On ildən artıqdır ki, müharibə vəziyyətində yaşayan, erməni silahlı qüvvələrinin təcavüzü nəticəsində torpaqlarının 20 faizini itirən, işğal olunmuş torpaqlardan didərgin düşərək çadırlarda ağır şəraitdə yaşayan bir milyondan artıq qaçqın və köçkünə olan respublikamızın hər bir vətəndaşı, xüsusilə qadınlar silahlı münaqişənin gətirdiyi fəlakətlərin nə olduğunu öz gündəlik həyatında hiss edir, dərinlən dərk edir. Dörd ildir ki, cəbhədə atəşkəsə nail olunmuşdur, hərbi əməliyyatlar dayandırılmışdır. Lakin münaqişəni dinc yollarla həll etmək üçün respublikamızın göstərdiyi bütün səylərə, BMT-nin müvafiq qərarlarına, ATƏT-in Minsk qrupunun bu istiqamətdə gördüyü işlərə baxmayaraq, hələ də sülh əldə edilməmişdir. Ümid edirəm ki, konfransınız Azərbaycan xalqının, xüsusilə qadınlarımızın həyatına böyük müsibətlər gətirmiş bu münaqişənin sülh yolu həlli məsələlərinə diqqət yetirəcək və bu işdə öz yardımını əsirgəməyəcəkdir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası cəmiyyətdə qadınların kişilərlə hüquq bərabərliyini təmin edir. Respublikada qadınların ölkənin ictimai-siyasi həyatında, dövlət strukturlarında geniş təmsil olunması üçün imkanlar yaradılır. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu yolu ilə inamla gedən Azərbaycan Res-

publikası qadınların hüquqlarının daha da genişləndirilməsi üçün bundan sonra da var qüvvəsini sərf edəcəkdir.

Hörmətli konfrans iştirakçıları!

Konfransınız bölgəmiz üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən məsələlərə həsr olunmuşdur. Arzu edirəm ki, qadınların haqq səsi silahlı münaqişə alovlarını həmişəlik söndürsün və bəşəriyyət XXI əsrə sülhün və əmin-amanlığın tam bərqərar olduğu bir şəraitdə daxil olsun.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 17 may 1998-ci il

**"İMPERİYA RUS BALETİ" ANSAMBLİNİN BƏDİİ
RƏHBƏRİ, ƏFSANƏVİ BALERİNA MAYYA PLİSETSKAYA
İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

*Prezident sarayı
24 may 1998-ci il*

Heydər Əliyev: Mayya Mixaylovna, mən olduqca şadam ki, Siz bizə, ölkəmizə gəldiniz. Həmişə istəyirdim ki, Siz Azərbaycanda çıxış edəsiniz, lakin bu, hətta SSRİ-də yaşadığımız vaxtlarda da mümkün olmurdu. İndi, biz müxtəlif dövlətlərdə yaşadığımız bir vaxtda siz Bakıya gəlmisiniz. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirir və sizə təşəkkür edirəm. Sizinlə görüşə çox şadam və belə düşünürəm ki, Azərbaycanda sizin istedadınızın pərəstişkarları olduqca çoxdur və onlar sizin istedadınızdan və sənətinizdən ilham almaq kimi nadir imkana malik olacaqlar. Bu, ölkəmiz üçün, xalqımız üçün böyük hadisədir. Bilirəm ki, Sizi burada lap çoxdan və səbirsizliklə gözləyirlər. Bu gün axşam biz sizin parlaq çıxışınızın şahidləri olacağıq.

Mayya Plisetskaya: Cənab prezident, mənim ünvanıma söylədiyiniz xoş sözlərə görə Sizə böyük təşəkkürümü bildirirəm. Mən Sizi, XX yüzilliyin görkəmli siyasi xadimini 75 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Sizə möhkəm cansağlığı, şəxsi səadət, uzun ömür, işlərinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Azərbaycan paytaxtında, Bakıda olmağıma çox şadam, çünki axırcı dəfə burada qırx il əvvəl olmuşdum. Onda biz vahid ittifaqın tərkibində yaşayırdıq. İndi sizin müstəqil dövlətiniz var. Mən bunu alqışlayıram. Burada kiçik bir vaxt ərzində çox böyük tərəqqi baş verdiyini görürəm. Mən çox-çox şadam.

Heydər Əliyev: Xatırimdədir, biz Sizinlə Parisdə, məşhur musiqiçi, Azərbaycan xalqının dostu Mstislav Rostropoviçin yubileyi qeyd edilən vaxt görüşmüşdük. Bilirsiniz, görkəmli musiqiçi iyunun 7-də Bakıya gəlir və on gün burada qalacaqdır. O, Azərbaycanın musiqi məktəblərində ustad dərsləri keçəcək, bizim orkestrlərlə görüşəcəkdir.

Mstislav Rostropoviç bakılıdır, burada doğulub, Bakıda yaşayıb, mənim köhnə dostumdur. Rostropoviç Parisdə 70 illiyini qeyd edərkən o

və Fransa prezidenti Jak Şirak mənə dəvət göndərmişdilər. Mən bu hadisə ilə əlaqədar xüsusi olaraq Parisə gəldim.

Azərbaycan xalqı fəxr edir ki, bizim belə məşhur musiqiçimiz, böyük mədəniyyət xadimimiz var.

SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini işlədiyim dövrdə mən Böyük Teatrın fəaliyyətini izləmişəm, onun kollektivi ilə sıx, mehriban münasibətlərim olub, dəfələrlə teatrın kollektivinə və bir çox digər sovet incəsənəti xadimlərinə böyük kömək göstərmişəm.

Azərbaycanda yaxşı balet məktəbi var. Hələ sovet dövründə mən Azərbaycana rəhbərlik edərkən çox istəyirdim ki, Azərbaycanın milli baleti inkişaf etsin. Bizdə yaxşı balerinalar çoxdur. Onların arasında Qəmər Almaszadə, Leyla Vəkilova, Rəfiqə Axundova, Tamilla Şirəliyeva, Çimnaz Babayeva və başqaları var. Lakin çox istərdim ki, balet sənətinə imkan daxilində daha çox istedadlı və qabiliyyətli adamlar yiyələnsinlər, yeni adlar, yeni ulduzlar meydana çıxsın... Buna görə də 70-ci illərin ortalarında mən Bakıda bütöv bir balet məktəbi kompleksi tikdirdim. Bu məktəbin bədii rəhbəri Leyla Vəkilovadır. İndi, respublikaya yenidən rəhbərlik etdiyim vaxtda Azərbaycan baleti yenidən dirçəlməkdədir. Buna görə də sizin gəlişiniz Azərbaycan milli baletinin inkişafına təkan verəcəkdir.

Mayya Plisetskaya: Heydər Əliyeviç, səmimi qəbula və qonaqpərvərlik və diqqətə görə Sizə bir daha təşəkkür edirəm. Ümidvar olduğumu bildirirəm ki, mənim Bakıya indiki səfərim axırcı səfər olmayacaqdır.

ƏDƏBİYYAT, MƏDƏNİYYƏT, İNCƏSƏNƏT XADİMLƏRİNİN BİR QRUPUNA "İSTİQLAL" ORDENİNİN TƏQDİMETMƏ MƏRASİMİNDƏ NİTQ

*Prezident iqamətgahı
26 may 1998-ci il*

Hörmətli dostlar!

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Biz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 80 illik yubileyini bayram edirik. Bu yubileyə əlaqədar son aylar müxtəlif tədbirlər, təntənəli mərasimlər keçirilir. Milli Məclisin bugünkü iclası da xüsusən buna həsr olunubdur. Mən indi Milli Məclisin iclasından gəlirəm. Sabah Respublika sarayında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 80 illik yubileyinə həsr olunmuş Ümumrespublika təntənəli mərasimi keçiriləcəkdir. Beləliklə, biz Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi yaşamasını bir daha dünyaya nümayiş etdiririk, onu təsdiq edirik və sübut edirik.

Azərbaycan müstəqil bir dövlət kimi öz atributlarını yaradıbdır. Dövlət atributlarından biri də müstəqil Azərbaycanın dövlət mükafatlarıdır. Bunlar da ordenlərdən, medallardan, milli qəhrəman adı və bu adla əlaqədar səkkizguşəli Qızıl Ulduz nişanından ibarətdir.

Biz respublikamızın görkəmli insanların bir hissəsini Azərbaycanın ordenləri və medalları ilə təltif etmişik. Təltif olunanların əksəriyyəti Azərbaycanın torpaqlarının Ermənistan silahlı qüvvələrinin təcavüzündən qorunması ilə əlaqədar döyüşlərdə iştirak etmiş, qəhrəmanlıq nümunələri göstərmiş, fərqlənmiş insanlardır. Bununla yanaşı, onların arasında Azərbaycanın elm, mədəniyyət, incəsənət sahəsində görkəmli xidmətlər göstərmiş insanlar da vardır.

Bilirsiniz ki, Azərbaycanın milli qəhrəmanlarının bir dəstəsinə Qızıl Ulduz nişanını artıq təqdim etmişəm. Azərbaycanın bir neçə ordeni vardır. Onlardan ən yüksəyi Azərbaycanın "İstiqlal" ordenidir. "İstiqlal" ordeni ilə təltif olunanlar yalnız Azərbaycanın ədəbiyyat, mədəniyyət, incəsənət xadimləridir. Bu da təsadüfi deyildir, təbiidir. Çünki Azərbaycanın istiqlaliyyəti uğrunda mübarizələr müxtəlif yollarla gedibdir. Ancaq Azərbaycanın milli azadlığı, istiqlaliyyəti yolunda ən çox bizim ədə-

biyyatımız, mədəniyyətimiz, incəsənətimiz xidmətlər göstəribdir. Çünki əgər biz 70 illik totalitar rejim çərçivəsində milli ədəbiyyatımızı, mədəniyyətimizi, dilimizi, adət-ənənələrimizi qoruyub saxlaya bilmisə, hesab edirəm, bunlar böyük nailiyyətlərdir. Millət birinci növbədə bu amillərə görə millətliyini təsdiq edir, millət olur və bir millət kimi tanınır.

Bizim mədəniyyət, incəsənət xadimlərimiz, yazıçılarımız, şairlərimiz, alimlərimiz bu sahədə böyük xidmətlər göstəriblər. Əsrimizin ötən bütün illərindəki milli ənənələrimiz, ana dilimiz, milliliyimiz, adət-ənənələrimiz məhz onların əsərlərində yaşayıbdır. Bunlar böyük nailiyyətlərdir. Bununla yanaşı bizim yazıçılarımız, şairlərimiz, rəssamlarımız, incəsənət xadimlərimiz öz əsərləri ilə insanları daim milli ruhda tərbiyə etməyə çalışıblar və buna da nail olublar. İnsanlarda milli ruhun yaşamasının özü çox böyük nailiyyətdir. Amma yaranan əsərlər bu milli ruhu nəinki yaşadıb, hətta inkişaf etdiribdir. Milli oyanış, dirçəliş prosesində də bizim yazıçılarımızın, şairlərimizin, incəsənət xadimlərimizin, musiqimizin, mah-nılarımızın böyük xidmətləri olubdur.

Məhz buna görə də təsadüfi deyil ki, "İstiqlal" ordeni – Azərbaycanın ən yüksək ordeni ilə ilk təltif olunanlar xalqımızın yazıçıları, şairləri, mədəniyyət, incəsənət xadimləridir.

Mən bu gün sizi – təltif olunanları buraya dəvət etmişəm. Görürəm ki, təltif olunanlarla yanaşı, onların həmkarları da buraya gəliblər. Yəqin ki, təltif olunanlar kimi, onlar da sevinirlər. Güman edirəm ki, "İstiqlal" ordeninə layiq görülən insanlar bu yüksək ordeni onların yaradıcılığına verilən qiymət kimi qəbul edirlər. Belə hesab edirəm ki, "İstiqlal" ordeni ilə təltif olunanlarla yanaşı, bizim mədəniyyət xadimlərimizin bir qismi də məhz ona görə burada iştirak edir.

Əziz dostlar, Azərbaycanın ilk ən yüksək ordeni – "İstiqlal" ordeni ilə təltif olunmağınız münasibətilə mən sizi təbrik edirəm. Sizə, Azərbaycanın bütün mədəniyyət, incəsənət xadimlərinə cansağlığı, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Sizi təbrik edirəm.

"SEVİL" AZƏRBAYCAN QADINLARI MƏCLİSİ ŞÖBƏLƏRİNİN SƏDRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

*Prezident sarayı
1 iyun 1998-ci il*

Əziz bacılar!

Mən sizin hamınıza təşəkkür edirəm, zəhmət çəkib mənim yanıma gəlmisiniz. Bilirsiniz ki, mən sizin hər birinizlə görüşməkdən məmnun oluram. Çünki qadınlar cəmiyyətimizin ən gözəl, ən güclü və çox hissəsini təşkil edirlər. Qadınlar haqqında mənim fikirlərim hamıya məlumdur. Mən bunu dəfələrlə izah etmişəm, söyləmişəm, öz fikirlərimi sizlərə, bütün ictimaiyyətə çatdırmışam. Ona görə də bunları təkrar etməyə ehtiyac yoxdur. Sadəcə olaraq, onu bilin ki, mən bütün fəaliyyətimdə həmişə qadınlara arxalanmışam, onları özümün dayağım hesab etmişəm. Bunlar sadəcə sözlər deyildir, mən onları sınaqdan keçirmişəm. Mənim həyatımın çox ağır və çətin anları olubdur. Bütün bu mərhələlərdə qadınlar öz-lərini həmişə çox etibarlı göstərirlər və bu sınaqlardan şərəflə çıxıblar.

Azərbaycanın prezidenti kimi, indi mən birinci növbədə qadınların cəmiyyətdə rolunun artmasına çalışıram. İkincisi, sizə çox ümid edirəm, bel bağlayıram, sizi dayağım hesab edirəm. Şübhə etmirəm ki, siz həmişə mənimlə olacaqsınız, mən də sizinlə olacağam.

Hesab edirəm ki, "Sevil" Azərbaycan Qadınları Məclisinin yaranması Azərbaycanın tarixində əlamətdar bir hadisədir. Mən bu Məclisin gələcəkdə daha da genişlənməsini, inkişaf etməsini dəstəkləyirəm və sizin fəaliyyətinizi təqdirəlayiq hesab edirəm. Güman edirəm ki, həm bu məclis, həm Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi çərçivəsində, həm də digər qadın təşkilatları ilə birlikdə Azərbaycanda fəallığı daha da artıracaqsınız, qadınlar həyatımızın bütün sahələrində daha da fəal iştirak edəcəklər. Mən əminəm ki, Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğunda, iqtisadi islahatlarda və digər proseslərdə siz həmişə fəal olacaqsınız və ön sıralarda gedəcəksiniz.

Mən sizin hamınıza cansağlığı, səadət, həyatınızda uğurlar arzulayıram. İstəyirəm ki, həmişə belə gözəl olasınız. Qadın üçün gözəllik də çox vacibdir. Sağ olun, təşəkkür edirəm.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV "SEVİL" AZƏRBAYCAN QADINLARI MƏCLİSİ ŞÖBƏLƏRİNİN SƏDRLƏRİNİ QƏBUL ETMİŞDİR

2 iyun 1998-ci il ("Xalq" qəzeti)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev iyunun 1-də Prezident Sarayında "Sevil" Azərbaycan Qadınları Məclisi şöbələrinin sədlərini qəbul etmişdir. Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev Qadınlar Məclisinin nümayəndələrini mehribanlıqla salamladı. Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri, "Sevil" Azərbaycan Qadınları Məclisi sədrinin müavini Zəhra Quliyeva respublikamızın rəhbəri Heydər Əliyevi 75 illik yubileyi münasibətilə təbrik edərək dedi:

– Çox əziz, sevimli, hörmətli Prezidentimiz!

Sizə öz minnətdarlığımızı və təşəkkürümüzü bildiririk ki, işinizin belə gərgin çağında vaxt tapıb bizi qəbul edirsiniz. Bilirsiniz ki, 1995-ci ildə respublikamızda "Sevil" Qadınlar Məclisi yaranmışdır. Respublikanın bütün rayonlarında və bir sıra universitetlərində məclisin şöbələri yaranıb fəaliyyət göstərir.

Cənab Prezident "Sevil" Azərbaycan Qadınları Məclisinin bütün üzvləri, o cümlədən respublikamızın bütün qadınları göstərdiyiniz qayğıya, diqqətə görə Sizə minnətdardırlar. Qadınlar haqqında söylədiyiniz zərif, mehriban sözləriniz bizi həmişə ruhlandırır. Biz Sizin ətrafınızda daha sıx birləşməyə çalışırıq, uzaqgörən, müdrik daxili və xarici siyasətinizi ürəkdən bəyənilirik. Sizi əmin etmək istəyirik ki, biz qadınlar Sizin dayağınızıq.

"Sevil" Azərbaycan Qadınları Məclisinin Bakıda Nizami, Xətai, Nəsimi, Sabunçu, Abşeron, Qaradağ, Nərimanov, Səbail, Əzizbəyov, Binəqədi, Yasamal rayon şöbələrinin sədriləri Məlahət Həsənova, Fəxrənsə Vəkilova, Zərifə Quliyeva, Əminə Hüseynova, Şərqiyyə Fərəcova, Zümrüd Əfəndiyeva, Səadət Mahmudova, Sülhiyyə Həsənova, Sənubər Rəhimova, Sona Baxşəliyeva, Nurlanə Əliyeva, Tibb Universiteti şöbəsinin sədri Adilə Namazova, məclisin ofisinin müdiri Təranə Hüseynova, Bakı Dövlət Universiteti şöbəsinin sədri Cəmilə Təhmasib, məclisin elmi mərkəzinin rəhbəri Rəfiqə Əzimova, Sumqayıt və Bakı şəhər şöbələrinin sədriləri Ofelya Babayeva və Lalə Kazımova qəbulda çıxış edərək dövlət-

timizin başçısı Heydər Əliyevi anadan olmasının 75 illik yubileyi münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirlər.

15 İyun – "Qayıdış günü"nin xalqımızın və ölkəmizin həyatında ən əlamətdar bayram olduğunu xatırladan qadınlar dedilər ki, əziz Prezidentimiz, 1993-cü ildə xalqın tələbi və arzusu ilə Sizin respublikamıza yenidən rəhbərlik etməyə başlamağınız müstəqil Azərbaycanı vətəndaş müharibəsindən və böyük bəlalardan xilas etdi. İndi müstəqil dövlətimiz dünya birliyində özünə layiq yer tutan bir ölkəyə çevrilmişdir.

Çıxış edənlər bildirdilər ki, Azərbaycan qadınları qarşıdakı seçkilərdə görkəmli dövlət xadimi, Prezident Heydər Əliyevə yekdilliklə səs verəcəklər. Onlar respublikamızın rəhbərinə uzun ömür, cansağlığı, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmləndirilməsi və inkişaf etdirilməsi kimi şərəfli işdə yeni böyük uğurlar arzuladılar.

Natiqlər dedilər: Əziz Prezident, Siz dünyanın ən nüfuzlu siyasi xadimi, dövlət xadimisiniz. Azərbaycanın bütün qadınları Sizi qəlbən sevir və Sizinlə fəxr edirlər. Siz Azərbaycanın günəşisiniz. Günəşin qarşısında heç bir şey davam gətirə bilməz. Biz arxayınq ki, ölkəmizə nə qədər ki, Siz rəhbərlik edirsiniz, müstəqil Azərbaycan Respublikası daim inkişaf edəcək, gündən-günə çiçəklənəcəkdir. Allah Sizi xalqımıza çox görməsin. Xalqımız xoşbəxtdir ki, Allah-taala Sizi ölkəmizə bəxş edibdir.

Ofelya Babayeva sumqayıtlı bir şəhidin oğlu Fuad üçün yazdığı şeiri dövlətimizin başçısına təqdim etdi. Fuad bu şeiri Sumqayıtda "Heydər bağı"nın açılışında oxumuşdur:

Heydər baba, şəhid oğlu Fuadam,
Dosta təsəlliyləm, düşməyə yadam.
Ulu məmləkətdə ey ulu adam,
75 yaşınız olsun mübarək!

Keçə üstümüzdən bu qar, bu boran,
Siz ey dağlar aşan, zirvələr yoran,
İti zəkanızdan güc alır cahan,
75 yaşınız olsun mübarək!

Oğlunuz, qızınız milyondur, mindir,
Şirin təbəssümlə bizləri dindir,
O taylı bu taylı vətən sənindir,
75 yaşınız olsun mübarək!

Sevgin nəhayətsiz, qəzəbin dərin,
Ağlın bəzəyidir qərinələrin,
Böyük memarısən ulu Vətənin
75 yaşınız olsun mübarək!

Sizə ömrümüzün yazı deyirəm,
Sizə pozulmayan yazı deyirəm,
100 il yaşayasınız azı, deyirəm,
75 yaşınız olsun mübarək!

Ofelya Babayeva bu şeiri və yenidən çapdan çıxmış kitabını respublikamızın rəhbərinə təqdim etdi.

Cəmilə Təhmasib dövlətimizin başçısı Heydər Əliyevi 75 illiyi münasibətilə təbrik edərək dedi: Cənab Prezident, kaş qardaşım Rza Təhmasib sağ olaydı, müstəqil Azərbaycan Respublikasının bu gününü öz gözləri ilə görəydi.

Prezident Heydər Əliyev dedi: Bəli, Rza Təhmasib çox böyük bir insan, Azərbaycan incəsənətinin görkəmli xadimi idi. O, həm teatr, həm də kino sənətinin inkişafında böyük xidmətlər göstərmişdir. Mən ona həmişə böyük hörmət bəsləmişəm, onun sənətini qiymətləndirmişəm. Rza Təhmasibin xatirəsi həmişə bizim qəlbimizdədir. Təəssüf ki, biz belə insanları itiririk, ancaq onların, o cümlədən Rza Təhmasibin gördükləri gözəl işlər yaşayır və bundan sonra da yaşayacaqdır.

Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan" əsərinin kinoya çəkilməsi və bütün dünyaya yayılması Rza Təhmasibin Azərbaycan xalqı qarşısında ən böyük xidmətlərindən biridir. Mən hələ onun başqa xidmətlərini demirəm. Rza Təhmasib heç vaxt unudulmayacaqdır.

"Sevil" Azərbaycan Qadınları Məclisinin nümayəndələri dövlətimizin başçısı Heydər Əliyevi bir daha təbrik edərək ona gül dəstəsi və atlı qadın heykəli təqdim etdilər.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev qadınların xahişi ilə onlarla xatirə şəkli çəkirdi.

Qəbulda Prezidentin İcra Aparatının humanitar siyasət şöbəsinin müdiri Fatma Abdullazadə iştirak edirdi.

Azərbaycan qadını öz ağılı, zəkası müdrikliyi, sədaqəti, qəhrəmanlığı, vəfası, yüksək analıq keyfiyyəti ilə bizim xalqımızı, millətimizi daim ucaldıbdir.

**RUSİYANIN MƏŞHUR BALET USTALARI
NADEJDA PAVLOVA VƏ VYAÇESLAV QORDEYEVİN,
HABELƏ MOSKVANIN "RUS BALETİ" DÖVLƏT
TEATRİNİN İŞTİRAKI İLƏ BALET GECƏSİNDƏN
SONRA GÖRKƏMLİ SƏNƏTKARLARLA
GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ**

*Respublika sarayı
18 iyun 1998-ci il*

Uğurlu çıxışlarınıza görə Sizə ürəkdən təşəkkürümü bildirirəm. Sizin hamınızı gözəl çıxışınız münasibətilə təbrik edirəm. Bu gün bizdə incəsənət bayramı, balet bayramıdır. Hər şeydən öncə sizə Azərbaycana, Bakıya gəlməyə imkan tapdığınıza və bugünkü gözəl çıxışlarınızı iyunun 15-də qeyd etdiyimiz milli Qurtuluş günümüzdə həsr etdiyinizə görə sizə təşəkkür etmək istəyirəm. Respublikamıza, xalqımıza böyük diqqətinizə görə sağ olun.

Siz çıxışınızı layiqincə alqışlayan bütün tamaşaçılara böyük sevinc və zövq verdiniz. Siz Bakıya ilk dəfə gəlmişsiniz. Rus baletinin gözəl ustaları Nadejda Pavlova və Vyacheslav Qordeyev və bütün bu qədd-qamətli və qəşəng balerinalar Bakıya ilk dəfə gəlmişlər. Siz bu gün çox əla rəqs etdiniz. Bu, böyük bayramdır və yaqin hiss etdiniz ki, tamaşaçılar sizi səhnədən buraxmaq istəmirdilər. Mən çox şadam ki, siz öz gözəl sənətinizi bizim tamaşaçılarımıza, xalqımıza göstərdiniz. Mən şadam ki, bu gün saraya toplaşmış ictimaiyyətimiz sizi bir daha şəxsən gördü. Çünki siz böyük incəsənət ustalarısınız və sizinlə hər görüş estetik zövqdən başqa, həm də böyük hadisədir. Çox sağ olun. Sizə ürəkdən təşəkkür edir, cansağlığı, yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Siz hamınız gözəl formadasınız və öz parlaq sənətinizi hələ uzun illər nümayiş etdirəcəksiniz. Rus baleti ən yüksək sənətkarlıq nümayiş etdirir. Mən şadam ki, rus baleti öz layiqli adını, ənənələrini saxlayır və siz bu gün bunu çox gözəl nümayiş etdirdiniz. Bir daha çox sağ olun.

**BÖYÜK BRİTANİYANIN MİLLİ BAYRAMI –
KRALİÇA II YELİZAVETANIN DOĞUM GÜNÜ
MÜNASİBƏTİLƏ BÖYÜK BRİTANİYANIN
AZƏRBAYCANDAKI SƏFİRLİYİNİN TƏŞKİL ETDİYİ
RƏSMİ QƏBULDA NİTQ**

*"Hyatt-Regency-Naxçıvan" mehmanxanası
19 iyun 1998-ci il*

Hörmətli cənab səfir!

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Sizi Böyük Britaniyanın Milli bayramı – kraliçanın doğum günü münasibətilə ürəkdən təbrik edir, sizə və Böyük Britaniyanın bütün vətəndaşlarına sülh, əmin-amanlıq, səadət və tərəqqi arzulayıram.

Böyük Britaniyanın zəngin tarixi, onun xalqının bəşər mədəniyyətinə verdiyi dəyərli töhfələr Azərbaycanda da yüksək qiymətləndirilir. Müasir dövrdə Böyük Britaniya dünyanın aparıcı dövlətlərindən biri olaraq bey-nəlxalq aləmdə özünəməxsus yer tutur və dünyada gedən proseslərdə fəal iştirak edir. Dünyada sülhü, əmin-amanlığı təmin etmək üçün Böyük Britaniyanın apardığı siyasəti və əməli fəaliyyəti biz yüksək qiymətləndiririk.

Böyük Britaniya ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələr ölkəmiz dövlət müstəqilliyi əldə edəndən sonra yaranıbdır və məmnuniyyətlə qeyd etmək olar ki, müvəffəqiyyətlə inkişaf edir. 1994-cü ilin fevral ayında Böyük Britaniyaya səfərim zamanı aparılan danışıqlar və keçirilən görüşlər nəticəsində ölkələrimiz arasında böyük əhəmiyyət kəsb edən sənədlər imzalanmışdır. Bunların əsasında ötən illər Böyük Britaniya-Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi üçün xeyli iş görüldü və biz müsbət nəticələr əldə etmişik.

Bizim iqtisadi sahədəki əməkdaşlığımızı xüsusi qeyd etmək lazımdır. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda dünyanın bir çox neft şirkətləri ilə görülmüş müştərək işlərdə Böyük Britaniyanın şirkətləri görkəmli yer tutur. Keçən il noyabr ayının 12-də "Çıraq" yatağından ilk neft alınmasında da Böyük Britaniyanın "Bi-Pi" şirkəti ilə Azərbaycanın əməkdaşlığının rolu olmuşdur.

Sevindirici hal budur ki, bizim əməkdaşlığımız təkcə neft şirkətləri çərçivəsində yox, bir çox başqa sahələrdə də uğurla irəliləyir. Biz bunların hamısını yüksək qiymətləndiririk.

Azərbaycanın Böyük Britaniya ilə əlaqələri respublikamızın dövlət müstəqilliyinin möhkəmlənməsi, xüsusən Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunması, Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli istiqamətində də müvəffəqiyyətlidir.

Böyük Britaniya hökumətinin Şimali İrlandiyada münaqişənin həll olunması sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlər bizi sevindirir və mən bu münasibətlə təbrik edirəm. Şübhəsiz ki, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunmasında bu təcrübədən istifadə etməyə çalışacağıq. Ancaq biz hesab edirik ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Təhlükəsizlik Şurasının üzvü kimi Böyük Britaniyanın ümumiyyətlə Azərbaycanın hüquqlarının qorunması və ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası sahəsində daha da çox imkanları var. Bu imkanlardan istifadə edilməsi bizim üçün çox əhəmiyyətli olardı.

Böyük Britaniya ilə Azərbaycan arasındakı əməkdaşlığın elm, mədəniyyət və həyatın başqa sahələrində də irəli getməsi bizi sevindirir. İqtisadi əməkdaşlığımızın yeni perspektivləri açıılır və güman edirəm, gələn ay Böyük Britaniyaya rəsmi səfərim zamanı müvafiq danışıqlar aparmağa və sazişlər əldə etməyə nail olunacaqdır.

Müstəqil dövlət kimi Azərbaycan dünyanın bütün ölkələri ilə bərabər hüquqlu, qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr yaradaraq, Böyük Britaniya ilə əlaqələrinə xüsusi əhəmiyyət verir. Böyük Britaniyanın Azərbaycandakı səfirliyi də bizim bu əlaqələrimizin inkişaf etməsi üçün faydalı fəaliyyət göstərir.

Mən bu bayram günü Böyük Britaniyanın bütün vətəndaşlarına, bütün xalqlarına Azərbaycan xalqı adından yeni-yeni uğurlar arzulayıram. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bizim əlaqələrimiz getdikcə genişlənəcək və daha da yüksək səviyyələrə qalxacaqdır. Bayram münasibətilə sizi bir daha ürəkdən təbrik edirəm. Bayramınız mübarək olsun!

AZƏRBAYCANIN ƏDƏBİYYAT, MƏDƏNİYYƏT, İNCƏSƏNƏT, ELM, DİN VƏ İDMAN XADİMLƏRİNİN BÖYÜK BİR QRUPUNA "ŞÖHRƏT" ORDENLƏRİNİN TƏQDİM EDİLMƏSİ MƏRASİMİ

Prezident iqamətgahı

21 avqust 1998-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin dövlətçilik atributlarından biri dövlətin mükafatlarıdır – ordenlər, medallar və başqa mükafatlardır.

Bildiyiniz kimi, Azərbaycan dövlətinin ordenləri, medalları təsis olunub və ötən illərdə Azərbaycanın görkəmli şəxsləri bu ordenlərlə, medallarla təltif ediliblər. Təltif olunanların əksəriyyəti Azərbaycanın mədəniyyət, elm xadimləri – ədəbiyyatda, incəsənətdə, elmdə xalq qarşısında xidmət göstərmiş, fərqlənmiş şəxslərdir.

Bu gün siz təltif olunanlara ordenlərin təqdim edilməsi mərasiminə dəvət olunmusunuz. Mən də bu şərəfli vəzifəni, yəni ordenləri sizə təqdim etmək kimi şərəfli vəzifəni həyata keçirməyimdən çox məmnunam.

Mərhum xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin layiq görüldüyü "Şöhrət" ordenini onun oğlu Elçin Əfəndiyevə təqdim edirəm. Heyif ki, mən bu ordeni İlyas Əfəndiyevin özünə təqdim edə bilmədim, çox təəssüf edirəm. Çünki o vaxt, sadəcə, bizim bu nişanlarımız hazır deyildi. Ancaq, eyni zamanda, mən məmnunam ki, Elçin, sən onun yaradıcılığını davam etdirirsən. Həm oğlu kimi, həm də Azərbaycanın mədəniyyət xadimi kimi sən İlyas Əfəndiyevə məxsus olan ordeni almağa tam hüququn var.

Elçin Əfəndiyev: Hörmətli Prezident! Əziz dostlar!

Sizin dediyiniz kimi, mən də böyük bir ağırlı-acılı duyğu ilə təəssüf edirəm ki, layiq olduğu bu yüksək mükafatı bu gün Sizdən bilavasitə İlyas Əfəndiyev özü almadı. Ancaq təskinliyi onda tapıram ki, bu gün İlyas Əfəndiyevin ruhu burada, bu salonda, bizimlə bir yerdədir və onun ruhu şad olur. Şad olur ona görə ki, İlyas Əfəndiyev bütün varlığı, canı-qanı ilə Azərbaycan xalqına bağlı olan sənətkar, yazıçı idi. Bütün varlığı ilə Azərbaycan Respublikasına, onun müstəqilliyinə və ərazi bütövlüyünə bağlı bir sənətkar idi. İlyas Əfəndiyev Azərbaycan Respublikasının Pre-

zidentinə, cənab Heydər Əliyev, şəxsən Sizə son dərəcə böyük hörmət və ehtiram bəsləyən bir insan idi.

Mən bu yüksək mükafata görə İlyas Əfəndiyevin ailə üzvləri adından Sizə bir daha dərin təşəkkürümüzü və minnətdarlığımızı bildirirəm. Çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Xalq yazıçısı Hüseyn İbrahimovu orden alması münasibətilə təbrik edirəm.

Hüseyn İbrahimov: Hörmətli Prezident! Dörd il bundan əvvəl Siz məni Azərbaycanın şöhrət rəmzi olan "Şöhrət" ordeni ilə təltif edəndə və 75 yaşım münasibətilə təbrik edəndə ürəyimdən çox qərribə bir hiss keçmişdi. Düşünürdüm ki, gün o gün olsun, mən Sizin 75 yaşınızı təbrik edirəm. Düzdür, mən uzaqda yaşadığım üçün Sizi bilavasitə təbrik edə bilmədim. Ancaq bu il çıxan üç kitabımı Sizə hədiyyə göndərdim və onlardan birində Sizə avtoqraf-təbrik yazdım. Bunlar mənim seçilmiş əsərlərimdir və oraya böyük memar Əcəmi Əbubəkr oğluna həsr etdiyim "Əsrin onda biri" romanım daxil edilmişdir. Mən avtoqraf-təbriki ona görə bu roman olan kitabda yazdım ki, Sizi XX əsr Azərbaycanının Atabəyi hesab edirəm. Ona görə öz ürək sözlərimi yazdım ki, bəlkə Sizi üzbəüz görüb öz təşəkkürümü çatdıra bilmədim.

Bu gün özümü xoşbəxt sayıram ki, üzbəüz Sizin 75 illiyinizi təbrik edirəm. Fərsətdən istifadə edərək onu demək istəyirəm ki, bu xalqa lazım olan şəxsiyyət olduğunuz üçün Allah-taala Sizə uzunömürlülük kimi bir bəxtəvərlik, xoşbəxtlik nəsib edibdir. Bir də ona görə Sizə təşəkkürümü bildirirəm ki, bu yaxınlarda bir qrup yazıçı ilə birlikdə mənə də "Xalq yazıçısı" kimi yüksək ad vermisiniz. Mən bu fəxri adı Sizin ürəkdən bağlandığınızı, sevdiyiniz Naxçıvan torpağına məhəbbətiniz və ehtiramınız kimi qiymətləndirirəm. Lev Tolstoyun gözəl bir kəlamı var, deyir ki, Yasnaya Polyanasız bütün Rusiyanı təsəvvür etmək çətindir. Naxçıvansız da bütün Azərbaycanı təsəvvür etmək çətindir.

Arzu edirəm ki, Siz həmişə xeyirxah fərmanlar imzalayasınız, xoş niyyətli, xoş məramlı, xoş müjdəli sərəncamlar verəsiniz. İstəyirəm ki, Siz xalqımızı XXI əsrə aparan bələdçi olasınız. Mən istəyirəm ki, ölkəmizin haqq qafiləsinin sarbanı Siz olasınız və onu XXI əsrə aparasınız. İstəyirəm ki, Siz XXI əsrin ilk illərində də Azərbaycanın prezidenti olasınız və xalqımıza başçılıq edəsiniz. Biz torpaqlarımızı erməni işğalçılarından dinc yolla azad edə bilsək, ona Siz rəhbərlik edəsiniz. Lazım gəlsə, böyük intiqam günü üçün ayağa qalxmalı olsaq, ordumuzun baş komandanı Siz olasmız. Gələn il Sizin 76 yaşınız tamam olur, mənim isə 80 yaşım. Mən

bu 80 yaşı Naxçıvan torpağında yaşamışam. Ona görə də Sizə xeyir-dua vermək istəyirəm. Allah-taala Sizi həmişə hifz eləsin, Sizi bu xalqa çox görməsin. Mənim bu sözlərimi də ixtiyar bir yazıçının həmişə cavan görünən prezidentə xeyir-duası kimi qəbul edin.

Heydər Əliyev: Mərhum xalq şairi İsmayıl Şıxlının oğlu Elçin Şıxliya atasının ordenini təqdim edərək, – İlyas Əfəndiyev haqqında dediyim sözləri İsmayıl Şıxlı haqqında da təkrar etmək istəyirəm. Mənim İsmayıl Şıxliya olan böyük hörmətim məlumdur. Onun Azərbaycan xalqı qarşısındakı xidmətləri də hamıya məlumdur. Təəssüflər olsun ki, o, həyatı vaxtsız tərk etdi və mən bu ordeni şəxsən ona təqdim edə bilmədim. Sənə, onun oğluna təqdim edirəm. Allah bundan sonra sizin ailənizə heç bir qəm-kədər verməsin.

Elçin Şıxlı: Məndən əvvəl burada İlyas Əfəndiyevin oğlu, – onunla da adaşq, – Elçin müəllim bir söz dedi, onu təkrar etmək istəyirəm. Çox təəssüf ki, atam özü bu böyük mükafatı Sizdən ala bilmədi. Sağ olun.

Heydər Əliyev: Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri, şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadəni orden alması münasibətilə təbrik edirəm. Şeyx həzrətləri, siz Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətlər göstərmiş və bunlara görə də bu yüksək mükafata layiq olmusunuz. Bu ordeni məmnuniyyətlə təqdim edir, sizə cansağlığı arzulayıram.

Şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə: Möhtərəm Prezident! Mən hesab edirəm ki, bu təltif bütün Qafqaz müsəlmanlarına, mənəviyyatımıza verilən qiymətdir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin rəhbərinin mənəviyyatımıza verdiyi qiymətdir. Ona görə də mən Allah-taaladan Sizə cansağlığı, uzun ömür, başda Siz olmaqla bütün xalqımıza xoşbəxtlik arzu edirəm. Çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Mərhum akademik İmam Mustafayevin təltif olunduğu ordeni onun qızı Tərlan Mustafayevaya təqdim edirəm. Təəssüf edirəm ki, bizim dəyərli insanlarımız həyatdan gediblər. Ancaq onların gördükləri işlər durur, o cümlədən İmam Mustafayevin gördüyü işlər də yaşayır. Ordeni də böyük məmnuniyyətlə sizə təqdim edirəm.

Tərlan Mustafayeva: Bu gün mənim üçün çox təsirli, gözəl gündür ki, atamın layiq görüldüyü mükafatı Sizdən alıram. Məni buraya dəvət etməyi lazım bildiyinizə görə ailəmiz Sizə minnətdardır. Otuz ildir ki, Siz həmişə bizim ailəmizə böyük diqqət göstərmisiniz. Ailəmizin, atamın çətin günlərində həmişə elə etmisiniz ki, ədalət öz yerini tutubdur. Bunu unutmaq olmaz.

Mən Sizi ad gününüz münasibətilə təbrik edənlərə həmişə qibtə edirdim. İcazə verin, bu gün mən də Sizi təbrik edirəm. Çünki bu il Sizin ilinizdir, ona görə də dekabrın 31-dək təbrik etmək olar. Sizə xoşbəxtlik, cansağlığı, tükənməz enerji arzulayıram. Qoy Sizin bütün ülvî arzularınız həyata keçsin. Sizə kiçik bir hədiyyə etmək istəyirəm. Ərəb ustalarının hazırladıqları bu metal nimçədə Allahın 99 adı həkk olunmuşdur. Qoy bu Sizi hifz eləsin.

Heydər Əliyev: XXV olimpiya oyunlarının çempionu Nazim Hüseynovu orden alması münasibətilə təbrik edirəm.

Nazim Hüseynov: Möhtərəm Prezident! Fəxr edirəm ki, Siz mənə yüksək "Şöhrət" ordenini təqdim etdiniz. Sizə uzun ömür, cansağlığı arzulayıram.

Heydər Əliyev: Xalq artisti Qəmər Almaszadəyə ordeni təqdim edir və onu təbrik edirəm. Sizi yubileyiniz münasibətilə təbrik edirəm. Ancaq hesab edirəm ki, bir müddətdən sonra sizi daha bir yubiley münasibətilə təbrik edəcəyik. Bu mükafat əvvəlki yubileyə görədir. Elə bilirəm ki, sonrakı yubileyi daha yaxşı qeyd edəcəyik və siz daha yüksək mükafata layiq görülcəksiniz.

Azərbaycanda maarifin inkişafında böyük xidmətləri olan Sona xanım Tağıyevaya bu yüksək mükafatı təqdim edirəm. Mən sizi təbrik edirəm. On illərdir sizinlə əməkdaşlıq edirik. Şadam ki, bu gün də varsınız və Azərbaycan ordenini sizə təqdim edirəm.

Sona Tağıyeva: Hörmətli Prezident! Bu, dördüncü ordendir ki, mənə verirsiniz. Bu, maarifə olan böyük hörmətdir. Siz 1969-cu ildən 1982-ci ilədək maarifimizin inkişafına nə qədər böyük qayğı göstərmisiniz. Mən 1969-cu ildən 1982-ci ilə qədər Heydər Əliyevin Mərkəzi Komitədə işləməsinə görmüşəm. Plenumlardan qayıdanda həmişə müəllimlərə danışardım – nə qədər diqqət, qayğı göstərirdi. 1982-ci ildən sonra maarifimiz çox kasıbladı, 1990-cı ildən sonra isə birdən dağıldı. Amma indi Siz əvvəlki maarifimizi bizə qaytardınız. İndi hamı bilir ki, arxasında Heydər Əliyev kimi çox qayğıkeş prezidentimiz var. Siz uşaqların bayramlarında əyilib onları öpür, qucağınıza götürürsünüz, görün, ürəyinizdə nə qədər atalıq, babalıq qaygısı var! Nə qədər sevinirəm ki, prezidentimiz işinin bu cür çoxluğuna baxmayaraq, məni də yaddan çıxarmır. İlham 6 nömrəli məktəbdə oxuyanda onun buraxılış gecəsində olmağınız da yadımdadır. Biz bunların hamısını müəllimlərə, uşaqlara danışırıq. Tədrisimizə daxil etmişik ki, aşağı siniflərdən on birinci sinfə qədər şagirdlərimiz prezidentimizin həyat və fəaliyyətini bilsinlər. Hər dəfə dərs zamanı uşaq-

lara deyirəm ki, Siz Heydər Əliyevə baxırsınızmı, görürsünüzmü necə olmaq lazımdır?

Siz mənə qardaşlıq etmisiniz, bəlkə də özünüz bilmirsiniz. Mən Sizə ailəm adından cansağlığı arzu edirəm. İki gün qabaq Səbail rayonunda maarif işçiləri toplaşmış, seçkidə hamı Sizə səs verəcəyini bildirmişdir.

Heydər Əliyev: Əməkdar idman ustası Ələkbər Məmmədovu təbrik edirəm. Futbolumuz da yaşayır, inkişaf edir və edəcəkdir.

Xalq şairi Fikrət Qocanı yüksək mükafat alması münasibətilə təbrik edirəm.

Fikrət Qoca: Cənab Prezident! Keçən dəfə "İstiqlal" ordeni təqdim ediləndə mənim dostum, qardaşım Anarın dediyi sözləri təkrar eləmək istəmirəm. Amma demək istəyirəm ki, onunla yüz faiz razıyam. Ancaq həm 75 illiyinizi təbrik etmək üçün, həm də bugünkü gün münasibətilə Sizə zarafatyana balaca bir şeir yazmışam:

İstiqlal verdiniz,
şöhrət gətirdiz bizə,
Bu yerdə ehtiyac var
qafiyələnmiş sözə.
Çox yaxşılıq etmisiz,
demirəm ki, aman ver,
Bir yaxşılıq da elə,
bir az bizə zaman ver,
Bir yetmiş il də yaşa
Belə cavan,
Firavan,
Hər gün zövq ala-ala.
Mən də o yetmiş ildə
Sizin yaxşılığınızdan
Çıxaram bala-bala.

Heydər Əliyev: Üzeyir Hacıbəyovun Dövlət Ev Muzeyinin direktoru Ramazan Xəlilovu təbrik edirəm.

Mən istəyirəm ki, sizin 100 illiyinizi qeyd edək, mən bunu gözləyirəm. İstəyirəm özüm də o vaxtadək yaşayım və 100 illik yubileyiniz münasibətilə sizə mükafat təqdim edirəm.

Ramazan Xəlilov: Zati-aliləri, bizim əziz, çox hörmətli Prezidentimiz!

80 il bundan əvvəl 3-cü Ləzgi Süvari Alayının komandiri mənə poqonlar və başlıq təqdim edərək dedi ki, poqonları şərəflə, başlığı isə ləyaqətlə daşı. Bugünkü gün təkcə məndən ötrü deyil, hamı üçün, bizim bütün ziyalılarımız üçün böyük bayramdır. Bu gün mən yaradıcılığımıza görə Sizin əlinizdən yüksək mükafat alıram. Ürəyim Sizin ünvanınıza demək istədiyim səmimi sözlərlə doludur. Mən Sizin çıxışlarınızı diqqətlə izləyir və hər gün ən müxtəlif səviyyəli adamlarla gördüyünüz nəhəng işə heyran qalıram.

Allah Sizə böyük istedad bəxş edibdir. Lakin bu istedad misilsiz zəhmətlə birləşibdir. Siz elə bir insansınız ki, istənilən səviyyədə, istənilən diplomatlarla danışıqlar apara bilərsiniz. Bunu hər kəs bacarmır. Ona görə də demək istəyirəm ki, Heydər Əliyevin ətrafında birləşmək lazımdır, bəziləri kimi ona mane olmaq yox, kömək etmək lazımdır. Mane olmaq istəyən miskin adamlardır, onlar xalqa xidmət etmək üçün yox, öz ciblərini doldurmaq üçün vəzifə tutmaq istəyirlər. Xalqın əsil xidmətçisi Sizsiniz. Siz bütün biliyinizi, qüvvənizi, sağlamlığınızı öz xalqınıza həsr edirsiniz.

Mən II Nikolaydan başlamış çox adamlarla görüşmüşəm, sonuncu görüşüm Cövhər Dudaevlə olubdur. Təhlil etməyə imkanım var. Heydər Əliyev, deyə bilərəm ki, Allahın verdiyi xoşbəxtlikdir ki, Azərbaycanın Sizin kimi övladı var. Siz hər şeyi, hamını yadda saxlayırsınız, Sizin fəvqəladə yaddaşıınız var. Elə burada müxtəlif sahələrdən olan nə qədər adam əyləşib, Siz onların hər birini tanıyırsınız. Allah Sizə uzun ömür versin ki, respublikamıza rəhbərlik edəsiniz. Çünki mən respublikanı bu çətin vəziyyətdən çıxara biləcək ikinci adam tanıyıram.

Öz ölkəsinin "Şöhrət" ordeninə layiq görülmək hər adama qismət olmur. Siz bizim hər birimizin əməyinə qiymət vermisiniz. Çox sağ olun, Allah Sizə cansağlığı versin. Mən isə çalışacağam ki, Sizin istəyinizi yerinə yetirim.

Heydər Əliyev: Sovet İttifaqı qəhrəmanı Məlik Məhərrəmovu orden alması münasibəti ilə təbrik edirəm. Sən İkinci Dünya, Böyük Vətən müharibəsində qəhrəmanlıq göstərüb "Qızıl ulduz" medalına layiq görülmüsən. İndi ictimaiyyətimiz də bilir ki, azərbaycanlılardan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı daşıyanların əksəriyyəti həyatını dəyişibdir. Xoşbəxtlikdir ki, Məlik Məhərrəmov bizim sıralarıımızdadır, özü də möhkəm durubdur. Müharibədə qəhrəmanlıq göstərmisən, 1945-ci ildən 1998-ci ilə qədər 53 ildir ki, sən öz xalqına yenə də sədaqətlə xidmət edirsən. Həm xalq, həm də dövlət bunu yüksək qiymətləndirir. Ona görə də mən Azərbaycanın yüksək mükafatını – "Şöhrət" ordenini böyük məmnuniyyətlə sənə təqdim edib, cansağlığı arzulayıram. Təbrik edirəm.

Məlik Məhərrəmov: Möhtərəm Prezident. Mən bir neçə ordenlə təltif olunmuşam və bu ordenləri mənə ayrı-ayrı yüksək vəzifəli adamlar təqdim ediblər. Bu gün mənim üçün ona görə daha şərəflidir ki, müstəqil Azərbaycan dövlətinin "Şöhrət" ordenini mənə Siz təqdim edirsiniz. Bu gün bir daha fərəhlidir ki, bu yüksək mükafatı mənə həm hörmətli prezidentimiz, həm də ondan qabaq bir-birimizin xətrimizi istədiyimiz, ən çox sevdiyim adam təqdim edir. Hörmətli prezident, buna görə Sizə "Çox sağ olun" deyirəm, minnətdarlığımı bildirirəm.

Heydər Əliyev: Xalq artisti, bəstəkar Vasif Adıgözəlova bu ordeni təqdim edirəm. Sizə yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Vasif Adıgözəlov: Möhtərəm cənab Prezident. Mən müstəqil dövlətimizin bu yüksək mükafatını Azərbaycanın bütün musiqi xadimlərinin, sənətsünaslarının yaradıcılığına Sizin tərəfmizdən verilən böyük qiymət kimi qəbul edirəm. Çünki, bir Allah bilir ki, Azərbaycan musiqisinin inkişafında rolunuz Siz hələ prezident olmamışdan xeyli əvvəl – 1960-cı illərin axırlarında başlamışdır. Mən Sizinlə tanış olduğum illəri nəzərdə tuturam. Siz ondan da əvvəl Azərbaycan musiqisinin inkişafına çox kömək etmişiniz. Bilirsiniz ki, musiqi xadimlərinin həyatı çoxlu problemlərlə qarşılaşır. Bizim həyatımız asan yolla getmir. Bu da təbiidir. Çünki musiqi elə bir sənətdir ki, həyatı rahatlıqla axıra çatdırmaq çox çətinidir. Bu çətinliklərə, xüsusən də son illərdə qarşılaşdığımız çətinliklərə baxmayaraq, biz Azərbaycan musiqisini qorumaq, saxlamaq və daha da inkişaf etdirmək yolunda əlimizdən gələni əsirgəməmişik. Biz bunu ona görə etmişik ki, Siz bizdə bu inamı yaratmışınız. Biz Sizə arxalanıb bunu etmişik, ən çətin anlarda belə heç nədən çəkinməmişik. Çünki həmişə bilmişik ki, Azərbaycan musiqisinin böyük dostu, musiqimizi sevən, musiqi xadimlərinin yaradıcılığına yüksək qiymət verən vardır. Bugünkü gün mənim dediklərimin sübutudur.

Heydər Əlirza oğlu, bu gün bütün bəstəkarlar, musiqişünaslar adından mən Sizə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Azərbaycan xalqının siyasi həyatında böyük hadisələr gözlənilir. Yəni xalqımız prezident seçkilərinə hazırlaşır. Möhtərəm prezident, mən Sizi əmin edirəm ki, bütün bəstəkarlar, musiqişünaslar ancaq bir prezident tanıyırlar, o da Sizsiniz. Biz hamımız ancaq Sizə səs verəcəyik. Mən Sizi əmin edirəm ki, biz 2000-ci ildə və ondan sonra da musiqimizin inkişafı üçün əlimizdən gələni edəcəyik və Siz də bizə həmişə kömək olacaqsınız. Çox sağ olun, Sizə minnətdaram.

Heydər Əliyev: Xalq artisti Səyavuş Aslanı təbrik edirəm. Sənə yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Əgər çıxış edəcəksənsə, gülməli bir söz de. Yoxsa sən də siyasətdən danışacaqsan.

Səyavuş Aslan: Hörmətli Prezident, mənim siyasətlə işim yoxdur. O gün olsun ki, 80 illiyinizdə də prezident olasınız, biz də yubileyinizdə səhnəyə çıxıb Sizi doyunca güldürək. Mən söz verirəm ki, 80 illiyinizdə Sizi doyunca güldürəcəyəm. Sağ olun.

Heydər Əliyev: Tarix elmləri doktoru Sara Aşurbəyliyə bu yüksək mükafatı təqdim edirəm. Sara xanım, biz sizin yubileyinizi də qeyd etdik. Çox məmnunam ki, indi bu ordeni də şəxsən mən sizə təqdim edirəm.

Sara Aşurbəyli: Cənab Prezident. Sizə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Siz həmişə mənə yaxşı münasibət bəsləmişiniz. Çox arzu edirəm ki, Sizinlə görüşüm və Sizə yeni-yeni uğurlar diləyim.

Heydər Əliyev: Sara xanım, Azərbaycan elmində, xüsusən tarix elmində və Bakının tarixinin yazılmasında sizin misilsiz xidmətləriniz vardır. Sağ olun. Sizə cansağlığı arzu edirəm.

Naxçıvan Dövlət Filarmoniyasının solisti Abdulla Babayevi orden alması münasibətilə təbrik edirəm. Sən Naxçıvanın, Azərbaycanın müğənnisən, həmişə yaxşı oxumusan, indi də yaxşı oxuyursan. Arzu edirəm ki, yeni-yeni mahnılar oxuyasan.

Abdulla Babayev: Çox sağ olun, möhtərəm Prezident. Mən Sizə həsr etdiyim mahnıları həmişə oxuyacağam və Sizə dua edəcəyəm.

Heydər Əliyev: Mərhum akademik Mark Dalinin təltif olunduğu ordeni onun qızı Alla Markovna Knyazyuka təqdim edirəm. Sizin atanızı həmişə xatırlayacağıq. O, Azərbaycan elminin inkişafı üçün çox iş görmüşdür və Azərbaycan xalqının, elminin tarixində həmişə qalacaqdır.

Alla Knyazyuk: Əziz Heydər Əliyeviç! Mən çox xoşbəxtəm və özüm üçün böyük şərəf sayıram ki, bu təntənəli mərasimə dəvət olunmuşam. Mən ikili hiss keçirirəm: bir tərəfdən, fəxr edirəm ki, atamın təltif olunduğu bu ordeni mənə şəxsən Siz təqdim edirsiniz, digər tərəfdən də təəssüflənirəm ki, atam bu xoşbəxt günü görə bilmədi.

Atam çox təvazökar, şöhrətpərəstlikdən uzaq adam idi. Ancaq o, "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilməsi haqqında fərmanı eşidəndə bunu böyük minnətdarlıqla qarşılamış və özünü çox xoşbəxt saymışdı. Çünki bu, onun Azərbaycan xalqı qarşısında göstərdiyi xidmətlərə verilən qiymət, şəxsən Sizin verdiyiniz qiymət idi. Atam Bakıda doğulmuş və bütün ömrünü burada yaşamışdır. Azərbaycan onun vətəni idi. Atam əsil vətənpərvər idi və öz vətəninə sevardı, ona sadıq idi. Onun yaratdığı və rəhbərlik etdiyi institut məşhur idi və hələ atamın sağlığında ona "Dalin İnstitutu" deyirdilər. Bunu xaricdə də bilirdilər. Hələ o vaxtlar atam "Britiş Petroleum", "Mobil" kimi şirkətlərlə elmi əlaqələr saxlayırdı.

O, Sizinlə olan görüşlərini tez-tez xatırlayır, hələ o illərdə Azərbaycanda neft, neft kimyası sənayesinin sürətlə inkişafında Sizin misilsiz rolunuzdan danışır. Sizinlə olan görüşlərini "Azərbaycanda neft kimyasının inkişaf yolları" monoqrafiyasında əks etdirmişdir.

Mən çox xoşbəxtəm ki, atamın adı Azərbaycanın Məmmədəliyev, İsmayılov, Quliyev, Nağıyev və başqa kimyaçı alimləri ilə bir sırada durur. Əlbəttə, atam sağ olsaydı, Sizə minnətdarlıq etmək üçün daha yaxşı sözlər deyə bilərdi. Mən isə onun xatirəsini əziz tutduğunuza görə Sizə minnətdaram. Atamın adının unudulmayacağı barədə dediyiniz sözlərə görə Sizə təşəkkür edirəm. İcazə verin, Sizi 75 illiyiniz münasibətilə təbrik edirəm, Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik, qarşıdakı prezident seçkilərində parlaq qələbə arzulayıram. Biz hesab edirik ki, Azərbaycanın işıqlı gələcəyi yalnız Sizin adınızla bağlıdır.

Heydər Əliyev: Xalq artisti Sofya Hüseynovanı orden alması münasibətilə təbrik edirəm. Mən sənə yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Mən Naxçıvanda olanda sənənin anan sağ idi. O, çox gözəl aktrisa olubdur. Sənənin anan Xədicə xanım Qaziyeva Naxçıvan teatrının uzun illər ən aparıcı aktrisası olub, baş rolları oynayıbdır. Mən teatrda həmişə bağlı olmuşam. Hələ uşaqlıq, gənclik illərimdə teatra gedərkən Xədicə xanım Qaziyevanın oynadığı baş rollara heyranlıqla baxmışam.

Sofya Hüseynova: Azərbaycan xalqının əziz, çox hörmətli, görkəmli və əvəzolunmaz Prezidenti cənab Heydər Əliyev!

Hörmətli mərasim iştirakçıları!

Ömrümün 50 ilini teatr aləminə bağlamağıma baxmayaraq, bu gün mən öz sevincimi, həyəcanımı gizlədə bilmirəm. Çünki mən bu anı səbirsizliklə gözləyirdim.

Möhtərəm Prezident, burada, Sizin qarşınızda öz ürək sözlərimi bildirmək həm çətin, həm də çox xoşdur. Mən bundan qürur hissi keçirirəm, fərəh duyuram. Hörmətli prezidentim, məni fərəhləndirən, yüksəklərə qaldıran, sadə əməyimə qiymət verən Sizsiniz. Bu, biz incəsənət adamları üçün mənəvi qidadır. Mənə verilən ali mükafatı Naxçıvan teatrında çalışan öz yoldaşlarımla bölmək istəyirəm. Çünki mən tək heç nə edə bilməzdim. Yəqin anam Xədicə xanım məni vaxtilə teatra gətirməsəydi, mən bu günü, bu anı yaşamazdım. Mənə verdiyiniz qiymət, göstərdiyiniz qayğı Naxçıvan teatrında çalışan bütün sənət yoldaşlarıma aiddir.

Əziz Prezident, Sizin 75 illiyiniz münasibətilə Naxçıvanda keçirilən mərasimdə mən öz ürək sözlərimi bildirmişdim və Muxtar Respublika Ali Məclisinin sədri Vasif Talibova demişdim ki, mən cənab Heydər

Əliyevlə görüşmək arzusundayam. Nəhayət ki, bu gün mənə nəsib oldu. Mən Sizə öz minnətdarlığımı bildirirəm.

Hörmətli prezidentim, Sizin həyat yolunuz hamar olmayıbdır, ancaq xalqımıza məhəbbətiniz daimidir. Siz xalqın məhəbbətini işinizlə, düzgün apardığınız siyasətlə qazanmışınız. Bizim Sizə olan məhəbbətimiz, inamımız tükənməzdir.

Bütün Azərbaycan xalqı, Naxçıvan Muxtar Respublikasının əhali-si qarşından gələn prezident seçkilərində yalnız Sizə səs verəcəkdir və yalnız Sizə ümid bağlayır. Azərbaycan xalqı nicatını yalnız Sizde görür. Əziz prezidentimiz, Azərbaycan xalqının yeganə xilaskarı Sizsiniz. Mən ümüd-varam ki, qarşıdakı prezident seçkilərində hamı bir nəfər kimi yalnız və yalnız Sizə səs verəcəkdir.

Möhtərəm Prezident, mənə göstərdiyiniz qayğıya və verdiyiniz mü-kafata görə Hüseynovlar ailəsi adından Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Sizə uzun ömür, möhkəm cansağlığı arzulayıram. Allah Sizi qorusun.

Heydər Əliyev: Xalq rəssamı Maral Rəhmanzadə, Sizi orden almağınız münasibətilə təbrik edirəm. Çox məmnunam ki, bu gün görüşürük. Sizə cansağlığı, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Maral Rəhmanzadə: Möhtərəm Prezident, böyük qayğı və diqqətə görə Sizə dərin minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildirirəm.

Heydər Əliyev: Xalq şairi Qabil, orden almağınız münasibə-tilə səni təbrik edirəm. Qabil, Səni xoş gördük. Mən sənə cansağlığı, ye-ni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Qabil: Möhtərəm Prezidentimiz! Mən həmişə Sizə "Heydər müəl-lim", – deyə müraciət etmişəm. Çünki Siz doğrudan da, sözün geniş mə-nasında, ismin bütün hallarında əsil müəllimsiniz.

Bu orden mənim üçün çox əzizdir. Birincisi, ona görə ki, bu, mənim həyatımda aldığım ilk ordendir, ona görə də əzizdir. Doğrudur, dövlət mü-kafatı nişanını mənim sinəmə Siz taxmışınız. O da öz yerində əladır. İkinci-si, bu, müstəqil Azərbaycanımızın ilk "Şöhrət" ordenidir ki, mən ona la-yiq görülürəm. Üçüncüsü, bu orden mənim üçün ona görə əzizdir ki, onu mənə Siz – ədəbiyyatımızın, şeirimizin, sənətimizin, mədəniyyətimizin, ya-zıçılarımız, alimlərimizin, ziyalılarımızın əziz, xiridar dostu təqdim edir. Şair yaxşı deyib ki, "Mətahın atma bazarə, xiridar olmayan yerdə". Mən bu mükafatı qiymət verən, xiridar dostun, Heydər müəllimin əlin-dən alıram. Sağ olun.

Heydər Əliyev: Akademik Adilə Namazova, Sizi orden al-mağınız münasibətilə təbrik edirəm. Sizə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Adilə Namazova: Sevimli, möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əlirza oğlu! Mən hesab edirəm ki, bu orden təkcə mənim yox, Azərbaycanın bütün səhiyyə işçilərinin, pediatrlarının əməyinə verdiyiniz yüksək qi-y-mətdir. Mən və mənim həmkarlarım gələcək nəslin, uşaqların sağlamlığı keşiyində möhkəm dayanmaq və müstəqil, azad Azərbaycan üçün sağlam vətəndaşlar yetişdirmək üçün bundan sonra da var gücümüzlə çalışacağıq.

Möhtərəm Prezident, mən Sizə minnətdaram, çox sağ olun. Mən bütün tibb işçiləri adından Sizə təşəkkür edirəm.

Heydər Əliyev: Xalq rəssamı, heykəltəraş Mirələsgər Mirqa-sımovu orden alması münasibətilə təbrik edirəm. Siz respublikamızın görkəmli heykəltəraşısınız. Sizin yaratdığınız Cəfər Cabbarlı, Cəlil Məmməquluzadə abidələri yüksək qiymətə layiqdir.

Mirələsgər Mirqasımov: Cənab Prezident. Siz olmasay-dınız, bu abidələr ucaldılmazdı. Ona görə də Sizə minnətdaram.

Heydər Əliyev: Yeri gəlmişkən, mən həmişə narahat olmu-şam ki, sizin atanız Mirəsədulla Mirqasımovun məzarı üzərində nə üçün qəbirüstü abidə yoxdur. Görkəmli alim Mirəsədulla Mirqasımov Azər-baycan Elmlər Akademiyasının ilk prezidenti olmuşdur. Deyirsiniz ki, onun məzarı üzərində indi abidə ucaldılır, mən onun açılışına mütləq gə-ləcəyəm. Sizi təbrik edirəm.

Xalq artisti Zeynəb Xanlarovaya "Şöhrət" ordenini təqdim edirəm. Mən sənə cansağlığı, yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Zeynəb Xanlarova: Hörmətli Prezident. Xalqımız Sizin haq-qınızda həmişə xoş sözlər deyir. Mənim Sizə olan məhəbbətim ürəyimdə-dir. Sizi hamı çox tərifləyir, bunlar mənim ürəyimə yatır. Amma hərdən əsəbiləşirəm ki, bu görünən günəşi, dağı bu qədər tərifləmək lazım deyil-dir. Azərbaycanımız, millətimiz üçün Sizin gördüyünüz işlər göz qabağın-dadır, uşaqdan böyüyə qədər bunu hamı bilir.

Mən SSRİ xalq artisti adına qədər yüksəlmişəm. Hər yerdə doğma Azərbaycanı təmsil edirəm. Bəlkə də dünyanın yarısında məni tanıyırlar. Belə hesab edirəm ki, əməyimə, sənətimə Sizin verdiyiniz yüksək qiymət sayəsində mən bir azərbaycanlı qızı kimi dünyada tanınmışam.

Heydər müəllim, mənim bu mərasimə gələcəyimi eşidən bir ailə dü-nən mənə bir söz dedi, mən onu Sizə çatdırmalıyam. Möhtərəm Prezi-dent, milyonlarla insan Sizi qəlbən sevir. Sizi istəməyənləri barmaqla say-maq olar. Amma yenə də deyirəm, milyonlarla insan sizi sevir. Belə ailə-lərdən birinin dünən dediyi söz məni qəhərləndirdi, inanın ki, səhərdək yata bilmədim.

Həmin ailənin üzvləri mənə zəng edib dedilər ki, Zeynəb xanım, prezidentlə görüşə gedirsiniz, xahiş edirik, bizim sevgimizi, məhəbbətimizi Heydər müəllimə çatdırın. Biz görmüşük ki, bir insan can verəndə uzaqda olan oğlunun, qızının şəklini ürəyinin üstünə qoyur. Bizim anamız isə ürəyinin üstünə prezidentimizin şəklini qoyub can verdi. 95 yaşlı həmin qadın can verərkən vəsiyyət edib ki, Heydər Əliyevin şəkli mənim ürəyimin üstündə olmasa, can verə bilmərəm. Demək, bu xalq üçün yaşamağa dəyər. Doğrudan da bu xalq üçün prezident olmağa dəyər.

Hörmətli Prezident, mən həmin ailənin adından Sizi bir daha öpmək istəyirəm. Biz sənətkarlara, bütün millətimizə Siz həmişə qayğı göstərmisiniz. Siz hər bir dildə danışsınız. Demək istəyirəm ki, Siz həkimlə həkim kimi, heykəltəraşla heykəltəraş kimi danışsınız. Ona görə də Sizi sevən milyonlarla insanın əvəzinə Sizi öpmək istəyirəm.

Heydər Əliyev: Həmin ailəyə mənim salamımı söyləyin.

Akademik Nəriman Quliyevi orden alması münasibətilə təbrik edirəm. Sizə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Nəriman Quliyev: Bu yüksək mükafata görə dövlətimizin başçısına, – Sizə, cənab Prezident, öz minnətdarlığımı bildirirəm.

Heydər Əliyev: Bakı Xoreoqrafiya Məktəbinin direktor müavini, xalq artisti Leyla Vəkilovaya "Şöhrət" ordenini təqdim edirəm. Sizə cəsarəti, yeni uğurlar diləyirəm.

Leyla Vəkilova: Mənə göstərilən diqqətə görə təşəkkür edirəm.

Heydər Əliyev: Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının quruluşçu rejissoru Lütfi Məmmədbəyovu təltif olunması münasibətilə təbrik edirəm. Sizə yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Lütfi Məmmədbəyov: Cənab Prezident, Sizə dərin təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirirəm.

Heydər Əliyev: Xalq şairi Balaş Azəroğluna "Şöhrət" ordenini təqdim edirəm, sənə cəsarəti, yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Balaş Azəroğlu: Möhtərəm Prezident, mən Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Xalqımız Sizi ürəkdən sevir. Mənim ürəyimdə də Sizə deyiləsi sözüm çoxdur, vaxtınızı almaq istəmirəm. Çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Azərbaycan teatr sənətinin inkişafındakı böyük xidmətlərinə görə xalq artisti Nəsimə Zeynalovaya "Şöhrət" ordenini təqdim edirəm. Səni bağrıma basıram, sənə cəsarəti arzulayıram. Möhkəm ol, öz sənətinlə bizi yenə də sevindir, güldür.

Nəsimə Zeynalova: Böyük qayğı və diqqətə görə Sizə minnətdaram. Möhtərəm Prezident, təəssüflənirəm ki, xəstələndiyimə görə

yubileyinizdə iştirak edib, Sizə gülüş bəxş edə bilmədim. Arzu edirəm ki, həmişə üzünüz gülər olsun. Mən Sizi sevirəm, qəlbimdə Sizin xüsusi yeriniz vardır.

Heydər Əliyev: Bizim xalqımız Sizi çox sevir, mən isə hamıdan çox sevirəm. Mən Sizi bir daha təbrik edirəm, bu gülü də Sizə özüm təqdim edirəm.

Əziz Əliyev adına Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun rektoru, akademik Mirməmməd Cavadzadəni orden alması münasibətilə təbrik edirəm. Ona daha böyük uğurlar arzulayıram.

Mirməmməd Cavadzadə: Cənab Prezident, mənim üçün böyük şərəfdir ki, bu yüksək ordeni mənə Siz təqdim edirsiniz. Çox sağ olun. Mən Sizə uzun ömür, cəsarəti arzulayıram.

Heydər Əliyev: Xalq artisti, bəstəkar Aqşin Əlizadəni təbrik edirəm. Çoxdandır, neçə illərdir səni görmürəm. Mən ad günün münasibətilə sənə zəng etdim, səni təbrik etdim. Yadımdadır, mən vaxtilə səni görəndə sən gənc bir oğlan idin. Adətən, sən ananla birlikdə Mehdi Hüseynzadənin heykəlinin yanına gəlirdin. Rəhmətlik Aslan Əzizbəyov da sizinlə birlikdə olardı. Sonra sən böyük bir bəstəkar oldun. Mənə də söz verdin ki, "Babək" baletini yaradacaqsan, yaratdın. Mən səni bir daha təbrik edirəm, cəsarəti, yeni-yeni uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

Aqşin Əlizadə: Cənab Prezident. Bunlar hamısı mənim yaxşı yadımdadır. Qazandığım bütün nailiyyətləri Sizin diqqət və qayğınız sayəsində əldə etmişəm.

Bu yüksək ordeni də mənə təqdim etməyinizdən sonsuz şərəf duyuram. Sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm və cəsarəti arzulayıram.

Heydər Əliyev: Azərbaycan musiqi sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə xalq artisti Həbil Əliyevə "Şöhrət" ordenini təqdim edirəm. Sənə daha böyük uğurlar arzulayıram. Həbil, yenə kamança çalır-san, yoxsa yox? Sən sözünü kamança ilə deyəndə daha yaxşı olur.

Həbil Əliyev: Möhtərəm Prezident. Mən Ağdaşdan Bakıya kamançaçı kimi gəlmişdim. Özümə başqa sənət axtarmaq artıq gec idi, amma kamança çaldığıma görə də xəcalət çəkirdim. Çünki istəyirdim, mən də elə bir işdən yapışım, özümə elə bir sənət seçim ki, o, xalqıma çox lazımlı olsun. Ancaq atalar yaxşı deyib ki, "Arxalıya arxa durmaq hər kəsin işidir, arxasız arxa durmaq nə kəsin işidir". Cənab Prezident, Siz mənə arxa durdunuz, sahib oldunuz. Siz mənə xalq artisti adı, "Şöhrət" ordeni, prezidentin fərdi pensiyasını verdiniz. Məni o xəcalətdən qurtardınız ki, mən kamança çalanam.

Möhtərəm Prezident, ürək sözlərimi Sizə demək üçün böyük bir şəir, yazıçı lazımdır ki, mənim Sizə olan məhəbbətimi, hörmətimi bildirsin. Onsuz da Sizi bütün Azərbaycan sevir. Sizi hamı sevir. Özünüz bilirsiniz ki, bu aksiomadır. Amma incəsənət ustaları Sizin bizə göstərdiyiniz qayğıya cavab verən söz tapıb deyə bilmirlər. Mən incəsənət ustaları, xüsusən xalq musiqisi ifaçıları adından deyə bilərəm. Siz 3-4 günlük bir xarici ölkəyə səfərə gedəndə, vallah, elə hesab edirik ki, Azərbaycan boşalıbdır. Allah Sizi əskik etməsin. Cənab Prezident, Sizə prezidentlik yaraşır, Siz də prezidentliyə yaraşırsınız. Allah həmişə Sizi var etsin.

Heydər Əliyev: Səmimi sözlərə görə sənə təşəkkür edirəm. Mən sənə dediyin bu sözlərə bir neçə kəlmə əlavə edəcəyəm. Bu sözlərin hamısını düz dedin. Amma bizim xalqımız kamançanı həmişə yüksək qiymətləndiribdir. Ulu babalarımızdan qalan musiqi alətlərimiz tar və kamançadır. Başqa sənətlərə çox adamlar gedə bilirlər: Hər adam mühəndis də, həkim də, müəllim də, tacir də ola bilər, amma tar, kamança çala bilməz. Hər adam kamança çala bilər, ancaq sənə kimi çala bilməz. Ona görə də sən bu sənəti seçməyinlə fəxr edə bilərsən. Biz də sənə kimi kamança çalan Həbilla fəxr edirik. Sağ ol.

Xalq artisti Sara Qədimovanı orden alması münasibətilə təbrik edirəm.

Sara xanım, sizi xoş gördük. Mən nə deyə bilərəm. Azərbaycan incəsənətinin tarixi sizdə əks olunubdur. Mən çox şadam ki, siz varsınız və bu ordeni sizə məmnuniyyətlə təqdim edirəm.

Sara Qədimova: Bu qayğıya və diqqətə görə Sizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Mənim hörmətli, əziz Prezidentim! Əziz məclis əhli!

Mən 1942–1943-cü illərdə cəbhədə olmuşam, medallar almışam. 15 il səhnədə olandan sonra 1954-cü ildə əməkdar artist adı almışam. Bunları deməkdə mənim məqsədım vardır. Siz hamınız görmüsünüz, 1959-cu ildə on günlükdə Xan əmi ilə, Şövkət xanımla birlikdə "Qarabağ şikəstəsi" oxuduq. Orada mənə "Şərəf nişanı" ordeni verdilər. 1960-cı ildə xalq artisti adını aldım. Sonra gözüm yollarda qaldı ki, bizim Heydər Əlirza oğlu bəs, mənə heç nə vermədi. Elə bir məqam da olmadı ki, mən nəse bir şey alım.

Möhtərəm Prezident, Allah adamı istəyəndə, Allahın nəzəri bəndəsinin üstündə olanda prezidentlərin də, prezidentimin də yadına düşürsən. Prezident bu üç ay ərzində hansı müğənni ilə telefonla danışmış? Bu, mənim üçün böyük fəxrdir. Mən bunlara böyük qiymət verirəm.

Mənim aldığım mükafatların hamısını kənara qoyuram, bir məsələni isə heç vaxt unutmuram. Mən 59 il səhnədə olmuşam. 1992-ci ildə

mədəniyyət naziri məni məcbur etdi ki, 70 illik yubileyini keçir, il başa çatır. Mən may ayında anadan olmuşam, nazirlə mənim aramda belə bir söhbət isə dekabrın 18-də gedibdir.

Nazirə cavab verdim ki, mən yubiley keçirmək istəmirəm. Çünki doğma kəndim Gülablı işğal edilib, ölkəmizin təlatümlü vaxtıdır. Xülasə, başınızı da ağrıdıram. Rəhmətlik Gülağa da bizdə idi. Bir də gördüm ki, Naxçıvandan mənə zəng oldu. Məndən iki dəfə soruşdular ki, bu, Sara xanımın evidir? Cavab verdim ki, bəli. Mənə dedilər ki, Heydər Əlirza oğlu sizinlə danışmaq istəyir. Çox həyəcan keçirdim, bilmədim ki, nə edim. Gülağa da oturmuşdu, ona dedim ki, səs eləmə. Qərər, telefon xəttini birləşdirdilər, biz danışdıq. Siz mənə xeyir-dua verdiniz.

Ordenin də, medalın da öz yeri var, bunları almağın da öz yeri var, çünki zəhmət çəkmişik. Biz indikilər kimi yaşamamışıq, öküz arabasında, palçıqlı yollarla gedib camaat, əsgərlər qarşısında çıxış etmişik. İndi yaxşı yollar, maşınlar, şərait vardır. Biz çox ağır günlər keçirmişik, bir qarnı ac, bir qarnı tox yaşamışıq.

Şükürlər olsun ki, bizim hörmətli prezidentimiz incəsənətə həmişə böyük diqqət yetirir, qayğı göstərir. Hər bir sənətkara öz zəhmətinə layiq olan adlar, mükafatlar verilir. Bəzi cavanlar da var ki, eybi yoxdur, onlar da alarlar. Bütün bunları ona görə danışdım ki, mən o günü, dəqiqəni Heydər Əlirza oğlunun Naxçıvandan mənə zəng etdiyini heç vaxt yaddan çıxara bilmərəm.

Mənim əziz Prezidentim, ailə üzvlərinizlə bərabər Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayıram. Biz də Sizin sayənizdə fərəhlənirik, yaxşı günlər görürük. Çox sağ olun. Siz mənə həmişə diqqətli olmusunuz. Sağ olun.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. İnşallah, Gülablı kəndini də düşməndən azad edəcəyik, Qarabağ da azad olacaqdır, oraya bir yerdə gedəcəyik.

Sara Qədimova: Allah qoysa. Əziz Prezidentim, çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Xalq artisti, müğənni Fidan Qasımovanı orden alması münasibətilə təbrik edirəm.

Fidan Qasıмова: Bu yüksək mükafata görə Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Prezident Heydər Əliyev bizi həmişə ruhlandırır. Mən öz xalqıma, vətənimə və dünyanın ən gözəl prezidenti olan prezidentimizə xidmət etməyə hazıram.

Heydər Əliyev: Xalq artisti, bəstəkar Əhməd Cövdət Hacıyevə yüksək mükafatı təqdim edirəm. Cövdət müəllim, Sizi təbrik edir, Sizə sağlığı, bundan sonra da çox illər ömür, yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Cövdət Hacıyev: Hörmətli, sevimli Prezident!

Mən Sizin fəaliyyətinizin bütün cəhətlərini bacardıqca izləmişəm. O qərara gəlmişəm ki, Siz elə şəxəli insansınız ki, bunu bir sözlə, bir əsərlə əhatə etmək mümkün deyildir. Mən öz bacarığım çərçivəsində Sizə səkkizinci simfoniyanı ithaf eləmişəm. Simfoniya belə adlanır: "Onu zaman seçib. Azərbaycanın böyük oğlu Heydər Əlirza oğlu Əliyevə həsr olunur".

Mən bu simfoniyanın İsmayıl Hacıyevin dirijorluğu ilə lentə yazılmış audiokassetini Sizə hədiyyə edirəm.

Heydər Əliyev: Yüksək mükafat almağınız münasibətilə əziz Müslüm Maqomayev səni təbrik edirəm.

Müslüm Maqomayev: Heydər Əliyeviç, Sizə olan məhəbbətimiz barədə danışmağa, zənnimcə, ehtiyac yoxdur. Mən Sizin şərəfinizə simfoniya yazmamışam, amma "Azərbaycan" adlı bir mahnı bəstələmişəm. Vaxtilə, sovet hakimiyyəti zamanı Siz onu qəbul etmədiniz. Bu yaxınlarda isə təsdiqlədiniz ki, onu qəbul edirsiniz. O vaxt bu mahnıda demək istədiklərimi indi Tamara ilə birlikdə oxuyuruq, başqa sözlə, Sizə olan məhəbbət ikiqat artmışdır.

Hamı bilir ki, Azərbaycanda incəsənət Sizin sayənizdə çiçəklənir. Ona görə biz istəyirik ki, Siz hələ uzun illər prezident olasınız. Sizə xoşbəxtlik və enerji arzulayıram.

Heydər Əliyev: Müslüm Maqomayev 70-ci illərdə şair Nəbi Xəzrinin sözlərinə bəstələdiyi "Azərbaycan" mahnısının not yazısını mənə təqdim edərək demişdi ki, bu mahnı Sizə həsr olunmuşdur. O zaman mən bu fikrin yayılmasını istəmədim. Xatirə sözləri yazılmış notları evə apardım, kitablarımla bərabər Moskvaya da apardım, sonra buraya, Bakıya gətirdim. İndi, üstündən illər keçəndən sonra bu mahnının mənə ithaf olduğunu bildirməsinə etiraz etmədim. Mən sənə təşəkkür edirəm, sağ ol.

Lidiya Rəsulova, Sizi "Şöhrət" ordeninə layiq olmağınıza görə təbrik edirəm.

Lidiya Rəsulova: Hörmətli cənab Prezident!

"Şöhrət" ordeni ilə təltif olunduğuma görə Sizə dərin təşəkkürümü bildirmək istərdim. Mən Azərbaycanda çox işləmişəm. Amma bunun ən maraqlı illərini Sizin rəhbərliyiniz altında işləmişəm. Siz məni vicdanla, haqq-ədalətlə, xalqımızın sevincini, kədərini bölüşməklə işləməyə, əqidədən dönməməyə öyrətmisiniz. Sizin gözəl təcrübənizdən həmişə faydalanmışam. Əməyimə böyük qiymət verdiyinizə görə dərin təşəkkürümü bildirir, Sizə qüdrət və qüvvət, cansağlığı, uzun ömür, xoşbəxtlik arzulayıram.

Heydər Əliyev: Xalq yazıçısı Əkrəm Əylislini yüksək mükafata layiq görülməsi münasibətilə təbrik edirəm. Mən o zaman dedim ki, gələn dəfə bu ordeni sənə təqdim edəcəyəm. İndi vaxtı gəlib çatdı. Bir daha təbrik edirəm.

Əkrəm Əylisli: Əziz və hörmətli Prezident! Əziz mərasim iştirakçıları!

Buraya gələcəyimi eşidəndə, haradansa ağıma gəldi ki, izahlı lüğəti götürüb baxım ki, "mədəniyyət" sözünün anlamları nədir. Qəribəsi budur ki, orada oxuduğum anlamlar məni xeyli təəccübləndirdi. Çünki mənə elə gəlirdi ki, "mədəniyyət" sözü hörmətli Polad Bülbüloğlunun rəhbərlik elədiyi sahəni əhatə edir. Yəni kitabxana, klub, teatr və sairə. Amma, sən demə, "mədəniyyət" sözünün belə mənaları da varmış: becərmək, bələyib böyütmək, tərbiyələndirmək, savadlandırmaq, hərəkətə gətirmək, saya salmaq. Latin sözü olan "kultura"nın başlıca, mənası da həyata yaradıcı münasibət bəsləməkdir.

Hörmətli Prezident, əziz mərasim iştirakçıları! Mən elə bilirəm ki, zaman bizi elə bu sözün, ona yekdil münasibətin zəminində yenidən bir yerə toplayıbdır. Yəni, "mədəniyyət" sözünün ifadə elədiyi mənalara həm ziyalıların yekdil münasibəti, həm də bu sözün əhatə elədiyi o gözəl aləmin cazibəsi.

Hörmətli cənab Prezident, yaqın burada oturanlar da bilir, deyirlər ki, Allahın 1001 adı var. Zaman da Allahın 1001 adından biridir. Mənə elə gəlir ki, biz burada, Sizin ətrafınızda Allahın 1001 adından birinin işığında toplasdıq. Heç kəsin şübhə edə bilmədiyi, təkzibolunmaz faktdır ki, Azərbaycanın bütün yaradıcı ziyalıları Sizi səmimiyyətlə dəstəkləyir və Sizin cazibə dairənizdə gündən-günə daha sıx birləşirlər.

Heç yadımdan çıxmır, rəhmətlik Yusif Səmədoğlu ölüm yatağında ikən dedi ki, Sizə səs verəcək, yəni bunu deməyi lazım bildi. Yəqin ki, Yusif o ağır vəziyyətində bəlkə də rəhmətə gedəcəyini bilirmiş.

Bu yaxınlarda Məmməd Arazın müsahibəsini oxudum. Deyib ki, Heydər Əliyev ömrümə ikinci bir ömür əlavə elədi.

Yadıңызdadırsa, İsa Hüseynov yaşının bu vaxtında nə desə yaxşıdır? Dedi ki, bir əsgər kimi hər gün küçəyə çıxıb Sizi hər cür düşməninizdən müdafiə etməyə hazıram.

Hörmətli cənab Prezident, burda əyləşənlər Azərbaycanda çox mürəkkəb bir dövrü keçmiş adamlardır. Bilirsiniz ki, təbiətdə, biologiyada mutasiya halları olur. Bu o deməkdir ki, Allah uzaq eləsin, qadın bir-

birinə bitişik uşaqlar doğur. Bu, gec-gec baş verən, hər kəsin öz gözü ilə görə biləcəyi hallardır. Amma mənəviyyatda baş verən mutasiya hallarını görmüş bugünkü Azərbaycan ziyalıları Allahın 1001 adından birinin altında və bu adın işığında Sizinlə birlikdə olmağı lazım bildi və buna ehtiyac duydu.

Biz elə bir dövr keçirdik ki, Mirzə Cəlilimizə "kollaborasionist" dedilər. Bu sözü faşistlərin işğal etdikləri Fransada faşistlərə qulluq edənlərə deyirdilər. Biz bunun cavabını ləyaqətlə verdik. Elə bir dövrü gördük ki, mənəvi mutasiyanın başqa əlamətlərini Allah heç kəsə göstərməsin.

Söhbəti uzatmaq istəmirəm, deyiləcək söz kifayət qədərdir. Mən elə bilirəm ki, Azərbaycan bütün bu əzablı mənəviyyat keçidlərini ötcək, mənəviyyatın çox yüksək, ali mövqeyində, bundan da ucada dayanacaqdır. Buna göstərdiyiniz qayğıya, şəxsən mənə olan hər bir diqqət və qayğınıza görə Sizə dərin-dərin təşəkkürümü bildirirəm. Çox sağ olun.

Heydər Əliyev dirijor, xalq artisti Rauf Abdullayevə, Azərbaycan EA-nın akademik katibi Cəmil Quliyevə, Bakı Musiqi Akademiyasının rektoru, xalq artisti Fərhad Bədəlbəyliyə "Şöhrət" ordeni təqdim etdi.

Heydər Əliyev: Bəstəkar Emin Sabitoğlunu orden alması münasibətilə təbrik edirəm. Sənə cansağlığı, yeni-yeni mahnılar yazmağı arzulayıram. Sənin son vaxtlar yazdığın "Şükriyyə" mahnısı yaxşıdır, mənim xoşuma gəldi. Yəqin ki, onu hamı bəyəniyibdir.

Emin Sabitoğlu: Mən Sizə təşəkkür edirəm. Cənab Prezident. Mən neçə vaxtdır ki, Türkiyədə yaşayıram, işləyirəm. Amma buna baxmayaraq, Azərbaycanı unutmuram, xalqım üçün işləyirəm. Ürəyim həmişə Sizinlə bir yerdədir. Çox sağ olun ki, Siz bunu hiss etdiniz və mənə "Şöhrət" ordeni ilə təltif etdiniz. Mən Sizə bir daha təşəkkür edirəm.

Heydər Əliyev: Əlbəttə, Türkiyədə işləmək Azərbaycandan ayrılmaq demək deyildir. Bizim də ürəyimiz səninlədir.

Emin Sabitoğlu: Cənab Prezident, çox var olun. İcazə verin, bu yeni kasetlərimi sizə təqdim edirəm.

Heydər Əliyev: Xalq artisti, müğənni Arif Babayevə "Şöhrət" ordenini təqdim edirəm. Səni təbrik edir, cansağlığı arzulayıram. Şübhəsiz ki, burada "Qarabağ şikəstəsi" çox yerinə düşərdi.

Arif Babayev: Hörmətli Prezident! Mənə verilən bu mükafat muğam sənətinə, xalq musiqisinə, əvəzolunmaz sərvətimizə verdiyiniz yüksək qiymətdir. Bütün sənət adamları Sizi ürəkdən sevir, salamlayır, minnətdarlıq edirlər.

Mənim ürəyimdə böyük bir nisgil vardır. O nisgil budur ki, gün o gün olsun, Qarabağ torpağımız düşməndən azad edilsin, dediyiniz kimi, Siz başda olmaqla biz orada gözəl bir tədbir keçirək və mən Sizin qarşınızda, xalqın qarşısında "Qarabağ şikəstəsi"ni var gücümle oxuyum. Çox sağ olun.

Heydər Əliyev: İnşallah. İndi isə İdman veteranı, məşqçi Muxtar Dadaşova "Şöhrət" ordenini təqdim edirəm. Mən sənə yeni-yeni uğurlar diləyirəm. Azərbaycan idmanının daha uca zirvələrə çatması naminə böyük işlər görməyinizi istəyirəm.

Muxtar Dadaşov: Hörmətli Prezidentim! Hörmətli xanımlar və cənablar!

Cənab Prezident. Bu yüksək ordeni mənə təqdim etməyinizdən böyük şərəf duyuram. Bu, təkcə mənim əməyimə yox, Azərbaycan pəhləvanlarının qazandığı nailiyyətlərə verilən yüksək qiymətdir. Allah Sizin ömrünüzü uzun eləsin! Siz biz idmançıları heç vaxt yaddan çıxarmırsınız. İdmana böyük qayğı göstərmisiniz.

Möhtərəm Prezident, mən öz adımdan və idmançılar adından Sizə daha böyük uğurlar, cansağlığı, uzun ömür arzulayıram. Sizə söz verirəm ki, öz biliyimi, təcrübəmi bundan sonra da gənclərə həvəslə öyrədəcəyəm. Bu, mənim müqəddəs borcumdur.

Bu yaxınlarda respublikamızda prezident seçkiləri keçiriləcəkdir. Cənab Prezident, biz – bütün idmançılar yalnız Sizə səs verəcəyik. Allah Sizə cansağlığı versin! Sağ olun.

Heydər Əliyev: Xalq rəssamı Böyükəğa Mirzəzadəyə "Şöhrət" ordenini təqdim edirəm. Sənə daha böyük yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Böyükəğa Mirzəzadə: Əziz və hörmətli Prezident!

Hər bir insanın həyatında baş verən xoşbəxtlik mənə də qismət olubdur. Birincisi, mən rəssam olmuşam. Həyatda yaşamaq çox qəribədir, ancaq rəssama qiymət vermək hər kəsin işi deyildir.

Mən vaxtınızı çox almaq istəmirəm, ona görə də fikrimi qısaca olaraq bir neçə kəlmə ilə deyəcəyəm.

Möhtərəm Prezident, Sizin mənə verdiyiniz qiyməti son nəfəsimə qədər yaddan çıxarmaram. 1981-ci ildə mənim 60 yaşı tamam oldu. Sizin kimi dahi bir insan həyatımda birinci dəfə mənə zəng etdi.

Cənab Prezident, mən Sizi bəlkə də lap cavanlığınızdan tanıyıram. Mənim həmişə Sizə böyük hörmətim olubdur. Mən Sizə həmişə böyük məhəbbət hissləri bəsləmişəm. Möhtərəm prezident, 1981-ci ildə Siz evi-

mə zəng edib məni təbrik etdiniz, mən indiyədək onun təsiri altında yaşayıram. Bir də bu gün mənim həyatımda böyük, xoşbəxt bir gün oldu.

Möhtərəm Prezident, mən özümü xoşbəxt hesab edirəm ki, Sizinlə bir vaxtda yaşamışam, Sizin müasirinizəm. Dahi insanla, rəhbərlə bir dövrdə yaşamaq hər adama qismət olmur. Bu, mənə qismət olubdur.

İndi 80 yaşa çatmaq üzrəyəm. Azərbaycanlılarda yaxşı bir söz vardır: Cənab prezident, Allah mənim ömrümdən kəssin, Sizin ömrünüzə calasın.

Heydər Əliyev: Yox, sənin ömrün sənin, mənim ömrüm mənim olsun.

Böyükəgə Mirzəzadə: Cənab Prezident, Siz Azərbaycan xalqına lazımsınız. Azərbaycan xalqı Sizsiz nə edə bilər? Bunu Allah bilir. Sizi istəməyən beş-altı nəfər var, bilmirəm, onlara ya "beşlik", ya da "üçlük" deyirlər. Mən xalqın arasındayam, dəqiq bilirəm ki, Sizi istəməyən adam yoxdur.

Cənab Prezident, mən Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayıram.

Heydər Əliyev: Böyükəgə, mən gənc vaxtlarımdan səni Azərbaycanın böyük rəssamı kimi tanımışam. Bilirsən ki, mən rəssamlıqla o vaxtdan çox maraqlanan bir adamam. Gənc yaşlarımda mən də rəssam olmaq istəyirdim, rəsmlər çəkirdim. Böyükəgə Mirzəzadə bizim qarşımızda böyük bir rəssam idi. Ona görə də mən səni heç vaxt unuda bilmərəm və heç vaxt unutmamışam.

Böyükəgə Mirzəzadə: Cənab Prezident, çox sağ olun. Mən Sizə minnətdaram.

Heydər Əliyev: Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri, professor Zəhra Quliyevanı "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunması münasibətilə təbrik edirəm.

Zəhra Quliyeva: Hörmətli cənab Heydər Əliyev!

Əvvəla, bu yüksək mükafata görə Sizə təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirirəm. Həmin mükafatı təkcə özümə aid etmirəm, – bu, bizim səhiyyə işçilərimizə, oftalmoloqlarımıza, qadınlarımıza göstərilən diqqət və qayğıdır.

Qəzetlərdən məlum olduğu kimi, bu yaxınlarda, sentyabrın 14-15-də müstəqil respublikamızda qadınlar qurultayı keçiriləcəkdir. Bu münasibətlə mən Azərbaycanın bütün ərazisini gəzərək, zona qadın konfransları keçirmişəm. Həmin konfranslarda qadınların problemləri müzakirə olunmuşdur. Eyni zamanda, məndən xahiş etmişlər ki, onların sözlərini Sizə, xalqımıza yetirim. Cənab Heydər Əliyev, bizim qadınlarımız Sizin

müdrək daxili və xarici siyasətinizi ürəkdən bəyənir, dəstəkləyirlər, ətrafınızda sıx birləşərək Sizin dayağınıza, istinadgahınıza çevrilmək istəyirlər. Məndən dəfələrlə xahiş etmişlər ki, qadınlarımızın təşəkkürünü, minnətdarlığını, ünvanınıza deyilən bütün xoş sözləri Sizə yetirim. Allah Sizə uzun ömür, cansağlığı, ailə, övlad səadəti qismət eləsin.

Seçkilərlə əlaqədar olaraq qeyd etmək istəyirəm ki, biz qadınlar 11 təşəbbüs qrupundan birini təşkil etdik. Siz biləydiniz ki, qadınlarımız necə həvəslə, səylə imza toplayırdılar. Əsas mükafat da o oldu ki, Siz televiziya ilə çıxış edərək, prezidentliyə namizəd kimi seçkilərdə iştirak etməyə razılığınızı verdiniz və təşəbbüs qruplarında çalışanların əməyini yüksək qiymətləndirdiniz. Buna görə mən bütün qadınlarımızın adından Sizə təşəkkür edirəm. Minnətdarıq, çox sağ olun. Həmişə Siz olarsınız!

Azərbaycan Akademik Milli Dram Teatrının direktoru, xalq artisti Həsən Turabova "Şöhrət" ordeni təqdim olundu.

Heydər Əliyev: Xalq artisti, Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının direktoru Hacıbaba Bağirova bu yüksək mükafatı təqdim edirəm.

Hacıbaba Bağirov: Cənab Prezident, mükafata görə də, Musiqili Komediya Teatrının yeni binasına görə də çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Xalq rəssamı Elbəy Rzaquliyevə "Şöhrət" ordenini təqdim edirəm.

Elbəy Rzaquliyev: Azərbaycanın yüksək dövlət mükafatına layiq görüldüyüm üçün Sizə, cənab Prezident, səmimi təşəkkürümü bildirirəm və bu əlamətdar gündən xatirə olaraq Sizə qələm hədiyyə edirəm.

Heydər Əliyev xalq artisti, bəstəkar Hacı Xanməmmədova, xalq artisti Rəsim Balayevə, akademik Kamal Talıbzadəyə də "Şöhrət" ordeni təqdim etdi.

Heydər Əliyev: Hörmətli xanımlar və cənablar!

XX əsrdə Azərbaycan mədəniyyəti, elmi, ədəbiyyatı, musiqisi, incəsənəti çox inkişaf edibdir. Bizim xalqımız çox istedadlı xalqdır və qədim dövrlərdən də elm, mədəniyyət, incəsənət, musiqi sahəsində böyük əsərlər yaratmışdır. Ancaq biz bu gün tam əsasla deyə bilərik ki, Azərbaycanın istedadlı şəxsləri, insanları XX əsrdə, ötən bütün əsrlərin nailiyyətlərindən istifadə edərək daha da böyük, dəyərli əsərlər yaratmış, incəsənət nümunələri meydana çıxarmış, tariximizi, elmimizi, mədəniyyətimizi zənginləşdirmişlər. XX əsrin ikinci yarısı isə bu baxımdan daha da məhsuldar olmuşdur.

Bu gün Azərbaycan müstəqil dövlət olaraq xalqımız tərəfindən tarix boyu yaradılmış əsərləri, əldə edilmiş nailiyyətləri bütün dünyaya nü-

mayiş etdirir və bununla da dünya xalqları içərisində xalqımızın nə qədər böyük, istedadlı xalq olduğunu sübut edir.

Bu əsərləri yaradanlar xalqımızın içindən çıxan ən istedadlı insanlardır. XX əsrdə, xüsusən də bu əsrin ikinci yarısında, şükürlər olsun ki, Azərbaycanda belə insanlar çox olmuşdur, böyük əsərlər yaranmışdır. Bir daha qeyd edirəm ki, bir müstəqil dövlət kimi bu gün biz hər bir xalqın, ölkənin nümayəndəsi ilə danışarkən, görüşərkən xalqımızın istedadı haqqında ümumi sözlərlə yox, yaranmış əsərlər əsasında söhbət aparırıq.

Bizim yaradıcı, elm adamlarımızın – XX əsrdə yazıb-yaradanların bir qismi dünyasını dəyişibdir. Ancaq bu gün çoxları da yaşayır, yaradır və öz yaradıcılığını davam etdirir. Hesab edirəm, biz çox xoşbəxt adamlarıq ki, Azərbaycanın milli azadlığını, müstəqilliyini gördük, müstəqil, azad ölkədə, dövlətdə yaşayırıq.

Ölkəmiz yeddi ildir ki, müstəqildir. Bu gün bu mükafatları sizə təqdim etmək ərafəsində mən tarixə, günə nəzər saldım. Bu gün avqust ayının 21-dir. Yadıma düşdü ki, 1991-ci ildə məhz avqust ayının 19, 20, 21-də Rusiyada dövlət çevrilişinə cəhd olmuşdur və onun qarşısı alınmışdır. Bundan sonra Sovetlər İttifaqının dağılması prosesi güclənmiş, nəhayət, 1991-ci ilin sonunda böyük bir dövlət kimi Sovetlər İttifaqı süqut etmişdir. Bunun nəticəsində Azərbaycan da öz müstəqilliyini əldə etmişdir.

İndi bəziləri deyirlər ki, sovet imperiyasını guya onlar dağıdıblar. Sovet imperiyası güclü bir imperiya, dövlət idi. O, 70 ildən çox hökm sürdü və bu ölkəni dağıtmaq istəyənlər çox oldu. 1941-ci ildə alman faşistləri Sovet İttifaqının üzərinə hücum etdilər, ancaq Sovet İttifaqını dağıda bilmədilər. Ondan sonra Sovet İttifaqı daha da möhkəmləndi. "Soyuq müharibə" başlandı, dünyada iki blok yarandı. Onlardan biri Qərbi ölkələrinin daxil olduqları NATO bloku, ikincisi – Varşava paktına daxil olan, Sovet İttifaqı başda olmaqla digər blok idi.

O dövrdə uzun illər qarşıdurma oldu. Bu "soyuq müharibə"dən dünya da, insanlar da çox əziyyət çəkdi. O cümlədən, Sovet İttifaqının vətəndaşları olaraq biz – Azərbaycan da bundan çox əziyyət çəkdi. Belə bir fəvqəldövlət, imperiyanı küçədə qışqırmaqla, bağırmaqla, hay-küy salmaqla dağıtmaq mümkün deyildi. Ancaq bu quruluş, ölkə dağılmalı idi və dağılma prosesi gedirdi.

Mən 80-ci illərin sonlarından bu quruluşun dağılmasını görürdüm, bu quruluşun dağılması üçün öz arzularımı, istəklərimi də bildirirdim və bunu xalqa da çatdırırdım. Ancaq təəssüflər olsun ki, Azərbaycanda bə-

ziləri bunu anlamırdılar. İndi mən tarixi yada salaraq, bir neçə məqamları deməliyəm.

1990-cı ildə mən və mənim kimi çoxları da Azərbaycanın müstəqil olması şüarı ilə çıxış edirdik. Ancaq hakimiyyətdə olan şəxslər isə Sovetlər İttifaqının qorunub saxlanmasını dəstəkləyir, müdafiə edirdilər. Hətta 1991-ci ilin mart ayında Qorbaçov və onun dəstəsi Sovetlər İttifaqını bu fəlakətdən, uçurumdan qoruyub saxlamaq üçün yeni bir islahat elan etdi. Ancaq bu islahat da ona kömək etmədi. Baxmayaraq ki, 1991-ci ilin mart ayında Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərliyinin söyləri nəticəsində elan edildi ki, Azərbaycan vətəndaşlarının əksəriyyəti Sovetlər İttifaqının qorunub saxlanmasının tərəfdarıdır. Amma bundan bir neçə ay keçəndən sonra, yəni avqust ayının 19-da Rusiyada, Moskvada Fəvqəladə Vəziyyət Komitəsi yarandı və demokratiya tərəfindən olan qüvvələr onun əleyhinə çıxdılar. Beləliklə, Sovetlər İttifaqının dağılması prosesi gücləndi. Dediym kimi, nəhayət, 1991-ci il dekabrın sonunda Sovetlər İttifaqı dağıldı, süqut etdi.

Bir daha qeyd edirəm, – bu, həmin illərdə dünyada və Sovetlər İttifaqında gedən ictimai-siyasi proseslərin nəticəsidir. Heç kəs deyə bilməz ki, o, Sovetlər İttifaqını təkbəşinə dağıdıbdır. Bu günləri, hadisələri mən ona görə xatırlayıram ki, Sovetlər İttifaqının dağılması üçün təkən baş verdiyi məhz həmin gündən 7 il keçmiş, indi biz müstəqil Azərbaycanda yaşayaraq müstəqil dövlətimizin atributlarını təqdim edirik. Bu gün mən sizə, Azərbaycanın dəyərli insanlarına müstəqil dövlətimizin ordenlərini təqdim etdim.

Bu gün buraya toplaşanlara nəzər salarkən mən bir fikri də ifadə etmək istəyirəm. Birincisi, siz – bu gün Azərbaycanın yüksək mükafatlarını alan şəxslər – hər biriniz Azərbaycanın mədəniyyət, elm, incəsənət tarixinə öz töhfələrinizi vermiş, xalqımıza böyük xidmətlər göstərmiş insanların. Siz Azərbaycanın mənəvi dəyərlərini inkişaf etdirmiş insanlarsınız.

İkincisi, bu gün burada orden alan insanlar müxtəlif yaşlara mənsubdurlar. Ramazan Xəlilov 100 yaşına çatır. Fərhad Bədəlbəylinin, Rəsim Balayevin 50 yaşı tamam olubdur. Buraya toplaşanlar 50 yaş ilə 100 yaş arasında olan insanlardır. Bu, nəyi göstərir? Bu onu göstərir ki, Azərbaycanda nəsillər bir-birini ardıcıl surətdə əvəz edir. Azərbaycanın elm, mədəniyyət, ədəbiyyat, incəsənət xadimləri nəsilləri arasında əlaqələr qırılmazdır. Onlar bir-biri ilə bağlıdır, bir-birini irəliyə aparır. Gənc də, yaşlı da – hamısı bir yerdədir. Bunun xüsusi əhəmiyyəti vardır. Çünki son illərdə bəziləri Azərbaycanın tarixi keçmişini tamamilə pozmağa, qaralamağa, hörmətdən salmağa cəhdlər göstərmişlər.

Şübhəsiz ki, bu cəhdlər heç bir nəticə verə bilməz. Biz Nizamini, Füzulini, Nəsimini, Vaqifi qiymətləndirdiyimiz kimi, Mirzə Fətəli Axundovu da, Üzeyir Hacıbəyovu da, Cəlil Məmmədquluzadəni də, Cəfər Cabbarlıni da, Müslüm Maqomayevi də, Səməd Vurğununu da, Rəsul Rzanı da, Süleyman Rəhimovu da, Mehdi Hüseyni də, Qara Qarayevi də, Fikrət Əmirovu da, Niyazini də, Rauf Hacıyevi də və başqalarını da qiymətləndiririk. Biz bu gün yaşayıb-yaradanları da qiymətləndiririk. Bunların hamısı bir-biri ilə üzvi surətdə bağlıdır. Xalqımızın, mədəniyyətimizin, incəsənətimizin, elmimizin çox gözəl keçmiş, tarixi və bu günü vardır. Mən tam əminəm ki, bundan da gözəl gələcəyi olacaqdır.

Kim hansı dövrdə, hansı hökmdarın dövründə, hansı ictimai-siyasi quruluşda yaşayıb, yazıb, kim müstəqil Azərbaycanda yaşayır, yazır – bunun fərqi yoxdur. Onların hər biri keçmişdə də, bu gün də xalqımıza, Azərbaycan xalqına, doğma millətimizə, vətənimizə xidmət edibdir.

Mənim əziz dostlarım, siz də həmin bu xidməti göstərən insanlarsınız. Azərbaycanın dövlət başçısı kimi mən də həm 100 yaşına çatan Ramazan Xəlilovun, həm də 50 yaşını dünən adlayan Rasim Balayevin, Fərhad Bədəlbəylinin xidmətlərini qiymətləndirirəm. Onlar da, 80 yaşını adlamış Cövdət Hacıyev də, 80 yaşına çatan Sara Qədimova da, 80 yaşına adlayan Nəsim Zeynalova da, bu gənclər də bizim üçün əzizdirlər. Onların hamısı bizim üçün əzizdir.

Bu gün mən çox böyük iftixar hissi keçirirəm ki, mədəniyyətimizi, elmimizi, incəsənətimizi çiçəkləndirən, inkişaf etdirən, yaradan və bizim hər birimizə mənəvi, estetik qida verən insanlarla bir daha görüşürəm, bu dövlət mükafatlarını, ordenləri sizə təqdim etmək mənə nəsim olubdur.

Sara xanım xatırladı ki, 1992-ci ildə mən Naxçıvandan ona zəng etdim. Bu belədir, doğrudur. Onda mən Naxçıvanda – çox təcrid olunmuş, blokada şəraitində yaşayan bir diyarda idim. Özüm də çətin şəraitdə yaşayırdım. O vaxt eşitdim ki, Sara xanımın yubileyidir. Mən ona bir məktub göndərdim. Xatirimdədir, həmin məktubu sonra televiziya ilə verdilər. O zaman Naxçıvanda televiziya da gördüm ki, filarmoniyada keçirilən tədbirdə mənim məktubumu oxudular. Mən çox məmnun oldum ki, Sara xanımın filarmoniyadakı yubileyinə toplaşanlar həmin məktubu həyəcanla, alqışlarla qarşıladılar. Ancaq mən bu məktubla kifayətlənmədim, zəng də etdim ki, o mənim, mən də onun səsinə eşidim. Sara xanımı unutmaq olarmı? Mən harada olsaydım, Naxçıvanda da – baxmayaraq ki, o vaxt Naxçıvan blokada şəraitində idi, – başqa yerdə də olsaydım.

Sara xanımı unutmuyacaqdım. Çünki Sara xanımın nə səsinə, nə də özünü unutmaq olmaz.

Sara xanım 1940-cı illərdə mahnılar oxuyubsa, insanlara ruh verib-sə, – bəli, İkinci Dünya müharibəsi zamanı gənc bir qız, müğənni olan Sara xanım gedib əsgərlərin qarşısında mahnılar oxuyub, insanlara ruh verib, – onu unutmaq olarmı? Sara xanım ondan sonrakı dövrdə də öz fəaliyyətini davam etdirib, bu gün də xalqın içindədir, ictimaiyyətin görkəmli insanlarından biridir. Bəs kimsə deyə bilərmi ki, Sara xanım o vaxt olub, biz indi onu tanımırıq, bu gün hansısa bir müğənni çıxıb mitinqdə söz deyir – onu tanıyırmı? Bu, dəhşətli bir əhvali-ruhiyyədir.

Biz heç kəsi inkar etmirik, heç kəsin də kimisə inkar etmək hüququ yoxdur. Bu hüquq heç kəsə verilməyibdir, bir Allahdan başqa, heç kəsin belə bir hüququ yoxdur.

Yenə də çox məmnunam ki, nəhayət, bu ordeni vermək imkanı əldə edildi, mən sizə bu ordeni verdim və çox mehriban görüşümüz oldu. Biz iki saatdan artıqdır ki, bir yerdəyik. Fərq təkcə ondan ibarətdir ki, siz hamınız oturmusuz, mən isə ayaq üstə durmuşam. Amma Azərbaycanın sizin kimi dəyərlı insanlarına görə mən iki saat yox, on saat da ayaq üstə durmağa hazıram.

Siz burada mənim haqqımda xoş sözlər dediniz, öz hissiyyatlarınızı bildirdiniz, məhəbbətinizi, sevgilərinizi, arzularınızı izhar etdiniz. Mən bunlara görə sizə təşəkkür edirəm.

Bilirsiniz ki, mənim həyatım xalqa, millətə, Azərbaycana həsr olunubdur. Bu, mənim həyatımın mənasıdır. Əgər insanlar bunu görürsə və qiymətləndirirsə, bu, mənim üçün ən yüksək mükafatdır. Ancaq kimsə qiymətləndirir, kimsə qiymətləndirmirsə, bu da mənim üçün heç bir narahatlıq hissi doğurmur. Cəmiyyətdə hamı üçün yaxşı olmaq mümkün deyildir. Xüsusən də hakimiyyətdə olan insan üçün. Hakimiyyətdə olan insan kimisə təltif edir, amma onun hakimiyyəti dövründə kimsə cəzalanır. Bu təbiidir. Qanunu pozan, cinayət edən cəzalanmalıdır. Amma təəssüf ki, cəzalanan həmin insan bəzən öz cinayətini unudaraq hakimiyyəti, onu cəzalandırmış orqanları günahlandırır. Bu da var. Bu da bizim reallığımızdır. Bu da məndə heç bir təəccüb doğurmur. Ancaq Azərbaycanda insanların tam əksəriyyəti dövlətimizin müstəqilliyi yolunda son beş ildə görülmüş işləri qiymətləndirir və sizin burada dediyiniz kimi, yüksək qiymətləndirir. Bu da mənim üçün, mənim gələcək işlərim üçün böyük dəstəkdir. Bu, məni daha da ruhlandırır, mənə daha da çox güc verir.

Doğrudur, gücüm onsuz da vardır. Ancaq hər bir insanın duası da tarixi missiyamı yerinə yetirməkdə mənə yardım edir. Buna görə mən sizə təşəkkür edirəm.

Mən inanıram ki, sizin hər biriniz Azərbaycan mədəniyyətini, incəsənətini, elmini bundan sonra daha da zənginləşdirmək üçün əzmlə çalışacaqsınız, yeni-yeni əsərlər yaradacaqsınız, xalqımızı sevindirəcəksiniz. İndi bunun üçün bəlkə də bir tərəfdən şərait çətindir, amma digər tərəfdən daha da əlverişlidir.

Şübhəsiz ki, sosial-iqtisadi çətinliklər cəmiyyəti də və sizləri də sıxır. Ancaq mənəvi nöqteyi-nəzərdən biz azadlıq, müstəqilik, sərbəstlik. Biz heç kəsdən asılı deyilik, özümüz öz taleyimizin sahibiyik. Bilirsiniz, bunun üçün, yalnız bunun üçün aylarla, illərlə əziyyət çəkmək olar. Məhz bunun üçün illərlə ac qalmaqlar olar. Çünki əsrlər boyu ulu babalarımız, Azərbaycanın mütəfəkkir insanları milli azadlıq, müstəqillik arzusu ilə yaşamışlar, milli azadlıq, müstəqillik üçün mübarizə aparmışlar, vuruşmuşlar, amma buna nail ola bilməmişlər. Biz buna nail olmuşuq. Bilin ki, indi bunu əlimizdə saxlamaq, qorumaq hər bir insan üçün canından da artıqdır. Mən sizə deyirəm, bunu bilin, Azərbaycanın müstəqilliyini qorumaq, saxlamaq, onu əbədi etmək mənim üçün öz həyatımdan, canımdan artıqdır.

Ona da əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycan dövlətinin, prezidentinin apardığı siyasət və həyata keçirdiyi tədbirlər Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini günü-gündən möhkəmləndirir və yüksəklərə qaldırır. Azərbaycanın dövlət başçısı kimi mən deyirəm, bilin, – bundan sonra Azərbaycan heç kəsdən asılı, heç kəsin vassalı olmayacaqdır. Ancaq özü öz taleyini hər gün həll edəcək və öz gələcəyini müəyyənləşdirəcəkdir. Azərbaycan müstəqil, sərbəst qalacaqdır.

Mən sizi bir daha ürəkdən təbrik edirəm, hər birinizə cansağlığı, uzun ömür arzulayıram. Sizə yeni-yeni uğurlar, ailə səadəti arzulayıram. Ümidvaram ki, siz bundan sonra da öz gözəl işlərinizlə, əsərlərinizlə xalqımızı millətimizi sevindirəcəksiniz. Sağ olun.

1970–1987-ci İLLƏRDƏ AZƏRBAYCANDAN KƏNARDA ALİ TƏHSİL ALMIŞ MÜTƏXƏSSİSLƏRİN ÜMUMRESPUBLİKA TOPLANTISINDA NİTQ

Respublika sarayı

31 avqust 1998-ci il

Əziz dostlar!

Xanımlar və cənablar!

Güman edirəm, bu görüş həm sizin üçün, həm də mənim üçün tarixi bir görüşdür. Biz çox illər bundan əvvəl bu möhtəşəm sarayda, salonda dəfələrlə görüşmüşük. Ancaq həmin görüşlər sonra kəsilməmişdir və böyük fasilədən sonra biz bir daha görüşürük.

Mən çox həyəcanlıyam və eyni zamanda böyük sevinc hissi keçirirəm. Çünki bugünkü – 1998-ci ildəki bu toplantımız 1969-cu ildə Azərbaycanda ilk dəfə əsas qoyulmuş görüşlərin nəticəsidir. Mən həmin görüşlərin təşəbbüskarı, təşkilatçısı olmuşam. Bu görüşlər, o vaxt görülmüş həmin işlər barədə və bunların sizin hər birinizin taleyində oynadığı rol haqqında burada kifayət qədər deyildi. Mən ona görə sevinirəm ki, 29 il bundan əvvəl əsasını qoyduğum xeyirxah işin gözəl bəhrələrini görürəm.

Əziz dostlar, siz artıq böyümüş, kişi olmusunuz. Vaxtilə bu salona 16-17 yaşında daxil olmuş insanlar – siz ötən illərdə böyük həyat yolu keçmişsiniz, formalaşmışınız, püxtələşmişsiniz, Azərbaycanın həyatının müxtəlif sahələrində fəaliyyət göstərirsiniz. Bunların hamısının əsası həmin illərdə qoyulubdur. Ona görə də mən sizin hər birinizin həyatında etdiyim xidmətin nəticəsini görərək bu gün sevinirəm, şadlanıram və iftixar hissi keçirirəm.

Mən sizi səmimi-qəlbdən salamlayıram, bu gözəl, məzmunlu görüş münasibətilə təbrik edirəm. Hər birinizə cansağlığı arzu edirəm və gələcək işlərinizdə böyük uğurlar diləyirəm.

Mən 16 il bundan əvvəl – 1982-ci ilin avqust ayının ya 29-da, ya da 30-da bu salonda Azərbaycandan kənarda olan ali məktəblərə göndərilən gənclərlə son görüşü keçirmişdim. Bilirsiniz ki, mən ondan sonra Moskvaya işə dəvət olundum, orada çalışdım. Mənim həyatımın sonrakı səhifələri də sizə məlumdur. Nəhayət, 1993-cü ildə yenidən Bakıya gəl-

dim. Son görüşümüzdən 16 il keçibdir. Düzü, mən belə görüşlər üçün çox darıxmışdım. Çünki o vaxt, o illər bu görüşlər artıq ənənəyə çevrilmişdi. Burada danışan gənc qızlardan biri dedi ki, Heydər Əliyev 1974-cü ildən başlayaraq respublikadan kənara gedən tələbələrle görüşürdü. Yəqin bir balaca dəqiqsizliyə yol verildi. Mən həmin tələbələrle ilk dəfə 1969-cu ildə görüşmüşdüm. Ancaq ola bilər, bu səhvin də əsası vardır. Çünki mən 1969-cu ildə görüşərkən nə bu saray, nə bu salon var idi, nə də görüşmək üçün bu qədər adam var idi.

Mən 1969-cu il iyulun 14-də Azərbaycana rəhbər seçildəndən sonra dərhal, birinci növbədə təhsil məsələləri ilə məşğul olmağa başladım. Bilirsiniz ki, mən o vaxta qədər də dövlət işində işləmişdim. Azərbaycanda təhsilin, xüsusilə ali təhsilin vəziyyəti məni daim maraqlandırmışdı və mən bu barədə xeyli məlumata malik idim. Ona görə də bizim təhsilin nailiyyətlərini də, qüsurlarını, nöqsanlarını da bildirdim. Şübhəsiz ki, respublikanın başçısı kimi məsuliyyətimi də dərk edirdim. Ona görə də mən birinci növbədə təhsil məsələlərinə ciddi fikir verdim.

Araşdırmalar apararkən mənə aydın oldu ki, Azərbaycandan kənarda respublikanın özündə hazırlana bilməyən ixtisaslar üzrə ali təhsil almaq üçün respublikaya 50 nəfərlik limit verilibdir. Mən maraqlandım ki, bəs nə üçün bu qədər azdır? Çünki respublikamız geniş inkişaf yoluna başlamışdı və iqtisadiyyatımızın bir çox sahələrində mütəxəssislər çatışmırdı, bizim ali məktəblərimizdə də belə mütəxəssislər hazırlanırdı. Yəni o vaxt respublikamızda belə fakültələr, kafedrlər yox idi. Buna çox böyük ehtiyac var idi. Soruşdum ki, bəs nə üçün 50 nəfərlik yer ayrılıb? Mənə məlumat verdilər ki, respublikamıza hər il 50 nəfərlik limit verirlər. Ona görə də biz bundan artıq bir şey edə bilmərik. Onda mən maraqlandım ki, respublikadankənar ali məktəblərə kimlər gedir və nə yolla gedir?

Bu, müsabiqədənkənar qəbuldur. Demək, o vaxtkı mərkəzi şəhərlərin, yəni Moskva, Leninqrad və başqa şəhərlərin ali məktəblərinə qəbulun hamısı müsabiqə əsasında keçirdi. Müttəfiq respublikalara bəzi ixtisaslar üzrə mütəxəssislər hazırlanması üçün kadrlara güzəşt edərək, onlara müsabiqədənkənar limit verilir. Məsələn, Azərbaycana 50 nəfərlik limit verilmişdi.

Mən dərhal maraqlandım ki, bəs siz kimləri seçmisiniz, kimləri oxumağa göndərirsiniz? Siyahını aldım, çox təəssüfləndim və bu məsələ ilə ciddi məşğul olmağın lazım gəldiyini bir daha dərk etdim. Çünki, birincisi, avqustun sonları idi, sentyabrın 1-də dərslər başlanmalı idi, amma hələ 50 nəfər toplaya bilməmişdilər. İkincisi, siyahıya baxanda gördüm ki,

təyin olunmuş namizədlərin içərisində azərbaycanlılar azlıq təşkil edirlər, çoxluğu isə başqa millətlərdən olan gənclər təşkil edirlər. Yenə də maraqlandım ki, nə üçün belədir? Mənə məlumat verdilər ki, bilirsiniz, indi artıq Azərbaycanda ali məktəblər çoxdur, valideynlər öz övladlarını respublikadan kənara göndərmək istəməirlər. Ona görə də kim istəyirsə onu göndəririk. Beləliklə, milli tərkib bu cür olubdur.

Şübhəsiz ki, əgər biz respublikamızın gələcəyi haqqında həqiqətən düşünürdüksə, bu vəziyyət məsələyə səthi, bəlkə də biganə münasibətdən irəli gəlirdi.

Həmin il, 1969-cu il avqustun sonunda mən ilk dəfə sayı 50 nəfərdən az olan gənclərlə o vaxt işlədiyim iş yerindəki kiçik bir salonda görüşdüm, danışdım, onlara öz tövsiyələrimi verdim. Ancaq bu, mənim üçün də böyük bir signal oldu ki, bu işlə məşğul olmaq, həm də çox ciddi məşğul olmaq lazımdır.

Mən bu işlə məşğul oldum. Həmin sahədə o vaxt əldə olunmuş göstəricilər haqqında sizə dedilər. Mən bu mövzuya sonra bir daha qayıdacağam. Ancaq onu da aydınlaşdırmaq istəyirəm ki, bu iş, bu təşəbbüs yalnız və yalnız ondan irəli gəlirdi ki, mən istəyirdim biz özümüzün, ölkəmizin, respublikamızın ali təhsil ocaqlarının, eyni zamanda o vaxt yaşadığımız ölkənin mərkəzi və daha yüksək səviyyəli ali məktəblərinin imkanlarından səmərəli istifadə edərək Azərbaycanın gələcəyi üçün lazım olan kadrlar hazırlayaq. Bu təşəbbüsün doğrulmasının səbəbi və məqsədi bundan ibarət olmuşdur.

Bilirsiniz ki, ümumiyyətlə, Azərbaycan xalqı həmişə biliyə, elmə böyük maraq göstərmiş xalqdır. Çoxəsrlik tariximizdə xalqımız bəşər mədəniyyətinə, elminə böyük töhfələr vermiş, xalqımızın içərisində böyümüş görkəmli alimlər, ixtiraçılar, şairlər, yazıçılar dünya mədəniyyətini, elmini öz əsərləri ilə zənginləşdirmişlər.

Ancaq bununla yanaşı, orta əsrlərdə, hətta XIX əsrdə və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan əhalisinin əksəriyyəti savadsız idi. XX əsr bütün dünya üçün, o cümlədən Azərbaycan üçün tarixi hadisələr və böyük dəyişikliklər əsri olmuşdur. Azərbaycan xalqı, ölkəmiz üçün də XX əsrin çox ağırlı-acılı, faciəli səhifələri də, eyni zamanda xalqımıza böyük nailiyyətlər gətirmiş, onu yüksəltmiş gözəl səhifələri də vardır. XX əsrdə Azərbaycan xalqının əldə etdiyi böyük nailiyyətlərdən biri də xalqın savadsızlığının ləğv olunması və xalqın maariflənməsi olmuşdur.

Bu gün biz fəxr edə bilərik ki, regionumuza mənsub olan başqa ölkələrlə müqayisədə xalqımızın bilik, savad, elm, mədəniyyət səviyyəsi bir

çoxundan yüksəkdir. Birincisi, bu, xalqımızın istedadlı xalq olduğunu bir daha nümayiş etdirir, qədim dövrlərdən indiyə qədər xalqımızın içində zəkali, elm və təhsil ilə məşğul olan mütəfəkkir insanların olması ilə bağlıdır. Şübhəsiz ki, bunlarla yanaşı, XX əsrin 20–30-cu illərindən sonra Azərbaycanda kütləvi surətdə təhsil müəssisələrinin yaranması və bunun nəticəsində xalqımızın maariflənməsi, savadsızlığın ləğv edilməsi ilə bağlıdır. Bu, böyük nailiyyətdir. Biz bununla fəxr edə bilərik və fəxr də etməliyik.

1919-cu ildə Azərbaycanda ilk ali təhsil ocağı olan Bakı Dövlət Universiteti yaranmışdır. Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycanda ali məktəblərin yaranmasının bünövrəsini qoymuşdur. Ondan sonra bir sıra ali məktəblər yaranmış və onların vasitəsilə biz Azərbaycanda ölkəmizə lazım olan kadrların hazırlanmasına nail ola bilmişik.

1970-ci illərdə Azərbaycanda 17 ali məktəb – universitet, institut fəaliyyət göstərirdi, 100 mindən artıq gənc ali məktəblərdə təhsil alırdı. Məhz bunların nəticəsində bu gün Azərbaycanın böyük kadr potensialı – ali təhsilli kadr, böyük elm, intellektual potensialı vardır. Bunlar hamısı əvvəlki dövrün, illərin, onilliklərin nəticəsində mümkün olmuşdur.

Beləliklə, biz 1969-cu ildə azərbaycanlı gənclərin respublikadan kənardə təhsil alması işləri ilə ciddi məşğul olarkən ölkəmizdə ali məktəblər də var idi, kadrlar da hazırlayırdıq. Ancaq nə üçün bu sahəyə belə ciddi fikir verdik və bunu böyük bir iş etdik? Nə üçün bununla çox ciddi məşğul olduq və nə üçün onunla bilavasitə Azərbaycanın birinci rəhbəri məşğul olurdu?

Yenə də deyirəm, birincisi, ona görə ki, bizə bir çox ixtisaslar üzrə mütəxəssislər lazım idi, onlar Azərbaycanın ali məktəblərində hazırlana bilmirdi. İkincisi, şəxsən mən bu təşəbbüsü göstərəkən Azərbaycan gənclərini öz çərçivəsindən çıxıb dünyaya daha geniş baxış etmək yoluna salmaq istəyirdim.

Keçmiş dövrlərdə də Azərbaycanda istedadlı gənclərin başqa ölkələrdə təhsil almaq ənənəsi olmuşdur. Orta əsrlərdə Azərbaycanda zəkali, istedadlı gənclər adətən İranda, İraqda, Türkiyədə, Misirdə və başqa Şərq ölkələrində təhsil alırdılar. Amma onlar çox az idilər və şübhəsiz ki, onlar ali təhsil alıb, böyük biliyə malik olub öz istedadları, zəkaları ilə Azərbaycan xalqının tarixində əks olunmuş dəyərli əsərlər yaratmışdılar. Ancaq onlar xalqımızın savadsızlığının aradan götürülməsinə, maariflənməsinə böyük təsir etməmişlər.

XIX əsrdə, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda imkanlı insanlar öz övladlarını təhsil almaq üçün Rusiya, Avropa ölkələrinə göndərirdilər.

Onların bir çoxu yüksək təhsil alaraq gəlib Azərbaycanda öz xalqına xidmət edirdi.

XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində, hətta 1939-cu, 1940-cı, 1950-ci illərə qədər yaşamış, yaratmış bir çox mütəxəssislərimiz, alimlərimiz, mühəndislərimiz və başqa sahələrdən olan mütəxəssislər məhz əvvəlki dövrlərdə Rusiyada, Avropa ölkələrində təhsil almış insanlar olmuşlar. 1919-cu ildə Bakı Dövlət Universiteti yaranarkən həm Rusiyadan bir çox alimlər, mütəxəssislər dəvət edilmişdir, həm də o vaxt artıq Rusiyada, Avropada ali təhsil almış və Azərbaycana qayıtmış azərbaycanlılar da Bakı Dövlət Universitetinin yaranmasında və fəaliyyət göstərməsində fəal iştirak etmişlər.

Həmin illərdə, o dövrdə bəzi imkanlı adamlar xeyriyyəçilik fəaliyyəti göstərərək ayrı-ayrı gənc, istedadlı azərbaycanlıları Rusiyaya, Avropa ölkələrinə təhsil almağa göndərmişdilər. Onlardan bir çoxlarının adları məlumdur. 1918-ci ildə Azərbaycanda ilk Xalq Cümhuriyyəti yaranan zaman onun qurucularının bir çoxu, o cümlədən Fətəli xan Xoyski, Əlimərdan bəy Topçubaşov məhz Moskvada, Sankt-Peterburqda yüksək təhsil almış insanlar idilər. Amma o vaxt da mütəxəssislər çatmırdı. İlk Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin tərkibinə azərbaycanlılarla yanaşı, başqa millətlərin nümayəndələri – ruslar, polyaklar, yəhudilər də cəlb olunmuşdular. Çünki müəyyən ixtisaslara malik olan ali təhsilli insanlar lazım idi.

Yəni bu ənənə keçmişdə də, orta əsrlərdə də, XIX əsrdə, XX əsrin əvvəllərində də olmuşdur. Bu ənənə Azərbaycan xalqına həmişə xeyir gətirmişdir. 1969–1970-ci illərdə mən bu təşəbbüsü irəli sürərək və bunu inadla, ardıcıl surətdə həyata keçirərək, bir də onu əsas tuturdum və hiss edirdim ki, təxminən 1940–1950-ci illərdə respublikamızda ali məktəblər yaranandan sonra Azərbaycan ictimaiyyətində yalnız öz respublikasında, öz şəhərlərində yaşamaq, təhsil almaq meyilləri əvvəlki dövrə nisbətən müəyyən qədər artmışdır. Şəxsən mən belə bir meyillə razı deyildim.

Bilirsiniz, əgər insan bir kənddə doğulursa və ömrü boyu həmin kənddə yaşayırsa, yaxud bir qəsəbədə doğulursa, həmin qəsəbədə ömrü boyu yaşayırsa, yaxud bir şəhərdə doğulursa və ömrü boyu o şəhərdə yaşayırsa, təhsil almaq, işləmək üçün başqa bir yerə getmirsə, nə qədər kitab oxusa da, başqa vəsaitlərdən istifadə etsə də onun dünyagörüşü o çərçivədən çox kənara çıxa bilməz. Ancaq insan öz baxış dairəsini nə qədər genişləndirərsə, öz ölkəsindən, şəhərindən, kəndindən çıxıb başqa ölkələrdə, şəhərlərdə olanları nə qədər görüb-götürürsə və öyrənirsə, insan daha da zənginləşir. Bax, o illər mən bu prinsipi nəzərə alırdım.

Şübhəsiz, bizim gənclərin əksəriyyəti Azərbaycanın çox yüksək səviyyəli ali məktəblərində təhsil alırlar, – o vaxt da, indi də təhsil alırlar və bizim ali məktəblərimiz çox dəyərli kadrlar hazırlamışdır. Həmin kadrlarımız indi müstəqil Azərbaycanın müxtəlif sahələrində fəaliyyət göstərirlər və ölkəmizin inkişafını təmin edirlər. Amma bununla bərabər, Azərbaycandan kənarda olan ali məktəblərin imkanlarından istifadə edib, beləliklə, respublikamızda verilən biliklərlə Moskvada, Leninqradda, Kiyevdə, başqa şəhərlərdə verilən bilikləri bir-birinə bağlamaqla biz həm ali təhsilimizin, həm elmimizin, həm iqtisadiyyatımızın, həm də mədəniyyətimizin müxtəlif sahələri üçün daha da yüksək səviyyəli kadrların hazırlanmasına nail olurduq.

Bu gün burada çıxış edənlər və buraya toplaşanlar artıq bunu əyani surətdə sübut ediblər. Ona görə də mənim bunu sübut etməyimə ehtiyac yoxdur. Mən sadəcə, bu məsələnin başlanğıcında bu təşəbbüs üçün olan əsasları, prinsipləri sizə bir daha çatdırıram.

Bir məsələ də vardır. Azərbaycanda təhsil alanların əksəriyyəti Azərbaycan dilində təhsil alır. Doğrudur, Azərbaycanda rus bölməsi də olmuşdur. Ancaq o vaxtlar bizə Sovetlər İttifaqı məkanında xalqımızı bu dövlətin hər yerinə daha da yaymaq və xalqımızın səviyyəsini artırmaq üçün rus dilində təhsil alan kadrlar da lazım idi. O illərdə Azərbaycandan kənara göndərilən tələbələrin hamısı, şübhəsiz ki, rus dilində təhsil alırdı.

Beləliklə, biz doğma ana dilimizdəki təhsillə o vaxt çərçivəsində yaşadığımız Sovet İttifaqının hakim dili olan rus dilini birləşdirirdik. Bu da təbiidir ki, respublikamızda bir çox sahələr üzrə Azərbaycan dilində ədəbiyyat, lazımi təhsil vasitələri yox idi. Bir çox elmi jurnalları, kitabları o vaxt yalnız rus dilində oxuyub öyrənmək mümkün idi. Ona görə də Moskva, Leninqrad və başqa şəhərlərin institutlarında, universitetlərində hazırlanan kadrlar respublikamızda elmi ədəbiyyatın çatışmazlığı sahəsində olan boşluğu da müəyyən qədər doldururdular.

Sonra mən bu işi başladım genişləndirdim. Özüm də təsəvvür etmədən gördüm ki, Azərbaycan üçün yeni bir ali məktəb yaratmışam. Bu, nədən ibarətdir? 1969-cu ildə biz respublikadan kənara oxumağa heç 50 nəfər də göndərmədik, 1970-ci ildə 60 nəfər göndərdik. Ondan sonra bunu ilbəlil artırıdım. Nəhayət, biz 1975-ci ildə gərək ki, 600 nəfər, 1977–1978-ci illərdə hər il 800-900 nəfər gənci respublikadan kənar ali məktəblərə göndərirdik.

Ali təhsil sahəsində işləyənlər bilirlər – hər bir ali məktəbin illik qəbulu 700-800 nəfər olur. Beləliklə, əgər biz ildə 800-900 nəfər azərbay-

canlı balasını o vaxtlar Sovet İttifaqının müxtəlif şəhərlərindəki ali məktəblərə göndərirdiksə, demək, biz, Azərbaycan Dövlət Universitetinə olan qəbul qədər əlavə tələbə hazırlayırdıq.

Sonralar bunu Moskvada hiss etmişdilər. Onlar görmüşdülər ki, beləliklə biz Azərbaycanın ərazisində olmayan, ancaq respublikamız üçün kadr hazırlayan yeni bir ali məktəb yaratmışıq. Burada doğru deyildi ki, buna da çox qısqanchqla yanaşırdılar. Doğrudur, biz bu işə çox vaxt sərf etdik. Amma bu gün elə bir gündür ki, hamı hər şeyi bilməlidir. Bu, asan bir iş deyildi. Məsələn, 50 nəfərlik limiti 100 nəfərə qaldırmaq üçün mən nə qədər danışıqlar aparmalı oldum. Ondan sonra bunu 200, 300, 400 etmək asan deyildi. Bu danışıqlar sadə danışıqlar deyildi. Mən bu barədə təkliflərimi Sovet hökumətinin ən yüksək nöqtəsinə qədər verirdim və hər il artımı təmin edirdim, buna da nail olurdum.

Onu da bilməlisiniz – məsələn, mən 1976–1980-ci illəri götürürəm – o illərdə müttəfiq respublikalardan yalnız Qazaxıstana 400 nəfərlik limit verilmişdi. Başqa respublikalara 100-150 nəfərdən artıq limit verilmirdi. Ona görə verilmirdi ki, onlara, necə deyərlər, pis baxırdılar, sadəcə, belə təşəbbüs göstərilmirdi. Başqa respublikalarda vaxtilə bizdə olduğu kimi, hesab edirdilər ki, hər bir respublikanın ərazisində istənilən qədər ali məktəb vardır, kim harada istəyirsə oxusun, niyə bunun üçün özümüzlə əlavə iş yaradaq, bu işlə məşğul olaq... Lakin bizim təşəbbüsümüzə Azərbaycandan Sovet İttifaqının yüksək ali məktəblərinə – Moskvada, Leninqradda və başqa şəhərlərdə olan ali məktəblərə göndərilən tələbələrin sayı bütün digər respublikalardan göndərilən tələbələrin sayından artıq idi.

Mən bir məsələni də nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Bu da ondan ibarətdir ki, məsələn, 17–18 yaşında olan azərbaycanlı gənc üçün Moskva Dövlət Universitetində müsabiqədən keçmək çətin idi. Onlardan bəzilərinin biliyi çatmırdı, digərlərinin isə dil bilməməsi çətinlik törədirdi. Olan-olub, keçən-keçib, indi açıq demək lazımdır ki, xalqımıza, millətimizə qarşı ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən o vaxt mənfi münasibət var idi. İmkan vermirdilər ki, azərbaycanlılar bu universitetlərə girsinslər. Belə hallar da var idi.

Ancaq biz nəyə nail olduq? Məsələn, vaxtilə Moskva Universitetində təhsil almış adamlardan neçə nəfəri burada çıxış etdi. Onlar Moskva Dövlət Universitetinə daxil olmaq üçün müsabiqədən keçirdilər. Onlar burada müsabiqədən keçəndən sonra artıq Moskva Universitetinə qəbul olunmuş hesab edilirdilər. Eləcə də Leninqrad və digər şəhərlərin universitetlərinə qəbul belə idi.

Bəziləri rus dilini yaxşı bilmirdilər ona görə də biz qəbulu öz respublikamızda keçirməklə bu dil çətinliyini də aradan götürdük. Beləliklə, bu gün açıq demək lazımdır – doğrudur, bunlar tarixdə qalıbdır – bu 800-900 nəfər adam ali məktəblərə müəyyən güzəştlərlə qəbul olunurdu. Güzəşt də ondan ibarət idi ki, onlar müsabiqədən həmin universitetlər, institutlar çərçivəsində yox, Azərbaycanda keçirdilər. Məsələn, abituriyentlər müsabiqədən texniki sahələr üzrə Politeknik, yaxud Neft-Kimya institutlarında, başqa sahələr üzrə Azərbaycan Dövlət Universitetində keçirdilər. Beləliklə, onlar hər şeyi burada edirdilər, avqust ayının axırına-dək bütün sənədlər hazır olurdu. Avqustun 28, 29 və ya 30-da biz adətən buraya toplaşırdıq.

Burada doğru deyildi ki, mən həmin tələbələrə ilk dəfə bu salona 1974-cü ildə dəvət etdim. Çünki onların sayı artdı. Onlar artıq əvvəlki illərdə görüş keçirdiyimiz salonlara yerləşmirdilər. Ona görə də mən onları bu salona dəvət etdim. Bir də bilirsiniz ki, bu saray da 1972-ci ilin dekabrında tikilibdir. 1972-ci ilin dekabr ayına qədər bu saray da yox idi. Beləliklə, 1974-cü ildən biz görüşləri bu salonda keçirdik.

Bilirsiniz, həmin görüşlər mənim üçün çox əziz idi. Mən sizə bildirmək istəyirəm, – bəzən avqustun sonunda mən Bakıda olurdum: ya iş üçün harasa gedirdim, yaxud da – o illər bəzən olurdu – mən yalnız avqust ayının ikinci yarısında 10-15 gün istirahətə gedə bilirdim. Bir neçə dəfə elə olubdur ki, mən istirahətə təzəcə getmişəm, aradan bir həftə, yaxud 10 gün keçibdir, hələ bir az da istirahət etmək lazımdır, ancaq məlumat almışam ki, avqustun 28-də, ya da 29-da görüş var. İstirahəti də, hər şeyi də buraxaraq görüşə gəlmişəm.

1969-cu ildən 1982-ci ilin avqust ayına qədər bir il də olmayıb ki, mən tələbələrlə görüş keçirməyim. Bunun ən böyük nəticələrindən biri də nə idi? Məsələn, o vaxt Moskvada oxuyan tələbələrlə MXAT teatrının binasında keçirdiyimiz görüş barədə burada kiçik bir kinoxronika göstərdilər. Mən onu xatırladım. Bəli, o vaxtlar mən Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyində tələbələrlə bir neçə dəfə görüşmüşdüm. Ancaq onların sayı artdı, daimi nümayəndəlikdə görüş keçirmək imkanı olmadı. Bilmirəm, 1977-ci il, yoxsa 1978-ci il idi, ola bilər, 1979-cu il idi, – mən xahiş etdim ki, görüş keçirmək üçün bir salon götürək. Biz danışıb Moskvada MXAT teatrını götürdük, tələbələr oraya toplaşdılar. Mən oraya getdim. Ölkənin çox yüksək vəzifəli şəxsləri – SSRİ-nin təhsil naziri və yüksək vəzifəli başqa şəxsləri də oraya gəldilər. Biz orada görüş keçirdik, danışdıq.

Məsələn, orada bir hadisə mənim yadımdadır. Bir gənc – Moskva Dövlət Universitetinin 4-cü kursunda oxuyan bir tələbə çıxış edirdi. Həmin gənc özü deyirdi ki, Cəbrayıl rayonundandır. Mənim xatirimdədir, danışdı, – indi burada çıxış edən o fermer də dedi ki, kəndli ailəsindən, kasıb bir ailədən olmuş bir adamdır, – həmin teatrda çıxış edən gənc də deyirdi ki, kasıb ailədən olubdur, indi gəlib Moskva Universitetinin riyaziyyat fakültəsinin 4-cü kursunda yaxşı qiymətlərlə oxuyur. O, rus dilində yaxşı danışdı. Kənd məktəbini bitirmişdi və müsabiqədən keçəndə riyaziyyatdan yaxşı cavab vermişdi, amma rus dilini bilmirdi. Ancaq gedib Moskva Universitetində dörd il oxuduğu, orada yaşadığı vaxt rus dilini mükəmməl mənimsəmişdi və həmin dildə çox səlis danışdı. O cümlədən Ukraynaya, Rusiyanın vilayətlərinə oxumağa gedənlər xalqımıza məxsus olan mədəniyyəti, adət-ənənələri qoruyub saxlayaraq, eyni zamanda, Rusiyanın, Ukraynanın, Özbəkistanın, Latviyanın, Litvanın, o vaxtkı başqa respublikaların adət-ənənələrini, oradakı əhval-ruhiyyəni də öyrənir, bunlardan özləri üçün maraqlı olanları götürürdülər.

Mən sizə dedim ki, 1969-cu ildə respublikadan kənara oxumağa göndərilənlərin siyahısına baxanda gördüm ki, onların əksəriyyəti azərbaycanlı deyildir. Sonrakı illərdə də bu məsələ bir az çətin idi. Bilirsiniz ki, Azərbaycanda bir çox millətlərin nümayəndələri vardır. O vaxt mən 2–3 ildən sonra hər il respublikadan kənara oxumağa göndərilənlərin 97–98 faizinin azərbaycanlılardan ibarət olmasına nail oldum.

Yaxud, bir xüsusiyyəti də deyim. Hər şey göz qabağındadır, açıq demək lazımdır. 1969-cu ildən sonra mən təkcə bu iş üçün yox, Azərbaycanın ali təhsil sistemində ədalətin təmin olunması üçün də çoxlu tədbirlər gördüm. Düzdür, sonralar bunların bəziləri pozuldu. Hətta bəzilərində görə sonralar mənə irad tutdular ki, nə üçün Heydər Əliyev bu cür sərt qərarlar qəbul etmişdir. Ancaq bunlar o dövr üçün lazım idi. Mən istəyirdim ki, hər bir azərbaycanlı gənc atasının, anasının kimliyindən, ailəsinin maddi vəziyyətinin səviyyəsindən asılı olmayaraq, əgər istedadı varsa və ali təhsil almaq istəyirsə, buna nail ola bilsin.

Ancaq mən nə ilə rastlaşdım? Vəzifəli, yaxud imkanlı şəxslərin hamısının övladları ali məktəblərə daxil olurdu, amma kasıb insanların, vəzifəsi olmayan çoxlu valideynin uşaqları ali məktəbə daxil ola bilmirdi. Xatirinizdədir, biz bu məsələlərlə o illər çox məşğul olurduq. Nəhayət, bir neçə ildən sonra mən buna nail oldum ki, Azərbaycanda ali məktəblərə – deyə bilmərəm tamamilə, əksərən, çünki o vaxt bəzən ədalətsizliklər baş verirdi – gənclərin əksəriyyəti ədalətli qəbul edilsin.

İndi bəzən ayrı-ayrı mütəxəssislərlə rastlaşıram. Deyirlər ki, məhz Sizin o vaxtkı siyasətiniz nəticəsində heç kəsi olmayan, atası-anası kasıb bir adam kimi mən gəlib filan ali məktəbə girdim, təhsil aldım və sairə. Mənə deyirlər ki, bunlar hamısı Sizin siyasətiniz nəticəsində olubdur. Bilirsiniz, mənim üçün bundan artıq mükafat ola bilməz. Mən belə xeyirxah işlər çox görmüşəm.

Azərbaycandan kənarda oxumağa göndərilənlərin arasında da birinci illərdə xüsusən valideynləri vəzifədə olanların, yaxud da ki, imkanlı adamların uşaqları çox idi. Amma sonralar mən ona nail oldum ki, həmin gənclər bütün təbəqələri təmsil etsinlər. Mən xüsusən ona nail oldum ki, həmin gənclər valideynlərinin heç bir vəzifəsi olmayanlar arasından seçilsin və burada istedad əsas meyar kimi götürülsün, başqa bir şey meyarə çevrilməsin.

Xatirinizdədir, o vaxt mən qərar qəbul etmişdim ki, hüquq fakültəsinə rəhbər vəzifəli adamların və hüquq-mühafizə orqanlarında işləyənlərin övladları qəbul olunmasın. Doğrudur, mən istefaya gedəndən sonra, Moskvada yaşayanda bu barədə məni günahlandırıldılar ki, Heydər Əliyev kiminsə hüquqlarını pozubdur. O vaxt mən heç kəsin hüququnu pozmamışdım. Mən, sadəcə, o axının qarşısını alırdım. Çünki əgər hüquq-mühafizə orqanlarında çalışanlar da, onların övladları da orada işləyəcəksə, onda axı başqa adamlara yer qalmayacaqdır. Axı belə şey olmaz.

Bilirsiniz, siz öz taleyinizdə də görmüsünüz ki, mən həmişə, bizim loru dildə deyildiyi kimi, kasıb-kusubun təəssübkeşi olmuşam. Mən həmişə belə olmuşam.

Sizin bu alqışlarınız onu göstərir ki, doğrudan da bu belə olubdur. Yəqin ki, sizin əksəriyyətiniz də onlardansınız, ona görə də belə alqışlayırsınız.

Əziz dostlar, bax, beləliklə o illər biz böyük iş başlamışıq və indi də onun gözəl nəticələrini görürük. Doğrusu, mən bu gün sizin hamınızı burada öz doğma övladlarım kimi görürəm. Mən bir dəfə bunu demişəm, o illər sizlərin – hər il respublikadankənar ali məktəblərə qəbul olunanların siyahısından bir neçə nüsxəlik böyük bir kitab düzəldirdilər. Həmin kitablardan birini də gətirib mənə verirdilər. Mən o kitabları o vaxtdan indiyədək öz şəxsi kitabxanamda, arxivimdə saxlayıram. Çünki bu iş mənim üçün o qədər əziz olubdur ki, bəzən işləmədiyim zaman, Moskvada yaşayarkən çox darıxırdım, kitab, qəzet, jurnal oxuyurdum, bəzən də kitab rəfindən onu çıxarıb vərəqləyirdim ki, bax,

bu filankəsdir, atası, anası budur, yaşı filandır, filan rayondandır. Onların heç birisini şəxsən tanımıram. Amma bütün bunları oxuyurdum. Çünki orada hər birinin valideyni də, valideynin hansı vəzifədə işlədiyini də yazılmışdı. Mən bunları oxuyub təsəlli alırdım ki, düzdür, indi işləmirəm, mənə qarşı belə ədalətsizlik var, amma mən bu işləri görmüşəm və həmin adamlar məni heç vaxt unutmayacaqlar, mənim zəhmətimi qiymətləndirəcəklər.

Məhz bunlara görə də mən sizə, təkcə sizə yox, ümumiyyətlə, o vaxt bu salondan təhsil almağa göndərdiyimiz və tövsiyələrimi, sözlərimi dediyim gənclərin hamısına, o cümlədən sizə bir doğma övladım kimi baxıram. Mən bu gün çox böyük iftixar hissi keçirirəm ki, siz artıq böyümüsünüz. Burada danışdınız, 17 yaşıınız var idi. İndi 17-nin üstünə 20–25 də qoy, gör neçə olur. Yaşınız da artıbdır. İş yaşda deyildir, iş ondadır ki, sizin hər biriniz cəmiyyətdə öz yerinizi tutmusunuz, alimlik dərəcəsi almısınız, böyük mütəxəssis olmusunuz, işləyirsiniz. Ailə qurmusunuz, ailəniz, övladlarınız vardır. Siz bu gün müstəqil Azərbaycana lazımsınız, gərəklisiniz. Demək, o illər biz müstəqil Azərbaycanın bu günü üçün işlər görmüşük və bu da öz nəticəsini veribdir.

Müdafiə nazirliyinin nümayəndəsi burada çıxış etdi, o illərdə ali hərbi məktəblərə elə bu cür münasibətlə azərbaycanlıların göndərilməsi barədə də məlumatlar verdi. Güman edirəm ki, bu məktəbləri bitirənlərlə mənim ayrıca görüşüm olacaqdır. O, rəqəmləri dedi, mən bunları təkrar etmək istəmirəm. Amma burada səslənən bir fikri təsdiq etmək istəyirəm. Bəli, o illərdə mən Azərbaycanda təhsilin, respublikamızda ali məktəblərin işini təkmilləşdirmək yolunda həddindən artıq çalışarkən, Azərbaycanda kadr hazırlığı məsələsi ilə şəxsən, bilavasitə ciddi məşğul olarkən və o cümlədən sizləri respublikamızdan kənarda ali məktəblərə göndərərəkən və Azərbaycan gənclərinin o vaxtlar Sovetlər İttifaqının çoxsaylı ali hərbi məktəblərinə göndərərəkən mütləq və mütləq Azərbaycanın gələcəyini, müstəqilliyini düşünürdüm.

O vaxt mən inanırdım: vaxt gələcək ki, bu kadrlar Azərbaycana lazım olacaqdır. Vaxt gələcəkdir ki, nəhayət, Azərbaycan müstəqil olacaqdır və bu kadrlar Azərbaycanın müstəqilliyini təmin edəcəklər.

O vaxt gəlib çatdı. Azərbaycan artıq öz dövlət müstəqilliyinin 7-ci ilini yaşayır. Son beş ildə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi möhkəmlənib, Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi inkişaf edir. Azərbaycan demokratiya, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedir. Azərbaycan Dünya Birliyində özünə layiq yer tutubdur. Azərbaycanın

dünya miqyasında hörməti qalxıb, ölkəmiz tanınıb və Azərbaycan müstəqillik yolu ilə bundan sonra da gedəcəkdir.

Əziz dostlar, siz Azərbaycanın bu müstəqillik yolu ilə getməsində fəal iştirak edirsiniz və bundan sonra da iştirak etməlisiniz. Bəli, indi müstəqil Azərbaycana gənc, yüksək bilikli, ali elmi dərəcələri olan kadrlar, yaxşı mütəxəssislər lazımdır. Onlar Azərbaycanda çoxdur, siz də onların bir hissəsiniz. Ancaq sizinlə birlikdə bizim vəzifəmiz ondan ibarətdir ki, bax, bu çoxsaylı kadrların içərisindən ən istedadlılarını, bacarıqlılarını seçib, çox məsul vəzifələrə təyin edib Azərbaycanın müstəqilliyini daha sürətlə inkişaf etdirək.

Mən vaxtilə apardığım işlərin bəhrəsini görürəm. Mən o vaxt sizi təhsil almaq üçün göndərmişəm. Bu gün belə hesab edirəm ki, mən və ümumiyyətlə, bizim hamımız – indi hakimiyyətdə olanlar sizin imkanlarınızdan, biliyinizdən, bacarığınızdan, istedadınızdan istifadə etməliyik. Biz sizdən kadr kimi səmərəli istifadə etməliyik.

İndi burada danışanlar dedilər, – biri elmlə məşğuldur, digəri ali məktəbdə dərs deyir, başqa işlə məşğuldur. Yəni hərə öz yerini tapıbdir. Ancaq sizlərdən dövlət işləri ilə məşğul olmaq istəyənlər, – ümumiyyətlə, bu gənc kadrlardan olan insanlar, – əgər istəsələr müraciət etməlidirlər. Mən tapşıraçağam ki, bu müraciətlər qeydə alınsın. Kimin dövlət işində işləyib, indi Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirmək istəyi, arzusu varsa, mən sizlərdən – azərbaycanlı kadrlardan istifadə olunmasını çox vacib hesab edirəm.

Əziz dostlar, dedim ki, bu gün mənim üçün çox həyəcanlı bir gündür. Mən 16 ildən sonra sizinlə bir daha görüşürəm. Güman edirəm ki, mənim sizə olan səmimi hissiyyatlarımı və məhəbbətimi hiss edirsiniz. Çünki əgər mən bu iş üçün çalışmışamsa və o, nəticə veribse, bu mənim üçün doğma, əziz işdir. Siz də mənim üçün doğmasınız, əzizsiniz.

Mən hesab edirəm ki, biz bundan sonra da Azərbaycan təhsilini inkişaf etdirməliyik və kadrlar hazırlamaq üçün müxtəlif imkanlardan istifadə etməliyik. Təhsil naziri məlumat verdi ki, islahatların layihələri hazırlanıbdır. Mən qısa bir müddətdə bu layihələrə baxacağam və onların həyata keçirilməsi təmin olunacaqdır.

İndi bizdə dövlət ali məktəbləri ilə bərabər özəl ali məktəblər də yaranıbdır. Mən çox arzu edərdim ki, həm dövlət ali məktəbləri, həm də özəl ali məktəblər birinci növbədə gənclərə təhsil verməyi və yüksək təhsil verməyi öz qarşılarında vəzifə kimi qoysunlar. Təəssüf ki, bəziləri bu özəl məktəbləri qazanc məqsədi ilə yaradırlar. Bu yolverilməzdir. Təhsil-

dən heç vaxt qazanc kimi istifadə etmək olmaz. Doğrudur, indi biz bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedirik. Özəl, pullu, yəni ödənişli təhsil sahələri genişlənir və genişlənəcəkdir.

Ancaq eyni zamanda dövlət ali məktəblərini də qoruyub saxlayacağıq. Çünki lazımdır ki, pulu, ödəmək imkanı olmayan hər bir istedadlı Azərbaycan övladı, Azərbaycan gənci ali təhsil almaq hüququ ala bilsin və ona layiq ola bilsin. Mən çox arzu edərdim ki, həm dövlət universitetləri, ali məktəbləri, həm də özəl ali məktəblər təhsilin keyfiyyətinə xüsusi fikir versinlər və indiki bu çətinliklərə baxmayaraq, – bilirəm, maddi, sosial çətinliklər var, – təhsilin səviyyəsini və müəllim adını yüksək saxlasınlar.

Mən eşitmişəm ki, sentyabr ayında Azərbaycanda müəllimlərin qurultayı keçiriləcəkdir. Müəllimlər buna hazırlaşsınlar. Güman edirəm, orada müəllimlər qarşısında söhbət aparılacaq, əgər imkan olsa, mən də iştirak edəcəyəm. Müəllim adı dünyada ən yüksək addır. Məsələn, şəxsən mən Yer üzündə müəllimdən yüksək ad tanımıram. Çünki hər birimizə təhsil, bilik verən, bu səviyyəyə qaldıran məktəbdir və məktəbdə təhsil verən də müəllimdir. Orta məktəb olsun, yaxud ali məktəb, fərqi yoxdur, hamısında təhsil verən müəllimdir. Ona görə həyatımda ən çox sevdiyim adamlar mənim müəllimlərim olubdur. Mənə ilk təhsil verən, birinci sinifdən başlayaraq təhsil verən müəllimlərin hamısını böyük minnətdarlıqla xatırlayıram və bu fürsətdən istifadə edib müəllim peşəsinə bir daha yüksək hörmət-əhtiramımı bildirirəm. Sizə də tövsiyə edirəm ki, müəllim adını həmişə yüksək tutasınız.

Təhsil naziri burada məlumat verdi ki, indi xarici ölkələrdə 3 minə qədər azərbaycanlı oxuyur. Bu vasitədən bundan sonra da səmərəli istifadə etmək lazımdır. Şübhəsiz ki, bu sahədə həm dövlət proqramı olmalıdır, həm də insanlar öz imkanlarından istifadə edərək övladlarını təhsil almaq üçün ayrı-ayrı ölkələrə göndərirlər, yaxud gənclər cürbəcür sponsorlar tapıb təhsil alırlar. Bunlar indinin tələblərinə, dövrün şəraitinə görə mümkün olan vasitələrdir və hamısından istifadə etmək lazımdır.

Bir sözlə, Azərbaycanın ali məktəblərinin, təhsil sisteminin səviyyəsini qaldırmalıyıq. Eyni zamanda dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin, yüksək səviyyəli universitetlərin, institutların imkanlarından Azərbaycanın gələcəyi, dəyərli kadrlar hazırlanması üçün bundan sonra da səmərəli istifadə etməliyik.

Təhsil almış və indi ayrı-ayrı ölkələrdə yer seçmiş, yaşayan dostlarımız da burada iştirak edirlər və çıxış etdilər. Azərbaycana qayıtmadıqlarına görə onların heç birinə iradəm yoxdur. O vaxt onları göndərəndə

də hesab edirdim ki, bir qismi təhsilini qurtarandan sonra ayrı-ayrı şəhərlərdə qalacaqdır, – ya aspiranturada, ya da doktoranturada təhsilini davam etdirmək üçün, yaxud hansısa evlənərək, özünə ailə quracaq, ya da başqa səbəbdən qalacaqdır. Bu təbiidir və mən bunu normal, Azərbaycanın bu günü üçün çox xeyirli hesab edirəm. Çünki Azərbaycanda kadr çoxdur, onların hamısı gəlsə, yer də olmayacaqdı. Ona görə bir qisminin ayrı-ayrı ölkələrdə fəaliyyət göstərməsi, hesab edirəm ki, respublika üçün də əlverişlidir.

Ancaq onun əsas mənası bundan ibarət deyildir. Əsas mənası ondan ibarətdir ki, onlar Azərbaycanın yüksək intellektə malik olan diasporunu yaradırlar. Bu, bizə çox lazımdır. Biz Sovetlər İttifaqının tərkibində olanda bu barədə o qədər də düşünmürdük. Hesab edirdik ki, Moskvadan başqa millətlərlə bərabər, azərbaycanlının da səsi gəlsin. Nə üçün Moskvada azərbaycanlı olmasın? Nə üçün Leninqradda, Kiyevdə olmasın? Mən bunu çox istəyirdim. Sadəcə, milli qürur hissim məni həmişə buna yönəldirdi. Mən millətimi sevən adamam, o vaxt da sevmişəm, bu gün də sevirəm. Bilirəm ki, mənim millətimdən olan insanlar çox yüksək istedadla malikdirlər, onlar üçün sadəcə, şərait yaratmaq lazımdır. Mən bu şəraiti yaratdım və bu şəraitdən səmərəli istifadə edib Rusiyada, Ukraynada, başqa ölkələrdə özlərinə yer tapmış həmvətənlərimizə uğurlar, xoşbəxt həyat arzulayıram. Əminəm ki, beləliklə, ayrı-ayrı ölkələrdə, o cümlədən Rusiyada, Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan başqa ölkələrdə müstəqil Azərbaycanın diasporu formalaşacaqdır. Bu da müstəqil Azərbaycan üçün böyük dayaq olacaqdır. Bu, bizə lazımdır və buna ehtiyacımızı indi də duyuruq, hiss edirik.

Ancaq indi Azərbaycandan kənarda yaşayan azərbaycanlılara yeganə tövsiyəm var – Azərbaycanı heç vaxt unutmasınlar. Burada çıxış edənlər çox gözəl danışdılar. Bu, məni sevindirdi. Mən hesab edirdim ki, indi onlar bəlkə də Azərbaycan dilini unudublar. Yox, Azərbaycan dilində danışdılar. Bu, məni çox sevindirdi. Xatirimdədir, o illər burada, bu salonda sizləri yola salarkən mən bir çox tövsiyələr verirdim. Verdiyim tövsiyələrdən biri o idi ki, rus dilini mükəmməl öyrənin. Bu sözləri sizə hər dəfə demişəm. Bu gün isə deyirəm ki, rus dilini mükəmməl öyrənmişiniz, Azərbaycan dilini unutmayın, mükəmməl öyrənin. O vaxt rus dilinin öyrənilməsinə ehtiyac var idi, çünki siz həmin ali məktəblərdə yaxşı təhsil almalı idiniz. Təhsil aldınız, öyrəndiniz – bu, sizin qazancınızdır. İnsan nə qədər çox dil bilsə, bir o qədər də zəngin olar. Amma Azərbaycan dilini nəinki unutmayın, müasir Azərbaycan dilini öyrənin. Bütün di-

asporlarda Azərbaycan dili hökm sürməlidir. Çünki dilini unudan adam, şübhəsiz ki, milli keyfiyyətlərini də xırda-xırda unudur. Buna yol vermək olmaz.

Əziz dostlar, bilirsiniz, bu, 29 illik bir tarixdir. Bu, mənim üçün o qədər əzizdir ki, bu barədə sizinlə saatlarla danışa, keçmişlərdən çox şey deyə bilərəm. Bu gün demədiklərimi, ola bilər, gələcək görüşlərimdə deyəcəyəm. Ancaq hesab edirəm ki, bu, bu gün üçün yetərlidir. Sizinlə görüşməyimdən çox məmnunam. Həminizə cansağlığı, yeni-yeni uğurlar arzu edirəm. Hesab edirəm ki, siz artıq formalaşmış bir cəmiyyət kimi bir-birinizlə sıx əlaqə saxlamalı və Azərbaycanın dövlətçiliyinin, müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, Azərbaycanda demokratiyanın inkişafı, bazar iqtisadiyyatının inkişafı üçün öz səylərinizi qoymalısınız. Sizə cansağlığı, bütün işlərinizdə uğurlar arzu edirəm. Sağ olun.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QADINLARININ BİRİNCİ QURULTAYINA

Hörmətli qurultay nümayəndələri!

Sizi – Azərbaycan qadınlarının nümayəndələrini müstəqil respublikamızın ilk qadınlar qurultayının açılışı münasibətilə ürəkdən təbrik edir və qurultayın işində müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Azərbaycan qadını əsrlər boyu cəmiyyətimizin həyatında müstəsna rol oynamışdır. Qədim rəvayət və dastanlarımızda müdrik və gözəl qadın obrazlarının bədii təsviri verilmişdir. "Kitabi-Dədə Qorqud"un qadın surətləri bu günə qədər inətinliyin, böyük iradənin və mərdliyin parlaq rəmzi sayılır.

Azərbaycan tarixinin bütün dövrlərində böyük fitri istedad, dərin zəkaya, möhkəm iradəyə malik şair, hökmdar, döyüşçü qadınlar fəaliyyət göstərmişlər. Hələ orta əsrlərdə Məhsəti Gəncəvinin şeir məclisləri Azərbaycan qadınının adını uzaq ellərdə tanıtmışdı.

Dahi Nizami öz "Xəmsə"sində Şirin və Məhinbanu, Fitnə və Nüşabə kimi ölməz qadın obrazları yaratmışdır. Həmin dövrdə Əcəmi Naxçıvani tərəfindən ucaldılmış Möminə Xatun türbəsi əzəmətli memarlıq abidəsi olmaqla yanaşı, həm də xalqımızın qadına göstərdiyi hörmət-izzətin parlaq təəcəssümüdür.

Şair və sənətkarlarımıza ilham verən Azərbaycan qadınları ana dilimizi, adət-ənənələrimizi, xalq yaradıcılığının ən gözəl nümunələrini qoruyub saxlamaqla, milli mədəniyyətimizin inkişafında misilsiz rol oynamışlar. Həqiqətən bütün Azərbaycan mədəniyyəti əslində həssas qadın qəlbini, qadın zəkasını və nadir qadın müdrikliyini əks etdirən güzgüdür.

XIX əsrdən Azərbaycanda baş verən ictimai-siyasi proseslər, neft sənayesinin sürətli inkişafı qadınların maariflənməsinə və ictimai həyata qoşulmasına da güclü təkan verdi. Dünyəvi teatr, demokratik mətbuat, anadilli məktəb Azərbaycan qadınlarının hərtərəfli inkişafı üçün yeni üfqlər açdı. Tariximizdə ilk dəfə olaraq qadınlara seçib-seçilmək hüququ verildi. Qadın demokratik cəmiyyətin fəal üzvü kimi çıxış etməyə başladı.

1920–1991-ci illərdə Azərbaycan qadını olduqca mürəkkəb və şərəfli yol keçmişdir. Qısa bir müddətdə qadınlar arasında savadsızlıq ləğv edilmiş və təhsil səviyyəsi kəskin sürətdə artmışdır. Qadınlar pedaqoq, hə-

kim, mühəndis və digər peşələrə yiyələnmişlər. Yaradılmış qadın şuraları, "Azərbaycan qadını" jurnalı Azərbaycan qadın hərəkatının inkişafında mühüm rol oynamışdır. Azərbaycan qadınları təhsildə, elmdə və mədəniyyətdə kişilərlə bərabər layiqincə təmsil olunmuşlar. Müstəqillik dövründə üzləşdiyimiz ağır sınaqlardan – Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü, ərazimizin 20 faizinin işğal edilməsi nəticəsində yaranmış sosial-iqtisadi çətinliklərdən əziyyət çəkən ilk növbədə qadınlarımız oldu.

İqtisadi əlaqələrin qırılması, sosialist sistemindən sərbəst iqtisadiyyat formasına keçid hər bir azərbaycanlı ailəsində qadınların üzərinə çox ağır problemlər yükü qoydu. Müstəqil dövlətçiliyimizə mane olmağa çalışan daxili və xarici qüvvələr Azərbaycanı vətəndaş müharibəsi həddinə çatdırdılar. Dövlət quruculuğumuzun bu mürəkkəb mərhələsində qadınların böyük xidməti oldu. Həmişə sülhün, əmin-amanlığın carçısı olmuş Azərbaycan qadınları respublikada baş verən mürəkkəb ictimai-siyasi proseslərin gedişində daim milli dövlətçilik mövqeyindən çıxış etmişlər. Bunu onlar 1994-cü ilin oktyabr və 1995-ci ilin mart hadisələri zamanı bir daha əyani nümayiş etdirdilər.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının 1995-ci ildə qəbul edilmiş ilk Konstitusiyası qadınların kişilərlə bərabər hüququnu təsdiq etdi və demokratik dövlət quruculuğu prosesində onların fəal iştirakının hüquqi bazasını yaratdı.

Bu gün ölkəmizin qarşısında duran problemlərin həllində qadınların fəal iştirakı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Qadınların problemləri ilə məşğul olan dövlət qurumu – Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradılmışdır. Respublikamızda çoxsaylı qadın təşkilatı fəaliyyət göstərir. Bütün Azərbaycan qadınlarının bir məqsədi, bir amalı vardır: Azərbaycanımızı çiçəklənən, inkişaf edən, firavan, qüdrətli bir dövlətə çevirmək.

XX əsrdə Azərbaycan qadınlarının dörd qurultayı keçirilmişdir. Onların hər biri Azərbaycanda qadın hərəkatının inkişafında mühüm bir mərhələ olmuşdur.

Ümidvaram ki, cəmiyyət qarşısında öz məsuliyyətini və rolunu dərinlən dərk edən Azərbaycan qadınlarının XXI əsrin astanasında keçirdiyi bu qurultay müstəqil respublikamızın tarixində mühüm yer tutacaqdır.

Qurultayınıza uğurlar diləyirəm, hər birinizə cəsaətliliyi və xoşbəxtlik arzulayıram.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 14 sentyabr 1998-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QADINLARININ BİRİNCİ QURULTAYINDA NİTQ

*Respublika sarayı
15 sentyabr 1998-ci il*

Əziz qadınlar, analar, bacılar, qızlar! Hörmətli qurultay!

Mən sizi – müstəqil Azərbaycanın ilk, Birinci Qadınlar Qurultayının iştirakçılarını, bütün Azərbaycan qadınlarını səmimi qəlbədən salamlayıb, sizə cansağlığı, səadət, bütün işlərinizdə və qurultayın işində böyük uğurlar arzulayıram.

Azərbaycanın qadınlar qurultayına mənim təbrik məktubum dünən sizə çatıb. Təəssüf edirəm ki, dünən sizin qurultayın işində iştirak edə bilməmişəm. Ancaq bu, mənim iştirak etməmək fikrimlə bağlı olmayıb, sadəcə, sizin təşkilat komitəsi deyib ki, qurultaya nə vaxt gəlməliyəm, o vaxtda da gəlmişəm. Mən intizamlı adamam. Əgər desəydilər ki, dünən gəlmək lazımdır, gəlib bu salonda oturdun. Sizə deyim ki, sizinlə bir yerdə, sizin yanınızda olmaq və bu salonda sizinlə bir yerdə oturmaq bütün başqa işlərimdən mənim üçün xoşdur.

Ancaq dünən burada qurultayın işi, çıxışlar haqqında, deyilən sözlər, irəli sürülən təkliflər haqqında mənim məlumatım var. Əmin ola bilərsiniz, – bu, məni o qədər maraqlandırır ki, sizin qurultay televiziya vasitəsilə videoya çəkilibdir, vaxt tapıb onun hamısına baxacağam və hesab edin ki, mən dünən burada sizin yanınızda olmuşam. İndi isə burada həqiqətən çox fəal çıxış eləyiblər. Doğrudur, onlar sizin adınızdan çıxış ediblər. Ancaq biri, ikisi, üçü çıxış edəndə istədim əlimi qaldırıb deyəm ki, a kişi, bəsdür çıxış elədin, qoy qadınlar çıxış etsinlər. Ancaq bilirdim ki, sizin reqlamentlə, qanun-qayda ilə belə yazılıbdır. Yenə də deyirəm, intizamlı adamam, buna riayət etdim, səbirlə kişilərin çıxışlarını dinlədim.

Amma sizin bu qurultayın əsas mənası, məzmunu bizim nazirlərimizin, yəni kişilərin çıxışı deyildir. Doğrudur, onlar bölmələrdəki çıxışların, müraciətlərin yekunlarını qurultay iştirakçılarına çatdırdılar və çox əhəmiyyətli məlumatlar verdilər. Ancaq mən bugünkü şəxsi təəssüratımı deyirəm ki, qurultayın əsas məzmunu, mənası, bu qurultayda hökm sü-

rən ab-hava, əhval-ruhiyyə sizin birliyiniz, həmrəyliyiniz, sevinciniz və sizdə olan ruh yüksəkliyidir. Bu, məni çox sevindirdi.

Mən bu gün bu salona baxarkən bir fikir söyləmək istəyirəm. Mən Azərbaycanın tarixində son əlli ildə keçirilən, demək olar, bütün mərasimlərin iştirakçısı olmuşam. Xüsusən 1969-cu ildə Azərbaycana rəhbərlik etməyə başlayan zamandan bütün mərasimlərdə iştirak etmişəm. Bu salonda ilk dəfə təntənəli mərasim 1972-ci ilin dekabr ayında olubdur. Ondan sonra burada qurultaylar, beynəlxalq konfranslar, keçmiş zamanlarda da, indi, biz dövlət müstəqilliyi əldə edəndən sonra da çox toplantılar, qurultaylar, təntənəli mərasimlər, yubileylər keçirilibdir. Əksəriyyətində də mən iştirak etmişəm. Bunların hər birinin özünəməxsus yeri var, hər biri xalqımızın, ölkəmizin tarixinin müəyyən səhifəsidir. Böyük məmnuniyyət hissi ilə deyə bilərəm ki, bunların hamısı yüksək səviyyədə keçibdir.

Ancaq bu gün bu salondakı mənzərə Azərbaycanın tarixində ilk dəfə olan mənzərədir. Keçmiş Sovetlər İttifaqı vaxtında Azərbaycan xanımlarının dörd qurultayı keçirilmişdir. O qurultaylar haqqında məlumatlar var, onla[305-306]nın hər birinin özünəməxsus əhəmiyyəti var və Azərbaycanda qadın hərəkatının, qadınların inkişafında çox böyük rol oynamışlar. Ancaq onların heç birisi bununla müqayisə oluna bilməz. Şübhəsiz, bugünkü qurultayın əsasını, mənasını, məzmununu təşkil edən odur ki, bu, müstəqil Azərbaycan Respublikasının qadınlarının ilk qurultayıdır. Ancaq bununla yanaşı, yenə də deyirəm, iyirmi beş yaşı olan bu salonda ilk dəfə yalnız məhz qadınlar toplaşblar, kişilər isə çox azlıq təşkil edirlər. Qadınlar insan cəmiyyətinin ən gözəl, ən zəkali hissəsi olduğuna görə, təsəvvür edin, bu salonda nə qədər gözəllik var! Əgər ayrı-ayrı kişilər, bu nazirlər burada oturmasaydılar bu salon necə olardı. Ancaq bilirəm ki, siz buna razı olmazdınız, çünki siz də istəyirsiniz ki, aranızda bir az kişilər olsun. Həqiqətən, çox gözəl bir mənzərədir, gözəl mühit, gözəl əhval-ruhiyyədir.

Nəhayət, mən sizin dünənki çıxışlarınızın şərhini eşitməmişdim. Amma bu gün buradakı əhval-ruhiyyə, mühit, iqlim və qəbul etdiyiniz sənədlər və xüsusən son sənəd – qadınlar qurultayının bütün Azərbaycan qadınlarına müraciəti məni çox həyəcanlandırırdı, coşdurdu, sevindirdi. Ağdamlı qızımız burada şeir oxuyanda mən çox həyəcanlandım, mənə həddindən artıq təsir etdi. O təsirin altında sizin hamınızı dinləyirdim. Qurultayın Azərbaycan qadınlarına müraciəti həm məzmunu, həm də onu oxuyan bacımızın səsi ilə məni daha da həyəcanlandırırdı. Ümumiyyə-

yətlə, mən çox mərasimlər görmüşəm, həyəcanlandığım, coşduğum vaxtlar da olubdur. Amma bilin, inanın, bugünkü qədər həyəcanlı, sevincli, coşğun olmamışam. Bu da burada bir daha hiss etdiklərim – sizin mənə olan münasibətiniz, hissiyyatlarınız və eyni zamanda mənim sizə olan münasibətim, hissiyyatlarım, sevincim və məhəbbətimdir.

Hesab edirəm ki, bu qurultay XX əsrdə Azərbaycanın tarixində ən böyük tarixi hadisələrdən biridir. Azərbaycan qadınları bu qurultayla müstəqil Azərbaycanda gələcəyin [306-307] qadın hərəkətinin əsasını qoyublar, qadınların cəmiyyətdə fəallığının, onların cəmiyyət və dövlətin həyatında iştirakının əsasını qoyublar. Siz bunun əsasını qoymusunuz, böyük iş görmüşünüz. Bu münasibətlə mən sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan qadını tarix boyu öz ağılı, zəkası, namusu, qeyrəti, isməti ilə, fədakarlığı, çalışqanlığı, mərdliyi, vətənpərvərliyi ilə, millətinə, torpağına olan hədsiz məhəbbəti ilə və gözəlliyi, Azərbaycan xalqının xüsusiyyətləri ilə tanınmışdır. Ancaq bununla bərabər, əsrlər boyu Azərbaycan qadınının üzərinə böyük zəhmətlər düşmüşdür. O zəhməti də qadın həmişə mərdliklə, cəsarətlə çəkmişdir və heç vaxt bu zəhmətdən inciməmişdir. Tarixi keçmişimizdə Azərbaycan qadınının görkəmli nümayəndələri olmuşdur. Onların adları dünən də, bu gün də burada çəkilibdir. Ancaq bununla yanaşı, Azərbaycan qadını əsrlər boyu bir çox hüquqlardan məhrum olmuşdur.

Ona görə də sona çatan XX əsr Azərbaycan qadını üçün böyük nailiyyətlər, hadisələr, böyük dəyişikliklər əsri olmuşdur. Ən böyük nailiyyət ondan ibarətdir ki, Azərbaycan qadını azadlığa çıxmışdır. Azərbaycan qadınının emansipasiyası tarixi bir hadisə, böyük inqilabdır. İndi qadınlar da bugünkü vəziyyətlərinə öyrəşiblər, biz hamımız da öyrəşmişik. Bəzən keçmiş unudarkən elə gəlir ki, həmişə belə olubdur və belə də olmalı idi. Həqiqətən belə olmalı idi, Azərbaycan qadını buna layiqdir.

Amma əslində isə belə olmayıbdır. Azərbaycan qadını zülm, əziyyət çəkib, ana olub, övlad böyüdüb, kişisinə xidmət edib, ailəsini, elini-obasını saxlayıbdır, çox hüquqlardan məhrum olubdur. 1918–1919-cu illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə Azərbaycan qadınına tarixdə ilk dəfə hüquqlar – seçmək və seçilmək hüququ verilibdir. Sonrakı dövrdə, 1920-ci ildən başlayaraq, Azərbaycan qadınının həyatında tarixi nöqteyi-nəzərdən qısa bir zamanda böyük [307-308] hadisələr baş veribdir. Qadın çadranı atıb, azad, sərbəst olub, cəmiyyətdə bərabər hüquqlara malik olub, öz istedadını göstərə bilib və cəmiyyətdə özünəməxsus yer tutubdur, öz daxili və zahirli gözəlliyini dünyaya nümayiş etdiribdir.

Dünən də, bu gün də rəqəmlər gətirildi ki, indi Azərbaycan qadını səhiyyədə işləyənlərin 70 faizini, təhsildə, maarifdə işləyənlərin 50-60 faizini, mədəniyyətdə işləyənlərin 70 faizini təşkil edir. Ancaq təəvvür edin, əsrin əvvəlində bunların heç biri yox idi. Bəli, biz XX əsrin əvvəlində, yaxud da XIX əsrin sonunda Azərbaycan qadınlarının savadlı, bilikli, mədəniyyətə qovuşmuş, dünya mədəniyyətini mənimsəmiş tək-tək nümayəndələrini tanıyırdıq, bilirik. Ancaq indi səhiyyə sistemində həkimlərin 70 faizi qadınlardırsa, əsrin əvvəlində bir nəfər də qadın həkimimiz yox idi. Təəvvür edin, qısa bir tarixi zamanda nə qədər sıçrayış əmələ gəlibdir. Bu, təkcə səhiyyə, təhsil sahəsində deyildir. Həyatın bütün sahələrində mühəndis, iqtisadçı, başqa ixtisaslardan olan nə qədər qadınlar var. Əsas isə ondan ibarətdir ki, qadınlar savad, bilik alıblar, elmə, mədəniyyətə qovuşublar.

XX əsrin Azərbaycan xalqı üçün ən böyük nailiyyəti ondan ibarətdir ki, xalqımız savadsızlıqdan xilas olubdur. Savadsızlığın ləğv olunması XX əsrdə Azərbaycan xalqının həyatında böyük bir inqilabi hadisədir. Savadsızlığın ləğvində qadınların xüsusi rolu var. Birincisi, qadınlar özləri savadsızlığı ləğv etmişlər, ikincisi də qadınlar tezliklə müəllim olmuş, məktəblərdə işləmiş və öz övladlarını, balalarını məktəbə oxumağa göndərmişlər, onlara rəhbərlik etmiş, qayğı göstərmişlər və xalqımız qısa müddətdə savadlanmış, biliklənmişdir. Bəzən bunu da unudurlar ki, nə bilim, bəlkə belə də olmalıymış. Amma yanınıza-yөрənizə, sağınıza-solunuza, Şərqi-Qərbi, Şimala-Cənuba baxın, – bizə bənzər ölkələr, xalqlar var. Onların savad-bilik səviyyəsi ilə Azərbaycan xalqının [308-309] savad-bilik səviyyəsinin fərqi böyükdür. Bunda da qadınların çox böyük rolu olubdur.

Beləliklə, qadınlar Azərbaycanda özlərinə layiq yeri tutmuşlar. Doğrudur, siz dünən də, bu gün də bir çox təkliflər irəli sürmüşünüz. Onlardan bəziləri də bundan ibarətdir ki, qadınlar hakimiyyət orqanlarında, icra orqanlarında daha çox təmsil olunmalıdırlar, qadınlara yer verilməlidir. Mən bununla tam razıyam və sizə dərhal demək istəyirəm ki, burada özünüz seçdiyiniz şura qurultayın yekunlarını müzakirə edərkən lazımi tədbirlər həyata keçirəcəkdir. Ancaq eyni zamanda, mən bu gün sizi dinləyərək dərk edirəm ki, bu qurultayın yekunları bizim üzərimizə, mənim üzərimə çox böyük vəzifələr qoyur. Ona görə də o məsələlər ki, hökumət tərəfindən, hakimiyyət, icra orqanları tərəfindən həll olunmalıdır, rica edirəm, onları mənə təqdim edəsiniz və mən mütləq onlara baxacaq, lazımi tədbirlər görəcəyəm. Burada sizi dinləyərkən düşünürdüm

və belə bir qərar qəbul etdim ki, qadınlar qurultayın yekunları ilə əlaqədar, irəli sürülmüş təkliflərin hakimiyyət orqanları tərəfindən həyata keçirilməsi üçün bir prezident fərmanı verilməli və müvafiq orqanlara lazımı tapşırıqlar verilməlidir.

Bu gün sizin qurultayınızı daha da zənginləşdirən aldığınız təbriklərdir, başqa ölkələrin qadın təşkilatları nümayəndələrinin iştirakı və dedikləri sözlərdir. Xarici ölkələrdən, o cümlədən Amerika Birləşmiş Ştatları prezidentinin xanımı Hillari Klintonndan, Gürcüstan prezidentinin xanımı Nanuli Şevardnadzedən və başqalarından aldığınız təbriklər sizi sevindirdiyi kimi, mənə də çox sevindirdi. Gürcüstan nümayəndə heyətinin rəhbəri, səhv etmirəmsə, Qurgenidzenin çıxışı, Ukrayna nümayəndə heyəti rəhbərinin çıxışı da çox səmimi, həyəcanlı və çox sevindirici oldu. Bu təbriklərə, çıxışlara görə dost ölkələrə sizin adınızdan təşəkkürümü bildirirəm. Çox məmnunam ki, Gürcüstandan gələn xanımlar vaxtilə [309-310] gürcü qadınları ilə bir yerdə çəkdiyim fotosəkil göstərdilər. Mən ona baxdım, yadıma düşdü, – bu, çox illər bundan öncə olubdur. Amma şəkildə təkcə mən deyiləm, Gürcüstan prezidenti Şevardnadze də qadınlarla bir yerdədir. Mən tam razıyam ki, gürcü qadınları doğrudan da çox gözəldirlər. Siz qadınsınız, belə söhbət etmək olar, – mən hələ çox gənc olarkən bəzən söhbət aparırdıq ki, hansı qadınlar daha gözəl olur. Biri deyirdi ki, gürcü qadını, biri deyirdi rus qadını gözəl olur, başqası deyirdi ki, yunan qadını gözəl olur. Mən də hesab edirəm ki, gürcü qadını çox gözəldir, amma Azərbaycan qadını da çox gözəldir. Mən bilirəm ki, keçmişdə bir çox azərbaycanlılar gürcü qızları ilə evlənib ailə həyatı qurmuşlar, elə indi də qururlar. Təkcə Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar deyil, elə Azərbaycanda yaşayan azərbaycanlı oğlanlar, gənclər də gürcü qızları alıb çox xoşbəxt yaşayıblar.

Ümumiyyətlə, bu, bizim qədim dostluğumuzun rəmzidir. Mən bunu dəfələrlə demişəm və Gürcüstandan gələn xanım dostumuzun da dilindən eşitdik ki, gürcü xalqı ilə Azərbaycan xalqı arasında əsrlər boyu həqiqətən çox səmimi dostluq əlaqələri olmuşdur, bizim aramızda heç vaxt nifaq olmayıbdir. İndi də müstəqil dövlətlər kimi Gürcüstanla Azərbaycan arasında olan dostluq, qardaşlıq əlaqələri Qafqazda sülhün, əmin-amanlığın yaranmasının böyük bir amilidir.

Hesab edirəm, bugünkü qurultayın əsas mənası bir də ondan ibarətdir ki, qadınlar müstəqil Azərbaycanın həyatında daha fəal iştirak etməlidirlər. Buna bizim ehtiyacımız var. Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra çox düzgün, doğru yol tutubdur. Azərbaycan-

Heydər Əliyev Azərbaycan Boruprokat zavodunun fəhlələri ilə görüşərkən.
Sumqayıt, noyabr 1973-cü il.

Heydər Əliyev və SSRİ-nin təyyarəçi kosmonavtı, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı V.N.Kubasov Azərbaycan komsomolunun XXIX qurultayı nümayəndələri arasında.
Bakı, 15 fevral 1974-cü il.

Heydər Əliyev "Azərbaycan qadını" jurnalının 50 illiyinə həsr olunmuş təntənəli iclasın iştirakçıları ilə görüşərkən .
Bakı, V.İ.Lenin sarayı. 14 may 1974-cü il.

Heydər Əliyev və Zərifə xanım Əliyeva Leningrad miniatur teatrının rəhbəri, SSRİ xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı A.S.Raykinlə.
Bakı, V.İ.Lenin sarayı. 1 oktyabr 1975-ci il.

Heydər Əliyev "Azərbaycan qadını" jurnalının 50 illiyinə həsr olunmuş təntənəli iclasın iştirakçıları ilə görüşərkən .
Bakı, V.İ.Lenin sarayı.
14 may 1974-cü il.

Heydər Əliyev üzümçülük sovxozunda.
1975-ci il.

Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının XXV qurultayında
azərbaycanlı nümayəndələr.
Moskva şəhəri, 24 fevral-4 mart 1976-cı il.

Heydər Əliyev Kürdəmir rayonunun pambıq əkini sahəsində
kolxozçularla görüşərkən.
Kürdəmir rayonu, 21 iyul 1976-cı il.

Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının XXV qurultayında
azərbaycanlı nümayəndələr.
Moskva şəhəri, 24 fevral-4 mart 1976-cı il.

Heydər Əliyev Füzuli rayonunda Şamama Həsənovanın rəhbərlik etdiyi
kolxozda zəhmətkeşlərlə görüşərkən.
30 avqust 1976-cı il.

Heydər Əliyev 6 saylı Bakı şəhər orta məktəbinin
müəllim kollektivi ilə görüşərkən.
İyul 1977-ci il.

Heydər Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasının
Ordubad şəhərinə səfəri zamanı.
21-24 may 1980-ci il.

Heydər Əliyev "Azərbaycan
qadını" jurnalının redaktoru
Xalidə Həsəlovanı "Qırmızı
Əmək Bayrağı" ordeni alması
münasibətilə təbrik edir.
Bakı, 15 may 1980-ci il.

Heydər Əliyev
Bərdə rayonunda
SSRİ Ali Sovetinin deputatı
Tərhan Musayevanın
pambıq tarlasında.
5 sentyabr 1980-ci il.

Heydər Əliyev kolxozçular arasında.
1980-ci il.

Heydər Əliyev Azərbaycanın Xalq artisti Zeynəb Xanlarovaya
SSRİ Xalq artisti fəxri adını təqdim edərkən.
Bakı 4 dekabr 1980-ci il.

Azərbaycanın mədəniyyət işçilərinin dövlət mükafatları ilə
təltif olunması mərasimi.
Bakı, dekabr 1980-ci il.

Heydər Əliyev Ş.Məmmədovaya Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı diplomu və
nişanı təqdim edərkən M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında.
Bakı, 26 dekabr 1980-ci il.

Heydər Əliyev Ağdam rayonuna səfəri zamanı partiya-təsərrüfat fəalları ilə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Xuraman Abbasovanın rəhbərlik etdiyi kolxozun taxıl sahəsində.
1 aprel 1981-ci il.

Heydər Əliyev Ağsu rayonunun əməkçiləri arasında.
Ağsu, 11 iyul 1981-ci il.

Heydər Əliyev Səməd Vurğun adına "Qırmızı Əmək Bayrağı" ordenli Azərbaycan Dövlət teatrının 60 illiyinə həsr olunmuş təntənəli gecənin Rəyasət Heyətində.
Bakı, 11 aprel 1981-ci il.

Heydər Əliyevin Mingəçevir şəhərinin zəhmətkeşləri ilə görüşü.
21 oktyabr 1981-ci il.

Heydər Əliyevin rayon zəhmətkeşləri ilə görüşü.
1981-ci il.

Heydər Əliyevin Bərdə rayonunda təsərrüfat fəallarının yığıncağında
iştirak etdiyi zaman əmək adamları ilə görüşü.

Heydər Əliyev kənd zəhmətkeşləri arasında.
1981-ci il.

Heydər Əliyev Lənkəran rayonu kənd təsərrüfatı sahələrinin
birində kolxozçularla görüş zamanı.
Lənkəran, 2 iyul 1982-ci il.

Heydər Əliyev SSRİ Böyük Teatrının görkəmli yaradıcı işçiləri və Azərbaycanın sənət adamları ilə görüşərkən.
Bakı, 4 iyul 1982-ci il.

Heydər Əliyevin kənd zəhmətkeşləri ilə görüşü.
1982-ci il.

Heydər Əliyev Sabirabad rayonunun pambıq tarlasında.
4 sentyabr 1982-ci il.

Heydər Əliyevin uçqar dağ rayonuna səfəri.
1982-ci il.

Heydər Əliyev Azərbaycan Dövlət Akademik Teatrında Q.M.Ərəblinskinin
anadan olmasının 100 illiyinə həsr olunmuş təntənəli gecədə.
Bakı, 1 dekabr 1986-cı il.

Azərbaycanın elm və mədəniyyət işçilərinin dövlət mükafatları ilə
təltif olunması mərasimi.
Bakı, 1996-cı il.

8 mart-Beynəlxalq Qadınlar gününə həsr olunmuş mərasimdən.
Bakı, 7 mart 1995-ci il.

Heydər Əliyev şəhid ailələri ilə görüş zamanı.
Gülüstan sarayı, 1996-cı il.

Heydər Əliyev görkəmli Azərbaycan balerinası Leyla Vəkilovanının yaradıcılığına həsr olunmuş tədbirdə.
1997-ci il.

Heydər Əliyev Azərbaycanın xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasimova bacıları ilə.

Heydər Əliyev Azərbaycanda keçirilən Rusiya Mədəniyyət günlərinin iştirakçıları arasında.

Heydər Əliyev Beynəlxalq uşaq günü münasibətilə şənlikdə.

Heydər Əliyev qaçqın və məcburi köçkünlərlə görüşdə.
1998-ci il.

Heydər Əliyev "Sevil" Qadınlar məclisinin üzvləri ilə görüşdə.
1 iyun 1998-ci il, Prezident Sarayı.

Heydər Əliyevin 75 illik yubileyi ilə bağlı YAP qadınları ilə görüşü.
May 1998-ci il, Prezident Sarayı.

Azərbaycan qadınlarının qurultayında.
Bakı, 15 sentyabr 1998-ci il.

Heydər Əliyev sənət adamlarına "Şöhrət Ordeni" təqdim olunması mərasimində.
1998-ci il.

Heydər Əliyevin ziyalı qadınlarla görüşü.

Heydər Əliyev Bakının Sabunçu rayonunda keçirilən
tədbir iştirakçıları arasında.

Heydər Əliyev GUÖAM ölkələri qadınlarının
birinci əməkdaşlıq forumunun iştirakçıları ilə.
20 sentyabr 2001-ci il, Prezident Sarayı.

Zirə sakinləri ilə görüş

da hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət qurulur. Azərbaycanda demokratiya prinsipləri yaradılır və inkişaf etdirilir. Ölkənin iqtisadiyyatında böyük dəyişikliklər gedir və bunların əsas mənası Azərbaycan iqtisadiyyatını bazar iqtisadiyyatı, sərbəst iqtisadiyyat prinsipləri əsasında aparmaqdan ibarətdir. Bunun [310-311] üçün də biz bütün sahələrdə islahatlar aparırıq. Siyasi islahatlar dövlət quruculuğu sistemində apardığımız işləri əhatə edir. Bu, bizim ilk Konstitusiyamızın qəbul olunması, çoxsaylı qanunlarımızın qəbul edilməsi, bir çox fərmanların verilməsi və başqa tədbirlərin görülməsi ilə əlaqədardır.

İqtisadi islahatlar Azərbaycanda iqtisadiyyatı bazar iqtisadiyyatı yolu ilə aparmaq məqsədi daşıyır. Bu, özəlləşdirmə proqramının, torpaq islahatının həyata keçirilməsidir, sahibkarlıq fəaliyyətinin, sahibkarlar təbəqəsinin yaradılmasıdır, azad sahibkarlığa imkanlar yaradılmasıdır, Azərbaycana xarici investisiyanın gəlməsidir, xarici investisiyanın gəlməsi ilə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya olunmasıdır. Bunlar hamısı global proqramlardır. Biz bu proqramları tətbiq etmişik, son illərdə bunları həyata keçiririk və bilirsiniz ki, uğurlar əldə etmişik.

Sosial sahədə islahatlar keçirilir. Bilirsiniz ki, səhiyyə sahəsində islahatlar aparmaq üçün komissiya yaranıb və təkliflər hazırlanıbdır, bu yaxınlarda baxılıb lazımı qərarlar qəbul olunacaqdır. Təhsil sahəsində islahatlar keçirilməsi üçün təkliflər hazırlanıb və yaxın vaxtlarda baxılacaqdır. Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi sosial islahatların böyük istiqamətini təşkil edən bu sahədə böyük işlər görür və bir çox tədbirlər həyata keçirir. Bütün başqa sahələrdə də işlər görülür. Bunların hamısından məqsəd Azərbaycanda hüquqi, demokratik dövlət quruculuğu işini inkişaf etdirmək və Azərbaycanın iqtisadiyyatını bazar iqtisadiyyatı yolu ilə irəlilətməkdən ibarətdir.

Bütün bunlar həyata keçirilir, öz müsbət nəticəsini verəcəkdir. Azərbaycanın iqtisadiyyatında baş vermiş müsbət dəyişikliklər sizə məlumdur, bunları görürsünüz. Burada Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin, yəni 1994-cü ilin sentyabr ayının 20-də imzalanmış müqavilə əsasında yaranmış ilk konsorsiumu idarə edən şirkətin prezidentinin təbriki oxun-[311-312]du. Orada bir çox rəqəmlər gətirildi. ABƏŞ Azərbaycana 1 milyard 200 milyon dollar sərmayə, yatırım, investisiya gətiribdir. Bunun nəticələrini də siz bilirsiniz və təbrikdən də göründü. "İstiqlal" adı verdiyimiz qazma qurğusunun işə başlamasını bu yaxın günlərdə qeyd etdik. Başqa bir konsorsium təkcə o qazma qurğusunun bərpası, modernləşdi-

rilməsi üçün 200 milyon dollar sərf edibdir. Həm də burada, o birisində, başqasında nə qədər adam işləyir. Təkcə neft sahəsində deyil, bütün başqa sahələrdə də inkişaf var və bunun nəticəsində də iqtisadi dəyişikliklər görünür. Bakının siması dəyişir. İndi Azərbaycanda heç bir mal qıtlığı yoxdur, ərzaq qıtlığı yoxdur.

Doğrudur, iqtisadi çətinlik var, bəli, aztəminatlı ailələr, köçkün-qaçqın vəziyyətində yaşayan vətəndaşlarımız var. Onların vəziyyəti çətinidir. Bunlar var, bu, keçid dövrünün əlamətləridir. Biz bunları nə inkar edirik, bildirmək istəyirəm ki, nə də bunlarsız keçinmək olar. Əgər bir ictimai-siyasi quruluşdan başqa bir ictimai-siyasi, iqtisadi sistemə, quruluşa keçiriksə və dağılanın əsasında başqası yaranırsa, bu, asan şey deyildir. Ancaq başqa yol yoxdur, ola bilməz. Biz bu yolla gedirik və mən inanıram ki, bu yol bizi böyük gələcəyə, böyük iqtisadi yüksəlişə, Azərbaycan xalqının və vətəndaşlarının rifah halının yüksəlməsinə aparır.

Ancaq bilirsiniz, bəzi bədxah adamlar orada-burada danışirlər ki, Azərbaycanda əhalinin 90-95 faizi səfalət içindədir. Burada oturanlar səfalət içindədir? Yox! Xaricdən qonaqlar gəlir, mən dövlət başçılarını adətən hava limanında qarşılayıram, onları müşayiət edirəm, şəhəri gəzirəm. Çoxları şəhərdə insanların sifətinə, geyiminə, davranışına baxır, ümumiyyətlə, şəhərin görünüşünə baxırlar. Deyirlər ki, burada insanlar çox yaxşı yaşayırlar. Həqiqətdir. Çətin yaşayan insanlar, aztəminatlı, maddi gərginlik içində yaşayan adamlar var. Biz bunu bilirik və onlara kömək edirik. Əmək və [312-313] Əhalinin Sosial Müdafiəsi naziri Əli Nağıyev burada dedi ki, pensiyalar nə qədər artıb və nə qədər artacaqdır. Bir milyondan artıq pensiyaçı var. Qalanların da pensiyası artacaqdır. Əmək haqqı artıb və bundan sonra da artacaqdır. Burada səsləndi ki, guya mədəniyyət işçiləri meşə işçiləri ilə bərabər ən az əmək haqqı alanlardır. Görək buna baxaq. Mədəniyyət işçiləri də bilirlər ki, onların bir qisminin maaşlarını artırmışdıq və çox da yüksək artırmışdıq. Amma bundan sonra da artıracağıq.

Ancaq bunu artırmaq üçün gərək bu vəsaiti əldə edək, qazanaq. Qazanmasaq, pul göydən tökülmür və yerin altından da çıxmır. Bunları etmək lazımdır, bunun üçün də islahatları keçirmək, tədbirlər görmək lazımdır. Biz bunları edirik və edəcəyik.

Ancaq bütün bunlarla bərabər, Azərbaycanda insanların həyat şəraitini, yaşayışını böhtancasına, yalandan, bilirsiniz, Azərbaycan xalqını ləkələyən ifadələrlə təsvir etmək xalqımıza, millətimizə və müstəqil dövlətimizə sadəcə, düşmənçilikdən başqa bir şey deyildir.

Bizim problemlərimiz içərisində ən ağır, ən çətin problem işğal edilmiş torpaqlar, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün pozulması və işğal olunmuş torpaqlardan didərgin düşmüş, ağır şəraitdə – çadırlarda, yaxud yaşayış üçün münasib olmayan başqa yerlərdə, binalarda yaşayan bacılarımızın, qardaşlarımızın, övladlarımızın vəziyyətidir. Bəli, bu, bizim böyük dərdimizdir. Ona görə də mən bu gün bu münasibətlə, xüsusən bu salonda, qadınlar qurultayında iştirak edən şəhid analarına öz hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Şəhid ailələrinə, yerindən-yurdundan didərgin düşmüş, ağır vəziyyətdə, çadırlarda yaşayan qadınlara, qızlara, köçkün düşmüş insanların hamısına öz hörmət-ehtiramımı bildirirəm. Onlar da bilir və bu gün bunu bir daha deyirəm ki, onların o dərdi, o problem, o qayğı Azərbaycan prezidenti kimi şəxsən mənim [313-314] hər gün, hər dəqiqə diqqət mərkəzində olan bir problemdir və əsas qayğımdır. Mən indi qədər çalışmışam və bundan sonra da çalışacağam ki, bu problem həll olunsun, işğal edilmiş torpaqlar azad olunsun və didərgin düşmüş insanlar öz yerinə-yurduna qayıtsınlar. Biz buna nail olacağıq, buna arxayın ola bilərsiniz.

Bu gün buraya, sizin yanınıza gəlməmişdən qabaq iki saatdan artıq ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrlərinin nümayəndələri ilə görüşmüşəm. Bilirsiniz ki, Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsini sülh yolu ilə həll etmək üçün hələ 1992-ci ildə ATƏT Minsk qrupu deyilən təşkilat yaradıb. ATƏT-in bir neçə – 1994-cü ilin dekabrında Budapeşt, 1996-cı ilin dekabrında Lissabon zirvə görüşləri olubdur. Məsələnin həlli üçün orada dəyərli sənədlər əldə edə bilmişik və indi ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransadır. Bilirsiniz ki, onlar Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsini sülh yolu ilə həll etmək üçün fəaliyyət göstərirlər, vaxtaşırı ölkəyə gəlirlər və biz onlarla görüşlər keçiririk.

Son zamanlar onlar işlərində müəyyən fasilə vermişdilər. İndi dündən gəliblər və bu gün mən onlarla iki saatdan artıq danışmaq apardım. Biz məsələni yenə kəskin qoymuşuq və bu gün sizə də bəyan edirəm: biz məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsinin tərəfdarıyıq və sülh yolu ilə həll olunmasını istəyirik. Mən başqa yolu məqbul hesab etmirəm, bunu sizə də, bütün Azərbaycan vətəndaşlarına da elan edirəm. 1994-cü ilin may ayında atəşin dayandırılması haqqında saziş əldə elədik və dörd ildən artıqdır atəşkəs rejimində yaşayırıq. Bəziləri bunu bəyənir, bəziləri dodaq büzürlər, bəziləri tənqid edirlər. Gəlsinlər, desinlər ki, onlar nə ediblər? Mən müharibəni saxlamışam, qan tökülməsini saxlamışam, mən şəhidlərin olmamasına nail olmuşam. Onlar isə Azərbaycanı tarmar ediblər,

Azərbaycan torpaqlarının işğal olunmasına [314-315] şərait yaradıblar, Azərbaycanın balalarını qurban veriblər, torpaqlarımız işğal edilib, insanlar yerindən-yurdundan didərgin düşüblər. Amma onlardan heç birinin burnu da qanamayıbdir.

Mən bu gün ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrələrinə bir daha bəyan etdim ki, məsələnin sülh yolu ilə həll olunması prinsipini bu gün də təsdiq edirəm və hesab edirəm ki, bu yolla həll etmək lazımdır. Sülh yaratmaq lazımdır. Biz daim müharibə apara bilmərik. Heç bir ölkə həmişə müharibə aparmayıb və apara da bilməz. Hər bir müharibənin sonu olur. Hesab edirəm ki, bundan sonra yenidən müharibə etmək – bu, Azərbaycana lazım olan bir şey deyildir.

Ancaq eyni zamanda mən onların qarşısında məsələni çox kəskin qoymuşam ki, bizim prinsiplər var, 1996-cı ilin dekabrında Lissabon zirvə görüşündə bunlar qəbul edilibdir: işğal olunmuş torpaqlar azad edilməlidir və Ermənistan silahlı qüvvələri həmin ərazilərdən çıxarılmalıdır. O yerlərin sakinləri öz yurdlarına qayıtmalıdır. Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində özünüidarə statusu verilə bilər, biz buna razı olmuşuq. Ermənistanla Azərbaycan arasında uzunmüddətli, etibarlı sülh yaranmalıdır. Biz bu şərtlərlə məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasının tərəfdarıyıq. Biz heç vaxt razı olmamışıq və bu gün bir daha bəyan elədim, heç vaxt razı ola bilmərik ki, Azərbaycanın daxilində Dağlıq Qarabağa müstəqillik statusu verilsin. Biz buna yol verə bilmərik. Biz Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün pozulmasına heç vaxt dözə bilmərik və Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunmalıdır. Biz heç vaxt öz torpağımızın, ərazimizin, öz sərhədlərimizin içərisində olan torpaqlarımızın bir metrini, bir santimetrini də heç kəsə verməyəcəyik.

Bu prinsiplər əsasında danışıqlar aparırıq və güman edirəm ki, danışıqlar davam edəcək və məsələnin sülh yolu ilə həllinə nail olacağıq. Ancaq bizim xalqımız dözümlü xalqdır və bunu [315-316] yerindən-yurdundan didərgin düşmüş vətəndaşlarımızın həyatında görürük. Mən bəzən televiziya verilişlərinə baxıram. İki həftə bundan öncə burada, bu salonda, işğal olunmuş rayonlardan, torpaqlardan zorla çıxarılmış vətəndaşlarımızın nümayəndələri ilə görüşdüm, danışdım. Bilirsiniz, ağır, çətin vəziyyətdə, çadırdə yaşayırlar, amma ürəkləri təmizdir, safdır, vəziyyəti düzgün qiymətləndirirlər, başa düşürlər və dözürlər. Bu gün mən bu dözümlü insanların – bacılarımın, qardaşlarımın qarşısında, ağır vəziyyətdə yaşayan insanların qarşısında baş əyir və onlara minnətdarlığımı bildirirəm.

Ancaq özlərini müxalifət adlandıran adamların heç biri bu vəziyyətə dözə bilməzdi. Onlar naməlum mənbələrdən aldıkları çoxlu pullarla-paralarla şəhərdə çox zəngin yaşayırlar və böyük iddialar edirlər. Bu adamların heç biri qaçqınlarla görüşmür, qayğısına qalmır, onların vəziyyətində yaşamır. Bunlar ancaq cürbəcür iddialar irəli sürür, iddialarla yaşayırlar.

Bir sözlə, işğal olunmuş torpaqların azad edilməsi, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpası bizim ən birinci vəzifəmizdir və inana bilərsiniz, bu vəzifəni həyata keçirmək üçün hər gün çalışırıq, hər gün lazımı tədbirlər görürük və mən inanıram ki, biz buna nail olacağıq.

Azərbaycanda demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu prosesi müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir. Bunun ən parlaq nümunəsi Azərbaycanın ilk Demokratik Konstitusiyasının qəbul edilməsi, Azərbaycanın ilk Demokratik Parlamentinin seçilməsi və indi də növbəti prezident seçkilərinin keçirilməsidir. Burada izah etməyə ehtiyac yoxdur, – mən hiss etdim ki, qurultay iştirakçıları çox düzgün qiymətləndirdilər ki, prezident seçkilərinin keçirilməsi üçün, çox ədalətli və demokratik seçkilər keçirilməsi üçün yararlı olan qanunlar qəbul olunub və onlar da həyata keçirilir. Ancaq təəssüflər olsun ki, kəskin müxalifətdə duran və bu gün artıq siyasi [316-317] ekstremizm mövqeyi tutmuş bəzi siyasi partiyalar və qurumlar Azərbaycanda yaranmış ictimai-siyasi sabitliyi, rahatlığı pozmağa cəhd göstərirlər, "Demokratik seçkilər uğrunda mübarizə" şüarları altında Azərbaycanda xaos yaratmaq istəyirlər, ictimai-siyasi sabitliyi pozmaq istəyirlər, Azərbaycanı yenə də 1991-ci, 1992-ci, 1993-cü illərin vəziyyətinə qaytarmaq istəyirlər.

Bu, çox təəssüflüdür, ancaq eyni zamanda mənə təəccübləndirmir. Çünki son beş ildə bu siyasi partiyaların və xüsusən də onların rəhbərlərinin fəaliyyətindən gəldiyim qənaət onu göstərir ki, onlara nə demokratiya lazımdır, nə Azərbaycanın müstəqilliyi lazımdır, nə də Azərbaycanda sabitlik lazımdır. Onlara xaos, qarmaqarışıqlıq lazımdır. Çünki keçmişdə onların əlində belə imkanlar olub, Azərbaycanda xaos yarada bilsələr və ondan da öz şəxsi mənafeləri üçün istifadə ediblər.

Amma onlar unudurlar ki, artıq bu, mümkün deyildir. Onlar unudurlar ki, Azərbaycan xalqı daha buna yol verməz! Prezident kimi mən buna heç vaxt yol vermərəm! 1993-cü ilin iyun ayını yadınıza salın. Azərbaycanda qardaş qanı tökülmüş, vətəndaş müharibəsi başlanmışdı. Azərbaycan xaos vəziyyətində idi. Azərbaycanı idarə edən və guya 1992-ci ildə xalq tərəfindən seçilmiş adamlar vəzifələrini qoydular, qaçdılar. Belə

ağır vəziyyətdə xalqı başlı-başına buraxıb Bakını tərk etdilər, orada-burada gizlənməyə başladılar.

Beş ildir ki, qarış-qarış, addımbaaddım Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyəti normallaşdırırıq, sabitləşdiririk. Artıq son üç ildir ki, vəziyyət sabitdir, rahatdır. Onlar isə orada-burada gizlənilər, altdan-altdan təxribat işləri aparırlar. İndi isə artıq görürlər ki, bu sabitlik, rahatlıq gündü-gündən möhkəmlənir və prezident seçkiləri zamanı dünyaya bir daha nümayiş etdiriləcək ki, Azərbaycanda demokratiya inkişaf edir. Ona görə də bunları pozmaq istəyirlər və cürbəcür cəhdlər göstərirlər. [317-318]

Avqust ayının 15-də mitinq keçirmək istədilər. Keçirdilər, biz mitinqə etiraz etmirik. Azərbaycanın Konstitusiyasında göstərilib, bəli, insanlar mitinq etmək hüququna malikdirlər və o hüquqdan istifadə edə bilərlər. Ancaq qanunlara, hakimiyyət orqanlarına tabe olmaq şərti ilə. Mitinq yeri göstərilmişdi, avqust ayının 15-də Motodromda keçirdilər. Keçirsinlər. İstədiklərini dedilər – yalan, böhtan, şər, şəbədə – hamısı orada göründü. Onlar sadəcə buna çalışırdılar, başqa istəkləri yox idi. Amma o yalan sözləri, böhtanları cəmiyyət qəbul etmədi və etmir. Onlar isə sabitliyi pozmaq, yenidən mitinq keçirmək istəyirlər. Şəhərin hakimiyyət orqanları yenə də onlara bəyan edirlər ki, buyurun, mitinq üçün ayrılmış yer var – Motodrom stadionu. Deyirlər ki, yox, Azadlıq meydanında mitinq keçirəcəyik. Nə üçün? Azadlıq meydanında mitinq keçirməyə nə ixtiyarınız var? Bu gün Azərbaycanda müstəqil dövlət var və müstəqil dövlətin qanunları, başçısı var. Mən heç vaxt heç kəsə imkan verməyəcəyəm ki, Azərbaycanın qanunları pozulsun, Azərbaycanda böyük əzab-əziyyətlə yaranmış sabitlik alt-üst olunsun – buna imkan verilməyəcəkdir.

Ancaq onlar cəhd göstərdilər ki, Azadlıq meydanında mitinq keçirsinlər. Elan olunub ki, Azadlıq meydanı ancaq rəsmi dövlət tədbirləri üçündür, müstəqil Azərbaycan Respublikasının, Bakı şəhərinin mərkəzi meydanıdır. Burada hərə gəlib özbaşına mitinq edə bilməz. Mitinqlər keçirmək üçün yer var – Motodrom. Mən də orada keçirəcəyəm. Mənim namizədliyimi irəli sürmüş bəzi partiyalar və təşəbbüs qrupları ayın 19-da seçicilərin mənimlə görüşünü keçirmək istəyirlər. Mən bu görüşü keçirməyə razılıq vermişəm. Ancaq deyirlər ki, çox adam olacaq, bu salona yerləşməz. Motodromun sahəsi böyükdür. Ayın 19-da mən Motodromda olacağam.

Nə üçün mən oraya gedə bilərəm, onlar gedə bilməzlər? İş bunda deyildir. İş ondadır ki, şəhərdə asayışı, qanun-qaydanı [318-319] poz-

maq və buna cəhd göstərmək, polis qanuni vəzifəsini yerinə yetirdiyi zaman ona daş, butulka, dəmir parçaları, başqa şeylər atmaq, – hamısını televiziya da gördünüz, – bunlar cinayətdir. 78 nəfər polis işçisi xəsarət alıbdir, onlardan təxminən 30 nəfəri ağır vəziyyətdədir, xəstəxanalarda müalicə olunur. Bunu edənlər buna görə cavab verməlidirlər. Bundan sonra Azərbaycanda heç kəsin özbaşınalıq etməsinə yol verilməyəcəkdir. Heç kəsə imkan verilməyəcək ki, Azərbaycanda qanun-qaydanı pozsun, xaos yaratsın. Sentyabrın 12-də Azadlıq meydanına getmək istəyən adamları, – bilmirəm, beş yüz, altı yüz nəfər idi, neçə idi, – bu küçədən çıxarırdılar, o küçədən girirdilər, o küçədən çıxarırdılar, bu küçədən girirdilər.

Amma Azərbaycanın yeddi-səkkiz milyon əhalisi var, onların hüquqlarını mən qoruyuram. Bakıda iki milyon yarım əhali yaşayır, onların hüquqlarının təminatçısı mənəm. Mən burada and içmişəm – hər bir Azərbaycan vətəndaşının hüquqlarının qorunmasının təminatçısıyam. Onların hüquqlarını qoruyacağam. Ona görə ki, xalq seçkidə mənə bu etimadı göstərib və bu gün də göstərir. Mən həmişə xalqa arxalanmışam, xalq mənim dayacağım olub, siz mənim dayacağım olmusunuz. Ona görə də bu ağır işləri görə bilmişəm.

1993-cü ilin iyun ayında məni buraya dəvət edən siz idiniz, eyni zamanda o vaxt hakimiyyətdə olan adamlar idi. Buraya özüm gəlməmişdim. Mən Azərbaycanın ən ağır dövründə, 1993-cü ilin iyun ayında Bakıya gəlib öz üzərimə böyük məsuliyyət götürmüşəm. Mən dərk edirdim ki, Azərbaycanda vəziyyət nə qədər ağır idi. Dərk edirdim ki, özümü oda atıram. Dərk edirdim ki, öz üzərimə böyük məsuliyyət götürürəm. Mən də insanam, başa düşün, mənim də övladım var, nəvəm var, şəxsi həyatım var. Amma mən şəxsi həyatımı, ailəmi, övladlarımı bir tərəfə qoydum, xalqın mənafeyi üçün özümü odun içinə atdım. [319-320]

1993-cü ildən indiyədək nə qədər çətinliklərlə, bəlalarla rastlaşdım, siz onu bilirsiniz. 1993-cü ilin özündə Azərbaycan parçalanmışdı. Lənkəran zonasında bir "Talış-Muğan Respublikası" yaranmışdı, Gəncə hakimiyyətdən çıxmışdı, şimal zonası qaynayırdı, orada özlərinə bir dövlət yaratmaq istəyirdilər. Bakıda da insanlar rahat yaşaya bilmirdilər. Bunların hamısını bir gündə, bir ayda yox, ilbəl yerinə qoyduq.

1994-cü ilin oktyabr hadisələrini xatırlayın. Burada dövləti devirmək, məni öldürmək istədilər. Mən xalqa müraciət etdim, televiziya ilə sizə müraciət etdim. Özü də gec, axşam vaxtı. Mən həmin gecəni heç vaxt unuda bilmərəm, bu gün də böyük minnətdarlıq hissi ilə xatırlayıram.

Çünki mənim müraciətimdən sonra cəmi bir-iki saat ərzində Prezident sarayının ətrafı insanlarla doldu. Oraya yüz minlərlə insan gəldi və onların əksəriyyəti siz idiniz, qadınlar idi. O gecə çox faciəli bir gecə idi, Azərbaycanın müqəddəratı həll olunurdu, "Olum ya ölüm" dəqiqəsi keçirirdik. Ancaq sizin, xalqın – Azərbaycan xalqının dəstəyi, köməyi, yardımı ilə biz o böhrandan çıxdıq.

Mən o gecə yarısı Prezident sarayının önündəki meydana çıxdım. Orada ağbirçək qadınları, ayaqyalın qadınları, qucağında südəmər uşağı olan qadını görəndə, – gecə yarısı, saat dörd idi, avtomatlar göydə fırlanırdı, – mən dəhşətə gəldim: gör insanlar etimad etdiyi adamı nə qədər sevir, ona nə qədər inanırlar ki, evini-eşiyini buraxıb gəliblər. O lentlər hamısı qalır, mən bəzən onlara baxanda yenidən həyəcanlanıram. Bəzən mənim gözlərim yaşarır. Nə üçün yaşarır? O insanların qəhrəmanlığını görəndə, qadınların simasında olan sevgi, məhəbbəti, eyni zamanda həyəcanı və narahatlığı görəndə gözlərim yaşarır.

Biz bu günləri yaşamışıq. Yaxud, 1995-ci ilin mart ayında çoxları elə bilirdi ki, hakimiyyət artıq əldən gedib və Azərbaycan dağılır. Bu gün müxalifətdə olan Xalq Cəbhə[320-321]sinin, Müsavatın rəhbərləri və başqaları da OMON (XTPD) dəstəsi ilə bir yerdə idilər, əlbir idilər. Onda həm Moskvadan, həm Türkiyədən, həm də başqa yerlərdən cürbəcür xüsusi xidmət orqanları hamısı birləşmişdi və Azərbaycanı dağıtmaq istəyirdilər.

Siz bilin, Azərbaycanı dağıtmaq təkcə Heydər Əliyevi yox etmək deyildir. Heydər Əliyev yox olsaydı, Azərbaycanı dağıtmaq mümkün olardı. Bütün insanlar hamısı bilir – hələ ki, Heydər Əliyev var, Azərbaycanı dağıtmaq mümkün deyildir.

Mən sizin qarşınızda belə cəsarətlə çıxış edərkən sizə arxalanıram, xalqa, millətə arxalanıram. Bilin, mən şübhəsiz ki, böyük həyat yolu keçmiş insanam, təcrübəli adamam. Bəli, böyük siyasi təcrübəm var, biliyim var, dünyada çox şeylər görmüş adamam. Ancaq mən təkliddə özümü qəhrəman hesab etmirəm. Mən sizə görə, sizin dəstəyinizə görə qəhrəmanam. Sizə arxalanaraq Azərbaycanın müstəqilliyi yolunda müstəqil siyasət aparıram. Azərbaycanda yaranmış ictimai-siyasi sabitliyə qəsd edən adamlar, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə qəsd edən, Azərbaycanda gedən demokratik quruculuq prosesinə mane olmaq istəyən adamlar, qruplar, dəstələr, yaxud da siyasi partiyalar qulaqlarını açsınlar, eşitsinlər – qanun nəyə imkan verir, qanun çərçivəsində fəaliyyət göstərə bilirlər. Qanunsuz heç bir şeyə yol verilməyəcəkdir. Azərbaycanda həm Kon-

stitusiyanın, həm qəbul olunmuş qanunların təminatçısı kimi, hər bir Azərbaycan vətəndaşının təhlükəsizliyinin və rahat yaşamasının təminatçısı kimi mən bu qanunların keşiyində durmuşam və axıra qədər də duracağam.

Əziz qadınlar, əziz dostlar! Mən yenə də tarixə bir nəzər salıram. Çox iclaslar keçirmişik, ancaq sizin kimi dözümlü adamlar hələ indiyədək görməmişəm. Bu gün bölmələrdə müzakirələr aparmısınız, saat 3-ün yarısından indiyə qədər [321-322] bir yerdəyik, indi də saat 8-dir. Nə qədər dözümlü, dəyanətli və nə qədər intizamlısınız! Mən heyran olmuşam.

Mənim sizə bir neçə tövsiyələrim də var, əgər vaxt imkan verirsə, onları demək istəyirəm. Siz Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatının fəal iştirakçısıdır. Arzu edirəm ki, bundan sonra da belə fəal olasınız və bilin ki, mən də öz tərəfimdən bütün imkanları yaratmağa hazıram. Bir arzum da var. Çalışın öz intizamlılığınızı, dözümlülüynüzü və sədaqətliliyinizi kişilərə də öyrədəsiniz.

Məlumdur ki, cəmiyyətdə qadının təsiri çox böyükdür. Doğrudur, ola bilər, hakimiyyət orqanlarında istədiyiniz yeri tutmamısınız, amma cəmiyyətdə qadının təsiri böyükdür. Qadının sözü də çox kəsərlidir, təsirlidir. Məlumdur ki, kişilərin çoxu da qadınların təsiri altındadır. Ona görə çalışın, təbliğ edin ki, kişilər sizdən nümunə götürsünlər, sizin kimi fədakar, cəfəkeş və sizin kimi də sədaqətli olsunlar.

Mən sizə xüsusi minnətdarlığımı bildirirəm, ona görə ki, siz Azərbaycan ordusunun yaranmasında böyük işlər görmüsünüz. Sizin övladlarınız, gənclər indi Azərbaycan ordusunun əsasını təşkil edirlər. Mən dünən fərman vermişəm, 18 yaşına çatan gənclər orduya səfərbər olunmalıdır. Eyni zamanda, 1996-cı ildə səfərbər olunmuş adamlar ordudan tərxis edilməlidir. Görürsünüz, ölkədə sabitlik, hakimiyyət, dinclik olanda gənclər də orduda normal xidmət edir, iki il xidmət edəndən sonra tərxis olunur. Eyni zamanda vətənin müdafiəsi üçün müəyyən birliklər əldə edir və vətənin müdafiəsinə hazır olur. Bu, böyük bir işdir. Biz böyük ordu yaratmışıq və yaradıırıq. Əmin ola bilərsiniz, Azərbaycanın Milli Ordusu yaranıb formalaşıbdır və indi Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini, ərazilərini qorumağa qadir bir ordudur. Bu sahədə qadınların xidməti böyükdür. Mən sizə xüsusi təşəkkür edirəm. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz, Azərbaycan qadınları Azərbaycan ordusunu daha da [322-323] gücləndirmək, inkişaf etdirmək, daha da qüdrətli etmək üçün bundan sonra da gözəl insanlar yetişdirəcəksiniz, o insanlar tərbiyəli, vətənpərvər olacaqlar, vətən yolunda həlak ol-

mağa hazır övladlar olacaqlar. Mən əminəm ki, siz bu işdə də öz xidmətlərinizi göstərəcəksiniz.

Əziz xanımlar, əziz bacılar! Mən çox məmnunam ki, bu gün sizinlə görüşmüşəm. Siz məni o qədər həyəcanlandırdınız ki, mən də çox həyəcanlı danışdım. Ancaq mənim dediyim sözlərə hər dəfə verdiyiniz reaksiya məni daha da həyəcanlandırırdı.

Hesab edirəm ki, sizin qurultayınız çox uğurlu keçdi, Azərbaycan tarixinin böyük, parlaq və gözəl səhifəsinə çevriləcək və gələcəkdə Azərbaycanda qadın hərəkatının inkişafı üçün öz xidmətlərini göstərəcəkdir. Mən sizi bu münasibətlə bir daha təbrik edirəm, icazə versəniz, sizin hər birinizi öpürəm. Sizə cansağlığı, səadət arzu edirəm.

Azərbaycan qadınına eşq olsun, eşq olsun, eşq olsun!

Yaşasın müstəqil Azərbaycan!

XALQ ARTİSTİ FİRƏNGİZ ƏHMƏDOVAYA

Hörmətli Firəngiz xanım!

Sizi – Azərbaycanın vokal məktəbinin görkəmli nümayəndəsini 70 illik yubileyiniz münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Siz Azərbaycanda klassik opera ifaçılığının inkişafında mühüm rol oynamış böyük sənətkar kimi hörmət qazanmışsınız. Azərbaycan, rus və Qərbi Avropa bəstəkarlarının operalarında müvəffəqiyyətli çıxışlarınız sizə respublikamızda və onun hüdudlarından kənarda geniş şöhrət gətirmişdir. Güclü və məlahətli səs, böyük zəhmətsevərlik və yüksək səhnə mədəniyyəti ilə səciyyələnən yaradıcılığınız Azərbaycan bəstəkarlarının klassik opera janrında gözəl əsərlər yaratmasına təkan vermişdir. Klassik opera səhnəmizin ilk qadın ifaçılardan biri kimi yaratdığınız Nərgiz, Gülzar, Nigar, Sevil və başqa obrazlar Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin qızıl fonduna daxil olmuşdur.

Sizin kamera-vokal əsərlərin ifaçısı kimi fəaliyyətiniz də yüksək qiymətə layiqdir. Böyük sənətkarlıqla oxuduğunuz mahnı və romanslar musiqisevərlərin yaddaşına həmişəlik həkk olunmuşdur. Yaratdığınız bu nadir sənət inciləri öz təkrarolunmazlığı ilə dinləyiciləri indi də heyran etməkdədir!

Xarici ölkələrə qastrol səfərlərində siz Azərbaycan musiqi mədəniyyətini ləyaqətlə təmsil etmiş, onun şöhrətini daha da artırmısınız.

Azərbaycan radiosu xorunun solistliyindən görkəmli opera müğənnisi səviyyəsinə qədər keçdiyiniz böyük yaradıcılıq yolu sənətə sonsuz sədaqət, vətənə və xalqa fədakar xidmət məktəbi olmuşdur. İnanıram ki, hələ neçə-neçə sənətkar nəslə bu zəngin məktəbdən bəhrələnərək musiqi mədəniyyətimizin inkişafına öz töhfəsini verəcəkdir.

Bu yubiley gününüzə sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və uğurlar arzulayıram.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 22 sentyabr 1998-ci il

**UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ RADIO
GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ "UŞAQLAR DÜNYANIN
SEVİNCİDİR" DEVİZİ ALTINDA KEÇİRİLƏN
MƏRASİMDƏ ÇIXIŞ**

Bakı, teleteatr

13 dekabr 1998-ci il

Əziz uşaqlar, balalar, qızlar, oğlanlar!

Mən sizi bu gün münasibətilə – uşaqların Beynəlxalq Televiziya və Radio günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Azərbaycanın bütün uşaqlarına şən həyat, səadət və xoşbəxt gələcək arzulayıram.

Uşaqlar hər bir insanın sevincidir. Uşaqlar həmişə insanları sevin-dirib, qəmdən, kədərdən, faciədən xilas etməyə yardım ediblər. Hər bir insan öz həyatının mənasını və gələcəyini uşaqlarda görür. Uşaqlar hər bir ailəyə xoşbəxtlik bəxş edir. Uşaqlar cəmiyyətin gülüdür, çiçəyidir. Uşaqlar hamımızın həm bu günüdür, həm də gələcəyidir.

Mən hər bir insan kimi, uşaqları hədsiz dərəcədə sevirəm. Öz övlad-larımı sevirəm, nəvələrimi sevirəm, bütün uşaqları sevirəm, bütün Azər-baycan uşaqlarını sevirəm, əziz balalar, sizi sevirəm. Mən bu sözlərimlə Azərbaycandakı bütün sağlam düşüncəli insanların fikrini ifadə edirəm. Hesab edirəm ki, hər bir sağlam düşüncəli insan uşağı sevməlidir, uşağa qayğı göstərməlidir, uşaqların yaşaması üçün, onların təhsil alması üçün, inkişafı üçün öz xidmətlərini göstərməlidir.

Biz Azərbaycanda çətin problemlərin olmasına baxmayaraq uşaq-lara qayğını, diqqəti özümüzün ali vəzifəmiz hesab edirik və güman edi-rəm ki, son illərdə Azərbaycanda uşaqların yaşayış tərz, məktəblərdə təhsil alması və özlərinin inkişaf etməsi üçün daha da yaxşı imkanlar ya-ranıbdır. Bunu elə bu televiziya verilişlərində də görürük. Bu gün Azər-baycanın televiziya və radiosu – Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti tamamilə uşaqların sərəncamına verilibdir. Ancaq bir bu gün de-yildir. Azərbaycanın dövlət televiziya və radiosu daim uşaqlara aid ve-rilişlər verir, uşaqların istedadlarını televiziya və radio vasitəsilə təbliğ edir, beləliklə də hər bir uşaqda öz istedadını inkişaf etdirmək üçün im-kanlar yaradır. Bu, Azərbaycan dövlət televiziya və radiosunun böyük

xidmətidir. Ancaq təkcə televiziya və radioda yox, Azərbaycanda hər bir yerdə uşaqlara diqqət və qayğı daim artmalıdır.

Siz bu gün iki saatdan çoxdur ki, Azərbaycan televiziya və radio-su ilə öz verilişinizi verirsiniz, öz istedadlarınızı nümayiş etdirirsiniz. Gü-man edirəm ki, bütün televiziya tamaşaçılarını, öz valideynlərinizi və hər bir insanı sevindirirsiniz. Mən hesab edirəm ki, televiziya və radio vasitə-silə sizin bugünkü verilişiniz Azərbaycan televiziya və radiosunda ən gözəl verilişdir.

Azərbaycanın böyük söz ustaları var, şairləri, yazıçıları, incəsənət xadimləri, musiqiçiləri, müğənniləri, rəqs oynayanları var. Bizim gözəl sənətkarlarımız var. Onların hər birinin televiziya və radio vasitəsilə çı-xışları bizi sevindirir, bizə mənəvi qida verir və şübhəsiz ki, böyük zövq verir, insanların şənlənməsi üçün, istirahət etməsi üçün çox gözəl imkan-lar yaradır. Biz onların hamısını qiymətləndiririk. Ancaq mən öz təəs-süratımı deyirəm, – hansı mərasimdə, hansı konsertdə uşaqlar çıxış edir-sə, öz istedadlarını göstərsə, onların çıxışları tamaşaçılara, dinləyicilərə bütün tanınmış sənət ustalarının çıxışlarından daha da çox təsir bağışla-yır. Eləcə də televiziya ilə. Bu təbiidir. Çünki böyük sənət ustası, peşəkar incəsənət xadimi öz istedadını, öz sənətini nümayiş etdirmək üçün böyük bir yol keçibdir. Ancaq 5-6 yaşında, yaxud da 10–12 yaşında uşaq bir mahnı oxuyursa, rəqs edirsə, gözəl bir şeiri istedadla, həvəslə oxuyursa, bu, daha da çox sevindirir. Çünki burada nə hazırlıq var, nə uşaq böyük bir məktəb keçibdir. Sadəcə olaraq, uşaq öz istedadını ifadə edir. İstedad-lar da Azərbaycanda çoxdur. Elə bu gün biz burada nə qədər istedadlı uşaqlar görürük.

Mən televiziya vasitəsilə də sizin verilişi seyr etdim və burada oldu-ğum zaman da görürəm. Nə gözəl oxuyursunuz, oynayrsınız, bədii söz ifadə edirsiniz, şeir deyirsiniz! Nə qədər istedadlısınız! Mən indi balaca uşaqların Azərbaycan rəqsini gözəl ifa etmələrini görərkən bəzən düşünürəm. Bəzən bayram olur, mərasim olur. Kimsə kimisə rəqsə dəvət edir, getmək istəmir, ancaq sonra gedir, rəqs edir. Görürsən ki, o qədər də yaxşı rəqs etmir. Amma bu uşaqlar ki var, burada rəqs edirdilər, – necə gözəl, məğrur, yüksək sənətə layiq rəqs edirdilər. Oğlanlar da, qızlar da – gözəl oxuyursunuz, gözəl oynayrsınız, gözəl sözlər deyirsiniz. Bun-lar onu göstərir ki, Azərbaycan xalqı çox istedadlı xalqdır.

Mən gənc istedadlarla əlaqədar sərəncam vermişəm və "qızıl kitab" yaratmışam. Ancaq Azərbaycanda bu istedadlar o qədər çoxdur ki, yə-qin bu kitab qısa müddətdə bir neçə cildə çevriləcəkdir. İstedadlı uşaq-la-

rın adlarının çoxu ora düşəcəkdir. Mən onları bu gün burada da görürəm.

Mən çox sevinirəm ki, uşaqlar xoş əhval-ruhiyyədədir. Biz bu gün onları televiziya vasitəsilə burada görürük. Bu, cəmiyyətimiz üçün lazımdır. Çünki böyük problemlər içərisində yaşayan cəmiyyət, yaşlı insanlar öz çətinliklərinin öhdəsindən gəlmək üçün uşaqlardan ilham alırlar, uşaqları görüb təsəlli alırlar ki, uşaqlar var, gələcək var. Azərbaycanın gələcəyi də parlaqdır.

Əziz balalar, mən sizin hamınıza xoşbəxt gələcək arzulayıram. Biz, yaşlı nəsil, çalışırıq ki, müstəqil Azərbaycan inkişaf etsin, öz iqtisadi potensialını hərəkətə gətirsin. Biz çalışırıq ki, Azərbaycanda insanların güzəranı yaxşılaşsın, rifah halı yaxşılaşsın. Biz çalışırıq ki, müstəqil Azərbaycanımız müstəqil dövlət kimi möhkəmlənsin və Azərbaycanın müstəqilliyi əbədi olsun. Biz çalışırıq ki, Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqları azad edilsin və Ermənistan silahlı qüvvələrinin təcavüzü nəticəsində yerindən-yurdundan didərgin düşmüş, indi çadırlarda yaşayan bizim soydaşlarımız öz evlərinə, öz torpaqlarına qayıtsınlar. Biz çalışırıq ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa edilsin və əbədi olaraq toxunulmaz olsun.

Biz bunlar üçün çalışırıq. Bunlar üçün çalışaraq biz sizə gələcəkdə daha da rahat həyat qurmaq istəyirik. Biz istəyirik ki, bizim gördüyümüz çətinlikləri, bizim gördüyümüz faciələri, bizim gördüyümüz qanları, dəhşətləri siz, əziz balalar, görməyəsınız. Biz bunun üçün çalışırıq. Əmin ola bilərsiniz ki, bu yolda biz sona qədər öz imkanlarımızdan istifadə edəcəyik. İnanıram ki, biz buna nail olacağıq.

Sizin isə borcunuz ondan ibarətdir ki, yaxşı oxuyasınız, yaxşı təhsil alasınız, həyatda gələcəkdə özünüza yer tapmaq üçün hazırlaşasınız, öz istedadlarınızdan səmərəli istifadə edə bilərsiniz və Azərbaycanın gələcəyinin qurucuları olasınız. Mən inanıram ki, indiki gənclər, indiki uşaqlar bizim nəsillərdən də qabiliyyətlidir, istedadlıdır. Mən inanıram ki, Azərbaycanın bugünkü gəncləri, bugünkü uşaqları Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyini təmin edəcəklər. Biz bunun təməlini qoyuruq, əsasını qoyuruq. Siz isə gələcəkdə bunları qurub yaratmalısınız, inkişaf etdirməlisiniz. Sizin daim nümayiş etdirdiyiniz istedadlar, sizin biliyə, təhsilə marağınız, həyatımızın bu çətin dövründə məktəblərimizdə təhsilin günü-gündən yaxşılaşması, məktəblərdə gənc istedadların müxtəlif dərnlərlə cəlb edilməsi və belə gözəl nümunələr hazırlanması onu göstərir ki, həqiqətən bizim uşaqlar, bizim gənclər xoşbəxt gələcəyə malikdirlər.

Əziz balalar, mən sizə öz hədsiz məhəbbətimi bildirirəm. Mən öz övladlarımı, öz nəvələrimi sevdiyim kimi, sizin hər birinizi sevirəm. Mən heç ayrı-seçkilik qoymuram.

Mən Azərbaycanın prezidenti kimi, böyük tarixi bir missiyanı həyata keçirirəm, öz üzərimə böyük məsuliyyət götürmüşəm: mən bütün Azərbaycan xalqının qayğısını çəkirəm, Azərbaycanın vətəndaşlarının qayğısını çəkirəm, Azərbaycan dövlətinin qayğısını çəkirəm. Belə olan halda mənim üçün Azərbaycanın hər bir vətəndaşı doğmadır, əzizdir. Azərbaycanın hər bir gənci mənim üçün öz övladım kimi doğmadır, əzizdir. Azərbaycanın hər bir uşağı mənim üçün öz nəvəm kimi əzizdir, doğmadır.

Siz uşaqlar çox vaxt mənə "baba" deyirsiniz. Mən həqiqətən həyatda babayam. Ancaq kimsə mənə "baba" deyirsə, bilsin ki, mən onun da babasıyam. Mən sizi – Azərbaycanın bütün uşaqlarını, bütün gənclərini həqiqətən ata, baba məhəbbəti ilə sevirəm və bu sevgi ilə, bu məhəbbətlə də sizin hamınıza cansağlığı, səadət arzulayıram. Sağ olun.

AZƏRBAYCAN UŞAQ ŞAHMATÇILARINA DÖVLƏT QAYĞISININ ARTIRILMASI HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN

S Ə R Ə N C A M I

Azərbaycanın uşaq şahmatçıları Teymur Rəcəbov və Vüqar Həşimov son illərdə dövlətimizi beynəlxalq yarışlarda ləyaqətlə təmsil etmiş və yüksək nəticələr əldə etmişlər.

Bu müddət ərzində Teymur Rəcəbov üçqat Avropa çempionu, dünya çempionatlarının bürünc, gümüş və qızıl mükafatçısı olmuşdur. Vüqar Həşimov Avropa çempionatlarında iki dəfə gümüş medala, dünya çempionatlarında gümüş mükafata və fəxri yerə layiq görülmüşdür. Hər iki şahmatçı artıq 1996-cı ildə FİDE ustaları olmuşlar.

Azərbaycan Respublikası prezidentinin "Azərbaycanın uşaq şahmatçıları Teymur Rəcəbov və Vüqar Həşimova dövlət qayğısının artırılması haqqında" 22 fevral 1988-ci il tarixli sərəncamı bu iki gənc şahmatçı üçün hazırlanmış xüsusi proqramın – müasir kompüter və kompüter proqramı, şahmat ədəbiyyatı və məcmuələr almaq, dünya şöhrətli mütəxəssislərin açıq dərslərində iştirak etmək, beynəlxalq turnirlərə, Avropa və dünya çempionatlarına yüksək səviyyədə hazırlaşmaq üçün xarici dövlətlərdə təlim-məşq toplanışları keçirmək və sairənin tam şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmişdir. Teymur Rəcəbov və Vüqar Həşimov Avropa, dünya çempionatlarında mühüm qələbələr qazanmış, beynəlxalq ustad balı normalarını yerinə yetirərək şahmat üzrə dünyanın ən gənc beynəlxalq ustaları olmuşlar.

1998-ci ilin yekunlarına görə Beynəlxalq Şahmat Federasiyasının reyting-siyahısında Teymur Rəcəbov və Vüqar Həşimovla yanaşı, gənc şahmatçılarımız Qədir Hüseynov və Rauf Məmmədov da öz yaş qruplarında lider mövqelərini əldə etmişlər.

FİDE ustası Qədir Hüseynov Avropa çempionatlarında qızıl, gümüş və bürünc medallara, dünya çempionatında isə bürünc medala layiq görülmüşdür. On yaşlı Rauf Məmmədov Avropa və dünya çempionatlarında stabil nəticə göstərərək mükafata layiq yerləri bölüşdürmüşdür. Məhz bu gənc şahmatçıların səyləri nəticəsində Azərbaycanın yığma ko-

mandası 1998-ci ilin noyabrında İspaniyada 85 ölkənin iştirakı ilə keçirilmiş dünya çempionatında dördüncü yeri tutmuşdur.

Azərbaycanın gənc şahmatçılarının 1998-ci ilin beynəlxalq yarışlarında əldə etdikləri yüksək nəticələri respublikada şahmatın inkişafı yolunda mühüm mərhələ sayaraq, onların öz ustalıqlarını daha da artırmasını və beynəlxalq yarışlarda iştirakını lazımi səviyyədə təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. İstedadlı Azərbaycan şahmatçıları Teymur Rəcəbov, Vüqar Həşimov, Qədir Hüseynov və Rauf Məmmədovun xüsusi hazırlıq proqramlarının 1999-cu ildə həyata keçirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin ehtiyat fondundan 160 (yüz altmış) milyon manat (hər şahmatçıya 40 milyon manat) məbləğində vəsait ayrılınsın.

2. Gənclər və İdman Nazirliyinə və Təhsil Nazirliyinə tapşırılsın ki, Azərbaycan Şahmat Federasiyası ilə birlikdə respublikada uşaq şahmatının inkişafı üçün lazımi tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirsinlər.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 18 dekabr 1998-ci il*

XALQ ARTİSTİ TÜKƏZBAN İSMAYILOVAYA

Hörmətli Tükəzban İsmayılova!

Sizi – Azərbaycanın musiqi ifaçılığı məktəbinin görkəmli nümayəndəsini 75 illik yubileyiniz münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Siz Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında mühüm rol oynamış böyük sənətkarlar nəslinə mənsubsunuz. Klassik muğam ifaçılığının zəngin ənənələrini qoruyub yaşadan, gözəl ifası ilə xalq mahnılarımıza yeni həyat verən sənətkar kimi xalqımızın dərin məhəbbətini qazanmışsınız. Sizin ifanızda səslənmiş bir çox muğam və xalq mahnıları milli musiqi sənətimizin qızıl fonduna həmişəlik daxil olmuşdur.

Gözəl səsiniz və təkrarolunmaz ifa üslubunuz, musiqi sənətimizin incəliklərini dərinlən bilməyiniz və böyük zəhmətsevərliyi sizə muğam və xalq mahnılarımızın ifası sahəsində öz dəst-xətti ilə seçilən müğənni kimi şöhrət gətirmişdir. Milli musiqimizin təbliğində keçmiş böyük sənət yolunuz gənc ifaçılar nəslinə üçün gözəl nümunə, əsil məktəbdir.

Əminəm ki, xalqımızın musiqi xəzinəsi incilərinin mahir ifaçısı kimi sənətinizin pərəstişkarlarını bundan sonra da sevindirəcək və milli musiqi mədəniyyətimizin inkişafı yolunda var qüvvənizi, zəngin təcrübənizi əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 21 dekabr 1998-ci il

ŞƏHİD, QAÇQIN VƏ KÖÇKÜN UŞAQLARI, HABELƏ VALİDEYN HİMAYƏSİNDƏN MƏHRUM OLMUŞ UŞAQLAR ÜÇÜN YENİ İL YOLKA ŞƏNLİYİNDƏ ÇIXIŞ

Bakı Əyləncə Mərkəzi

31 dekabr 1998-ci il

Əziz balalar, sevimli uşaqlar!

Siz öz varlığınızla, istedadınızla mənə hər dəfə sevindirirsiniz. Uşaq hər insan üçün, hər ailə üçün, cəmiyyət üçün xoşbəxtlikdir. Uşaq həyata, cəmiyyətə, insanlara sevinc gətirir. Uşaq hər bir insanı yaşamağa, yaratmağa həvəsləndirir. Hər bir valideyn həyatda yaşayaraq, işləyərək, çalışaraq ilk növbədə qəlbində öz uşaqlarını, öz övladlarını düşünür, onları nəzərə alır və təsadüfi deyil ki, valideynlərin çoxu həmişə belə bir söz işlədirlər ki, mən uşaqlarım üçün yaşayıram. Uşaqlar üçün yaşamaq sözü hər bir valideynin öz uşaqlarına aiddirsə, eyni zamanda hər bir uşağa aiddir. Cəmiyyəti sizin nə qədər sevindirməyiniz, ona nə qədər ruh verməyiniz hədsiz-hüduzsuzdur.

Siz cəmiyyətin, ölkənin, millətin gülüsüz, çiçəyisiniz. İnsan cəmiyyəti daim inkişafdadır. Bu inkişafı təmin edən yeni-yeni nəsillərdir. Əziz balalar, əziz övladlar, siz XXI əsrin qurucularısınız, yaradıcılarısiniz. Sizin üzərinizə gələcəkdə çox böyük məsuliyyət düşəcəkdir.

Ancaq bu gün mən sizi müşahidə edərək, sizin istedadınızı görərək, sizin yaşamaq, oynamaq, oxumaq, çalmaq, rəqs etmək istəyinizi, arzunuza görərək inanıram ki, gələcəkdə siz öz üzərinizə düşəcək məsuliyyəti layiqincə yerinə yetirə biləcəksiniz.

Bu gün siz mənə bir daha sevindirdiniz. Sizinlə hər dəfə görüş mənə ilham verir, mənə güc verir, mənə qüvvət verir, mənə yaşamaq-yaratmaq arzusu verir. Mən həyatda öz övladlarımı, öz nəvələrimi həmişə çox sevmişəm, indi də çox sevirəm. Elə buraya, sizin yanınıza nəvəm Leyla ilə gəlmişəm. Ancaq Azərbaycanın dövlət başçısı kimi, Azərbaycana on illərlə rəhbərlik etmiş bir şəxs kimi, mənim üçün Azərbaycanın hər bir uşağı mənim öz övladımdır, mənim uşağımdır, mənim nəvəmdir.

Bu gün mən sizi daha da istedadlı gördüm. Uşaq evində yaşamağın, oxumağın da öz xüsusiyyətləri var. Bəlkə də bu, ayrıca bir ailədə ya-

şamaqdan daha da qiymətli. Mən çox məmnunam ki, indi Azərbaycanda uşaq evlərində uşaqlara diqqət və qayğı artıbdır. Biz öz tərəfimizdən çalışmışıq ki, bu qayğıyı artıraraq. Ancaq bu, təkcə bizdən asılı deyildir. Uşaq evlərində çalışan tərbiyəçilərdən, müəllimlərdən, xidmət göstərən insanlardan da asılıdır. Görürəm ki, onlar sədaqətlə xidmət edirlər. Əgər uşaqları sevməsən, bu xidməti etmək mümkün deyil. Bu bayram günü mən arzu edirəm ki, onlar uşaqları daim sevsinlər və uşaqlara daha da diqqətli olsunlar, uşaqlara daha da yaxşı baxsınlar, onları sağlam böyütsünlər.

Sizə isə, əziz uşaqlar, mənim arzum bundan ibarətdir ki, 1999-cu il sizin üçün daha da şən il olsun, daha da sevinclər gətirən il olsun, daha da arzularınızı yerinə yetirən il olsun. 1999-cu ildə sizin bir yaşınız da atacaqdır, siz daha da böyüyəcəksiniz. Həyata atılmaq üçün, sərbəst yaşamaq üçün bir addım da atacaqsınız. Arzu edirəm ki, sizin bu addımlarınız uğurlu olsun. Hamınıza cansağlığı arzu edirəm. Hamınıza bugünkü kimi xoş əhval-ruhiyyə, şən ovqat arzulayıram. Mən istəyirəm ki, həmişə belə sevinc içərisində olasınız. Həmişə belə şən olasınız, həmişə belə oxuyan, oynayan olasınız. Eyni zamanda dərslərinizi də yaxşı oxuyasınız, təhsilinizə də diqqət verəsiniz, gələcəyə daha da yaxşı hazırlaşasınız.

Mən sizi sevirəm, sizin hamınızı bağrıma basıram, sizi öpürəm, sizə gələcək, sağlam, xoşbəxt, firavan həyat arzulayıram.

Yeni iliniz mübarək olsun, əziz balalar! Sağ olun!

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI SƏHIYYƏ NAZİRLİYİNİN KÜBRA FƏRƏCOVA ADINA ELMI TƏDQIQAT PEDIATRIYA İNSTİTUTUNUN ƏMƏKDAŞLARINA

Sizi – Kübra Fərəcova adına Elmi Tədqiqat Pediatriya İnstitutunun əməkdaşlarını institutunuzun yaradılmasının 70 illiyi münasibətilə səmim-qəlbdən təbrik edirəm.

Respublikanın tanınmış elm və müalicə mərkəzlərindən hesab olunan Pediatriya İnstitutunun bütün fəaliyyəti ən nəcib bir işə – xalqın ümidi və gələcəyi olan uşaqların sağlamlığının qorunmasına həsr olunmuşdur. İnstitut uşaqların sağlamlığı ilə bağlı dərin elmi araşdırmalar aparmaqla yanaşı, analıq və körpəliyin mühafizəsi müəssisələrinin təşkilində və bu müəssisələr üçün kadrların hazırlanmasında respublikanın səhiyyə orqanlarına yaxından əməli kömək göstərmişdir.

Azərbaycanda bir çox ağır uşaq xəstəliklərinin kökünün kəsilməsi, qarşısının alınması və xəstəlik baş verən kimi ona qarşı vaxtında qəti tədbirlərin görülməsində institutunuzun xidmətləri çox böyükdür. Məhz bu tədbirlərin, o cümlədən hamılıqla immunizasiya işinin ardıcıl həyata keçirilməsi sayəsində son illərdə respublikada təhlükəli həddə çatmış difteriya və malyariya xəstəliklərinin yayılması dayandırılmışdır. Azərbaycan səhiyyə tarixində ilk dəfə olaraq 1996-cı ildə uşaqlarda ağır ifliclər və ölümə nəticələnən polismielit xəstəliyinin kökü kəsilmişdir.

Müstəqil demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu yolu ilə inamla irəliləyən Azərbaycan keçid dövrünün xüsusiyyətlərindən doğan bəzi sosial-iqtisadi problemlərlə yanaşı, Ermənistanın ölkəmizə qarşı hərbi təcavüzü nəticəsində meydana çıxmış bir çox çətinliklərlə üzləşmişdir. Müharibə nəticəsində qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşərək çadırlarda ağır şəraitdə yaşamağa məcbur olmuş bir milyondan çox Azərbaycan vətəndaşının, o cümlədən dörd yüz min uşağın qismətinə düşmüş tale bu günümüzün gerçəkliyidir. Onların digər problemləri ilə yanaşı, sağlamlıq məsələlərinin həlli də qarşımızda duran aktual vəzifələrdəndir. Bu mühüm vəzifənin həyata keçirilməsinin əsas ağırlığı isə səhiyyə işçilərinin, o cümlədən pediatrların üzərinə düşür. İnənirəm ki, keçid dövrünün bütün çətinliklərinə baxmayaraq, fədakar əməyiniz sayəsində olduqca vacib olan bu işin öhdəsindən ləyaqətlə gələcəksiniz.

Əmin olduğumu bildirirəm ki, zəngin ənənələri olan Pediatriya İnstitutu müstəqil Azərbaycan dövlətinin qarşısında duran böyük vəzifələrin yerinə yetirilməsinə qadir olan, sağlam gənc nəslin yetişdirilməsi yolunda əlindən gələni bundan sonra da əsirgəməyəcəkdir.

Uşaq sağlamlığının qorunması kimi məsuliyyətli və nəcib bir işə yönəldilmiş fəaliyyətinizdə sizə yeni böyük uğurlar, hamınıza cansağlığı və xoşbəxtlik arzulayıram.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 3 yanvar 1999-cu il

XALQ ARTİSTİ LEYLA BƏDİRBƏYLİYƏ

Hörmətli Leyla Bədərbəyli!

Sizi – Azərbaycan teatrının və kinosunun görkəmli nümayəndəsini anadan olma gününüz münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Siz Azərbaycan mədəniyyətində özünəməxsus yer tutan təkrarolunmaz sənətkarlardansınız. Hələ gənc yaşlarınızda yaratdığınız rəngarəng, maraqlı və yaddaqalan obrazlar sizə ölkəmizdə böyük şöhrət gətirmişdir. Təbiətin bəxş etdiyi yüksək insani keyfiyyətlər, fitri istedad, gözəl nitq mədəniyyəti ilə yanaşı, aktyor sənətinin incəliklərinə bələd olmağınız sayəsində siz öz gözəlliyi, mərdliyi, sədaqəti və əməksevərliyi ilə səciyyələ-nən Azərbaycan qadınının canlı təcəssümü kimi teatr tariximizdə silin-məz iz qoymusunuz. Azərbaycan dramaturgiyasının və dünya klassiklə-rinin şah əsərlərinin qəhrəmanlarına səhnə həyatı verməklə öz adınızı mə-dəniyyət tariximizə qızıl hərflərlə yazmışınız.

Azərbaycan kino sənətinin inkişafındakı xidmətləriniz də böyük-dür. 1942-ci ildən bəri kino ekranlarında canlandırıdığınız aparıcı qadın obrazları öz dolğunluğu, fikir dərinliyi və böyük tərbiyəvi əhəmiyyəti baxımından xalqımız bütöv bir nəslinin yüksək milli-mənəvi dəyərlər ru-hunda yetişməsində mühüm rol oynamışdır. Baş rollarda çəkildiyiniz filmlər Azərbaycan kinematografiyasını daha da zənginləşdirmiş və onun şöhrətini ölkəmizin hüdudlarından kənara da yaymışdır.

Azərbaycanın teatr və kino sənəti qarşısındakı xidmətləriniz həmi-şə yüksək qiymətləndirilmişdir. Siz Dövlət mükafatlarına layiq görülmüş, müxtəlif orden və medallarla təltif olunmusunuz. Ən böyük mükafatınız isə teatr həvəskarlarının, bütün xalqımızın sizə bəslədiyi dərin hörmət və məhəbbət duyğularıdır. Xalqına və Vətəninə sonsuz sədaqətlə xidmət göstərən bir sənətkar kimi sizin bununla fəxr etməyə tam haqqınız vardır. İnanıram ki, teatra vurğunluq və böyük zəhmətsevərliklə keçən zəngin və mənalı yaradıcılıq yolunuz bundan sonra da neçə-neçə yeni aktyorlar nəsli üçün əsil örnək olacaqdır.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və uğurlar arzulayıram.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 7 yanvar 1999-cu il

**BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜNƏ
HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ GECƏDƏ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEVİN NİTQİ**

7 mart 1999-cu il

Hörmətli xanımlar, əziz bacılar!

Sizi, bütün Azərbaycan qadınlarını bayram münasibətilə, Beynəlxalq Qadınlar günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Sizə cansağlığı, səadət və həmişə gözəllik arzulayıram.

Biz XX əsrin son illərini yaşayırıq. Tarixə nəzər salarkən böyük məmnuniyyət hissi ilə demək olar ki, Azərbaycan qadını bu əsrdə böyük, şanlı yol keçmiş və uğurlar əldə etmişdir. Çoxəsrlik tariximizdə demək olar ki, qadın heç vaxt XX əsrdəki qədər yüksəlməmiş, heç vaxt bu zirvələrə çatmamışdır.

Azərbaycan qadını azadlıq əldə edəndən sonra sürətlə özü də inkişaf etmiş və cəmiyyətin də inkişaf etməsinin səbəbkarı, böyük iştirakçısı olmuşdur. Ona görə də bu gün müstəqil Azərbaycanda qadınların problemi ondan ibarətdir ki, onlara daha çox qayğı göstərmək lazımdır, onların qüvvəsindən daha da səmərəli istifadə etmək, onlara daha da çox hörmət etmək, cəmiyyətin minnətdarlığını bildirmək lazımdır.

Təsəvvür edin, əgər ölkəmizdə səhiyyə və təhsil sahəsində işləyənlərin 50–60 faizini qadınlar təşkil edirsə, görün qadınlar savadsızlıqdan, çadra altından çıxandan sonra, cəmiyyətdə hüququ olmadığı bir zamandan bəri tarixi nöqtəyi-nəzərdən qısa bir dövrdə nə qədər sıçrayış əldə etmiş, inkişaf etmişlər.

Təbiidir ki, qadınlara yaradılmış şərait, ölkəmizdə qadınlara göstərilən münasibət və qayğı, eyni zamanda qadınların daxili istedadı, onların potensialı, ağılı, zəkası, biliyə, təhsilə, elmə, mədəniyyətə olan hədsiz marağı və öz istedadlarını həyata keçirmək üçün çalışqanlığı – bunlar hamısı birlikdə Azərbaycan qadınını yüksəklərə qaldırmışdır. Biz fəxr edə bilərik ki, qadınlar cəmiyyətimizdə çoxluq təşkil edir. Çünki əhalimizin 51 faizindən çoxu qadınlardır.

Azərbaycan qadını haqqında çox yazılıb, çox deyilib. Bu gün də burada həqiqətlər hamısı Azərbaycan qadınının qeyrətindən, namusundan,

ağılından, istedadından, gözəlliyindən, sədaqətindən xoş sözlər dedilər. Mən bütün bu sözlərin, ifadələrin hamısı ilə tam razıyam. Həmin sözlər mənim də qəlbimdən gələn sözlərdir.

Bizim sevimli şairimiz, çox hörmətli Mirvarid xanım Dilbazi qadın haqqında şeir oxudu. Mirvarid xanımın şeirləri həmişə bizim cəmiyyətimizin ürəyinə yatandır. Mən onları çox sevirəm. Ancaq hesab edirəm, bu gün qadın haqqında bizə çatdırdığı şeir qadınların Azərbaycanda, təkcə Azərbaycanda yox, ümumən bəşəriyyətdə ən yüksək keyfiyyətlərini əks etdirdi. Çox gözəl sözlər dedi. Ancaq mənim ən çox xoşuma gələn söz, əgər unutmadımsa, bundan ibarətdir: Təbiət dünyanı dəyişdirərkən, cənnəti qadınla əvəz etdi. Həqiqətən belədir! Nə qədər gözəl sözdür, ədalətli ifadədir! Cəmiyyətdə, həyatda, insan cəmiyyətində qadının yerini nə qədər gözəl göstərir! Həqiqətən, biz kişilər cənnət haqqında düşünməməliyik. Cənnət – qadınlar bizim yanıımızdadır. Qoy qadınlar cənnət haqqında düşünsünlər və cənnətə çatmaq üçün bu dünyada öz işlərini görsünlər. Bizim cənnətimiz buradadır.

Azərbaycan qadını mərd, cəsarətli, qeyrətli, namuslu qadındır. Biz fəxr edirik ki, Azərbaycan qadını xalqımız üçün qəhrəman ərlər yetişdirir. Biz fəxr edirik ki, Azərbaycan qadını dünyaya böyük alimlər bəxş edir. Azərbaycan qadını dünyaya böyük sənət ustaları, siyasi, dövlət xadimləri bəxş edir. Bunlar hamısı Azərbaycan qadınının qiymətidir.

Biz bu dövrdə, son illər artıq xalqımızın milli mənliliyini dərk edirik və müstəqil dövlətimizdə, azad ölkəmizdə müstəqil dövlətimizi, həyatımızı qururuq. Bu dövrdə öz millətimizin bütün xüsusiyyətlərini dərinədən dərk edərkən yenə də, yenə də düşünürük – nə qədər xoşbəxtik ki, bizim xalqımız zəkali, qüdrətli, mərd, qəhrəman xalqdır! Nə qədər xoşbəxtik ki, bizim xalqımızı yetişdirən, böyüdən, xalqımızı artıran gözəl və mərd qadınlarımız vardır!

Qadınlara bundan sonra da qayğı göstərmək bizim vəzifəmiz, borcumuzdur. Azərbaycanın Konstitusiyası qadınların hüquqları haqqında bütün bəşər mədəniyyətinin əldə etdiyi nailiyyətləri özündə əks etdiribdir. Bu gün biz fəxr edirik ki, Azərbaycan qadını, ölkəmizdə qadınların cəmiyyətdə yeri və mövqeyi bir çox başqa ölkələrdəkindən çox-çox üstündür.

Biz indi yeni həyat quraraq çalışırıq ki, öz iqtisadiyyatımızı, insanların sosial həyatını, rifahını iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrin səviyyəsinə çatdıraraq. Güman edirəm ki, biz buna nail olacağıq. Çünki müstəqil Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyinin yeddinci ilini başa vurduğu za-

man biz artıq əvvəlki illərdə mövcud olan sosial-iqtisadi böhrandan çıxmışıq. Azərbaycanın iqtisadiyyatı, sosial həyatı inkişaf mərhələsindədir. Qarşıdakı illərdə Azərbaycanın iqtisadiyyatı daha da sürətlə inkişaf edəcək, xalqın rifahı daha da yaxşılaşacaqdır. Demək, qadınların da həyatı, güzəranı yaxşılaşacaqdır. Ancaq bir daha deyirəm, biz istəyirik ki, ölkəmizdə iqtisadiyyat dünyada iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrin səviyyəsinə çatsın. Lakin qadınların səviyyəsi, bu günü barəsində biz buna ehtiyac duymuruq. Çünki Azərbaycan qadınının səviyyəsi – bilik, elm səviyyəsi, onun azadlığı inkişaf etmiş ölkələrin qadınlarının heç birindən aşağı deyildir. Bu həqiqətdir. Bu bizim reallığımızdır. Biz bu realqla da XX əsri başa vururuq.

Burada bu sözü də işlətdilər ki, fransız yazıçısı Lui Araqon deyibdir ki, qadın həyatın, bəşəriyyətin gələcəyidir. Həqiqət belədir. Qadınsız nə bu gün var, qadınsız nə həyat var, qadınsız gələcək də ola bilməz. Qadınlar bizim gələcəyimizdir.

Mən arzu edirəm ki, Azərbaycan qadınları indiyə qədər əldə etdikləri nailiyyətləri daha da yüksəlsinlər. Biz dövlət, hökumət olaraq bunun üçün imkanlar yaradıırıq və yaradacağıq. Keçən ilin sentyabr ayında qadınlar qurultayında bu barədə çox ətraflı söhbət getdi. Siz bir çox məsələlər qaldırdınız. Onların həll edilməsi barədə göstərişlər verilibdir və prezident fərmanı da veriləcəkdir. Onun hazırlanması bəlkə də bir az gecikib, ancaq bu günlərdə biz onu bəyan edəcəyik.

İndi bizim iqtisadiyyatımızın imkanları o qədər də böyük deyil. Ancaq bütün imkanlardan istifadə edərək qadınların problemlərinin həll olunmasına çalışırıq və bundan sonra da çalışacağıq. Qadın Azərbaycanda cəmiyyətin ən şöhrətli, ən hörmətli üzvüdür. Mən bu sözlərlə sizi bir daha ürəkdən təbrik edirəm. Sizə öz hədsiz məhəbbətimi bildirirəm.

Mən şair deyiləm ki, sizi şeirlə sevindirirəm. Şairlərimiz bu barədə burada çox dəyərli sözlər dedilər. Ancaq bilin, mənim qəlbim də şair qəlbidir. Ona görə şair qəlbidir ki, mən qadınları sevirəm.

Qadınları sevməyən heç vaxt şair ola bilməz. Ancaq qadınları sevən hər kəs də şair deyil. Amma onun qəlbi o biri şairlərdən də qadınlara bəlkə də yaxındır.

Azərbaycan qadınlarının bir keyfiyyətini də mən qeyd etmək istəyirəm. O da bizim qadınlarımızın gözəlliyidir. Bilirsiniz, biz əvvəllər, məsələn, dünyada, hansı ölkədə qadın nə qədər gözəldir – onu o qədər də bilmirdik. Mənim yadımdadır, gənc olarkən biz bir-birimizlə söhbət aparırıdık – gənc vaxtlarında insanlar bu barədə söhbətləri daha çox aparırlar –

hansı millətin qadını daha gözəldir? İndi mən demirəm ki, o vaxtlar biz hansı millətin qadınlarını gözəl hesab edirdik. Amma mən sizə deyim, hamı belə fikirləşirdi ki, – hər halda ətrafımda olanlar, hansılarla ki, mən təmasda idim – başqa qadınlar bizim qadınlardan gözəldir. Ancaq indi dünya bizim üzümüə açıldı, hər yerə getdik, bütün ölkələri gördük. Hamımız dünyanın hər yerini görmüşük – kimi az, kimi çox. Mən özümü deyə bilərəm, başqalarının fikrini bilmirəm. Mən dünyanın çox yerini gəzmişəm, qadınlarını görmüşəm. Fikrim belədir ki, Azərbaycan qadını bütün dünyadakı qadınlardan gözəldir.

Bunu sizə xoş gəlməsi üçün demirəm. Bu, mənim həqiqi fikrimdir və mən bütün dünya qadınlarını görəndən sonra bu fikrə gəlmişəm. Ona görə də mən Azərbaycan kişilərinə məsləhət verirəm: qadınları qiymətləndirin, qadınları sevin, heç yerdə, heç bir ölkədə, heç bir millətdə Azərbaycan qadını kimi gözəl qadın tapa bilməyəcəksiniz.

Mən sizi ürəkdən təbrik edirəm. Sizə sevgimi, məhəbbətimi bildirirəm. Sizə cənsağlığı arzulayıram. Gələcək həyatınızda sizə uğurlar arzu edirəm. Sağ olun.

BAKİ ƏYLƏNCƏ MƏRKƏZİNDƏ KİMSƏSİZ VƏ ŞƏHİD AİLƏLƏRİNDƏN OLAN UŞAQLAR ÜÇÜN KEÇİRİLMİŞ NOVRUZ BAYRAMINDA NİTQ

20 mart 1999-cu il

Əziz uşaqlar, əziz balalar!

Sizi Novruz bayramı münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm, sizə cansağlığı, şən həyat və xoşbəxt gələcək arzulayıram.

Əziz balalar, Azərbaycan gənclər ölkəsidir, 8 milyon əhalimizin 5,5 milyondan çoxu gənclər, uşaqlardır. Siz xalqımızın sevimlilərisiniz, siz bizim sevincimiz, gülümüz, çiçəyimiz, siz bizim ürəyimiz, qəlbimizsiniz! Siz Azərbaycanın gələcəyisiniz.

XX əsr sona çatır, biz XXI əsrə qədəm basaraq gələcəyi sizin üzərinizə qoyuruq. Siz uşaqlar, gənclər bu gün müstəqil Azərbaycanın gələcəyinin qurucularısınız. Mən bu gün sizinlə burada olduğum dəqiqələr, saatlar içərisində çox düşünmüşəm və bunların nəticəsi ondan ibarətdir ki, sizin istedadınız, gözəlliyiniz, vətənpərvərliyiniz məni əmin edir ki, Azərbaycan çox gözəl, xoşbəxt gələcəyi var.

Siz bu gün öz istedadınızı parlaq şəkildə nümayiş etdirdiniz – mahnılarınızla, rəqslərinizlə, sözlərinizlə, musiqinizlə. Siz Azərbaycana nümayiş etdirdiniz ki, xalqımızın çox istedadlı uşaqları, gəncləri var. Deməli, xalqımızın, millətimizin bugünkündən də gözəl gələcək qurucuları var və bu gündən də gözəl, xoşbəxt gələcəyi var.

Əziz uşaqlar, biz atalar, analar, babalar, nənələr sizin rahat yaşamağınız, sülh və əmin-amanlıq içərisində olmağınız üçün çalışırıq. Görürsünüz ki, son illər Azərbaycanda gördüyümüz işlərin nəticəsində həyat gündəngünə yaxşılaşır, insanların rifah halı yüksəlir və sizin bugünkü görkəminiz, əhval-ruhiyyəniz, xoş mahnılarınız da bunu təsdiq edir ki, Azərbaycan gündən-günə yaxşılığa doğru gedir. Siz sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşayırsınız. Bizim apardığımız siyasət, gördüyümüz tədbirlər nəticəsində Azərbaycanda sabitlik, rahatlıq yaranıbdir. Siz uşaqlar rahat yaşayıb oxumaq, təhsil almaq və gələcəyə hazırlaşmaq imkanını əldə etmisiniz.

Bu Novruz bayramı günü mən sizi və Azərbaycanın bütün uşaqlarını, gənclərini əmin edirəm ki, sizin bundan sonra daha da firavan, şən,

rahat yaşamağınız üçün biz bütün tədbirləri görəcəyik, bütün fəaliyyətimizi buna həsr etmişik və bundan sonra da həsr edəcəyik.

Sizin qarşınızda təhsil almaq, həyatda öz yerinizi tutmaq üçün çalışmaq kimi böyük və çox məsuliyyətli yol durur. Sizin təhsilinizin daha da səmərəli olması üçün, məktəblərdə, ali təhsil ocaqlarında tədrisin keyfiyyətini artırmaq üçün, sizi – uşaqları, gəncləri gələcəyə hazırlayaraq müasir tələblər əsasında sizə təhsil vermək üçün biz böyük tədbirlər görürük. Təhsil islahatı kimi böyük bir proqram hazırlamışıq və onu həyata keçiririk. Azərbaycanın təhsil islahatı proqramı bu əsrin sonundan XXI əsrin birinci onilliyinə qədər nəzərdə tutulubdur. Demək, məktəblərdə sizin təhsilə baxmağınız, təhsil almağınız, ali məktəblərə hazırlaşmağınız dövrü ölkəmizdə təhsil islahatları dövrü ilə üst-üstə düşür. Biz çalışacağıq ki, məktəblər, bütün təhsil ocaqları daha da mükəmməl olsun, beynəlxalq standartlara cavab versin. Çalışacağıq ki, gənclərimiz gələcəkdə aldıkları təhsillə dünyanın hər bir yerində yaşayıb işləyə bilsinlər, özlərinə münasib yer tapa bilsinlər.

Azərbaycan müstəqil ölkə kimi Dünya Birliyinə bağlanıbdır. Biz çalışırıq ki, uşaqlarımız, gənclərimiz elə təhsil alsınlar, elə hazırlaşsınlar ki, öz ölkələrinə fayda verməklə bərabər, dünyanın hər bir ölkəsində Azərbaycanı təmsil edə bilsinlər və öz vətəni, ölkəsi üçün səmərəli iş görə bilsinlər. Biz sizin bu gününüz, gələcəyiniz üçün çalışırıq, çox işlər görürük və bundan sonra da görəcəyik. Bu gün sizinlə burada birlikdə olduğum dəqiqələr məni bir daha əmin edir ki, siz buna layiqsiniz. Biz sizin üçün daha çox çalışmalıyıq. Siz çox gözəlsiniz, öz gözəlliyinizlə, istedadınızla bizim cəmiyyətimizi sevindirirsiniz, ataları, anaları, bütün insanları sevindirirsiniz. Güman edirəm ki, bu gözəl Əyləncə Mərkəzində bugünkü Novruz bayramını keçirməyiniz, bunun televiziya ilə bütün Azərbaycana yayılması vətəninə, millətini istəyən hər bir insanı sevindirməlidir. Çünki siz o qədər gözəllik, sevinc gətirirsiniz ki, insan buna biganə qala bilməz.

Bu Əyləncə Mərkəzi Azərbaycanda son illər aparılan iqtisadi siyasətin gözəl təzahürü, bazar iqtisadiyyatının gözəl nümunəsidir. Bu Əyləncə Mərkəzi Azərbaycanda insanların rahat istirahət etməsi, əylənməsi üçün yaranıbdır. Burada siz uşaqlar əylənir, bayram edirsiniz. Demək, bu Əyləncə Mərkəzi bütün xalqımızdır, millətimizdir, uşaqlarıdır. Bu məni daha da sevindirir. Əylənin, oynayın, oxuyun, şadlanın, bayram edin!

Novruz bayramınız mübarək olsun, əziz balalar! Sağ olun!

**GÖRKƏMLİ ALİM, AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEVAYA
HƏSR EDİLMİŞ "ZƏRİFƏ XANIM ƏLİYEVAYA"
KİTAB-ALBOMUNUN TƏQDİMAT
MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ**

*Rəşid Behbudov adına
Dövlət Mahmı Teatrı
14 aprel 1999-cu il*

Hörmətli xanımlar və cənablar!
Əziz dostlar!

Bu axşam biz burada birlikdə Zərifə xanım haqqında olan kitab-albomun təqdimat mərasimini, eyni zamanda bir xatirə gecəsini yaşadıq.

Bugünkü mərasim məni və ailə üzvlərimi bir daha on dörd il bundan öncə olan günlərə, aylara qaytardı. Nə qədər çox il keçsə də, bizim ailəmiz bu itkinin ağrısını-acısını həmişə hiss edir. Hesab edirəm ki, nəinki biz, mənim nəvələrim də, onların davamçıları da bu hisslərlə yaşayacaq və bizim hamımız üçün əziz, unudulmaz Zərifə xanım həmişə qəlbi-mizdə yaşayacaqdır.

Zərifə xanım haqqındakı kitab onun şəxsiyyətinə, həyat yoluna, insani keyfiyyətlərinə, mənəviyyətinə layiq bir kitabdır. Bu kitabı hazırlayanlara, çapdan çıxaranlara təşəkkür edirəm.

Bugünkü gecə bizim üçün çox təsirlidir, eyni zamanda olduqca maraqlıdır. Bu gecənin hazırlanması böyük incəsənət, mədəniyyət nümunəsidir. Bunun hazırlanması böyük istedad tələb edir. Bu gün biz bu istedadların şahidi olduq. Gecəni hazırlayanlara və proqramı aparanlara, burada çıxış edənlərin hamısına təşəkkür edirəm.

Bu gün buraya bizim yaxın qohumlarımız, bunlarla bərabər, dostlarımız, xarici ölkələrin Azərbaycandakı səfirləri, elm, mədəniyyət xadimləri, vaxtilə Zərifə xanımla bir yerdə çalışmış, uzun illər dostluq etmiş çox dəyərli insanlar dəvət olunublar. Bu gecədə iştirakınıza görə mən sizin hamınıza təşəkkür edirəm.

Gecənin proqramı xatirə anlayışına uyğundur. Ona görə də bu, qəmli-kədərli bir gecəyə çevrildi. Bəlkə də biz bu hissiyyatları yaşamağımızdan da məmnunuq. Eyni zamanda, hörmətli dostlarımız, qonaqlarımız,

bu hissiyyatlarımızı siz bizimlə bərabər yaşadınız. Bunlara görə, bugünkü gecədə iştirak etdiyinizə görə hamınıza təşəkkür edirəm.

Bu gün burada dəfələrlə qeyd olundu ki, Zərifə xanımın ən gözəl xüsusiyyətlərindən biri o idi ki, o, həyatda çox nikbin, şən idi. İnsanlarla çox mehriban münasibətdə olmaq onun üçün əsas şərt idi. O, insanları sevir, insanlar da onu sevirdilər. Ona görə də mən bu gecəni bir növ dostluq, birlik gecəsi adlandırıram. Bu, Zərifə xanımın xatirəsinə ən dəyərli bir abidədir. Bu gecədə nə qədər təsirləndinizsə, eyni zamanda mən istəyirəm ki, buranı tərk edərkən şad əhval-ruhiyyədə dağılışasınız.

Sizin hamınıza cansağlığı, həyatınızda səadət, xoşbəxtlik, hər birinizə işlərinizdə uğurlar arzulayıram. Bir daha hamınıza təşəkkür edirəm. Sağ olun.

**ABŞ-ın DÖVLƏT KATİBİ
XANIM MADELIN OLBRAYT İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

*Vaşinqton, Dövlət Departamenti
26 aprel 1999-cu il*

Madelin Olbrayt: Cənab prezident, Sizinlə bu görüşümdən, NATO-nun 50 illik yubileyi ilə əlaqədar tədbirlərdə Sizin də iştirak etməyinizdən çox məmnun qaldığımı bildirirəm və əvvəlki görüşlərimizi də böyük razılıq hissi ilə xatırlayıram. Sizin açıq və qətiyyətli mövqeyinizə yüksək qiymət verərək, Sizə böyük hörmət hisslərimi ifadə edirəm.

Mən Xəzərin enerji ehtiyatlarından istifadə sahəsində iki ölkənin iş birliyinə böyük əhəmiyyət verdiyini vurğulayır və ABŞ ilə Azərbaycan arasındakı münasibətlərin səviyyəsinin yüksəldiyini məmnuniyyətlə qeyd etmək istəyirəm.

Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması problemindən söhbət açaraq bildirirəm ki, vəzifədə olduğumuz müddətdə prezident Klintonun və şəxsən özümün bu münaqişənin həllinə nail olmaq əzmini, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədri kimi ABŞ-ın bu prosesdə öz rolunu fəallaşdırmağa hazır olduğumu vurğulayıram və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi, Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin işğal olunmuş torpaqlardan çıxarılması və qaçqınların öz yurdlarına qaytarılması sahəsində praktik addımlar atılmasının zəruriliyini nəzərə çarpdırıram.

Aprelin 25-də Azərbaycan, Ermənistan, Gürcüstan prezidentlərinin Böyük Britaniya, Almaniya Federativ Respublikası, Fransa, Türkiyə və Norveçin Xarici İşlər nazirlərinin iştirakı ilə keçirilmiş görüşündən razı qaldığımı bildirir və Norveçin Xarici İşlər naziri, ATƏT-in hazırkı sədri Knut Bollebekin Minsk prosesini sürətləndirmək üçün səyləri artırmağa hazır olduğunu məmnuniyyətlə qeyd edirəm.

Heydər Əliyev: NATO-nun 50 illik yubileyi ilə əlaqədar zirvə görüşünün yüksək səviyyədə keçdiyini qeyd etmək istəyirəm, xanım Olbrayt ilə həmişə böyük məmnuniyyətlə görüşdüyümü bildirir və Azərbaycana göstərdiyiniz diqqətə görə Sizə minnətdarlığımı bildirirəm və qə-

tiyyətlə vurğulayıram ki, NATO-nun yeni strateji konsepsiyası Azərbaycan tərəfindən müdafiə edilir. Hazırda Yuqoslaviyada, Kosovoda baş verən hadisələrə toxunaraq bildirirəm ki, hər bir ölkənin ərazi bütövlüyünün toxunulmazlığı təmin edilməlidir, lakin etnik təmizləmə siyasəti yol-verilməzdir.

Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması məsələsi üzərində dayanaraq bildirirəm ki, münaqişə ATƏT-in Lissabon sammiti tərəfindən qəbul edilmiş prinsiplər əsasında tezliklə həll olunmalıdır. Münaqişənin aradan qaldırılması prosesində ABŞ-ın daha fəal rol oynamasının böyük əhəmiyyətini nəzərə çarpdıraraq qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi, Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin işğal olunmuş ərazilərdən çıxarılması, qaçqınların doğma yurd-yuvalarına qaytarılması və Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində yüksək muxtariyyət statusu verilməsi prinsipləri Lissabon sammitində qəbul olunmuşdur.

Atəşkəs rejiminin 5 ildən bəri davam etdiyini xatırlayır, ötən müddət ərzində Ermənistanın qeyri-konstruktiv mövqe tutması nəticəsində ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində nizamlama prosesində irəliləyişlər əldə edilmədiyini narahatlıq hissi ilə bildirirəm.

Mən, eyni zamanda, Minsk qrupunun həmsədrələrindən biri olan Rusiyanın münaqişədə iştirak edən digər tərəfə – Ermənistana qanunsuz və gizli olaraq bir milyard dollar məbləğində silah verməsindən, hazırda isə Ermənistandakı hərbi bazasını genişləndirməsindən, oraya S-300 raketləri və MİQ-29 təyyarələri göndərməsindən və bununla əlaqədar Azərbaycanın müraciətlərinin Rusiya tərəfindən cavabsız qaldığından da narahatlığımı və narazılığımı bildirirəm.

Madelin Olbrayt: Mən Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması vəziyyətindən ABŞ hökumətinin narahatlığını bildirir, öz ölkəsinin Minsk prosesində səyləri artıracağını vurğulayaraq münaqişənin tezliklə sülh yolu ilə aradan qaldırılmasının zəruriliyini bir daha bəyan edirəm.

AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ DÖVLƏT KATİBİ XANIM MADELİN OLBRAITA

Hörmətli xanım Olbrayt, aprel ayının 24–25-də Vaşinqtonda NATO-nun əlli illik yubileyinə həsr olunmuş sammitin uğurla keçməsi münasibətilə Sizi təbrik edirəm.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının prezidenti kimi, NATO-nun əlli illik yubileyi sammitində iştirak etməyimdən məmnun oldum.

Biz NATO ilə "Sülh naminə tərəfdaşlıq" proqramı çərçivəsində əməkdaşlığımıza böyük əhəmiyyət veririk və öz tərəfimizdən Azərbaycan ilə NATO arasındakı münasibətlərin daha da dərinləşməsi üçün əlimizdən gələni edəcəyik.

Biz dünyanın müxtəlif bölgələrində baş verən hərbi münaqişələrin aradan qaldırılması, o cümlədən Qafqaz regionunda sülhün, sabitliyin və əmin-amanlığın bərqərar olunması sahəsində Amerika Birləşmiş Ştatlarının göstərdiyi səyləri alqışlayırıq. Bu baxımdan Sizin təşəbbüsünüz və iştirakınızla Vaşinqtonda Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstan prezidentlərinin görüşünün keçirilməsini yüksək qiymətləndirirəm. Hesab edirəm ki, Cənubi Qafqaz regionunda sülhün və əmin-amanlığın bərqərar olunması üçün çox mühüm əhəmiyyət kəsb edən belə görüşləri gələcəkdə də davam etdirmək lazımdır.

Aprel ayının 26-da Dövlət Departamentində Sizinlə keçirdiyimiz təkbə-tək görüşü və Sizin iştirakınızla Ermənistan prezidenti ilə keçirdiyimiz görüşü xüsusilə əhəmiyyətli hesab edirəm.

Biz Ermənistan ilə Azərbaycan arasında olan münaqişənin tezliklə sülh yolu ilə həll olunması üçün Amerika Birləşmiş Ştatlarının ATƏT-in Minsk qrupunda daha fəal rol oynamasını arzu edirik. Bu baxımdan danışıqlar prosesini irəli aparmaq və tərəflər arasında inamı bərpa etmək üçün irəli sürdüyünüz təklifləri bəyənirəm. Münaqişənin tezliklə dinc yolla həll olunmasına kömək etmək üçün Sizin şəxsən səylər göstərməyə hazır olmağınızı alqışlayıram. Həm Sizinlə keçirdiyimiz ikitərəfli görüş zamanı, həm də Ermənistan prezidentinin iştirakı ilə üçtərəfli görüşümüz zamanı münaqişənin həllinə dair ABŞ-ın mövqeyini qətiyyətlə bildirməyiniz bizi ruhlandırırdı.

Münaqişənin sülh yolu ilə həll olunması üçün Sizin bəyan etdiyiniz mövqe, yəni Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunması, işğal olunmuş torpaqların azad olunması, qaçqınların öz doğma yurd-yuvalarına dönməsi və Dağlıq Qarabağa yüksək özünüidarəetmə statusunun verilməsi bizim möv-

qeyimiz ilə tam üst-üstə düşür. Ona görə də biz münaqişənin bu prinsiplər əsasında tezliklə həll olunması üçün hər cür əlavə səylər göstərməyə hazırıq.

Biz münaqişəyə son qoyulması üçün ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr-lərindən biri kimi ABŞ-a böyük ümidlər bəsləyirik. Ermənistan ilə Azərbaycan arasında uzun sürən möhkəm sülhün yaradılması üçün ABŞ-ın Minsk qrupundakı fəaliyyətini daha da artırmasını istəyirik. Biz ölkələrimiz arasında iqtisadi münasibətlərin bütün sahələrdə genişləndirilməsini arzu edirik. Məmnuniyyətlə bildirmək istəyirəm ki, enerji sektorunda əməkdaşlığımız çox uğurla davam edir. Hesab edirəm ki, aprel ayının 27-də Amerika Birləşmiş Ştatları Senatının binasında ARDNŞ ilə Amerikanın "Eksson", "Mobil" və "Monkrift oyl" şirkətləri arasında üç yeni neft müqaviləsinin imzalanması bu əməkdaşlığa təzə və güclü bir töhfə olmuşdur. Sizi əmin edirəm ki, ölkələrimiz arasındakı iqtisadi əməkdaşlıq bütün sahələrdə inkişaf etdirmək üçün Azərbaycanda geniş imkanlar vardır.

Hörmətli xanım Olbrayt, Sizin ölkənizdə səfərdə olarkən həkimlərin məsləhəti ilə Ohayo ştatının Klivlend klinikasında əvvəlcə müayinədən keçdim, sonra isə ürəyimdə cərrahiyyə əməliyyatı aparıldı. Müalicə olunduğum zaman mənə göstərdiyiniz diqqətə, qayğıya, hörmətə və ehtirama görə Sizə hədsiz minnətdarlığımı bildirirəm.

NATO-nun balkanlarda həyata keçirdiyi əməliyyatların qızğın bir vaxtında, Kosovo böhranına son qoymaq üçün gərgin danışıqlar apardığınız və çoxsaylı səfərlər etdiyiniz bir zamanda başınızın çox qarışıq olmasına baxmayaraq, vaxt tapıb həm cərrahiyyə əməliyyatından əvvəl, həm də sonra mənə bir neçə dəfə telefon zəngi edərək səhhətimlə maraqlanmağınız, müalicəmin gedişinə şəxsən nəzarət etməyiniz Sizin nə qədər yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik, insanpərvər, qayğıkeş bir insan, əsil sadıq dost olduğunuzu bir daha nümayiş etdirdi. Məni qardaş bilib göstərdiyiniz münasibət canıma güc, qüvvət, ürəyimə təskinlik verdi. Telefon edərək ad günümü təbrik etməyiniz məni çox sevindirdi. Sizin bu qayğıkeşliyiinizi heç zaman unutmayacağam.

Sizi əmin edirəm ki, mən bu dostluğa həmişə sadıq qalacağam. Amerika–Azərbaycan dostluğunun, dövlətlərimiz arasında strateji tərəfdaşlıq, mütəfəqilik münasibətlərinin daha da güclənməsi və inkişaf etməsi üçün bundan sonra da heç nəyi əsirgəməyəcəyəm.

Sizin vətəninizi tərk edərək bir daha Sizə ən dərin hörmət və ehtiramımı bildirir, Sizə və ailə üzvlərinizə cənsağlığı, uzun ömür və xoşbəxtlik arzulayıram.

Səmimiyyətlə,

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Klivlend şəhəri, 18 may 1999-cu il

**LATVİYA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
XANIM VAYRA VİKE-FREYBERQƏ**

Hörmətli xanım prezident!

Latviya Respublikasının prezidenti seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan Respublikası ilə Latviya Respublikası arasında təşəkkül tapmış dostluq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verirəm. Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın rifahı naminə daim genişlənəcək və inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Latviya Respublikasının xalqına sülh, əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

***Heydər ƏLİYEV,**
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
18 iyun 1999-cu il*

**BMT-nin QAÇQINLAR ÜZRƏ ALİ KOMİSSARI
XANIM SADAQO OQATA İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT**

Prezident sarayı

9 sentyabr 1999-cu il

Heydər Əliyev: Hörmətli xanım Sadako Oqata! Mən Sizə Azərbaycana gəldiyinizə görə çox sağ olun deyirəm. Sizi səmimi-qəlbdən salamlayıram.

Gənc müstəqil dövlət kimi Azərbaycanın problemləri çoxdur. Bu problemlərin də bir çoxunun həll olunması Birləşmiş Millətlər Təşkilatı ilə əlaqədardır. Məlumdur ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı dünyanın bütün dövlətlərinin təşkilatıdır. Ona görə də hər bir dövlətin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı ilə əlaqələri və əməkdaşlığı var. Amma müstəqilliyini son zamanlarda əldə etmiş gənc dövlətlərin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı ilə əməkdaşlığa ehtiyacı daha da artıqdır. Bunların içərisində isə o ölkələrdə ki, münafiqlər, qaçqınlar var, çox çətin problemlər var, onlar Birləşmiş Millətlər Təşkilatının köməyinə daha da möhtacdırlar.

Siz Birləşmiş Millətlər Təşkilatının qaçqınlar üzrə ali komissarı kimi, Azərbaycanda olan vəziyyəti yaxın ki, yaxşı bilirsiniz. Güman edirəm ki, siz son iki gün ərzində burada olduğunuz zaman bu məsələlərlə daha da yaxından tanış olursunuz. Ona görə də mən sizin Azərbaycana gəlməyinizə xüsusi əhəmiyyət verirəm. Sizin Qafqaza səfəriniz, xüsusən Azərbaycana olan ziyarətiniz bizim üçün çox vacib, çox əhəmiyyətlidir. Buyurun, sizi dinləyirəm.

Sadako Oqata: Cənab prezident, Azərbaycanı ziyarət etmək bizim üçün həm xoş, həm də şərəflidir. Bizi qəbul etdiyinizə və göstərilən qonaqpərvərliyə görə Sizə minnətdaram. Sizə xüsusilə minnətdarlığımızı bildirmək istəyirəm ki, altı ay bundan əvvəl mənim burada olan nümayəndələrimi qəbul etmisiniz. Buna görə onlar Sizə çox minnətdardırlar.

Biz dünən Sizin Baş nazirin müavini tərəfindən müşayiət olunmuşuq və Azərbaycanın bir sıra bölgələrini ziyarət etmişik. Qaçqınlar yaşayan Biləsuvar, Horadizdə olmuşuq.

Mənim başçılıq etdiyim ofis BMT-də qaçqınlar və ölkə daxilində didərgin düşmüş şəxslərlə məşğuldur. Çox təəssüf ki, dünyanın bu hissə-

sində də həmin insanlara rast gəlmək olur. Əlbəttə, Qafqaz regionunda, xüsusən Azərbaycanda insanların yerlərindən didərgin düşməsi problemi çox yaxşı dərk edirik. Bu şəxslərin problemlərinin yüngülləşdirilməsi üçün hökumətin göstərdiyi səylərə görə Sizə minnətdarlığımızı bildirmək istəyirik.

Məlumdur ki, bütün bu şəxslər münafişinin qurbanlarıdır və ona görə də Dağlıq Qarabağ probleminin həll olunması sahəsindəki şəxsi təşəbbüsünüza görə Sizə minnətdarlığımızı bildirirəm. Bir şeyi dəqiq deyə bilərəm ki, qaçqınlar və yerlərindən didərgin düşmüş şəxslər həqiqətən evlərinə dönmək istəyirlər. Ona görə də minnətdar olardım ki, bütün bu məsələləri müzakirə edərkən siyasi problemlərin həllində onların da maraqlarını nəzərə alınız. Eyni zamanda, biz onların problemlərinin yüngülləşməsi, həll olunması üçün Sizin hökumətin üzvləri ilə birlikdə səylər göstəririk.

Dünən mənim söhbət etdiyim insanların hamısı öz evlərinə dönmək istəyir. Bu baxımdan, məsələnin həllinin mümkün yolları haqqında Sizin fikirlərinizi bilmək istərdik. Biz isə, öz növbəmizdə, Sizə yardım etməyə hazırıq.

Heydər Əliyev: Siz yəqin ki, burada olduğunuz zaman, respublikanın vəziyyəti ilə tanış olduğunuz müddətdə bilirsiniz ki, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münafişisi ölkəmiz, xalqımız, dövlətimiz üçün əsas, həlledici bir problemdir. Ermənistanın Azərbaycana torpaq iddiası ilə etdiyi hərbi təcavüz və bunun əsasında yaranmış Dağlıq Qarabağ problemi, sonra isə Ermənistan–Azərbaycan hərbi münafişisi artıq 12 ildir Azərbaycana çox ağır vəziyyətə salıbdir.

Bu dövrdə çox şeylər olub, amma nəticə nədən ibarətdir? Nəticə də ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın suverenliyi, ərazi bütövlüyü pozulub, ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunub, işğal edilmiş ərazilərdən bir milyona qədər insan yerindən-yurdundan didərgin düşübdür. İşğal olunmuş ərazilərdə 700-dən artıq yaşayış məntəqəsi dağıdılıb, orada olan bütün əmlak dağıdılıb, Azərbaycana həddindən artıq ziyan dəyibdir.

Azərbaycana Ermənistan tərəfindən hərbi təcavüz edilib, ancaq Ermənistan Dünya Birliyi, o cümlədən Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən təcavüzkar kimi tanınmayıbdır. Həmişə çalışıblar ki, bu problemi Azərbaycanın daxili problemi kimi qiymətləndirsinlər. Təbiidir, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tərkib hissəsidir. Əgər Dağlıq Qarabağ ilə Azərbaycan arasında hərbi münafişə olsaydı, bu, Azərbaycanın daxili prob-

lemidir. Amma münafişə birinci gündən Dağlıq Qarabağla yox, Ermənistanla Azərbaycan arasında başlayıbdır. Münafişinin əsası Azərbaycanın tərkib hissəsi olan Dağlıq Qarabağı özünə birləşdirmək haqqında Ermənistanın qəbul etdiyi qərar və bunun nəticəsində həyata keçirdiyi hərbi əməliyyatlar olubdur.

Ona görə də biz hesab edirik ki, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münafişisi dünyada olan bütün münafişələrdən buna görə fərqlidir. Təəssüf ki, böyük dövlətlər, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən bu məsələyə ədalətli münasibət göstərilməyib, bu münafişinin mahiyyəti düzgün müəyyən edilməyibdir. Bütün bunların nəticəsində də Ermənistan silahlı qüvvələrinin qarşısı heç bir tərəfdən alınmadığına görə və şübhəsiz ki, Azərbaycan dövlətinin də bir çox günahlarına görə Azərbaycan ərazisinin böyük bir qismi işğal olunubdur.

Əgər Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın daxilində muxtar vilayət olduğu halda, Azərbaycanla münafişəni başlayanda ona heç bir dövlət kömək etməsəydi, onun arxasında Ermənistan kimi dövlət durmasaydı, biz münafişəni özümüz həll edəcəkdik.

Dağlıq Qarabağda hələ 1988-ci ildə etnik təmizləmə aparılıb və oradakı bütün azərbaycanlılar çıxarılbır. Bunu ermənilər ediblər. Azərbaycan dövlətinin daxilində ermənilər muxtar bir vilayətdə ölkənin əsas milləti olan azərbaycanlıları oradan çıxarıblar. Bu problemi Azərbaycan özü həll edə, öz hüquqlarını müdafiə edə bilərdi. Ancaq Ermənistan bu işə qarışmasaydı, Ermənistan bu işə qarışandan sonra, – yəni təcavüzü Ermənistan başlayıbdır, – əlbəttə, Ermənistan, Dağlıq Qarabağ qüvvələri və Ermənistanın arxasında duran, ona dəstək verən, kömək edən başqa qüvvələr hamısı birlikdə Azərbaycanın nəinki Dağlıq Qarabağ vilayətini, həm də onun ətrafındakı yeddi böyük rayonunu işğal edib və orada yaşayan sırf azərbaycanlıları öz yerlərindən-yurdlarından didərgin salıblar.

Təəssüflər olsun ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı bu məsələyə biganə qalıbdır. Doğrudur, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ yox, Laçın, Şuşa, Kəlbəcər və sonra digər rayonları işğal olunarkən bir neçə qətnamə çıxarıbdır. O qətnamələrdə tələb ediblər ki, işğal olunmuş torpaqlar işğalçı qüvvələrdən azad edilsin. Amma Ermənistan nəinki buna əməl etməyib, bu qətnamələrə heç məhəl də qoymayıbdır. BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası yenə buna biganə qalıbdır.

Beləliklə, dediyim kimi, Azərbaycanda bir milyona qədər qaçqın yaranıbdır. Ona görə mən sizə deyirəm ki, Ermənistan–Azərbaycan münafişəsi və bunun nəticəsində Azərbaycanda yaranmış qaçqınlar, əlbəttə

ki, bütün başqa yerlərdəkindən fərqlidir. Bu, bizə keçmişdən qalmış mirasdır. Bizim üzərimizə indi məsuliyyət düşür ki, bu münaqişəni həll edək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edək, işğal olunmuş torpaqlarımızı azad edək. Siz gördüyünüz həmin o insanları – hansılar ki, yerlərinə qayıtmaq istəyirlər, – öz yerinə-yurduna, evinə qayıtaraq.

Bu barədə Azərbaycanın siyasəti yenə də çox doğru-düzgün siyasətdir. Yəni biz birinci növbədə məsələnin sülh yolu ilə həll olunması fikrini irəli sürdük. Mühəribəni dayandırdıq və beş ildən artıqdır ki, atəşkəs rejimi şəraitində yaşayırıq. Baxmayaraq ki, 6–7 ildir qaçqınlar sizin gördüyünüz həmin düşərgələrdə, çadırlarda yaşayırlar.

1994-cü ilin may ayından indiyə qədər məsələnin sülh yolu ilə həll olunması üçün danışıqlar aparırıq. Bu müddətdə çox iş görmüşük, böyük məsafə qət olunubdur. Xüsusən ATƏT-in Minsk qrupu və ona həmsədrlik edən Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları, Fransa çox səylər qoyublar. Məsələn, 1996-cı ildə ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin həll olunması üçün əldə edilmiş sənəd bizi məsələnin sülh yolu ilə həllinə xeyli yaxınlaşdırdı. Ancaq Ermənistan tərəfi ATƏT-in zirvə görüşündə qəbul olunmuş sənəddən imtina etdi, o şərtləri qəbul etmədi. Ona görə də bundan sonra vəziyyət yenə gərginləşdi. Keçən ilin noyabr ayında ATƏT-in Minsk qrupunun işçi qrupu bizə yeni bir variant təqdim edibdir ki, məsələnin həlli üçün "ümumi dövlət" formulunu qəbul etmək lazımdır. Biz bunu qəbul edə bilmərik. Bunu qəbul etmək Dağlıq Qarabağa müstəqillik vermək deməkdir. Bunu qəbul etmək Azərbaycanın ərazisində ikinci erməni dövləti yaratmaq deməkdir. Şübhəsiz ki, biz bu ədalətsizliyə razı ola bilmərik. Vəziyyət bundan ibarətdir.

Siz gördüyünüz insanlar çox ağır vəziyyətdə yaşayırlar. Siz bir, ya iki düşərgədə olmusunuz. Azərbaycanın ərazisində onlarca belə düşərgə var. Hörmətli xanım, bilirəm, siz bu işlərlə çox illərdir məşğul olursunuz. Təbiidir ki, siz başqa ölkələrdə də qaçqınlar görmüsünüz, onların yaşadığı şəraiti görmüsünüz. Ancaq Azərbaycan qaçqınları kimi dəhşətli vəziyyətdə yaşayanlar inanmıram ki, dünyanın başqa bir yerində var. Bizim də, siz gördüyünüz həmin qaçqınların, köçkünlərin də bir məqsədi var: işğal edilmiş torpaqların azad olunması, onların öz yerlərinə qayıtması.

Mənə söylədilər ki, siz Füzuli rayonunun işğaldan azad edilmiş bir hissəsində olmusunuz. Orada Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, Dünya Bankının yardımı ilə bəzi bərpa işləri aparılıb, onları da görmüsünüz. Amma eyni zamanda orada dağıdılmış evləri də görmüsünüz, elədimi? Siz bunları balaca bir dairədə görmüsünüz. Təsəvvür edin ki, Azərbay-

can ərazisinin 20 faizində bütün evlər, xəstəxanalar da, məktəblər də, kitabxanalar da, mədəniyyət sarayları da – hamısı belə dağıdılıbdır. Amma təəssüflər olsun ki, dünya ictimaiyyəti, o cümlədən Birləşmiş Millətlər Təşkilatı bu cür barbarlığa, vandalizmə lazımı qədər fikir vermir. Mən niyə belə kəskin deyirəm? Çünki həmişə bizimlə danışanda Ermənistanla Azərbaycanın vəziyyətini eyni səviyyədə tuturlar. Hesab edirlər ki, münaqişə var, günahkar hər iki tərəfdir, gedin münaqişəni həll edin. Ancaq hansı tərəf nə zərər çəkibdir – bunu nəzərə alan yoxdur.

Bu sözləri ki, sizə deyirəm, mənim qəlbimdə acı hissiyyatlar var. Sizə deyirəm biləsiniz ki, biz nə kimi çətin bir dövr yaşayırıq.

Ancaq bunlarla yanaşı, biz ümidimizi itirməmişik, biz nikbinik. Hesab edirik ki, məsələni həll etmək mümkündür və bunun üçün də çalışırıq. Çalışırıq ki, məsələ sülh yolu ilə həll olunsun. Azərbaycan mühəribənin, döyüşlərin yenidən başlanmasının əleyhinədir, bunun tərəfdarı deyildir. Baxmayaraq ki, buna əsasımız var, çünki bizim torpaqlarımız işğal olunubdur. Ancaq biz məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik.

Güman edirəm ki, əgər Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, ATƏT, onun Minsk qrupu, Dünya Birliyindəki başqa təsirli qüvvələr bu münaqişənin həllinə kömək etsələr, biz bunu həll edə bilərik.

Ancaq bir dəqiqəlik nəzərə alaq ki, biz bu gün bunun həll olunması haqqında hansısa qərar qəbul etdik. Təsəvvür edirsinizmi, onun həyata keçirilməsi üçün nə qədər vaxt lazımdır? Bəzi adamlar belə düşünür ki, bu gün qərar qəbul olunacaq, sabah qaçqınlar öz yerlərinə qayıdacaqlar. Bu, sadəcə, məsələyə səthi münasibətdir. Bizim qarşımızda duran birinci məsələ problemin sülh yolu ilə həll olunması, işğal olunmuş torpaqların azad edilməsi, ondan sonra o torpaqlarda yaşayış üçün imkan yaradılması, yəni oraların bərpası, sonra isə insanların oraya köçüb yaşamasıdır. Yenə də deyirəm, siz Füzulidə olduğunuz zaman bu prosesi gördünüz. O, sadəcə, Azərbaycan ərazisinin kiçik bir hissəsidir.

Ona görə də, şübhəsiz ki, biz əsas məsələnin həllinə nail olmalıyıq. Bundan sonra – ikinci mərhələdə də yardıma çox böyük ehtiyacımız olacaqdır. Amma indi, hələ ki, heç bir məsələ həll olunmayıb, demək, o insanlara yardım etmək lazımdır. Biz indiyə qədər humanitar yardım almışıq. Bunlara görə sizə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına təşəkkür edirəm. Ancaq təəssüflər olsun, bəzən səslər gəlir ki, humanitar yardımlar azaldınsın, yaxud kəsilsin. Bəs bu insanlar necə yaşasınlar?

Mən hesab edirəm ki, bütün bunlara görə siz Azərbaycanı ziyarət edərək, bundan sonra da həm məsələnin sülh yolu ilə həlli barəsində, həm

də bu insanların yaşayışını müəyyən qədər normal səviyyədə saxlamaq üçün humanitar yardım göstərilməsi işində bizə kömək edəcəksiniz.

S a d a k o O q a t a: Cənab prezident, çox sağ olun ki, bu problemin tarixi haqqında məlumat verdiniz, məsələnin perspektivləri barədə fikirlərinizi bölüşdünüz. Mən Sizin bütün hisslərinizi tam anlayıram.

Məlum olduğu kimi, biz Azərbaycana yardımı 1992-ci ildən başlamışıq. Elə bu zaman Ermənistana da yardım göstərməyə başlamışıq. Məlum olduğu kimi, Ermənistanda da qaçqınlar var. Onların sayı təxminən 250 mindir. Onlar Azərbaycandan Ermənistana qaçmış ermənilərdir. Eyni zamanda Azərbaycanda Ermənistandan qovulmuş 300 minə qədər azərbaycanlı var. Münaqişə davam etdikcə Dağlıq Qarabağdan və onun ətrafından 600 min adam da onlara əlavə olunmuşdur. Gördüyünüz kimi, bunlar çox böyük rəqəmlərdir. Biz əlimizdən gələni edirik ki, qaçqınlara yardım göstərək və bunun öhdəsindən gələk.

Mən tam anlayıram ki, təkliddə bütün bu problemlərin öhdəsindən gəlməyə qadir deyiləm. Çünki qaçqınlar problemindən əlavə, burada hərbi, siyasi problemlər də var və ümumiyyətlə bu, kompleks bir problemdir. Bizim edə biləcəyimiz və indiyədək etdiyimiz bu insanlara müəyyən qədər yardım göstərmək, onların vəziyyətini yaxşılaşdırmağa çalışmaqdır. Lakin bütün bunlar hamısı müvəqqəti addımlardır. Eyni zamanda biz ümidlə yaşayırıq ki, bütün siyasi və hərbi problemlər münaqişəyə qatılmış ölkələrin liderləri tərəfindən həll olunacaqdır. Bu baxımdan Sizin tutduğunuz mövqeyə böyük hörmətim var. Baxmayaraq ki, bütün çətinliklərlə üzləşirsiniz, amma yenə də çalışırsınız ki, məsələni sülh yolu ilə həll edəsiniz.

Əlbəttə, dağıntıların çox böyük olduğunu mən əvvəl də eşitmişdim. Lakin Füzuli rayonuna getdikdən və oradakı dağıntıları öz gözümlə gördükdən sonra bunların nə dərəcədə nəhəng olduğunu təsəvvür edə bildim. İndi anlayıram ki, bunların bərpa, reabilitasiyası çox böyük və gərgin zəhmət tələb edəcəkdir. Lakin deməliyəm ki, əgər siyasi çətinliklər aradan götürülsə və insanların yenidən öz yerlərinə dönməsi üçün təhlükəsizlik təminatı verilərsə, biz yenə yardım göstərməyə hazır olduğumuzu bildirəcəyik. Zənnimcə, bizim elə bir imkanımız olacaq ki, bütün bu problemləri hansı yollarla həll etmək, hansı üsullardan istifadə etmək üçün bir daha görüşək.

Siyasi baxımdan bütün problemlər həll edildikdən və razılıq əldə olunduqdan sonra Siz təhlükəsizliyi necə təmin etmək fikrindəsiniz? Bütün bu problemlər həll olunana qədər biz Azərbaycanda qalmaqda və

yardım göstərməkdə davam edəcəyik. Qaçqınlara və ölkə daxilində yerlərindən didərgin düşmüş insanlara bizim humanitar yardımımıza gəldikdə isə, böyük səbirsizliklə danışıqların başa çatmasını gözləyirik. İndiyədək biz Azərbaycanda qaçqınlara və məcburi köçkünlərə yardım göstərməkdən ötrü 41 milyon ABŞ dolları ayırmışıq, 10 milyon dollar da onlara sığınacaq təmin etməkdən ötrü verilmişdir. Başa düşürəm ki, bu, bəlkə də qənaətbəxş rəqəm deyil, onların bütün problemlərini həll etmir. Lakin hər halda, biz bunu etmişik. Eyni zamanda çalışmışıq ki, onların özlərini dolandırması üçün iş yerləri ilə təmin edək. Bu sahədə xüsusilə Baş nazirin müavini cənab Həsənova minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm, – o da bu istiqamətdə çalışır.

Deməliyəm ki, belə vəziyyət həmişəlik davam edə bilməz. Biz yerlərinə didərgin düşmüş insanların problemlərini tamamilə həll edə bilmərik. Ona görə də bu problemin siyasi cəhətdən həll olunması sahəsində Sizin göstərdiyiniz səyləri, təşəbbüsünüzü xüsusi qiymətləndirir və bu yolda Sizə hər cür uğur arzulayıram.

H e y d ə r Ə l i y e v: Sizin sözlərinizə, tövsiyələrinizə görə və xüsusən Azərbaycandakı qaçqınların, köçkünlərin həyatını müəyyən qədər yaxşılaşdırmaq üçün göstərdiyiniz yardımlara görə təşəkkür edirəm. Təbii ki, bu yardımlar çox azdır. Amma nə edək, bundan artıq edə bilmirsiniz. Biz arzu edərdik ki, daha da çox olsun.

Biz bütün bu çətinliklərə dözmüşük və dözəcəyik. Amma bir daha sizə müraciət edirəm ki, Azərbaycana diqqətinizi daha da artırın. Əgər mümkünsə, yardımınızı daha da artırın. Münaqişənin həll olunması isə, başa düşürəm, bunun çoxu bizim üzərimizə düşür. Amma hər halda, sizinlə bizim aramızda bundan sonra görülməsi işlər çoxdur. Hesab edirəm ki, biz bundan sonra daha da səmərəli əməkdaşlıq edəcəyik.

NAXÇIVANDA AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEVƏ ADINA POLİKLİNİKADA NİTQ

13 oktyabr 1999-cu il

Əziz dostlar!

Əziz həkimlər, səhiyyə işçiləri!

Mən üçüncü gündür ki, Naxçıvandayam və sizinlə bərabər Naxçıvan Muxtar Respublikasının 75-ci ildönümünü təntənə ilə, şöhrətlə və çox ləyaqətlə qeyd edirik. Bu günlər Naxçıvan Muxtar Respublikasının tarixi keçmişi, 75 illik muxtariyyət yolu, əldə etdiyi uğurlar və bu günü haqqında çox sözlər deyilibdir. Amma bunlar da yetərli deyildir, daha da çox demək olar. Düşünürəm ki, elə bu deyilən sözlər Naxçıvanın indiyə qədərki tarixinə müəyyən yekun vurur və Naxçıvan Muxtar Respublikasının gələcək yollarını işıqlandırır.

Müstəqil Azərbaycanın həyatında səhiyyə sahəsi çox böyük yer tutur. Bu, təkcə bizim ölkədə deyil, insan cəmiyyətində, insan yaranandan insanın həkimə ehtiyacı olubdur. Ona görə də həkim sənəti yaranıbdır. Həkim sənətinin yaranma tarixi sizə yaxşı məlumdur. Amma bizim nəsilər gözünü açandan sizin kimi həkimləri görübdür. Ola bilər, yüz il, iki yüz il bundan öncə həkimlər sizdən fərqli idilər, yaxud siz onlara bənzəyirsiniz. Amma o qədər də yox. Biz isə sizin kimi həkimləri görmüşük.

Hətta mən demirəm 20-ci illərdə – Naxçıvan muxtariyyət əldə edəndə, 30-cu illərdə, yaxud 40-cı illərdə – mən 40-cı illərin sonunda buradan getmişəm – Azərbaycanda həkim çox az idi. Naxçıvanda beş-altı həkim var idi. Onlardan tanınanı da az idi. Amma hamıdan çox tanınan və bizim hamımızın xatirində qalan Məmmədtağı Sultanov idi. Bilmirəm, doktor Sultanov indi insanların xatirindədirmi. Ona biz doktor Sultanov deyərdik. O vaxt o, yaşlı bir adam idi, həkimlik edirdi.

Mənim xatirimdədir, anam xəstə olanda mən bir neçə dəfə səhər tezdən gedib onun qapısını döymüşəm, xahiş eləmişəm. Onda avtomobil yox idi, fayton tutmağa imkan yox idi, başqa şey yox idi. Yadıma düşür, onun əlində, adətən, çəliyi var idi. Gəlib mənim anama baxıb və reseptlər yazıbdır.

Amma onun da həyatı çox qəribə idi. Bilirsiniz, o illər sovet hakimiyyəti onu çox təqib edirdi. Müharibə vaxtları o, haradasa sovet hökumətinin, sovet quruluşunun əleyhinə nəsə sözlər demişdi. Allah ona rəhmət etsin. Özü də bir az içkiyə marağı var idi. İndi, ola bilər, bir balaca içki içib, yadından çıxıb, özünü saxlaya bilməyib deyibdir. Amma qəlbində olan sözləri deyibdir. Onu o vaxt burada həbs etdilər. Amma yaxşı ki, yenə də rəhm göstərdilər. Onu Naxçıvandan sürgün etdilər, amma uzağa yox. Burada bir Əznəbirt kəndi var, – adətən, orada ermənilər yaşayırdı, – onu Əznəbirt kəndinə sürgün etdilər. Yazıq kişi o vaxt da artıq yaşlı idi. Getdi, bir il, bilmirəm, iki il, müharibənin çətin illərində, – guya ki, burada o öz danışıqları və s. ilə sovet hökumətini yıxacaqmış, nə imiş, – getdi orada yaşadı.

O da xatirimdədir ki, bir dəfə Əznəbirt kəndinə getmişdim. Onda mən Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsində işləyirdim. Əznəbirt kəndində kolxoz sədrindən, o birisindən soruşdum, – nə var, nə yox, kim var? Dedim, bəs deyirlər ki, doktor Sultanov buradadır. Dedi, hə, buradadır, bizi mühafizə edir. Dedim ki, onu görə bilərəmmi və gəldim gördüm. Adətən o, bığ saxlayardı. Amma gördüm saqqalı da var, bığı da ağappaq ağarıbdır. Beli də bir az bükülübdür. Baxdım, baxdım buna. Bilirsiniz, o vaxt bir gənc insan kimi həm ürəyim ağrıdı, həm də fikirləşdim ki, bizim xalqımızda nə qədər dəyərli insanlar var. O, çox ziyalı bir adam idi. Gərək ki, əslı tıflıslı ıdı. Yaxud da, bəlkə kökü naxçıvanlı ıdı, amma gedib Tıflısdə təhsil almışdı. Hər halda, yüksək tıbb təhsili var ıdı.

İndi Naxçıvanın böyük səhiyyə ordusu vardır, böyük həkimlər ordusu vardır. Amma cəmi 50-60 il bundan öncə Naxçıvan belə vəziyyətdə idi. İndi həkimlərin tarixini yada salanda mən böyük sevinclə bu gün Əbdüləli həkimlə burada görüşdüm.

Əbdüləli həkim, əlbəttə ki, doktor Sultanovdan çox cavan ıdı. Ancaq o vaxt – 30-cu illərin axırında, 40-cı illərdə Naxçıvanda yenə də az həkim var ıdı. O az həkimlərin içərisində ən mötəbər həkim, hamının inandığı həkim və hamıya təmənnasız xidmət edən həkim Əbdüləli həkim ıdı. Bir vaxt Sultanovdan savayı başqa həkim yox ıdı, hamı məburən Sultanovun yanına gedirdi. Amma sonra bir neçə həkim var ıdı. Kim hansı həkimi istəyirdi, onun xidmətindən istifadə edə bilirdi. Ancaq Əbdüləli həkimin yanına hamı gedirdi. Əbdüləli həkim də gecə-gündüz kimə yardım göstərmək, kimi müalicə etmək, kimə məsləhət vermək lazım ıdı – onu edirdi.

Mən çox sevindim ki, Əbdüləli həkim bu gün də buradadır, bu gün də öz xidmətlərini göstərir. Mən sizin hamınızı dəvət edirəm ki, o kişiyyə yaxşı baxın, ona qayğı göstərin. O, nə qədər fəaliyyət göstərsə, həkimlik təcrübəsini sizə versə və xüsusən həkimə məxsus olan mənəviyyət təcrübəsini sizə versə, siz o qədər zəngin olacaqsınız.

Mən həmişə həkimlər haqqında danışanda Hippokrat andını yadıma salıram. Bu, təsadüfi deyildir. Heç bir başqa peşə sahibi olan, yaxud diplom alan mütəxəssis heç bir şeyə and içmir: diplomunu aldı – sərbəstdir, gedib işləyir, çalışır. Amma həkimlərdə Hippokrat andı var. Çünki həkimlik bütün başqa peşələrdən fərqli bir sənətdir, fərqli bir sahədir – həkimlik sahəsi. Ona görə də həkim gerek həqiqi həkim olsun, bunun üçün gerek onun mükəmməl həkimlik biliyi olsun, yaxşı təcrübəsi olsun və xəstənin diaqnozunu düzgün qoya bilsin, onun müalicəsinin yollarını düzgün müəyyən edə bilsin. Amma eyni zamanda, həkim gerek böyük insan olsun, həkim gerek yüksək mənəviyyətə malik insan olsun. Həkim öz insani keyfiyyətləri ilə bütün başqa peşə sahiblərindən daha da yüksəkdə durmalıdır. Ona görə də tibb elmində belə bir sahə var – deontologiya. Yəni bunu həkimlər yaqin bilirlər. Amma bilməyənlər üçün bir balaca izah edim, – yəni həkimliyin mənəvi xüsusiyyətləri. Deontologiya Hippokrat andından meydana gələn qədim bir məfhumdur.

Bilirsiniz ki, mərhum Zərifə xanım göz həkimi idi və öz peşəsini çox yaxşı bilirdi. Əmək fəaliyyəti, həkimlik fəaliyyəti dövründə çoxlarının gözünü yaxşı müalicə etmişdi, onların gözlərinə işıq vermişdi. Çox işlər görmüşdü. Eyni zamanda böyük elmi fəaliyyətlə məşğul idi, elmi əsərlər yazırdı. Ancaq mən Azərbaycanda rəhbərliyə başlayan zaman və Azərbaycanda insanların mənəvi keyfiyyətlərinin daha da yüksəlməsi üçün çalışan zaman, – yəni insan saf olmalıdır, insan əxlaqlı olmalıdır, insan cəmiyyətə təmənnasız xidmət etməlidir, insan rüşvətxorluqdan və onun kimi pis hərəkətlərdən uzaq olmalıdır, insan cəmiyyətə xidmət etmək üçün özünü fəda etməlidir. Bilirsiniz ki, mən 1969-cu ildə Azərbaycanda rəhbərliyə başlayanda bu mənfi hallar çox geniş yayılmışdı. Mən onlarla mübarizəyə başladım və təbiidir ki, Zərifə xanım da mənim bu mübarizəmi görürdü, – onda o, deontologiya haqqında bir çox kitablar oxudu və deontologiya haqqında kitab yazdı. Hətta o vaxt bir neçə dəfə Sovetlər İttifaqının ayrı-ayrı yerlərində – Moskvada, başqa şəhərlərdə elmi konfranslarda çox uğurla çıxış etdi. Bu, məni çox sevindirdi. Çünki həkim üçün çox əhəmiyyətli olan bu mövzu onu maraqlandırır.

Bir də bizim Azərbaycan üçün əhəmiyyətli, yəni xüsusi bir mövzu vardır. Bəlkə bunu desəm, indi hamı məni anlama bilməsin. Ancaq bu, xalqımız bu günü, gələcəyi üçün tibbi nöqteyi-nəzərdən, insanların, cəmiyyətin sağlamlığı nöqteyi-nəzərindən çox əhəmiyyətli bir sahədir. Bu da ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda qədimdən belə adət var – qohumun qohumla evlənməsi, ailə qurması. Nəslin gələcəyinə bunun nə qədər mənfi təsir göstərdiyini təəssüf ki, indi də çoxları bilmirlər.

Keçmişdə bizim Azərbaycanın çox müdrik insanları, o cümlədən təbibləri olubdur. Amma nədənsə bu sahəyə fikir verməyiblər. Mən həkim deyiləm, ancaq o illər bu məsələ ilə çox ciddi məşğul olduğuma görə bu adətin Azərbaycan xalqının nəsil sağlamlığı üçün nə qədər zərərli olduğunu mən yaxşı dərk etmişdim. Mən bu barədə bəzi həkimlərlə söhbət aparırdım və şübhəsiz ki, ən yaxın söhbətimi də Zərifə xanımla evdə aparırdım. O mənə danışdı ki, onu da bu mövzu çox maraqlandırır və göz xəstəliklərindən bir çoxunun – ola bilər, onu burada Zəhra xanım da təsdiq edə – kökünü qohumun qohumla nikahında və ondan sonra əmələ gələn uşaqların gözlərinin xəstəliklərində görürlər. O, bu mövzunu da çox sevdi və bu mövzu üzərində işlədi, bir çox materiallar topladı. Bəzən biz evdə söhbət edirdik. Gəlirdi, mənə deyirdi ki, nə qədər xəstəliklərin kökünü axtaranda görürsən ki, bu, qohumluq əlaqələri ilə bağlı olan xəstəlikdir. Yəni mən bunu bilirdim. Bu mənfi hal təkəcə gözə təsir etmir, başqa xəstəliklərə də, xüsusən ağıl, şüur xəstəliyinə də çox təsir edir.

Məsələn, son vaxtlar mənə deyirlər ki, sonsuzluq xəstəliyi yaradır, başqa xəstəliklər yaradır. Bunlar məni çox narahat etdi. Nə üçün? Çünki mən o illərdə də, 70-ci illərdə də təkəcə öz yaşadığım günü, öz yaşadığım dövrü düşünmürdüm. Mən Azərbaycan xalqının gələcəyini düşünürdüm, Azərbaycan xalqının sağlamlığını düşünürdüm. Xalqın sağlamlığı ayrı-ayrı adamların, ya da böyük bir qrupun sağlamlığı deyil. Xalqın sağlamlığı xalqın kütləvi sağlamlığıdır, yəni xalqın hamısının sağlam olmasıdır. İndi tibb elmi və tibb təcrübəsi o qədər irəli gedibdir ki, bu sahədə dünyada böyük nailiyyətlər vardır. O nailiyyətlər profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsi vasitəsilə dünyada belə xəstəliklərin çoxunu artıq aradan çıxarıbdir. Mən o vaxt bax, bu düşüncələrlə millətimin, Azərbaycan xalqının daha da sağlam olmasını istəyərək, gələcək nəsillərin bizim nəslimizdən daha da sağlam olmasını istəyərək bu məsələ ilə çox ciddi məşğul oldum.

Xatirimdədir, mən bunu Azərbaycanda bir neçə dəfə – bizim rəhbər orqan o vaxt Mərkəzi Komitənin Bürosu idi – büronun üzvləri ilə müza-

kirə etdim. Bizim böyük həkimləri, akademikləri dəvət etdim. Rəhmətlik Mustafa bəy Topçubaşovla da çox ətraflı söhbət etdim. O, bu fikirlərin tamamilə düzgün olduğunu dedi. Ancaq mən ona dedim – bəs Siz nə üçün bu məsələni qaldırmırsınız, nə üçün bu məsələni ümummilli məsələ kimi ortaya atmırırsınız? Dedi ki, bilirsiniz, insanlar başa düşürlər. Bu adət – əmioğlunun əmiqızı ilə evlənməsi, yaxud başqa hallar – bunlar Azərbaycanda o qədər dərin köklərə malikdir ki, insanlar o adət-ənənəni o qədər qəbul ediblər ki, bunun qarşısına çıxmaq mümkün deyildir.

Ancaq buna baxmayaraq mən bu məsələni bir dəfə, iki dəfə bürodə müzakirə etdim. Bu sözü bəlkə də mən indiyə qədər deməmişəm, – hətta fikrim var idi Azərbaycanın Cinayət Məcəlləsinə bir maddə əlavə edim ki, əgər kimsə öz qohumu ilə nikah qurursa, onun qarşısı alınsın. Əgər belə nikah olsa onlar cinayətə cəlb olunsunlar. Yəni belə qəti addımlar da atmaq fikrində idim. Bir neçə dəfə söhbət etdim. Gördüm, hətta mənim ətrafımda olan yüksək mədəniyyətə malik insanlar da bu məsələ haqqında ciddi tədbirlər görməyə ehtiyat edirlər. Deyirdilər ki, adamlar anlamazlar, başa düşməzlər, bu bizim milli adət-ənənəmizdir.

Yadımdadır, o vaxt mənim həmkarlarımdan biri – indi onun çox yaşı var, hələ yaşayır – dedi ki, keçmişdə belə deyiblər ki, əmioğlu ilə əmiqızının kəbinini Allah göydə kəsibdir. Siz bu sözü eşitmisiniz, yoxsa yox? Mən bunu o vaxta qədər eşitməmişdim. Dedi, bəli, göydə mələklər kəsibdir. Mənə dedi ki, "sən nə deyirsən, nə danışsən, belə şey etmək olarmı, bu cür məsələni ortaya atmaq mı olar, bu cür məsələ haqqında danışmaq olarmı?"

Amma bu, məni çəkindirmirdi. Mən bu məsələ ilə məşğul olurdum. Onu da deyə bilərəm ki, mən 1982-ci ildə Moskvaya gedəndən sonra artıq bu məsələ ilə Azərbaycan miqyasında məşğul ola bilmədim.

Ancaq orada, Moskvada işləyərkən Siyasi Büronun üzvü kimi və Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini kimi, mən bütün SSRİ-nin səhiyyəsinə rəhbərlik edirdim. Səhiyyə Nazirliyi, Tibb Akademiyası, bütün tibbi elmi tədqiqat institutları – hamısı ölkə rəhbərliyində mənə tabe idi, mənə bağlı idi. Mən onlara rəhbərlik edirdim. Ona görə o illərdə mən Sovet İttifaqının çox böyük alimləri ilə, professorları ilə – onu da demək lazımdır ki, Moskvada həqiqətən dünyanın başqa ölkələri ilə müqayisədə çox güclü tibb alimləri, tibb mütəxəssisləri var idi – onlarla da danışarkən təbii, bunu deyirdilər.

Amma onu bilin ki, xristianlarda bu adət yoxdur, qadağandır. Məsələn, ruslarda bu adət yoxdur, qadağandır. Ona görə də onlarda bu

problem yoxdur. Amma bu problemi onlar yaxşı bilirdilər. Mənim bu danışığımdan onlar başa düşürdülər ki, mən rus xalqı üçün maraqlanmıram. Çünki rus xalqında belə adət yoxdur. Orada qohum qohumla evlənmə bilməz. Onların dini, adət-ənənələri buna yol vermir. Kimsə evlənsə, ola bilər, bu, sadəcə hadisədir. Amma dini adət-ənənə buna yol vermir. Ancaq bizdə bu problem var idi və mən onların da fikirlərini öyrəndim. Sonra bildim ki, bir çox sahələrdə tədqiqatlar aparılıb. Bir çox xəstəliklərin, xüsusən, yenə də deyirəm, əqli xəstəliklərin, şüur xəstəliklərinin, göz xəstəliklərinin, başqa xəstəliklərin kökü qohumların nikah bağlamasından irəli gəlir. Yəni bundan onların özləri xəstələnir, amma onlardan törəmiş uşaqlar xəstələnir. Bəlkə öz övladı xəstələnir, amma nəvəsi xəstələnir, o biri törəməsi xəstələnir.

Mən bu məsələni burada sizə demək fikrində deyildim. Əgər lazım olsaydı belə bir fikri mən Moskvada daha da böyük bir mütəbər tibb toplantısında ifadə edə bilərdim. Ancaq nə üçün mən indi bunu dedim? Çünki mən Zərifə xanımın xatirəsinə həsr edilmiş bu guşə ilə tanış olanda, o dövrlər müəyyən qədər kino lenti kimi gözümün qarşısına gələndə onun elmi fəaliyyəti, çalışdığı, gördüyü işlər yadıma düşdü ki, o, bu məsələ ilə nə qədər maraqlanırdı. Yəni o, birinci növbədə deontologiya elmi ilə maraqlanmağa başladı və bu barədə kitab yazdı, mühazirələr oxudu. Eyni zamanda, xalqımızın bu günü, gələcəyi üçün bağlı olan bax, bu problem ilə məşğul oldu. Bilmirəm, – burada alimlər yəqin deyə bilərlər, – tibbdə bunun adı nədir?

Adilə Namazova: Cənab Prezident, irsi, genetik xəstəliklər. Hazırda onun üzərində işləyirlər. Buna deyirlər gen mühəndisliyi. İndi bununla geniş məşğul olurlar.

Heydər Əliyev: Gen mühəndisliyi böyük bir sahədir. Bu, bir çox irsi xəstəliklərin əmələ gəlməsidir. Amma bunların içərisində bizim millətimizdə, xalqımızda bax, bu xəstəlik var. Siz mənim fikirlərimi təsdiq edirsinizmi?

Adilə Namazova: Bəli, təsdiq edirik. Cənab Prezident, icazə verin deyim ki, noyabr ayında Tbilisi şəhərində böyük bir konqres keçiriləcəkdir. Bu konqres "Təbabətdə etika və deontologiya" mövzusunda həsr olunubdur. Orada mən Azərbaycanda etika və deontologiya haqqında 45 dəqiqəlik məruzə edəcəyəm. Orada Zərifə xanımın adını çəkirəm. Çünki, Siz söylədiyiniz kimi, Zərifə xanım o vaxt konfranslarda "Həkimin etikası" mövzusunda məruzə etmişdi. Bilmirəm, o kitabça Sizdə var, yoxsa yox, – həmin məruzə kitabça şəklində nəşr olunmuşdu. İn-

di istəyirik ki, onu Azərbaycan dilinə tərcümə edək. Mən də öz məruzəmdə Nizamidən, Firdovsidən başlayaraq, Zərifə xanımın da fəaliyyətindən bəhs edərək indiki dövrümüzdə keçirəm.

Heydər Əliyev: Demək, görürsünüz, mən həkim deyiləm, alim də deyiləm, amma buradakı alimlərin hamısının fikri mənim fikrimlə eynidir.

Bir sözlə, Zərifə xanımın tibb elmi sahəsində xidmətlərindən biri də göz müalicəsi, tədqiqatı idi. Mənə belə gəlir ki, onun iki dəyərli irsi vardır.

Birinci, Azərbaycanda ilk dəfə deontologiyayı bir elm kimi meydana atıbdır. Xatirimdədir, SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının prezidenti, akademik Bloxin Bakıya gəlmişdi. Mən Zərifə xanımla birlikdə onunla görüşüb danışdıq. O, heyran qaldı. Sonra o da gedib deontologiya haqqında bir kitab yazmışdı. Bu, Zərifə xanımın başqa sahələrlə əlaqədar birinci irsi.

İkinci də, bizim millətimiz üçün ən vacib olan həmin məsələ – irsi, xromosom xəstəliyi. Zərifə xanım çalışıb ki, bizim gələcək nəsilləri bu xəstəlikdən xilas etsin, sağlamlaşdırsın. Bunu da o, göz xəstəliklərində tapdığına görə, orada gördüyünə görə bu fikrə gəlmişdi.

İndi mən Azərbaycanın Prezidenti kimi, bu fikri burada açıram və öz fikrimi bildirirəm. Qohumluq əlaqələri olan adamlar arasında nikah bizim gələcək nəsillərimiz üçün, onların sağlamlığı üçün zərərli və hesab edirəm ki, təhlükəlidir. Tibb alimlərimizi dəvət edirəm ki, onlar nəinki öz elmi araşdırmaları ilə, ya elmi mühazirələri ilə, çıxışları ilə bunu desinlər, onlar bu problemin Azərbaycanda həll edilməsi üçün düşünsünlər. Mən Səhiyyə Nazirliyinə bu göstərişi verirəm – bir proqram təşkil etsinlər. Başa düşürəm ki, bu, asan məsələ deyildir. Başa düşürəm ki, bunu biz bir ildə, iki ildə, on ildə edə bilmərik. Amma bizim bir strateji proqramımız olsa ki, müstəqil Azərbaycanın, millətimizin, xalqımızın gələcək sağlamlığını daha da təmin edək – bu problem üzərində biz işləməliyik.

Nəhayət, onu demək istəyirəm ki, mən nitqimi ondan başladım ki, vaxtilə Naxçıvanda həkimlər az idi. İndi nə qədər həkimlər vardır və nə qədər gözəl tibb ocaqları vardır. Onlardan biri də bu poliklinikadır.

Mən 1992-ci ildə Naxçıvanda işləyərkən buraya gəlmişdim, burada həkimləri yığıb onlarla söhbət də etmişdim. Ancaq o vaxt bu poliklinika belə vəziyyətdə deyildi. Bizim başqa imkanımız da yox idi. Çünki o vaxt ölkədə hər şey dağılırdı, yaratmaq, qurmaq da mümkün deyildi.

Mən çox məmnunam ki, son illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında muxtar respublika rəhbərliyinin və şəxsən Vasif Talıbovun həm təşəbbüsü, həm işgüzarlığı nəticəsində çox quruculuq işləri görülür. O cümlədən, səhiyyə sahəsində çox işlər görülür və bu poliklinika ona nümunədir. Naxçıvanda həkimlərin sayı çoxdur və istəyirəm ki, bundan da çox olsun. Amma bundan da çox istəyirəm ki, həkimlər həqiqi həkim olsunlar. Mənim arzum budur.

Mən həkimlərə, tibb işçilərinə, bütün səhiyyə işçilərinə öz hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Sizə məlumdur ki, mən bütün başqa işlərimlə yanaşı, Azərbaycanda bu sahəyə həmişə diqqət yetirmişəm, qayğı göstərmişəm və bu sahə ilə demək olar ki, daha da çox bağlı olmuşam. Ona görə də istəyirəm ki, həm Azərbaycanda, həm də Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvanda səhiyyə daha da yüksək səviyyədə olsun.

Sizin hamınıza cansağlığı arzu edirəm, işlərinizdə uğurlar arzu edirəm. Sağ olun.

* * *

Muzeyin xatirə kitabına yazdığı ürək sözləri:

"Mənim ömür-gün yoldaşım mərhum Zərifə xanımın adını daşıyan poliklinika ilə tanış olmaq, onun xatirəsinə həsr edilmiş guşəni seyr etmək məni həyəcana gətirdi. Xatirimdən heç vaxt çıxmayan, mənim üçün çox əziz olan insanın həyat və yaradıcılığını əks etdirən bu guşə məni coşdurdu. Bunların hamısı onun insani keyfiyyətlərinə, böyük ürəyinə, böyük elmi və həkimlik xidmətlərinə layiqli Abidədir. Bu xeyirxah işdə zəhmət çəkənlərin hamısına təşəkkür edirəm.

Heydər ƏLİYEV,
13.X.99

**MİLLİ MEMARLIĞIMIZIN MÖHTƏŞƏM ABİDƏSİ,
XII ƏSRDƏ GÖRKƏMLİ MEMAR ƏCƏMİ ƏBUBƏKR
OĞLU NAXÇIVANININ YARATDIĞI MÖMÜNƏ
XATUN TÜRƏSİNİ ZİYARƏTİ ZAMANI ÇIXIŞ**

*Naxçıvan şəhəri
14 oktyabr 1999-cu il*

Yadımdadır, mən burada yaşayan zaman, gənc vaxtımda, məktəbdə oxuyanda gəlib bunun ətrafında gəzirdim. Məktəbdə oxuyanda çoxlu rəsm çəkirdim, buna həvəsim vardı, rəssam olmaq istəyirdim. Onda memar nə olduğunu heç başa düşmürdüm. Ancaq rəsm çəkdiyimə görə axtarır, gözəl yerləri çəkirdim. Məsələn, Haçadağı, Naxçıvanın başqa yerlərini çəkirdim. Mömünə Xatun türbəsinə bir neçə variantda çəkmişəm. Çox təəssüf edirəm, mən Bakıya, oradan Leninqrada, Moskvaya gedəndən sonra buradakı kitablarım, çəkdiyim şəkillər hamısı dağıldı. Təəssüf edirəm. Akvarellə çəkilmiş çox gözəl şəkillərim vardı.

Mən sizə (*Vasif Talıbova*) tapşırıq verirəm ki, bu abidəni, vaxtilə sərdabədə dəfn olunanların məzarlarının oğurlanıb aparılmış başdaşlarını qiymətli mərmərdən çox gözəl düzəldin. Nə qədər vəsait lazımsa, ayrılacaqdır.

Sən (*Arif Qədimov*) bu gün çox gözəl məlumat verdin, çox sağ ol, təşəkkür edirəm. Ancaq, əlbəttə ki, mənə incidən odur ki, bizim xalqımız öz tarixini, mədəniyyətini – zəngin tarixini, zəngin mədəniyyətini, zəngin tarixi köklərini keçən əsrlərdə də, ondan sonrakı dövrdə də, indi, XX əsrdə də, birincisi, öz xalqına göstərə bilməyib, ikincisi də dünyaya göstərə bilməyibdir.

Bu baxımdan, məsələn, mərhum akademik Ziya Bünyadovun əsəri, deyə bilərəm ki, Azərbaycan tarixində yazılmış ən qiymətli əsərlərdən biridir. Azərbaycanda işlədiyim zaman bu əsərə görə ona Dövlət mükafatı verdim. Bu əsərə qədər Atabəylər dövləti və Azərbaycanın XII əsrdəki dövlətçilik tarixi məlum deyildi. Bizə məlum olmayanda, kimə məlum olacaqdı?

Ona görə də hesab edirəm ki, Ziya Bünyadov böyük bir tarixi ixtira edibdir. Bunu bir gündə etməmişdir. Bunu tədqiq, təhlil etmək, yaz-

maq, meydana çıxarmaq asan məsələ deyildi. Ziya Bünyadov həyatdan getdi. Yaşadığı zaman da mən onu həmişə qiymətləndirmişdim. Ancaq ola bilər ki, bizim xalqımız Azərbaycan tarixinin, qədim tariximizin tədqiqində, kitablar yazılmasında hələ ona lazımı qiymətini verməyibdir. Ona görə də mən təntənəli iclasda danışarkən Atabəylər dövləti haqqında dedim.

Sizə düzünü deyim ki, Atabəylər dövləti haqqındakı məlumatların hamısı Ziya Bünyadovun kitablarından aldığım məlumatlardır. Ondan əvvəl bunu eşitmişdim. Amma məlumatım yox idi. Əgər mənim məlumatım yox idisə, demək, digərlərinin məlumatı heç yox idi. Ona görə bu gün biz mərhum Ziya Bünyadova, böyük alimimizə bir daha, bir daha minnətdarlığımızı bildirməliyik. Allah ona rəhmət eləsin. Onun irsini, tarixçilik, tədqiqatçılıq fəaliyyətini davam etdirmək lazımdır. Mən bu sözləri deyirəm, televiziya da yazır, Azərbaycanın hər yerinə də yayılacaqdır. Mən bu gün buradan Azərbaycanın tarixçilərinə, Elmlər Akademiyasına öz göstərişlərimi verirəm: tarixçilərimiz Ziya Bünyadov tarixçilik məktəbi – Azərbaycanın qədim tarixi, orta əsrlər tarixi sahəsində onun kimi fəaliyyət göstərsinlər və belə dəyərli əsərlər yaratsınlar. İkincisi, təbiidir ki, Atabəylər dövlətinin Azərbaycan dövlətçiliyini yüz il dünyaya nümayiş etdirməsini, Atabəylər sülaləsinin, nəslinin Azərbaycan tarixində nə qədər böyük yer tutduğunu bu gün biz dərk etməliyik. Amma bunu indiyə qədər dərk etməmişik.

Sən gözəl xəritə göstərdin ki, Atabəylər dövlətinin sərhədi necə idi. Həqiqətdə də belədir. O, bugünkü Azərbaycandan da böyük bir ərazi idi. Bugünkü Azərbaycanın böyük bir hissəsi – həm Naxçıvan tərəfdə olan hissəsi, həm də Araz çayının o tərəfindəki hissəsi Azərbaycan dövləti, Atabəylər dövləti olubdur. Ona görə də biz buna tarixi qiymət verməliyik.

Bu baxımdan onlar Mömünə Xatun türbəsinə, şübhəsiz ki, özlərinin böyük insani keyfiyyətlərinə görə yaradıblar. Onlar müdrik insanlar olublar. Əgər o müdriklik, böyük zəka, ağıl olmasaydı, məsələn, Şəmsəddin Eldəniz öz həyat yoldaşına bu cür türbənin yaradılmasına qərar qəbul etməzdi. Gör nə qədər ağıllı insan olubdur. O nəsil nə qədər ağıllı olubdur ki, onun oğlu bunu davam etdirib və bizim tariximizi göstərən bu qədər əzəmətli memarlıq abidəsi, tariximizi təsdiq edən abidə yaranıbdir.

Əlbəttə, bu abidənin qiyməti yoxdur. Məsələn, çox vaxt, elə bu gün də bunu gözəl memarlıq abidəsi kimi təbliğ edirlər. Bu təbiidir, doğrudan

da belədir. Dağılanlar dağılıb, amma qalanlar içərisində Möminə Xatun məqbərəsi XII əsrdə, orta əsrlərdə Azərbaycanın nə qədər zəngin mədəniyyəti olduğunu, doğrudan da böyük memarlıq məktəbi olduğunu göstərir. Sən də dedin, biz də bilirik ki, Əcəmi Naxçıvani və onun yaratdığı məktəb təkcə Naxçıvanı əhatə etmir, Şərq aləminin böyük bir hissəsində onun memarlıq üslubu, memarlıq məktəbi davam edib, böyük əsərlər yaradıbdır.

Ancaq hesab edirəm ki, bu abidənin memarlıq qiyməti ilə bərabər, bizim üçün bəlkə daha da böyük qiyməti Azərbaycanın qədim dövlət olmasını göstərməsidir. Bu, təkcə memarlığın zənginliyini yox, dövlətçiliyin nə qədər zəngin olduğunu, nə qədər möhkəm olduğunu da göstərir. Əgər dövlətçilik o qədər yüksək səviyyədə olmasaydı, onlar bu cür abidənin yaradılması üçün qərar qəbul edə bilərdilərmidi?

Elə XX əsri götürün. Məsələn, böyük dövlətlər var, amma böyük abidələr yarada bilmirlər, çünki imkanları yoxdur. Amma Atabəylər həm imkanlı olublar, həm də tarixə, gələcəyə böyük irs qoyublar. O yazı da təsadüfi deyildir. Burada heç bir şey təsadüfi deyildir. Onu bizim üçün yazıblar. Bəli, bizim üçün yazıblar, gələcək nəsillər üçün yazıblar.

Ona görə də hesab edirəm ki, son illərdə gördüyünüz iş yüksək qiymətə layiqdir. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm, çox məmnun olduğumu bildirmək istəyirəm. Bu işi davam etdirmək lazımdır. Bu işi davam etdirmək üçün nə qədər vəsait lazım olsa, – Naxçıvanın başçısına, Ali Məclisin sədrinə deyirəm, – mən bunu əsirgəməyəcəyəm. Çünki bu, bizim müstəqil dövlətimiz üçün, gələcək nəsillər üçün çox lazımdır.

Sənin bu işə həvəsin, ona bu qədər qəlbdən yanaşmağın, birincisi, həqiqətən vətənpərvər insan olduğunu, vətənpərvər azərbaycanlı olduğunu göstərir, eyni zamanda belə işləri görməyə qadir olduğunu göstərir. Mən çox məmnunam ki, sənin kimi adamlar var. Sənin kimi adamlar nə qədər çox olsa, öz tariximizi, mədəniyyətimizi, dövlətçiliyimizi daha da geniş tədqiq, təhlil edə, millətimizə, xalqımıza göstərə, təbliğ edə bilərik və dünyaya göstərə bilərik.

Bu, indi bizə əvvəlkindən daha da çox lazımdır. Çünki biz müstəqil dövlətik. Azərbaycan xalqı öz müstəqilliyini alıb, Azərbaycan dövləti öz milli, mənəvi dəyərlərini qiymətləndirərək, şübhəsiz ki, daha da yüksələcəkdir.

Mən sənə təşəkkür edirəm. Buradaca sənə "Azərbaycan Respublikasının əməkdar mədəniyyət işçisi" adı verirəm. Bu, birincisi. İkincisi, sən o kitabı hazırla, məşğul ol, nəşr üçün hazırlayıb verin. Hesab edirəm

ki, sən bu kitabı elmi dərəcə almaq üçün təqdim etməlisən. Güman edirəm ki, bizim alimlər sənin kitabını və gördüyün işləri mənim kimi yüksək qiymətləndirərlər. Hesab edirəm, bu kitaba, bu tədqiqatlara görə sən elmlər doktoru adına layiqsən.

Mən çox sevinirəm ki, bu gün buraya gəldik. Yenə də deyirəm, uşaq vaxtı bu abidənin ətrafını gəzmişəm, baxmışam, görmüşəm, onu sevmişəm. Bir neçə dəfə demişəm – əvvəlcə rəssam olmaq istəyirdim, sonra isə memarlığa meyilim, memarlıq fakültəsinə daxil olmağım, memarlıq təhsili almağım bəlkə də elə bunlarla bağlı idi. Bunları görərək, bunların təsiri altında bu sənəti sevmişəm.

Ancaq sən Naxçıvandakı iki abidəni də dedin. Qarabağlar abidəsinə də unutmamaq lazımdır, başqalarını da.

Vasif Talibov: Sizin tapşırıqla Bakıdan, neft şirkətindən gəlmişdilər. Buranın da, Qarabağlar türbəsinin də bərpası üçün layihəsmə sənədlərini hazırlayıblar. Özləri bərpa etdirəcəklər.

Heydər Əliyev: Bizim Dövlət Neft Şirkəti? İlham, bu iş sənə həvalə olunur. Mən çox məmnunam ki, siz belə təşəbbüs göstərmisiniz. Bu məsələni öz əlinizə götürün. Özün bu işlə məşğul ol, bütün layihələrə bax. Nə qədər vəsait lazımsa, Dövlət Neft Şirkəti ayıra, təmin edə bilər.

Çox sağ olun. Sənə, sənin kimi azərbaycanlılara təşəkkür edirəm.

8 MART – BEYNƏLXALQ QADINLAR BAYRAMINA HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ MƏRASİMDƏ AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN NİTQİ

8 mart 2000-ci il

– Hörmətli xanımlar, analar, bacılar!

Sevimli qadınlar!

Sizi 8 Mart – Beynəlxalq Qadınlar günü, qadın bayramı münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Bu gün bu salon həmişəkindən daha da gözəldir. Çünki salonun əksəriyyətini təşkil edən qadınlardır. Qadın gözəlliyi bu salona daha da çox işıq verir və salondakı kişilərə, o cümlədən mənə də ilham verir.

Zəhra xanım dedi ki, siz bu bayramı həmişə səbirsizliklə gözləyirsiniz. Amma bilin ki, biz kişilər də bu bayramı səbirsizliklə gözləyirik. Ona görə ki, bu bayramda kişilər qadınlara həmişə xüsusi diqqət göstərilir, öz kişiliyini, yəni qadına olan hörmətli münasibətini daha da nümayiş etdirmək istəyirlər. Qadınlara mütləq hədiyyə bəxş edirlər, güllər verirlər.

Onları bəlkə də əvvəlki vaxtlardan çox öpürlər.

Amma təkcə buna görə yox. Bu bayram doğrudan da bizim bütün bayramlar içərsində ən gözəl bayramdır. Çünki bu, qadınlara həsr olunubdur. İnsan cəmiyyətində qadınların rolu, əhəmiyyəti məlumdur. Qısaca onu demək olar ki, qadınsız insan yoxdur, qadınsız həyat yoxdur. Bu, həmişə belə olub, bu gün də belədir, gələcəkdə də belə olacaqdır.

Azərbaycan qadını öz ağılı, zəkası, müdrikliyi, sədaqəti, qəhrəmanlığı, vəfası, yüksək analıq keyfiyyəti ilə bizim xalqımızı, millətimizi daim ucaldıbdir.

XX əsr dünyada qadınların emansipasiyası əsri olmuşdur. Bu gün böyük iftixar hissi ilə qeyd etmək olar ki, Azərbaycan qadınları bu imkanlardan çox səmərəli istifadə edib, dərhal cəmiyyətdə öz hüquqlarının bərpa olunmasına çalışıb və onlar üçün yaranmış imkanlardan çox yaxşı bəhrələniliblər. Beləliklə, demək olar ki, XX əsrin əvvəllərindən və xüsusən 20-ci ildən sonra Azərbaycanda qadınların azadlığa çıxması tam müstəqil olması, qadınlarla kişilərin hüquqlarının bərabərləşməsi üçün və qadınlara cəmiyyətdə öz istedadlarını nümayiş etdirmək üçün həyatın müxtəlif sahələrində çalışmaq zəhmət çəkmək üçün və beləliklə də qadının

nəyə qadir olduğunu bir daha nümayiş etdirmək üçün imkanlar yaranıbdir. Bu gün Azərbaycanda bu problem artıq yoxdur. Çünki Azərbaycan qadını hələ 30-cu illərin əvvəllərində qadranı atdı, öz azadlığını bütün dünyaya bəyan etdi və tarixi nöqtəyi-nəzərdən qısa bir zamanda Azərbaycanda qadınlar cəmiyyətdə, həyatın bütün sahələrində özlərinə məxsus olan yeri tutdular. Biz fəxr edirik ki, Azərbaycan qadınları həm elmdə, mədəniyyətdə, təhsildə, səhiyyədə, həm də iqtisadiyyatın bütün sahələrində – sənayedə, kənd təsərrüfatında, ticarətdə, hər sahədə özlərini göstərdilər və ölkəmizin, millətimizin inkişafına öz töhfələrini verdilər.

Məhz qadınların bu cür geniş fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycanda qısa müddətdə təhsil inkişaf etdi, insanlar savadlandı və Azərbaycan təhsili belə yüksək səviyyəyə qalxdı. Qadınların fədakar zəhməti nəticəsində Azərbaycanın səhiyyəsi belə yüksəklərə qalxdı. Mən bu sahələri ona görə xüsusi qeyd edirəm ki, bildiyiniz kimi, Azərbaycanda qadınlar bu sahələrdə işləyənlərin 60 faizini, bəlkə də çoxunu təşkil edir.

Qadınlar cəmiyyətdə, həyatda göstərdikləri bütün başqa xidmətlərlə yanaşı, ona görə ən yüksək qiymətə layiqdirlər ki, onlar anadırlar, onlar bizim nəslimizi artırırırlar. Qadınlara kişilərin bərabərliyinə gəldikdə, açıq demək lazımdır ki, qadınlar həmişə kişilərdən çox zəhmət çəkiblər.

Qədim zamanlardan belə təsəvvür var ki, kişi işləyir, pul qazanır, ailəni saxlayır, qadın isə ev işi görür belə olubdur. Amma indi kişi də işləyir, qadın da işləyir, kişi də qazanır, qadın da qazanır. Demək olar ki, ailəni ikisi birlikdə saxlayırlar, uşaqlarını böyüdürlər. Amma onların arasında böyük fərq var. Qadın uşaq doğur, körpə böyüdür. Qadının bu zəhməti əvəzsizdir və heç bir kişi belə zəhməti çəkə bilməz.

Biz qadınları ilbəl daha da çox qiymətləndiririk. Bu da müəyyən qədər təbiidir. Çünki keçmişdə qadınlara olan münasibət dərin köklər salmışdı və bu dəyişiklikləri təmin etmək üçün zaman lazım idi. Bu zaman da, təbiidir ki, artıq gəldi, çatdı. İndi Azərbaycan müstəqil dövlətdir. Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət qurulur. Azərbaycan bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedir. Azərbaycan dünya mədəniyyətinə sıx qoşulur. Bütün bu sahələrdə qadının rolu həmişə böyük olub və böyükdür. Biz "dünyəvi dövlət" məfhumunu işlədəndə, təbiidir ki, bunun çox anlayışını bilirik. Amma onlardan biri də odur ki, dünyəvi dövlətdə qadın azaddır, müstəqildir, qadına onun qadın olmasına görə heç bir məhdudiyyət qoyulmur.

Şəxsən mən sevinirəm ki, bizim Azərbaycan qadınları çox qısa bir zamanda bu azadlığı əllərinə alıblar və bu azadlıqdan istifadə edirlər. Be-

ləliklə də həm cəmiyyətə öz xidmətlərini göstərirlər, həm də xalqımızı yüksəldir xalqımızı gözəlləşdirirlər.

...Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ölkəmizə çox zərbələr vuraraq, ən böyük zərbəni də qadınlara vurdu. Çünki qadınlar övladlarını itirdilər, qadınlar ərlərini, qardaşlarını itirdilər. Adətən, faciələri qadınlar kişilərdən daha çox hissiyyatlarla keçirirlər. Ona görə də bu itkilər, bu məhrumiyyətlər də Azərbaycan qadınına çox zərbələr vurubdur. Təkcə ona görə yox ki, onlar şəhid anası, yaxud şəhid ailəsidir, ya şəhid bacısıdır. Bütün başqa qadınlar da. Çünki qadınlar arasında həmrəylik, mənəvi birlik daha da möhkəm olur.

Azərbaycan torpaqlarının bir qismi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. Bir milyondan artıq soydaşlarımız yerindən-yurdundan didərgin düşüb, ağır vəziyyətdə yaşayır, çoxları çadırlarda yaşayırlar. Onların da belə bir həyatının ən çox ağırlığı yenə də qadınların üzərinə düşür.

Mən bu əziz bayram günü Azərbaycanın şəhid analarını, qaçqın-köçkün vəziyyətində yaşayan, çadırlarda yaşayan qadınları böyük hörmət-ehtiramla yad edir və onlara bu salondan bütün Azərbaycan qadınlarının adından, bizim hamımızın adından bayram salamı göndərirəm.

Azərbaycan qadını bir xüsusiyyəti ilə də fərqlənir. O da onun gözəlliyidir. Kişilər gedib başqa ölkələrdə, başqa millətlər içərisində gözəl qadınlar axtarmasınlar.

Dünyanın ən gözəl qadınları Azərbaycandadır.

Qadınlar bir belə əziyyət, zəhmət çəkərkən nə istəyirlər? Sadəcə, onlara diqqət, qayğı, hörmət, ehtiram! Bu anlayışlar çox genişdi. Diqqət də, qayğı da müxtəlif formalarda ola bilər. Ancaq kişilər gərək qadınları həmişə yüksəkdə görsünlər, qadımlara gərək xüsusi hörmət etsinlər, qadınlara diqqətli yanaşsınlar.

İnsan mədəniyyətinin ən mühüm cəhətlərindən biri cəmiyyətdə qadına hörmət etmək və hörmət etməyi, diqqət göstərməyi bacarmaqdır. Mən arzu edirəm ki, xalqımızın mədəni səviyyəsinin bu qədər yüksəldiyi bir zamanda müstəqil Azərbaycanın kişiləri qadınlara diqqət, xoş münasibət göstərməyi, onlara hörmət bəsləməyi heç vaxt unutmasınlar.

Azərbaycanda qadınlar çox sahələrdə öz yerlərini tutublar. Ancaq biz hələ ki, istədiyimizə nail ola bilməmişik. Məhz buna görə də mən dünən "Azərbaycan Respublikasında dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında" xüsusi fərman imzaladım. Məmnunam ki, bu fərman qadınlar tərəfindən böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşılanıb. Sizi əmin edirəm ki, biz bu fərmanı ardıcıl surətdə həyata keçirəcəyik.

Hesab edirəm ki, qadınlar Azərbaycanın dövlət strukturlarında, icra orqanlarında, müxtəlif iqtisadi strukturlarda daha da çox təmsil olunmalıdır. Bu fərmanın həyata keçirilməsi üçün artıq mən belə qərar qəbul etmişəm ki, bütün icra orqanlarında, xüsusən şəhər, rayon icra hakimiyyəti orqanlarında qadınlarla iş üzrə ya xüsusi şöbə yaranmalıdır, yaxud icra orqanlarının rəhbərlərindən biri mütləq qadın olmalı və qadın problemləri ilə məşğul olmalıdır.

Biz Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaratmışıq. Bu komitənin nə qədər vacib olduğunu və ölkəmiz üçün lazımlı olduğunu artıq bu gün görürük. Ancaq bu komitənin daha da geniş fəaliyyət göstərməsi üçün biz gərək bütün rayonlarda, şəhərlərdə onun strukturlarını yaradaq və bu vasitə ilə də qadınların bütün sahələrdə işə daha fəal cəlb olunmasını təmin edək. Qadınlar bunu istəyirlər. İndi qadınlar var ki, kişidən də çox işləmək istəyirlər və çox hallarda kişidən də yaxşı işləyirlər. Bunlar məlumdur. Ancaq biz onlar üçün şərait yaratmalıyıq, bunu etməliyik. Əmin ola bilərsiniz ki, edəcəyik.

Mənim sizə, Azərbaycanın bütün qadınlarına münasibətim məlumdur. Bu da ondan ibarətdir ki, birincisi, mən hamınızı çox sevirəm. Eyni zamanda həm dövlət başçısı kimi, həm də sadə bir insan kimi, yəni kişi kimi hər birinizə diqqət göstərməyə hazıram.

Bu gün, bu bayram günü mən sizə, Azərbaycanın bütün qadınlarına səadət arzulayıram. Səadət anlayışı qadın üçün çox böyük, geniş anlayışdır. Hər bir qadın istəyir ki, xoşbəxt olsun, o səadətə nail olsun. Mən bunu arzulayıram. Azərbaycanın bütün qadınlarına cansağlığı, bütün işlərində uğurlar arzulayıram. Sizə, Azərbaycanın bütün qadınlarına gündən gözəl olmağınızı arzu edirəm.

Bayramınız mübarək olsun, əziz qadınlar! Sağ olun.

**AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV
GUÖAM ÖLKƏLƏRİ QADINLARININ
BİRİNCİ ƏMƏKDAŞLIQ FORUMUNUN
İŞTİRAKÇILARINI QƏBUL ETMİŞDİR**

*Prezident Sarayı
20 sentyabr 2001-ci il*

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev sentyabrın 20-də Prezident Sarayında GUÖAM ölkələri qadınlarının Bakıda keçirilən birinci əməkdaşlıq forumunun iştirakçılarını qəbul etmişdir. Dövlətimizin başçısı HEYDƏR ƏLİYEV qonaqları səmimiyyətlə qarşılayaraq dedi:

– Bu cür ağır iş şəraitində belə gözəl qadınlarla görüşün faydası çox böyükdür. Sizə baxıram, hamınız gözəlsiniz. Mən sizin hamınızı salamlamı-yıram. Bilirəm ki, GUÖAM təşkilatını yaratdığımız vaxtdan bəri ilk dəfə olaraq Yeni Azərbaycan Partiyasının təşəbbüsü ilə burada həmin ölkələrin qadın təşkilatları nümayəndələrinin görüşü keçirilir. Bu, çox yaxşı təşəbbüsdür. Burada görə bildiyiniz iş, zənnimcə, fayda verəcək və bizə böyük dəstəkdir, çünki biz – Ukrayna, Gürcüstan, Moldova və Azərbaycan prezidentləri 1997-ci ildə Strasburqda bu təşkilatı yaratmağı qərara aldığımız. Sonralar, 1999-cu ildə Özbəkistan da bu təşkilata qoşuldu. Təşkilat artıq müvafiq beynəlxalq nüfuz və hörmət qazanmışdır. Bizim sonuncu görüşümüz Ukrayna prezidenti Leonid Daniloviç Kuçmanın təşəbbüsü ilə Krimda keçirildi. Siz öz fəaliyyətinizlə bizim işimizi tamamlayırsınız, ona görə də mən bu görüşə şadam, sizi salamlayıram və arzu edirəm ki, bu təşəbbüs ənənəyə çevrilsin.

Əlbəttə, bizə dost ölkələrdən gəlmiş qonaqları görmək mənə xoşdur. Mən onu nəzərdə tuturam ki, əvvəla, dost ölkələrdən gələn insanları qəbul etmək xoşdur, ikincisi də, siz xalqımızın, ölkəmizin həyatı ilə tanış olmaq imkanına maliksiniz. Bu, ölkələrimiz üçün çox lazımdır, o mənada ki, keçmişdə biz Sovet İttifaqının tərkibində olmuşuq və tez-tez gediş-gəlişimiz olub, görüşmüşük, indi isə müstəqil dövlətlərik. Yeri gəlmişkən, bu il ölkələrimizin müstəqilliyinin 10 ili tamam olur, Ukrayna isə öz yubileyini artıq qeyd etmişdir. Oktyabrda biz də bu tarixi günü qeyd

edəcəyik. Əslinə qalsa, bütün respublikalar öz dövlət müstəqilliyini 1991-ci ildə, – kimi əvvəl, kimi sonra, – elan etmişdir.

Təbii ki, bu müstəqillik olduqca böyük tarixi hadisədir və xalqlarımızın çox böyük nailiyyətidir. Lakin bununla yanaşı, artıq hər bir ölkə öz problemləri ilə məşğuldur, həm də bu problemlər oxşardır. Çünki biz eyni ittifaqdan çıxmışıq, hamımız eyni vəziyyətdə, bir sistemdə idik, vahid ideologiyayı rəhbər tuturduq. İndi isə, ötən bu on ildə dönüş, keçid, transformasiya baş verir. Bu isə çox çətin prosesdir. Ona görə ki, burada söhbət iqtisadiyyatdan, sosial sahədən gedir, söhbət insanların, xüsusən gənc nəslin, habelə sistem və ideologiyası dünyanın digər ölkələrindəkindən tamamilə fərqli olmuş ölkədə doğulub, boyaya-başaya çatmış mənim nəslimin nümayəndələrinin şüurunda dəyişiklikdən gedir. Biz hamımız bu sistemdə yaşamış, bu ruhda tərbiyə almışıq və təbii ki, bütün bunlar dərin kök salmışdır. Ona görə də bu barədə açıq və obyektiv danışmaq lazımdır. Doğrudur, bəzi adamlar iddia edirlər ki, onlar bunun düzgün olmadığını o vaxtlar da bilirdilər. Bəlkə də kimsə belə düşünürdü, hər halda, belələri tək-tük idi. Mən bunu ona görə demirəm ki, guya düşünürəm ki, onlarda hansısa ideoloji ziddiyyət vardı. Sadəcə olaraq, bu adamların çoxu özlərinin hansısa şəxsi problemlərinə görə indi necə dirlərsə, o cür olmuşdular. Ona görə də bu proses asan deyildir və hər bir ölkədə həm müxtəlif şəkildə, həm də eyni cür gedir. Ona görə eyni cür gedir ki, bizim yolumuz birdir, ona görə müxtəlif şəkildə gedir ki, hər bir ölkə bu problemləri özü bildiyi kimi həll edir. Haradasa yaxşıdır, haradasa pisdır, haradasa kimsə hələ də mühafizəkar baxışlarını saxlayır, haradasa bəziləri hesab edir ki, bir qütbədən digər qütbə az qala bir il ərzində tullanıb keçmək olar. Ona görə də təkrar edirəm, bu keçid dövründə bizim oxşar cəhətlərimiz də, müvafiq şəraitlə, müvafiq hallarla əlaqədar olaraq bir-birimizdən fərqlərimiz də çoxdur. Əslinə qalsa, mən bu fikri məhz ona görə söyləyirəm ki, indi gediş-gəliş, bir-birini görmək, harada, nə kimi işlər baş verdiyini görmək çox vacibdir. Kim yaxşı işləyirsə, ondan nə isə öyrənmək, kim pis işləyirsə, ona kömək göstərmək olar.

Qonaqlarımız çox olmasa da, siyahıdan gördüm ki, Moldova, Özbəkistan nümayəndələri gələ bilməyiblər. Hərənin öz problemləri var. Buna baxmayaraq, mən Ukraynanın belə mötəbər nümayəndə heyətini salamlayıram, xüsusən ona görə ki, nümayəndə heyətinə çoxdan tanış olduğum Mariya Andreyevna Orlik başçılıq edir. Mən Gürcüstan nümayəndə heyətini və Azərbaycan nümayəndə heyətini salamlayıram.

GUÖAM-ın tərkibində biz beş ölkəyik, burada isə üç ölkənin nümayəndələri var. Bir sözlə, çoxluq göz qabağındadır.

Təkrar edirəm, sizin buraya toplaşmağınıza çox şadam və inanıram ki, çox səmərəli işləmişiniz. Televiziya ilə göstərdilər, mən gördüm, mənə bir az danışblar. Odur ki, mən sizin işinizi alqışlayır və sizə uğurlar arzulayıram. Görürəm ki, Mariya Andreyevna çıxış etmək istəyir.

Mariya Orlik (*Ukrayna Qadınlar İttifaqının sədri, Ukrayna nümayəndə heyətinin rəhbəri*): Əziz Heydər Əliyev. Mən də Sizin nəslə mənsubam.

Heydər Əliyev: Amma bir qədər sonrakı nəsle.

Mariya Orlik: Bizim sinnimizdə bir neçə yaşın az və ya çox olması böyük rol oynamır. Hər halda, mən sovet dövründə həyat məktəbi keçmiş nəsle mənsubam və həmin dövrdən bir günü belə öz həyatımdan silmərim. Ona görə ki, biz faydalı çox işlər görmüşük və indi müstəqil dövlətlər üçün bazaya çevrilmiş nə varsa, hamısı o dövrdə yaradılmışdır. Qadınlar əhalinin elə bir kateqoriyasıdır ki, onlar hər bir ölkədə prezidenti dəstəkləyirlər. Ona görə də beş prezident saziş imzaladıqları halda, qadınlar kənarda qala bilməzdilər. Başa düşürük ki, istər ictimai təşkilatlar, istərsə də deputat qüvvələri, qadınlarm işlədikləri dövlət orqanları olaraq bizim sözümüz, fəaliyyətimiz GUÖAM-ın qarşısında qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsinə kömək və yardım göstərməyə qadirdir. Bizni qəbul etdiyinizə görə, istər GUÖAM-ın yaradılmasında, istərsə də bu forumun keçirilməsində təşəbbüsünüze görə nümayəndə heyətimiz adından Sizə ürəkdən təşəkkür edirik. Biz məqsədə nail olduq, GUÖAM ölkələri qadınları forumunun yaradılması haqqında sənəd imzaladıq və indi nizamnaməni işləyib hazırlayacaq, öz işimizi planlaşdıracaq və işimizi necə səmərəli və faydalı qurmaq barədə düşünəcəyik. Mən Azərbaycanda ilk dəfə deyiləm. Sizin yadınızdadır ki, biz 1979-cu ildə burada Ukraynanın ədəbiyyat və incəsənət günlərini keçirmişdik.

Heydər Əliyev: Ukrayna Nazirlər Soveti sədrinin müavini kimi nümayəndə heyətinə də siz başçılıq edirdiniz.

Mariya Orlik: Mən bu vəzifədə 12 il işlədim, indi isə Ukrayna Qadınlar İttifaqına başçılıq edirəm. Xalqlarımız arasındakı o dostluq, əməkdaşlıq, qarşılıqlı anlaşma və məhəbbətin bünövrəsi indiki görüşümüzün də bünövrəsinə çevrilmişdir. Mən öz ev arxivimdə gənclik illərimizi Sizə xatırladacaq çoxlu maraqlı materiallar tapmışam.

Bax, bu, nümayəndə heyətimizi qəbul etdiyiniz barədə material verilmiş "Kommunist" qəzetidir, bu isə nümayəndə heyətimizin fotosəkli-

dir. Bax, bu şəkildə ədəbiyyat günlərinin açılışı əks olunmuşdur, burada isə biz Sizinlə söhbət edirik. Bu şəkildə biz Neft Daşlarındayıq. Bu şəkildə isə Sizin mərhum həyat yoldaşınız var, o Neft Daşlarına gedəndə bizi müşayiət edirdi. Burada nümayəndə heyətimiz Sizin qəbulunuzdan sonra əks olunmuşdur. Bu şəkil isə Ali Sovetdə – ədəbiyyat günlərinin uğurla keçməsinə görə bizə mükafatlar təqdim edilərkən çəkilmişdir. (Mariya Orlik arxiv materiallarını və fotosəkilləri Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevə təqdim edir). Qoy bunlar Sizə o vaxtları xatırlatsın.

Heydər Əliyev: Sağ olun.

Mariya Orlik: Mən Sizə iki kitab – Ukrayna Qadınlar İttifaqı tərəfindən nəşr olunmuş "Şedevri ukrainskoy kulturi" ("Ukrayna mədəniyyətinin inciləri") kitabını və "Jensini Ukraini" ("Ukrayna qadınları") bioqrafik-ensiklopedik lüğətini təqdim edirəm. Mən bunları Sizə bağışlayıram. Qoy onlar Sizə dostluğumuzu xatırlatsın.

Heydər Əliyev: Mariya Andreyevna, sağ olun. Sizdə belə fotosəkillər varmı?

Mariya Orlik: Mən onları Sizə hədiyyə edirəm.

Heydər Əliyev: Bəs bu qəzet Sizdə varmı? Yoxsa, mən onu sizin əlinizdən almış oluram.

Mariya Orlik: Yox, bunlar hamısı Sizin üçündür. Siz məndən heç nə götürmərsünüz, mən ancaq hədiyyə edə bilərəm.

Nümayəndə heyətinin rəhbəri kimi mənə bir neçə nüsxə hədiyyə etmişdilər və mən onların içərisindən götürmüşəm. Qoy bu, bizim görüşlərimizi, başlıcası isə, xalqlarımızın dostluğunu Sizə daim xatırlatsın. Bizi burada çox yaxşı qarşıladılar, özümüzü evdəkindən də yaxşı hiss edirdik. Başlıcası isə budur ki, biz qarşımızda duran vəzifəni yerinə yetirdik və indi təmiz vicdanla prezidentimizə məlumat verə bilərik ki, iş planlaşdırılan səviyyədə həyata keçirildi. Allah eləsin ki, biz prezidentlərimizin planlaşdırdıqlarının hamısını mehribancasına həyata keçirək. Biz Sizi dəstəkləyirik.

"AZƏRREYL" VOLEYBOL KLUBUNUN ÜZVLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN YEKUN NİTQİ

*Prezident Sarayı
14 mart 2002-ci il*

– Hörmətli idmançılar, voleybolçular! Əziz dostlar!

Sizi bir daha səmimi qəlbədən təbrik edirəm. Sizə cansağlığı, yeni-yeni idman qələbələri arzulayıram. Ümidvaram ki, siz çox gözəl qələbə-nizlə, Avropa kuboku uğrunda mübarizədə qələbə-nizlə gələcəkdə qazanacağınız daha böyük uğurlarınızın əsasını qoydunuz. Biz bunları gözlə-yəcəyik və həmişə sizinlə bərabər olacağıq ki, siz yeni-yeni qələbələrə nail olasmız.

Sizin qələbə-niz, son aylarda, son illərdə keçirdiyiniz yarışlarda, voleybol oyunlarında əldə etdiyiniz nailiyyətlər bizim hamımızı sevindirir və hər bir Azərbaycan vətəndaşında böyük qürur hissi doğurur. Mən televiziya ilə sizin oyunlarınıza da baxırdım. Sizin yarımfinal və final oyun-larınıza baxırdım. Mən görürdüm ki, siz nə qədər böyük cəsarətlə, həvə-slə, vətənpərvərliklə oynayrsınız və sizdə qələbə üçün nə qədər böyük ira-də var. Eyni zamanda, mən görürdüm ki, idman sarayında olan insanlar da – orada həddindən çox tamaşaçı, sizin azarkeşləriniz var idi – sizinlə bərabər həm gərginlik keçirirdilər, həm sevinirdilər, həm də qələbəni gö-zləyirdilər. Həm sizi görərkən, həm saraydakı tamaşaçıları görərkən, mən düşündüm ki, son illər Azərbaycanda idman nə qədər inkişaf edibdir. Biz artıq bunu qətiyyətlə deyə bilərik. İdmançıların əməyi, zəhməti nəticəsin-də inkişaf edibse, eyni zamanda idman kütləvi xarakter alıbdır. İndi Azərbaycanda məktəblərdə, universitetlərdə, müəssisələrdə və mövcud olan idman oyunları saraylarında, olimpiya komplekslərində, demək olar ki, mütəmadi olaraq yarışlar keçirilir.

Bizim idmançılarımız, idmanla məşğul olan gənclərimiz çoxalıbdır. Onlar məşq edirlər, hazırlaşırlar. Hər biri qələbə üçün hazırlaşır. Bu, id-manın kütləvililiyinin birinci tərəfidir. İkinci tərəfi isə odur ki, idmana nə qədər böyük maraq var. Mən bunları ona görə deyirəm ki, 7-8 il bundan öncə Azərbaycanda idman, demək olar, tamamilə ölmüşdü.

Keçmişdə Azərbaycanda idman yüksək səviyyədə olubdur. Ancaq təbiidir ki, indi, müstəqil Azərbaycanda idman keçmiş dövrlərin hamısın-dan yüksək səviyyədədir. Amma bu yeni mərhələyə, yeni yüksək səviyyə-yə qalxmaq üçün Azərbaycan idmanı, Azərbaycan idmançıları və Azər-baycan xalqı böyük bir çətin mərhələdən keçmişdir.

Xatırlayın; 1990–1992–1993-cü illərdə Azərbaycanın ən böyük id-man meydançası respublika stadionu, kababçıların, alverçilərin, dükan-çıların ixtiyarına verilmişdi və stadion tamamilə dağılmışdı. Biz bu mən-zərəni görəndə, təbiidir ki, çox dəhşətləndik. Amma eyni zamanda, Azər-baycanın böyük futbol stadionunun qaydaya salınması ilə məşğul olduq. İndi artıq o, yüksək standartlara cavab verir.

Xatirimdədir, o vaxt bir dəfə buraya hansısa xarici ölkədən futbol komandası gəlmişdi. Dedilər ki, Bakıdakı o böyük stadion yaramır. Bu oyunu Sumqayıtda keçirmək lazımdır. Xatirinizdədir? Mən onda təəccüb etdim, axı nə cür ola bilər?

Amma bu, həqiqət idi. Ancaq təkcə o deyildi, 1970-ci illərdə tikil-miş, indi sizin voleybol oynadığınız idman sarayını nə günə salmışdılar? Xatırlayın, bu yaxın vaxtlara qədər orada mebel satırdılar. Amma mən 1993-cü ildə buraya gələndə orada kabab da bişirirdilər, nə bilim, çayçı da var idi, dükən da var idi, hər şey var idi. Ayırı-ayrı adamların ixtiyarı-na vermişdilər. Onlar da hərəsi öz şəxsi məqsədləri ilə məşğul olurdular. Bunları kim etmişdi, mən bilirəm, o adamların adlarını da bilirəm. 1992–1993-cü illərdə burada hakimiyyətdə olan adamlar idi, indi onların bəzilərini qəhrəman hesab edirlər. Amma mən, sadəcə olaraq, bu gün o adları çəkmək istəmirəm.

Çünki onlar layiq deyillər ki, bu mötəbər məclisdə adları çəkilsin. Amma indi baxın, o mənfi hallar ləğv ediləndən sonra, ora qaydaya salı-nandan sonra, – bilirəm ki, son vaxtlar orada ciddi iş aparılıbdır, – həmin idman sarayında beynəlxalq yarışlar keçirilir. Təkcə voleybol yarışı yox, boks yarışı, başqa yarışlar da keçirilir. Həmin voleybol oyunları orada ke-çiriləndə bütün Azərbaycan televiziya ilə ona baxırdı. Hamımız sevinir-dik. Həm sizin oyununuza və təbiidir, qələbə-nizə, həm də saraydakı yük-sək əhval-ruhiyyəyə, insanların sevincinə görə. Amma bu da son deyildir. Milli Olimpiya Komitəsi özünün gözəl bir idman kompleksini tikdi. Biz onu açdıq. İndi orada da həm müxtəlif yarışlara hazırlıqlar gedir, həm də beynəlxalq yarışlar keçirilir. Milli Olimpiya Komitəsi başqa yerlərdə də idman kompleksləri tikir. Onlardan birini də Maştağa qəsəbəsində tikdi-lər. Mən onun açılışında iştirak etdim. İndi o da fəaliyyət göstərir. Nə-

hayət, bilirəm, mənə bu barədə İlham Əliyev məlumat veribdir ki, may ayında Azərbaycanda güləş üzrə Avropa çempionatı keçiriləcəkdir. Ona görə də bizim böyük idman sarayını indi qaydaya salırlar. İlham Əliyev bu işlə məşğul olur, şəhərin icra hakimiyyəti onun ətrafını abadlaşdırır.

O idman sarayı nəhəng bir qurğudur. Mənim xatirimdədir, 1973-cü ildə biz o sarayın təməl daşını qoyduq. O təməl daşını oraya mən qoymuşam. Mən onun tikintisi zamanı oranı ziyarət etdim, işlərlə maraqlandım. Tikildi, hazır oldu. Ancaq onun lazımi səviyyədə istifadəsi təmin olunmadı və o da digərlərinin vəziyyətinə düşmüşdü. İndi Milli Olimpiya Komitəsi, Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi onu qaydaya salırlar. Güman edirəm ki, biz may ayında orada güləş üzrə Avropa çempionatının şahidi olacağıq və yarışlara baxacağıq. Yəni bunlarla onu demək istəyirəm ki, bizim həm idmançılarımızın sayı artır, həm səviyyələri yüksəlibdir, – onlar beynəlxalq yarışlarda çox yüksək qələbələr əldə edirlər, – həm də Azərbaycanda idmanın kütləviliyi təmin olunubdur. Bir tərəfdən, idmana gənclərin çox böyük dəstəsi cəlb olunubdur, ikinci tərəfdən də, idmana ictimaiyyətin, vətəndaşlarımızın marağı son dərəcə artıbdır.

Məsələn, mən yaxşı bilirəm, sizin son, final oyununuzu Azərbaycanın hər yerində, hər bir evdə insanlar televiziya ilə seyr ediblər. Orada, sarayda olan insanları da siz görmüsünüz, biz də televiziya ilə görmüşük. Bunlar hamısı Azərbaycanda idmanın sürətlə inkişaf etməsini göstərir. Bu, son illərdə əldə etdiyimiz bütün başqa nailiyyətlərlə yanaşı, çox böyük əhəmiyyət kəsb edən nailiyyətdir. Çünki idman birinci növbədə, gənc nəslin fiziki və zehni cəhətdən sağlam böyüməsində, tərbiyə olunmasında, inkişaf etməsində xüsusi yer tutur, xüsusi rol oynayır. İdman millətimizin səhhətində, sağlamlığında xüsusi yer tutur. Bununla bərabər, idman mədəniyyətdir. İdman hər bir xalqın mədəniyyətinin hansı səviyyədə olduğunu göstərir. Bizim idmanımızın səviyyəsi qalxdıqca, onunla bərabər Azərbaycan xalqının, Azərbaycanın mədəniyyəti də yüksəlir.

Nəhayət, idman belə bir sahədir ki, idmançılarımız müxtəlif ölkələrdə yarışlarda iştirak edir, qələbələr qazanırlar və hər dəfə müstəqil Azərbaycanın adını ucaldırırlar. Müstəqil Azərbaycanın himni çalınır, müstəqil Azərbaycanın bayrağı qaldırılır və müstəqil Azərbaycan dünyanın müxtəlif ölkələrində tanınır. Demək olar ki, idman kimi Azərbaycanın müstəqilliyinin rəmzlərini nümayiş etdirən ikinci bir vasitə yoxdur. Bunu siz idmançılar edirsiniz. Bu da sizin üzünüzdə həm böyük məsuliyyət qoyur, eyni zamanda, sizə böyük hörmət gətirir. Çünki siz belə böyük işlər görürsünüz.

Təbiidir ki, biz hamımız bunlarla sevinirik. Biz sevinirik ki, Milli Olimpiya Komitəsi idman sahəsində qısa müddət ərzində böyük nailiyyətlər əldə edibdir. İdmanın maddi-texniki bazasının yaradılması və genişləndirilməsində çox işlər görübdür və bu gün də görür, gələcəkdə də görəcəkdir. Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi öz üzərinə düşən vəzifələri layiqincə yerinə yetirir və Milli Olimpiya Komitəsi ilə birlikdə bu işlərlə məşğul olur, idmanı inkişaf etdirir. Bunların hamısı Azərbaycanın əldə etdiyi böyük nailiyyətlərdir. Hörmətli idmançılar, bu nailiyyətləri siz əldə edirsiniz və biz bu nailiyyətlərə görə, sizə borcluyuq. Təbiidir ki, bütün bu nailiyyətlərdə biz gərək Milli Olimpiya Komitəsinin, onun sədri İlham Əliyevin də xidmətlərini qeyd edək. Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyinin, nazir Əbülfəz Qarayevin xidmətlərini də gərək qeyd edək. Ancaq mən, adətən, bu xidmətləri, sadəcə, qeyd edirəm, amma sizin qələbələrinizi isə, gördüyünüz kimi, çox böyük həvəslə, məhəbbətlə deyirəm.

Mən ümidvaram ki, siz, təkcə siz yox, bütün başqa növlərlə məşğul olan idmançılarımız bundan sonra da böyük nailiyyətlər əldə edəcəklər, Azərbaycana yeni-yeni kuboklar, qızıl medallar, başqa nailiyyətlərin rəmzi olan mükafatlar gətirəcəklər. Eyni zamanda ümidvaram ki, Milli Olimpiya Komitəsi, Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi bu işlərini bundan sonra da davam etdirəcəklər və idman Azərbaycanda inkişaf edəcəkdir. İdmanın kütləviliyinin təmin olunması bizim hamımızın əsas məqsədimizdir. Bu yolda hamı çalışmalıdır. Əziz dostlar, mənim əziz, gözəl qızlarım, sizi bir daha təbrik edirəm. Sizin hamınıza cansağlığı, yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Komandanın baş məşqçisi Faiq Qarayevin xidmətlərini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Mən hamınızı deyəndə, hamının adını çəkmək mümkün deyil, amma Faiq Qarayevin adını mən mütləq çəkməliyəm. Mən televiziya ilə baxanda müşahidə edirdim. Görürəm, bir tərəfdən çox tələbkardır, amma ikinci tərəfdən, onun üstünlüyü ondan ibarətdir ki, çox sakit bir adamdır. Baxırsan onda nə həyəcan hiss edirsən, nə də narahatlıq. Bunlar hamısı onun daxilindədir, onu heç vaxt büruzə vermir. Voleybol meydançasının ətrafında çox sakit, çox təmkinlə öz fəaliyyətini həyata keçirir və bizim bu qızlara lazımi göstərişlərini çox təmkinlə, həmişə çox mədəni surətdə verir.

Ona görə mən Faiq Qarayevi həm nailiyyətləri ilə təbrik edirəm, həm də mən çox sevinirəm ki, bizim belə yüksək mədəniyyətə malik olan idmançımız, məşqçimiz var. Səni təbrik edirəm, sənə xüsusi təşəkkür edirəm. Bütün məşqçiləri təbrik edirəm. Hamınızı təbrik edirəm. Hamınıza cansağlığı arzu edirəm. Sağ olun.

"2003–2005-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI**

Son illər Azərbaycan Respublikasında ardıcıl olaraq həyata keçirilən islahatlar iqtisadiyyatın inkişafını, makroiqtisadi göstəricilərin davamlı artımını, əhalinin rifahının yaxşılaşdırılmasını təmin etmişdir. Belə ki, 1996–2002-ci illər ərzində ümumi daxili məhsul 1,7 dəfə, iqtisadiyyata kapital qoyuluşu 7,8 dəfə, əhalinin nominal pul gəlirləri 3 dəfə, orta aylıq əmək haqqı və pensiya 5 dəfə artmışdır. Digər iqtisadi göstəricilərdə də irəliləyişlər vardır.

Görülən işlərə və əldə edilən nəticələrə baxmayaraq, hələlik ölkədə iqtisadiyyatın yüksək inkişaf səviyyəsini və əhalinin beynəlxalq standartlara uyğun həyat tərzini təmin etmək mümkün olmamışdır: əhalinin bir hissəsinin məşğulluq problemi həll edilməmiş, minimum əmək haqqının məbləği vətəndaşların minimum yaşayış səviyyəsini təmin edən səviyyəyə çatdırılmamış, yoxsulluğu doğuran bir sıra amillər tam aradan qaldırılmamışdır.

Yaxın gələcəkdə əhalinin sosial müdafiəsini daha da gücləndirmək, ölkədə yoxsulluğun səviyyəsinin azaldılması və bununla bağlı BMT-nin 2000-ci ildə keçirilmiş Minilliyin Sammitindən irəli gələn öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. "2003–2005-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı" təsdiq edilsin*.

2. Dövlət Proqramında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin icrasının əlaqələndirilməsi Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə həvalə edilsin*.

* Dövlət Proqramı "Azərbaycan Respublikası qanunvericilik toplusu"nın 2003-cü il 3-cü nömrəsində dərc edilir.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Fərmandan irəli gələn məsələləri həll etsin.

4. Bu Fərman imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 20 fevral 2003-cü il
№ 854*

**"2003–2005-Cİ İLLƏR ÜÇÜN AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASINDA YOXSULLUĞUN
AZALDILMASI VƏ İQTİSADI İNKİŞAF ÜZRƏ
DÖVLƏT PROQRAMI"NDAN ÇIXARIŞ**

20 fevral, 2003-cü il

GİRİŞ

Yoxsulluğun azaldılması hazırda beynəlxalq ictimaiyyət qarşısında duran ümumbəşəri bir problemdir. Əgər, əvvəllər yoxsulluq, əsasən, əhalinin gəlirlərinin səviyyəsi və onun ərzaqla təminatı ilə ölçülürdüsə, hazırda bu məfhum daha geniş mənə kəsb edir. Bu gün yoxsulluğun azaldılması, eyni zamanda, əhalinin istehsal resurslarından, o cümlədən torpaqdan, su ehtiyatlarından istifadə etməsi, habelə işlə təmin olunması, təhsil almaq, səhiyyə xidmətlərindən faydalanmaq imkanlarının genişləndirilməsi, bütün səviyyələrdə kişilərlə qadınların hüquq bərabərliyinin təmin edilməsi, infrastruktur və kommunal xidmətlərə olan ehtiyacın ödənilməsi, sanitariya və gigiyena şəraitinin, habelə ətraf mühitin yaxşılaşdırılması, insan üçün layiqli həyat şəraitinin təmin edilməsi deməkdir.

Hazırda dünya ölkələrinin əksəriyyətində yoxsulluq probleminin həlli mühüm məsələ kimi qarşıya qoyulur. DB-nin hazırladığı Dünyanın İnkişafı Haqqında məruzəyə (2000/2001) əsasən, XXI əsrin başlanğıcında dünya əhalisinin demək olar ki, yarısının (2.8 milyard nəfər) gündəlik gəliri 2 ABŞ dollarından, 1.2 milyard nəfərin gündəlik gəliri isə 1 ABŞ dollarından aşağıdır. Doğulan hər 100 uşaqdan 6-sı bir yaşa, 8-i isə 5 yaşa çatanaqədər tələf olur. Məktəb yaşına çatmış hər 100 uşaqdan 23-ü təhsil almaq imkanından məhrumdur. Bu problemləri həll etmək üçün hazırda dünyanın 70-ə yaxın ölkəsində yoxsulluğun azaldılması üzrə strategiyaların hazırlanması prosesi gedir. Dünya ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, yoxsulluğun azaldılmasında makro-iqtisadi sabitliyin əldə olunması və bazar prinsiplərinə əsaslanan iqtisadiyyatın formalaşmasına yönəlmiş islahatların həyata keçirilməsi həlledici rol oynayır.

Dünyanın İnkişafı Haqqında məruzədə yoxsulluğun azaldılması strategiyasının 3 əsas istiqaməti müəyyən edilmişdir:

1. İqtisadi imkanların yaradılması;
2. Hüquq və imkanların genişləndirilməsi;
3. Maddi təhlükəsizliyin artırılması.

İqtisadi imkanların yaradılması əldə olunan ümumi iqtisadi artının bazasında əhalinin gəlir əldə etmək imkanlarının genişləndirilməsi tədbirlərini əhatə edir ki, bunun da təməlinə iqtisadi islahatlar dayanır. Hüquq və imkanların genişləndirilməsi tədbirləri, əsasən, siyasi və sosial proseslərin əlaqələndirilməsi ilə bağlıdır. Burada başlıca məqsəd dövlət idarəçiliyinin, hüquqi institutların səmərəliliyinin artırılmasından, vətəndaş cəmiyyəti ilə münasibətlərdə mövcud olan maneələrin aradan qaldırılmasından ibarətdir. Maddi təhlükəsizliyin artırılması, əsasən, əhalinin iqtisadi və təbii fəlakətlərdən, əlillikdən, şəxsiyyətə qarşı zorakılıqdan qorunmasına, eləcə də bu risklərin azaldılmasına yönəldilmiş tədbirləri əhatə edir.

Qeyd olunan istiqamətlər üzrə səylərin birləşdirilməsi dünya ictimaiyyətinin diqqət mərkəzindədir. 2002-ci ilin avqust–sentyabr aylarında Yohannesburqda Davamlı İnkişaf üzrə Ümumdünya Toplantısında qeyd edilmişdir ki, yoxsulluğun azaldılması probleminin həllinin ağırlığı, əsasən, ölkələrin öz üzərinə düşsə də, bu istiqamətdə bütün səviyyələrdə səylər birləşdirilməli və əlaqələndirilməlidir. Bununla bərabər, yoxsulluğun azaldılması üzrə tədbirlərin hazırlanması yalnız hökumət və donor təşkilatlarının deyil, eyni zamanda vətəndaş cəmiyyətinin bütün üzvlərinin vəzifəsidir.

Yuxarıda göstərilən meyarlar baxımından yanaşsaq görərik ki, Azərbaycan Respublikasında da yoxsulluq problemi mövcuddur, həm də onun bir sıra özünəməxsus cəhətləri də vardır. 80-ci illərin sonunda, 90-cı illərin əvvəlində SSRİ məkanında yaranmış siyasi böhran, formalaşmış təsərrüfat əlaqələrinin pozulması, Dağlıq Qarabağda başlayan separatçılıq hərəkəti, Azərbaycanın bütün bölgələrində tətillərin başlanması, nəticə etibarilə, əksər müəssisələrin fəaliyyətinin dayanmasına səbəb oldu. Həmin dövrdə respublikada ümumi daxili məhsulun istehsalı hər il orta hesabla 10-15% aşağı düşür, hiperinflasiya prosesi sürətlənirdi.

1991-ci ildə dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi həyatında köklü dəyişikliklər baş vermiş, bir ictimai-iqtisadi inkişaf modelindən digərinə keçidlə əlaqədar, məhiyyət etibarilə, yeni, əvvəllər mövcud olmayan siyasi, institusional, hüquqi, iqtisadi, sosial və psixoloji xarakterli problemlər qarşıya çıxmışdır. Bir tərəfdən bu problemlərin təsiri altında ölkənin sosial-iqtisadi tənə-
z-

zülü, digər tərəfdən isə Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını işğal etməsi, 1 milyona qədər qaçqınlar ordusunun yaranması, respublikanın iqtisadi, siyasi, informasiya blokadasına alınması və ölkədə qeyri-sabit siyasi vəziyyətin yaranması əhalinin həyat səviyyəsinin kəskin şəkildə pisləşməsinə səbəb olmuşdur.

1994-cü ildə atəşkəs əldə olunduqdan və ilk neft müqaviləsi imzalandıqdan sonra Azərbaycanda BVF və DB ilə sıx əməkdaşlıq şəraitində irimiqyaslı iqtisadi islahatlar başlandı. Bunun nəticəsində iqtisadiyyata cəlb olunan investisiyaların həcmi ildən-ilə artmış, maliyyə vəziyyəti sabitləşmiş, iqtisadi artım təmin edilmiş, inflyasiya cilovlanmışdır.

Digər tərəfdən, ölkəmizdə dünyəvi dəyərlərə, demokratiya prinsiplərinə əsaslanan dövlət quruculuğu işlərinə başlanılmış, bu sahədə əhəmiyyətli uğurlar qazanılmışdır. Beləliklə, əldə edilmiş siyasi və makro-iqtisadi sabitlik yoxsulluğun azaldılmasını Azərbaycan dövlətinin sosial-iqtisadi siyasətinin başlıca məqsədi səviyyəsinə qaldırmağa imkan vermişdir.

Məhz bu ali məqsədə nail olmaq, zəruri tədbirləri ardıcıl şəkildə həyata keçirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyevin 2 mart 2001-ci il tarixli, 636 nömrəli Sərəncamı ilə xüsusi Dövlət Komissiyası yaradılmış və Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin sədrlik etdiyi bu Komissiyaya yoxsulluğun azaldılması sahəsində Dövlət Proqramının hazırlanması həvalə olunmuşdur.

Bununla bağlı aralıq sənəd hazırlanmış və 2001-ci ilin iyul ayında BVF və DB tərəfindən bəyanılmışdır. Əsas sənədin hazırlanması məqsədilə hökumətin, qeyri-hökumət təşkilatlarının və vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələrindən ibarət 15 sahə işçi qrupu (SİQ) təşkil olunmuşdur. SİQ-lərin, donorların bu prosesdə fəaliyyətini və iştirakını əlaqələndirmək məqsədilə İqtisadi İnkişaf Nazirliyində (İİN) yerli və xarici ekspertlərin təmsil olduğu Katiblik yaradılmışdır. Proqram yalnız ayrı-ayrı sahələrin yaxud regionların inkişafı ilə bağlı deyil, sözün əsil mənasında ümummilli səciyyə daşıyan bir sənəd olduğu üçün hazırlıq prosesində vətəndaş cəmiyyətinin bütün təbəqələrinin rəy, təklif və tövsiyələrinin nəzərə alınmasına cəhd edilmişdir.

Proqramda nəzərdə tutulmuş bütün tədbirlərin mövcud maliyyə imkanlarına uyğunluğu müvafiq maliyyə mənbələrinin Ortamüddətli Xərclər Strategiyasında (OMXS) nəzərə alınmış və tədbirlərin həyata keçirilməsinə monitorinq nəzarəti üçün göstəricilər müəyyən edilmişdir. Yoxsulluğun Azaldılması və İqtisadi İnkişaf üzrə Dövlət Proqramının (YAİDP) hazırlanması zamanı qarşıya qoyulan məqsədlərin Birləşmiş

Millətlər Təşkilatının Minilliyin Bəyannaməsində qarşıya qoyduğu məqsədlərlə uyğunluğu da nəzərə alınmışdır.

YAİDP 3 illik dövrü (2003–2005-ci illəri) əhatə edir və hər il, nəzərdə tutulmuş tədbirlərin icra vəziyyətinin monitorinqindən və onların səmərəliliyindən asılı olaraq, buraya müvafiq dəyişikliklər ediləcəkdir.

Proqramda Azərbaycandakı mövcud yoxsulluq səviyyəsi və onun səbəbləri təhlil edilmiş, yoxsulluğun azaldılması məqsədilə iqtisadiyyatda, sosial sahədə islahatların, institusional dəyişikliklərin əsas istiqamətləri müəyyənləşdirilmiş, yoxsulluğa daha həssas olan əhali qruplarının, ilk növbədə, qaçqın və məcburi köçkünlərin üzləşdikləri problemlərin həllinin zəruriliyi ön plana çəkilmişdir.

YAİDP-də nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində əhalinin gəlir əldə etmə imkanı artacaq, sosial müdafiə sistemi təkmilləşdiriləcək, müavinət və yardımların əhalinin daha çox ehtiyacı olan təbəqəsinə ünvanlı şəkildə çatdırılması, təhsilin və səhiyyə xidmətlərinin keyfiyyətinin artırılması, qaçqın və məcburi köçkünlərin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması təmin ediləcəkdir.

QISA İCMAL

Azərbaycanda yoxsulluq: mövcud vəziyyətin təhlili

Yoxsulluğun müəyyənləşdirilməsi və onun səviyyəsinin müəyyən edilməsi üçün müxtəlif üsullar mövcuddur. YAİDP-nin hazırlanmasında əsas məqsəd müxtəlif göstəricilərdən istifadə etməklə ölkədə yoxsulluğun səviyyəsini müəyyənləşdirməkdən, onu yaradan səbəbləri aşkar etmək və aradan qaldırmaq üçün lazım olan strategiyaları hazırlamaqdan ibarətdir.

Yoxsulluğun ölçüsü, xarakteri və səbəbləri

2001-ci ildə DSK ETM-i keçirməyə başlamış və bu sorğunun ilkin nəticələrindən ölkədə yoxsulluğun qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunmuşdur. Adambaşına ayda 120,000 AZM (25.8 ABD) səviyyəsində müəyyən edilən mütləq yoxsulluq həddindən istifadə etməklə, ölkə əhalisinin 49%-nin yoxsul olduğu aşkar edilmişdir. Adambaşına ayda 72,000 AZM (15.5 ABD) səviyyəsində müəyyən edilən nisbi yoxsulluq həddindən isə istifadə etməklə, ölkə əhalisinin 17%-nin ən yoxsul vəziyyətdə yaşadığı müəyyənləşdirilmişdir.

Yoxsulluq və onu törədən səbəblər aşağıdakı kimi səciyyələndirilə bilər:

Yoxsulluğun səviyyəsi kənd yerlərinə nisbətən şəhər yerlərində daha yüksəkdir (müvafiq olaraq 55% və 42%). Bakıda yoxsulluğun səviyyəsi ölkə üzrə orta göstəriciyə uyğundur (49%), lakin digər şəhərlərin göstəricilərinə nisbətən aşağıdır. Bununla belə, yoxsul əhalinin böyük əksəriyyəti, yəni təxminən dördə bir hissəsi Bakıda məskunlaşmışdır.

Yoxsulluq həddinin şəhərlərdə daha yüksək olması qeyri-aqrar sektorda məşğulluğun aşağı düşməsi, eyni zamanda, kənd yerlərində yaşayan əhalinin torpaq əldə etmək imkanlarının və onları yoxsulluqdan qoruyan fərdi təsərrüfatlarının olması ilə bağlıdır. Kənd yerlərində yaşayanlar istehlak etdikləri məhsulları fərdi təsərrüfatlarından, yəni əkin sahələrindən və ya saxladıqları mal-qaradan əldə etdiklərinə görə, yoxsulluq riskindən nisbətən yaxşı qoruna bilirlər. Bununla belə, iştirak prosesi göstərir ki, kənd yerlərində, eləcə də kiçik şəhərlərdə enerji və qaz təchizatının davamlı olmaması, infrastrukturun aşağı səviyyəsi, zəruri ilkin səhiyyə və təhsil xidmətlərindən istifadə etmək üçün imkanların məhdud olması kənd əhalisini çətinliklərlə üzləşdirir. Torpağa malik olmaq kənd əhalisinin yoxsulluqdan müdafiə olunmasında mühüm rol oynasa da, bir çox hallarda, bu, əlavə gəlir əldə etməkdən daha çox gündəlik güzəranı yola verməyə yarayır.

Mövcud məlumatlar ölkənin müxtəlif rayonlarında yaşayış səviyyələrindəki fərqlər barədə hərtərəfli, dolğun nəticələrə gəlməyə imkan vermir. Bunun üçün əlavə monitorinq nəzarəti tələb olunur.

Ailə üzvlərinin sayı nə qədər çox olarsa, yoxsulluq riski də bir o qədər yüksək olar. Altı nəfərdən çox üzvü olan ailələrlə (yoxsulluğun səviyyəsi 61%) müqayisədə, tənha və ya iki üzvü olan ailələrdə yoxsulluq riski çox aşağıdır (yoxsulluğun səviyyəsi 8-18%). İki uşağın olması ailədə yoxsulluq ehtimalına güclü təsir göstərmir, 3-dən çox uşağa malik ailələrdə isə bu risk yüksəkdir.

Böyüklərə nisbətən uşaqlar arasında yoxsulluq riski bir qədər yüksəkdir. Bu, eyni zamanda, uşaqların müəyyən hissəsi arasında həssaslığın artmasında, valideynləri tərəfindən ictimai təsisatlara qoyulan uşaqların ("sosial baxımdan yetim") və küçə uşaqlarının sayının çoxalmasında özünü büruzə verir.

ETM-in nəticələrinə əsasən, qadınlar və kişilər arasında yoxsulluq riski bərabər səviyyədədir. Lakin qadınların arasında işsizlik təhlükəsinin

nisbətən yüksək olması və əmək haqqı səviyyəsinin ölkə üzrə orta səviyyədən aşağı olduğu sektorlarda üstünlük təşkil etməsi onların əmək bazarında daha həssas olmalarına şərait yaradır.

Ailə başçısının ali təhsilli olduğu ailələrdə yoxsulluq riski nisbətən aşağıdır.

Ailə başçısının qaçqın və ya məcburi köçkün statusuna malik olduğu ailələrdə yoxsul olmaq ehtimalı vardır (məcburi köçkün ailələrində yoxsulluq həddi 63%-dir). Müvəqqəti məskunlaşma və qeyri-normal həyat şəraiti əhalinin bu qrupunun həssaslığının artmasına təsir göstərir. Onların böyük bir qismi (əmək qabiliyyətli məcburi köçkün əhalinin 70%-ə yaxını) daimi iş yerlərinə malik deyildirlər, dövlət və humanitar təşkilatlar tərəfindən verilən müavinətlərdən və yardımlardan asılı vəziyyətdədirlər. Bir çox hallarda, məktəb binaları müvəqqəti obyektlərdə yerləşir. Həmin əhali arasında səhiyyə ilə bağlı göstəricilər ölkə üzrə olan orta səviyyədən aşağıdır.

Ailələrin yoxsulluqdan müdafiə olunmasında məşğulluq mühüm vasitələrdən biridir. Hazırda rəsmi qeydiyyatdan keçmiş işsizlərin sayı 1.2%-dir, lakin 1999-cu ildə əhalinin siyahıyaalınması zamanı əldə olunan məlumata əsasən, qeyri-rəsmi işsizlik təxminən 15.8%-dir. Ötən son il ərzində aparılan torpaq islahatı nəticəsində kənd təsərrüfatı sektorunda məşğulluq səviyyəsi ümumi məşğulluğa nisbətə 31%-dən 41%-ədək artmışdır. Lakin bu sektorda məşğulluq əlavə gəlir əldə etməkdən daha çox gündəlik güzəranı yola vermək kimi özünü məşğulluqla şərtlənir.

Hazırda işçi qüvvəsinin əmək bazarında iştirak səviyyəsi yüksək olaraq qalır, lakin onların əksəriyyəti ya müvəqqəti işlərdə çalışır, ya da dövlət sektorunda aşağı əmək haqqı alırlar. Bu baxımdan, məşğulluğun yüksək səviyyədə olması heç də gəlirlə bağlı təhlükəsizliyin təmin olunmasını göstərmir. Rəsmi qeydiyyata alınmış işsiz əhali arasında qadınlar, gənclər və peşə təhsili məzunları üstünlük təşkil edirlər. Kişilər arasında işçi qüvvəsinin iştirak səviyyəsi qadınlara nisbətən yüksəkdir, bu da qadınların yoxsulluğuna və onların həssas qrupda cəmləşməsinə təsir göstərir.

Müstəqillik əldə edildikdən sonra, ilk dövrdə, səhiyyə üzrə göstəricilərin əksəriyyəti pisləşmişdir. 90-cı illərin ortalarından etibarən, bəzi göstəricilərdə yaxşılaşma müşahidə olunmağa başlamışdır. Beynəlxalq təşkilatların köməyi ilə ölkədə yoluxucu xəstəliklərin yayılmasının qarşısını almaq istiqamətində uğurlu addımlar atılmışdır. Rəsmi məlumatlara əsasən, 1995-ci ildən başlayaraq, ana və 5 yaşdan aşağı uşaq ölümünün

səviyyəsi aşağı düşmüşdür. Lakin bu barədə tam təsəvvürə malik olmaq üçün məlumatların toplanılmasına və səhiyyə statistikasının daha da təkmilləşdirilməsinə ehtiyac vardır. Nəsilvermə səviyyəsi azalmış, 15-19 yaşda olan yeniyetmə qızlar arasında isə bu göstərici artaraq, onların təhsil və sağlamlıqları ilə əlaqədar ciddi narahatlıq doğurmuşdur.

Azərbaycanda savadlılıq səviyyəsi yüksəkdir (98.8%) və 6–16 yaş qrupunda olanlar üzrə davamiyyət səviyyəsi 86%-dir. İcbari təhsil üzrə davamiyyət səviyyəsi nisbətən yaxşıdır. Lakin dərslərin çatışmaması, maddi-texniki infrastrukturun qənaətbəxş vəziyyətdə olmaması, köhnəlmiş tədris proqramları, aşağı əmək haqqı və ucqar rayonlarda müəllim çatışmazlığı üzündən məktəblərdə təhsilin keyfiyyətinin pisləşməsi ilə bağlı problemlər mövcuddur. Orta ümumtəhsil məktəblərinin, xüsusilə yuxarı siniflərin (8–11-ci siniflər), eləcə də peşə və ali təhsil məktəblərinin davamiyyət səviyyələrində azalma müşahidə olunur.

Sovet dövründən Azərbaycana ətraf mühitlə bağlı bir sıra problemlər miras qalmışdır. Ekoloji problemlər, ilk növbədə, iri sənaye mərkəzləri olan Bakı, Sumqayıt, Gəncə və Əli Bayramlıda özünü daha qabarıq şəkildə büruzə verir. Sovet dövründə tətbiq edilən ekoloji təcrübə, həmçinin 90-cı illərin iqtisadi çətinlikləri su ehtiyatlarına, torpağa, havaya, flora və faunaya mənfi təsir göstərmişdir. Belə ki, bu, kənd təsərrüfatına yararlı torpaqlara ziyan vurmuşdur. Ekoloji problemlər əhalinin bəzi qrupları arasında həssaslığın artmasına da təsir göstərmişdir. Digər tərəfdən, yoxsulluğun özü də bir sıra ekoloji problemlər yaradır. Xəzər dənizində həddən artıq balıq ovu və otlarlardan ifrat istifadə buna misal ola bilər. Davamlı qaz və elektrik enerjisi təchizatının olmaması yoxsul ailələrin yancaq və istilik əldə etmək məqsədilə meşələrdəki ağaclardan odun kimi istifadə etmələrinə gətirib çıxarır ki, bu da meşələrin qırılmasına səbəb olur.

Yoxsulluq üzrə strategiya

Hökumət ölkədə mövcud olan yoxsulluğa və yaşayış səviyyəsinə dair məlumatlar əsasında, altı əsas strateji məqsədə istiqamətlənən yoxsulluğun azaldılması üzrə strategiya hazırlamışdır:

- i) gəlir əldə etmək imkanlarının artırılması üçün əlverişli mühitin yaradılması;
- ii) makro-iqtisadi sabitliyin qorunub saxlanması;
- iii) əsas səhiyyə və təhsil xidmətləri üzrə keyfiyyətin və həmin xidmətlərdən istifadə üçün bərabər imkanların yaxşılaşdırılması;

iv) infrastrukturun yaxşılaşdırılması (o cümlədən, yollar, kommunal xidmətlər, rabitə, meliorasiya və s.);

v) həssas qrupların daha səmərəli müdafiəsi üçün mövcud sosial müdafiə sistemində müvafiq islahatların həyata keçirilməsi;

vi) qaçqın və məcburi köçkün əhalinin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması.

Əhalinin həssas qruplarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi: sosial sığorta və sosial yardım islahatları

Hazırda iki sahədə – pensiya sistemində və sosial yardım müavinətlərinin ünvanlılığının təmin edilməsində islahatların aparılması zəruridir. Pensiya ödənişlərinin maliyyələşdirilməsi üçün sosial sığorta haqları lazımi səviyyədə yığılmadığından, sosial sığorta ilə sosial yardım müavinətləri arasında aydın bölgü mövcud deyildir. Belə ki, pensiyanın miqdarı və sosial sığorta haqlarının ödənilmə müddəti arasında aydın əlaqə yoxdur. Pensiyalara verilən müxtəlif əlavə yardımlar dövlət büdcəsi hesabına həyata keçirilir. Bir sıra sosial yardım müavinətləri əhalinin ehtiyaclarına deyil, kateqoriyalarına əsaslanır. Nəticədə mövcud ehtiyatlar əhalinin ən yoxsul qruplarına məqsədyönlü yardım göstərməyə deyil, geniş əhali qrupları arasında seyrək şəkildə paylanmağa sərf olunur.

Pensiya sistemində islahatlarla bağlı konsepsiya sənədi qəbul edilmişdir. Həmin sənədə əsasən, sosial sığorta islahatlarının əsas məqsədləri aşağıdakılardır: pensiyaların davamlı və müntəzəm şəkildə ödənilməsi, onların məbləğinin artırılması, proqnozlaşdırma modellərinin tətbiq edilməsi, qadın və kişilər üçün pensiya yaşının bərabərləşdirilməsi və peşə imtiyazlarının ləğv olunması, sosial təminat haqlarının tam yığılmasını təmin etməklə sosial sığorta haqlarında dəyişikliklərin edilməsi, pensiya təminatının idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi, fərdi uçota əsaslanan avtomatlaşdırılmış sosial sığorta və pensiya sisteminin yaradılması və beləliklə də, sosial sığorta haqları və pensiyaların məbləği arasında əlaqənin təmin edilməsi.

Hökumətin sosial yardım siyasəti ilə bağlı əsas vəzifəsi ünvanlılığın səmərəliliyinin artırılmasından, qısa müddətli perspektivdə ən yoxsul və həssas qruplara yardımın gücləndirilməsindən və kommunal sahədə dövlət siyasətinin təsirinin tənzimlənməsi üçün səmərəli müdafiə sisteminin müəyyən edilməsindən ibarətdir. Sosial yardım sisteminin əsas məqsədi sosial müavinətlərin yoxsul əhaliyə ünvanlanmasını və bu sahədə

aparılan siyasətin səmərəliliyinin təmin olunmasını və sosial yardım sisteminin idarəolunmasının yaxşılaşdırılmasını əhatə edir. Burada, ilk növbədə, sosial yardım büdcəsinin böyük hissəsini təşkil edən uşaqlar üçün müavinətlərin ünvanlanması nəzərdə tutulur. Təkmilləşdirilmiş ünvanlı sosial yardım sisteminin yaradılması üçün aşağıdakı altı siyasət tədbiri müəyyənləşdirilmişdir: (i) effektiv inzibati sistemin yaradılması; (ii) ünvanlı sosial yardım siyasəti üçün lazım olan hüquqi bazanın yaradılması; (iii) sosial yardım üzrə strategiya sənədinin hazırlanması; (iv) əhalinin ən yoxsul və həssas qruplarının müəyyən olunması üçün ünvanlılıq mexanizminin hazırlanması; (v) kommunal sahədə aparılan siyasətin təsirinə qarşı yoxsullar üçün müvafiq kompensasiya sisteminin yaradılması; (vi) sosial yardım siyasətinin hazırlanması və icrası üçün monitoring və qiymətləndirmə sisteminin yaradılması.

Bütün tədbirlər eyni prioritetlik dərəcəsinə malikdir və az və ya çox dərəcədə eyni vaxtda həyata keçirilməlidir.

İctimai təsisatlarda olan uşaqlar

Uşaqların ictimai təsisatlara verilməsi onların təhsilinə və inkişafına mənfi təsir göstərə bilər. İctimai təsisatlarda uşaqların sayının artması, qismən, yoxsul ailələrdə onları qida və geyimlə təmin etmək üçün imkanın olmaması ilə bağlıdır. Uşaqların müdafiəsi üzrə strategiyanın əsas məqsədi uşaqların dövlət himayəsinə verilməsinin qarşısını almaqdan və ehtiyacı olan ailələrə yardım göstərmək üçün alternativ vasitələrin hazırlanmasından ibarətdir. Buna nail olmaq üçün aşağıdakıların həyata keçirilməsi zəruridir: (i) uşaqların qayğısına qalmaqda çətinlik çəkən ailələrə kömək göstərmək məqsədilə onlara yardım üzrə yeni xidmətlərin yaradılması; (ii) xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara malik olan ailələr üçün müvafiq xidmətlərin inkişaf etdirilməsi; (iii) ictimai təsisatlara alternativ kimi qəyyumluğa götürmə ilə bağlı qanunvericiliyin işlənib hazırlanması; (iv) ictimai təsisatlarda olan uşaqlara sərf olunan mövcud vəsaitlərin səmərəliliyini artırmaqla qənaət olunmuş vəsaitlərin ailələrə yardım və uşaqların yenidən cəmiyyətə integrasiya olunmasına yönəldilməsi.

Əlillər

Sosial siyasətdə əlillərin sosial müdafiəsinin təmin edilməsi və cəmiyyətə mümkün qədər yaxından integrasiyası başlıca amil kimi nəzər-

də tutulur. Hökumət nəqliyyatda və digər ictimai yerlərdə əlillərin normal fəaliyyəti üçün zəruri avadanlıqların quraşdırılması işini davam etdirəcəkdir. Əlillər üçün Paraolimpiya idman-sağlamlıq mərkəzlərinin yaradılması nəzərdə tutulur. Rayonlarda xidmətlərin təmin olunması əsas götürülməklə, reabilitasiya xidmətləri və mərkəzləri inkişaf etdiriləcəkdir.

3.8. Gender siyasəti

Gender siyasətinin ölkənin ümumi inkişaf strategiyasına integrasiya olunması bu strategiyanın həyata keçirilməsinin səmərəsinin artırılmasını, iqtisadi artıma və əhalinin yoxsul qruplarının rifahına yönəldilmiş proqramlarda nəzərdə tutulmuş mənfəətlərin insanlar arasında bərabər şəkildə paylanılmasını təmin edir.

Yoxsulluğun səbəbləri, mahiyyəti və təsiri müxtəlifdir; kişilər və qadınlar yoxsulluğu fərqli şəkildə keçirirlər. Ümumi, eləcə də sahə üzrə siyasətin formalaşdırılması prosesində bunun nəzərə alınması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Müvafiq strategiyaların hazırlanmasında əsas kimi istifadə etmək məqsədilə yoxsulluğun diaqnostikasının gender təhlilinin daha da dərinləşdirilməsi vacibdir.

Gender məsələləri bu sənədin müxtəlif bölmələrində təhlil olunur. Bu paragrafda hökumətin gender siyasətinin əsas istiqamətlərinin qısa xülasəsi verilir.

Azərbaycanda bugünkü gender siyasətinin kökləri sovet dövrünün "qadın məsələsi" ilə bağlıdır. Həmin dövrdə qadınların rəsmi bərabərliyi mövcud idi: bərabər iş üçün bərabər ödəniş hüquqi zəmanətlər; hökumətin bütün səviyyələrində qadınların təmsil olunmalarını təmin edən kvota sistemi və qadınların bir çox hüquqlarını təsdiqləyən qanunvericilik qüvvədə idi. Tüğyan edən ideologiyaya tabe olaraq, Qadın Şuraları "qadın məsələsi"ni tənzimləyirdi. Bu Şuralar qadınların maraqlarını bütün səviyyələrdə təmsil edirdi və hüquqlarını qorumağa səlahiyyətli idi. 80-ci illərin axırlarında "qadın məsələsi" ideologiyasızlaşdırıldı və daha dövlət siyasətinin tərkib hissəsi olmadı. Eyni zamanda, qadınların hüquqlarını və problemlərini təmsil edən QHT-lər yaranmağa başladı.

"Qadın məsələsi"nin beynəlxalq standartlara müvafiq inkişafı Azərbaycanın müstəqillik dövrünə təsadüf edir. IV Ümumdünya Qadınlar Konfransına (Pekin, 1995) hazırlığın bir hissəsi kimi, dövlət və qeyri-hökumət qadın təşkilatları qadın probleminin həll olunmasına səfər-

bər olunmuşdur. Bununla əlaqədar, 1994-cü ildə ölkə Prezidentinin Fərmanı ilə Milli Hazırlıq Komitəsi yaradıldı. Burada dövlət strukturlarında rəhbər vəzifələrdə çalışan qadınlar və qadın QHT-lərin liderləri təmsil olunmuşdur. 1995-ci ildə Azərbaycan Respublikası "Qadınlara Qarşı ayrıseçkiliyin Ləğv edilməsi haqqında Konvensiya"-nı qəbul etmiş və Azərbaycanın nümayəndə heyəti Pekin Konfransının işində fəal iştirak etmişdir.

1998-ci ildə Respublikada QPDK yaradılmış və "Azərbaycanda qadınların rolunun artırılmasına dair tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Sərəncamı dərc olunmuşdur. Komitənin əsas vəzifəsi müxtəlif sahələrdə qadınların vəziyyəti ilə bağlı məsələləri həll etməkdən ibarətdir. 1997–2000-ci illərdə hökumət və BMTİP-nin "Azərbaycanda Gender İnkişafda" layihəsi üzrə fəaliyyət başlandı. Bu layihə daxilində gender ilə bağlı institutionallaşdırma işlərinin təşkili məlumatların yayılması, yenidən yaradılmış QPDK-ya və qadın QHT-lərə texniki yardımın göstərilməsi olmuşdur.

2000-ci ilin mart ayında "Azərbaycan Respublikasında Dövlət Qadın Siyasətinin Həyata Keçirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı dərc olundu və bu Fərmanın icrası ilə bağlı NK-nin müvafiq qərarı qəbul olunmuş, bununla da, dövlət müəssisələrində, gender siyasətinə uyğun olaraq, qadın məsələləri üzrə məsul şəxslər təyin olunmuş, qaçqın və məcburi köçkün əhalidən olan qadınların məşğulluğunun təmin olunması Proqramı təsdiq edilmişdir. Fərmanla DSK-ya qadınların vəziyyətinə dair məlumatların hazırlanması tapşırılmışdır. Eyni zamanda, Qadın Problemləri üzrə Milli Fəaliyyət Planı NK tərəfindən təsdiq edilmişdir. Bu Fəaliyyət Planı nazirliklər, dövlət komitələri və QHT-lərin birgə işi olaraq, Pekin Fəaliyyət Platformasına müvafiq 12 strateji məqsəd üzrə tədbirlərin görülməsini nəzərdə tutur.

Bütün bunları nəzərə alaraq, yoxsulluğun azaldılması üzrə strategiya çərçivəsində aşağıdakı sahələrdə məqsədyönlü fəaliyyət göstərilməsi nəzərdə tutulur:

Məşğulluq: Qadınların məşğulluğunu artırmaq məqsədi ilə özəl müəssisə yaratmaq istəyən qadınların kreditlərlə təmin olunmasına kömək edilməsi; hüquq və biznes məsələləri üzrə sahibkar qadınlar üçün xüsusi kursların təşkili; ailə başçısı olan tək qadınlar üçün xüsusi məşğulluq təşəbbüsləri; kənd yerlərində özünüməşğulluq imkanlarının yaradılması; az gəlirli qadınların hüquq xidmətləri vasitəsilə iqtisadi ehtiyatlar və öz hüquqları haqqında daha geniş informasiya ilə təmin edilməsi; sa-

hibkar qadınların iqtisadi strategiyaların inkişafına cəlb olunması; qadınlar üçün peşə və texniki təlimlərin təşkil olunması.

Təhsil: Təhsil sistemində gender tarazlığının təmin edilməsi; gender məsələlərinin tədrisi; qadınların hüquqları (o cümlədən, iqtisadi) üzrə tədris proqramlarının hazırlanması.

Səhiyyə: Ailə planlaşdırılması üzrə maariflənmə işlərinin təşkil edilməsi; qadınlara səhiyyə xidmətlərində kömək məqsədilə qadın QHT-lərə hökumətin dəstəyinə şərait yaradılması; ekoloji problemlər üzrə tövsiyələrin hazırlanması; nikahsız anaların problemləri ilə bağlı tövsiyələrin hazırlanması.

Zorakılıq: İnsan ticarətinə, o cümlədən, kəskin artmış uşaq və qadın ticarətinə aid beynəlxalq konvensiyaların qəbul olunması və həyata keçirilməsi; hərbi münaqişə zamanı, eləcə də, məişətdə zorakılığa məruz qalmış qadınlar üçün tibbi, psixoloji və başqa növ məsləhət xidmətlərinin göstərilməsi və onlara hüquqi xidmətlərin göstərilməsinin təşkil edilməsi; yetkinlik yaşına çatmayanlar arasında cinayətkarlığın qarşısının alınması ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi.

Qaçqınlar və məcburi köçkünlər: Qaçqın və məcburi köçkünlərə kredit verilməsinin təbliğ olunmasına kömək göstərilməsi; məcburi köçkün və qaçqınlara tibbi, sosial və təhsil xidmətlərinin genişləndirilməsi; qaçqın qadınların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi və məşğulluğunun təmin edilməsi.

Yeniyyətə qızlar: Qızların iş qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək məqsədilə xüsusi təlimlərin keçirilməsi.

Qərar qəbul etmə prosesi: Qadınların seçkilərdə, siyasi və sosial həyatda gender tarazlığının təmin edilməsi ilə əlaqədar müvafiq tədbirlərin görülməsi; qadınların ictimai həyatda daha fəal iştirakının təmin edilməsi.

Yoxsulluğun azaldılması üzrə strategiyanın məqsədi həm kişilərə, həm də qadınlara fayda verəcək və bununla da, yoxsul ailələrə yönəldilmiş müavinətlərin maksimum həddə çatdırılmasını təmin edəcək siyasətin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsidir.

Azərbaycanda keçirilmiş ev təsərrüfatlarının yeni müayinəsi (2001) gəlir göstəricilərinə əsaslanır. Müasir "İnsan yoxsulluğu" yanaşma tərzini çərçivəsində ETM-i tamamlamaq üçün yoxsulluğun müxtəlif aspektlərinin daha yaxından və dəqiq öyrənilməsi məqsədilə həyata keçiriləcək sorğuların gender ilə bağlı məsələləri nəzərə almaqla hazırlanması tələb olunacaqdır. Bunun üçün artıq zəmin yaradılmışdır. BMTİP tərəfindən

"Azərbaycanda Gender İnkişafda" layihəsi dəstəklənmiş və KBİA tərəfindən statistikanın gender diseqreqasiyasının metodologiyasının işlənilib hazırlanmasına köməklik göstərilmişdir. Bu işə, gender ilə bağlı ölkədəki problemlərin açıqlanmasına, eləcə də, mövcud olan və təklif edilən siyasətin gender aspektlərinin işlənməsi ilə əlaqədar siyasəti hazırlayanların məlumatlandırılmasında xeyli köməklik göstərmişdir. Məsələn, son siyahıyaalmaya (1999) gender göstəriciləri daxil edilmiş, bir çox sahələr üzrə statistika gender bölgüsü əsasında tərtib olunmuşdur. 1998-ci ildən etibarən "Azərbaycanda Qadınlar və Kişilər" adlı illik xüsusi statistik külliyyat nəşr olunur. Bununla yanaşı, gender üzrə diseqreqasiya olunmuş mövcud statistik məlumatların əhatə dairəsinin genişləndirilməsinə və yayılmasına, gender göstəricilərini əks etdirən statistikanın mütəmadi olaraq dərc olunmasına böyük ehtiyac vardır.

Azərbaycanda artıq rəsmi şəkildə etiraf olunur ki, yoxsulluq kişilərə və qadınlara müxtəlif cür təsir edə bilər və siyasətlər bu müxtəliflikləri nəzərə almalıdır. Hazırda gender və qadın problemləri ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsinə beynəlxalq qurumlar və təşkilatlar tərəfindən dəstək və yardım göstərilir. Bunlardan BMT-nin agentlikləri (BMTİP, BMTUF, BMTQİF, BMTƏF, BMTÜƏP və BMQT), ATƏT, YAOK və ACİ xüsusi qeyd olunmalıdır.

YAIİDP-də qeyd olunan prioritetlərdə gender problemlərinin əks olunması ilə bağlı müvafiq iş aparılmışdır. Sənədin icrası mərhələsində səmərəliliyin təmin edilməsi üçün proqram üzrə monitorinqin gedişində gender məsələlərinin genişləndirilməsi işi üzrə növbəti cəhdlər ediləcəkdir.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ RESPUBLİKA QADINLARINA TƏBRİKİ

7 mart 2003-cü il

Hörmətli qadınlar!

Əziz analar və bacılar!

Sizi – bütün Azərbaycan qadınlarını Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Dünya mədəniyyəti xəzinəsinə nadir incilər bəxş etmiş Azərbaycan xalqının mənəvi dəyərlərinin formalaşması, inkişafı və qorunmasında qadınlarımızın müstəsna rolu olmuşdur. Böyük fitri istedadı, dərin zəkası və möhkəm iradəsi ilə seçilən Azərbaycan qadınları tariximizin bütün dövrlərində səmərəli fəaliyyət göstərərək, xalqımızın taleyüklü məsələlərinin həll edilməsinə öz sanballı töhfələrini vermişlər. Onların bir çoxunun adları çoxəsrlik tariximizin səhifələrinə hərfilərlə yazılmışdır.

Azərbaycan xalqı həmişə qadına, onun cəmiyyətin həyatında oynadığı rola, tutduğu yüksək mövqeyə böyük hörmətlə yanaşmışdır. Xalqın ən əziz, qiymətli və müqəddəs hesab etdiyi vətən, torpaq, dil anlayışları ana adı ilə bərabər tutulmuşdur. Qadın adına göstərilən dərin ehtiram, sonsuz ana məhəbbəti söz və sənət abidələrimizdə öz parlaq təcəssümünü tapmışdır. Ədəbiyyatımızın və mədəniyyətimizin görkəmli nümayəndələri öz əsərlərində Azərbaycan qadınının mərdliyini, gözəlliyini, mənəvi saflığını vəsf etmişlər.

Mürəkkəb və keşməkeşli həyat yolu keçmiş, tarixin sınaqlarından alnıaçıq, üzüağ çıxmış Azərbaycan qadını müstəqil respublikamızda bərqərar olmuş demokratik cəmiyyətin fəal üzvü kimi çıxış etmək imkanı əldə etmişdir. Azərbaycanımızı çiçəklənən, inkişaf edən, firavan və qüdrətli bir dövlətə çevirmək yolunda qadınlarımız əllərindən gələni əsirgəmirlər. Dövlət quruculuğumuzun bütün mərhələlərində xüsusi xidmətləri olan Azərbaycan qadınları ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitliyin və əmin-amanlığın qorunması, milli dövlətçiliyimizin daha da möhkəmləndirilməsi, mədəniyyətimizin inkişaf etdirilməsi üçün bu gün də var qüvvələrini sərf edirlər.

Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində doğma torpaqların bir qisminin işğal altına düşdüyü indiki dövrdə gəncləri Vətənə sədaqət, Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi uğrunda əzmkarlıq və qətiyyət göstərmək ruhunda tərbiyə etmək, onları xalqa, cəmiyyətə layiqli bir övlad kimi yetişdirmək işində Azərbaycan qadını öz üzərinə düşən ağır yükü şərəflə çəkir və bu yolda onun atdığı addımlar təqdirəlayiqdir.

Azərbaycan qadınının bugünkü bayramı bütün xalqımızın, müstəqillik ideyası ətrafında getdikcə daha sıx birləşən cəmiyyətimizin bayramıdır. Ümidvaram ki, cəmiyyətdə öz rolunu dərindən dərk edən Azərbaycan qadını bundan sonra da müstəqil respublikamızın tərəqqisinə böyük töhfələr verəcəkdir.

Hamınıza cansağlığı, xoşbəxtlik, ailə səadəti və işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Bayramınız mübarək olsun.

AZƏRBAYCAN QADINLARININ II QURULTAYINA HEYDƏR ƏLİYEVİN TƏBRİK MƏKTUBU

Hörmətli qurultay nümayəndələri!

Sizi müstəqil Azərbaycan Respublikası Qadınlarının II qurultayının açılışı münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Azərbaycan cəmiyyətində qadınların rolu həmişə yüksək qiymətləndirilmişdir. Biz qadınlarımızın mənəviyyəti və intellektual səviyyəsi ilə daim fəxr etmişik. Zəhəri gözəlliyi ilə daxili aləminin paklığının vəhdət təşkil etdiyi, öz səbri, təmkinini ilə səciyyələnən Azərbaycan qadını dəyanət və sədaqət rəmzinə çevrilmişdir. Onun şəninə dastanlar qoşulmuş, ona dahilər və qəhrəmanlar anası deyilmişdir. Tariximizin keşməkeşli səhifələrində Azərbaycan qadını qayğıkeş ana, fitri istedadla malik şair, möhkəm iradəli hökmdar, dərin zəkali mütəfəkkir kimi öz adını həkk etdirmişdir. İftixar hissi ilə qeyd edilməlidir ki, qadınlarımız öz əcdadlarının yolunu bu gün də davam etdirərək, müasir dünya qadınları arasında özlərinə məxsus yer tuturlar.

Son qurultayınızdan keçən beş il ərzində respublikanın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatında nəzərəcərpacaq nailiyyətlər əldə edilmişdir. Azərbaycanın müasir dünya birliyinə inteqrasiyası daha intensiv və dönməz xarakter almışdır. Azərbaycan irimiqyaslı beynəlxalq layihələrə qoşulmuş, dünya xalqları ailəsinin tam hüquqlu üzvünə çevrilmiş və bəşəriyyət qarşısında duran problemlərin həllində yaxından iştirak etməyə başlamışdır. Milli dövlətçilik mövqeyini həmişə yüksək tutan qadınlarımız da daim bu proseslərin mərkəzində duraraq Azərbaycanın firavan, qüdrətli və əmin-amanlığın hökm sürdüyü, çiçəklənən və inkişaf edən bir diyara çevrilməsi yolunda aparılan əzəmətli işlərə öz dəyərli töhfələrini vermişlər.

Bu qurultay Azərbaycan qadınlarının XXI əsrdə toplaşdığı ilk qurultaydır. Əminəm ki, cəmiyyət qarşısında öz məsuliyyətli missiyasını dərk edən qurultay Azərbaycanda qadın hərəkətinin inkişafında yeni mərhələ olmaqla, qadınlarımızın yeni-yeni uğurlar qazanmasına təkan verəcəkdir.

Sizin qurultayın işinə uğurlar diləyir, hər bir Azərbaycan qadınına cansağlığı, xoşbəxtlik və ölkəmizin gələcəyi naminə daha böyük fəallıq göstərməyi arzulayıram.

*Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
27 sentyabr 2003-cü il*

AZƏRBAYCAN QADINLARININ II QURULTAYININ QƏTNAMƏSİ

Azərbaycan qadınlarının II qurultayı plenar iclaslarında edilmiş hesabat məruzəsini, məruzə ətrafındakı çıxışlarda səslənmiş fikir, təklif və tövsiyələri nəzərə alaraq,

– Azərbaycan Respublikası prezidentinin "Azərbaycanda dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında" 6 mart 2000-ci il tarixli fərmanın müddəalarını rəhbər tutaraq;

– Qadın Problemləri üzrə Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsi zərurətini vurğulayaraq;

– Pekin bəyannaməsi və fəaliyyət proqramında inüəyyən edilmiş öhdəliklərin yerinə yetirilməsinin vacibliyini qeyd edərək;

– BMT-nin "Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında" Konvensiyasına Azərbaycan Respublikasının qoşulmasından irəli gələn vəzifələrin əhəmiyyətini nəzərə alaraq qərara alır:

1. Birinci qurultaydan keçən dövr ərzində Azərbaycan qadınlarının ölkənin ictimai-siyasi həyatında oynadıqları rol, hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğunda, habelə gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsindəki xidmətləri yüksək qiymətləndirilsin. Azərbaycan qadınlarının ictimai-siyasi həyatda fəallığının artırılması üçün hakimiyyətin bütün qollarında, xüsusilə icra hakimiyyəti orqanlarında qadınların daha geniş təmsil olunması yolunda göstərilən səylər bundan sonra da davam etdirilsin.

2. Qurultayın 2003-cü il 15 oktyabr prezident seçkiləri ərəfəsində keçirildiyini və onların ölkəmizin siyasi həyatında müstəsna əhəmiyyətini nəzərə alaraq, səsvermə hüququ olan Azərbaycan vətəndaşlarının, xüsusilə qadınların siyasi fəallığının artırılmasını, onların seçki kampaniyasının bütün mərhələlərində fəal iştirakını təmin edən təsirli tədbirlərin həyata keçirilməsi zəruri hesab edilsin və qurultayın nümayəndələrinə tövsiyə olunsun ki, prezident seçkilərinin demokratik və siyasi fəallıq şəraitində keçirilməsi yolunda yerlərdə məqsədyönlü iş aparsınlar.

3. Müəyyən edilsin ki, Azərbaycan qadınları son on il ərzində ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitliyin, sürətli iqtisadi inkişafın, sosial problemlə-

rin həllinin təmin olunmasına, Azərbaycanın dünya birliyində öz layiqli yerini tutmasına yönəldilmiş siyasi kursu tam dəstəkləyir və bu kursun gələcəkdə də davam etdirilməsinin vacibliyini vurğulayırlar.

4. Azərbaycan Respublikası qadınlarının dövlət, ictimai və qeyri-hökumət təşkilatlarının qurultaylararası dövrdə beynəlxalq əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi və genişləndirilməsi yolunda aparılmış işlər qənaətbəxş hesab edilsin. Azərbaycan həqiqətlərinin, xüsusilə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin əsil mahiyyətinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması zərurəti baxımından Azərbaycanın qadın təşkilatlarının xarici ölkələrdəki qadın təşkilatları və beynəlxalq qurumlarla əməkdaşlığının daha da möhkəmləndirilməsi yolunda əlavə tədbirlər həyata keçirilsin.

Bakı şəhəri, 27 sentyabr 2003-cü il

AZƏRBAYCAN QADINLARININ II QURULTAYI NÜMAYƏNDƏLƏRİNİN AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏTİ

Əziz həmvətənlər!

Hörmətli bacı və qardaşlar!

Sizə Azərbaycan qadınlarının II qurultayı adından dərin hörmət və ehtiramla etdiyimiz bu müraciət doğma yurdun, elin, obanın, ana torpağın müqəddəs çağırışıdır. Bu, Odlar yurdu adlanan ulu bir məmləkətin övladlarına ünvanlanan ana harayıdır. Bu, şimaldan cənuba, qərbdən şərqə doğru hər qarışı ölməz qəhrəmanlar beşiyi olan qədim bir diyarın istəyinin ifadəsidir.

Bu bərəkətli payız günlərində biz üçüncü minilliyin ilk qadın qurultayına toplaşmışıq. Əminik ki, Azərbaycan qadınlarının ikinci qurultayı cəmiyyətin, xüsusən də qadınlarımızın həyatında mühüm rol oynayacaqdır. Qurultay, böyük itkilər və şəhidlər verərək, ötən əsrin sonlarında müstəqillik qazanmış və bu gün demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu yolunda inamlı addımlar atan ölkəmizin qadınlarının taleyində, əlbəttə, yeni müsbət dəyişikliklərə yol açacaqdır.

Qurultayımız 2003-cü il oktyabrın 15-nə təyin edilmiş prezident seçkiləri ərəfəsində keçirilir. Son on il ərzində Azərbaycan dövlətinin möhtərəm prezidentimiz zati-aliləri cənab Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında, yeritdiyi daxili və xarici siyasət sayəsində böyük uğurlar əldə edilmişdir. Biz bütün Azərbaycan vətəndaşlarını bu seçkilərdə xüsusi siyasi fəallıq göstərməyə, düzgün seçim etməyə – ölkəmizin müstəqilliyi və suverenliyinin möhkəmləndirilməsini, iqtisadi, sosial, elmi, mədəni inkişafını, cəmiyyətdə ictimai-siyasi sabitliyin bərqərar olmasını təmin edən bu siyasi xəttin davam etdirilməsini dəstəkləməyə çağırırıq.

Bizim üçün ən böyük istək dünyada sülhün, torpaqlarımızda əmin-amanlığın bərqərar olmasıdır. Ona görə də biz, müstəqil Azərbaycan Respublikasının qadınları bütün ədalətsizlikləri, insanlara fəlakətlər gətirən terrorçuluq əməllərini qətiyyətlə pisləyir, onunla fəal mübarizəyə səsləyirik. Bu, övladlarımızın gələcək təhlükəsizliyinin, dünyada əmin-amanlığın təminatıdır. Biz övladlarımızı terrordan, silah səslərindən uzaq olub, sərhədləri və ərazi bütövlüyü qorunan müstəqil bir ölkədə böyütmək istəyi-

rik. İstəyirik ki, qaçqın şəhərciklərinin, çadırların yerində yeni kəndlər, qəsəbələr salınsın. Didərginlər doğma yurd-yuvalarına qayıtsınlar. Şəhid analarının göz yaşları qurusun, ana torpağın yaraları sağalsın.

Əziz həmvətənlər!

Tarix boyu başı çox müsibətlər çəkmiş Azərbaycan ötən əsrin sonlarından bəri Qarabağ adlı bir dərdlə yaşayır. Bugünün Azərbaycan qadını isə ərazisinin 20 faizi düşmən tapdağı altında olan bir ölkənin vətəndaşıdır.

Lakin Vətənin bu yarasını məhz biz sağaltmalıyıq. Dünyaya gətirdiyiniz körpələr göz açandan Vətənin dərdlərini bilməli, onun naminə hər cür fədakarlığa hazır vətəndaş kimi böyüməli, doğma torpağın nicatının onlarda olduğunu dərk etməlidirlər. Onlar Vətən, el yolunda hər an canlarından keçməyə hazır olmağı bacarmalı, Vətən üçün həqiqi əsgər olmalıdırlar. Ana südü ilə qanlarına, canlarına hopmalıdır ki, "Öncə Vətəndir!" Çünki Vətənin ümidi Vətən övladlarıdır!

Tariximizin, mədəniyyətimizin, adət-ənənələrimizin ötürücüsü olmaq biz anaların qismətinə düşmüşdür. Dünyaya göz açdığı zamandan məhz biz, Azərbaycan qadınları balalarımızı milli ruhda, qəhrəmanlıq, şücaət ruhunda – əsil vətənpərvər, milli adət-ənənələrimizin, ulu və saf ana dilimizin daşıyıcısı kimi tərbiyə etməliyik.

Xeyirxahlıq, halallıq, nəciblik, mərdlik, haqq, ədalət uğrunda mübarizlik bizim xalqımıza əzəldən xas olan keyfiyyətlərdir. Biz analar dədə-babalarımızın bu əsil nəcib xüsusiyyətlərini övladlarımıza təlqin etməliyik. Qapısı qonaq üzünə açıq, süfrəsi həmişə bol nemətli Azərbaycan xalqının övladları da tarixi ənənəyə uyğun olaraq qonaqpərvər, ürəyi-açıq, xoş niyyətli və mərd böyüməlidirlər. Çünki bu qədim ölkənin gələcək əsil sahibləri məhz bugünkü gənc nəsildir.

Biz bütün dünya xalqlarını, Yer üzünün bütün millətlərini bir-birinə dost, qardaş görmək istəyirik! Çünki dünya bizim ümumi evimizdir və günəşli, aydın səması, yeni həyat quran mətin, yorulmaz insanları ilə bu evi yalnız biz qorumalıyıq!

Əziz həmvətənlər!

Bu gün bu mötəbər ali məclisimizdən sizə üz tuturuq. Gəlin bir daha söz verək ki, Vətən torpaqlarımızın bütövlüyü uğrunda daha sıx birləşəcək, Vətənə layiq oğullar böyüdəcək, ölkəmizin azad, firavan sabahı uğrunda birgə çarpışacağıq! Bu yoldan bizi heç bir qüvvə çəkəndirə bilməz!

*Azərbaycan qadınlarının II qurultayının nümayəndələri
Bakı şəhəri, 27 sentyabr 2003-cü il*

**"AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ AİLƏ,
QADIN VƏ UŞAQ PROBLEMLƏRİ ÜZRƏ
DÖVLƏT KOMİTƏSİNİN YARADILMASI HAQQINDA"
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI**

Azərbaycan Respublikasının dövlət idarəetmə sistemində aparılan islahatların davamı olaraq, idarəetmə strukturunun təkmilləşdirilməsi və onun müasir tələblərə uyğun qurulması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 7-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram**:

1. Azərbaycan Respublikasının Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi ləğv edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin əsasında Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradılsın.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, bir ay müddətində:

3.1. Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin Əsasnaməsinin layihəsini hazırlayıb təsdiq olunmaq üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

3.2. Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin struktur və aparatının işçilərinin say həddini təsdiq etsin.

4. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Fərmandan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

5. Bu Fərman imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 6 fevral 2006-cı il

**"GENDER BƏRABƏRLİYİNİN TƏMİNATLARI HAQQINDA"
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU**

Maddə 1. Qanunun məqsədi

Bu Qanunun məqsədi cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarını aradan qaldırmaqla, kişi və qadınlara ictimai həyatın siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və digər sahələrində bərabər imkanlar yaratmaqla gender bərabərliyinin təmin edilməsindən ibarətdir.

Maddə 2. Əsas anlayışlar

2.0. Bu Qanunda aşağıdakı anlayışlar istifadə edilir:

2.0.1. Gender – ictimai həyatın siyasi, iqtisadi, mədəni və digər sahələrində kişi və qadın münasibətlərinin sosial cəhəti;

2.0.2. Gender bərabərliyi – qadın və kişilərin hüquq bərabərliyi və bu hüquqların həyata keçirilməsi üçün bərabər imkanlar və onların cəmiyyətdə bərabər sosial vəziyyəti;

2.0.3. Bərabər imkanlar – insan hüquqlarının həyata keçirilməsində qadınlar və kişilər üçün yaradılan bərabər şərait və təminatlar;

2.0.4. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkilik – seksual qısınama, cinsi əlamətə görə hüquqların bərabər həyata keçirilməsini məhdudlaşdıran və ya inkar edən istənilən fərq, istisna və ya üstünlük;

2.0.5. Seksual qısınama – əmək və ya xidmət münasibətlərində olan şəxsi alqaldan və təhqir edən, başqa cinsə və ya seksual yönümə mənsubiyyətdən irəli gələn və fiziki hərəkətlərdə (toxunma, əllə vurma), ədəbsiz sözlərdə, jestlərdə, hədələrdə, ləkələyici təkliflərdə və ya dəvətlərdə təza-hür edən əxlaqsız davranış.

Maddə 3. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi

3.1. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formaları qadağandır.

3.2. Aşağıda sadalananlar ayrı-seçkilik hesab olunmur:

3.2.1. Qadınlar üçün Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş güzəştlər, imtiyazlar və əlavə təminatlar;

3.2.2. Kişilər üçün həqiqi hərbi (alternativ) xidmətə çağırış;

3.2.3. Kişi və qadınlar üçün qanunla müəyyənləşdirilmiş fərqli pensiya və nikah yaşı;

3.2.4. Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinə uyğun olaraq, ərin nikahın pozulmasını tələb etmək hüququnun məhdudlaşdırılması;

3.2.5. Kişi və qadınlar üçün cəzaçəkmə müəssisələrində fərqli şəraitin yaradılması;

3.2.6. Gender bərabərliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməsi.

Maddə 4. Seksual qısınamaya yol verilməməsi
Seksual qısınama qadağandır.

Maddə 5. Gender bərabərliyinin təmin edilməsi ilə bağlı dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri

5.0. Gender bərabərliyinin təmin edilməsi üzrə dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri aşağıdakılardır:

5.0.1. Gender bərabərliyinin təmin edilməsi üçün normativ hüquqi bazanın formalaşdırılması, təkmilləşdirilməsi və inkişafı;

5.0.2. Normativ hüquqi aktların gender ekspertizasından keçirilməsi;

5.0.3. Gender bərabərliyinin təmin edilməsi üçün dövlət proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi;

5.0.4. Gender bərabərliyi mədəniyyətinin təbliği.

Maddə 6. Gender bərabərliyinin təmin edilməsində dövlətin vəzifələri

Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılması, kişilər ilə qadınlara bərabər imkanların yaradılması, dövlətin idarə olunmasında və qərarlar qəbul edilməsində bir cinsin nümayəndələrinin üstünlüyünə yol verilməməsi üçün dövlət tədbirlər görür.

Maddə 7. Əmək fəaliyyətində işəgötürənin vəzifələri

7.1. İşəgötürən əmək fəaliyyətində kişi və qadınların bərabərliyini təmin etməlidir.

7.2. İşəgötürənin aşağıdakı vəzifələri vardır:

7.2.1. İşə qəbul, işdə irəli çəkilmək, peşə hazırlığını artırmaq, yeni ixtisasa yiyələnmək və ixtisası artırmaq zamanı, işin keyfiyyətini qiymətləndirərkən, işdən azad edərkən cinsindən asılı olmayaraq işçilərə eyni yanaşmaq və bərabər imkanlar yaratmaq;

7.2.2. Cinsindən asılı olmayaraq, eyni işlə məşğul olan işçilərə eyni iş şəraitini yaratmaq;

7.2.3. Cinsindən asılı olmayaraq, eyni pozuntuya görə işçilərə fərqli intizam tənbehi tədbirini tətbiq etməmək;

7.2.4. Bu Qanunun 9-cu və 10-cu maddələrinin tələblərini yerinə yetirmək;

7.2.5. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin və seksual qısınamanın qarşısını almaq üçün lazımi tədbirlər görmək.

Maddə 8. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılmasında işəgötürənin vəzifələri

8.1. İşdə irəli çəkilmək, peşə hazırlığını artırmaq, yeni ixtisasa yiyələnmək və ixtisasını artırmaq zamanı və işin keyfiyyətini qiymətləndirərkən, işdən azad edərkən kişi və qadınlara fərqli yanaşdıqda, işçinin tələbi ilə işəgötürən həmin fərqli yanaşmanın işçinin cinsi mənsubiyyəti ilə bağlı olmadığını əsaslandırmalıdır.

8.2. İşə qəbul edilmək barədə müraciətə rədd cavabı almış şəxs işəgötürəndən işə qəbul edilmiş əks cinsin nümayəndəsinin onunla müqayisədə malik olduğu təhsil, peşə hazırlığı, təcrübə, peşə keyfiyyətləri və digər üstünlüklər barədə yazılı izahat tələb etmək hüququna malikdir.

Maddə 9. Əməyin ödənilməsində bərabərlik

9.1. Cinsindən asılı olmayaraq bir iş yerində işləyən, eyni ixtisas dərəcəsinə malik olan, eyni iş şəraitində işləyən, eyni dəyərli işi yerinə yetirən işçilərə əmək haqqı, həmçinin mükafatlar və işçini həvəsləndirmək məqsədi ilə ödənilən digər maddi ödənişlər eyni ödənilməlidir.

9.2. Əmək haqqı, mükafatlar və işçini həvəsləndirmək məqsədi ilə ödənilən digər maddi ödənişlər müxtəlif olduqda, işçinin tələbi ilə işəgötürən əmək haqqındakı fərqi işçinin cinsi mənsubiyyəti ilə əlaqədar olmadığını əsaslandırmalıdır.

Maddə 10. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyi əks etdirən elan

10.1. İşə qəbul haqqında elanlarda kişi və qadınlara fərqli tələblərin irəli sürülməsinə, hər hansı cinsin nümayəndələrinə üstünlük verilməsinə, iş axtaranın ailə vəziyyəti və ya şəxsi həyatı barədə məlumatlar sorğusuna yol verilmir.

10.2. Açıqaldıcı məzmunlu, kişi və qadınların hüquq bərabərliyi prinsipinə zidd olan elanların dərc edilməsi qadağandır.

10.3. Yalnız bir cinsin nümayəndəsi üçün müsabiqənin elan edilməsinə yol verilmir.

10.4. Bu Qanunun 10.3-cü maddəsində göstərilən elanların dərc edilməsinə yalnız o halda yol verilir ki, əmək funksiyalarının xüsusiyyətlərinə görə işçinin cinsi müəyyənədicisi şərt olsun və ya Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə uyğun olaraq, həmin işlərə qadın əməyinin tətbiqi qadağan edilsin.

Maddə 11. Seksual qısnamaya məruz qalmış işçilərə qarşı hər hansı təzyiqin yolverilməzliyi

Seksual qısnamaya görə işəgötürəndən və ya rəhbərindən şikayət etmiş işçilər işəgötürən və ya rəhbər tərəfindən hər hansı təzyiq və təqibə məruz qala bilməzlər.

Maddə 12. Əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi

Seksual qısnamaya məruz qalmış işçinin əmək müqaviləsinin xitam verilməsi barədə ərizədə göstərdiyi gündən əmək müqaviləsi ləğv edilir.

Maddə 13. Təhsil hüququnun həyata keçirilməsində bərabər imkanlar

13.1. Dövlət kişi və qadınlara təhsil hüququnun həyata keçirilməsi üçün bərabər imkanların yaradılmasını təmin edir.

13.2. İşəgötürən kişi və qadınlara əsas və əlavə təhsil almaq, təhsillə bağlı məzuniyyət hüququndan istifadə etmək üçün bərabər şərait yaratmalıdır.

13.3. Dövlət mülkiyyət növündən asılı olmayaraq, bütün tədris müəssisələrinə qəbulda, tələbələrin təqaüdlə təmin edilməsində, tədris planının seçilməsində və biliyin qiymətləndirilməsində kişi və qadınlar üçün bərabər imkanlar yaradılmasını təmin edir.

13.4. Dərsliklər gender bərabərliyi prinsipinə əsaslanmalıdır.

Maddə 14. Tədris müəssisələrinin fəaliyyətində cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkilik

14.0. Tədris müəssisələrinin fəaliyyətində aşağıdakı hallar cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkilik kimi qiymətləndirilə bilər:

14.0.1. Qəbul zamanı, tədris planı tərtib olunarkən və ya biliyin qiymətləndirilməsi zamanı kişi və qadınlara qarşı fərqli tələblərin tətbiq edilməsi;

14.0.2. Təhsil sahəsinin seçilməsində kişi və qadınlar üçün fərqli imkanların yaradılması.

Maddə 15. İqtisadi və sosial münasibətlərdə gender bərabərliyinin təminatları

15.1. Dövlət kişi və qadınların mülkiyyət hüququnun həyata keçirilməsinə və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün bərabər imkanların yaradılmasına təminat verir.

15.2. Dövlət kişi və qadınların sosial təminat hüququnun həyata keçirilməsində, ünvanlı dövlət sosial yardımının və digər sosial güzəştlərin alınmasında bərabər imkanların yaradılmasına təminat verir.

Maddə 16. Siyasi partiyaların, qeyri-hökumət təşkilatlarının və həmkarlar ittifaqlarının fəaliyyətində gender bərabərliyinin təminatları

16.1. Siyasi partiyalara, qeyri-hökumət təşkilatlarına və həmkarlar ittifaqlarına daxil olmaq kişi və qadınlar üçün eyni şərtlərlə açıq olmalıdır və onlar üçün bərabər imkanlar yaradılmalıdır.

16.2. Bu Qanunun 16.1-ci maddəsində göstərilən tələb hər hansı cinsin xüsusi maraqlarının müdafiəsi məqsədi ilə yaradılan qeyri-hökumət təşkilatlarına şamil edilmir.

Maddə 17. Zərərin ödənilməsinə tələb etmək hüququ

17.1. Cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyə məruz qalmış şəxslərə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada zərər ödənilir.

17.2. Seksual qısnamaya məruz qalmış işçilərə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada işəgötürən tərəfindən zərər ödənilir.

Maddə 18. Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunun müddələrinin pozulmasında təqsirli olan şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 19. Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarət

Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarəti müvafiq icra hakimiyyəti orqanı həyata keçirir.

Maddə 20. Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarəti həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının illik məlumatı

Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarəti həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı öz fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə illik məlumat təqdim edir.

Maddə 21. Qanunun qüvvəyə minməsi

Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 10 oktyabr 2006-cı il

**"GENDER (KİŞİ VƏ QADINLARIN) BƏRABƏRLİYİNİN
TƏMİNATLARI HAQQINDA" AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
QANUNUNUN TƏTBİQ EDİLMƏSİ BARƏDƏ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI**

"Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar həmin Qanunun tətbiq edilməsini təmin etmək məqsədilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, bir ay müddətində;

1.1. Qüvvədə olan qanunvericilik aktlarının "Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğunlaşdırılması barədə təkliflərini Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

1.2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin və müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının həmin Qanuna uyğunlaşdırılmasını təmin etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.3. Həmin Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət növlərini müəyyən edən qanunvericilik aktının layihəsini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

1.4. Öz səlahiyyətləri daxilində "Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunundan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

2. Müəyyən edilsin ki, "Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 19-cu maddəsində, 20-ci maddəsinin adında və mətnində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanının səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi həyata keçirir.

3. Bu Fərman dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 29 noyabr 2006-cı il

Ə L A V Ə L Ə R

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ NAZİRLƏR KABİNETİ

Q Ə R A R №33

Bakı şəhəri, 6 mart 2000-ci il
Azərbaycan Respublikasının Qadın Problemləri
üzrə Milli Fəaliyyət Planı haqqında

Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu "Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında" Konvensiyanın və IV Ümumdünya Qadınlar Konfransında qəbul edilmiş Pekin Fəaliyyət Platformasının həyata keçirilməsi ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti QƏRARA ALIR:

1. Azərbaycan Respublikasının Qadın Problemləri üzrə Milli Fəaliyyət Planı təsdiq edilsin (əlavə olunur).
2. Bu qərar imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

Azərbaycan Respublikasının
Baş naziri

A. RASİZADƏ

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 6 mart tarixli, 33 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Qadın Problemləri **üzrə Milli Fəaliyyət** **P L A N I** **(2000–2005)**

Azərbaycan Dövləti tərəfindən qadın probleminə daimi diqqət yetirilir. Bu problem milli prioritetlər sırasındadır. "Azərbaycanda qadınların rolunun artırılmasına dair tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 14 yanvar tarixli, 727 nömrəli Sərəncamı verilmiş, həmin tarixdən olan 668 nömrəli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikası Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradılmışdır.

Erməni təcavüzü nəticəsində Azərbaycan ərazisinin 20 faizinin işğal olunması və bir milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkünlərin problemləri ilk növbədə qadınlara öz mənfi təsirini göstərmişdir. Eyni zamanda qadın və kişi bərabərliyini tam şəkildə əks etdirən milli qanunvericiliyin keçid dövründə həyata keçirilməsində də bir sıra problemlər meydana çıxmışdır. Lakin bütün çətinliklərə baxmayaraq, Azərbaycan qadınları həm ölkədə, həm də beynəlxalq miqyasda gözəçarpan fəaliyyət göstərmişlər. Belə ki, onlar IV Ümumdünya Qadınlar Konfransında (Pekin) fəal iştirak etmiş və ondan sonrakı dövrdə də təqdirəlayiq işlər görmüşlər.

Azərbaycan Respublikası Qadın Problemləri üzrə Milli Fəaliyyət Planı 1995-ci ildə Azərbaycanın qoşulduğu "Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin hər cür formasının ləğv olunması haqqında" Konvensiya və IV Ümumdünya Konfransında qəbul edilmiş Strategiyalar (Pekin Fəaliyyət Platforması) əsasında Respublikadakı mövcud vəziyyəti və prioritetləri nəzərə almaqla tərtib edilmişdir. Bu Plan problemlərin beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə həllinə yönəldilmiş nazirlik, komitə və digər təşkilatların (o cümlədən qeyri-dövlət və beynəlxalq) iştirakı ilə hazırlanmış dövlət sənədidir.

Bu sənədə respublikada qadın problemləri ilə bağlı təxirəsalınmaz konkret tədbirlərin həyata keçirilməsi, eləcə də dövlət proqramlarının hazırlanması nəzərdə tutulmuşdur.

Tədbirlərin adı
1

I. QADIN VƏ

1. IV Ümumdünya Qadınlar Konfransında qəbul edilmiş Pekin Fəaliyyət Platformasına əsaslanaraq "Qadın və məşğulluq" Dövlət Proqramının hazırlanması

2. Qadınlar arasında sahibkarlığı artırmaq məqsədi ilə dövlət və qeyri-dövlət bank sistemlərindən, müxtəlif beynəlxalq yardım fondlarından sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan qadınlara zamanətsiz, güzəştli, uzunmüddətli mikrokreditlərin verilməsi və verilmə mexanizminin sadələşdirilməsi

3. Yeni iqtisadi qanunların, özəlləşdirmə prosesinin qanunauyğunluq və s. öyrədilməsi məqsədi ilə sahibkarlıqla məşğul olmaq istəyən qadınlar üçün ixtisaslaşdırma və təkmilləşdirmə kurslarının təşkil edilməsi (menecment, mühasibatlıq, mühasibat uçotu və s.)

4. Qadınların rəhbərlik etdiyi ev təsərrüfatlarına kömək etmək məqsədi ilə xüsusi proqramların hazırlanması

5. Qadınlar arasında işsizliyin aradan qaldırılması məqsədi ilə regional xüsusiyyətləri nəzərə almaqla, fermer təsərrüfatlarının inkişaf etdirilməsi (xalçaçılıq, meyvəçilik, baramaçılıq, tərəvəzçilik, balıqçılıq, tütünçülük və s.)

6. Qadınların hüquq bərabərliyi və onların iqtisadi resurslardan bərabər şəkildə istifadə etmək imkanlarına nail olmaq məqsədi ilə yoxsul qadınlar üçün pulsuz hüquq xidmətlərinin, məsləhətlərinin təşkili

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

İQTİSADİYYAT

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, İqtisadiyyat Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

2000

Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Sahibkarlığa Kömək Fondu (beynəlxalq təşkilatların iştirakı ilə)

mütəmadi

Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi, Ədliyyə Nazirliyi, Dövlət Əmlakı Nazirliyi, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Dövlət Elm və texnika Komitəsi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, (beynəlxalq təşkilatların iştirakı ilə)

mütəmadi

İqtisadiyyat Nazirliyi, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi

2000–2001

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi

2000–2005

Vəkillər Kollegiyası, müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Tədbirlərin adı
1

7. Müxtəlif təşkilatlar tərəfindən iqtisadi məsələlərin strategiya və proqramlarının hazırlanması zamanı fəaliyyət göstərən məsləhət şuralarının və digər forumların işində sahibkar qadınların iştirakının təmin edilməsi və genişləndirilməsi

8. Sahibkar qadınlar üçün kreditləşdirmə və həvəsləndirmə, eləcə də vasitəçilik sisteminin təşkili

9. İnkişaf sahəsində əməkdaşlıq edən beynəlxalq çoxtərəfli və ikitərəfli təşkilatlar tərəfindən kapital və ya resursların verilməsi yolu ilə qadın sahibkarlara xidmət edən maliyyə təşkilatlarının işinin sadələşdirilməsi

10. Milli regional və beynəlxalq səviyyələrdə ticarət-sənaye fəaliyyətinin idarə edilməsi ilə əlaqədar olan geniş profilli və texniki ixtisaslar üzrə qadınların hazırlanması

11. Sahibkar qadınların texniki və kommersiya əlaqələrinin genişləndirilməsinə və milli, regional və beynəlxalq səviyyələrdə müştərək müəssisələr yaradılması təşəbbüslərinə köməklik göstərilməsi

12. İqtisadi proqramlar üzrə işləyənlər arasında qadın məsləhətçilərinin sayının artırılması

13. Qadınların, xüsusilə gənc qadınların, eləcə də əmək bazarına yeni daxil olan qadınların sosial-iqtisadi şəraitinin dəyişməsi ilə əlaqədar peşə hazırlığının və yenidən hazırlanmasının təşkil edilməsi

14. Bazarlar, ticarət və resurslar haqqında, eləcə də sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı beynəlxalq təcrübə barədə informasiyanın yayılmasına

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi, İqtisadiyyat Nazirliyi, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi, İqtisadiyyat Nazirliyi, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (müvafiq beynəlxalq təşkilatların iştirakı ilə)

mütəmadi

Təhsil Nazirliyi, Ticarət-Sənaye Palatası, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi, Ticarət Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

İqtisadiyyat Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

2000–2001

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000–2001

Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi, Əmək və Əhalinin Sosial Müda-

Tədbirlərin adı
1

və bu sahələrdə müvafiq peşə hazırlığının təşkilində qadınların tələblərini ödəmək məqsədi ilə İnformasiya Mərkəzinin yaradılması

15. Sahibkar Qadınlar Assosiasiyasının təsis edilməsi

16. Qadın əməyinin yüngülləşdirilməsi üçün müxtəlif keyfiyyətli xidmətlər göstərən, ictimai-iaşə və ticarət şəbəkələrinin genişləndirilməsi

II. QADIN VƏ

1. IV Ümumdünya Qadınlar Konfransının Pekin Platformasına əsaslanaraq "Qadın və təhsil" Dövlət Proqramının hazırlanması

2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında nəzərdə tutulmuş təhsillə bağlı maddələri əsas tutaraq, təhsilin bütün pillələrində cender fərqlərinin aradan qaldırılması

3. Təhsilin idarə olunmasında qadınların bərabər hüquqlarla iştirakının təmin edilməsi

4. Təhsil Nazirliyi sistemində sosioloji tədqiqatlar və proqnozlar çərçivəsində təhsildə cender amilinin təhlilini aparmaq üçün mərkəzin təşkil edilməsi

5. "Cender" fənninin öyrənilməsinin təşkil edilməsi barədə təkliflərin hazırlanması

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

fəsi Nazirliyi, Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi, Dövlət Televiziya və radio Verilişləri Şirkəti, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000–2001

Dövlət Antiinhisar Siyasəti və Sahibkarlığa Kömək Komitəsi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000–2001

Ticarət Nazirliyi, Ticarət-Sənaye Palatası, İqtisadiyyat Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000–2001

TƏHSİL

Təhsil Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000–2001

Təhsil Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Təhsil Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Təhsil Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (BMT İP-nin iştirakı ilə)

2000

Təhsil Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (BMT İP-nin iştirakı ilə)

mütəmadi

Tədbirlərin adı
1

6. Təhsil müəssisələrində qadınlar arasında iqtisadi və hüquqi biliklərin artırılması məqsədi ilə yeni proqramların hazırlanması və geniş miqyasda istifadəsi

7. Qadınların ali təhsil ixtisaslarına yiyələnməsi ilə bağlı onların texniki və iqtisadi sahələr üzrə tutduğu mövqe və potensialının aktivləşdirilməsi üçün təkliflərin işlənilməsi

8. Qadınların təhsili məsələləri ilə bağlı konfrans və seminar və seminarların keçirilməsi

9. İncəsənətin müxtəlif sahələri ilə bağlı Azərbaycan qadınlarının fəaliyyətini əks etdirən, respublikada və xarici ölkələrdə sərgi, festival, konsert və s. tədbirlərin keçirilməsinin, eləcə də beynəlxalq müsabiqələrdə onların iştirakının təmin edilməsi

III. QADIN VƏ

1. IV Ümumdünya Qadınlar Konfransının Pekin Platformasına əsaslanaraq "Qadın və səhiyyə" Dövlət Proqramının hazırlanması

2. Qadınların əməyindən istifadə edilməsi qadağan olunmuş iş yerlərinin yeni siyahıların işlənilib hazırlanması

3. Azyaşlı uşaqları olan və hamilə qadınların əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı qanunvericiliyə yeni əlavələrin və güzəştlərin daxil edilməsinə dair təkliflərin hazırlanması

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

Ədliyyə Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Təhsil Nazirliyi, Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

hər il

Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Mədəniyyət Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, yaradıcı ittifaqlar

mütəmadi

SAĞLAMLIQ

Səhiyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000–2001

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000

Səhiyyə Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Uşaq Fondu

2000–2001

Tədbirlərin adı
1

4. Ailə planlaşdırılması mərkəzlərinin işinin təkmilləşdirilməsinə, ailə planlaşdırılması məsələlərində sanitar-maarif işinin gücləndirilməsinə dair biliklərin kütləvi informasiya vasitəsi ilə yayılması və təbliğ edilməsi

5. Qadınlara (o cümlədən xəstə, tənha, fiziki və psixoloji cəhətdən asılı vəziyyətdə olan qadınlara) səhiyyə xidmətinin yaxşılaşdırılmasına kömək edən qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının işinin dövlət tərəfindən dəstəklənməsinin mexanizminin işlənib hazırlanması

6. İrsi patologiyaların ilkin aşkar edilməsi məqsədi ilə Genetik Müayinələr və Prenatal Diaqnostika Mərkəzinin təşkili və Məlumat Bankının yaradılması

7. Tibbi müayinədən keçirilməsi məcburi olan iş yerlərində çalışan qadınların ərazi səhiyyə orqanları tərəfindən profilaktik tibbi müayinənin vaxtaşırı təşkili və qadınların iş yerlərində Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin qadın əməyi ilə bağlı maddələrinin icrasına nəzarətin gücləndirilməsi

8. Ətraf mühitin insanın reproduktiv funksiyalarına təsirinin öyrənilməsi üçün elmi-tədqiqat işlərinin aparılması

9. Tək qadınlar və ailə başçısı olan qadınlar probleminin öyrənilməsi və onlara müvafiq köməklik göstərilməsi üçün təkliflərin hazırlanması

IV. QADIN VƏ

1. IV Ümumdünya Qadınlar Konfransının Pekin Platformasına əsaslanaraq "Qadın və zorakılıq" Dövlət Proqramının işlənib hazırlanması

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

Səhiyyə Nazirliyi, Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti

2000–2001

Səhiyyə Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Səhiyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000–2001

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Respublika Prokurorluğu, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası

mütəmadi

Səhiyyə Nazirliyi, Dövlət Ekologiya və Təbii-ətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000–2001

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

2000–2003

ZORAKILIQ

Respublika Prokurorluğu, Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Tədbirlərin adı
1

2. Qadınlara (qızlara) qarşı hər cür zorakılıq hallarının cinsi, irqi, milli, dini, sosial, regional xüsusiyyətlərlə əsaslandırılmasının qarşısının alınması üçün tədbirlərin görülməsi

3. Qadın əleyhinə olan cinayətlərin və digər hüquq pozuntularının statistik göstəricilərinin müəyyənləşdirib ümumiləşdirilməsi və müvafiq informasiyaların zəruri hallarda mətbuatdan geniş istifadə etməklə ictimaiyyətə çatdırılması

4. Qadınların fahişəlik və seks "ticarətinin" digər formalarına, narkotik vasitələr istehsalına və yayılmasına cəlb olunmalarına, qadın və qızlarla "alver" edilməsinə qarşı müvafiq tədbirlər görməklə, qadın hüquqlarının qeyd olunan şəkildə pozulmasında təqsirli olan şəxslərin qanunla müəyyən olunmuş qaydada məsuliyyətə cəlb olunmalarının təmin edilməsi

5. Məişətdə, o cümlədən ailədə, cəmiyyətdə zorakılığa məruz qalmış qadınlar üçün tibbi, psixoloji, hüquq məsləhət xidmətləri ilə təmin olunmuş sığınacaqların təşkil edilməsi

6. İnsan alveri və quldarlıqla bağlı beynəlxalq konvensiyalarla təkliflərin hazırlanması

V. QADIN VƏ

1. Müharibə nəticəsində girov götürülmüş qadın və uşaqların geri qaytarılmasına dair BMT-nin Qadın Statusu üzrə Komissiyasının qətnəməsinin həyata keçirilməsi və onların qaytarılması üçün beynəlxalq təşkilatların imkanlarından istifadə etməklə tədbirlərin görülməsi

2. Müharibə zamanı zorakılığa məruz qalmış qadınların və uşaqların hüquqlarının bərpası və onların sosial-psixoloji reabilitasiyası

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

Respublika Prokurorluğu, Daxili İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Respublika Prokurorluğu, Daxili İşlər Nazirliyi, Dövlət Statistika Komitəsi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Daxili İşlər Nazirliyi, Respublika Prokurorluğu, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Dövlət Əmlak Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Respublika Prokurorluğu, Daxili İşlər Nazirliyi, Vəkillər Kollegiyası, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Xarici İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

SİLAHLI MÜNAQIŞƏLƏR

Xarici İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Ədliyyə Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi

mütəmadi

Tədbirlərin adı
1

3. Silahlı münaqişələr zamanı kütləvi insan qırğınına səbəb olacaq silah alverinin beynəlxalq aləmdə qadağan edilməsi ilə bağlı müxtəlif tədbirlərin görülməsi

4. "Qadınların silahlı münaqişələrin dayandırılmasında rolu" mövzusunda beynəlxalq konfransların və seminarların təşkil edilməsi

5. İşğaldan azad olunmuş torpaqların insanların yaşaması üçün normal hala salınması məqsədi ilə torpaqların minalardan təmizlənməsi, narkotik bitkilərin əkilib becərilməsinin qarşısının alınması, ümumiyyətlə pozulmuş ətraf mühitin sağlamlaşdırılması barədə beynəlxalq təşkilatlar qarşısında məsələlərin qaldırılması

6. Sülh mədəniyyətinin formalaşmasında, eləcə də sülh quruculuğu sahəsində qadınların rolunun artırılması ilə bağlı Azərbaycan nümayəndələrinin ayrı-ayrı ölkələrdə sülhün əldə edilməsi prosesində daha fəal iştirak etmələri üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi

7. Silahlı münaqişə şəraitində qadın və uşaqlara qarşı cinayət xarakterli əməllər törətmiş şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsi

VI. QAÇQIN VƏ MƏCBURİ

1. IV Ümumdünya Qadınlar Konfransında qəbul edilmiş Pekin Fəaliyyət Platformasına əsaslanaraq "Qaçqın və məcburi köçkün qadın və uşaqlar" Proqramının hazırlanması

2. Qaçqın və məcburi köçkünlərin öz doğma yurd-yuvalarına qaytarılması üçün beynəlxalq təşkilatlara müraciətlərin edilməsi

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

Xarici İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Xarici İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

2000–2002

Xarici İşlər Nazirliyi, Müdafiə Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının İşğaldan Azad Olunmuş Ərazilərin Bərpa və Yenidən Qurulması üzrə Agentlik, Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi

2000–2002

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Xarici İşlər Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Milli Sülh Komitəsi

mütəmadi

Respublika Prokurorluğu, Daxili İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

zəruri hallarda

KÖÇKÜN QADINLAR

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Uşaq Fondu

2000–2001

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Xarici İşlər Nazirliyi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Tədbirlərin adı
1

3. İşğaldan azad edilmiş torpaqlarda qaçqın və məcburi köçkün qadınların güzəranının və fəaliyyətinin normal məcraya düşməsi üçün beynəlxalq təşkilatlarla birgə xüsusi proqramların hazırlanması

4. Qaçqın və məcburi köçkün qadınların iqtisadi-sosial vəziyyətinin bərpası məqsədi ilə uzunmüddətli güzəştli və ya təmmənnasız yardımların verilməsi barədə beynəlxalq humanitar təşkilatlar, Dünya Bankı qarşısında məsələlərin qaldırılması

5. Qaçqın və məcburi köçkün qadınların reproduktiv sağlamlığının qorunması, tibbi, sosial, təhsil xidmətlərindən geniş istifadənin təmin edilməsi

6. Qaçqın və məcburi köçkün qadınlar və uşaqlar haqqında Məlumat Bankının yaradılması

7. Qaçqın və məcburi köçkün qadın və uşaqlar üçün hüquq məsləhətlərinin təşkil edilməsi

8. Qaçqın və məcburi köçkün qadınların sosial müdafiəsinin, xüsusilə onların məşğulluğunun təmin edilməsi məqsədi ilə qaçqınların kompakt məskunlaşdığı regionlarda milli peşələr üzrə mahiyyətə yeni, səmərəli proqramların hazırlanması və həyata keçirilməsi

VII. QADINLAR VƏ

1. "Qadın hüquqları – insan hüquqlarıdır" mövzusunda respublikanın regionlarında, müxtəlif yaş qrupları üçün konfransların, seminarların təşkil edilməsi, müvafiq informasiyaların yayılması

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

proses başa
çatanadək

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Səhiyyə Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Mədəniyyət Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dövlət Statistika Komitəsi, Uşaq Fondu

2000–2001

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, Ədliyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Vəkillər Kollegiyası, Uşaq Fondu

mütəmadi

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

2000–2001

İNSAN HÜQUQLARI

Ədliyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Daxili İşlər Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Respublika Prokurorluğu

mütəmadi

Tədbirlərin adı
1

2. "Qadın hüquqları – insan hüquqlarıdır" mövzusu ilə bağlı təhsilin bütün pillələrində xüsusi kurs proqramlarının işlənilib hazırlanması

3. Qızlar – ümumiyyətlə qadınlar arasında qadınların hüquqlarının müdafiəsi üzrə BMT Konvensiyalarının təbliği və tədrisinin təşkili

4. Hüquq təhsilli qadınların hüquq-mühafizə orqanlarında daha çox təmsil olunmaları üçün qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyə yol verilməməsinin təmin edilməsi

5. Qadın hüquqlarının yerlərdə həyata keçirilməsinin vəziyyətinin öyrənilməsi

6. Qadın hüquqları ilə bağlı Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin beynəlxalq sənədlərə uyğunlaşdırılması sahəsində müvafiq işlərin görülməsi

7. Bazar iqtisadiyyatı ilə əlaqədar ayrı-ayrı müəssisələrin özəlləşdirilməsi zamanı qadınların əmək hüquqlarının pozulması hallarının aşkar çıxarılması və onların bərpasının təmin edilməsi

8. Qadınların hüquq bərabərliyini inkişaf etdirmək məqsədi ilə Həmkarlar İttifaqları və digər ictimai təşkilatlarla əlaqələrin genişləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi

9. "Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası", "İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə" və "Qadın hüquqları" mövzusunda zonalar üzrə müşavirələrin keçirilməsi

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

Təhsil Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

mütəmadi

Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Uşaq Fondu, Xarici İşlər Nazirliyi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Respublika Prokurorluğu, Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Respublika Prokurorluğu, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası

mütəmadi

Ədliyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Dövlət Əmlakı Nazirliyi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Respublika Prokurorluğu

özəlləşdirmə dövründə

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Ədliyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Respublikası Prokurorluğu

vaxtaşırı

Tədbirlərin adı
1

VIII. QADINLAR VƏ KÜTLƏVİ

1. Qadınların kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyətində daha fəal iştirakı üçün şəraitin yaradılması və idarəetmə səviyyəsində təmsil olunmalarının təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlərin görülməsi

2. BMT, ATƏT, Avropa Şurası digər təşkilatlar tərəfindən keçirilən beynəlxalq və regional tədbirlərdə qadınların iştirakına köməklik göstərilməsi

3. Qadınlara qarşı zorakılıq və qəddarlıq təbliğ etmək, habelə pornoqrafik yazıları, əsərləri və təsvirləri çap etmək, bu xarakterdə olan sair predmetləri hazırlamaq, yaymaq, reklam etmək, onlarla alver etməyə görə məsuliyyət haqqında qanunvericiliyin icra vəziyyətinin araşdırılması və nəticəsindən asılı olaraq müvafiq tədbirlərin görülməsi

4. Geniş ünsiyyət prosesində qadınların rolunu artırmaq məqsədi ilə, qeyri-dövlət, o cümlədən qadın təşkilatları, eləcə də kütləvi informasiya vasitələri ilə bağlı təşkilatlar üçün informasiya şəbəkələrinin yaradılması və proqramlarının hazırlanması

5. Qadınların cəmiyyətdə rolunun artırılması ilə bağlı məlumatların kütləvi informasiya vasitələri ilə yayılması

6. Qadınlarla aparılan işləri geniş təbliğ etmək məqsədi ilə radio və televiziya da efir vaxtının ayrılması

7. Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi Konvensiyası və Pekin Fəaliyyət Platforması və onlarla bağlı digər sənədlər haqqında məlumatların xüsusi proqramlar vasitəsi ilə geniş təbəqələrə çatdırılması

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİ

Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi, Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkəti, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Xarici İşlər Nazirliyi

mütəmadi

Respublikası Prokurorluğu, Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi, Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dövlət Elm və Texnika Komitəsi

2000–2001

Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi, Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası

mütəmadi

Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000 və daimi

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Xarici İşlər Nazirliyi, Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi, Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti (beynəlxalq təşkilatlarının iştirakı ilə)

2000–2005

Tədbirlərin adı
1

IX. QADIN VƏ

1. IV Ümumdünya Qadınlar Konfransında qəbul edilmiş Pekin Fəaliyyət Platformasına əsaslanaraq "Qadın və ətraf mühit" Dövlət Proqramının hazırlanması

2. Silahlı münaqişələr zamanı ətraf mühitə dəyən zərərin, xüsusən qadınlara mənfi təsirin aradan qaldırılması və aradan qaldırılması üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi

3. Ekoloji biliklərin qadınlar arasında yayılması məqsədi ilə ekoloji maarifləndirmə dərslərinin, eləcə də radio və televiziya verilişlərinin təşkil edilməsi

4. Ekoloji problemlərlə bağlı qərarların qəbul edilməsində qadınların iştirakının artırılması

X. QIZ

1. "Uşaq hüquqları haqqında" Konvensiyanın və "Uşaq Hüquqları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun kütləvi informasiya vasitələri ilə təbliği və öyrənilməsinin təşkili

2. Qızların texniki, idman və s. peşələrə daha geniş yiyələnməsi üçün orta məktəblərdə xüsusi peşə yönümü işinin aparılması

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

ƏTRAF MÜHİT

Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

2000

Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi, Müdafiyyə Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının İşğaldan Azad Olunmuş Ərazilərinin Bərpası və Yenidən Qurulması üzrə Agentlik, Səhiyyə Nazirliyi, İqtisadiyyat Nazirliyi

2000–2005

Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi, Təhsil Nazirliyi, Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi, Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (beynəlxalq təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi, Ədliyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

mütəmadi

UŞAQLARI

Gənclər və İdman Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Mətbuat Nazirliyi, Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Uşaq Fondu (BMT-nin, YUNİSEF-in iştirakı ilə)

mütəmadi

Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

2000–2001

Tədbirlərin adı
1

3. Azyaşlı qızların əxlaqsız hərəkətlərə, fahişəliyə cəlb edilməsi hallarına qarşı mübarizənin gücləndirilməsi

4. Azyaşlı qızların nikaha cəlb edilməsinin qarşısını almaq üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi

5. Kimsəsiz, əlil qızların sosial reabilitasiyası ilə bağlı proqramların hazırlanması

6. Çətin tərbiyə olunan qızlar üçün xüsusi məktəbin təşkil edilməsi

7. Valideyn himayəsindən məhrum olmuş, nəzarətdən kənarda qalmış, baxımsız qız uşaqları üzərində dövlət himayəsinin gücləndirilməsi məqsədi ilə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflərin işlənib hazırlanması

8. "Qızlar klubu"nın təsis edilməsi və respublika daxilində yeniyetmə qızlar arasında "nümunəvi qız" müsabiqəsinin keçirilməsi

9. Əmək fəaliyyətinə başlamış qızlar və ümumiyyətlə uşaqlar üçün sosial sığorta sisteminin gücləndirilməsi

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

Respublikası Prokurorluğu, Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Respublikası Prokurorluğu, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkəti (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə)

mütəmadi

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi

2000–2001

Təhsil Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

2000

Ədliyyə Nazirliyi, Respublikası Prokurorluğu, Daxili İşlər Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası

2000

Gənclər və İdman Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Təhsil Nazirliyi, Mədəniyyət Nazirliyi

2000

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası

2000

Tədbirlərin adı
1

XI. QADINLARIN HAKİMİYYƏT ORQANLARINDA VƏ

1. IV Ümumdünya Qadınlar Konfransının Pekin Fəaliyyət Platformasına əsaslanaraq "Qadın və Hakimiyyət" və ya "Qadın və İdarəetmə" Proqramının hazırlanması

2. Hakimiyyət orqanlarında və qərarların qəbul edilməsi işində qadınların kişilərlə bərabər təmsil olunması ilə bağlı tədbirlərin görülməsi

3. Seçkilərdə, siyasətdə və ictimai həyatda qadınların iştirakının fəallaşdırılması

4. Qadınların seçkilərdə fəal iştirakının təşkil edilməsi (qadın namizədlərin hazırlanmasına kömək edilməsi və seçkilərdə onların namizədliliyinin irəli sürülməsi)

5. Qadınların siyasi fəallığını artırmaq məqsədi ilə onların siyasi partiyalarda təmsil olunmalarının stimullaşdırılması

6. İdarəetmədə, siyasətdə məhkəmə sistemində xüsusi xidmətləri olan qadınlar haqqında kütləvi informasiya vasitələri ilə məlumatların yayılması

7. "Lider-Qadın" treninqlərinin və elmi-praktik seminarların təşkil edilməsi

8. Məhkəmə sistemində qadınların rolunun artırılması üçün müvafiq işlərin aparılması

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

QƏRAR QƏBUL EDİLMƏSİ PROSESLƏRİNDƏ İŞTİRAKI

Ədliyyə Nazirliyi, Elmlər Akademiyası 2000–2001

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi daimi

Mərkəzi Seçki Komissiyası, Ədliyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının və siyasi qurumların iştirakı ilə) 2000–2005

Mərkəzi Seçki Komissiyası, Ədliyyə Nazirliyi, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (beynəlxalq təşkilatlar, qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının və siyasi qurumların iştirakı ilə) 2000 seçkiyə hazırlıq dövründə

Ədliyyə Nazirliyi, Elmlər Akademiyası, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının, siyasi partiyaların iştirakı ilə) mütəmadi

Mətbuat Nazirliyi, Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti, Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi mütəmadi

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilatları və beynəlxalq təşkilatların iştirakı ilə) 2000–2003

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Ali Məhkəmə, İqtisadi Məhkəməsi, Ədliyyə Nazirliyi mütəmadi

Tədbirlərin adı
1

XII. BEYNƏLXALQ QADIN TƏŞKİLATLARI İLƏ

1. Qadın mütəxəssislərin diplomatiya sahəsində daha geniş təmsil edilməsi (Azərbaycanın xarici nümayəndəliklərində və beynəlxalq təşkilatlarda)

2. Milli Fəaliyyət Platformasının həyata keçirilməsinə beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən köməklik göstərilməsi ilə bağlı müvafiq tədbirlərin görülməsi

3. BMT-nin CEDAW Komitəsinə Azərbaycan qadınlarının vəziyyəti haqqında məruzələrin vaxtaşırı təqdim edilməsi

4. Xarici ölkələrdə qeyri-dövlət qadın cəmiyyətləri və müvafiq respublika təşkilatları arasında əlaqələrin genişləndirilməsi

5. Qadın problemləri ilə bağlı beynəlxalq tədbirlərdə Azərbaycan nümayəndələrinin iştirakının təmin edilməsi

6. "Keçid dövründə qadınlar" mövzusunda beynəlxalq konfransların keçirilməsi

7. "Qadın və Statistika" seminarının keçirilməsi

İcraçı təşkilatlar	İcra müddəti (illər üzrə)
2	3

ƏLAQƏLƏRİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİ

Xarici İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi mütəmadi

Xarici İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi (qeyri-dövlət qadın təşkilat-
larının iştirakı ilə) 2000–2003

Xarici İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi (aidiyyəti təşkilatlarla birgə) 2000–2002
(5 ildən bir)

Xarici İşlər Nazirliyi, Qadın Problemləri
üzrə Dövlət Komitəsi, Gənclər və İdman Nazirliyi
(qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə) mütəmadi

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi,
Xarici İşlər Nazirliyi 2000–2004

Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi
(beynəlxalq təşkilatlarının iştirakı ilə) 2000–2004

Dövlət Statistika Komitəsi, Qadın Problem-
ləri üzrə Dövlət Komitəsi (beynəlxalq təşkilatların
və qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının iştirakı ilə) hər il

"KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ HAQQINDA" AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNUNDAN ÇIXARIŞ

"Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilməsi haqqında" 24 avqust 2002-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının referendum aktı ilə edilmiş əlavələr və dəyişikliklər nəzərə alınmaqla:

2-ci fəsil. Dövlətin əsasları

Maddə 17. Ailə və dövlət

I. Cəmiyyətin əsas özəyi kimi ailə dövlətin xüsusi himayəsindədir.

II. Uşaqların qayğısına qalmaq və onları tərbiyə etmək valideynlərin borcudur. Bu borcun yerinə yetirilməsinə dövlət nəzarət edir.

3-cü fəsil. Əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları

Maddə 24. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının əsas prinsipi

I. Hər kəsin doğulduğu andan toxunulmaz, pozulmaz və ayrılmaz hüquqları və azadlıqları vardır.

II. Hüquqlar və azadlıqlar hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər qarşısında məsuliyyətini və vəzifələrini də əhatə edir.

Maddə 25. Bərabərlik hüququ

I. Hamı qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdir.

II. Kişi ilə qadının eyni hüquqları və azadlıqları vardır.

III. Dövlət irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, milli, dini, dil, cinsi, mənşəyi, əqidə, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır.

Maddə 26. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi

I. Hər kəsin qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ vardır.

II. Dövlət hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir.

Maddə 34. Nikah hüququ

I. Hər kəsin qanunla nəzərdə tutulmuş yaşa çatdıqda ailə qurmaq hüququ vardır.

II. Nikah könüllü razılıq əsasında bağlanılır. Heç kəs zorla evləndirilə (ərə verilə) bilməz.

III. Nikah və ailə dövlətin himayəsindədir. Analıq, atalıq, uşaqlıq qanunla mühafizə edilir. Dövlət çoxuşaqlı ailələrə yardım göstərir.

IV. Ər ilə arvadın hüquqları bərabərdir. Uşaqlara qayğı göstərmək, onları tərbiyə etmək valideynlərin həm hüququ, həm də borcudur.

V. Valideynlərə hörmət etmək, onların qayğısına qalmaq uşaqların borcudur. 18 yaşına çatmış əmək qabiliyyətli uşaqlar əmək qabiliyyəti olmayan valideynlərini saxlamağa borcludurlar.

Maddə 35. Əmək hüququ

I. Əmək fərdi və ictimai rifahın əsasıdır.

II. Hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır.

III. Heç kəs zorla işlədilə bilməz.

IV. Əmək müqavilələri sərbəst bağlanılır. Heç kəs əmək müqaviləsi bağlamağa məcbur edilə bilməz.

V. Məhkəmə qərarı əsasında şərtləri və müddətləri qanunla nəzərdə tutulan məcburi əməyə cəlb etmək, hərbi xidmət zamanı səlahiyyətli şəxslərin əmrlərinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar işlətmək, fəvqəladə vəziyyət və hərbi vəziyyət zamanı vətəndaşlara tələb olunan işləri gördürmək hallarına yol verilir.

VI. Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır.

VII. İşsizlərin dövlətdən sosial müavinət almaq hüququ vardır.

VIII. Dövlət işsizliyin aradan qaldırılması üçün bütün imkanlarından istifadə edir.

Maddə 38. Sosial təminat hüququ

I. Hər kəsin sosial təminat hüququ vardır.

II. Yardıma möhtac olanlara kömək etmək, ilk növbədə, onların ailə üzvlərinin borcudur.

III. Hər kəs qanunla müəyyən edilmiş yaş həddinə çatdıqda, xəstəliyinə, əlilliyinə, ailə başçısına itirdiyinə, əmək qabiliyyətini itirdiyinə, işsizliyə görə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda sosial təminat almaq hüququna malikdir.

IV. Təqaüdlərin və sosial müavinətlərin minimum məbləği qanunla müəyyən edilir.

V. Dövlət xeyriyyəçilik fəaliyyətinin, könüllü sosial sığortanın və sosial təminatın başqa növlərinin inkişafı üçün imkanlar yaradır.

Maddə 41. Sağlamlığın qorunması hüququ

I. Hər kəsin sağlamlığını qorumaq və tibbi yardım almaq hüququ vardır.

II. Dövlət müxtəlif mülkiyyət növləri əsasında fəaliyyət göstərən səhiyyənin bütün növlərinin inkişafı üçün zəruri tədbirlər görür, sanitariya-epidemiologiya salamatlığına təminat verir, tibbi sığortanın müxtəlif növləri üçün imkanlar yaradır.

III. İnsanların həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə törədən faktları və halları gizlədən vəzifəli şəxslər qanun əsasında məsuliyyətə cəlb edirlər.

Maddə 42. Təhsil hüququ

I. Hər bir vətəndaşın təhsil almaq hüququ vardır.

II. Dövlət pulsuz icbari ümumi orta təhsil almaq hüququnu təmin edir.

III. Təhsil sistemində dövlət tərəfindən nəzarət edilir.

IV. Maddi vəziyyətindən asılı olmayaraq istedadlı şəxslərin təhsili davam etdirməsinə dövlət zəmanət verir.

V. Dövlət minimum təhsil standartlarını müəyyən edir.

Maddə 52. Vətəndaşlıq hüququ

Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində və ya Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarından doğulmuş şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Valideynlərindən biri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır.

Maddə 55. Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Bu hüququ onlar bilavasitə və ya nümayəndələr vasitəsilə həyata keçirə bilirlər.

II. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sırasından təyin edirlər. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər dövlət qulluğuna qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada qəbul edilə bilirlər.

Maddə 56. Seçki hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarına seçmək və seçilmək, habelə referendumda iştirak etmək hüququ vardır.

II. Məhkəmənin qərarı ilə fəaliyyət qabiliyyətsizliyi təsdiq olunmuş şəxslərin seçkilərdə, habelə referendumda iştirak etmək hüququ yoxdur.

III. Hərbi qulluqçuların, hakimlərin, dövlət məmurlarının, din xadimlərinin, məhkəmənin hökmü ilə azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin bu Konstitusiyada və qanunda nəzərdə tutulan digər şəxslərin seçkilərdə iştirak etmək hüququ qanunla məhdudlaşdırıla bilər.

Maddə 57. Müraciət etmək hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarına şəxsən müraciət etmək, habelə fərdi və kollektiv yazılı müraciətlər göndərmək hüququ vardır. Hər bir müraciətə qanunla müəyyən edilmiş qaydada və müddətlərdə yazılı cavab verilməlidir.

II. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, habelə ayrı-ayrı vətəndaşların fəaliyyətini və ya işini tənqid etmək hüququ vardır. Tənqiddə görə təqib qadağandır. Təhqir və böhtan tənqid sayıla bilməz.

Maddə 60. Hüquq və azadlıqların məhkəmə təminatı

I. Hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

II. Hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, vəzifəli şəxslərin qərar və hərəkətlərindən (yaxud hərəkətsizliyindən) məhkəməyə şikayət edə bilər.

Maddə 61. Hüquqi yardım almaq hüququ

I. Hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ vardır.

II. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi yardım ödənişsiz, dövlət hesabına göstərilir.

III. Hər bir şəxsin səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçisinin köməyindən istifadə etmək hüququ vardır.

Maddə 66. Qohumların əleyhinə ifadə verməyə məcbur etməyə yol verilməməsi

Heç kəs özünə, arvadına (ərinə), övladlarına, valideynlərinə, qardaşına, bacısına qarşı ifadə verməyə məcbur edilə bilməz. Əleyhinə ifadə verilməsi məcburi olmayan qohumların tam siyahısı qanunla müəyyən edilir.

Maddə 71. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı

I. Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur.

II. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırı bilməz.

III. Müharibə, hərbi vəziyyət və fəvqəladə vəziyyət, habelə səfərbərlik elan edilərkən insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsi Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərini nəzərə almaq şərti ilə qismən və müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər. Həyata keçirilməsi məhdudlaşdırılan hüquq və azadlıqlar haqqında əhaliyə qabaqcadan məlumat verilir.

IV. Heç bir halda heç kəs din, vicdan, fikir və əqidəsini açıqlamağa məcbur edilə bilməz və bunlara görə təqsirləndirilə bilməz.

V. Bu Konstitusiyanın heç bir müddəası insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının ləğvinə yönəldilmiş müddəa kimi təfsir edilə bilməz.

VI. Azərbaycan Respublikası ərazisində insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları birbaşa qüvvədədir.

VII. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə əlaqədar mübahisələri məhkəmələr həll edir.

VIII. Heç kəs törədildiyi zaman hüquq pozuntusu sayılmayan əmələ görə məsuliyyət daşımır. Hüquq pozuntusu törədildikdən sonra yeni

qanunla bu cür hərəkətlərə görə məsuliyyət aradan qaldırılmışsa və ya yüngülləşdirilmişsa, yeni qanun tətbiq edilir.

4-cü fəsil. Vətəndaşların əsas vəzifələri

Maddə 72. Vətəndaşların vəzifələrinin əsası

I. Dövlət və cəmiyyət qarşısında hər bir şəxs onun hüquq və azadlıqlarından bilavasitə irəli gələn vəzifələr daşıyır.

II. Hər bir şəxs Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına əməl etməli, başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarına hörmət bəsləməli, qanunla müəyyən edilmiş digər vəzifələri yerinə yetirməlidir.

III. Qanunu bilməmək məsuliyyətdən azad etmir.

5-ci fəsil. Qanunvericilik hakimiyyəti

Maddə 94. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müəyyən etdiyi ümumi qaydalar

I. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi aşağıdakı məsələlərə dair ümumi qaydalar müəyyən edir:

1) bu Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarından və azadlıqlarından istifadə, bu hüquqların və azadlıqların dövlət təminatı;

2) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri;

3) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə seçkilər və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının statusu;

4) referendum;

5) məhkəmə quruluşu və hakimlərin statusu; prokurorluq; vəkillik və notariat;

6) məhkəmə icraatı, məhkəmə qərarlarının icrası;

7) bələdiyyələrə seçkilər və bələdiyyələrin statusu;

8) fəvqəladə vəziyyət rejimi; hərbi vəziyyət rejimi;

9) dövlət təltifləri;

10) fiziki və hüquqi şəxslərin statusu;

11) mülki hüquq obyektləri;

12) əqdlər, mülki müqavilələr, nümayəndəlik və vərəsəlik;

13) mülkiyyət hüququ, o cümlədən dövlət, xüsusi və bələdiyyə mül-

kiyyətinin hüquqi rejimi, əqli mülkiyyət hüququ; digər əşya hüquqları; öhdəlik hüququ;

14) ailə münasibətləri, o cümlədən himayəçilik və qəyyumluq;

15) maliyyə fəaliyyətinin əsasları, vergilər, rüsumlar və ödənişlər; gömrük işi;

16) əmək münasibətləri və sosial təminat;

17) cinayətlərin və başqa hüquq pozuntularının müəyyən edilməsi, onların törədilməsinə görə məsuliyyətin təyin edilməsi;

18) müdafiə və hərbi qulluq;

19) dövlət qulluğu;

20) təhlükəsizliyin əsasları;

21) ərazi quruluşu; dövlət sərhədi rejimi;

22) beynəlxalq müqavilələrin təsdiqi və ləğvi;

23) rabitə və nəqliyyat işi;

24) statistika, metrologiya və standartlar;

25) gömrük işi;

26) ticarət işi və birja fəaliyyəti;

27) bank işi, mühasibat, sığorta.

II. Bu maddənin 2, 3, 4-cü bəndlərində göstərilən məsələlərə dair qanunlar 83 səs çoxluğu ilə, qalan məsələlərə dair qanunlar isə 63 səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

III. Bu maddənin birinci hissəsinə Konstitusiya qanunu ilə əlavələr edilə bilər.

QADINLARA MÜNASİBƏTDƏ AYRI-SEÇKİLİYİN BÜTÜN FORMALARININ LƏĞV EDİLMƏSİ HAQQINDA KONVENSIYANIN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ İLƏ BAĞLI AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İKİNCİ VƏ ÜÇÜNCÜ DÖVRİ HESABATI (1996–2004-cü İLLƏR ÜÇÜN)

Nyu York, 23 yanvar, 2007-ci il

G İ R İ Ş

Qarşınızdakı hesabat CEDAW Komitəsi tərəfindən qəbul olunmuş təlimatlara əsasən hazırlanmışdır. Hesabat 1996–2004-cü illəri və əlavə məlumat hesabat dövründən sonrakı dövrdə baş vermiş yenilikləri əhatə edir. Hesabat həmin müddət ərzində Azərbaycanda "Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi" haqqında Konvensiyanın həyata keçirilməsini nümayiş etmək üçün xüsusi qanunlar və statistik məlumatları əks etdirir. Hesabat aşağıdakıları işıqlandırır:

Hesabat xüsusi milli qanuni aktlara istinad edir və yuxarıda göstərilən zaman çərçivəsində Azərbaycanda Konvensiyanın həyata keçirilməsini ölçmək üçün lazımi statistik məlumatları əks etdirir.

Mövcud olan problemlər mürəkkəb, kəsişən və bir-birinə bağlıdır. Həll olunması üçün uzun müddətli siyasət və cəhd tələb edir. Azərbaycan hökuməti Milli Fəallıyyət Planı həyata keçirilməsi və bütünlüklə sosial və iqtisadi inkişaf strategiyaları vasitəsi ilə mübarizə aparmağı öhdəliyinə götürmüşdür. Qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycanda hesabat müddəti aşağıdakı faktorlarla səciyyələnir və bu faktorlar Konvensiyanın yerinə yetirilməsinə təsir edir:

1. 1 milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkünlə nəticələnən qonşu Ermənistan tərəfindən Azərbaycan ərazisinin 20% işğal edilməsi. Davam edən ərazi münaqişəsi və atəşkəsin daimi pozulması mülki hüquq və azadlıqlardan tam istifadəyə əşkar maneədir.

2. Keçid dövrü. Dövlət orqanlarının yenidən qurulması, onlar arasında əlaqənin zəifləməsi, cəmiyyətdə şəffaflığın çatışmazlığı.

Bu narahatlıqlar xüsusi diqqət və zəruri büdcə ayrımları tələb edir və bu hesabatın gecikdirilməsinin səbəbi kimi göstərilə bilər. Lakin mən qeyd etməliyəm ki, bu problemlərin bəziləri hal-hazırda həll olunmaqdadır. Bu birləşmiş hesabat Azərbaycanın Prezidenti Heydər Əliyev olan zaman hazırlanıb və təqdim olunub.

2003-cü ildə seçilmiş yeni prezident İlham Əliyev ailə, uşaq və qadın problemlərinə böyük diqqət yetirən birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə əvvəlki prezidentin siyasətini davam etdirir. Qeyd etdiyim kimi hesabat hazırlanmasında məsuliyyət daşıyan əsas dövlət orqanı olan Azərbaycan Respublikasının Qadınlar problemləri üzrə Komitəsi 2006-cı ildə Ailə, Uşaq və Qadın problemləri üzrə Komitəsi ilə əvəz edilmişdir. Yaranan yeni qurum hesabatda olan qeyri-dəqiqlikləri aydınlaşdırmaq və bəzi məlumatları yeniləmək üçün baxış keçirmişdir. Bu yeniliklər mənim çıxışında öz əksini tapmışdır.

İndi isə mən Konvensiyanın maddələri üzrə məlumatları nəzərinizə çatdırmaq istərdim.

II. Konvensiyanın 1–16-cı maddələrinin həyata keçirilməsi

Maddə 1. Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin tərif

Hökumət hamının bərabər hüquq və azadlıqlarını təmin edir və hüquqlarından istifadə zamanı genderlə bağlı mövcud olan hər hansı bir məhdudiyyəti qadağan edir.

Bu hesabatın əhatə etdiyi zaman ərzində "qadınlara qarşı ayrı-seçkilik" anlayışının rəsmi izahı yox idi. Lakin Cinayət Məcəlləsi, Ailə və Nikah Məcəlləsi, Əmək Məcəlləsi, qanunlar, Azərbaycan Prezidentinin Fərmanları və Nazirlər Kabinetinin qərarları qadın məsələləri üzrə milli fəaliyyət planını dəstəkləyərək siyasi, iqtisadi, sosial və vətəndaşlıq sahələrində qadınlara qarşı de-yuro ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılmasını ön plana çəkmişlər.

Bu anlayış Konvensiyanın 1-ci Maddəsində ifadə olunmuş ayrı-seçkilik anlayışı ilə aydın şəkildə üst-üstə düşür. 2006-cı il oktyabr ayında gender bərabərliyi üzrə yeni qəbul olunmuş qanun gender sahəsi üzrə ayrı-seçkiliyin izahını ifadə edir.

Maddə 2. Ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması üzrə öhdəlik

Konstitusiya gender və ailə statusu əsasında qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyi qadağan edir.

Bütün Azərbaycan qanunvericiliyi Konstitusiya üzərində qurulmuş qadın və kişilər arasında əsas hüquq və azadlıq bərabərliyini ifadə edir. Gender bərabərliyi üzrə qanun siyasi partiyaların, qeyri-hökumət təşkilatlarının və ticarət birliklərinin fəaliyyətində, hüquqi aktların gender ekspertizalarında gender münasibətlərini əhatə edir.

Maddə 3. Qadınların inkişafı və tərəqqisi

Azərbaycan qadınlarının inkişafı və tərəqqisi üçün başlanğıc Qadınların Dördüncü Dünya Konfransı və Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılması üzrə Konvensiyanın qəbul edilməsi olmuşdur.

Bu iki hadisə gender bərabərliyinin təşviq edilməsi üçün milli mexanizmin yaradılmasına səbəb olmuşdur.

Prezidentin 1998-ci il, 14 yanvar tarixli Fərmanına əsasən Qadın Məsələləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradılmışdır. 1998-ci il, 20 fevral tarixində Komitənin statusu təsdiq edilmiş və Prezident Fərmanı ilə müəyyənləşdirilmişdir. Fərmanın icra olunmasında Dövlət Statistika Komitəsi "Azərbaycanda qadınlar və kişilər" adlı illik hesabat hazırlayır və nəşr edir.

6 mart, 2000-ci ildə Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilmiş Qadın Məsələləri üzrə Milli Fəaliyyət Planı 2000–2005, ölkənin mövcud vəziyyətini və vacib məsələləri nəzərə alaraq, Pekin Fəaliyyət Platformasının strategiyası əsasında qurulmuşdur. Ailə və Qadın Problemləri üzrə yeni Milli Fəaliyyət Planı 2007–2010 hökumət və qeyri-hökumət nümayəndələrindən ibarət İşçi Qrupu tərəfindən işlənib hazırlanmışdır. Hazırlandıqdan sonra plan QHT-lər və hökumət orqanları tərəfindən müzakirə olunmuş, Nazirlər Kabinetinə təqdim edilmiş və bəzi əlavə tövsiyələr alınmışdır.

Maddə 4. Kişi və qadınlar arasında bərabərliyi sürətləndirmə

Kişi və qadınların bərabərliyi hüquqi və siyasi çərçivədə öz əksini tapmışdır. Azərbaycan Konstitusiyasının 25-ci Maddəsində qadın və kişilər arasında bərabərliyə təminat verilir və müvafiq qanun və qanunverici aktlar, o cümlədən Prezidentin 14 yanvar, 1998-ci il və 6 mart, 2006-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.

Qanunlar qadınları həyatın bütün sahələrində bərabər hüquqlarla, məsələn, bərabər əmək haqqı ilə təmin etmək üçün mövcuddur. Həmçinin, Valideynliyə görə Məzuniyyət və Əmək Mühafizəsi (Valideynlərə görə Ödənişli Məzuniyyət) kimi qanunlar qadınların işi dayandırmaq və ya uşaqlarının qayğısına qalmaq üçün müavinət almaq kimi hər hansı bir ehtiyacları üzündən yaranan bərabərsizliyin qarşısını almaq üçün mövcuddur.

Maddə 5. Cinsi rollar və stereotiplər

1999-cu il, 28 dekabrda qəbul edilmiş Ailə Məcəlləsində və Konstitusiyanın 34-cü Maddəsində ailədə qadınlara qarşı hər hansı bir ayrı-seçkiliyi qadağan edən qanuni tədbirlər müəyyən edilmişdir. Həmin tədbirlər ailədə ər və arvadı bərabər hüquqlarla, eləcə də şəxsi və mülki hüquqlarla təmin edir.

Cəmiyyətdə cinsi stereotiplər xüsusilə böyük marağa səbəb olur. Valideynlər qızlarına nisbətən oğullarının məşğuliyyətinə daha çox fikir verirlər.

Hər bir cəmiyyətdə, hətta ən inkişaf etmiş cəmiyyətdə belə qadınlar zorakılığın bir çox formalarının potensial obyektı olaraq qalırlar. Azərbaycan istisna deyil. Belə ki, Azərbaycan ərazisi uğrunda gedən hərbi münaqişə (Dağlıq Qarabağ) nəticəsində hazırkı Azərbaycan əhalisinin bir çoxu (yüzlərlə, minlərlə qadınlar da daxil olmaqla) zorakılıq qurbanına, sürgün edilərək qaçqın və məcburi köçkünə çevrilmişlər.

Azərbaycan hökuməti qadınların zorakılıqdan müdafiəsi üzrə fəaliyyətini daha da gücləndirir. Bu məqsədlə "Demokratik cəmiyyətdə məişət zorakılığı ilə mübarizə üzrə Azərbaycan Respublikasının Kompleks Proqramı" (2006–2015) işlənib hazırlanmışdır. Məişət zorakılığı və erkən nikah məsələləri 2006–2015-ci illər üçün Yoxsulluğun Azaldılması və Davamlı İnkişaf Dövlət Proqramında və ailə və qadın məsələləri üzrə Milli Fəaliyyət Planının layihəsində (2007–2010) əks olunmuşdur. Bu sahələrdə ən əhəmiyyətli tədbirlərdən biri "Məişət zorakılığı üzrə qanun layihəsi"nin işlənib hazırlanması üçün işçi qrupunun yaradılması olmuşdur. 2006-cı ildə Azərbaycan Avropa Şurasının "Məişət zorakılığı daxil olmaqla, qadınlara qarşı zorakılıqla mübarizə" adlı 2 illik kampaniyasına qoşuldu. Azərbaycan Parlamentində bu mövzu ilə bağlı böyük müzakirələr aparılmışdır.

Maddə 6. Qadınların istismarı

Keçid dövrünün ən mənfi nəticələrindən biri insan alveri olmuşdur. İnkişaf etmiş insan alveri problemi böyük narahatlığa və cəmiyyətin sərt ittihamına səbəb olmuşdur.

May, 2003-cü il tarixdə Parlament İnsan, xüsusilə Qadın və Uşaq Alverinin Qarşısını almaq, Aradan qaldırmaq və Cəzalandırmaq məqsədilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli Mütəşəkkil Cinayətkarlığa qarşı Konvensiyasını və ona əlavə Protokolu ratifikasiya etmişdir.

Belə insan alverlərinə qarşı mübarizəyə addım atmaq məqsədilə, 6 may, 2004-cü il tarixli Prezident Fərmanı ilə insan alverinə qarşı mübarizə üzrə milli plan qəbul edilmişdir. "İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə" Azərbaycan Respublikasının Qanunu 28 iyun, 2005-ci ildə qəbul edilmişdir.

30 sentyabr, 2005-ci ildə insan alverini cinayət hesab etmək və Azərbaycan qanunvericiliyini BMT-nin transmilli mütəşəkkil cinayətkarlıq üzrə Konvensiyasına, onun protokoluna və insan alveri ilə bağlı digər aidiyyəti beynəlxalq sənədlərə uyğunlaşdırmaq məqsədilə Azərbaycan Respublikasının hüquqi aktlarına bəzi əlavə və dəyişikliklər edildi. İnsan alveri qurbanlarının çoxu yeni iş tapmaq və ya digər ölkələrdə ailə qurmaq məqsədilə respublikanı tərk edən cavan qadınlardır.

Maddə 7. Siyasi və iqtisadi həyat

Konstitusiyanın 55-ci Maddəsində deyilir ki, Azərbaycan ərazisində yaşayan bütün xalqların, eləcə də qadınların dövlətin inzibati işlərində iştirak etmək hüquqları var.

Konstitusiyanın 56-cı Maddəsinə əsasən qadınların bütün seçkilərdə səsvermə hüquqları kişilərlə bərabərdir. "Azərbaycan Respublikasında dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 mart, 2000-ci il tarixli Fərmanı qadınların siyasi və sosial həyatda iştirak etmə imkanlarını genişləndirmək məqsədi daşıyır.

Qadınların qərar qəbul etmə prosesində iştirakının artırılması yolunda maneələri qiymətləndirmək və ölkədə gender bərabərliyi sahəsində vəziyyəti qiymətləndirmək üzrə sorğunun aparılması və digər aktual məsələlər Yoxsulluğun Azaldılması və Davamlı İnkişaf Dövlət Proqramında (2006–2015) öz əksini tapmışdır. Qərar qəbul etmə səviyyəsində iştirak edən qadınlar haqqında statistik məlumat sizə təqdim edilmişdir.

Maddə 8. Beynəlxalq təmsilçilik və iştirak

Konstitusiyanın 35-ci maddəsinə əsasən hər bir şəxsin öz iş qabiliyyətinə əsaslanaraq öz fəaliyyəti, ixtisası, işi və iş yerini azad şəkildə seçmək hüququ vardır.

Xarici İşlər Nazirliyinin qadın əməkdaşları mütəmadi olaraq müxtəlif beynəlxalq tədbirlərdə iştirak edir, yüksək səviyyəli konfransların nümayəndə heyətlərinə daxil edilir və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində ekspert komitələri və işçi qrupların tərkibində fəaliyyət göstərir.

Maddə 9. Vətəndaşlıq

Konstitusiyanın 52-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində və ya Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarından doğulmuş şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Valideynlərindən biri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır.

Azərbaycan Respublikası 1996-cı ildə BMT-nin Ərli qadının vətəndaşlığı haqqında Konvensiyaya qoşulmuşdur.

Maddə 10. Təhsil

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 42-ci maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq hər bir Azərbaycan vətəndaşının təhsil almaq hüququ vardır.

Cinsindən asılı olmayaraq vətəndaşların təhsil almaq hüququ təmin edilir.

Təhsil sahəsindəki vəziyyət üzrə statistik məlumatlar sizə təqdim edilmiş cədvəllərdə əks olunmuşdur. Mən yenidən qeyd etməliyəm ki, biz sizi Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyindən alınmış yenilənmiş məlumatlarla təmin etmişik.

Azərbaycanda gender təhsilini inkişaf etdirmək və təkmilləşdirmək məqsədilə aşağıdakı vasitələrlə tədbirlər həyata keçirilir:

- dərş vəsaitlərinin gender təhlili, gender təhsilinin təşkil edilməsi;
- gender amilinin müəllim heyətinin təlimlərinə daxil edilməsi.

Qeyd edilməlidir ki, artıq bir neçə ildir ki, Bakı Dövlət Universiteti və Prezident yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Gender araşdırmaları Kafedrası fəaliyyət göstərir.

Maddə 11. Məşğulluq

Azərbaycan Respublikası 1992-ci ildən etibarən Beynəlxalq Əmək Təşkilatına üzv olmuş və Təşkilatın qadınların əmək və məşğulluğunun hüquqi standartlarını əks etdirən 55 Konvensiyaya qoşulmuşdur. Konstitusiyanın 35-ci maddəsinə əsasən hər kəsin işləmək hüququ vardır.

Azərbaycanda qadınlara münasibətdə əmək siyasəti onlara analıq və ailə öhdəliklərinin həyata keçirilməsi ilə bağlı müvafiq müavinətlər, üstünlüklər və əlavə təminatlar verməklə işlərini asanlaşdırmağa əsaslanır.

1999-cu ilin 1 iyul tarixində qüvvəyə minmiş Əmək Məcəlləsi müvafiq hüquqi tədbirlər vasitəsilə bu siyasəti gücləndirir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 oktyabr 2005-ci il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş 2006–2015-ci illər üçün Məşğulluq Strategiyası qadın sahibkarlara sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üçün köməklik, kiçik sahibkarlığın inkişaf etdirilməsində gender bərabərliyinin təmin edilməsi üzrə tədbirləri əhatə edir. Yoxsulluğun Azaldılması və Davamlı İnkişaf Dövlət Proqramı (2006–2015) qadın sahibkarlığı, qadın məşğulluğunun inkişafı və qadın yoxsulluğunun səbəblərinin araşdırılması kimi tədbirləri nəzərdə tutur.

Əmək Məcəlləsinin 240-cı maddəsi hamilə və üç yaşınadək uşağı olan qadınlarla əmək müqaviləsinin bağlanmasının tətbiq edilməsi üzrə xüsusi müddəaları əks etdirir və qadınlara hamiləlik və üç yaşınadək uşağının olması səbəbi ilə əmək müqaviləsinin bağlanmasından imtina edilməsinin yolverilməzliyini qeyd edir.

Hökumət 2004–2008-ci illər üçün Azərbaycan Regionlarının Sosial və İqtisadi İnkişafı üzrə Dövlət Proqramına əsasən regionların iqtisadi inkişafı üçün xüsusi tədbirlər görmüşdür.

Maddə 12. Səhiyyə xidmətlərindən bərabər istifadə

Azərbaycanda qadınlara qarşı səhiyyə sahəsində ayrı-seçkilik mövcud deyildir. Qadınların bu sahədəki hüquqları kişilərdə olduğu kimi qanunla müdafiə olunur.

Hökumət QİÇS xəstəliyinin qarşısının alınması məqsədilə bir sıra qanun qəbul etmişdir. 16 aprel 1996-cı il tarixdə İİV/QİÇS xəstəliyinin yayılmasının qarşısının alınması üzrə Qanun qəbul edildi. Sözügedən Qanunun icrasının təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti müvafiq Fərman imzalamışdır. 20 oktyabr 1997-ci il tarixdə Nazirlər Kabineti tərəfindən Milli QİÇS-ə Nəzarət Proqramı təsdiq edilmişdir. Proqram Hökumətin öhdəlikləri və İİV/QİÇS-ə nəzarət strategiyasını əks etdirir. Lakin Proqramın dövlət tərəfindən maliyyələşdirilməsi imkanları məhduddur.

Maddə 13. Sosial və iqtisadi müavinətlər

Konstitusiyanın 25-ci maddəsinə əsasən dövlət irqindən, milliyyə-tindən, dilindən, cinsindən, əmlak növündən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqları

nın bərabərliyinə təminat verir. Həmin prinsip əsasında Azərbaycanda qadınların müavinət, ipoteka və ya kreditin digər növləri və ya istirahət və ya idmanla məşğul olmaq və mədəni həyatın bütün sahələrində iştirak etmək hüquqlarını məhdudlaşdıran qanunverici akt mövcud deyildir.

Maddə 14. Kənd qadınlarının vəziyyəti

Hər kəsin mülkiyyətində daşınar və daşınmaz əmlak ola bilər. Mülkiyyət hüququ mülkiyyətçinin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarından ibarətdir.

Heç kəs məhkəmənin qərarı olmadan mülkiyyətindən məhrum edilməz.

Azərbaycanın kənd yerlərində sosial xidmətlər və tibbi qayğı şəhər yerlərinə nisbətən daha az inkişaf etmişdir. Bəzən qadınlar bu xidmətlərdən istifadə etmək üçün bir qədər məsafə qət etməli olurlar.

Bu məqsədlə, dağ və dağətəyi ərazilərin inkişafının təmin edilməsi məqsədilə xüsusi inkişaf proqramları hazırlanır və həyata keçirilir. Onlar arasında ən geniş miqyaslı proqram Dağ və Dağətəyi ərazilərin İnkişaf Proqramıdır.

Maddə 15. Qanun qarşısında bərabərlik

Konstitusiyaya əsasən hər bir Azərbaycanlı vətəndaşı qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdir. Əqdlərin bağlanması və əmlakın idarə edilməsi məqsədilə 28 dekabr 1999-cu il tarixdə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəllənin 6.1.1-ci maddəsində göstəriləni kimi Azərbaycan Respublikasının mülki qanunvericiliyinin əsas prinsipi vətəndaşların mülki hüquq əsasında bərabərliyidir.

11 dekabr 1998-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikası miqrant işçilərin ailələri ilə yaşamasını təmin edən 1990-cı il tarixli Miqrant işçilər və onların ailələrinin hüquqlarının müdafiəsi haqqında Konvensiyasına qoşulmuşdur.

Maddə 16. Nikahda bərabərlik

Nikah kişi ilə qadının ailə qurmaq məqsədilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatdan keçirən könüllü ittifaqıdır. Nikaha daxil olarkən və ailə münasibətlərində sosial, irqi, milli, dini və dil mənsubiyyətinə görə vətəndaşların hüquqlarının hər hansı formada məhdudlaşdırılması qadağandır.

Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 38–40-cı maddələri nikah müqaviləsi ilə əlaqədar məsələləri tənzimləyir. Lakin həmin müqavilə məcburi olmadığından geniş şəkildə tətbiq edilmir.

Ailə Planlaşdırılması və Reproduktiv Sağlamlıq Proqramı işlənib hazırlanmış və həyata keçirilməkdədir. Proqram çərçivəsində 1997-ci ildən etibarən respublikanın müxtəlif regionlarında 27 ailə planlaşdırılması mərkəzi açılmışdır.

Xanım Sədr,

Hörmətli Komitə üzvləri,

Azərbaycanın birləşdirilmiş 2-ci və 3-cü Dövri Hesabatını Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması üzrə Komitəyə təqdim edilməsi ilə əlaqədar sizə müraciət etməkdən böyük şərəf hissi duydum.

Biz bacardığımız qədər çalışdıq ki sizin bütün suallarınızı dolğun və düzgün cavablandıraraq. Təəssüf ki, 10 il ərzində görülmüş bütün işləri bu qısa təqdimatda əhatə etmək mümkün deyil. Sizi dolğun şəkildə məlumatlandırmaq üçün biz nümayəndə heyətimizin tərkibinə sizə maraqlı olan sahələr üzrə fəaliyyət göstərən insanları da daxil etməyə çalışmışıq. Azərbaycanın nümayəndə heyəti adından hamınıza təşəkkür edirəm.

“SOSIALİST ƏMƏYİ QƏHRƏMANI” ADINA LAYİQ GÖRÜLMÜŞ AZƏRBAYCAN QADINLARI

Bakı şəhəri

1. Abdullayeva Səfura Seyfulla qızı
2. Əliyeva Firuzə Allahverən qızı
3. Bağirova Əminə Rəhim qızı
4. Qəniyeva Anaxanım İsmayıl qızı
5. Quliyeva Ruxsarə Məmməd qızı
6. Məlikova Tubu Həsən qızı
7. Safkina Olqa Petrov qızı
8. İsabalayeva Həcər Müştəq qızı
9. Baratzadə Zərifə Nağı qızı
10. Hüseynova Humay Məşədi Mehdi qızı
11. Hümətovna Tamara Əhməd qızı

Sumqayıt şəhəri

12. Fətullayeva Bəsti Xanlar qızı

Əli-Bayramlı şəhəri

13. Azayeva Çervon Əli qızı

Gəncə rayonu

14. Əsgərova Səltənət Məhəmməd qızı
15. Xəlilova Xanım Hacı qızı
16. Həsənova Məryəm Kərəm qızı

Lənkəran şəhəri

17. Talıbova Xavər Ağə qızı
18. Əliyeva Səmayə Dadaş qızı
19. Əliyeva Solmaz Səməd qızı

Şəki şəhəri

20. Sadıxova Maral Zakir qızı
21. Abdurəhmanova Səfurə Dadaş qızı

22. Əliyeva Sürəyya Həşim qızı
23. İsmayılova Səder Məbud qızı
24. Xasıyeva Nüvvər Xəlil qızı
25. Məmmədova Səqət Baba qızı
26. İbrahimxəlilova Qəribə Süleyman qızı

Yevlax şəhəri

27. Əliyeva Şamama Tanrıverdi qızı

Naxçıvan Muxtar Respublikası

28. Abbasova Bənoş Cəfərqulu qızı
29. Əliyeva Adcoş İbrahim qızı
30. Əsgərova Münəvvər Məhbəli qızı
31. İmamquliyeva Fatma Məhərrəm qızı
32. Quliyeva Nari Əbülfəz qızı
33. Qurbanova Həvayyət Hacı qızı
34. Rüstəmovna Rəziyə Əli qızı
35. Talıbova Bahar Məhərrəm qızı
36. Əliyeva Tamam Əziz qızı
37. Vəliyeva Xəsa Cahangir qızı
38. Quliyeva Nürəstə Bağır qızı

Ağdam rayonu

39. Abbasova Xuraman Zeynal qızı
40. Əliyeva Tamaşa Rüstəm qızı
41. Heydərova Tamara Bəbir qızı
42. Cəfərova Əminə Səfər qızı
43. Kərimova Sürəyya Abbas qızı
44. Qənbərova Zeynəb

Ağcabədi rayonu

45. Mədətova Suğra Qəmbər qızı
46. Məmmədova Güləbətin Əliş qızı

Ağstafa rayonu

47. Məmmədova Yasəmən Niftalı qızı
48. Məmmədova Umileyla Alı qızı
49. Əliskəndərova Hürü Mustafa qızı

Astara rayonu

50. Əliyeva Böyükxanım Abdulla qızı

Balakən rayonu

51. Anqbazova Məryəm Ömər qızı
52. Babayeva Yetər Şaban qızı
53. Babayeva Gülbiçə Şaban qızı
54. Nazarova Aysa Hacıyov qızı
55. Bayramova Bəşarət Müslüm qızı
56. Balayeva Həlimət Məcid qızı
57. Bürcəliyeva Kərimət Məhəmməd qızı
58. Mollaçıyeva Həvva İsa qızı
59. Mollayeva Kərimət Mahama qızı
60. Sabirova Nurcahan Məcid qızı
61. Şirinova Maral İbrahim qızı
62. Xutrayeva Müzalifə İbrahim qızı
63. Novruzova Nəfisət Murtuz qızı

Beyləqan rayonu

64. Rzayeva Havaxanım Abbas qızı
65. Fərəcova Maral Səməd qızı
66. Yusifova Əskinaz Abduləli qızı
67. Həsənova Müləyim Mehdi qızı
68. Abdullayeva Gülzar Rza qızı

Biləsuvar rayonu

69. Həsənova Qızqayıt Salman qızı
70. Musayeva Sifayi Əbülfəz qızı

Goranboy rayonu

71. Bağirova Bəsti Məsim qızı
72. Kərimova Manya İsgəndər qızı

Göyçay rayonu

73. Cəbiyeva Zeynəb Ağə qızı

Füzuli rayonu

74. Həsənova Şamama

75. Səfiyeva Ceyran

76. Babayeva Nənəqız

77. Məmmədova Asya

Cəlilabad rayonu

78. Əzizova Xavər Yaqub qızı
79. Pyatkina Lyubov Matvey qızı
80. Feyzullayeva Güllü Mehdi qızı
81. Mehdiyeva Gülxarə İzzət qızı
82. Zeynalova Səbzə Teymur qızı
83. Mirzəyeva Məngürə Meybulla qızı
84. Mansurova Mərcan Qəhrəman qızı
85. Babayeva Mədinə Rüstəm qızı

İsmayilli rayonu

86. Həsənova Gülistan Ağəli qızı

Kürdəmir rayonu

87. Orucova Gülputa Mənsim qızı
88. Dəmirova Cəmilə Dadaş qızı
89. Mustafayeva Sürmə Əhməd qızı

Qəbələ rayonu

90. Əzimova Cahan Həsən qızı
91. Məmmədrəhimova Minarə Abduləli qızı
92. Orucova Təhfə Mahmud qızı

Laçın rayonu

93. Vəliyeva Şərqiyyə Əkbər qızı

Masallı rayonu

94. Əbilova Durna Baxış qızı
95. Ağayeva Reyhan Ağababa qızı
96. Ağayeva Güldəstə İsa qızı
97. Həsənova Züleyxa Həsənalı qızı
98. Fətayeva Səriyyə Paşa qızı
99. Məmmədova Xanımğül Həmid qızı
100. Əhmədova Gülcələm Əhməd qızı

101. Fətullayeva Bəsti Xanəli qızı

Neftçala rayonu

102. Quliyeva Cənnət Baba qızı

103. Quliyeva Ayna Baba qızı

Oğuz rayonu

104. Əliyeva Ziyafət Mustafa qızı

Samux rayonu

105. Abdullayeva Zəri Mütəllim qızı

106. Verdiyeva Sədaqət Mirzə qızı

107. Yolçuyeva Dilşad Vəli qızı

Şəmkir rayonu

108. Mehdiyeva Ceyran Əli qızı

109. Ləzgiyeva Güllü Namaz qızı

110. Əmiraslanova Güləndam Əhməd qızı

111. Quliyeva Maral Rüstəm qızı

112. Zamanova Kübra Ağabala qızı

113. Əmirova Xuraman Qoca qızı

114. Qurbanova Tamara Məhəmməd qızı

115. Zeynalova Nəzixə Cəfər qızı

116. Məmmədova Suğra Məmmədhəsən qızı

117. Həsənova Fatma Əkbər qızı

118. Məmmədova Humay Ələkbər qızı

119. Quliyeva Zəhra Sadıx qızı

120. Sadıxova Sücayət Abdulla qızı

Tərtər rayonu

121. Rəhimova Qıtlı Heydər qızı

122. Alxanova Maral Ağa qızı

Tovuz rayonu

123. Namazova Bəsti Eyyub qızı

124. Bağirova Gülzar Çoban qızı

125. Kərimova Sevgili Əmiraslan qızı

126. Kərimova Düymə Kazım qızı

127. Namazova Gülxanım Rəhim qızı

128. Kərimova Başxanım Mərdan qızı

129. Namazova Həcər Ağakəşi qızı

130. Bağirova Şövkət Əsəd qızı

Ucar rayonu

131. Zahidova Vəsilə Ali qızı

132. Kərimova Aşafatma Hidayət qızı

Zaqatala rayonu

133. Həsənova Zəlxay Mahmud qızı

Zəngilan rayonu

134. Məmmədova Mehparə Qara qızı

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA DÖVLƏT QADIN SİYASƏTİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI 6 mart 2000-ci il	5
QADINA EHTİRAM ÖRNƏYİ	11
AZƏRBAYCAN QADINLARININ IV QURULTAYI 15 iyun 1972-ci il	16
AZƏRBAYCAN QADINLARININ IV QURULTAYINA 15 iyun 1972-ci il	18
"AZƏRBAYCAN QADINI" JURNALININ 50 İLLİYİNƏ HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ YİĞİNCAQDA AZƏRBAYCAN KP MK-nin BİRİNCİ KATİBİ H.Ə.ƏLİYEVİN ÇIXIŞINDAN 15 may 1974-cü il	20
QADIN AZADLIĞININ CARÇISI	31
NATƏVANIN ABİDƏSİNİN AÇILIŞINDA H.Ə.ƏLİYEVİN NİTQİ 3 avqust 1982-ci il	35
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN ANDIÇMƏ MƏRASİMİNDƏ NİTQİ 10 oktyabr 1993-cü il	37
AZƏRBAYCANIN MÜSTƏQİLLİK GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ XALQA TƏBRİK 18 oktyabr 1993-cü il	46
ATƏM-in SƏDRİ İSVEÇİN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ MARQARETA AF UQLAS İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ 26 oktyabr 1993-cü il	48
MARQARETA AF UQLAS İLƏ DANIŞIQLAR BAŞA ÇATDIQDAN SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 26 oktyabr 1993-cü il	54
XALQA YENİ İL MÜRACİƏTİ 31 dekabr 1993-cü il	59
BAKIDA 1990-cı İLİN FACİƏLİ YANVAR HADİSƏLƏRİ ZAMANI ŞƏHİD OLANLARIN AİLƏ ÜZVLƏRİ VƏ HƏMİN GÜNLƏRDƏ YARALANIB ƏLİL OLANLARIN BİR QRUPU İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ	63
XOCALI SOYQIRIMI QURBANLARININ AİLƏLƏRİNƏ 1 mart 1994-cü il	69
QURBAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ XALQA TƏBRİK 20 may 1994-cü il	70

ZUGULBADAKI PANSİYONATDA MÜVƏQQƏTİ MƏSKUNLAŞAN QAÇQINLARLA GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ may 1994-cü il	71
RESPUBLİKANIN ƏMƏKDAR İNCƏSƏNƏT XADİMİ BƏSTƏKAR ŞƏFİQƏ AXUNDOVAYA 1 iyun 1994-cü il	89
4-cü ÜMUMDÜNYA QADINLAR KONFRANSINA HAZIRLIQLA ƏLAQƏDAR AZƏRBAYCAN QADINLARININ MİLLİ KOMİTƏSİNİN YARADILMASI HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI 15 sentyabr 1994-cü il	90
PREZİDENT SARAYI QARŞISINDA BAKI ZƏHMƏTKEŞLƏRİNİN MİTİNQİNDƏ ÇIXIŞ 4 oktyabr 1994-cü il	92
RESPUBLİKANIN XALQ ARTİSTİ ZƏROŞ HƏMZƏYEVAYA 24 oktyabr 1994-cü il	97
BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ KEÇİRİLƏN TƏNTƏNƏLİ BAYRAM MƏRASİMİNDƏ TƏBRİK NİTQİ 8 mart 1995-ci il	98
"AZƏRBAYCAN QADINI" JURNALININ BAŞ REDAKTORU XALİDƏ XANIM HASİLOVAYA 18 aprel 1995-ci il	101
ƏMƏKDAR MÜƏLLİM SONA TAĞIYEVAYA 28 aprel 1995-ci il	102
"VƏTƏNƏ, DÖVLƏTƏ, XALQA SƏDAQƏT ANDI" MİNİATÜR KİTABININ TƏQDİMAT-SƏRGİSİNDƏ ÇIXIŞ 3 iyun 1995-ci il	103
AZƏRBAYCANIN XALQ ARTİSTİ AMALYA PƏNAHOVANIN 50 İLLİK YUBİLEYİ GECƏSİNDƏ ÇIXIŞ 8 iyul 1995-ci il	105
QADINLARIN VƏZİYYƏTİNƏ DAİR IV ÜMUMDÜNYA KONFRANSININ İŞTİRAKÇILARINA 4 sentyabr 1995-ci il	107
RESPUBLİKA AİLƏ-SAĞLAMLIQ MƏRKƏZİNİN AÇILIŞINDA ÇIXIŞ 29 dekabr 1995-ci il	108
DÜNYA AZƏRBAYCANLILARININ HƏMRƏYLİK GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT 31 dekabr 1995-ci il	116
YENİ İL MÜNASİBƏTİLƏ BAKI ŞƏHƏRİNDƏKİ UŞAQ EVLƏRİNDƏ VƏ İNTERNAT MƏKTƏBLƏRDƏ TƏRBİYƏ ALAN UŞAQLARLA GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ 31 dekabr 1995-ci il	117

AZƏRBAYCAN XALQINA YENİ İL TƏBRİKİ 31 dekabr 1995-ci il.....	118
ƏMƏKDAR ELM XADİMİ SARA XANIM AŞURBƏYLİYƏ 26 yanvar 1996-cı il.....	120
BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜNƏ HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ GECƏDƏ TƏBRİK SÖZÜ 7 mart 1996-cı il.....	121
ŞƏHİD UŞAQLARI VƏ KİMSƏSİZ UŞAQLAR ÜÇÜN TƏŞKİL OLUNMUŞ NOVRUZ ŞƏNLİYİNDƏ ÇIXIŞ 20 mart 1996-cı il.....	122
BEYNƏLXALQ UŞAQ İNCƏSƏNƏT MUZEYİNDƏ ÇIXIŞ 24 aprel 1996-cı il.....	123
AZƏRBAYCANIN XALQ ARTİSTİ SOFİYA XANIM HÜSEYNOVAYA 7 may 1996-cı il.....	124
MİLLİ BAYRAM – RESPUBLİKA GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ TƏNTƏNƏLİ YİĞİNCAQDA NİTQ 26 may 1996-cı il.....	125
UŞAQLARI BEYNƏLXALQ MÜDAFİƏ GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ UŞAQ MUSİQİ FESTİVALI QALİBLƏRİNİN YEKUN KONSERTİNDƏ ÇIXIŞ 1 iyun 1996-cı il.....	126
XALQ RƏSSAMI MARAL XANIM RƏHMANZADƏYƏ 22 iyul 1996-cı il.....	127
XALQ RƏSSAMI MARAL RƏHMANZADƏNİN ƏSƏRLƏRİNDƏN İBARƏT YUBİLEY SƏRGİSİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ 3 avqust 1996-cı il.....	128
UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ RADİO GÜNÜ, HABELƏ YUNİSEF-in 50 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ "UŞAQLAR DÜNYANIN SEVİNCİDİR" ŞƏNLİK MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ 15 dekabr 1996-cı il.....	129
XALQ ARTİSTİ ZEYNƏB XANIM XANLAROVAYA 27 dekabr 1996-cı il.....	130
AZƏRBAYCAN XALQINA YENİ İL TƏBRİKİ 31 dekabr 1996-cı il.....	131
XALQ ARTİSTİ LEYLA XANIM VƏKİLOVAYA 29 yanvar 1997-ci il.....	132
GÖRKƏMLİ AZƏRBAYCAN BALERİNASI, XALQ ARTİSTİ, PROFESSOR LEYLA VƏKİLOVAYA HƏSR EDİLMİŞ TAMAŞAYA BAXDIQDAN SONRA BALETİN İŞTİRAKÇILARI – İNCƏSƏNƏT USTALARI İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ 2 fevral 1997-ci il.....	133

BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ "SEVİL" AZƏRBAYCAN QADINLARI MƏCLİSİNİN TƏŞKİL ETDİYİ GÖRÜŞDƏ NİTQ 8 mart 1997-ci il.....	135
TÜRKİYƏNİN TANINMIŞ MÜĞƏNNİSİ ƏBRU GÜNDƏŞİN KONSERTİNDƏN SONRA AİLƏSİ İLƏ BİRLİKDƏ ONUNLA SÖHBƏTDƏN 13 aprel 1997-ci il.....	138
XALQ ARTİSTİ NƏSİBƏ XANIM ZEYNALOVAYA 20 aprel 1997-ci il.....	139
AZƏRBAYCANIN XALQ ARTİSTİ LYUDMİLA GEORGIYEVNA ZİKİNAYA 26 aprel 1997-ci il.....	140
MSTİSLAV ROSTROPOVİÇ, ONUN ZÖVCƏSİ QALİNA VİŞNEVSKAYA VƏ AİLƏSİNİN DİGƏR ÜZVLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ 29 aprel 1997-ci il.....	141
XALQ ARTİSTİ SARA XANIM QƏDİMOVAYA 31 may 1997-ci il.....	142
UŞAQLARI BEYNƏLXALQ MÜDAFİƏ GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ KEÇİRİLƏN BAYRAM ŞƏNLİYİNDƏ ÇIXIŞ 1 iyun 1997-ci il.....	143
XALQ ARTİSTİ FİDAN QASIMOVAYA 17 iyun 1997-ci il.....	144
BÖYÜK BRİTANIYA VƏ ŞİMALİ İRLANDİYA BİRLƏŞMİŞ KRALLIĞININ MİLLİ BAYRAMI – ÜLYAHƏZRƏT KRALİÇA II YELİZAVETANIN DOĞUM GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ İNGİLTƏRƏNİN BAKIDAKI SƏFİRLİYİNİN TƏŞKİL ETDİYİ RƏSMİ QƏBULDA ÇIXIŞ 26 iyun 1997-ci il.....	145
YUNİSEF-in AZƏRBAYCANDAKI NÜMAYƏNDƏLİYİNİN TƏŞƏBBÜSÜ İLƏ BAKIDA YARADILMIŞ "AZƏRBAYCAN BEYNƏLXALQ GƏNCLƏR POÇT XİDMƏTİ" VƏ "UŞAQLARA KÖMƏK XƏTTİ" XİDMƏTLƏRİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ 23 iyul 1997-ci il.....	146
TEXAS UŞAQ XƏSTƏXANASINDAKI GÖRÜŞDƏ SÖHBƏTDƏN 3 avqust 1997-ci il.....	147
XALQ ŞAİRİ MİRVARİD DİLBAZİYƏ 18 avqust 1997-ci il.....	148
POLŞA SENATININ VİTSE-MARŞALI XANIM ZOFİYA KURATOVSKAYA İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏTDƏN 27 avqust 1997-ci il.....	149
RUSİYANIN VƏ AZƏRBAYCANIN XALQ ARTİSTİ, MÜASİR DÖVRÜN GÖRKƏMLİ MÜĞƏNNİSİ LYUDMİLA ZİKİNANIN KONSERTİNDƏN SONRA SƏHNƏ ARXASINDA ONUNLA GÖRÜŞDƏ TƏBRİK SÖZLƏRİ 4 oktyabr 1997-ci il.....	151

AYBƏNİZ XANIM VƏKİLOVAYA 8 oktyabr 1997-ci il	153
SOYDAŞIMIZ PROFESSOR İREN MƏLİKOVA İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏTDƏN 11 oktyabr 1997-ci il	154
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV TÜRKİYƏ QADINLAR BİRLİYİNİN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİNİ QƏBUL ETMİŞDİR 15 oktyabr 1997-ci il	156
XALQ ŞAİRİ MİRVARİD DİLBAZININ ÇIXIŞI 28 oktyabr 1997-ci il	160
UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ RADİO GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ "UŞAQLAR DÜNYANIN SEVİNCİDİR" DEVİZİ ALTINDA KEÇİRİLƏN ŞƏNLİKDƏ ÇIXIŞ 14 dekabr 1997-ci il	164
ŞƏHİD UŞAQLARI VƏ KİMSƏSİZ UŞAQLAR ÜÇÜN TƏŞKİL EDİLMİŞ YENİ İL ŞƏNLİYİNDƏ ÇIXIŞ 31 dekabr 1997-ci il	168
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QADIN PROBLEMLƏRİ ÜZRƏ DÖVLƏT KOMİTƏSİNİN YARADILMASI HAQQINDA 14 yanvar 1998-ci il	171
"AZƏRBAYCANDA QADINLARIN ROLUNUN ARTIRILMASINA DAİR TƏDBİRLƏR HAQQINDA" AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI 14 yanvar 1998-ci il	172
8 MART BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜNƏ HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ GECƏDƏ NİTQ 7 mart 1998-ci il	174
NOVRUZ BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ İCƏRİŞƏHƏRDƏ VƏ ŞİRVANŞAHLAR SARAYI MUZEYİNİN HƏYƏTİNDƏ ZİYALILAR, ƏDƏBİYYAT VƏ İNCƏSƏNƏT XADİMLƏRİ, MUSİQİÇİLƏR İLƏ GÖRÜŞÜ VƏ SÖHBƏTİ 21 mart 1998-ci il	180
AZƏRBAYCANIN XALQ ŞAİRİ MİRVARİD DİLBAZININ ANADAN OLMASININ 85 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ TƏNTƏNƏLİ YUBİLİY GECƏSİNDƏ NİTQ 23 aprel 1998-ci il	192
BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ "QADINLAR VƏ SİLAHLI MÜNAQİŞƏLƏR" MÖVZUSUNDA BEYNƏLXALQ KONFRANSIN İŞTİRAKÇILARINA 17 may 1998-ci il	196

"İMPERİYA RUS BALETİ" ANSAMBLİNİN BƏDİİ RƏHBƏRİ, ƏFSANƏVİ BALERINA MAYYA PLİSETSKAYA İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN 24 may 1998-ci il	198
ƏDƏBİYYAT, MƏDƏNİYYƏT, İNCƏSƏNƏT XADİMLƏRİNİN BİR QRUPUNA "İSTİQLAL" ORDENİNİN TƏQDİMƏT MƏRASİMİNDƏ NİTQ 26 may 1998-ci il	200
"SEVİL" AZƏRBAYCAN QADINLARI MƏCLİSİ ŞÖBƏLƏRİNİN SƏDRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ 1 iyun 1998-ci il	202
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV "SEVİL" AZƏRBAYCAN QADINLARI MƏCLİSİ ŞÖBƏLƏRİNİN SƏDRLƏRİNİ QƏBUL ETMİŞDİR 2 iyun 1998-ci il	203
RUSİYANIN MƏŞHUR BALET USTALARI NADEJDA PAVLOVA VƏ VYAÇESLAV QORDEYEVİN, HABELƏ MOSKVANIN "RUS BALETİ" DÖVLƏT TEATRİNİN İŞTİRAKİ İLƏ BALET GECƏSİNDƏN SONRA GÖRKƏMLİ SƏNƏTKARLARLA GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ 18 iyun 1998-ci il	206
BÖYÜK BRİTANİYANIN MİLLİ BAYRAMI – KRALİÇA II YELİZAVETANIN DOĞUM GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ BÖYÜK BRİTANİYANIN AZƏRBAYCANDAKI SƏFİRLİYİNİN TƏŞKİL ETDİYİ RƏSMİ QƏBULDA NİTQ 19 iyun 1998-ci il	207
AZƏRBAYCANIN ƏDƏBİYYAT, MƏDƏNİYYƏT, İNCƏSƏNƏT, ELM, DİN VƏ İDMAN XADİMLƏRİNİN BÖYÜK BİR QRUPUNA "ŞÖHRƏT" ORDENLƏRİNİN TƏQDİM EDİLMƏSİ MƏRASİMİ 21 avqust 1998-ci il	209
1970–1987-ci İLLƏRDƏ AZƏRBAYCANDAN KƏNARDA ALI TƏHSİL ALMIŞ MÜTƏXƏSSİSLƏRİN ÜMUMRESPUBLİKA TOPLANTISINDA NİTQ 31 avqust 1998-ci il	235
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QADINLARININ BİRİNCİ QURULTAYINA 14 sentyabr 1998-ci il	250
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QADINLARININ BİRİNCİ QURULTAYINDA NİTQ 15 sentyabr 1998-ci il	252
XALQ ARTİSTİ FİRƏNGİZ ƏHMƏDOVAYA 22 sentyabr 1998-ci il	267
UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ RADİO GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ "UŞAQLAR DÜNYANIN SEVİNCİDİR" DEVİZİ ALTINDA KEÇİRİLƏN MƏRASİMDƏ ÇIXIŞ 13 dekabr 1998-ci il	268

AZƏRBAYCAN UŞAQ ŞAHMATÇILARINA DÖVLƏT QAYGISININ ARTIRILMASI HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI 18 dekabr 1998-ci il.....	272
XALQ ARTİSTİ TUKƏZBAN İSMAYILOVAYA 21 dekabr 1998-ci il.....	274
ŞƏHİD, QAÇQIN VƏ KÖÇKÜN UŞAQLARI, HABELƏ VALİDEYN HİMAYƏSİNDƏN MƏHRUM OLMUŞ UŞAQLAR ÜÇÜN YENİ İL YOLKA ŞƏNLİYİNDƏ ÇIXIŞ 31 dekabr 1998-ci il.....	275
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI SƏHİYYƏ NAZİRLİYİNİN KÜBRA FƏRƏCOVA ADINA ELMİ TƏDQİQAT PEDIATRİYA İNSTİTUTUNUN ƏMƏKDAŞLARINA 3 yanvar 1999-cu il.....	277
XALQ ARTİSTİ LEYLA BƏDİRBƏYLİYƏ 7 yanvar 1999-cu il.....	279
İSVEÇRƏ KONFEDERASIYASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ XANIM RUF DREYFUSA 26 fevral 1999-cu il.....	264
BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜNƏ HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ GECƏDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN NİTQİ 7 mart 1999-cu il.....	280
BAKİ ƏYLƏNCƏ MƏRKƏZİNDƏ KİMSƏSİZ VƏ ŞƏHİD AİLƏLƏRİNDƏN OLAN UŞAQLAR ÜÇÜN KEÇİRİLMİŞ NOVRUZ BAYRAMINDA NİTQ 20 mart 1999-cu il.....	284
GÖRKƏMLİ ALİM, AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEVAYA HƏSR EDİLMİŞ "ZƏRİFƏ XANIM ƏLİYEV" KİTAB-ALBOMUNUN TƏQDİMAT MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ 14 aprel 1999-cu il.....	286
ABŞ-ın DÖVLƏT KATİBİ XANIM MADELİN OLBRAYT İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN 26 aprel 1999-cu il.....	288
AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ DÖVLƏT KATİBİ XANIM MADELİN OLBRAYTA 18 may 1999-cu il.....	290
LATVİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ XANIM VAYRA VİKE-FREYBERQƏ 18 iyun 1999-cu il.....	292
BMT-nin QAÇQINLAR ÜZRƏ ALİ KOMİSSARI XANIM SADAQO OQATA İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT 9 sentyabr 1999-cu il.....	293

NAXÇIVANDA AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEV ADINA POLİKLİNİKADA NİTQ 13 oktyabr 1999-cu il.....	300
MİLLİ MEMARLIĞIMIZIN MÖHTƏŞƏM ABİDƏSİ, XII ƏSRDƏ GÖRKƏMLİ MEMAR ƏCƏMİ ƏBUBƏKR OĞLU NAXÇIVANININ YARATDIĞI MÖMÜNƏ XATUN TÜRƏSİNİ ZİYARƏTİ ZAMANI ÇIXIŞ 14 oktyabr 1999-cu il.....	308
8 MART – BEYNƏLXALQ QADINLAR BAYRAMINA HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ MƏRASİMDƏ AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN NİTQİ 8 mart 2000-ci il.....	312
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV GUƏM ÖLKƏLƏRİ QADINLARININ BİRİNCİ ƏMƏKDAŞLIQ FORUMUNUN İŞTİRAKÇILARINI QƏBUL ETMİŞDİR 20 sentyabr 2001-ci il.....	316
"AZƏRREYL" VOLEYBOL KLUBUNUN ÜZVLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN YEKUN NİTQİ 14 mart 2002-ci il.....	320
"2003–2005-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI 20 fevral 2003-cü il.....	324
"2003–2005-ci İLLƏR ÜÇÜN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA YOXSULLUĞUN AZALDILMASI VƏ İQTİSADI İNKİŞAF ÜZRƏ DÖVLƏT PROQRAMI"NDAN ÇIXARIŞ 20 fevral 2003-cü il.....	326
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BEYNƏLXALQ QADINLAR GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ RESPUBLİKA QADINLARINA TƏBRİKİ 7 mart 2003-cü il.....	339
AZƏRBAYCAN QADINLARININ II QURULTAYINA HEYDƏR ƏLİYEVİN TƏBRİK MƏKTUBU 27 sentyabr 2003-cü il.....	341
AZƏRBAYCAN QADINLARININ II QURULTAYININ QƏTNAMƏSİ 27 sentyabr 2003-cü il.....	342
AZƏRBAYCAN QADINLARININ II QURULTAYI NÜMAYƏNDƏLƏRİNİN AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏTİ 27 sentyabr 2003-cü il.....	344
"AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ AİLƏ, QADIN VƏ UŞAQ PROBLEMLƏRİ ÜZRƏ DÖVLƏT KOMİTƏSİNİN YARADILMASI HAQQINDA" AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI 6 fevral 2006-cı il.....	346

"GENDER BƏRABƏRLİYİNİN TƏMİNATLARI HAQQINDA"
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

10 oktyabr 2006-cı il 347

"GENDER (KİŞİ VƏ QADINLARIN) BƏRABƏRLİYİNİN TƏMİNATLARI
HAQQINDA" AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QANUNUNUN TƏTBİQ EDİLMƏSİ
BARƏDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI

29 noyabr 2006-cı il 353

ƏLAVƏLƏR

Azərbaycan Respublikasının Qadın Problemləri üzrə Milli Fəaliyyət Planı haqqında
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ NAZİRLƏR KABİNETİNİN QƏRARI

6 mart 2000-ci il 354

Azərbaycan Respublikasının Qadın Problemləri üzrə Milli Fəaliyyət PLANI (2000–2005)

6 mart 2000-ci il 355

"KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİ HAQQINDA"

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNUNDAN ÇIXARIŞ

24 avqust 2002-ci il 384

QADINLARA MÜNASİBƏTDƏ AYRI-SEÇKİLİYİN BÜTÜN FORMALARININ LƏĞV
EDİLMƏSİ HAQQINDA KONVENSIYANIN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ İLƏ BAĞLI
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İKİNCİ VƏ ÜÇÜNCÜ DÖVRİ HESABATI
(1996–2004-cü İLLƏR ÜÇÜN)

23 yanvar 2007-ci il 391

"SOSIALİST ƏMƏYİ QƏHRƏMANI" ADINA LAYİQ GÖRÜLMÜŞ

AZƏRBAYCAN QADINLARI 400

*Minnətdarlıq hissi ilə qeyd edirik ki,
topluda Azər TAc-ın materiallarından,
Azərbaycan Respublikası Prezident kitabxanası və
dövlət arxiv sənədlərindən istifadə edilmişdir*

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ DÖVLƏT QADIN SİYASƏTİ

Texniki redaktor: Rauf KƏRİMOV
Bədii redaktor: Elnur ƏHMƏDOV
Səhifələyici: Maya ABDULLAYEVA
Korrektor: Suğra OSMANOVA

Yığılmağa verilmişdir: 20.05.2008.
Çapa imzalanmışdır: 10.09.2008.
Nəşrin ölçüsü: 70 x 100 1/16.
Fiziki çap vərəqi: 26,0.
Sifariş: 130. Sayı: 2500 ədəd.
Müqavilə qiyməti ilə.

NURLAR

NEŞRİYYAT-POLİQRAFİYA MƏRKƏZİ

Bakı, Az1122, Zərdabi pr. 78 / Tel: 4977021
Faks: 4971295 / E-poçtu: office@nurprint.com